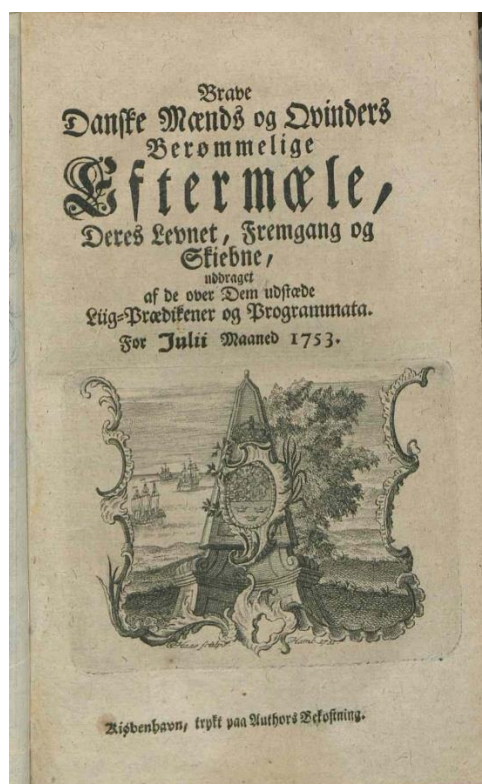
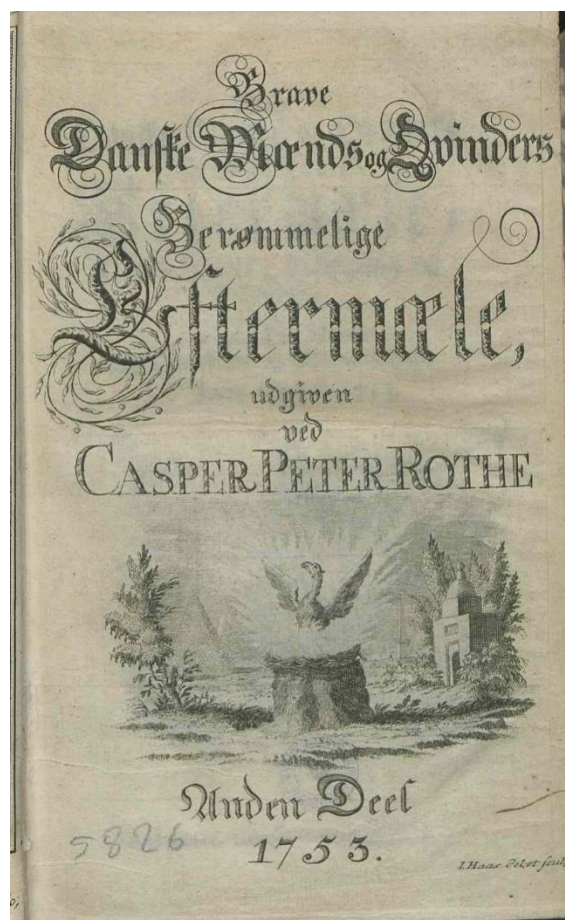
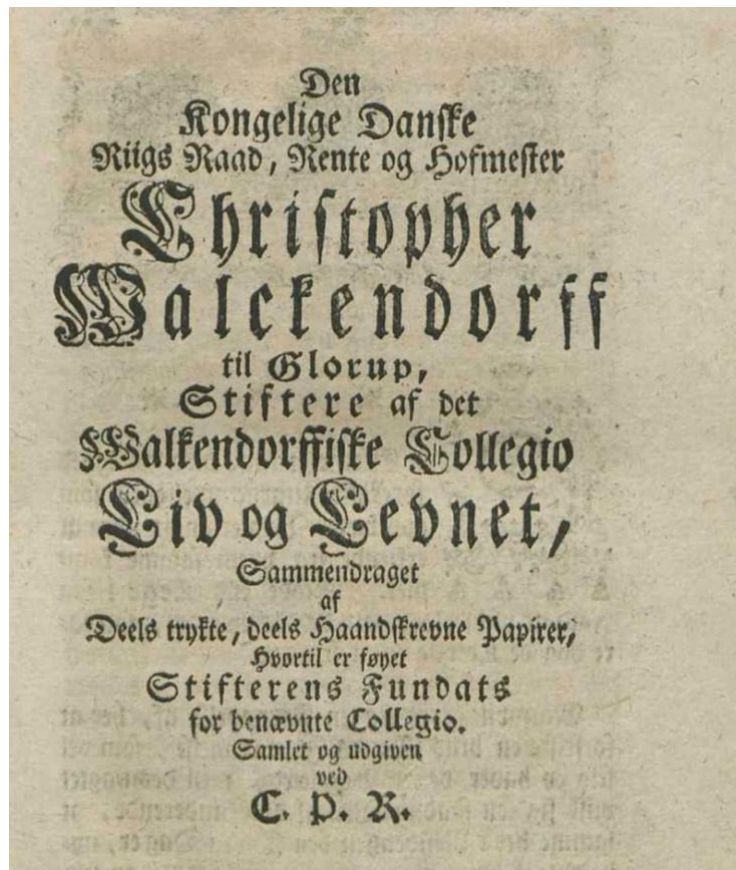

Den Kongelige Danske Rigs Raad, Rente og Hofmester
Christopher Walekenmdorff
Til Glorup, Stiftere af det
Walkendorfsiske Collegio,
Liv og Levnet
sammedraget af Deels trykte,
deels haandskrevne papiere.
Hvortil er føyet Stifterens Fundats
for benævnte Collegio
Samlet og udgiven ved
C. P. R.

4

Den Efterslægt kand med Billighed forekastes Utaknemmeligbed, som oppebærer Velgierninger uden at erkiende fra hvem samme kommer. Stode end Læge i saa Fald at undskylde, som de dog ey gjøre, saa vare dog de Lærde ey at frietage.

Man vil gjøre sig en Fornøjelse af, her at forfriske en brav Mands Ihukommelse, som vel selv ey haver været Boglærd, men desuagtet viist sig en saadan Ven af de Studerende, at samme her i Residentzen den Dag i Dag er, nyde got af hans Gavmildhed, endskiønt han selv for meere end mange Mands Minde er hensmulnet i sin Støv.

5

Den Mand hvis Eftermæle man her vil oprejse af sit Muld, er den bekiendte Rigens Raad, Kong Friderich den Andens og Kong Christian den Fierdes Rente- og Hof-Mester Hr. Christopher Walckendorff til Glorup, Stiftere for det Walckendorffiske Collegio.

Denne gavmilde Mand var selv fød af en gammel Dansk adelig Familie, som hans Navn og Skiold udviser; Til Fader havde han Ærlig og Velbyrdig Mand Henning Walckendorff til Glorup, og til Moder Ærlig og Velbyrdig Frue Zidse Friis (a); men det kand her saa lidet antegnes paa hvad Dag han først kom til Verden, som hans Fødsels Aar end og er ubekiendt. I hans unge Aar finder man vel, at han ey er bleven holdt til Studeringer, thi alle ere eenige derudi, at han ey selv haver studeret, som og bemærkes at være det eeneste der fattedes ham (b); men det slaar ey Feyl, at som han var et muntert Hoved, og af en høy Afkom, er han i sin Ungdom bleven holdt frem til alle andre adelige

(a) Denne Efterretning er laant af Hr. Justitz-Raad Klevenfelds Genealogiske Tabeller over Familien Walckendorff.

(b) See Kong Christian den Fierdes Historie udgiven ved Slange pag. 173.

6

Øvelser, som kand danne og sætte Skik paa en ung Adelsmand.

Hans første Bestilling var, at han blev Hof-Junker hos Kong Christian den Tredie; Han vidste strax saa vel at skikke sig udi all Hof-Maneer, at Høybemeldte Konge særdeeles elskede ham (c). Det næste Trin han derpaa gjorde, var, at han i Aaret 1556. blev skikket til Bergen som Lehus-Herre (d). Paa dette Sted toge

(c) Jbid. item Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 584.

(d) Dette Aarstal 1556 anføres af Hr. Baron Holberg i hans Bergens Beskrivelse trykt 1750 pag. 146 og 269, kand og best stemme overeens med hvad der meldes pag. 40, 61, og 77 men dersom Conrector Edwardsøns Manuscript, som Baronnen haver fulgt, er rigtig, som det ventelig er, maa Walckendorff allerede være bleven giordt til Lehns-Herre af Kong Christian den Tredie, thi samme-døde første Nyaars-Dagen 1559, har og følgerig været 2 Aar Lehneth betroet, i denne Konges Tiid. Men da Slange i Kong Christian den Fierdes Historie pag. 173 beretter, at han af Kong Friderik den Anden blev giordt til Lehns-Herre i Bergen, hvilken Meening Hr. Baronnen ogsaa er af i sin Danmarks Historie Tom. 2. pag. 584, maa vel sligt saaledes forklares, at han af Kong Friderik den Anden er bleven stadfæstet i det ham tilforn betroede Lehn. Men er dette rigtig, bliver det U-ret, at begge disse store Historie-Skrivere tillægge Walckendorff Lehns-Mandskabet paa

7

de Tydske den Tiid ilde af Sted, men for at forstaa sligt desbedre, vil det være nødig at gaae lidet tilbage i Tiden, og viise Oprindelsen hertil.

Den mægtige Handels og Hanse-Stad Bergen rummede den Tiid tre Slags Indbyggere inden sine Porte, som vare først sine egne Norske Indbyggere, dernæst de Contorske, og herforuden et andet Tydsk Societet, kaldet de 5 Amter eller Skomagere. Hvorledes samme først ere blevne rodfæstede der i Byen maa søges i Historien. De sidste vare de slemmeste, de foretog mange Voldsomheder, og gjorde mange Misgierninger, aldeles ustraffet, thi de vare ey alleene blevne Borgerne for mægtige, men endog Lehns-Herren selv. Kong Christian den Tredie indsaae derfor, at det var den høye Tiid, at der blev sadt slig en Mand til Lehns-Herre paa Bergenhuus, som baade havde Forstand og Hierte til at tvinge disse selvraadige Fremmede. Han fandt ey nogen beqvemmere hertil end som Christoffer Walckendorff, hvorfor han blev sendt did op som Lehns-Herre i Aaret 1556 (e). Saa paa Gulland førend i Bergen, hvorom kand eftersees Stresows Guthilandiske Krønike pag. 279. som bevidner, at det var i Aaret 1571 han første gang kom til Gulland.

(e) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 146.

8

Saa snart han var kommen til Bergen, og ved sin Ankomst fornam af Borgernes Klagemaal, hvor stor Vold og U-ret Borgerskabet blev tilføyet, saavel af Garperne (f) paa Bryggen, (g), som af Skomagerne i Sko-Strædet, satte han sig strax for at raade Bod derpaa, og at klippe

(f) En Garp er det samme som en Tydsker, betyder ellers ogsaa en Luus. Saadant Navn gaves de Tydske paa Bryggen, efterdi de ved snedig Handel og Vandel udsuede Bergens Borgere. See Clausens Norges Beskrivelse pag. 78. og af ham Holberg i Bergens Beskrivelse pag. 207.

(g) Garpe-Bryggen i Bergen beskriver Wolff i sit Norrigia illustrata pag. 85 saaledes: Noget lidet neden fra Bergenhuus-Slot er Bryggen funderet, hvilken er bygget langs ud ved Vaagen, eller Havnen, som løber ind til Torvet, frem for alle Gaardene, som ere bygde op indtil imod Overgaden, og kaldes samme Brygge efter de Tydske, som der tilholder, og ere alle ugifte, Garpe-Bryggen, hvilke have der deres frie Kiøbmandskab og Handel, med Fremmede, ligesom Indbyggerne. Clausen i sin Norges Beskrivelse pag. 78. skriver saaledes: Udi Enden af Bergens Viig er Bryggen bygt, der som de Tydske boe, som Contoret opholder. Bryggen er bygt langt ud paa Vandet, og strekker sig med Norden langs ud ved Vandet frem for alle deres Gaarde, derfor kaldes den Part af Byen Bryggen, eller Garpe-Bryggen, thi alle Tydskere kaldes Garper paa gammel Norske, og er ikke uden 21 Gaarde, hvilke strekke sig med lange Huse Øster op fra Bryggen, saa at udi hver Gaard ey

9

Vingerne saavel paa det eene, som paa det andet Partie. Disse Skomagere stolede og forlode sig paa de Contorske, søgte og gemeenligen til Bryggen, naar de havde bedrevet nogen Misgierning, fandt og der Beskyttelse imod Øvrigheden; De dreve Næring og holdte Øltap, uden at vilde betale Accise, og saasom Fiske-Torvet da laae ved Bryggen, og de Kiøbende maatte passere forbi deres Qvarterer, for at komme til Torvet, hindrede de Borgerskabets Tienestefolk at komme til Torvet, førend de selv vare forsynede med saa megen Fisk, som de agtede at kiøbe, hvilket saavel som andet kand sees af Borgernes Klagemaal til Lehns-Herren samme Tiid (h).

Saadan U-orden kunde Walckendorff ey taale skulle gaae i Svang, han satte sig og derover for, at indskrænke deres Magt, og gaves

(g fortsat) er henved 18 og i somme 24 Stuer, og meere end et Hundrede Mand i hver Gaard, med Kiøbmænd og Dreng, som alle ere ugifte, thi ingen maa der have Hustrue, og gaae dog alle af hver Gaard til et Bord, i et Huus, i deres Skytning Stuve. See og herom Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 218. og Rami Norges Beskrivelse pag. 156.

(h) See Wolffs Norrigia illustrata fra pag. 82. til 113, og af ham Holberg i sin Bergens Beskrivelse fra pag. 100 til 106.

10

ham dertil saadan Leylighed. Skomagerne anlagde en Søe-Broe udi Vaagen, neden for deres Stræde, paa det Sted hvor nu Torvet er; da denne Brygge var forfærdiget, lode de forbyde udi Kors-Kirken, at ingen af Hollænder-Stræder maatte bruge samme deres Broe og Bippe. Christoffer Walckendorff som paa samme Tiid var i Kirke, anhørte dette med Forundring, og adspurte saavel Laugmanden, som Borgemester og Raad, om saadant var dem vitterligt, og da han hørte at Skomagerne dem uafvidende, af egen Myndighed, havde gjort dette Forbud, lod han dem paa tredie Dagen derefter bestikke til at møde for sig, for at fremlægge deres

Privilegier. Dette maatte de beqvemme sig til, saa at de frembragte Copier af alle deres Friheder, forseglede med deres eget Segl, som de paastode sig at være given (i).

Da Lehns-Herren Walckendorff nøye havde igiennemlæst deres Friheds-Breve, men derudi intet fundet, som kunde berettigede dem til slige Foretagender, sær at lade publicere Forbud imod Kongelige Undersaatter, lod han dem andengang stevne til Raadstuen. Da nu Skomagerne mærkede, at denne Sag vilde falde ilde ud for dem, fulde de til Foye, og begiærede Naade men ingen Ret. Walckendorff

(i) Wolffens Norrighia illust. pag. 101.

11

tilsagde dem da paa Kongens Vegne Naade, dog med de Vilkor, at de under Haand og Segl skulde forpligte sig til, intet saadant videre at foretage. Item at de skulde lade samme Broe og Vippe være tilfælles for andre Borgere (k).

Men det varede ikke længe førend der atter rejste sig en anden Sag imod dem, thi da noget derefter udi en indbyrdes Tvistighed imellem dem selv, een af deres Lav, ved Navn Henning Pedis rømte fra Sko-Strædet ud til Stranden, og de fik at vide, at der var noget af hans Gods i en Qvindes Huus, hængte de strax en Laas for samme Qvindes Huus, Byefogden og andre Kongens Befalningsmænd u-adspurdte (l).

Dette foraarsagede, at Walckendorff atter gik dem paa Klingen, og tvang dem til, ey alleene at bede om Naade, men endog at indgaae alle de Artikler, som han da foreskrev dem (m), og det under Straf paa Liv, Gods og Penge.

Kort derefter rejste Lehns-Herren til Danmark, som ventelig har været i Aaret 1559, paa den Tiid Forandringen i Regieringen skeede, at

(k) Wolffens Norges Beskrivelse pag. 102.

(l) Wolff l. c..

(m) Hvari disse Artikler bestode, kand læses i Holbergs Bergens Beskrivelse, trykt 1750. pag. 102. og i Wolffens Norrighia illustrata pag. 103.

12

nemlig Kong Christian den Tredie døde, og Kong Friderich den Anden satte sig paa sin Faders Sæde (n), hvor han berettigede Kongen Tilstanden i Bergen, og af Hans Majest. bekom Fuldmagt at beskytte Borgerne end videre imod de Tydske.

Forinden jeg her gaaer videre, og viiser hvad Lehns-Herren efter sin Tilbagekomst til Bergen tog sig fore, og hvorledes han da kiørte i Ring, saavel med de omtalte Skomagere, som og med de Contorske, vil jeg først viise, hvad der med de sidste allerede var foreløben førend Lehns-Herren drog til Danmark.

De Contorske, som ellers kaldtes Garper, vare Tydske Kiøbmænd, der fra første færd af havde sat sig ned i Kong Erik af Pommerens Tiid, ved saadan Anledning, at de den Tiid forestrakte de af de Wismarske Fribyttere udplyndrede og forarmede Bergens Borgere Penge og andet, som samme ey siden kunde betale, og

(n) Hr. Baron Holberg formeener i Bergens Beskrivelse pag. 271, at det var 1558, men den Tiid levede Kong Christian den Tredie endnu, maa derfor vel være 1559 om man ellers skal kunde conciliere dette sammen med hvad der siges pag. 269. Wolff i sin Norges Beskrivelse sætter pag. 104. det Aars-Tal 1560, som er det andet Aar af Friderici Secundi Regiering.

13

derved kom til at eye de dennem Pandtsatte Huse og Grunde. Disse Kiøbmænd, der egentlig kun vare Hanse-Stædernes Fuldmægtige, anlagde siden et Contor eller Stapel i Bergen for deres Handels Skyld, hvor de gjorde Oplag af alle de Bahre, som sendtes dem fra de Wendiske Steder, og overskibede igien til samme Norske Vahre (o).

Endskiønt Landets egne Indbyggere ved dette meget fornærmedes, taug de dog længe dertil, indtil at disse Garper eller Contorske begyndte at gjøre sig alt for brede, thi de bemægtigede sig ey alleene den heele Stads Handel, og forskreve fra Hanse-Stæderne alle Slags Haandverks-Folk, hvilke de indtog udi deres Værelser paa Contoret og paa Bryggen, saa at samme fremmede Haandverks-Folk, under deres Beskyttelse, ikke allene gjorde all Slags Arbeyde for de Contorske, men endog for Nordfarerne, hvilke de, i Henseende til den Credit, som gaves dem, havde giordt sig tilhængige, saa at Stadens Haandverks-Folk derudover tabte en stor Deel af deres Næring; de begyndte derforuden ogsaa at holde Øltap, og udsælge Øll og Viin i Potte Maal. Foruden dette begyndte de med mangefoldige andre selvtagne Friheder, og kierte sig hverken efter Forordninger, eller efter Kongens Forordninger, eller efter

⁺
(o) Pontani Corograph. Dan. Descript. pag. 699.

14

Lehns-Manden, som de ofte søgte paa Livet, ja iblandt dræbte.

Herpaa var det Christoffer Walckendorff blev Lehns-Mand i Aaret 1556 (p). Saa snart han var kommen til Bergen, og havde antaget sit Embede, satte han sig for at lægge Tomme, saavel paa de Contorske Kiøbmænd, som paa de andre Tydske. Hvorledes han kiørte i Ring med Skomagerne er allerede noget omtalt, men hans Forhold i Henseende til de Contorske, var saadan:

De Contorske underholdt mange Hore-Huse paa Overgaden, hvorudover der gaves adskillig Anledning til Klammerie, og undertiden til Mord, saasom der og virkelig nogle bleve ihjelslagne udi det samme Aar, som Walckendorff kom til Bergen, uden at man kunde faae fat paa Misdæderne, thi naar nogen af Byens Folk geraadede udi Tvistighed med en Garp, brøde de Tydske strax ud af deres Gaarder, 20 til 30 Mand stærk, med Steen og Haand-Spiger, for at komme deres egne Folk til Hielp, og naar nogen paa Skostrædet havde bedrevet en Misgierning, blev han tagen i Beskyttelse paa Bryggen, saa at hverken Byefogden, eller nogen anden Rettens Betient kunde faae ham ud (q). For disse

(p) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 146.

(q) Wolffens Norrigia illustrata pag. 99.

15

Aarsagers Skyld lod Lehns-Herren nedrive de mistænkte Huse paa Overgaaden, og derimod gav Skisgerne en anden Plads at beboe ved Sverresborg. Samme Plads kaldtes tilforn Hekelfield, men nu Stølen, og kand der ingen U-orden eller Klammerie skee, uden man kand see alting i Slots-Porten (r).

Dette var et Tordenslag for de Contorske, saasom de mærkede, at det paa dem var sigtet, og de derforuden bleve skilte ved de for dem beleylige Huse paa Overgaden, hvor de baade havde stakket Vey, og uformerket kunde forlyste sig, men de maatte finde sig herudi.

Videre anordnede Walckendorff, at intet Qvinde-Menneske maatte selge sig til nogen Garp, som de tilforn uden all Undseelse gjorde, da hver Oldermænd, Actein, Secretarius, Huusbonde og Tiener havde sin Skiøge, saa at der omsider regnedes fleere Garpe-Horer, end Garpe-Hunde (s) paa Bryggen. Han lod endog

- (r) Ramus i sin Norges Beskrivelse pag. 157. henfører dette u-rettelig til det Aar 1568.
(s) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 244. Kiøbmændene paa Bryggen havde altid nogle grumme arrige og onde Hunde, som Vægtene liggende uden for deres Søe-Boder. Disse Hunde laae altid om Dagen stille, og gjorde ingen Mennesker nogen For-

16

videre befale, at ingen løs Qvinde eller Skiøge, skulde i Kirken sidde i Stoel med nogen ærlig Danne-Qvinde; Desligeste at ingen af saadanne Skiøger skulde gaae med Danne-Qvindes Dug, og Sat paa Hovedet, som tilforn tit var skeed, at man ikke kunde kiende en ærlige Qvinde fra dennem, ikke heller maatte dennem tilstædes, at komme til noget Bryllup eller Barsel, at sidde iblant ærlige Qvinder, som tilforn var skeed.

Han lod og forbyde, at naar nogen af dem eller deres Børn døde, da maatte ikke Peblinge af Skolen gaae for deres Liig, med meere (t).

Derpaa begyndte de store Tvistigheder med Skomagerne, hvorom tilforn er talt, og vare de Contorske Kiøbmænd derudi indviklede, efterdi de toge dem i Beskyttelse.

Fortræd, men om Natten vare de som vilde Løver at komme nær, saa ingen Ubekiendt uden Livs Fare kunde gaae over Bryggen; Var nogen af Folkene sildig udi Byen, og vilde gaae hiem paa Bryggen, maatte de tage et Knippe Nøgler udi Haanden at rangle med, thi saa vidste Hundene at det var af deres egne Folk, som hørte hiemme paa Bryggen. See Wolffs Norges Beskrivelse pag. 98.

- (t) Wolffens Norrigia illustrata pag. 100. Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 271.

17

Christoffer Walckendorff rejste og selv samme Tiid ned til Kiøbenhavn; Da han kom tilbage, lod han allevegne plante Stykker, og holde stærk Vagt paa Slottet.

Dette indjog stor Frygt i de Tydske, saasom de bildte sig ind, at han derved havde noget Fiendtligt i Sinde imod dem. Den siette Dag efter hans Tilbagekomst, lod han kalde de Tydske Haandverksfolk til sig, og lod dem vide, at de maatte efterleve, hvad som tilforn var sagt dem udi Christopher Hvidtfelds (u) Tiid,

(u) Christopher Hvidtfeldt er af Lehns-Mændene paa Bergenhuus den 40de i Orden. Han var een af de Hovedsmænd, som bleve opsendte til Opsloe 1532, og med andre underskrev det Leide, som blev accorderet Kong Christian den Anden. Aar 1537. commanderede han tilligemed Truid Ulfstand den Flode af 14 Orlogs-Skibe, som blev skikket til Trundhiem, for at holde Erke-Biskop Oluf udi Ave. Men Erke-Bispen, som ikke havde Lyst til at giøre Modstand, flygtede med 4 Skibe og alt sit Gods til Holland, hvorpaa Christopher Hvidtfeldt indtog Steenwigholms-Slot, og det heele Nordenfielske gik saa Kong Christian den Tredie til Haande. Hvidtfeldt fik derpaa Befaling, at reformere Kirker og Skoler i Norge, efter den Maade, som skeed var i Danmark. Han blev udi det Aar 1540, skikket med 2 Orlogs-Skibe til Jsland, for at fengsle den oprørske Bisp, og at tage Landet udi Kongens Eed, hvilket og skeed.

18.

som var Walckendorffs Formand, det er, beqvemme sig til de Byrder, som andre Byens Folk vare underkastede, eller forlade Staden.

Disse gave strax de Contorske dette tilkiende, hvilke satte Mod i dem, og forsikkrede dem om Beskyttelse, samt at det skulde ingen Nød have.

Da nu Skomagerne fortøvede noget med at give Lehns-Herren Svar, lod han paa Hans Majests. Vegne strax tilslaae deres Boe-Vinduer, hvorover Embeds-Mændene bleve meget forbittrede, og lode sig forlyde med, at der for dets Skyld skulde blive mangt et Faderløst Barn i Byen, ja det Barn, som laae i Vuggen skulde græde derover, med fleere slige u-nyttige Ord og Truseler, hvilket dog satte saadan Skrek i endeel af Almuen, at de af Frygt for Overlast, førte deres Gods om Natte-Tide hemmelig ud af Byen. Men Walckendorff blev ved et stift

(u fortsat) de, og Landet blev tilligemed udi Kirke-Sager reformeret. Aar 1554 blev han af Kong Christian den Tredie befalet, som Lehns-Herre at tilkiendegive de Oprørske paa Cantoret, hvad som var sluttet til Odense. De Tydske bekvemmede sig da til at indgaae nogle Artikler deraf, men Skomagerne eller Embeds-Mændene, vilde ikke samtykke til at betale Told, Skat og Accise, foregivende at de vare løse Karle, som dependerede af de Cantorske. See Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 146.

19

Mod, og opmuntrede Borgerne til Driftighed; Dette foraarsagede, at de Contorske forlangede en Samtale med ham i Vor Frue Kirke, hvilket og skeede. Da han gik ned af Slottet, tog han ikkun to Dreng med sig, for at lade see, hvor lidet bange han var for deres Truseler, men sagde derhos til Holger Bagge, som han befalede Slottet, at saa snart han mærkede nogen Allarm eller U-leylighed, skulle han strax skyde af Slottet ind paa Bryggen (x).

Da de vare blevne forsamlede udi Kirken, komme Kiøbmændene frem med en Bog, hvorudi alle deres Privilegier vare skrevne, blant andet et, som Kong Christian den Anden havde givet i Bergen, saa lydende: At Kiøbmændene maatte beholde de Tydske Handverksfolk til videre Beskeed. Men som dette Privilegium var udgivet førend Høystbemeldte Konge kom til Regieringen, og da han endda ikkun var Prinds, og det derforuden ikkun var et Juterims-Privilegium, som virkelig siden var ophævet ved den Odenseiske Reces, holdt Walckendorff det for at være u-efterrettelig. Endeligen blev saaledes forhandlet, at Lehns-Herren tilstædede de 5 Amter, at bruge deres Haandverk i Bergen indtil førstkommende Michaelis, imidlertid skulde de hos Hans Majest. gjøre Ansøgning om at

(x) Wolffens Norges Beskrivelse pag. 107.

20

forblive der længere, og naar Michaelis Tiid var for Haanden, skulde de enten svære Kongen, eller strax forlade Staden. Dette lovede de med Brev og Seigl.

Hanse-Stæderne gjorde derpaa tvende gange Ansøgning, samme Sommer hos Hans Majest., og begierede, at de Tydske Handverksfolk maatte efter Sædvane staae under Contoret. Men Kongen lod dem vide, at de i alle Maader maatte rette sig efter det Brev, som de havde givet Christoffer Walckendorff (y).

Lehns-Herren forglemte ey heller Skomagerne. Med samme reyste sig en Trætte angaaende en Kirke kaldet St. Halvards Kirke, udi hvilken Biskop Aslac Boldt havde tilstædet dem, efter deres egen Kirkes Nedbrydelse, at holde Guds-Tieneste, men de siden havde tilegnet sig den, som deres egen Kirke.

Da de af Lehns-Herren bleve anmodede om at vise deres Adkomst til Kirken, komme de frem med nogle gamle Breve, hvilke bleve befindene at vare falske, saaledes at de vare Breve givne Skomagerne i Trundhiem, og at disse havde udkradset Trundhiem, og i Steden derfor skrevet Bergen. Dette blev saa klarligen viist, at

(y) Holbergs Bergens Beskrivelse paa. 142.

21

de ikke kunde nægte det, alleene at de bevidsnede, at saadant ikke var giort af dem. Herudover dømte Walckendorff St. Halvards Kirke til Staden igien (z).

Misfornøjelsen voxede derpaa alt meere og meere, saa det til sidst kom saa vidt, at Walckendorff lod dem vide; at de enten i alle Ting maatte underkaste dem Landets Love, som andre Undersaatter, eller vige ud af Staden; Endeel forlode derpaa Sko-Strædet, og vilde sætte sig ned paa Bryggen, for der at drive deres Haandverker. Men han lod kalde Oldermændene paa Contoret og de 18 Mænd eller Acteiner til en Samtale udi Kors-Kirken, hvor de lovede ikke at handthæve Skomagerne hos sig paa deres Contor.

Herudover, da de mærkede, at de intet Sted meere maatte have, enten udi Staden eller paa Contoret, satte de sig for at reyse til Tydskland. Da Walckendorff fik deres Forsæt at vide, sammenkaldede han dennem paa Raadstuen, hvor de lode sig indfinde. Han tilspurgte dennem derpaa, om de havde noget over ham at

(z) Wolffens Norrigia illustrata pag. 109. Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 103. Rami Norges Beskrivelse pag. 153. saa og 157. som henfører dette u-rettelig til Aaret 1568.

22

klage? da skulle de nu gjøre det, imedens de samtlig vare tilstede; men de svarede alle Ney hertil! og gik saa hver særdeles frem, tog Lehns-Herren udi Haanden, og takkede ham, og lovede ved Brev og Segl intet at tale om Kongen, eller Lehns-Herren uden alt got, erklærede ogsaa, at den Trætte, som havde reyst sig, skulde være død og magtesløs i alle Maader, hvo andet gjorde og talede, skulde holdes for en Æresløs Mand (a). De reyste derpaa af til Tydskland, og havde deres Regimente med det samme en Ende (b).

Der Borgerne udi Bergen saae, at han havde saadan Lykke og Fremgang med hvad han foretog sig, da kom de til hannem, og beklagede sig ey alleene, at de ey kunde faae noget til kiøbs paa Torvet, førend de Tydske havde kiøbt hvad dem lystede, men viiste ham og Kongel. Majests. Brev, som de havde om samme Torv, hvorfore de bade, at han vilde forflytte Torvet til et andet Sted i Byen. Walckendorff samtykte strax herudi, og forflyttede Torvet fra Bryggen strax neden for Skostrædet, udi Vaagen, hvor det endnu holdes, lod og kundgiøre for alle Bønder, at de skulle søge did, og ingen anden Steds,

(a) Wolffs Norrigia illustrata pag. 112. & 113.

(b) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 100.

23.

med deres Fisk, og anden slig Kiøbmandskab, som de førte til Byen (c).

Man seer af alt dette, hvorledes Walckendorff var et Riis, saavel for disse selvraadige Tydske Handverksfolk, som og for de Contorske, ansees ogsaa, i den Henseende i Historien, for en af de nyttigste Lehns-Herrer Bergen nogen Tiid har haft (d).

Hvad Kiøbmændene paa Contoret angik, da lod han ogsaa tiltale deres Prædikantere, efterdi de vægrede sig ved at staae under Bergens Superintendent, og at efterleve Kongel. Majestets. Ordinanz.

Een af dem ved Navn Hr. Christopher ved St. Martini Kirke svarede da, at den Almægtige Gud var deres Superintendent, og Bibelen deres Ordinanz, hvorudover Walckendorff lod dem vide, at de enten skulde forføye sig af Landet, eller rette sig efter den Kongelige Ordinanz, som lydige Prædikantere burde at gjøre, og ikke være deres egne Herrer u-lydige, helst saasom den Kongel. Ordinanz var christelig, og uddragen af den Hellige Skrift.

(c) Wolffens Norges Beskrivelse pag. 113.

(d) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 100.

24.

Da svarede den anden Prædikant, nemlig Hr. Johan saaledes: at det var billigt, at alle Mennesker, saavel Guds Ords Tienere, som andre havde Øvrighed, paa det at god Skik og Regimente desbedre kunde holdes blant Menneskene. Hvorpaa de begge gav ham Forpligtelses-Breve, at de skulde være Kongel. Majests. Ordinanz underdanige, og Superintendenten hørige og lydige, og rakte ham derpaa deres Hænder.

Dette og andet forbittrede de øvrige Tydske saaledes, at de søgte at overfalde Slottets Folk, ladende sig see, undertiden Troppeviis hen ved 300 Mænd sterke, omkomme ogsaa een af Slottets-Folkene ude ved Dreggen. Herudover lod Walckendorff nedbryde alle de Kaal-Hauger, som stode imellem Slottet og vor Frue Kirke, paa det han klarligen fra Slottet kunde see, hvad som bedreves mellem Bryggen og Slottet, og blev Contoret fra den Tiid af, alt meere og meere ydmyget, hvorfors og Walckendorffs Navn er lige saa ubehagelig paa Bryggen, som det er behageligt udi Staden.

Man seer heraf, at Walckendorff ved sin Snildhed og Myndighed gjorde det, som alle hans Formænd havde stræbt efter at ville giøre, og aldrig kunde erlange, i det han nemlig tving de Contorske, der saaledes havde faaet Magt

25

over Bergens Bye, at de kiendte hverken den geistlige eller verdslige Øvrighed, ja snart vare Mestere over all Handel og Næring, ikke alleene i Bergens Bye og Stift, men endogsaa saavidt det Nordenfielske sig strekker.

Han var den, som skaffede Byen og dens Øvrighed sin Myndighed igien, og lærte de Fremmede at krybe til Korset, holdes og derfor, som før er meldt, for en af de nyttigste Lehns-Herrer Bergen har haft (e).

Til Formand i Embedet havde han Christoffer Hvidtfeld, og til Efterfølgere Erick Rosenkrantz til Hvalsøe. Den bekiendte Norske Cantzler Hr. Jens Bielke har i sin Tiid udført alle Bergens Byes Lehns-Herrer udi Danske Riim, som Arnoldus de Tine fordum Lector Theologiæ udi Bergen har oversat paa Latinske Vers, deri taler han om disse 3 Lehns-Herrer saaledes:

Christopher Hvidtfeld det saa naaer, Beholdende i Fiorten Aar,

Christoffer Walckendorff saa gief Fire Aar styrt, saa Hofmester blef.

(e) Christian den Fierdes Historie ved Slange p. 173. Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 103.

26

Saa Erick Rosenkrantz dernæst (f),

I Otte Aar nød med Fordeel vist (g).

Det fortiener her ogsaa at erindres, at det nu værende Raadhuus i Bergen, var tilforn Christoffer Walckendorffs Gaard, og blev kiøbt af ham til at giøre et Raadhuus.

Den første gang Retten blev siddet der, skal have været i Aaret 1568 (h); Det er et stort Steenmuuret Huus, med 2de Steenmurede Trapper, een paa begge Sider. I den eene Ende er Værelser at boe i neden til, men i den anden Ende Fengslet og Cortegarde, oven paa ere tvende store Sahle, hvor Magistraten samles og Retten holdes (i).

Den Gade i Bergen, som kaldes Broen, er endnu en Amindelse af denne brave Lehns-Herre; Samme strekker sig fra Raadhuset, op til Dom-Kirken. Den haver sit Navn deraf, efterdi der i gamle Dage var en Broe fra Graabrødre Kloster, som nu er Dom-Kirken, lige til

(f) At Erik Rosenkrantz var Lehns-Herre i Aaret 1561. bevidnes ogsaa i Kong Friderich den Andens Krønike udgiven af Resen pag. 55.

(g) Det heele vidtløftige Vers kand læses i Holbergs Bergens Beskrivelse fra pag. 153 til 158.

(h) See Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 76. (i) Holberg l. c..

27

Alles Helgens Kirke. Denne Broe var af Træ over et slemt stort Morads, og blev vedligeholdet af Skomagerne. Men udi det Aar 1558 blev den af Christoffer Walckendorff gjort af Steen; thi den Tiid gik Vandet saa høyt op af Vaagen, men er nu siden bleven opfyldt (k).

Til at Steen-legge denne samme Gade, betiente Walckendorff sig af de Levninger der fandtes af Alles Helgens Kirke; Samme Kirke var bygt af Kong Haagen Haagensen (l) med et meget høyt Taarn, men som den stod og var bleven gandske forfalden, lod Walckendorff bække Steenene ud, og Broe-lagde denne Gade med samme (m).

Een af vore Historie-Skrivere anfører, at Walckendorff skal have fulgt Kong Friderik den Anden paa hans Tog til Ditmarsken, med Tillæg, at han samme Tiid holdt sig brav (n). Dersom dette saa er, maa det have været skeet i den Tiid han i Aaret 1559 var nedreyst til Danmark, kand ogsaa nok være mueligt, at han har vildet gjøre de øvrige Danske Adels-Mænd

(k) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 40.

(l) Wolffens Norrigia illustrata pag. 109.

(m) Holbergs Bergens Beskrivelse pag. 61.

(n) Slange i Kong Christian den Fierdes Historie pag. 173.

28

Selskab paa dette berømmelige Tog, for ogsaa at have nogen Deel i den Ære der da blev indlagt; Det kand og være skeed, ved den Anledning, at han vilde underrette den unge Konge om Tilstanden i Bergen, og som Kongen samme Tiid befandt sig paa dette Tog, har han med de andre Adels-Mænd fulgt Hoffs-Fanen.

Man finder ellers, at de Tydske paa selvsamme Tiid da Toget i Aaret 1559 skulde gaae for sig, ved deres Breve og Sende-Bud have besværet sig over Lehns-Manden paa Bergenhuus (o), baade at han betyngede dem med Nye, det er Dansk Maal og Vægt, saa og at han endelig vilde have, at deres Haandverksfolk med deres Laug og anden Herlighed, skulde høre under Kongen, og svære ham Huldskab og Troskab, hvortil den unge Konge svarede, at samme Sag havde alt i forrige Tider vaaren indsat for hans Sl. Hr. Fader, og det var dem vel endnu i frisk Minde, hvad da blev svaret, at der nemlig, ey uden stor U-lempe for Hans Majests. Riger, kunde gøres Forandring i Maal og Vægt; hvad Handverks-Folkene og deres Embeder angik, da blev Hans Majest. ved den Meening, at saa fremt de ville boe udi Hans Majests. Riger og Lande, var det og billigt at de som tro Under-

(o) See herom Kong Friderich den Andens Krønike udgiven ved Resen pag. 11.

29

saatter, sværger Hans Majest. Huldskab og Troskab (p).

Da Walckendorff, som en duelig og drivende Mand i fire Aar havde forestaaet Bergens Lehn med saadan Berømmelse, at hans Navn endnu den Dag i Dag er, erindres der i Byen med Høiyagtelse, blev han af Kong Friderich den Anden forflyttet til et høyere Embede, nemlig til Kongel. Stadtholder udi Lifland. Men hvorledes dette Land den Tiid baade kom under den Danske Krone, saa og siden af Russen ynkeligen blev tilreedt og erobret, maa søges i Historien

(q).

Kongens Broder Hertug Magnus var den Tiid bleven Biskop paa Øsel, som Kongen havde købt til ham, tilligemed de Wiekske, Churlandske og Revelske Stifter, i Steden for den Andeel af Holsteen, som hannem efter

(p) Friderich den Andens Krønike pag. 11.

(q) Om dette Lands Ødeleggelse, saavel som alt hvad Prinds Magnus den Tiid leed af de Rysser, kand læses udførlig hos Resen i Kong Friderich den Andens Historie. Müllers Septentrionalische Historie 1595. Christian Kelckens Lifländische Historie, Rudolphstadt 1695. Egid. Girs Kong Erik den Fiortendes Historie, Stockholm 1670. saavel som denne samme Konges Historie udgiven af Stiernemann, med fleere.

30

de Tidens Maade meentes at skulde tilkomme efter deres fælles Fader Kong Christian den Tredie. Men hvorledes ommeldte Hertug Magnus derpaa geraadede i Kriig først med Sverrig, og dernæst med sin Sviger-Fader Czaren af Rusland, som skildte ham ved alle sine Lande, fordi at han havde slaget sig til det Polske Partie, er ey Sted her at udføre, men maa søges i ommelte Prinzes Historie.

Her er alleene dette at erindre, at Prinzen i de Tider adskillige gange søgte Hielp hos Christoffer Walckendorff, som Kongens af Danmark Stadtholder i Lifland.

Nogle af de Breve som Hertugen samme Tiid og i saadan Anledning haver skrevet til hannem, giemmes endnu in Originali i det Kongl. Danske Selskabs Archiv.

Deriblant findes et, dateret Pilten den 13 Junii 1566, som egentlig er en Svar-Skrivelse paa Christoffer Walckendorffs Beretning til Hertugen, dateret til Arnsborg Torsdagen efter Pindse-Dag Aar 1566. hvori Walckendorff indberettede, at han med de hos sig havende Krigsfolk havde indtaget det lidet Land Dageden; Hertugen beder ham herpaa at han vil overlade ham nogle af de Svenske Fanger, som han vilde bruge til Dig-Gravning, og at

31

de maatte sendes ham vel sluttet og forvaret, da han siden vil forsyne dem med nødvendig Kost og Føde. Som og Stadtholder Walckendorff havde forlangt nogle Søevandte Bønder fra Rhine over til Øsel, for der at betiene sig af dem til Baads-Mænd, lover Hertugen, at der skal blive sendt 20, som han vil stræbe at faae bragt sammen (r).

Nogen Tiid derefter vare nogle af Hertugens Hoffsinder, Kammer-Junkere og endeel andre af hans Folk bleven fangen af de Svenske. Som Hertugen gierne vilde see dennem udløst af deres Fangenskab, Stadtholderen vel ogsaa havde lovet i saa Fald at være behielpelig, men formedelst indfaldende Omstændigheder ventelig ey har kundet holde sit Løfte; giemmes ogsaa ved Selskabet en anden Original-Skrivelse dat. Arvaslen den 20 Septembr. 1566, hvori Hertugen paaminder Stadtholderen om sit gjorde Løfte, og forestiller ham, at dersom han ey gjør sin Fliid med at faae disse Fanger ranzioneret, vilde det flyde deraf, at samme fordybede sig daglig meer og meer i Skyld og Geld, vilde følgelig blive saa

(r) Brevet kand læses i det Danske Magazin Tom. 3. pag 131 og 132. Opskriften paa Brevet er saaleedes: Den Ernuesten Unseren liebenn besündern Kön: Vir: zu Dennemarcken und Norwegen 2c. zugeordneten in Lieflandt, Christoffer Walckendorffenn.

32

meget sværere at udløse, og bleve de ey hastig udløste, torde de maaske blive bragte dybt ind i Sverrig, dem selv til evig Fordervelse, men Kongen og Hertugen, samt Stadtholderen selv paa

Kongens Vegne til Spot og ond Eftertale. Han beder derfor og formaner Stadtholderen til, at han dog vil giøre sit yderste, for at see disse arme Junkere, Tienere og samtlige gode Svenne paa en christelig og taalelig Maade ranzionerede (s).

I den Tiid Christoffer Walckendorff var Kongelig Dansk Stadtholder i Lifland, residerede han paa Arnsborg-Slot paa Øsel, som var med Volde, Muure og Graver sterk og vel befæstet.

Der fandtes og et andet Slot Sonnesborg kaldet, som iligemaade var vel befæstet, men Stadtholderen lod alle Muurene nedrive paa samme, hvorvel Øe-Boerne siden vare i Færd med igien

(s) Brevet som er paa Tydsk findes i det Danske Magazin Tom. 3. pag. 133. Opskriften er noget forandret: Dem Erentunsten und Erbaren, Unserm lieben besondern Kön: Wiir: zu Dennemarckenn 2c. zugeordnetem Stadthalter in Lieflandt Christoff Walckendorff. Dette Brev bekom Walckendorff paa Arnsborg den 4 Octobr. 1566, som han selv uden paa haver tegnet.

33

at faae dennem opførte (t), og skeede sligt mest baade for at undgaae at holde en Besætning derudi, saa og at skille Fienden ved et sikkert Tilholds-Sted.

Da det arme Lifland i lang Tiid havde været Krigens blodige Skue-Plads, og var bleven til et Bytte for sine Fiender, blev Stadtholderen igien fordret tilbage af Hans Majestet. Man finder at han herpaa i det følgende Aar 1568. paa nye blev sendt til Bergen til Herredagen, som samme Aar holdtes, for der at være paa Raad med, som en Mand der best kiendte Landets Leylighed. Den samme Tiid udstædede Reces, dateret Bergen den 13 Martii 1568 findes underskreven af Jørgen Lykke til Overgaard, Biørn Andersen til Steenvold, Christoffer Walckendorff til Glorup, Johan Wenstermand til Olstrup, Norges Cantzler, med Laugmænd Mads Størsøn, Jon Simonsøn og Daniel Olsen (u).

Med lige saa stor Berømmelse som de Norske have optegnet Christoffer Walckendorffs Navn i deres Dages-Bøger, med een ey mindre Høyagtelse finder man ham anskreven i den Gullandske

(t) See Stiermans Kong Erik den fiortendes Historie pag. 280.

(u) See Rami Norges Beskrivelse pag. 149 og 150. Julius 1753.

34

Krønike; Han blev sendt over til denne Øe i Aaret 1571 (x).

Dette Land trængte den Tiid i sær høyligen til en kjek og forstandig Mand, som kunde bringe de forfaldne Sager i Stand igien; Eftersom Kongen ansaae Walckendorff for at være beqvem hertil, han vel og haver kommet meget i Erfaring om Landets Tilstand, den Tiid han boede i Nærværelsen paa Øsel, var det Kongen forlehnede ham med dette Land, hvor han rettede og forandrede mangfoldige Misbruger, og Forseelser, som af lang Tiid vare blevne en ond og slem Bane (y). Han selv kom did til Landet den 2 Sept. hvorpaa hans Formand, som var Erlig og Velbyrdig Mand Jens Bilde til Liungsgaard, udseylede derfra til Danmark den 5te i samme Maaned (z).

Naar man betragter hvad Tilstand Rettergangs Sager vare i, og det Underslæb der skede saavel af Dommere, som andre Embeds-Mænd, de Fattige til Fornærmelse, er det læt at slutte, at Walckendorff fik alle Hænder fulde, om han ellers, som han gjorde, vilde see de forfaldne

(x) See Strelows Gutilandiske Kronika pag. 279.

(y) See Slanges Kong Christian den fierdes Historie pag. 173.

(z) See Strelows Gutilandiske Kronika pag. 279.

35

Sager bragte i behørig god Stand. Man finder ellers just intet udtrykkelig anført om ham i Landets Krøniker, uden det, at han forestod Øen med megen Berømmelse paa fierte Aar, nemlig til Julii Maaned 1576, da han blev afløst af Erlige og Velbyrdige Emmike Kaas, som fik Landet i Forlehnning efter ham (a). Hannem gives tilsidst i den Gullandske Krønike et saadant Skudsmaal, at han var en saare from Mand, som endog efter at han var bleven Danmarkes Riges Hofmester, var Gutiland en Fader og Forsvar (b).

Da han kom tilbage til Hoffet blev Skatkammerets Opsigt hannem anbetroet, og hannem tillagt Titul af Rigets Skat-Mester eller Rente-Mester; Dette var en Bestilling af megen Betydenhed, eftersom han ey alleene stod for Oppebørselen og Ansaret af alle Rigets og Kongens Intrader, men endog maatte staae for Bestyrelsen af alle Kammer-Sagerne. Man har at ansee, som et stort Beviis paa hans Duelighed og utrettede Arbeydsomhed, at han ene uden nogen Colleger, forestod dette vigtige Embede nesten til sin Døds-Dag, eller rettere til Aaret 1599, da der dog stedse siden, fra den Tiid af, og indtil det nye Skat-Kammer-Collegii Stiftelse Aar

(a) Den Gutilandske Kronika pag. 279.

(b) Strelows Gutilandske Kronika l. c..

36

1660, bestandig have været to Rentemestere (c). Hvad Nytte han i dette Embede gjorde, ved Klæde-Kammerets Indretning og andet skal siden blive omtalt.

Den sidste og øverste Æres-Trappe han af Høysalig Kong Friderich den Anden blev opløftet paa, var at han blev optagen blant Danmarkes Riges Raad. Dette skeede ventelig i Aaret 1577, som var Aaret efter han var bleven Rente-Mester, thi man finder ham da første gang anført, ey alleene som Rente-Mester, men og som den yngste Rigens-Raad blant de 15ten Riigs-Raader, der dette Aar mødte i Kiøbenhavn, og vare Trefoldigheds Søndag overværende ved Kong Christian den Fierdes høytidelige Daab (d).

Dette var da den sidste og øverste Værdighed nogen Dansk Adels-Mand kunde beklædes med, havde og i de Tider, saa meget meere at betyde, som man af Historien veed, hvad Magt og Myndighed Riigs-Raaderne tilegnede sig før Souverainitetens Stiftelse. Uden deres erholdte Samtykke, eller givne Tilladelse, kunde Kongerne ey foretage sig nogen Ting af Vigtighed,

(c) Holbergs Danmarkes Historie Tom. 2. pag. 574.

(d) See Resens Kong Friderich den Andens Kronike pag. 306.

37

hverken føre Kriige, eller slutte Forbund, eller øve nogle af de andre Jura Majestatica. Man maa imidlertid tilstaae, at Walckendorff stedse med megen Værdighed beklædede sit Sæde i dette høye Raad, og bestyrede alting vel, naar man undtager den ene Sag med Tyge Brahe, hvor han i Almindelighed beskyldes for, at have betient sig af sin Anseelse og Myndighed, for privat Hads Skyld, at styrte denne store og brave Mand, som i det Følgende nøyere skal vorde omtalt. Hvor store Tanker Kong Friderich den Anden gjorde sig om Walckendorffs Beqvemmhed til at forestaa mange vigtige Ting paa engang, kand tydelig sluttet deraf, at i Steden for man ventede Walckendorff, som sædvanlig, skulde have nedlagt sit Rente-Mester Embede den Tiid han blev antaget til Rigens Raad, befalede Kongen ham, at han endda videre og fremdeeles skulde vedblive samme; Derved blev forstaaet, at han ey alleene skulde forestaa Kammer-Sagerne, men endog have Opsigt med Holmen og Skibs-Værvene, hvoraf og siden efter

Kongens Død, reyste sig en Proces imellem ham og Rigens Admiral Peder Munk, som paa sit Sted skal vorde omtalt.

Da Kong Friderich den Anden udi Slutningen af Aaret 1579 lod gjøre prægtige Forberedelser

38

til den forestaaende Slesvigske Forlehning, da Kongen nemlig udi Odense om Wolbermisse næst efter, høytideligen vilde forlehne de Holsteenske Herrer med det Slesvigske Hertugdømme og Landet Femern (e), blev Walckendorff samme Tiid gjort til en General-Gouverneur over alle Ting. Udi Registratur-Bøgerne eller de Archiv-Protocoller, som fra den Tiid af endnu giemmes i det Kongel. Danske Cancelies Archiv, findes en Gienpart af den Ordre eller Partitions-Patent, som blev Rente-Mesteren samme Tiid meddeelt. Hvorledes Indretningen ved Holmen samme Tiid var, sees best heraf, Ordren var denne (f):

Vi Friderich den Anden 2c. Giøre alle vitterligt, at paa det at alting til Kiøbenhavn udi Vor Fraværelse paa Vore Vegne paa Slottet, paa Holmen og udi Byen, maa gaae des skikkeligere og bedre til, have Vi naadigst tiltroet og befale Os Elskelige Christoffer Walckendorff til Glorup, Vor Mand, Raad og

(e) En udførlig Beskrivelse over denne Forlehning kand læses udi Resens Kong Friderich den Andens Kronike fra pag. 319 til 324. hvor og Prospecten af Forlehning-Acten er udstukken i Kobber.

(f) Denne Udskrift af Danske Cancellie-Archivs-Protocol No. 13. pag. 416. er mig meddeelt af Hr. Assessor Hoffman.

39

Rentemester, at skulle udi Vor Fraværelse have god Opseende og Tilsyn med alting paa Vore Vegne, saa at alting maa gaae skikkeligen og vel til, saa meget mueligt er, til saalænge Vi anderledes tilsigendes vorder, bedendes og bydendes derfor Vor Befalingsmand paa Bremerholm, Vor Arkellemester, Skibs-Capitainer, Skipper, Styrmand, Bodsmænd, Bosseskytter, Tømmermænd og alle andre Vort Skibsfolk, at I ere fornævnte Cristoffer Walckendorff paa Vore Vegne i alle Maade hørige og lydige, hvis han eder tilsiger, ligesom Vi Selv vare der Personligen tilstæde; Dersom nogen af eder findes hannem paa Vore Vegne ulydige, eller motvillige, da skal han maa lade straffe der over som vedbør; Han skal og have Fuldmagt, og ingen anden paa Vore Vegne, at tage Vort Skibsfolk udi Tienesten, og igien dennem forlove, naar hannem synes got at være, og derudi og udi alle andre Maade, at vide og ramme Vort Gavn og Beste, som Vi hannem Naadigst tilbetroet haver, og Vi ikke heller paatvivler; Hermed skeer Vor Villie, og Vi det ogsaa ville det saa alvorligen holdet have. Actum Hauerballegaard den 30 Novembr. Aar 1579.

Som Riigs-Raad blev Rente-Mesteren i Aaret 1580. forsendt paa Grændse-Mødet imellem Ulfsbek og Knærød, tilligemed tvende andre

40

Riigs-Raader, som vare Canceler Niels Kaas og Mandrup Parsberg; Kong Friderich den Anden lod samme Tiid handle med de Svenske, om den frie Fart paa Narva, som de Svenske og maatte tilstaae, ikke alleeneeste til de Danske, men ogsaa til alle andre Folk, som ville seile derpaa, med meere, som da blev afgjort, og maa søges paa sit Sted i Historien (g).

Man kand ellers sige, at Rentemester Walckendorff forestod de ham allernaadigst betroede vigtige Embeder til Kong Friderich den Andens megen Fornøylelse, var og derover stedse vel anskreven hos denne store Konge, indtil sammes Døds-Dag, som indfaldt paa Antvorskov Slot her i Sielland, Skiertorsdagen den 4 April Aar 1588 (h).

Ved dette høye Døds-Fald, fik alle Rigets Sager en gandske anden Anseelse. Rentemester Walckendorffs Embede, tillige med de andre Riigs-Raadere blev herved saa meget vigtigere, som den unge Konge, Printz Christian den Fierd

(g) Herom kand eftersees Kong Friderich den Andens Kronike udgiven ved Resen pag. 324. Stierueman Kong Erik den Fiortendes Historie pag. 310. og Slange pag. 71. (h) See Resens Kong Friderich den Andens Kronike pag. 356 og Slange pag. 6.

41

de endnu var umyndig, og Regieringen i Kongens Mindre-Aarighed følgelig maatte forestaaes af dette høye Collegio, eller de Personer blant Dem, som de tilhaabe, som de beqvemmeste, dertil maatte udvælge; At forstaa dette desbedre, vil man korteligen berøre Rigets Tilstand i den Tiid.

Ved denne fromme Kong Friderich den Andens Høye Døds-Fald mistede Fædernelandet en Herre, der havde regieret sine Riger og Lande med største Klogskab, Mildhed og Retferdighed; Det sattes i Bekymring for megen Forandring, eftersom dets Vanhæld forøgedes ved det, at den, som igien skulde bestige Thronen, endnu var umyndig, og saa got som et ungt Barn, thi Printz Christian var ikkun i sit Alders 11 Aar (i), og det vilde bie længe, førend han selv kunde tage fat paa Roret, og styre Rigerne med den Styrke og Fornuft, som udfordredes. Derforuden havde Døden saa hastig og uformodentlig betaget den Sal. Konge Kræfterne, at han ikke kunde have Leylighed at sætte den unge Herre Formyndere, eller gjøre Anstalt, hvorledes med Regieringen, udi hans unge Aar, til han selv blev myndig, skulde forholdes.

+

(i) See Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 521. og And. Høyers Dannemarkische Geschichte pag. 308.

42

Saasnart Kongen var død forsamlede strax alle Riigs-Raadere sig i Slagelse og paa Antvorskov Slot (k), hvor de raadsloge om, hvorledes med Regieringen udi denne Mindre-Aarighed skulde forholdes, helst saasom ingen skreven Kongelov var paa de Tider om Regieringen, hvorledes den skulde forvaltes udi Kongens Mindre-Aarighed; man havde intet at rette sig efter, uden Praxis, hvorved Printzer af Blodet og Enke-Dronninger pleyede at føre Regimentet.

Nu havde den Sal. Konge efterladt sig en Broder, nemlig Printz Johan, som havde den Alder, at han kunde forestaae Riget, og derforuden en Dronning, der besad alle de Egenskaber, som dertil udfordredes; thi hun havde stor Forstand, et heroisk Hierte, og var ingen Hader af Arbejde, saa at man kand sige, at ingen Dronning,

(k) Antvorskov var tilforn et Kloster for Johanniter Ordens Munke, men blev i Reformations Tiden indrettet til et Slot. Kong Friderich den Anden, som fandt stor Behag i dette Sted, har udstædt en Befalning, dateret den 17 April 1585, at ingen herefter, under Straf af en feed Stud eller Øre maatte kalde Antvorskov et Kloster meere, men det skulde hede et Slot. See Dänische Bibliothek Tom. 3. pag. 162. Antvorskov blev Aaret 1703. af Kong Friderich den Fierde gjort til et Grævedom, og under den Titul foræret Grævinde Elisabeth Helena Vireeg. See Grævindens Adels-Brev dateret den 6 Sept. 1703. Msc..

43

naar man undtager den store Dronning Margaretha, meere var dannet til at regiere; men just disse hendes store Egenskaber foraarsagede, at man tog i Betænkning, at betroet hende

Regimentet; thi saasom den Sal. Konge, i Henseende til hans Forstand, Duelighed, og Sverrige Vaaben havde sat det Kongel. Huses Myndighed paa den Fod, som det var for Friderik den Førstes Tiid, saa søgte Adelen og Rigets Raad under denne umyndige Søn, at vinde tilbage igien, hvad de under Faderen havde tabt, og saasom der udi saadant deres Forsæt intet kunde være dem meere hinderligt, end een saa duelig og hurtig Dronning, indsaae de forsamlede Herrer lettelig, at der vilde reyse sig Tvistigheder om hvem der skulde forestaae Regieringen (l).

Saaledes var Rigets Beskaffenhed, da Walckendorff og de øvrige Riigs-Raader denne gang samledes i Slagelse og paa Antvorskov, for at raadslaae om Regieringens Indretning, fra hvilken Beraadslagning de øvrige Rigens Stænder imod Sædvane bleve udelukte (m). Den Hoved-Knude, som Riigs-Raaderne fandt at løse, var, at omtalte heroiske Enke-Dronning Sophia Amalia paastod, at hun, som

(l) See Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 522.

(m) Historia Minorennitat. Chr. 4. Msc. pag. 5.

44

baade en salvet og kronet Dronning burde at forestaae Rigerne udi Kongens umyndige Aar, og dersom det hende alleene ikke maatte betroes, da tillige med nogle af Rigets Raad, som de imellem sig selv, dertil kunde udvælge (n). Der blev da ogsaa spurgt, om den Sl. Konges Broder Hertug Hans kunde med god Foye fra Formynderskabet udelukkes, helst saasom han var en Arving til Norges Rige. Derforuden meentes og, at efter det Forbund, som var giort imellem begge Rigerne, udi Dronning Margarethæ Tiid, og som siden Aaret før Christian den Tredies Død var bleven fornyet, kunde han med rette paastaae, at have Part udi den unge Konges Formynderskab. Omsider blev dog Hertug Hans først overtalt at afstaa fra sin Tiltale, men med Enke-Dronningen stod det haardere at igiennemtrænge, thi saasom hun havde et høyt Hierte, og derforuden var af den Dygtighed, som faae Danske Dronninger havde været af, vilde hun ikke staae fra sin Ret, men adspurgte Rigets Raad, om hun i sin Høysalige Herres Tiid ikke havde viist sin Kiærlighed mod Danmark, og om de med Foye kunde refaste hende noget, som kunde skille hende fra den Ret, som andre Enke-Dronninger havde nydt; Hun paastod ikke at føre Regieringen alleene, men at nogle visse udkaarne Regierings Raad maatte hende tilføyes.

(n) Slanges Kong Christian den Fierdes Historie p. 7.

45

Dette har man fundet nødig her saa vidtløftig at anføre, for desto bedre siden at paaskønne, af hvad Vigtighed Christoffer Walckendorffs Raad og Stemme var i denne betydelige Sag. Raadet fandt rundelig Materie for sig til idelige Beraadslagninger, da de fornåm, at Enke-Dronningen blev saa haardt bestaaende paa sin Ret, der forløb ogsaa nogle Uger og Dage, inden man dermed kom til nogen Rigtighed. Eendeel af Rigens Raad (o), som vare de fleeste iblant Dem, begyndte at tale høyt om deres Magt og Myndighed, som de ingenlunde ville have forkrenket; De søgte med vidtløftige, ja ivrige Grundfæste at udføre den Ret de havde, samt viise hvad Leylighed der gaves nu, til at befæste den meere end den var. Eendeel af dem derimod, ansaae Sagen med langt større Sagtmodighed og Sindighed, som nævnes at have været Cancelleren Niels Kaas, og Rente-Mesteren Christoffer Walckendorff (p). Disse tvende bleve begge roste for, at have været de, som saaledes førte de andre paa ret Vey, at det ikke var langt fra, at Enke-Dronningen jo havde naaet sit Maal, hvis ikke dette eeneste havde været i Veyen,

(o) Hvem samme den Tiid vare kand læses hos Slange pag. 9. og Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 525.

(p) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie pag. 9.

46

at de ikke vilde, at en Qvinde skulde have nogen Deel udi Regieringen, paa det deraf ikke skulle i Dag eller Morgen, nu eller siden tages Aarsag til, at staae paa den forrige Arve-Ret, som Dronningerne havde havt, saavel til Danmark, som til Norge.

Rentemesteren haver ventelig forstaaet, med beqvemme Ord, som en sagtmødig Mand, at føre de andre Riigs-Raader til Gemytte, at man i denne Tilfælde gik for vidt, da man søgte at udelukke en saa duelig Dronning fra Regieringen, at man berøvede hende en Ret, som efter Landets Lov tilkom hende, og at man havde saa meget mindre Aarsag hertil, som hun altid havde beviist sig kjerlig og omhyggelig for Landets og Undersaatternes Belgaende. Af hvad Aarsag han ey kunde trænge igiennem med sin Forestilling, sees af det foregaaende; Han har vel siden snildeligen samtykt i de andres Meening, da han saae, han ey kunde udvirke noget til Dronningens Beste.

Da nu alting iblant Riigs-Raaderne selv var kommet til en endelig Slutning, saaledes at de vare blevne eenige om, at Dronningen af foranførte Aarsag endelig maatte og skulde udelukkes, thi herudi havde Cantzleren og Rentemester Walckendorff hidindtil ey vildet samtykke, begyndte man at raadslaae om, hvorledes man best

47

og beqvemmeligst skulde faae hendes Majest. overtalt, at give sit Samtykke i Mindelighed til Raadets Beslutning. Den som maatte paatage sig denne vigtige Ambassade var den gamle Cantzler Niels Kaas; hvad Grunde han betiente sig af til at overtale den ypperlige Dronning, at staae fra sin Ret og Forsæt, maa søges paa sit Sted i Historien (q), her vil man alleene erindre, at han var saa lykkelig i sit Gesandtskab, at hun omsider samtykte i hans Begiering, ja tillod ham, strax at bekiendfgjøre de forsamlede Riigs-Raader saadan hendes Føyelighed. Da Cantzleren kom tilbage med dette Budskab, formelder Historien, at sligt foraarsagede en ubeskrivelig Fornøjelse hos Rigets Raad, som holdte det for et stort Verk, at have udelukket baade en Enke-Dronning, og en Kongel. Printz fra Regieringen (r).

At Walckendorff herunder skulde være meent tillige, kand af det foregaaende ey vel sluttes, dog har Rente-Mesteren vel selv syntes, at den Gierning Raadet fik her bragt til den af dem forønskede Ende, var noget, som han ey havde forestilt

(q) Kand læses hos Slange pag. 8. og i Holbergs Historie Tom. 2. pag. 524.

(r) See Hr. Baron Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 524. som citerer for sig Christiani Qvarti Minorennitets Historie Msc. pag. 6.

48

sig, at kunde have ladet sig gjøre. Da dette imidlertid alt saa mageligen var bleven afgjort, traadde Rigets Raad den 27 April tilsammen paa Antvorskov, for der at afgjøre imellem sig, hvem de af dennem skulde være, som skulde paatage sig den unge Konges Formynderskab; Raadet bestod den Tiid af lutter anseelige og brave Mænd, der under den Salige Konge Friderich længe havde havt Rigets vigtigste Sager under Hænder. De vare Nitten i Tallet, af hvilke Rentemester Walckendorff den Tiid endnu havde de fire for sig, hvorfore han ey heller rimeligen har kundet gjøre sig Tanke om, at blive udvalgt til Regierings-Raad, som man dog siden seer der skeede (s). Efter foregaaende Guds Paakaldelse bleve Riigs-Raaderne eenige i til Formyndere efter deres Orden at udvælge 1) den gamle Cantzler Niels Kaas, 2) Rigets

Admiral Peder Munk, 3) Stadtholderen over Jylland, Jørgen Rosenkrantz, og var den Fierde, som alle Stemmer faldt paa Rigets Marsk, eller Feldt-Herren Peder Gyldenstierne; Men da denne gamle Herre undslog sig Derfor, og meente sig at være for svag hertil, da han dog ellers var en meget drivende og vel fortient Mand (t), faldt alle Stemmerne paa

(s) See Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 525.

(t) See Holbergs Danmarks Historie l. c..

49.

Rentemesteren Christoffer Walckendorff til Glorup, saa at man herefter har at ansee ham, som den Fierde Formynder, der i Kongens Mindre-Aarighed skulde forestaa Regieringen (u). Dette Collegium eller disse benævnte fire Herrer bleve med et Navn kaldet Regierings-Raader, og giver en paalidelig Dansk Skribent Deres Portrait saaledes, naar han afskilder os de da værende Omstændigheder i følgende (x):

”Om disse Fire brave Mænd maa baade de, som den Tiid levede, saavelsom og Efterkommerne bekiende, at bedre Mænd kunde ikke udvælges, paa hvis Skuldre denne tunge Byrde kunde legges, end disse, hvilket man ogsaa deraf kand merke, at Hr. Peder Gyldenstierne, som var Rigets Marsk, hvilket betyder saa meget som Feldt-Herre, og var allertider den Tredie Mand næst Rigets Hofmester og Cantzler iblant Rigens Raad, unddrog sig derfra, hvorfor disse maa have været holdt af de andre for de beqvemmeligste, klogeste og skikkeligste til saadan Forretning, som de og i Sandhed vare. Thi de vare gieve, kloge, ærlige og sandrue Mænd, som meente Landet vel, forestode

(u) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie pag. 9.

(x) Hr. Conferents-Raad Slange i Kong Christian den Fierdes Historie pag. 9. Julius 1753.

50

stode Landets Beste, som hadede Gierrighed, og holdte hvad de sagde. Enhver af dennem var Mand og mægtig for sit; Kaas som Cantzler; Peder Munk som en dygtig Admiral; Rosenkrantz som baade udi Inden- og Udenlandske Sager, var vel forsøgt, og Walckendorff som en god Husholdere over Rigets Indkomster, hvorudi de alle stedse spændte sammen med saadan Eenighed, at det ikke anderledes kunde gaae til, end meget vel og fornuftigen.”

Paa saadan Maade blev da Riigs-Raad og Rentemester Christoffer Walckendorff udi April Maaned Aar 1588 sadt til den Fierde Formynder for den endnu umyndige Kong Christian den Fierde, blev og bestilt til den Fierde Regierings-Raad, der i Kongens Mindre-Aarighed skulde forestaa Regieringen. Dette var en Lykke, som ingen hans lige enten før eller efter hans Tiid har nydt, en Byrde, som ey alle saae sig i Stand til at bære, og en Høyde, som vel opløftede ham over de Høyeste i Landet, men dog ey gjorde ham Hoved-Svimmel. Vi vil nu gaae videre, og see hvorledes hans Adfærd var i dette hans nye vigtige Embede.

De paa Antvorskov forsamlede Riigs-Raader havde besluttet, at Kongens Mindre-Aarighed skulde vare indtil han opnaaede sit 20de Aar,

51

hvilket viser, at saadant tilforne ikke var bestemt (y). Herpaa gave de Walckendorff tillige med de andre Regierings Raader deres skriftlige Fuldmagt, som indeholdt, at de stedse skulde være hvor Kongen var, eller hvor Regieringen kunde udfordre deres Nærværelse, og at de paa Hans Majests. Vegne skulde forordne, tilsige og befale, gjøre og lade, som de kunde vide og tænke gavnligst at være, item at de skulde skaffe og forhielpe alle dem, som deres Allernaadigste unge udvalde Konge, eller dennem, paa hans Majests. Vegne, udi deres Anliggende kunde ansøge,

tilborlig Beskeed, at Rigets Jndbyggere, den Fattige, saavel som den Riige, maatte vederfares hvad Lov og Ret medførte; Dog hvad Herrets-Tings og Landstings-Sager belangede, skulde dermed ikke være meent, men de hiemme at orddees og paadømmes, som Sædvane var. De befoel og alle og enhver, at rette sig efter, hvad disse Regierings Raad tilsagde, og forordnede efter den Eed, som de havde giort og svoret den udvalgte Konge (z).

Dette er et kort Udtog af det Fuldmagts Brev Walckendorff og de andre Regierings Raader den Tiid fik; man kand af samme merke, hvor

(y) Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 524.

(z) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie pag. 9.

52

sømmeligen Riigs-Raaderne har omgaaets denne Fuldmagt, i det at de have sat den paa Skruer, og forfattet den med største Agtsomhed, saa de derudi intet have vildet melde om de Høyheder og Regalier, der tilkom Regierings Raadene, paa den unge Konges Vegne, paa det at Kongen, naar han kom til sine myndige Aar, ikke skulde tilegne sig meere Myndighed, end de havde givet dem selv, eftersom de da vare i Kongens Sted (a).

Dersom man nu vilde gaae herfra, og beskrive alle de Forretninger, som gik igiennem Walckendorffs Hænder, i den Tiid han var Regierings Raad, vilde sligt falde alt for vidtløftigt, og blive det samme, som at beskrive Kong Christian den Fierdes Historie i hans Mindre-Aarighed, man vil derfor ey opholde sig ved andet, end det, som meere i Særdeleshed kand angaae denne Regierings Raads egen Person.

Da Walckendorff havde paataget sig den unge Konges og Rigets Formynderskab, var det een af hans tilligemed de Tre andre Regierings Raaders første Forretning, at de foranstaltede den Høysalige Konges anseelige Liig-Begiengelse, samt Bortførelse fra Antvorskov til

(a) Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. p. 525.

Christoff. Walckend. 53

Roeskilde (b). Man vil af samme ey erindre her videre, end at da det Kongel. Liig var bleven bragt til Roeskilde, og Enke-Dronningen, saavelsom alle de Kongel Prinzer og Børn i dyb Sorge-Dragt fulgte Liiget til sit Hvile-Sted, havde Regierings-Raad Christoffer Walckendorff den Ære, tilligemed Riigs-Raad Steen Brade, at have den ældste Prinsesse Elisabeth imellem sig, og geleyde hende i det næste Par efter hendes Majestet Enke-Dronning Sophia baade ind og ud af Kirken (c).

Herpaa forefaldt mangfoldige vigtige Ting, saavel i Henseende til den umyndige Konges Søskenes Giftermaal, som og i Henseende til andre Ting, der meere egentlig vedkom Regieringen, i hvilke alle Walckendorff havde sin Haand, men man vil efter Løfte med Stiltienhed gaae dennem samtlig forbi, og begive sig lige til det Aar 1590, i hvilket Rente-Mesteren havde tvende Processer til Herredagen, af hvilke han vandt den første, men tabte den sidste. Sagerne bestode derudi:

(b) De Ceremonier, som holdtes ved det Kongelige Liig og den Kongelige Liig-Begiengelse kand læses udførlig i Resens Kong Friderich den Andens Kronike, fra pag. 357. til pag. 366.

(c) See Resens Kong Friderich den Andens Kronike pag. 362.

54

Da den unge udvalgte Konge var hjemkommen fra det Geleyde, han med endeel af sine Raad havde givet Hertug Henrik Julius af Brunswig lige til Hamborg, blev en Herredag ansat udi

Colding den 4de Augusti; Her sad den unge Konge selv Retten, alligevel han var endnu ikke myndig, med de fire Regierings, og samtlige Rigens Raad. Iblant andre Sager søgte og tiltalte Rigens Admiral Peder Munk samme Tiid Rente-Mesteren Christoffer Walckendorff, fordi Kongens Orlogs-Skibe havde været saa lette, da han Aaret tilforn, 1589 skulle føre Dronning Anna til Skotland, at han ey havde kundet holde Søen med dem, men med største Livs-Fare havde maattet søge Havn i Norge (d). Admiralen meente sligt at maatte tilregnes Walckendorffs Forseelse, som af den Sal. Kong Friderich den Anden var sat og anbefalet, at have flittig Opsyn med alle Ting, baade paa Skibs-Holmene og med Floden, og det kom hannem ikke ved, alligevel han var Admiral. Herpaa svarede Rente-Mester Walckendorff, at han kunde bevise med Under-Admiralen Erik Wogensen, som han krævede til

(d) Hvorledes Kong Jacob af Skotland selv kom og afhentede den Danske Prinzesse Anna, holdte Bielager med hende til Opsloe i Norge, kom derpaa ned til Kiøbenhavn, og blev siden geleydet af Admiral Munk tilbage til Skotland, kand læses omstændig hos Slange fra pag. 33 til 38.

55

Vidne, at baade Skippere og Tømmermænd havde faaet alt, hvad til Floden at udruste, giordes fornøden, paastod og derfor, at om Tømmermændene og Skibs-Folkene ikke havde gjort deres Dont tilgavns, og digtet Skibene saaledes, som det sig burde, var det ikke hans Skyld, men deres, og andres, som med deres Arbeyd skulde have Opsigt; tilmed var det og mueligt, at Skibene kunde været bleven let af den sterke Storm og Uveyr, som de maatte udstaae i Søen; Sagen blev tilsidst tagen over tvert, og de bleve undskyldte begge i alle Maader (e).

Den anden Sag faldt ikke fuldt saavel ud: samme bestod herudi: Rentemesteren var til denne samme Herredag bleven indstævnet af Hans Lindenow, Lands-Dommer i Jylland, fordi han Aaret tilforn 1589 den 8 Febr. (f) havde efter Dronningens af Engelland Klagemaal ladet domme og halshugge en Søe-Capitain ved Navn Mogens Heinesen i Kiøbenhavn, som en Søe-Røver. Samme var en indfødt

(e) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie pag. 42. og Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. pag. 544.

(f) Debes i sin Ferrøes Beskrivelse sætter det Aarstal 1588; Men Conferentz-Raad Slanges Beretning, som her er fulgt, er nok den retteste.

56

Ferrøisk Mand (g), men stod den Tiid udi den Spanske Regenter over Nederlandene, Hertugen af Parmas Tieneste.

I denne Sag havde Rente-mesteren overilet sig; thi Landsdommer Lindenow beviste, at den henrettede havde havt Hertugens Commis, eller Befalning, at tage paa de Engelske Skibe, hvor han kunde finde dennem udi Søen, formedelst den Kriig, som da var imellem Engelland og Spanien, og det Skib, som han havde taget fra en Engellænder af London, hvorover Dronningen havde klaget, var alt tilforn kiendt ham til i Ostende, som en god Priis, hvorpaa han først efter den Tiid havde ført det til Bergen i Norge, og der soldt baade Skib og Ladning.

Denne Henrettelse havde Rentemester Walckendorff tilstad for hastig, uden Cantzler Niels Kaases og Jørgen Rosenkrantz's Samtykke, som den Tiid ikke vare tilstæde.

(Continuerattonen skal følge i næste Maaned's-Hæfte.)

(g) Jens Lauritsøn gør hannem til en Normand, men rettes derudi af Lucas Debes, i hans Ferrøes Beskrivelse pag. 213, hvor han tillige anfører de Aarsager hvorfore nogle vrangeligen har holdt ham for en Normand.

Parentation
over Den Salige Herre,
Høyædle og Velbaarne
Hr. Manderup Due
til Krastrup og Gundested,

Kongel. Majest. til Danmark og Norge velebestalter
Oberst over Dronningens Liv-Regiment,
holdet i St. Nicolai Kirke i
Kiøbenhavn den 9 May 1710.
Da hans Liig-Begravelse af en høyadelig og
høyanseelig Forsamling blev celebreret.

Kiøbenhavn, trykt udi Hans Kongel. Majests.
og Universitets privilegerede Bogtrykkerie
Aar 1711.

58

I et Trøste og Tilegnelse-Skrift til Frue Charlotta Amalia Gise, søger Forfatteren Hr. Jacob Lodberg at opmuntre og trøste den bedrøvede Enke over hendes Mands Død. Han skriver iblant andet saaledes:

Var denne Helt som andre, at man til hans Roes skulde laane Chaldæers Malere, og Jerusalems Sminke, laane Lignelsers Blomster, og søge i Stiilens Ziir, det man fattedes i Gierningen, da mueligt Ordene i denne Tale, som Læsers Ord, mindre maatte røre; Men nu er det en eenfoldig Sandhed, ikke et Drag, ikke et Bogstav, uden velfortient, og hvad endog er skrevet, mindre skrevet endnu til den Salig Herres Ære, end der burde og kunde skrives: og derforre, jo mindre Veltalenhed har her at bestille, jo sterkere virker Sandhed vel muelig, hos dem som elsker. Saa at bedre kunde det vel være, om disse Liniers Overskrift var til alle tappere Ærens Børn, som en Spore til at opvække dem, eller til alle reedelige Landsmænd, som en brav Dansk Heltes Amindelse, til at glæde dem, end til Eders Velbaarenhed; Men alle Lands Maneer, gjør

Side 59

gør det til en Fornødenhed. Videre frem siger han.

Endeel Striidsmænd tørster ikkun efter Forfremmelse, og for at naae den, hvor glemmer de ikke all Samvittigheds Pligt? hvor skiærer de og slider ikke hin andens ærlige Navn og Rygte? At en brav Hoveds-Mands Tapperhed ey efter Døden bliver ret bekiendt, hvad er meere Aarsag, end hans egne Cammeraters Misundelse? Selv en Dyng af Æres-Krandse attraaer de, og vil ey unde en anden en Green!

Vider da i Dag! at der er en ypperlig Mand falden! vider at en Dyds Søn, en Piller i vores Hær, en Pode, som Guds høyre Haand havde plantet sig, er afhugget. Vi beskuer den Høyædle og Sal. Herre, Manderup Due til Krastrup og Gundested, Hans Kongl. Majests. velbestalter Oberst over Dronningens Liv-Regimente. Er ikke dette en Brand reddet af Ilden? Er det ikke af de, som faldt, det eeneste Legeme vi efter Døden kand ære. Det vi ikke seer af ham er meere ærefuld, end det vi seer, og det Legems Vanheld, de Lemmer, som ere skildte derfra, de brudte Beene vidner, at dit Mod blev aldrig brut, dit Hierte blev altid heelt, og din Ære fuldkommen. Vel er din Død den mest Ære-fulde, vel er den Mark du faldt paa, en herligere Seng, end den vores Mægtige, efter

Side 60

deres Død paraderer paa; Vel ere dine tappere Bunder meere glimrendes i Ærens Tempel, end alle Ædelsteene. Vel er din herlige Ihukommelse over all sammenmenget Røgelse. Men hvo kiendte dine Dyder, at han jo nu med Smerte savner dem? Hvo saae dit Exempel, at han jo nu sukker: Hvi skinnede det ikke længere?

Adelig Slægt er for en god Siæl en stor Byrde, en skarp Spore; Den er en idelig Vækkere, en besværlig Bane, en Erindring stedse at øve sig i all Dyd og Fuldkommenhed. At vores Sal. Helt i Blod intet fattedes, viser hans hosfølgende Slægt-Register:

Hans Fader var Erlig og Velbyrdig Mand Berendt Due til Krastrup. Hans Moder Æ. og V. Frue Elisabeth Krabbe af Torstedlund. Hans Farfader var Æ. og Velbr. Mand Manderup Due til Halkiær. Hans Farmoder Æ. og Velbr. Frue Anna Scheel. Hans Farfaders Fader var Æ. og V. Mand Jørgen Due, som først kom her i Landet fra Lifland, som var Bernt Due til Essensø, og Frue Helvig Wrangels Søn. Hans Farfaders Moder var Æ. og Velbr. Frue Leene Juel, som var Æ. og V. Mand Thomas Juel til Astrup, og Æ. og V. Frue Leene Rosenkrantzes Dotter. Hans Farmoders Fader var Æ. og Velbr. Mand Hr. Albert Scheel

Side 61

Scheel til Fusinge, Ridder, Danmarks Riges Raad, Admiral og Befalningsmand paa Riberhuus. Hans Farmoders Moder var Æ. og V. Frue Birgitte Friis af Ørbek-Lunde. Hans Morfader var den Høyædle og Velbaarne Herre, Hr. Gregers Krabbe til Torsted-Lund, Ridder af Elephanten, Danmarks Riges Raad, Statholder i Norge, og Befalningsmand paa Aggershuus. Hans Morsmoder var Frue Dorthea Daae til Hverig. Hans Morfaders Fader var Æ. og V. Mand Niels Krabbe til Torsted-Lund, som var Æ. og V. Mand Kield Krabbes og Frue Susanna Lykkes Søn til Taarup. Hans Morfaders Moder var Frue Wivicke Ulfstand, som var Æ. og V. Mand og strenge Ridder Hr. Gregers Ulfstand til Vosborg og Frue Anna Lange af Engelholm deres Dotter. Hans Mormoders Fader var Æ. og V. Mand Herr Claus Daa af Borrebye, Danmarks Riges Raad og Rigens Admiral, som var Æ. og V. Mand Oluf Daa til Ravnstrup og Frue Dorthea Friis af Hesselager, deres Søn. Hans Mormoders Moder var Æ. og V. Frue Ingeborg Pasbergs, som var Hr. Voldemar Pasbergs og Frue Ide Lykkes til Bunderup deres Dotter. Vi seer da paa alle Sider tapper Dyd, og vældig Art i vores Helt udstammet: Vi seer ham af gammel adelig Blod og Afkom paa Fæderne og Moderne Side op=

Side 62

oprundet. En Stamme som til Fædernelandets Tieneste meere end engang haver ofret sit Blod. Thi en Fader-Broder af denne Helt var Christopher Due, som var Ritmester i Slaget for Nyborg, og gav sit Liv med andre brave Mænd, for at kiøbe sit Fæderneland saa herlig en Seyervinding. En Farbroder-Søn Peiter Retz Due, som var i Ungern Lieutenant ved de Danske Tropper, udbrede sit Fædernelands Ære, og kom til sit Maal. Endnu af denne ypperlige Rod blomstrer og er i Live brave Grene, som enten allereede bær Tapperheds Merker, eller og søger dem. Endnu en Broder af vores afdøde Albert Christopher Due til Halkiær, Albech og Torstedlund, velbestalter Major af Infanteriet, en bestandig Camerade i megen Heede, i mange Farer, deelagtig i Ære, deelagtig i Vunder; Endnu andre fleere Fætttere, som meere elsker Ære end Gods, meere søger, som vi seer, Navn i Krigen end i deres Stammes Forplantelse. Men vores Sal. Helt saae først Lyset paa hans Fæderne-Gaard Krastrup Aar 1668. den 5 Febr. Siden indpodet ved Christo i Daaben, lærte først at kiende sin Gud, siden sin Skyldighed imod sit Fæderneland. Han blev ey lagt paa Sengen at strekke sig, men holdt til i Møye at øve sig. Til Striid blev han opvant, og strax 16 Aar gammel blev Aar 1684 her til Kiøbenhavn forsendt, hans adelige

Side 63

Exercitier at lære, logered i Vice-Commendantens Luccas Uppersens Huus. Men hvad er at lære, uden at øve? Han traade ind i den Stand, som han saa herlig endte; tvende Aar efter hans Ankomst, og 1686. blev fadt ved den Kongl. Guarde til Foeds for Cader. Næste Aar 1687. blev

han Fendrich ved samme Regiment. Og hans første Campagne var i Holsteen 1689, da den Alsonaiske Fred blev sluttet. Her var meere Striids-Orden end Striid at lære, og en Forstue alleene til den Ære, han siden indlagde sig. Samme Aar gik han med de Tropper, som af Sal. og Høylovlig Ihukommelse, Kong Christian den Femte til Kongen af Engeland blev overladte, og fra Silt i Jylland, efter besværlig Seylads i stor Storm kom dog i Land i Engeland. Aar 1690. blev han med vores andre Tropper oversat til Irland, og i alle de skarpe Actioner, de berømmelige Beleyringer, som der vare, baade lærte og viiste, hvor han var forfremmet; Han tiende under den berømmelige General, vores gode Sal. Herzog af Würtenberg, hvis Ihukommelse for alle Kiendere endnu er saa dyrebar, saa smertelig i disse Tider, vi saa høyt behove ham. En Herre til hvis Førstelig Æt, Fyrstelige Dyder svarede, en Fiende af Gierrighed, en Hadere af Last og Udyd, en Befodere af de gode, som sparte hverken sig eller sit til at sætte alting

Side 64

i god Stand; Aarvaagen i sine Forretninger, elsket af alle sine brave Striidsmænd, fra den øverste til den mindste, og elskendes dem. Under ham var vores Sal. Helt saa fyrig, at end ikke en Action gik for i Irland, han var jo med, og havde sin Deel derudi. Først i det haarde Feldtslag ved Drogeda, da de Engelske Tropper passerede den Flod Bogne. Et berømmelig Slag for den Fare, som Kongen selv var udi, som en Canon-Kugle riflede paa Skulderen. Dernæst i samme Aar i den vanskelige og blodige Beleyring for Limmeric, som dog maatte opbrydes, hvor vores Sal. Helt fik Ærens første Mærke, blessered i Haanden, og endnu et større Mærke paa Guds Forsyn, i det en anden Kugle treffede paa hans Ring-Krave, og Gud, som den gang, ved sine Engle bevarede ham ved dette Middel frelste ham. Derpaa blev han oversat til Liv-Compagniet i samme Regimente, dog uden at forandre Charge. Var siden under Greven af Marlboroughs Commando i Beleyringen for Korck og Ringsal, hvormed dette Aar endte sig. Aar 1691. blev han Lieutenant, og derpaa var med i Stormen for Athlone, som saa vel lykkedes, hvor Skaden var liden, men Modet forunderlig. Han havde sin Deel i den store Bataille ved Agrin, som deciderede Krigen, og satte

Side 65

Kong Jacobs Sager i saa slet en Tilstand, at han ikke i Irland kunde reyse sig. Hvad vores Danske Tropper til saa herlig en Seyer gjorde, kiender endnu alle billige Engelsk-Mænd. Siden var han med ved Overgivelsen af Galloway, og endelig ved den anden Beleyring og Ære-fulde Indtagelse af Limmeric, hvorved den Iriske Kriig fik Ende. Og nok var giort nu til at forstaae Krigen, til at lære andre, til at tiene sin Konge og Fædernelad, som en dygtig Mand, men ikke nok for et Adeligt Hierte, som tørster efter Ære.

Aar 1692. blev han med Tropperne oversat til Flanderen, og der igien under den samme ypperlige General, indtil den Ruszwückske Freds-Slutning, i de fleeste Ære-fulde Actioner udviiste sig. Han stride med i det skarpe Slag ved Steenkercken, hvor vore Danskes Tapperhed kostede dem saa meget Blod. Aar 1693. var han med i det Corp, som Fyrsten af Würtenberg commanderede, og dermed forcerede den Franske Linie, imidlertid mens den Franske General Fyrsten af Luxemburg overfaldt de Allierede i deres Leyr ved Landen, og efter lang Modstand og nogle gange at repousseres, omsider drev deres eene Fløy.

Aar 1695. var han ved det Corp, som Prinds Vaudemont, med Fyrsten af Würtenberg

Side 66

førte, og saae hvor forunderlig de slap ud af deres Fienders Kløer, som ved Wouterghem tre gange saa sterke som de, havde omringet dem. Exempel paa en Retraite, der neppe havde liige, hvor de strekkede Fienden endog i at gaee fra ham. Blev siden ved samme Corp, mens

Bombarderingen for Bryssel skeede, og kom til, da Castellet for Namur blev bestormet. Forfremmedes og samme Aar til Capitain Reforme ved Guarden.

Aar 1696, var han med endeel Tropper, som bleve oversatte til Engeland, for at forekomme den blodige Conspiration mod Kongen, men som den alt var stillet og straffet, kom han med dem strax tilbage igien. Aar 1697. ved Enden af Aaret, kom han efter Freden var sluttet, med Tropperne til hans Fæderne-Land igien, og blev næste Aar 1698. forfremmet til Capitain ved Guarden.

Aar 1699. tog han Forlov af Hans Kongel. Majest. at gjøre en Reyse i Frankerige, men blev formedelst de Holsteenske Uroligheder Aar 1700. strax kaldet tilbage igien. Giorde saa Campagnen med i Holsteen, som os alle er bekiendt. Aar 1701. blev han forflyt fra Guarden til det nye oprettede Grenadier-Regiment, hvor han Aar 1702. blev Major.

Side 67

Aar 1707. blev han af vores Allernaadigste nu regierende Konge (*) sat til Oberst over det Vester-Sallandske Regiment, og endelig Aar 1708. blev Oberst over Hendes Majests. Dronningens Liv-Regimente.

Saavidt har vi seet i vores Sal. Oberst, og enhver som har kiendt ham, er det vitterligt for. Men de, som kiender Dyden, og elsker den, have seet meere. Den Vægt, den Stadighed, som hans Siel holdt sig udi, at den ikke af sin Stand og Lykke blev opblæst, ikke af Krigen blev raa og liderlig, ikke af saa mange Landes Forandringer daarlig, er vel værd at forundre. En ung Edel-Mand optugtet iblant Soldater, idelig i Leyer, som i Tapperhed ingen vigede, som naar det galt, var med, og blev ikke tilbage, og beholdt dog til hans Døds Dag en Belevenhed imod alle, en Mildhed imod sine Underhavende, saa at de roser ham, som stode under hans Commando, de velsigner ham, som vare hans Tienere, de ærer ham, som af Civil-Stand omgikkes med ham, og de, som en gudelig Siel vidner om ham, som ere Guds Tienere her paa Jorden: det er, hvad vi i mange, ellers dygtige, Officerer søger og finder ikke; det er, hvad gjør alleene en brav Officer fuldkommen. Thi Love skal han være, men alleeneste imod

(*) Kong Friderich den Fierde.

Side 68

hans Lands Fiender, i hans Land skal han være en omgiengelig Borgere, i hans Huus en mild Herre, i hans Hierte en oprigtig Christen.

Siger jeg, vores Sal. Oberst af Gud var benaadet med alle disse Fuldkommenheder, hvo negter det? men negter I det ey, bekiender det da ogsaa med mig, at han som var høy i Ære, var endnu langt høyere værd; At Sværdet paa en Time kand tage os saa meget Got bort, som ikke mange Aar kand skaffe os igien, at vi maa begræde for Gud vores Lands Skiebne, der endnu, som tilforne, i Begyndelsen af Krigen skal sætte til det beste, det giæveste, det oprigtigste og det tapperste, vi meener, o! Sal. Helt, at disse Taare skal ey plette din Ære-Krands, men gjøre den meere skinnende; Thi din Ære, er af Ærens Gud, at skattere den Ret, veed den alleene, som har gjort den, men os er det ikkun efterladt at savne, at sukke over den.

Kand vel Ondskab selv negte, at jo hans Veve vare saa, at Herren havde Lyst til dem? og derfor af Herrens Haand, som en kier Søn, blev hans Gange styrket, hans Siel bekræftet, hans Liv i saa mange Batailler og Beleyringer bevaret. Af Herrens Haand fik han sit velsignede Ægteskab, hvilket han med sin Høyædle og Velbaarne Frue, Fr. Charlotta Amalia Gise den 19 Octobris 1708 begyndte. Men hvi saa kort en Glæde? Hvi

Side 69

hvi saa smertelig en Afskeed? hvi saa gandske ingen Lives Frugt beholden? O! Allviise Gud, hvo kand udgrunde dit Dyb? Tiden skal lære os, Evigheden skal vise os, hvorfor det bittre er os got, som vi nu ikke kiender? hvorfor Skaden selv er Guds Børn en Fordeel? Tvende saa lige Siele i Dyd og Godhed! Tvende sig saa inderlig elskende Hierter! Hvad Glæde havde ikke enhver god Siel i deres Foreenelse nydt? Hvad Trøst ikke de Betrængte? Hvad Exempel ikke i Guds Kirke? Men de beste Siele, er den mindste Glæde her for, de ædelste Hierter legges den tungeste Prøve paa.

Det som enhver bekiender var værd længe at leve, viiser ikkun Gud til en kort Tiid, at naar vi har vurderet det, han da selv, som et dyrebar Kar i sin Evigheds Tempel vil giemme det. Dog lad end Stammen udgaae, Dyden gaaer ikke ud, thi Dyd er bedre end Børn, der er Udødelighed i hendes Ihukommelse, den er bekiendt baade hos Gud og Menneskene. Dyden virker tit uden Nytte, viiser sig uden Frugt, men det er ikke Dydens Vanlykke, men vores, som ey kiender den bedre, som er ey anderledes Tider værd. Thi vi har tit Dyden og kiender den ey, den omkommer, og vi legger det ey paa Hiertet: thi førend den dyre Guds Prophete Elias længe skal være hos de Utaknemmelige, vil Herren selv med haard Haand og Hvirvelvind optage ham

Side 70

til Himmelen; Førend en brav Helt i Verden skal skinne i Dyd, og af Overtrædere dog ikke agtes, saa vil Herren selv krone ham, dog Krandsen skal være blodig, og Klæderne saa røde, som hans, der traader Viin-Persen.

Vores ypperlige Helt satte sit Liv til, som en trofast Striids-Mand, han døde for det Land, som gav ham Liv, han døde for den Konge, som han tient, tilig bortrevet til vores Sorg, men hvo veed? om ikke til sin Trøst, saavit endog det Jordiske angaaer, at hans ædle Siel ey des meere skulle krenkes, at hans Øyne skulle spares for at see videre det, som plager og stinger enhver redelig Siel meere end Torn, meere end Sværd, meere end Dødens egen Bitterhed. Thi for sit Regiment, talendes, opmuntrendes, befalendes, fuld af ædel Mod og mandig Svedd treffede ham snart i samme Tiid tvende Styk-Kugler, den ene paa hans høyre Arm, den anden paa hans venstre Been. Saa at i Begyndelsen selv af Slaget, Haabet faldt gandske til at udvirke noget. Thi der var ingen Redning, intet Middel at gribe til for ham. Et u-overvindeligt Hierte maatte nu lade sig tage fangen. Om end Armen var fordervet, saa længe der var Pillere, han kunde staae paa, havde han blevet, talt, arbendet, som tilforn, han havde holdt det ud, og holdt andre til at blive hos sig. Men see! de sterke Mænd bleve selv omkast! Fienden brod

Side 71

ind, og vores Afdøde Helt, forladt af sine, liggendes paa Pladsen. Tvende troe Tienere, som alleene blev hos ham, vilde opløfte ham paa Hesten. Men strax den ene skudt paa Stedet, den anden med en Pique af Fienden forbundet. Fienden forbi den Nedfaldne tyk avancerede, og Guds underlige Forsyn ved tvende Haand-Heste, som vare satte for hans Fødder, og hvor under den Sal. Helt, som havde sit Skiul, gjorde at han ey blev undertraad. Thi Fienden, som en endnu tænkte paa Bytte udi Slagets Heede, tog dem ey, og siden de ey tog dem, bleve de nød til i deres March at skille sig ad, og gaae omkring dem. Een troe, redelig Tienere, lod sig ey af Træthed og Vunde overvinde, ey af Fiendens Raserie forskrekke, selv ved liden Magt, samlede dog sin Magt, løftede sin Herre paa Hesten, og dog saare forblødt, førte ham til et Bonde-Huus, hvorfra Indbyggerne vare bortflyde. Lagde denne tappere Helt paa Straa, hvis Straa med hans Blod er det herligste Fløyel, de meest skinnende Edelsteene. Han fandt i dette Huus, det han ey havde ventet, det Gud alleene sente ham. Een Oberst-Lieutenant af Fienden i samme Stand, farlig forbundet. Og disse ædle Siele (thi hvo vil ikke i Fienden selv roese Dyden?) lagde ned nu deres Kongers, deres Landes Fiendskab, og som Christne trøstede hverandre i deres felles Ulykke. Den Svenske Helt hialp vores, at han endog fik sin Feltskiærer, dog med stor Nød og

Side 72

Fare, fra Helsingborg hentet: Men Gud som han sukkede til, og i hvis Evangelio han fandt sin høyeste Trøst, sin eneste Salighed, skikkede ham paa engang tilligemed Feltskiæreren ogsaa en Præst, som hans Tienere, da hans egen Præst ey kunde findes, uformodentlig iblant Fienderne fandt, som rakte ham endnu ved Sands, endnu ved Styrke, at annamme det, som han havde en inderlig Længsel efter, Jesu hellige Legems og Blods Sakramente. Saa at af Fienden selv kom ham Trøst i hans Modgang, af Fienden selv, blev han frelst fra Plyndring, og forsvaret imod Fienden. Thi skal ikke Guds Ord beholde Seyer? skal det ikke gielde, som han siger: Naar Herren har Lyst til en Mands Veye, da gjør han og hans Fiender tilfreds med ham? Af Fienden selv annammede hans Siel sin Fode. Og naar jeg seer denne fientlige Præst staaendes for vores Sal. Heltes Leye, trøstendes nu den, som han tilforn ikke vel yndede, eller ønskede noget got over, seer vi ikke der et Syn af Herrens hellige Bierg, naar rundt omkring et Sværd er i den andens Side, der gjør de dog ikke Skade, der forderves de ey, der holder Ulven sig hos Lammet, Pardereren ligger hos Kiddet: Seer vi ikke da, at Christi Rige er af en anden Tilstand, end alle Verdens Riger, at hans Fred varer og bliver ved, endogsaa midt i Krigen.

Side 73

Men efter et Under, sendte Gud strax et andet. Han, som saa underlig var fødet, blev og underlig ført igiennem Fienderne, og ved Nattens Mørkes Fordeel, da Fienderne med Leyrens Erobring var bekiestiget, ved sines Fliid og Aarvaagenhed, lagt paa det, som ellers ringe, den gang var dyrebar, og med Møye fandtes, en slet Bonde-Vogn, kom til Helsingborg, og efter nogen Fare og Skermytsel med vores egne, som toge Feyl, og for Fiender ansaae hans Følge, blev omsider indladt, og lagt paa sin Seng, styrkede sig i sin Gud. Men som Blodet alt den ædle Helt var forløbet, og det udtrættede haardt saarede Legeme, af det haarde Tractamente, og den ubeqvemme Førsel endnu meere var fordervet, holdt han det ikke længere ud, end til Armen af Feltskiereren var afløset, da han med en rar Bestandighed og Taalmodighed, uden at sukke, uden at klage sig under denne store Smerte, endte Livet lige saa tapper, som han tapper sine til Striden opmuntret og anført havde. Blod og Kræfter borte, men Mod og Hierte beholden. Han skyede ey Døden, da han saa den forud, og kunde undvige den, satte an uden Skrek paa den Fiende, hvis store Mængde, gav denne forfarne Helt nok tilkiende, at han neppe kom fra dem; hvilket maa vel kaldes den største Tapperhed, at gaee modig paa, hvor man seer forud man skal falde, at intet altererer sig, endog man venter sin Død! Thi undrer ikke at han ey paa

Side 74

paa hans Seng skrekkedes for den, ey gav sig ved den, da han saa at den var fornoden og uforbigængelig, da med Blodet Følelsen tilligemed formindskedes, og hans Legemes slette Tilstand gjorde Døden selv en Fordeel for ham. Han blev trøstet i sin Pine ved den Ære, at døe som en brav Stridsmand, han var glad at hans Blod, som flød, flød til et Beviis paa hans Troskab, frimodig i sin Død som en Helt, og endnu meere frimodig som en Christen, der var forligt med Gud, og aftoet ved Jesu Christi Blod af alle hans Synder. Han døde i Helsingborg samme Nat, og lad os nu bekiende, faldt han end, han blev dog ikke undertræd, han blev ey bortkastet, thi Herren opholdt hans Haand, Herren selv førte ham, Herren trøstede ham, Herren sendte ham Hielp derfra, der som intet mindre end Hielp var at vente.

I andre ypperlige Helte, som faldt samme gang, som gjorde stor Tieneste, og bleve dog ikke for vores Øyne, saa omhyggelig medhandlede, langt fra at jeg meener Eders Ære i ringeste Maade herved formindsket, Eders Salighed derfor paatvilet. Thi som Gud kiendte Eders Hierter, saa tænkte han og paa Eder i Modgangen. Og naar I med hans Frygt for Øyen gik i

Slaget, naar I befalede ham Eders Siele, som haver forløst dem, førend I satte dem i Døden, og offrede Eder selv saa tapper til Eders Konges og Fædernelands Tiene-

Side 75

neste, skulle han da vel kunde forlade Eder, som er trofast? skulle han kunde forglemme Eder, hvis Kierlighed overgaaer en Moders Kierlighed saa høyt? Eders Vanlykke gjør Eders Dyd des meere skinnende. Medynk over Eders slette Skiebne, som meente det saa trofast, graver Eders Ihukommelse des dybere i vores saarede Hierter. I ere plyndrede! I ere bortkastede, I ere ilde begravede! Men hvo kand berøve Eder den Priis, I fortjener. Hvo kand hindre, at jo alle erkjendtlige Hierter skal optage Eders Roes, og med daglig Berømmelse pryde Eders Minde, sanke Eders Gierninger, siden Eders Been ey maatte blive sankede. Der skal Eders Grav-Steen staae oprettet, der skal Eders Ære-Titel læses. Jo tyndere Jorden dækker Eder, jo videre skal Eders Roes udsprede. Og om end Steen var velt paa Eder, I brave Helte, Eders ædle Navn, Eders tappere Amindelse skal dog løfte sig op under Skyerne.

Du Sal. Helt! til sidste Afskeed tag dette velmeente af os, Du behøver ey vores Krands, som Ærens uforvisnelige Krands nu pryder; Du hører ey vores Skud, vores Ære-Merke; Du faldt som en Helt, Du døde som en Helgen. Du kom til dit Maal, thi Striid var dit Kald, Striid din Ære, og i Striden dit Fald. Lad da dit Ære-Minde staae ævig fast iblant os. Vær et Exempel for alle Edel-Mænd til Tapperhed, at de ey af deres Godes Behagelighed, af deres

Side 76

Midlers Storhed skal tage Anledning til Ladhed, og nægte deres Fæderneland den Tieneste de ere det skyldige! Vær for alle Striidsmænd et Speyl til Høflighed og Belevenhed, til Dyd og Skikkelighed, at de maa fast agte paa denne Regel; Brutaliter i en Helt beskjemmer all Tappershed, hans Grumhed i Landet, udsletter all Ære i Krigen.

Fem Danske Adelsmænd have forfattet adskillige Vers over den afdøde Oberste, deriblant, 1.) Jørgen Christopher Due, 2.) Albret Scheel Due, begge Fettere til Obersten, 3.) J. Brahe, 4.) Christen Tomesen Sehested, 5.) og Hendrich Brahe.

Side 88

En Trøste-Samling til Forfædre,
Forestillet
af
2 Reg. 22. v. 20,
som udi
Den Høyædle og Velbaarne Herres,
nu Sal. hos Gud,
Tønne Juel
til Taarupgaard,
Hans Adelige Liigs sørgelige Begiengelse blev den
4 Novembr. 1684. udi Taarup Kirke udi
en Høyanseelig, Adelig og fornemme
Guds Børns Forsamling
fremsat og forhandlet
af
Niels Oluffsøn Coccio,

Sogne-Præst sammesteds.

Prentet i Kiøbenhaffn hos Conrad Hartvig Neuhoj.

Side 78

Til den Afdødes efterladte Frue Anne Catharine Friis, er denne Liigprædiken overleveret, ved en Fortale, hvorudi Forfatteren trøster hende over hendes Mands Død, som skeede i hendes Fraværelse udi Kiøbenhavn, der altsaa kunde være hendes meere smertelig. Af Fortalen sees, at Hr. Niels Oluffsøn Coccius, Sogne-Præst for Taarup og Kuols Meenigheder, ey til Prenten har overleveret denne Liigprædiken, endskiønt hans Navn findes trykt paa Titul-Bladet, thi imedens han forlystede sig med disse Døds Tanker, kom Døden og affordrede hannem selv, førend han kunde komme til at giøre Begyndelsen ferdig; samme er siden efter Frue Juels Begiering fuldfærdiget af Henric Jenssøn, Sogne-Præst til Hierum, Gerning og Wennøe Sogner. Denne Adelsmands Levnet er saaledes opsat: Hr. Tønne Juel var fød paa sin Fæderne Gaard Willestrup Aar 1620. den 12 Aprilis om Aftenen

Side 79

ved 10 Slet en Onsdag. Hans Fader var Hr. Ifver Juel til Willestrup, Danmarkes Riges Raad, og Kongel. Majests. Befalnings-Mand paa Bøuling. Hans Moder var Frue Ingeborrig Parsberig til Qvistrup. Hans Farfader var Æ. og V. Mand Axel Juel til Willestrup, Landsdommer udi Jylland og Kongel. Majests. Befalnings-Mand paa Aalborg Slot og Asming Kloster. Hans Farmoder var Frue Kirstine Lunge af Tiersbek. Hans Farfaders Fader var Æ. og V. Mand Søren Juel til Meyelgaard. Hans Farfaders Moder var Frue Dorothea Skernou. Hans Farfaders Farfader var Æ. og V. Mand Niels Juel til Hasde, som var Æ. og Velb. Mand Søren Juels til Heegaard, og Frue Anna Vig Dotter, deres Søn. Hans Farfaders Farmoder var Frue Mette Glob, som var Æ. og Velbr. Mand Melchior Glob til Wellinggaard, og Frue Anna Lunou deres Dotter. Hans Farfaders Morfader var Æ. og V. Mand Ifver Skernou til Medelgaard, som var Æ. og Velbr. Mands Hr. Melchior Skernous, Ridder, og Frue Else Oxe af Medelgaard deres Søn. Hans Faders Morfader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Ofve Lunge til Tiirsbek. Hans Farmoders Moder var Frue Anna Friis af Odden. Hans Faders Morfaders Fader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Vincents

Side 80

af de gamle Lunger af Tiersbek, som var Æ. og V. Mand Christian Lunge og Frue Anne af de gamle Lunger af Bessusues deres Søn. Hans Faders Mormoders Fader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Hendrik Friis til Stalbyegaard, som var Erlig og Velbr. Mand Niels Friis, og Frue Anna Trefeld deres Søn. Hans Faders Mormoders Moder var Frue Anna Lange, som var Æ. og Velbr. Mand og Streng Ridders Hr. Oluf Lange, og Frue Karen Banner af Asdal deres Dotter. Hans Morfader var Æ. og V. Mand Christopher Pasberrig til Soedal, Kongel. Majests. Befalnings-Mand paa Roskilde Bispe-Gaard. Hans Mormoder var Frue Dorthe Munk af Tvis-Kloster. Hans Morfaders Fader var Æ. og Velbr. Mand og Streng Ridder Hr. Werner Pasberrig til Herrested, Danmarkes Riges Raad, og Befalnings-Mand paa Søllisborrig Slot. Hans Morfaders Farfader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Tønne Parsberrig til Harrested, som var Æ. og Velbr. Mand og Streng Ridders, Hr. Verner Parsberrig af Harrested hans Søn, som Aar 1440 kom her ind i Landet, med Høylovlig Ihukommelse Kong Christopher af Bayern. Hans Morfaders Farmoder var Frue Ingeborrig Podebusk af Vosborg. Hans Morfaders Moder var Frue Anna Holk af Barreskou. Hans

Side 81

Morfader var Æ. og V. Mand Manderup Holk til Barreskou. Hans Morfaders Morfaders Fader var Æ. og V. Mand Christen Holk til Barreskou, som var Æ. og Velbr. Mand Manderup Holk og Frue Maren Urne deres Son. Hans Morfaders Morfaders Moder var Frue Anna Manderups, som var Æ. og V. Mand Manderup Ifversøn og Frue Anna Povisk deres Dotter. Hans Morfaders Mormoder var Frue Anna Lykke af Staggaard. Hans Morfaders Mormoders Fader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Christopher Lykke til Staggaard, som var Hr. Jørgen Lykke og Frue Anna Rosenkrants deres Son. Hans Morfaders Mormoders Moder var Frue Magrethe Høeg, som var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Boe Høeg af Eskiær, og Frue Kirsten Jens Dotter Rochenberg deres Dotter. Hans Mormoders Moders Fader var Æ. og Velbr. Mand Oluf Munk til Tviis Kloster. Hans Mormoders Moder var Frue Drude Ranzov af Overinbek i Holstein. Hans Mormoders Farfader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Mogens Munk til Volstrup, Danmarks Riges Raad, og Landsdommer udi Nør-Jylland. Hans Morfaders Farfader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Ifver Munk til Kleitrup. Hans Morfaders Farmoder var Frue Ide Julling,

Side 82

som var Æ. og V. Mand Povel Julling og Frue Anna Lykke af Volstrup deres Dotter. Hans Morfaders Moders Moder var Frue Lene Holk, som var Æ. og V. Mand Peder Holk og Frue Lene Lange deres Dotter. Hans Mormoders Morfader var Æ. og V. Mand og Streng Ridder Hr. Keye Ranzov til Haursøe. Hans Mormoders Mormoder var Frue Ide Blomme. Han blev udi Daaben opkaldet efter sin Moders Farbroder Hr. Tønne Parsberg. Aar 1624. formedelst det Keyserlige Indfald her udi Jylland, begave hans Forældre sig op til Vands til Norge og ankomme til Kong-Elv, tagendes denne deres unge Søn med dennem. Her behagede det den Almægtigste at bortkalde hans Fader; Siden derefter da Freden var sluttet, og hans Moder var hiemkommen, bar hun stor Omsorg for sin Søns Optugtelse, og holdt hannem derfor hiemme hos sig under sin egen Opsyn, og Vellærde Mænds flittige Information, indtil hun fandt for got at sende hannem til Herløfholms Skole, hvor han i nogle Aar forblev, tilligemed andre adelige Børn, og der gjorde synderlig god Fremgang i sine Studeringer. Aar 1638 reyste han fra benævnte Skole, hiem igien til Jylland, hvor han blev angreben

Side 83

af en hidsig Feber; Han forblev paa Hauersballegaard, hos sin Søster Frue Maren Juel og sin Svoger Hr. Erich Grubbe, som der var Amtmand, indtil Aar 1639 da hans Moder besluttede at sende hannem Udenlands, og til den Ende gav hannem til Hofmester Hæderlig og Høylærde Mag. Lauritz Borum, med hvilken han fortsatte sin Reyse igiennem Holsteen til Hamborg, og derfra over Vands videre til Amsterdam, hvor de ikkuns i 6 Dage toge de mærkværdigste Ting i Øyesyn; Derfra tog de til det vidtberømte Universitet Leyden; Der øvede han sig med største Fliid næsten udi 2 Aar, i det Fransøsiske Sprog, og alle Exercitier, saavel som in Mathesi, dog forglemte han ey imidlertid at bese de fornemmeste Stæder, saasom Haag, Rotterdam, Antwerpen, og Bryssel 2c. Aar 1642 rykke han med sin Hofmester op fra Leyden, og gik til Skibs til Londen i Engelland, hvor de mættede deres Øyne med de værdigste Tings Betragtelse ved Hoffet og andensteds, nogle faa Dage. Siden gjorde de en liden Reyse til Orfort, og andre Stæder der i Landet, men derfra reyste de ind i Frankerige og ankom først til Calais, hvorfra de begave sig til Ruan i Normandiet, og derfra igiennem Picardien til Paris; Dog forlod han samme Stæd efter nogle Dages Forløb, og begav

Side 84

sig til Orleans og Amboise, hvor han med sin Hofmester forblev et heelt Aar, for i Stilhed at lære det Fransøske Sprog.

Aar 1644. efterat han paa adskillige Stæder havde beseet sig, søgte han atter til Paris, hvor han over et heelt Aar opholdt sig, og imidlertid med største Fliid øvede sig i adelige Forretninger, og Studeringer, samt lod ingen Leylighed gaae forbi, at lære hvis som Herrer og Konger i Raad og Daad, saa og hans Fæderneland i fremtiden at tiene, kunde være nyttig. Derefter forestog han sig en Reyse til adskillige Stæder i Landet, og kom tilsidst til Marseille, hvorfra han tilligemed hans Hofmester resolverede at gaae til Skibs til Italien. De ankomme lykkeligen til Genua, men dog med stor Fare formedelst Storm og Søe-Røvere. Derfra begave de dem til Padua til Lombardien, hvor de nogen Tiid opholdte sig, og imidlertid gjorde sig bekiendt, og pleyede Omgang med mange fornemme Stands og Stads Personer, hvilke elskede ham meget formedelst hans fornuftige Opførsel, og Tilbøyelighed til alt det som var dydeligt.

Som Dyd er allevegne udi største Ære, blev han sammesteds af Conseillieren, som var en Friherre, og de fornemmeste af Tydsk Nation, beskikket at være en af hans Assessorer, og

Side 85

hans Hofmester blev sat til at være Bibliothecarius. Siden foretog han sig at reyse til de fornemmeste Stæder udi Italien, saasom Rom, Neapolis 2c. Fra dette sidste Stæd, drog han Veyen til Venedig, der mødte ham de onde Tidender, at de Svendske vare indfalden udi Jylland. Hvorfore han efter sin Moders Skrivelse drog tilbage til Fædernelandet, efterat han havde reyst igiennem Svitzersland, Frankerige og Engelland; kom saa til Holland, hvor han gik fra Amsterdam med den Hollandske Flode, til Danmark, og lykkeligen tillige med sin Hofmester ankom under Kullen, og der bleve satte i Land.

Der han saaledes lykkeligen var kommen hjem, og Freden var bleven afhandlet, gjorde Høylovlig Ihukommelse Kong Christian den Fierde ham til Hof-Junker den 12 Dec. Aar 1646. Aaret derefter 1647. loed han tiltale Høyædle og Velbaarne Frue, Barbara Vittrup Sal. Cantzler Hr. Christian Friises til Kragerup om deres kiere Dotter Jomfrue Anna Catrina Friis, som og blev tilsagt hannem, da deres Bryllup siden udi Aaret 1649. den 4de Søndag efter Trinitatis høytideligen blev holdet udi Kiøbenhavn; Udi samme Bryllup bleve de benaadede, med Høylovlig Ihukommelse Kong Friderich den Tredies, (i hvis Tieneste den Sal.

Side 86

Mand da stod som Hof-Junker,) og Hendes Kongelige Majest. Dronningens, samt fleere Fyrstelige Personers naadige Nærværelse. Dette deres Ægteskab varede kierligen udi fem og tredive Aar, to Maaneder og elleve Dage.

Ikke at tale om hans Kierlighed mod sin Frue, da haver han med et oprigtigt Hierte-Laug forholdt sig mod alle, Høye og Lave, Rige og Fattige; Saa hans Bønder og Tienere, nok skal savne ham, som mod dem altid lod see største Mildhed.

Imod fattige Lemmer havde han været meget gavmild, som den herlige af ham oprettede Fundatz, om nogle Fattiges Underholdning udi Taarup og Kuols Sogner klarligen udviser.

Paa nogle Aars Tiid, havde den Sal. Herre befundet sig meget svag til og fra, dog ikke ligget til Sengs, men stedse saavidt Kræfterne kunde tillade det, opvartede sine Bestillinger, besværede sig dog over den Mattighed og Sygdom, som havde sat sig udi hans Been der var foraarsaget ved hans Udenlands Reyser, som varede udi otte Aar, og ved Frost og Kuld, som han udi disse Rigers Tieneste havde udstaaet, samt ved Dages og Netters Opvartning og andre besværlige Tilfælde, som Hoflevnet medfører.

Side 87

Udi Augusti Maaned, fornam han nogen Anstød af Colica og Diarrhæa, hvorfors han sendte Bud efter Doct. Johan Creutzhover i Viborg, som strax kom og gav ham adskillige Medicamenter: Og skjønt den Sl. Herre kort Tiid tilforn, tilligemed sin Frue (førend hun maatte reyse over til Kiøbenhavn, deres høynødvendige Bestillinger der at forrette, i hvor ugieerne hun vilde forlade hannem) var forsikkert om Syndernes Forladelse ved det hellige Alterens Sacramente, saa lod han dog kalde sin Siæle-Sørger Hr. Niels Oluffsøn Kok til sig, som og med mange trøstige Ord opmuntrede ham, der skulde stride mod Døden.

Siden laae han alt stille hen med et Hierte opfyldt med aandelige Tanker og gudelige Bønner; Og efterat han, som en retsindig Guds og Kongens Mand, udi Guds Frygt, med Ære og Reputation havde udi disse jordiske Boliger levet sin Tiid christeligen, og beviist sine Konger baade udi Freds og Feydes Tider, all den Troskab og Tieneste, som af en ærlig Adelsmand kunde fordres, da hensov han Torsdagen den 28 Aug. Aar 1684 om Morgenens Klokken halvgaaen syv, udi mange Adelige og fornemme Folkes Nærværelse. Hans gandske Alder stragte sig til fire og trediesindstive Aar fem Maaneder og sexten Dage.

Deres Navne, som have indfundet sig med Liig-Vers over ham, ere 1.) J. S. Sehested,

Side 88

2.) Henrich Jensen, Sogne-Præst til Hierum; 3.) Hans Olsen, Præst i Randers, som har gjort ti Epigrammata, og deriblant det andet til Tønne Juels Broder, Cantzler Ove Juel; 4.) Anders Hansen Bonde, Præst til Taarup og Kuls; 5.) Christian Wolther, Præst til Skive; 6.) Peder Svinding; 7.) Hans Gregersøn Hviid, Sogne-Præst til Sevel Kirke; 8.) Hans Sørensen Ølby, Præst til Ølby og Fousing; 9.) Jens Knub.

Side 89

Guds Børns Seyervinding,
Andragen af Aabenbaringens Bogs 7de Capitel.
Der Erlig og Velbyrdig,
nu Salig hos Gud,

Frue Birgitte Brock,
Thyge Brahes til Taastrup,
Hendes Liigs Begiengelse, med Christelige
Ceremonier, blev udi Kiøge Kirke, i mange
Velbyrdiges, samt Geistliges og Verdsliges
Folkerige Forsamling Adeligen holden,
og da korteligen forklaret
af Caspar Erasm. Brockmand,
Doct. Selandiæ Episcopo.

Prentet i Kiøbenhaffn af Melchiore Marzan
Aar 1640.

Side 90

Biskop Brockmand har tilskrevet den Afdøde Frue Birgitte Brocks efterladte Mand, Hr. Tyge Brahe til Taastrup, Kongel. Majests. Befalnings-Mand paa Tryggevelde, denne Liigprædiken; Han forestiller Frue Birgitte Brocks Levnet og Afgang i Følgende:

Hun var fød paa Dronningborg-Slot Aar 1601. Hendes Fader var Æ. og Velbr. Mand Eske Brock til Estrup, Danmarks Riges Raad og Befalnings Mand paa Dronningborg. Hendes Moder var Frue Christenze Weffert til Allerup. Hendes Farfader var Æ. og V. Mand Laufve Brock til Vemmetofte, Befalnings-Mand paa Wordingborg Slot. Hendes Farmoder var Frue Magrethe Bilde. Hendes Farfaders Fader var Æ. og Velbr. Mand Niels Brok til Estrup. Hendes Faders Farfaders Fader var Æ. og Velbr. Mand og Strenge Ridder Hr. Lauge Brok til Estrup, som var Æ. og V. Mand og Strenge Ridder Hr. Eske Brok af Estrup,

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 91 (fil: 130022037103 brave mænd 2-102.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 91

Estrup, og Frue Ide Munk af de Munke af Boller, deres Søn. Hendes Faders Mormoder var Frue Ide Below, som var Æ. og V. Mand Henrick Below til Spøttrup, Danmarks Riges Raad og Befalnings-Mand paa Aalborg Slot, og Frue Johanne Oxes deres Dotter. Hendes Moder Frue Christenze Weffert var Æ. og Velbr. Mand Hans Weffert til Allerup, og Frue Karen Gyldenstiernes til Nyegaard, deres Dotter. Hendes Morfader var Æ. og V. Mand Mourits Gyldenstjerne til Nyegaard. Hendes Mormoder var Frue Drude Brockenhuus. Hendes Mormoders Fader var Æ. og V. Mand Frands Brockenhuus til Egeskou, Ridder, Danmarks Riges Marsk og Befalnings-Mand paa Nyborrig Slot. Hendes Mormoders Moder var Frue Anne Tinhuus af de Tinhuuser af Juulskou.

Denne Sal. Frue blev Aar 1620. den 13 Augusti, udi Hendes Majest. Dronning Sophiae Nærværelse paa Kiøbenhavns Slot, givet i Ægteskab med Æ. og Velb. Mand Thyge Brahe til Taastrup, med hvilken hendes kiære Herre hun udi 20 Aar 6 Uger og 2 Dage levede et meget udi alle christelige Dyder og Kierlighed fornøyleligt Ægteskab; Og udi samme deres Ægteskab avlet 10 Børn, 5 Sønner og 5 Døttre, af hvilke 5 Sønner og 2 Døttre ere ved Døden

Side 92

Krogholm deres Dotter. Hendes Morfaders Farmoder var Frue Anna Reventlov. Hendes Mormoders Fader var Hr. Anders Lindenov til Rørbek, som var Æ. og V. Mand Hans Johansen Lindenov til Kuberslet og Frue Birgitte Rosenkrants til Mattrup deres Søn. Hendes Mormoders Moder var Frue Magrethe Lange, som var Strenge Ridder Hr. Thomas Lange til Lyden og Frue Else Torr deres Dotter.

Saasnart Alderen tillod det, holdte hendes Forældre hende til all Guds frygt, og lod hende lære alle en Adelig Jomfrue sømmelige Ting, hvilket siden haver været at kiende af hendes gudfrygtige Levnet, og Forstandighed, saa at hvad godt hun lærte i sin Ungdom, førte hun sig siden til Brug og Nytte; hun havde derfor altid Gud for Øyne, ærede og elskede sine Forældre og Jevn-Christne, og forblev saaledes i sine Forældres Huus, som et gudfrygtig og lydig Barn. Der hun var tretten Aar gammel og noget paa det fiortende, haver Æ. og V. Mand Hr. Tyge Brahe til Taastrup, Kongel. Majests. Befalningsmand paa Tryggevelde, ved sine kiære Forældre, kierligen ladet bede om forbenævnte Jomfrue, nu Sal. Frue Birgitte Brock, der hannem og, med fælles Venners Raad og Samtykke, blev tilsagt af hendes Forældre, paa

Side 93

Dronningborg Aar 1613. Onsdagen efter Kyndelmisse.

Eftersom hun var meget elsket af Hr. Tyge Brahes Forældre, Erlig og Velbyrdig Hr. Axel Brahe til Elvid, Kongl. Majests. Befalningsmand paa Dallum, og Velb. Frue Kirsten Hardenberg, vare de begge begiærendes, at denne gode Sal. Frue maatte komme i deres Huus, hvilket ogsaa skeede; Hun blev der næsten et Aar, og vidste imidlertid saaledes at forholde sig med sin meget venlig, kierlig og lydige Omgængelse, at hun var saa meget afholden af dem begge, ligesom hun kunde have været deres eget kiødelige Barn. Derefter kom hun hiem igien i hendes egne Forældres Huus.

Der hendes Kiæreste Hr. Tyge Brahe, havde aftakket af Kongl. Majest. vores Allernaadigste Herres Hof, hvor han havde været Hans Majests. Opvartere næsten udi fem Aars Tiid, forføyede han sig til hendes Fader Sal. Hr. Eske Brock og Moder Frue Christenze Veffert, hos hvilke han venlig anholdt, at hannem maatte bevilges Bryllup med hans kiære Jomfrue, hvilket hannem da ogsaa blev lovet, og stod siden deres Bryllup udi Viborg Aar 1618. den 6 Sep. I samme Ægteskab, som varede en og tive Aar ringere tre Maaneder, levede de tilsammen i største Kierlighed, og bleve skienkede af den

Side 94

den Almægtigste sex Børn, to Sønner og fire Døttre, af hvilke sidste de tvende ere hensovede, og de fire lever igien, som ere: Axel Brahe, Eske Brahe, og Frue Anne Brahe Hr. Oluf Daais til Barnstrup, samt Jomfrue Christenze Brahe.

Den afdøde Frue, elskede Gud af sit gandske Hierte, læste ofte udi Guds Ord, søgte altid til Kirken, brugte gierne det Høvværdige Sacramente, lod ogsaa tidt om Ugen gjøre Tieneste for sig paa Gaarden, forsømmede ikke at gjøre sine Bønner til Gud Aften og Morgen, læste ideligen i Bibelen, hvilken hun havde ladet indbinde udi adskillige Deelee, og førte altid en Part deraf med sig paa Vognen hvor hun reyste. Man hørte aldrig nogen Eed af hendes Mund, i hvor høyt det kunde være angiældendes. Hun havde ogsaa udvalgt sig denne Text, sc. Aabenbaringens 7 Cap. som skulde prædikes over hende, hvilken hun for nogle Aar siden havde skrevet forudi sin Bønne-Bog. Naar hun gav sine Børn Bøger, skrev hun adskillige Sprog af Skriften derudi, hvilke hun formanede dem til at huske.

Hendes Husbonde, som hun høylig elskede, omgikkedes hun med Venlighed. Mod hendes Børn viiste hun all moderlig Omsorg, og optugtede dennem til Gudsfrøgt. Sine Jevnlige og andre som behovede hendes Tieneste, tiente hun

Side 95

gierne af yderste Formue. Hendes Sødskende elskede hun, saa der var ey noget dennem imellem, andet end god Hiertens Kierlighed og god Omgængelse.

De Fattige og Nødtørftige vilde hun gierne komme til Hielp, gav om Julen og andre Fæster, ud til Almisse, baade Mad og Penge, klædte og nogle Fattige ved en af hendes Mands Gaarde Matstrup udi Jylland. Hun havde der nogle visse, som om Ugen 2de gange hentede deres Underholdning, og aarlige Klæder af Gaarden.

Foruden all andet got som hun viiste mod alle, tilskyndte Frue Birgitte Brock hendes Husbonde, at lade stifte en Skole ved Matstrup-Gaard til fattige Børn, som ikke ved Forældres Hielp kunde holdes udi Kiøbstæderne, og skulde Skolemesteren oplære tolv af de fattige Børn udi Læsen og Skriven, foruden nogen Betaling. Af de andre skulde han ikke heller have uden lidet, efterdi han dog havde sin aarlige Løn og Rente, af nogle visse Penge, som dertil vare lagde.

Der vor HERRen havde forløst hende, begierede den Sal. Frue af hendes Mand, at han til et vis Sted vilde skikke 100 Rdlr. til fattige Huus-Arme, hvilket og strax skeede. Og bad dets foruden at han vilde skienke 500 Rdlr. til nogen Brug,

Side 96

hvorved Guds Ære kunde forfremmes; hvilket ey alleene gierne og godvilligen blev udlovet, men ogsaa skal efterkommes.

Naar nogen, hvo det være kunde, havde forseet sig imod hendes Husbonde, og søgte hende, vidste hun med saadan god Maneer at stille det, saa han ikke skulde have nogen Harm eller Urolighed deraf.

Der den Tiid nu tilstundede, at hun meente ikke at have uden nogle faa Ugers Dag, og ventede efter en naadig Forløsning af Gud, som efter at hun havde biet paa elleve Aar, nu havde velsignet hende med Livs-Frugt, syntes baade hendes Mand og hende raadeligst at være at gjøre sin Sag klar hos Gud, og for alleting forlige sig med hannem; Hvorfore de lod fordre deres Sogne-Præst hæderlig og Vellærde Mand Hr. Niels udi Spillerup, og communicerde hos hannem.

Søndagen den 28 Julii gav Gud hende en naadig Forløsning, og velsignede hende med en ung Søn, hvorover baade hun, Tyge Brahe, samt deres felles Venner glædte sig meget. De som i den Tiid besøgte hende, vare Frue Mette Grubbe til Beckeskov, Frue Jytte Gyldenstiern til Lystrup, Frue Karen Gyldenstiern til Lindesvold, Frue Karen Grubbe,

Side 97

Hr. Vincents Bildes til Valdbygaard og Frue Margrete Krabbe til Eskildstrup.

Som den Sal. Frue var udi den Meening at hun ikke skulde komme derfra med Livet, lod hun to Dage førend hun døde sin Husbonde uafvidende, skikke Bud til forbenævnte Sogne-Præst, med Begiering, at han vilde Sogne-Folkene saavel som hendes egne Gaards Folk, udi Spillerup Kirke forsamle, og til den Almægtigste gjøre Bøn for hende, hvilket og blev efterkommet.

Om Loverdagen den 3 Augusti, lod hun begiere af hendes Husbonde, at deres Sognepræst maatte hentes, som og kom, og med opbyggelige Ord opmuntrede hende. Samme Tiid, efter at hun havde takket sin Husbonde for all sin Fromhed, han havde beviist hende, bad den Sl. Frue sin Søster Frue Elisabeth Brock, Hr. Frantz Lykkes til Offvergaard, at hun vilde holde, hvis hun havde lovet hende og hendes Børn, som hun vilde forsvare det for Gud; Den Sal. Frue var og begierendes af forbenævnte sin Søster, at hun vilde mage det saa, at hendes Sal. Forældres Begravelse kunde blive færdig, hvorudi hun og ville indføres; Hvilket og hende blev lovet.

Side 98

Søndags Morgen den 4 Augusti, efterat hun havde befundet sig temmelig vel om Natten, blev hun hastig forandret til Døden. Og som Hr. Tyge Brahe fornam visse Døds Tegn, begav han sig med sine Folk udi Capellet, og gjorde Bøn til HERRen, at han vilde være hendes Hielpere. Siden laae hun gandske stille, og efterat hun selv havde tillukt sine Øyne, og samlet sine Hænder paa sit Bryst, sov hun sagselig bort, Klokken 7, uden all Vemodighed, da hun ongefær havde levet otte og tredive Aar ringere tre Maaneder.

Disse Efterskrevne vare tilstæde da hun sagde Verden Farvel, nemlig: Hendes Mands Moder Frue Kirsten Hardenberg, hendes Søster Frue Lisebeth Brock, hendes egen Dotter Frue Anne Brahe, Hr. Oluff Daais til Ravnstrup, Jomfrue Christenze Brahe og Frue Karen Gyldenstiern til Lindesvold, saavelsom Sogne-Præsten forbenævnte Hr. Niels Pedersøn.

Man maa slutte, at denne Adels Frue har været meget yndet blant de Høylærde, eftersom en heel Deel af de offentlige Lærere paa vores høye Skole, have forfærdiget Rime-Digt over hende. Samme ere først Biskop Casper Brockmand, dernæst Ole Worm, offentlig Lærer i Læge-Konsten; Lauriz Mortensen Scavenius,

Side 98

Søndags Morgen den 4 Augusti, efterat hun havde befundet sig temmelig vel om Natten, blev hun hastig forandret til Døden. Og som Hr. Tyge Brahe fornam visse Døds Tegn, begav han

sig med sine Folk udi Capellet, og gjorde Bøn til HERren, at han vilde være hendes Hielpere. Siden laae hun gandske stille, og efterat hun selv havde tillukt sine Øyne, og samlet sine Hænder paa sit Bryst, sov hun sagtelig bort, Klokken 7, uden all Vemodighed, da hun ongefær havde levet otte og tredive Aar ringere tre Maaneder.

Disse Efterskrevne vare tilstæde da hun sagde Verden Farvel, nemlig: Hendes Mands Moder Frue Kirsten Hardenberg, hendes Søster Frue Lisebeth Brock, hendes egen Dotter Frue Anne Brahe, Hr. Oluff Daais til Ravnstrup, Jomfrue Christenze Brahe og Frue Karen Gyldenstiern til Lindesvold, saavelsom Sogne-Præsten forbenævnte Hr. Niels Pedersøn.

Man maa slutte, at denne Adels Frue har været meget yndet blant de Høylærde, eftersom en heel Deel af de offentlige Lærere paa vores høye Skole, have forfærdiget Rime-Digt over hende. Samme ere først Biskop Casper Brockmand, dernæst Ole Worm, offentlig Lærer i Lægekonsten; Lauriz Mortensen Scavenius,

Side 99

offentlige Lærer i den Hellige Skrift; Thomas Bang, offentlige Lærer i det Ebræiske Sprog; Hans Christophersen, offentlige Lærer i det Grædske; hertil kommer den 6te og sidste, Ole Rasmusen Thestrup, som var Hofmester hos den unge Brahe.

Side 100

For Julii Maaned findes uddragen:

- 1.) Hr. Christoffer Walckendorffs Levnet, Ridder, Rigens og Regierings Raad, samt Stiftere af Walckendorffs Collegio, samlet af trykte og Haandskrevne Papirer. Continuationen følger.
 - 2.) Liigprædiken over Manderup Due, Oberst over Dronningens Liv-Regiment, holden af Jacob Lodberg, trykt in Folio Aar 1711.
 - 3.) Liigprædiken over Tønne Juel til Taarupgaard, holden af Niels Oluffsøn Coccio, trykt in Folio Aar 1684.
 - 4.) Liigprædiken over Frue Birgitte Brock, Thyge Brahes til Taastrup, holden af Biskop Brockmand, trykt in 4to Aar 1640.
-

Brave
Danske Mænds og Qvinders
Berømmelige
Eftermæle, Deres Levnet, Fremgang
og Skiebne,
uddraget
af de over Dem udstæde
Liig-Prædikener og Programmata.
For Augusti Maaned 1753.

Kiøbenhavn, 1754. trykt paa Auctors Bekostning.

Side 102

De Retferdigas reedelige Wandring i
Werldenne, och rolige hwijla
i Grafwenne, I en Liikpredikan
af Esaïæ 57 Cap. v. 1. 2.
Då Kongel. Majest. vår allernådigste Konungs
och Herres høgtbetrodde Man, Rådth och øfwerste
Jagemästare, sampt Lagman øfwer
Øster-Giøthland

Then Høigwellbohrne Herren,

Hr. Ebbe Ulffelt til

Fåhrløfsholm, Arasløf, Rabyløf

och Ovesholm zc. Riddare,

Så och

Then Høigwellbohrne Grefwinnan

Frue Hedewig,

Grefwinna til Schleswig-Holsteen zc.

Bägge hos Gudh salige, medh cristelige Ceremonier, i
deras Høig-Grefl. Excell. Kongel. Nådehs, samt andre
høya Herrars Närvarelse, blefvo i en stoor, och anseenlig,
och Folckeriig Forsambling uti Trefaldigheeth Kyrkan i
Christianstadh den 27 Novembr. Anno Christi

1689. till deras Hwilorum beledsagade;

Framstält af

Johann Winslow,

Hist. Sacrae & Chron. Eccl.

Prof. & Eccl. Stävie & Lackalänge Past.

Trykt i Dorpt af Johan Brendeken Acad. Bogtryk.

Side 104

Af den forestaende Titul sees, at denne Liig-Prædiken er holdet paa Svensk over de tvende af deres høye Byrd, samt sælsomme Skiebne i Historien navnkundige Danske Personer, Hr. Ebbe Ulfeldt, og Frue Hedevig, Gravinde til Sleswig-Holsteen, en Dotter af Kong Christian den Fierde.

Den forvirrede, eller rettere vanheldige Skiebne, den Ulfeldiske Slægt fristede her i Landet, strakte sig og til denne Danske Adelsmand, og fortiente vel omstendeligen at vorde beskreven, men her vil man alleene oversætte paa Dansk, det som der læses blant hans Personalialia i den anførte Svenske Liig-Prædiken. Sammes Author Johan Winslöv skriver saaledes:

Side 105

Endskiønt Dyden lyser noksom ved sig selv, saa at den ey behøver nogen andens Mund eller Pen, for derved at tilsnige sig nogen forfængelig Roes, det og er et hvert dydigt og gudfrygtigt Menneske nok, at have vandret saaledes her paa Jorden, at han kand have en uskad og god Samvittighed for sin Gud, og et godt Eftermæle blant alle retsindige dydige Mennesker, det og af samme Aarsag ey giordes nødig her vidtløftigen at opregne denne Høyvelbaarne Sal. Herres, samt den Høyvelbaarne Sal. Frue Grævindes berømmeligen fremdraane Levnet, saa dog, eftersom det fra ældgammel Tiid har været en christelig Sædvane i Guds Forsamlinger, at erindre noget af de i Herren hensovedes Levnet i deres Jordefærd, saa haver man og i denne Begravelses Act vildet forestille den høye og velfornemme Forsamling noget derom paa det allerkorteste. Hvad sig for det første den Sal. Herres fordum Hans Kongel. Majests. vor Allernaadigste Konges og Herres høytbetroede Mand, Raad, og Over-Jægermesters, samt Laugmand over Øster-Gothland, den Høyvelbaarne Herres Hr. Ebbe Ulfelts til Ferløfsholm,

Arasløf, Rabyløf og Owesholm, Ridders, høyadelige Herkomst og ridderlige Levnet angaaer, da er han fød paa sine Forfædres Gaard Rabyløf den 23 Decbr. Aar 1616.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 106 (fil: 130022037103 brave mænd 2-119.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 106

Hans Excellences Sl. Hr. Fader var den høyvelbaarne Herre, Hr. Christopher Ulfeldt til Swenstrup, Ridder, fordum Riigs-Raad i Danmark, og Gouverneur paa Helsingborg Slot. Hans Excellenc. Frue Moder var Frue Maren Urup til Urup. Hans Farfader var H. og V. Herre Knud Ulfeldt til Swenstrup. Hans Farmoder var Frue Beate Hvitfeldt til Møllerød, som havde været Hofmesterinde udi høylovlig Amindelse Dronning Annæ Catharinæ Tiid. Hans Farfaders Fader var H. og V. Ebbe Ulfeldt til Swenstrup, Slots-Herre paa Lykken, samt over hele Blekingen, hvilken var en Søn af Høyædle og V. Hr. Knuth Ulfeldt og Frue Anna Hardenbergs af Korsebølle-Gaard, som nu kaldes Holkenhavn. Hans Faders Farmoder var Frue Lene Ulfstand, som var Hr. Holger Ulfstands og Frue Helle Hakes til Skabersløe Dotter. Hans Faders Morfader var Hr. Christopher Hvitfeldt til Bergs-Gaard, fordum Riigs-Raad i Danmark, og Slots-Herre paa Gotland, hvilken var Hr. Otto Hvitfeldts og Frue Barbara Blaa af Kramstrup Søn. Hans Faders Mormoder var Frue Øllegaard Trolle, som var Hr. Jacob Trolles og Frue Kirstine Skafve af Lillø Dotter. Hans Morfader var Hr. Ove Urup til Owesholm. Hans Mormoder var Frue Kirstine Kaas til Bergsisøholm. Hans

Side 107

Moders Farfader var Hr. Ove Urop til Urop, som var Hr. Axel Urops fordum Riigs-Raad i Danmark, og Frue Anna Trolles af Ugerup Søn. Hans Moders Farmoder var Frue Maren Skaugaard, som var Hr. Jørgen Skaugaards og Frue Anna Flemmings til Gundestrup Dotter. Hans Moders Morfader var Hr. Biørn Kaas til Bergsisøholm, fordum Riigs-Raad i Danmark og Slots-Herre paa Malmøe-Slot, som var Hr. Niels Kaas, og Frue Anna Biørns af Støvringsgaard Søn. Hans Moders Mormoder var Frue Christenze Rotfeldt af Bradskog, som var Hr. Niels Rotfelt og Frue Anna Hoeks af Bradskog Dotter.

Endskiønt man vel ydermeere kunde opregne den Høyvelb. Sal. Herres Ahn-Herrer og berømmelige Forfædre, saa eragter man det dog her unødigt, all den Stund det er noksom bekiendt, at hans Uhr-gamle Slægt paa Fæderne-Side er først indkommen her i disse Nordiske Riger med Høylovlig Amindelse Kong Christopher af Beyerens, omtrent ved det Aar 1440, man vel og paa Møderne Side kunde regne hans Herkomst tilbage paa 300 Ahner, dersom det behøvedes, og Tiden det tillod.

Paa det han strax fra Barndom af kunde vennes til Guds frygt og andre høyadelige Dyder, ha-

Side 108

haver hans kiære Forældre i Førstningen beholdt ham hiemme hos sig selv, og ved besynderlige til ham holdte Læreres Underviisning ladet ham oplære i Guds Frygt, og alle vel-sømmende Dyder, til de omsider lode ham komme til Herlufsholms Skole, hvor han nød den offentlige Underviisning til det Aar 1629.

Benævnte Aar blev han af sine kiære Forældre forsendt tilligemed hans kiære, nu hos Gud Sal. Broder, Hr. Biørn Ulfeldt til det Kongel. adelige Academie Sorøe, hvor han haver lært sine adelige Øvelser.

Aar 1632 begav den Sal. Herre sig tilligemed hans Broder paa Reysen til Holland, hvor de opholdte sig en Tiid lang ved Kriigs-Hæren og hans Durchlaughtigheds Hof, som og besaae Fæstningerne, og hvad ellers synsværdig kunde findes. Derfra fortsatte de Reysen igiennem Brabant og Flandern ind ad Frankerige igiennem Picardiet og Normandie til Paris, og siden efter nogen Tids Forløb derfra til Orleans, Angiers og andre Stæder, og endeligen til Poictiers, hvor den Sal. Herre forblev tilligemed sin Broder paa det andet Aar, og imidlertid lagde megen Vind saavel paa det Franske Sprog, som sine andre adelige Øvelser, der paa samme Tiid blomstrede der paa Stædet paa det beste.

Side 109

Efterat han havde giordt adskillige Reyser omkring i Landet, samt beseet de fornemmeste Provin-her og Stæder, er han igien kommen tilbage til Paris, hvor han opholdte sig en lang Tiid ved det Kongel. Hof, og der i agt tog, hvad som helst der siden kunde komme ham til Nytte. Endskiønt det vel og skeede, at hans kiære Forældre lode hannem, tilligemed hans Broder igienkalde tilbage ind i Riget, saa gjorde de dog først en felles Reyse over til Engelland, hvor de besaae dette Kongerige, og tillige opholdte sig en Tiid lang ved Hoffet. Derfra reyste han til Holland, og siden hiem til Danmark, efterat han paa fierde Aar havde opholdet sig Udenlands tilligemed hans Broder.

Da han igien var kommen tilbage i Riget, haver han efter sin Sal. Hr. Faders Gotfindende, søgt Tieneste ved den Stormægtigste Kong Christian den Fierdes Hof, hvor han som Hof-Junker blev antagen paa nogen Tiid, og imidlertid tiente til Hans Majest. Fornøyelse. Men all den Stund han havde Lyst til at forsøge sig videre, er han med Høystbemeldte Hans Kongl. Majests. naadigste Afskeed samt Recommendationer igien udreyst til udenlandske Potentater, gik derpaa i Tieneste ved den Keyserlige Armee først som Cornet, og tiente siden saalænge ved samme, indtil han blev Ritmester.

Side 110

For at bekomme end videre Øvelse gik han herfra til den Spanske Armee under Kong Philip den Fierde, hvor han med megen Berømmelse tiente for Major ved Rytteriet. Som han imidlertid havde en særdeeles Lyst at beseie Italien, begav han sig ogsaa didhen, og besaae paa samme Reyse alle de fornemme Stæder, som der kunde være Underveys, besynderlig Rom, hvor han med adskillige andre, i Særdeeshed Adels-Personer fra Danmark, havde den Ære at opvarte den da værende berømmelige Rommerske Pave Urbanus den Ottende.

Paa Tilbage-Reysen opholdt han sig nogen Tiid ved Store-Hertugens af Toscana eller Florentz Hof, berømmede og alletider høyligen nem var bleven beviist, ey alleene hos høybemeldte Store-Hertugen, men og hos Prindsen Thomasio af Savoyen.

I Aaret 1641 blev han af Kong Christian den Fierde hiemkaldet i Riget igien, og derefter i Aaret 1642 forordnet til Slots-Herre eller Gouverneur over Christianstads Lehn.

Aar 1643 den 6 Nov. haver Høystbemeldte Hans Kongel. Majest. efter deres egen Kongel. Indbydelse af 30 May, som endnu in Originali findes, giordt denne Sal. Herres Bryllup paa

Side 111

Kiøbenhavns Slot med deres elskelige kiære Dotter Hedevig, Grævinde til Slesvig-Holsteen, hvis døde Legeme staaer nu her paa Liig-Baaren for vore Øyne, jevnside ved hendes Sal. Herre.

Aar 1644 blev den Sal. Herre som General-Major forordnet til Stadtholder paa Øsel, hvilket Landskab han siden i Octobr. 1645. efter da sluttede Freds-Tractater, og Kong Christian den Fierdes tilsendte Befalning, maatte overlevere til Sverriges Krone, hvorpaa Kong Christian lod hannem, tilligemed Besætningen, som havde til den Tiid lagt paa Arinsborg, afhente til

Kiøbenhavn med det store Kronens Skib, den sorte Biørn kaldet, og et andet af Kronens Galiother.

Aar 1648 blev den Sal. Herre ved Kong Friderich den Tredies Kroning benaadet med Ridder-Ordenen af Elephanten for sine adskillige udviiste troe og tappere Tienester. Aar 1649 fik han Bornholm i Forlehning, men qvitterede samme igien i Aaret 1651. efter Hans Majests. af Danmark naadige gotfindende. (*)

Den Sal. Herre begav sig derpaa i Januar. Maaned næst følgende Aar 1652 over til Sverrig, hvor han hos Hendes Kongel. Majestet Sal.

+

(*) At dette ey forholder sig saaledes, viser et herefter følgende Document.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 112 (fil: 130022037103 brave mænd 2-125.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 112

Sal. Dronning Christina i Naade blev antagen, og med en aarlig Pension benaadet.

Aar 1654. da Hendes Majestet Dronning Christina frasagde sig Regimentet, og Hans Kongel. Majest. Glorværdigste Afmindelse Kong Carl Gustav blev kronet til Upsala den 6 Jun. var Hr. Ebbe Ulfeldt ved samme rare og merkverdige Forretning tilstæde, og gjorde der tillige sin Opvartning til begge Majesteternes megen Fornøjelse. Endskiønt vel og Hans Kongelige Majestet i Aaret 1655 ved da indfaldende Pohlniske Kriig havde beordret hannem at følge med paa samme Felttog, saa blev det dog formedelst nogle imellemkommende vigtige Aarsager den gang forhindret; Han forblev derudover i Sverrig til det at Hans Kongel. Majest., som en Ære-riig Seyer-Herre kom i Martii Maaned 1658 fra Danmark over til Skaane, da han paa det hastigste nedreyste fra Stokholm til Christianstad, at opvarte Hans Majest., samt aflegge sin underdanigste Lykønskning over Hans Majests. lykkelige Hiemkomst, som og skeede den 16 Martii forbenævnte Aar.

Som det ellers var Hr. Ebbe Ulfeldt forbeholden ved de Roskildske Tractater den 27 Febr. 1658, at søge sine Fordringer, som han kunde have i Danmark, der afgjort, er han noget derefter om Sommeren reyst did over, i Meening at

Side 113

at bringe samme til Rigtighed; Men da Freds-Brudet siden skeede, og Beleyringen i Augusto paafulgte, blev han tagen i Arrest, og samme Aar den 31 Decembr. nest efter med en Pinke sendt fra Kiøbenhavn til Nakskov i Fængsel; Sligt skeede den Tiid ey uden største Fare, helst paa den besværligste og ubequemteste Aarsens Tiid. Her var han i Arrest, indtil bemeldte Fæstning af Hans Majests. seyerrige Vaaben blev indtaget den 16 Julii 1659 af den da værende Kongel. Raad, Feldt-Marschal, Grev Gustav Otto Stenbok.

Noget herefter fik den Sal. Herre General-Lieutenants Bestalling ved Rytteriet: Strax derpaa blev ham en Commission anbetroet udi Skaane med Militiens Indretning, baade ved Udskrivning og Verven, samt en anden i Aaret 1661 med nogle Tydske Regiments Aftakkelse, efter at Freden lykkelig var sluttet. Det sidste forrettede han i Carlshamn.

Aar 1664 blev Hr. Ulfeldt paa den da værende Riigs-Dag ophøyet til Kongel. Raads Embede, haver og paa selvsamme Riigs-Dag aflagt sin Eed for Hans Kongel. Majestet i all Underdanighed. Noget derefter blev han iligemaade beæret med Hof-Rets-Raads Embede i den Høylovlige Kongelige Giothæ-Rikes Hof

Side 114

Aar 1673. blev hannem Over-Jægermesters Bestillingen naadigst anbetroet, udi afgangene Hr. Clas Baneers Sted. Aar 1676. ved da indfaldende Kriigs-Tiid, blev han af Hans Kongel. Majest. beordret Defensions-Værket ved Calmar at i Agt tage, hvilket han og, saa vel som alt andet meere, som Hans Kongl. Majest. hannem i værende Feides Tiid haver befalet, med allerunderdanigste Fliid og Troskab haver søgt at forrette.

Aar 1678 blev han allernaadigst beskikket at være Laugmand udi Øster-Gothland. Der vare vel endnu mangfoldige andre Omstændigheder i denne Herres Levnets Løb, som baade kunde, og tillige fortiente at berettes, men man maa for Vidtløftigheds Skyld gaae dennem samtlig forbi, da man af dette, som allerede sagt er, noksom kand see, hvorledes denne Sal. Herre har tient adskillige høye Potentater i Europa, saavel Uden, som Inden-Riigs.

Hvad ellers hans Levnet i Almindelighed angaaer, da haver han i sin Christendom viist sig at være retsindig, og udi sine Forretninger havt Gud inderligen og alvorligen for Øyne. Han beflittede sig saa meget mueligt være kunde, at leve med hver Mand i Fred og Samdrægtighed, hvilket han dog ofte maatte beklage sig, ey at kunde adnyde.

Side 115

I sit Egteskab med sin Sal. Grævinde haver Gud velsignet dem med fem Børn, en Søn og fire Døtre, af hvilke Sønnen tillige med den ene Dotter er gaaet i Forveyen for deres kiære Forældre, men de øvrige trende Døtre efterleve sørgeligen.

Hvad den Sal. Herres Sygdom angaaer, da fandt han sig tilsidst af de mange Besværligheder og Møde han havde igiennemgaaet, reent betynget. Af Bryst-Syge maatte han holde Sengen i to Maaneders Tiid, lod sig derpaa kort ifor sin Død meddeele det hellige Sacramente, hvorpaa han sagde Verden sit sidste Farvel den 30 Jan. Aar 1682 om Natten Klokken to; Hans Alder strakte sig til fem og tredsindstive Aar en Maaned og syv Dage.

Saavidt den Svenske Author. Af Kong Friderich den Tredies Historie sees, at Hr. Ebbe Ulfeldt forlod Danmark i sin Misfornøjelse. At han i Begyndelsen af Høystbemeldte Konges Regiering forlod sit Gouvernement paa Borrhholm, uden at aflegge noget Reskabs for sammes Behandling. Man vil derfor anføre et af Kong Friderich den Tredies Breve til Dronning Christine i denne Sag, eftersom samme Skrivelse giver megen Oplysning udi Hr. Ebbe Ulfeldts Historie. Det lyder saaledes:

Side 116

„Eders Kiærlighed kand Vi naboeligen ikke „forbigaae at foreholde, eftersom Hr. Ebbe Ulfeldt sig her af Riget haver begivet, uden at „gøre nogen Rigtighed enten for Øsel eller Borrhholm, som han haver været forlehnet med, „og det jo den høyeste Billighed er, at han tilbør- „ligen svarer til hvis han paa Vore Vegne har „haft at forrette: Thi er til Eders Kierlighed „Vor Naboe-venlige Begiering, at han maatte „tilholdes saadant at gøre, eftersom Vor Resident, Os Elskelig P. Juel er befalet, naar „behøves, paa behørlige Stæder at producere, „hvorudi Vi formeene hans Skyldighed at være, „at staae Os tilbørligen til Rette, og dersom „saadant hos hannem uden Vidtløftighed ikke „staaer til at bringe til Veye, og Vi derudover „skulde foraarsages, hannem med Retten at la- „de søge, saa eragte Vi unødigt, Eders Kiærlighed om Justitiens billige Administration at „anmode, eftersom Vi ingenlunde tvivle, Eders „Kiærlighed, uden nogen Vor Erindring dertil „noksom inclinerer, men forseer Os visseligen til, „at Eders Kiærlighed herudi Vor Fuldmægtig „til det beste beforder, saavel som og andre Vo- „re Undersaatter til Rette forhielper, som bemel- „te Hr. Ebbe Ulfeldt iligemaade skulde nødes „til at søge, for hvis han dennem, efter strænge „Eres Forpligt haver forsømmet at fornøye og „betale. Vi ville saadant igien med all Naboe- „lig Redebonhed tragte at forskyld, og udi lige,

Side 117

„og alle andre Maader lade paakiende, at Os „intet kierere skal være, end at have mange Occas
„sioner, hvorudi Vi Eders Kiærlighed kunde gra- „tificere, og giøre til Villie, ønskende Eders
Kiær- „lighed med gandske Kongel. Anhørig under den „Allerhøyestes milde Protection og
Varetægt, til „all Livs og Siels langvarige og selv ønskelige „Velgaaende. „ Hafn. 5 Maj 1652.
(*)

Angaaende Grevinde Hedevis, Hr. Ebbe Ulfelds

skriver Winslow i sin Klage-Tale saaledes: Hvad den Sal. Frue Grævindes til Slesvig-Holsteen,
høye Herkomst, christelig førte Levnet, og Sal. Afskeed fra denne Verden betræffer, saa er hun
født paa Haderslev-Huus i Holsteen den 15 Jul. Aar 1626.

Hendes Fader var den Stormægtigste Konge og Herre, Kong Christian den Fierde, Danmarks,
Norges, de Venders og Gothers Konge zc.

Hendes Moder var den Høyædle og Velbaarne Grevinde og Frue, Frue Kirstina Munch,
Grevinde til Slesvig-Holsteen,

(*) See Holbergs Danmarks Historie Tom. 3. pag. 132. Augustus 1753.

Side 118

som var Høystbemeldte Hans Kongel. Majestets Ægte-Felle. Man finder unødigt herom videre
at opregne, eftersom det er hver Mand noksom vitterligt, det den Sal. Grevinde baade paa
Fæderne og Møderne Side var af ældgammel Slægt og Afkom.

Disse forbemeldte Sl. Frue Grevindes Høye Forældre have intet undladet, strax efter hendes
Daab, at indplante hende i den sande Viinstok Christo. Hun blev holdt til Guds Frygt, og alle
hendes Stand anstaaelige Dyder, saasom den Stormægtigste Kong Christian drog den faderlige
Omsorg, saavel for hende, som alle de andre sine kiere Børn, og hendes Medsøskende, at han
til hende holdt en egen særdeele Hofmesterinde, lod og hende, som et Kongeligt Barn ved det
Kongel. Hof opfostre, saa at Frue Grevinden ey haver været nogen andensteds, end ved
forbemeldte Kongel. Hof, indtil Hans Kongel. Majest. den 6 Nov. 1643 behagede at bortgifte
hende til sin nu Sal. Herre, Høyvelbaarne Herr Ebbe Ulfeldt.

Hvad Frue Grevindens Levnet angaaer, da haver hun altid elsket Guds Ord og sammes Tienere,
flittig brugt det høyværdige Sacramente, samt viist et retsindigt og christeligt Hierte i hendes
Omgang og Adfærd imod alle Mennesker, hvorudover hun og nu staaer i en priselig Amindelse

Side 119

hos alle Mennesker, der ey nok kand berømme hendes Godhed og Mildhed.

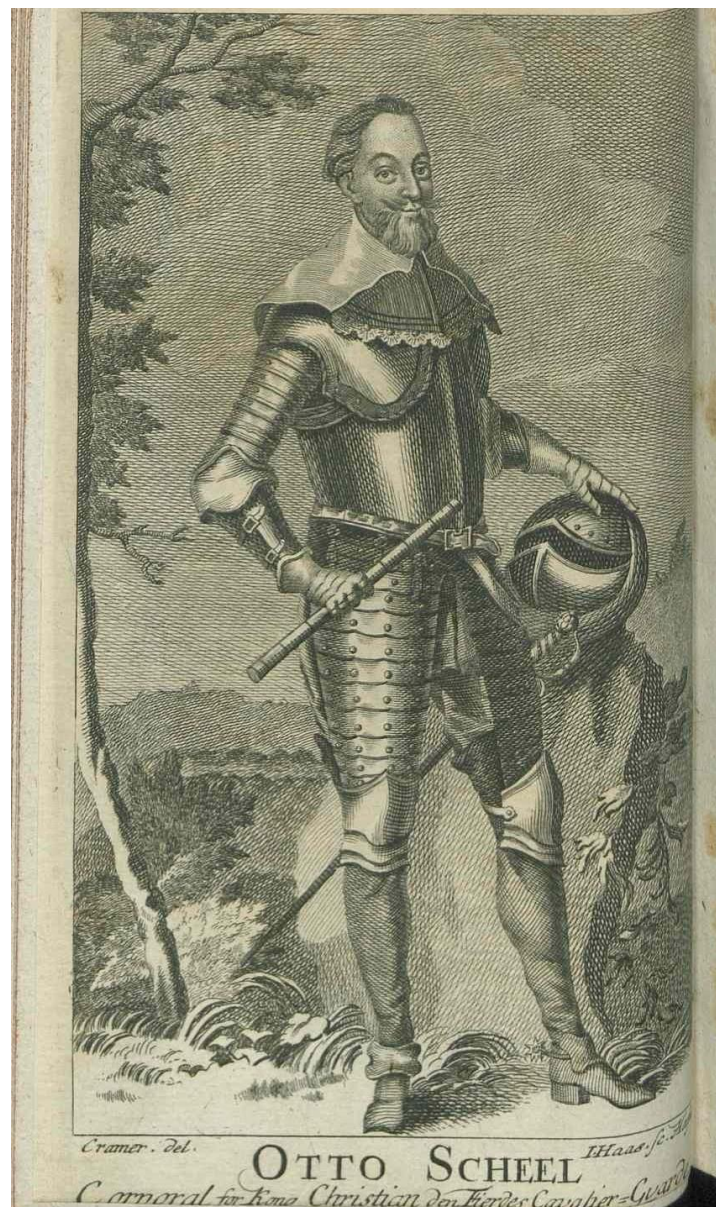
Hvad hendes Sygdom angaaer, da haver hun alt i nogle Aar befundet sig upasselig, dog
saaledes, at hun haver været oven Senge, men den 26 Sept. 1678, er Frue Grevinden, som var
draget hid ind til Byen formedelst den Usikkerhed, som da værende Kriigs-Tider med sig førte,
omsider bleven nødsaget at gaae til Sengs, da hun brugte de Medicamenter, som hende af
Doctor Sacenschiold bleve forordnede. Men som hun nok fornam, at det var til Døden med
hende, eftersom Medicamenterne ingen Virkning vilde giøre, lod hun kalde denne Klage-Tales
Forfatter til sig, der, som hendes Siæle-Sørger, maatte meddeele hende det hellige Sacramente.

Hun døde derpaa den 5 Octobr. 1678 Klokken 11 om Formiddagen, efterat hun havde levet her i Verden i to og halvtredsindstyve Aar to Maaneder og tyve Dage.

Grevinden havde paa een og den samme Dag Bryllup med hendes Søster Frøken Christiane, der fik Hr. Hannibal Sehested, Stadtholder i Norge, og var dette dobbelte Bryllup den Tiid særdeles merkværdig formedelst sin Pragt og Kostbarhed, og for de mange Kongelige Personer der vare ved samme. Ved denne hendes og hendes Mands Jordefærd haver Kongen af Sverrig

Side 120

ogsaa selv personligen været tilstæde, som kand sees af den Taksigelse, der i den Ulfeldiske Slægtes og Svogerskabs Navn, er aflagt til Kongen, og findes trykt bag Klage-Talen.

Herrens Klagemaal at den Retvise og +
Retferdige borttrykkes, og ingen legger
det paa Hiertet:
Andragen
Der Erlig og Velbyrdig Mand,

Salig Otthe Skiel til Katholm,
Hans Adelige Liigs-Begiengelse med Christelig
Ceremonier, bleff udi Hellig Giestis Kirke i
Kiøbenhaffn huldet, udi fornemme Adels, og
mange Geistliges og Verdsliges folkrige
og anseelige Forsamling,
aff Casparo Erasmo Brockmand,
Doct. Selandiæ Episcopo.

Prentet i Kiøbenhaffn af Melchiore Martzan
Universitatis Hafniensis Typographo. Anno M. DC. XLVI.

Side 122

Forfatteren Biskop Caspar Brockmand haver ved en kort Fortale tilegnet Frue Ide Lunge denne Klage-Tale.

Angaaende Hr. Otthe Skiels Herkomst og Levnet skriver Bispen saaledes: Erlig og Velbyrdig nu Sal. Otthe Skiel til Katholm er fød paa Riberhuus, Aar 1605 den 29 Nov. Hans Fader var Erlig og Velbyrdig Mand Hr. Albret Skiel til Fousingøe, Danmarks Riges Raad, og Kongl. Befalningsmand paa Riberhuus (*). Hans Moder Frue Berthe Friis (**).

Hans kiere Forældre opfostrede hannem fra første Ungdom i Guds-Frygt og Tarvelighed, og holdte

(*) Hr. Albret Skiels Levnet kand læses i Brave Danske Mænds Eftermæle 1ste Part fra pag. 1 til pag. 14.

(**) Hans Ahn-Herrer, saavel paa Skiold som Spinde-Siden, ere de samme som hans Hr. Faders, og kand eftersees i den 1ste Part pag. 700 og 701.

Side 123

Skolemestere til hannem hiemme, som skulde optugte ham, og holde ham i billig Tvang, eftersom de vidste, at det var Ungdommens største Forraadelse, at lade Børnene formeget deres egen Villie, og opføde dem i Overdaadighed.

Aar 1619 den 23 Febr. blev han med tvende sine ældste Brødre, Christen Skiel og Christopher Skiel, samt en Hofmester forsendt ud ad Tydskland. De toge først Reysen til Giessen, hvor han var paa et Aars Tiid; Siden drog han med sine Brødre til Tybingen, hvor de gave sig ind i det Forstelige Collegium, og studerede der i tre Aar. Han lærte her at ride, saavel som andre adelige Øvelser.

Paa dette Sted kaldede vor Herre hans Broder Christopher Skiel, saavel som deres felles Hofmester, i hvis Sted deres Fader udskikkede til dem igien hæderlig og høylærde Mand, Mester Jacob Sperling, nu Sogne-Præst til St. Knuds Kirke i Odense. Der han havde været her

ude fire Aar, fordrede hans kiære Forældre hannem, tilligemed hans Broder, hiem til sig, hvorpaa de igiennemreyste og besaae de fornemmeste Lande og Stæder i Tydskland, og komme derpaa hiem, hvor de forbleve i nogle Maaneder.

Side 124

Herpaa reyste han i Aaret 1623 med sin Broder Christen Skiel, saavelsom hæderlig og høylærde Mand Friderick Anderssøn, Professor i Kiøbenhavn, som dennem da til Hofmester var forordnet, til Holland, hvor de opholdte sig fire Maaneder i Leiden. Siden der de havde beseet de fornemmeste Pladser i Neder-landene, seylede de til Engelland, hvor de igiennemreyste Landet, droge saa derfra over til Frankerige. For dette Lands Sprogs Skyld opholdte han sig med sin Broder et Aar til Blois. Siden droge de til Paris, hvor de og vare et Aars Tiid. Derfra gik de til Poitiers, hvor de opholdte sig i to Maaneder, indtil Pesten, som grasserede til Paris, noget opholdt. Derpaa reyste de atter til Paris, og forbleve der fire Maaneder, saa droge de derfra.

Efterat de havde beseet alle Provincerne, reyste de ind i Italien, og forbleve til Venedig og Padua to Maaneder. Siden droge de videre frem, og komme til Rom, hvor de vare en Maaned, derfra til Neapolis. Der de saaledes havde reyst Landet igiennem, droge de en anden Vey tilbage igien, ad Florentz og Bologna, og komme til Padua igien, hvor de atter opholdte sig nogen Tiid. Derfra begave de sig paa Reysen til Genua, og komme til Marseille i Frankerige, og siden atter til Paris, hvor de vare i tre Maaneder.

Side 125

I all den Tiid han var Udenlands, lagde han sig flittig efter Sprogne, samt alle andre adelige Øvelser. Da Krigen begyndte imellem Keyseren, og Hans Majest. vores allernaadigste Herre i Tydskland, begav han sig med sin Broder, efter deres Faders Ordre ind i Riget; De gik til Skibs til Calais i Frankrige, og komme til Flissingen i Seeland. Men eftersom de for Vinterens Haardheds Skyld ikke kunde komme frem, opholdte de sig til Amsterdam og andensteds i Holland to Maaneder. De reyste saa til Grønningen i Frisland, hvor de forbleve tre Maaneder. Som hans Broder imidlertid blev syg paa dette Sted, forlod han hannem der, og anholdte hos Erlig og Velbr. Mand Hr. Christen Thomesen, Kongel. Majest. Cancellar, som da af Hans Majest. var udsendt Gesandtris, at han vilde tage hannem med for en Opvarter paa sin Hiemreys, hvilket han hannem bevilgede.

Herpaa bleve de af de Spanske fangene paa Reysen, og sadde til Lingen i nogle Uger, kom dog omsider løs, og reyste han saa hiem med Cancellaren til Danmark, til sine kiære Forældre, efterat han da anden gang havde været ude paa femte Aar.

Side 126

Der han var hiemkommen, gjorde han sig strax ferdig med sex Heste at tiene Hans Majest. og sit Fæderneland, reed saa under Hans Majests. Hof-Fane som en Volontoir. Siden lod han og hans Broder tiltale Høystbemeldte Hans Kongel. Majest. ved Erlig og Velbyrdig Mand, Frantz Rantzow, Rigets Hofmester, at tiene Hans Majest. for en overordentlig Opvarter, som dennem naadigst blev samtykt. De vartede saa Hans Majest. op i Krigen med andre Hofsinder, og naar noget foresfaldt, lod han sig finde, ikke alleeneste hos det Compagnie, men og andensteds, ved adskillige Leyligheder, som en kiek og mandhaftig Cavalier. Det blev siden begieret, af Erlig og Velbr. Mand Wenzel Rothkirch, Kongel. Majest. Befalningsmand paa Antvorskof, som da var Hof-Marskalk, og førde Hof-Fanen, at han vilde være den første Corporal under Høystbemeldte Hans Kongel. Majests. Hof-Fane, hvilket han sig efter hans Begiering paatog, og samme Bestilling med all Fliid og Mandhaftighed forestod, indtil Gud gav den ønskelige

Fred, da han tillige med sin Broder underdanigst anholdte om Forlov, hvilken dennem naadigst blev forundt. Siden holdt han sig et Aars Tiid op hos sine kiere Forældre. Imidlertid fik han i Sinde, efter Guds Forsyn, samt sine Forældres og Venners Raad at gifte

Side 127

sig, bad derfor om E. og V. Jomfrue Jde Lunge, Sal. Hr. Jørgen Lunges, fordum Danmarks Riges Marskes og Frue Sophia Brahes Dotter af Odden, som hannem i Herrens Navn af hendes kiere Moder blev tilsagt. Frue Sophia Brahe gjorde derpaa deres Bryllup i Wiborg Snaps-Ting den 29 Jan. 1632. De haver saa levet tilsammen meget christeligen, kierligen og venligen paa trettende Aars Tiid, som hver Mand, som dennem kiendt haver, vel vitterligt er; Deres Egteskab velsignede Gud med otte Børn, som ere Jomfrue Wiwike Skiel, Jørgen Skiel, Albret Skiel, Otthe Skiel, Jomfrue Kirsten Skiel, Sophia Skiel, Offve Skiel og Tønne Skiel, og nu i Dag Klokken var fire, forløste Gud hende med det niende, som var en Dotter, og blev kaldet Jomfrue Berthe Skiel. De tvende Døttre Jomfru Sophie og Kirsten Skiel haver Gud bortkaldet, men de andre syv Børn leve igien, saa lenge Gud vil.

Eftersom den Sal. Mand saare vel havde anlagt sin Tiid i sine unge Aar, er han tit bleven begieret og forskreven paa adskillige Reyser og Opvartninger, baade at opvarte Hans Majest. selv, og hans Fyrstelige Naade Printzen, saa og fremmede Potentaters Gesandter og Fyrster; Han er og brugt i adskillige Commissioner, baade Udenlands og her i Riget, hvor han sig lydig, villig

Side 128

og pligtig, som en tro Underfaat stedse haver ladet finde, sig og altid som en findig, dygtig og skikkelig Adelsmand forholdt.

Aar 1632 i April Maaned fik han Kongelig Brev, at han skulde være Lieutenant til Hest over et af de Jydske Compagnier under hans kiere Morbroder Sal. Tønne Friis, hvilken Lieutenants Plads han udi fem Aar betiente. Siden der det Danske Rytterie kom ud at ligge paa de Holsteenske Grænzer, at forhindre Indfald i Holsteen, og velbemeldte hans Morbroder da blev forordnet at være Kriigs-Commissarius derudi, blev Compagniet hannem betroet, og var han saa Ritmester udi fire Aar. Men som han nu i mange Aar havde været skrøbelig, og vi da ved Guds Naade havde den gode Fred, saa der intet foresaldt, hvorved han kunde tiene sit kiere Fæderneland, forårsagedes han, for sin Svagheds Skyld, at takke af; han lod da hos Hans Kongel. Majest. ved E. og V. Mand Hr. Christen Thomesøn til Stovgaard, Kongel. Majest. Canceler anholde om naadigst Afskeed, hvilken hannem og naadigst blev bevilget.

Siden haver han været hiemme privat, og tient Gud og fine Venner; dog har han altid, naar noget er forefalden, fremstillet sig og sin Person, som en god Patriot, til Tieneste for sin Konge og sit Fæderneland, saa han var noksom en redt

Side 129

Dansk Mand, og meente sit Fæderneland det med Tro, saavidt han efter sine Vilkaar kunde formaae.

Han havde all sin Tiid Gud for Øyne, og levede som en Christen, han gav gierne Fattige og Fordrevne, af den Velsignelse Gud havde forlenet hannem med, saa han her, saavidt en arm Synder kand afsted komme, arbejdede paa Guds Rige, hvilket baade hans Skrifter, Bønner og Psalmer, som han selv haver giort, og ere fundene efter hans Død, saa vel som hans Fundatzer paa Fattiges Underholdning, og Skolers Stiftelse ved hans Gaarde, noksom udviiser. Ham kand derfor sandferdeligen eftersiges, at han var en meget gudfrygtig, forstandig, oprigtig, trofast, standhaftig, sandferdig og ædrue Mand. Han hadede all Pragt og Overmod, og gik ikke over

sin Stand, men foragtede Verdens Daarslighed og Forfængelighed, som hun nu, desverre er fuld af. Han stræbede ikke efter høyt, men alleneste at have Gud til Ven, og tiene sin Næste. Imod sin Overmand forholdt han sig med Ydmyghed og Tienstagtighed, imod sin Jevnlige med Fiinhed og Beskeedenhed. Mod andre Stænder med Ydmyghed og Sagtmodighed, mod sine Tienere og Bønder med Fromhed, Rundhed og Skionsomhed, hvorover han og af alle, baade Høye og Lave havde et meget godt Lidende, og nu beklages.

Side 130

Paa de sidste nie Aars Tiid haver han været meget Svag, og udstaaet mange store Sygdomme, er dog atter ved Guds Naade kommen op igien, saa han kunde være paa Færde at tiene godt Folk, hvorpaa han sig all sin Tiid beflittede. Nu ved Jule-Tider, der de Svenske havde gjort det uformodentlige Indfald i Holsteen, begav han sig med nogle Heste, over sin Kost-Tieneste i Leyren ved Snoghøy, at tiene sit Fæderneland. Der laae han nogen Tiid, indtil han atter befandt sig ilde; Eftersom han befrygtede, at hans Svaghed skulde tage Overhaand, begav han sig til hans Gaard Broholm i Fyen, hvor han laae nogle Dage ved Sengen. Det første det begyndte at bedres noget med hannem, begav han sig igien paa Veyen til Leyren. Men der han spurte at vores Rytterie var slaget, og han havde mist alle hans Folk og Heste, reyste han herover til Sielland, at hente sin Hustrue og Børn til Fyen, der at holde Huus paa deres Gaard.

Han fandt dennem paa Giørsløf, men hans Søster Frue Anna Lunge vilde ingenlunde slippe hannem, men begierede, at han med Kone og Børn vilde forblive hos hende, hvortil han sig og efter hendes Begiering paa nogen Tiid bequemmede, indtil imod Tiden, at hans Hustrue skulde legges i Barsel-Seng, at han da med hende vilde begive sig til sin egen Gaard.

Side 131

midlertiid kom hans kiere Svoger, Hr. Joest Høeg, Danmarkes Riges Canzler, hiem fra Osnabryg, som ingenlunde vilde slippe ham, men vilde endelig, at hans kiere Søster skulde ligge der i Barsel-Seng. Han betakkede hannem for dette hans gode Tilbud, og besluttede saa at forblive hos de godt Folk efter deres Villie, indtil man kunde see, hvad Udgang den naadige Gud vilde gjøre med denne Kriig.

Velbemeldte hans kiere Svoger og Søster har haft hannem i deres Huus, ikke som en Svoger, men som en kiødelig Broder, og deres Børn som deres egne Børn, hvilket den Sal. Mand ogsaa noksom paaskiønte. Imidlertid han var paa Giørsløf, befandt han sig tit mat og afmægtig, men blev dog fra Sengen. Naar han havde nogen Styrke, besøgte han tit sin kiere Moder og Sødskende paa Walløe og andre fine gode Venner, reyste ogsaa til Gassnøe, til sin kiere Svoger og Søster dennem at besøge, hvor han om anden Dagen, som var Tiirsdagen den 7de May blev syg, og befandt sig heel besværet af heftig Hoste og Flod for sit Bryst. Drog saa om Onsdagen tilbage til Giørsløff, og holdt sig op det længste han kunde, men om Torsdagen maatte han gaae til Sengs, skrev derpaa sin Broder til, at han var bleven syg, hvorover hans Moder, Broder og Sø-

Side 132

Søster strax forføyede sig til hannem, og vare mesten hos hannem, indtil Gud kaldede ham. Hans Søster Frue Anna Lunge kom derpaa hasteligen fra Kiøbenhavn og havde Doct. Niels Foss med sig, som med stor Vinskibelighed brugte alle tienlige Midler. Den 15de May lod han sig af Hr. Lauritz Christensen Sogne-Præst til Holtug meddeele den aandelige Reyse- og Tære-Penge; Næste Dagen kom hans Svoger Hr. Just Høeg fra Kiøbenhavn til ham, hvorover han glædte sig meget, men Sygdommen tog alt meere og meere Overhaand.

Der Tiden var nu, at Stænderne, som af Rigens høvvide Raad vare forskrevne, skulde møde i Kiøbenhavn, ørbød hans Broder sig, at ville blive hos hannem, og give en anden god Mand sin Fuldmagt, eftersom han saae, at han var sluy svag, og burde derfor ikke at drage fra hannem, hvortil han svarede: Ney! Broder ingenlunde, Publicum bør altid at gaae for Privato: Du kand intet bestille her hos mig, uden see stor Ynk paa mig i denne min piinagtige Sygdom, men drag hen og tien dit Fæderneland. Siden begierede han af sin Søster, at hun ikke vilde lade tale om de Svenske, eller noget andet timeligt, enten ondt eller godt, og siden den Tiid, som var ti Dage førend Gud

Side 133

kaldede ham, hørte ingen ham tale om noget verdsligt, enten lidet eller meget, men havde sit Sind og Hu bestandig henvendt til Gud.

Hans Afskeed fra denne Verden er ligesaa hierterørende som omstændelig beskreven, men gaaes her forbi for Vidtløftigheds Skyld. Han sagde Verden Farvel den 26 May 1646 i hans bedrøvede Hustrues, begge hans bedrøvede Mødres, Frue Berthe Friis Sal. Hr. Albret Skiels, og Frue Sophia Brahe, Sal. Hr. Jørgen Luges; hans Broder Christen Skiels; hans Svogers Erik Rosenkrantzis; Frue Sophia Rantzovs, Sl. Mogens Gyldenstiernes; hans Søsters Frue Anna Luges, Hr. Just Høegs; Frue Lisabeth Lunge, Hr. Palle Rosenkrantzis; hans Søsters Frue Anna Skiels, Manderup Dues; hans Søsters Frue Sidzel Lunge, Hendrik Lindenovs; hans Søsters Frue Magrethe Skiel, Erik Rosenkrantzis; hans Søsters Jomfrue Sophie Luges, Jomfrue Elsebeth Langes; Jomfrue Elline Kaasis, Hr. Just Høegs og hans egne Børns, saa og Dr. Niels Fosses og andre got Folkes Nærværelse, der han havde levet otte og tredive Aar og sex Maaneder ringere tre Dage.

Bag denne Klage-Tale er trykt 1.) et Latinsk Vers af Moens Høeg. 2.) Et Dansk der har

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 134 (fil: 130022037103 brave mænd 2-149.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 134

Christen Skiel til Forfatter. 3.) Et Latinsk af Erik Rosenkrantz. 4.) Et andet af Jacob Knudssøn Rector i Aarhus. 5.) Et dito af Johannes Calundanus. 6.) Det sidste af en, som underskriver sig P. J. K.

N. B. For at forstaa den Titul desto bedre, som man har ladet stikke under Otthe Skiels Portrait, der staaer for ved denne hans Levnets Beskrivelse, vil man anføre en anden Authors Ord om ham: (*)

„Hvad Hoffets og Statens Tilstand i Kong Christian „den Fierdes Tiid er angaaende, da seer man at Kongen paa „de Tider underholdt en Cavalier-Garde af 200 Adels- „mænd, hvoraf enhver nød 10 Rdlr til Gage om Maa- „neden for deres Tienere, thi de tiente selv par Honeur, „uden Besolding, og var Otthe Skiel Corporal for „samme Compagnie. De samme havde alle reyset nogle „Aar Udenlands, efter den almindelige Skik, som da „var iblant den Danske Adel, thi fast ingen var i An- „seelse, uden han havde mestendeel ødelagt sig ved vidt- „løftige udenlandske Reyser, og var det fornemmelig for „at hindre saadan Uleylighed og at redde Landets Penge „at Hans Majest. havde stiftet det Ridderlige Academie „til Sorøe.

Hertil kand endnu føyes det Portrait en Fransk Author () giver iblant andre Hof- og Stats-Mænd, paa Otthe Skiel: Han siger nemlig, „Ottho Skiel, som „commanderede det Kongel. Gendarmerie, var spirituel, „sagtmodig og tempereret, vel skabt og meget hurtig.**

(*) Holbergs Danmarkes Historie Tom. 2. pag. 747.

(**) Ambassade de Courmesnin pag. 267.

Side 135

Joiadæ herlige Tieneste, hæderlige
Alderdom, og Begravelse,
af II Krønike Bogs 24 Capittel v. 15. 16.
hvorom blev forhandlet,
Da Hæderlige, Høylærde, oc af Christi
Kirke velfortiente Mand, Sal. Doct.

Hans Povelsen Resen,
Superintendent over Sælends Sticht oc
S. S. Theol. Professor, Senior oc
Decanus udi Kiøbenhavns Academie,
Hans Salige Legomme blev hæderligen bested
til Jorden udi vor Frue-Kirke sammesteds
Aar Christi 1638.
af Niels Poulssøn,
Sogne-Præst til Vor Frue Kirke.
Prentet i Kiøbinghafn af Hendrich Kruse, paa Jochim
Molcken Boghandlers Bekostning Aar 1639.

Side 136

Forfatteren Niels Povelsøn, Sognepræst til Vor Frue Kirke, har ved et Tilegnelse-Skrift overgivet dette sit Klage-Skrift til hæderlige, gudfrygtig og dydig Qvinde, Anne Eisenberg Sal. Hans Povelsøn Resen bedrøvede Efterleverske, samt den Sal. Mands kiere Børn, hæderlig og høylærde Mand Hans Hansen Resen S. S. Theol. D. og Professor udi Kiøbenhavns Universitet; hæderlig gudfrygtig og dydig Qvinde Anne Hans Dotter Resen, Sal. D. Niels Paaskis, fordem Superintendent i Bergen, hans Efterleverske. Desligeste hendes elskelige Børn, hæderlig og høylærde Mand Peder Vinstrup S. S. Theol. D. og Superintendent udi Skaane; hæderlige, dydige og gudfrygtige Qvinder Thale, D. Hans Resens, og Mette Sal. D. Niels Pedersøn forrige Theolog. Professor her ved Academiet, Efterleverske.

Angaaende Biskop Hans Resens Levnet skriver han saaledes:

Side 137

Den meget Hæderlige og Høylærde Mand Hans Povelsøn Resen, S. S. Theologiæ Doctor, og samme Facultatis hidindtil p. p. Decanus og Senior i det Kongelig Universitet, saavel som ogsaa Superintendent over Siellands Stift, han er fød udi Harsyssel udi Jylland, i Resen Sogn og Skudborgs Herret, der man skrev 1561, Mariæ Renselses Dag, som indfalder den 2 Februarii, imod Solens Nedgang, af Hæderlige og gudfrygtige Forældre. Hans Fader var den Hæderlige og Vellærde Mand Hr. Povel Hansen, fordem Sogne-Præst til Resen og Hommelum Kirker. Hans Moder den Erlig, Dydig og Gudfrygtig Qvinde, Johanne Berthels Dotter. Der Gud Almægtigste havde velsignet disse Hæderlige og Gudfrygtige Folk udi Egteskab med denne deres unge Søn, da haver de ikke forsømmet, hvis de hannem som christelige Forældre pligtige vare, men strax ladet hannem komme til den hellige Daab og Christendom.

Siden have fornævnte hans Hæderlige Forældre strax af Barndom holdt hannem til Guds-Frygt, og underviist hannem udi sin Børnelærdom og Boglige Konsters Begyndelse, hiemme udi deres Huus, der hans Aar og Alder det kunde taale, indtil han var paa tolvte Aar, da de Aar 1572 den 23 Junii, som var næste Dag for

Side 138

St. Hans Baptistæ Dag, have forskikket hannem til Holstebro Skole, hvor han efter sin Aar og Alders Leylighed forfremmede sig under den hæderlige og vellærde Mand, Tygge Nielsøn, som samme Tiid var der Skolemester, til Paaske Aar 1576.

Samme Aar Fredagen for St. Hans Baptistæ Dag, forskikkede hans kiere Forældre hannem til Riber Skole, og lagde hannem i Logesmente til den hæderlige og høylærde Mand, M. Peder Hegelund, da Skolemester i fornævnte Riber Skole, men siden Superintendent over samme Stift; i hvilken Skole han ogsaa forholdt sig meget gudfrygtig, lydig og flittig, tvende ryck, saa at han elskedes baade af den hæderlige Mand Skolemesteren, saa ogsaa Hørerne, og andre som han omgikkes med, og forblev der sidste gang til den 7 Julii 1579, paa hvilken Tiid hans kiere Fader, efterat hans Sl. Moder var tilforn den 1 Apr. 1578 saligen hensovet i Herren, og han havde givet sig anden gang i Egteskab, med Erlig, Dydig og Gudfrygtig Qvinde, Karine Jørgens Dotter, Hr. Jørgens Dotter i Woorgaard, haver faaet i Sinde at forskikke hannem til Viborg Skole, hvor han ogsaa under den hæderlige og høylærde Mand, M. Jacob Holm, da Skolemester udi fornævnte Viborg Skole, men siden Superintendent over Aalborg Stift, udi hvis

Side 139

Huus han ogsaa opholdte sig, gjorde synderlig Fremgang baade udi sine Sprog, og andre frie Boglige Konster, til Paaske Aar 1581, paa hvilken Tiid han af fornævnte sin kiere Skolemester er god kiendt, at kunde med Frugt forskikkes fra Skolen til det Kongelige Universitet her i Kiøbenhavn, der fuldkommeligere at fremsette sine Studeringer, og bygge paa den gode og faste Grund han dertil allerede udi Skolen, under saadanne fornemme Skolemestere lagt havde. Saa er han da kommen hid til Kiøbenhavn samme Aar den 18 May, og blev efter han med vedtagne Ceremonier var deponeret, den 20 May indskrevet i dette Kongel. Universitets Matricul. Den 1 Augusti reyste han til Rostok, og fortovede der indtil den 22de Dag i samme Maaned, at besee samme Academies Leylighed, og høre de hæderlige og høylærde Mænd Professores der sammesteds profitere. Siden er han strax kommen tilbage igien, og med saa stor Fliid tracteret sine Studia Philologico-Philosophica, at han samme Aar den 7 Nov. er med Berømmelse creeret Philosophiæ Baccalaureus, og haver saa den 28 Oct. Aar 1582 disputeret publice i Pædagogio.

Aar 1583, ved Pintse-Dags Tiid, er han formedelst her grasserende Pest forreyst hiem til sine

Side 140

sine Forældre, og samme Aar bleven kaldet, for sin synderlig Lærdom og Skikkeligheds Skyld, til Conrector udi Viborg Skole, i hvilken han ogsaa tilforn havde været Discipel, til hvilken Bestilling han er bleven indsat den 6te Augusti.

Den 25 Apr. Aar 1584, er han kaldet af den Erlig og Velbr. Mand, nu Sl. med Gud, Niels Kaas til Taarupgaard, Kongel. Majests. Canzler samme Tiid, til at skulde have draget udi Tydskland til Erlig og Velbr. unge Mand Friderik Munk. Men eftersom saadant ikke gik for sig, i det at hæderlig og høylærde Mand M. Anders Krag forreyste med fornævnte Friderik Munk og hans Broder, ind udi Frankrige, da kom han igien til Viborg den 13 Jun, og begav sig i sin forrige Tieneste den 26 Jun., indtil han den 16 Julii er bleven kaldet ved fornævnte Hr. Canzlers Skrivelse, at være den Erlig og Velbr. unge Junkers, nu Sal. med Gud, Friderich Rosenkrantz Skolemester, og forreyse ud af Landet med hannem.

Paa denne Reyse begave de dem samtlige den 25 Augusti, og forreyste til Rostok, hvor de lagde dennem i Logement til den hæderlige og høylærde Mand, nu Sal. med Gud D. Lucam Bachmeisterum, hvor de forbleve til den

Side 141

30 May 1586. Samme Tiid forreyste de her hiem i Landet igien, og fortovede her til den 11 Novembr., paa hvilken Tiid de igien begave sig herfra, og toge deres Reyse til Wittenberg, hvor de ogsaa ankomme den 4 Decembr. samme Aar, opholdte sig der til den 22 Februar. 1589. Imidlertid, nemlig 1588. promoverede vores nu Sl. Biskop sammesteds, til Magister Philosophiæ, og var iblant otte og tredive den første og øverste. Hvad Fliid den Sal. Mand havde da anvendt, baade tilforn til Rostok, saa ogsaa siden nu til Wittenberg, paa sin unge Junker, det vidne de Bøger, som han imidlertid haver hannem forelæst, af hvilke en Deel ere ogsaa paa Trykken udgangne, som Scholia in Arithmetica Gemmæ Frisii, og Initia Geometrica, men den største Deel findes endnu udi hans Liberi, baade med hans egen og hans Velbyrdige Discipels Haand udskrevne, saa at hans Velbr. Discipel havde da saa vidt forfremmet sig udi sine Sprog, Boglige Konster og Philosophie, at han med Berømmelse ogsaa kunde promoveret til Magister Philosophiæ, om hans Stand og Stat det havde taalet og tilstedt. Den 14 Martii samme Aar, komme de igien her ind i deres Fæderneland til Boller, og fik saa denne Sal. Mand, eftersom der var da ingen Tvivl paa, han jo for sin Skikkeligheds og

Side 142

Lærdoms Skyld skulle blive sit Fæderneland til Nytte, Gavn og Ære, Kongel. Majests. Stipendium, og blev hannem tellet den 8 Aprilis halvandet hundrede Specie Daler for halvandet Aar, og siden for to Aar, to hundrede Specie Daler. Den 29 Julii forreyste den Sl. Mand atter ud af Landet med samme sin Velbr. Discipel, og komme de til Frankfurt den 7de Septembr. og siden derfra til Padua den 12 Octobris.

Aar 1590 den 15 April komme de til Rom, og den 27 May til Sicilien, og vare siden den 3 Junii i største Fare for Tyrkiske Søerøvere, paa Reysen fra Sicilien til Maltham, fra hvilke Gud dog naadeligen og underligen befriede dennem, saa at de komme uskadde til Maltham den 15 Dag i samme Maaned, og derfra tilbage igien til Padua den 26 Augusti. Imidlertid lærde den Sal. Mand, samt og hans Velbr. Discipel ferdig det Italienske Sprog, hvilket han endogsaa til sin Døde-Dag var mægtig, saa han kunde tale det med hvem til hannem kom, som derudi forfaren. Men hans Velbr. Discipel derforuden forfremmede sig synderligen udi sine Ridderlige Exercitier, saa at ingen kunde gjøre hannem noget for derudi, der han omsider kom ind i sit Fæderneland igien.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 143 (fil: 130022037103 brave mænd 2-158.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 143

Den 2 Apr. 1591. droge de fra Venedien, og toge deres Kaas igien ind udi Tydskland igiennem Lombardien, Graabunten, Svitzerland, Savoyen, Genuesers Gebet, Burgundien og Elsas, indtil de omsider komme tilbage til Frankfurt den 20 Septembris, Derfra her hiem udi deres Fæderneland igien den 18 Oct. samme Aar. Og eftersom den Erlig og Velbr. Mand Niels Kaas, da Kongelig Majests. Canzler, som altid havde været denne Sal. Mands synderlige Fordrer, fornam, at han ikke alleneste havde været meget flittig og troe i sin Tieneste, saa at der var megen og stor Forhaabning om den Velbr. Mand Friderik Rosenkrantz, med hvilken han da

paa syv Aars Tiid havde været Udenlands, baade i Italien og Tydskland, men han ogsaa selver havde synderlig forfremmet sig, og var en smuk lærd og skikkelig ung Mand, da for saadan hans troe Tieneste og Skikkeligheds Skyld, kaldede Hans Majest. hannem den 28 Nov. til Professionem Logicam cum adjuncta Lectione Theologica, til hvilken Profession med Stipendio tillige, han ogsaa strax immediate blev antagen, og gjorde sin Eed i Consistorio den 4 Dec., men begyndte sine offentlige Lectioner derpaa den 16 Dag i samme Maaned, og var Decanus Facultatis Philosophicæ imellem 1594 og 1595. udi hvilket sit Decanat han holdt tvende Promotiones, een sytten Baccalaureorum den 23 Martii, og

Side 144

den anden ni Magistrorum den 20 Maji, og ellers samme Profession med daglig Læsen, de fire Dage om Ugen i Logica, men de to Dage Onsdagen og Løverdagen i Theologien, og aarlige Disputatzer med stor Fliid og Berømmelse forestod udi sex Aar, til den 2 Apr. 1597. paa hvilken Tiid han af Kongel. Majest. ved Erlig og Velbr. Mand, nu Sal. med Gud Christian Friis til Borreby, den Tiid Kongel. Majests Canzler, blev kaldet at være Theologiæ Professor i det Kongl. Universitet, hvilken Profession han ogsaa strax begyndte den 28de Dag i samme Maaned, og disputerede siden den 11te Junii for den høyeste Æres Grad i Theologien, under hæderlig og høylærde Mand D. Jørgen Dybvad, den Tiid Facultatis Theologicæ Senior og Decanus, som ogsaa promoverede hannem til Doctor Theologiæ den 23 Dag i samme Maaned, her for Alteret i Vor Frue Kirke, hvilken var den samme Dag, paa hvilken han for 25 Aar siden tilforn var sat til Skole.

Imidlertid der Gud havde nu sat denne Sal. Mand i en hæderlig Stand og Stat, begav han sig i Egteskab med Erlig, Dydig og Gudfrygtig Qvinde Barbara Anders Dotter, hæderlig og høylærde Mands Sal. D. Anders Lauritzøns, tilforn Professor Theologiæ i dette Kongel. Universitet, hans Dotter, men

Side 145

hæderlig, velviise og velfornemme Mands Hans Lauritzøns Canikes udi Roskilde Capitel Efterleverske, og stod deres Fæstens-Øl udi Roskild den 14 Apr. 1594, men Bryllups Høytid her i Kiøbenhavn den 14 Jul. samme Aar. Disse hæderlige, gudfrygtige og fromme Egte-Folk, levede tilsammen udi et meget kierlig, dog kort Egteskab, i det at Gud allermægtigste hedenkaldet dennen Sal. Mands allerkiereste Hustrue, den 29 Octobr. 1601. udi Roskild af den grasserende Pest, efterat hans kiere Fader tilforn ved Døden var afgangen den 21 Sept. Aar 1600, og de da havde levet tilsammen syv Aar og tre Maaneder, hvorudover saadan dobbelt Sorg blev den Sal. Mand desstørre, og synderligen at Skilsmisse saa snart skulle skee i begge deres beste Aar og Alder.

Dette deres korte Egteskab velsignede dog Gud med een Søn og tre Dottre, af hvilke de tvende Dottre, nemlig den ældste Dotter, som var egtegift med hæderlige og høylærde Mand M. Christen Glob, fordum Sogne-Præst udi Kiøge, og Provst i Ramsøe Herret, med den yngste ved Navn Karen, ere allerede hensovede i Herren, men de tvende mellemste D. Hans Resen Professor P. S. S. Theologiæ udi dette Kongelige Academie, og ærlig og gudfrygtig

Side 146

Qvinde Anna Sal. D. Niels Paaskes, sørgeligen igienleve.

Efterat den Sal. Mand var bleven Theologus, da blev hannem befalet af vores allernaadigste Herre og Konge, at han skulle igiennemsee vores Danske Bibel, og den corrigere efter Originalen, den Ebræiske Text udi det gamle, men Græske udi det nye Testamente. Paa hvilket

Arbeyde han ogsaa strax begyndte, og lod trykke det Nye Testamente for sig selv i et lidet Format, her udi Kiøbenhavn Aar 1605, efterat det tilforn af de Herrer Professorer her udi Universitetet var igiennemlæst og approberet.

Men siden blev samme Arbeyde forhindret dermed, at der Hans Kongel. Majest. forreyste ind udi Engeland Aar 1606, tog han den Sal. Mand med sig paa samme Reyse, som Theologus, men der den Salig Mand kom tilbage igien af Reysen, foer han fort i samme sit foretagne Arbeyde, saa den gandske Bibel blev forfærdiget paa Trykken 1607, paa hvilket Verk, hvad Arbeyd den Sal. Mand haver anvendt, er at see af Exemplaret, som samme Bibel er trykt efter, hvilket findes indlagt paa Kongel. Majest. Bibliothek her udi Universitetet, hvilket Bibliothek den Sal. Mand ogsaa haver ordineret udi sine Skabe, som det endnu findes. Dog lod den Sal. Mand ikke det derved blive, men have

Side 147

siden paa nye fra Begyndelsen til Enden igiennemseet samme Bibel, og corrigeret hvis endnu kunde være forseet, hvilken saaledes ligger ferdig til Trykken, om Gud og Høye Øvrighed det saa befaler, hvilket ogsaa kunde skee med den studerende Ungdoms og andre Guds Ords Læreres synderlig Nytte og Gavn.

Aar 1614. blev den Sal. Mand angiven til Hove, som den der skulde forfegte og forsvare nogle Nestorianske og andre Vildfarelser (*), hvorudover han blev stevnet ved Kongel. Majests. Stevning til Kolding, hvor han ogsaa med sin Vederpart mødte udi Retten den 21 Februarii for Kongelig Majestet, nogle af Danmarkes Riges Raad, Rectore udi det Kongel. Universitet, og Bisperne udi Danmark, undtagen D. Peder Winstrup, da Bisp over Siællands Stift, som var svag og skrøbelig, og M. Peder Hegelund Biskop udi Ribe, hvilken udi samme Dage ved Døden afgik, og saaledes af Guds

(*) Hans Angivere var Mag. Ole Coccius, Sogne-Præst ved Nicolai Kirke i Kiøbenhavn, en Mand, som var meere hidsig end forstandig, meere dristig end lærd; Om denne Sag kand eftersees Hr. Biskop Pontoppidans Kirke-Historie Tom. 3. pag. 612, it. Hr. Gerhard Treskovs nylig udkommene Danske Jubel Lærere fra pag. 43. til 57. og Hr. Zvergii Siællandske Cleresie fra pag. 140. til pag. 146.

Side 148

Aands Hielp og Bistand strax for Retten forsvarede sig redeligen og frimodeligen imod saadan Klaffer, at han blev absolveret publica sententia for saadan Mistanke, og hans Vederpart forviist af Kongel. Majests. Lande og Riger under sit Livs Forbrydelse. Og blev den Sal. Mand da paalagt, at han imod saadan Angivende skulle giøre sin Apologie, hvilken han ogsaa strax forferdigede, og blev trykt her udi Byen, baade paa Latin og Dansk samme Aar, efterat den tilforn var censureret i Consistorio af de Herrer Professorer udi det Kongel. Universitet, og Danmarkes Riges Biskoper, som vare for saadan Aarsags Skyld hid forskrevne og forsamlede. Paa de Tider var ikke ringe Fare udi vort Fæderneland, at den reene Lærdom skulle blevet forhindret, og vrang Lære igien indtrængt sig, som derpaa af mange blev flittig nok arbeydet, da stod denne Sal. Mand efter Jojadæ Exempel for Guds Huus og Ord, og med nogle faa deres Bistand, som Gud selv gav, afvergede saadan Uslykke.

Aaret derefter nemlig 1615. den 29 April blev han kaldet af Kongel. Majest. at være derhos Superintendent over Sielands Stift, efter han da havde været Theologiæ Professor her udi Universitetet i atten Aar, og det

Side 149

efter den meget hæderlige og høylærde Mand D. Peder Winstrup, hvilken om Aaret tilforn paa St. Hans Baptistæ Dag var hensovet i Herren, og gjorde han sin Eed for Hans Kongel. Majest. paa Frideriksborg, men blev ordineret her udi Kiøbenhavn i vor Frue Kirke den 21 Martii, som var Dominica Exaudi, af hæderlige og høylærde Mand M. Povel Mortensen, samme Tiid Biskop over Skaane Stift, nu Sal. med Gud.

Samme Aar gav den Sal. Mand sig anden gang i Egteskab, efterat han havde da levet eenslig i femten samfulde Aar, med Erlig, Dydig og gudfrygtig Qvinde Anna, den hæderlige og velfornemme Mands Eliæ Eisenberg, Høyløvlig Ihukommelse Kong Friderik den Andens Tydske Cantzelies Forvaltere, og Prælat udi Roeskilde, hans Dotter, men da hans nu benævnte Sal. Formands Efterleverske, og blev deres Fæstensøll den 24 Oct. holdet her udi Byen, men deres Bryllups Høytid den 12 Nov. hvilken nu højbedrøved, efter tre og tyve Aars ungefær, ærlig og meget kierlig Egteskab igien-lever.

Imidlertid haver denne Sl. Mand været først alleene Theologus udi atten Aar, og siden derhos ogsaa Biskop udi tre og tyve Aar, fire Maaneder og tre Dage; Han haver her udi

Side 150

Universitetet holdt den studerende Ungdom til Gudsfrygt, Skikkelighed og Tarvelighed i Liv og Levnet, med Flittighed i deres Studering, for hvilken han ogsaa forklarede næsten det Nye Testamente, og den største Part af St. Pauli Epistler, saa vel som ogsaa Johannes, Petri, Jacobi og Judæ, tvende gange, først vidtløftig, og siden kort pro apparatu Evangelico, efter den Ordning, som de formeenes at skulle være skrevne udi, og derforuden ogsaa forklaret den lille Lutheri Catechismum, mesten Deel af Luthero selv, hvis Skrifter den Sal. Mand med allerstørste Fliid havde igiennemlæst, saavel som ogsaa andres den Christen Kirkes Fædres og Læreres, baade Grædske og Latine.

End haver han efter Kongel. Majests. Naadigste og alvorligste Befalning, skrevet imod Johannem Piscatorem Herbornensem, der han understod sig at skrive mod Sl. D. Niels Hemmingsøn, fordum Theologiæ P. P. her udi Universitetet, hans Bog de Gratia Universali, hvilket Skrift er endogsaa udgaaen paa Prent, efter det var offentlig her udi Universitetet disputeret, og det udi adskillige Disputationer, mestendeel brugt i Doctor-Promotioner.

Herforuden haver han ogsaa sammenskrevet adskillige gode Bøger, saavel for Skolerne, af hvilke en heel Hob endnu bruges derudi, ikke

Side 151

uden Ungdommens store Nytte og Gavn, saa vel som ogsaa for Kirkerne og Meenigheden, hvilke paa en anden Tiid og Sted beqvemmeligere end her, kand opregnes, med andre den Salig Mands Skrifter baade trykte og utrykte.

Den Sal. Mand havde synderlig Lyst til Musiqven, baade Vocal og Instrumental, men synderlig til aandelige Psalmer, hvorudover han ogsaa selv en stor Deel haver digtet, og ellers den gandske M. Hans Thomessøns Psalme-Bog igiennem corrigeret, hvor der enten i Meeningen eller Rimene kunde været feylet.

Rectoratet ved Academiet haver han med stor Fliid og Berømmelse betient fire gange, men der det nu sidste gang nemlig 1635, skulle kommet til hannem igien, lod han sig med sin høye Alder og store besværlige Bestilling undskylde, derhos takkende Professorerne for deres Æres-Beviisning.

Efter denne Sal. Mand er bleven Bisp, og derhos Decanus Facultatis Theologiæ, haver han promoveret tolv Doctores Theologiæ, somme Professorer her udi Universitetet, og somme Bisper i Danmark og Norge, af hvilke tre ikun nu leve, de andre ere i Herren hensovede; Han har ordineret lige saa mange Bisper, sex til Norge, tre til Danmark, to til Island, een til

Side 152

Gulland, men ordineret og indviet til det hellige Prædike-Embedet tre hundrede, sex og halvfemtesindstyve Præster, og sat Provster over alt Stiftet, i somme Herreder to, saa der ikke nu findes een af de Provster, hans Salig Formand haver sat, efterat den Hæd. Dannemand Hr. Peder i Ringsted for kort Tiid siden ved Døden afgik, hvilken var den sidste af dennem, hvorførenden Sal. Mand ogsaa sagde, der fornevnte Hr. Peders dødelige Afgang blev hannem tilkiendegivet, at han maatte nu lave sig til at følge med, det vilde nu gielde hannem.

Hvad stor Fliid og Vinskibelighed den Salig Mand haver anvendt udi sit høye og besværlige Bispelige Kald og Embede, til sin Døde-Dag, endogsaa udi sin Svaghed og Alder, baade anlangende Skolerne her udi Stiftet aarlig at visitere, de dygtigste Skolemestere og Hørere dertil at skikke, som han vidste der vare at bekomme, og Bøger med andet der udi at forordne; saa ogsaa anlangende Kirkerne iligemaade (som han kunde komme af Sted hver tre Aar over alt) at visitere, at holde Præsterne til at leve skikkeligen, og lære klarligen og eenfoldeligen, og for alting at føre alle Texterne til Catechismum og Børne-Lærdommen, og den ellers altid med Degnen flitteligen at drive for Ungdommen, det er for alle vitterligt, og erkiendes billigen for en meget stor Velgierning, vor Herre ved den Sl. Mand

Side 153

haver beviist sin Kirke i vort Fæderneland.

Børne-Lærdommen, som er den søde usvigelige Melk, der maa alt spises før den haarde Mad, haver denne Sal. Mand drevet saa flitteligen og frugtbarligen, at alle christelige Hierter derfor alvorligen takke Gud allermægtigste, og hannem som Guds synderlige udvalgte Redskab dertil, og ønske hierteligen med den Sal. Mand, at denne Herrens Gierning og dette hellige Arbejde, maa jo holdes ved lige i sin fulde Svang og Løb, indtil den Herre Christus, som udi Børne-Lærdommen eenfoldeligen læres og bekiendes, selv vil komme og kiendes ved sine sande Bekiendere, for sin himmelske Fader, sine hellige Engle, og alle Guds udvalgte Børn, paa den yderste Dag.

Hvad Omsorg, den Sal. Mand haver havt for de Fattige, baade ellers over Landet, og udi de andre Hospitaler, saa ogsaa udi dette ny Hospital uden for Staden, Pest-Huset, Børne-Huset, og ellers de Fattige her udi Staden, det vidner den gode Orden, som nu næsten paa alle Steder der med holdes, og synderligen her udi Byen &c. til hvilken at holde ved lige, den Sal. Mand ikke en ringe Ting med Raad og Daad tillige haver hiulpet. Og eftersom Gud velsignede denne Sal. Mand end ogsaa med timelig Gods og Formue, efter hans

Side 154

Leylighed, da forglemte han ikke at give Gud sit Tiende deraf, i det han til Fattiges Ophold og Forfremmelse, haver paa adskillige Steder med sin kiære Hustrues gode Villie og Samtykke foræret fem tusinde enkende Rirdaler, med god Anordning og Fundatz paa hver tusinde i sær. Thi først haver han givet et tusinde Daler in Specie til den adelige fri Skole Herlufsholm, (foruden tvende smukke Monumenta i Kirken sammesteds, om den Steds Velbr. nu Salige Stiftere, Hr. Herluff Trolle og Frue Birgitte Giøe) for hvilke tusinde Dalers aarlige Rente skulle underholdes tvende fattige Børn i samme Skole; Og derforuden sat hos samme Skole et tusinde Specie Daler, af hvilke Forstanderen til Inspectorem Facultatis Theologicæ her udi Universitetet aarligen skal erlægge til Pints-Dag Rente, nemlig halv-tredsindstyve Daler in Specie, hvilke den Sal. Mand haver lagt til sin Formands D. Peder Winstrupps Stipendium, som var tredsindstyve Daler af tusinde Daler in Specie Hovedstoel, til en Student Udenlands at holde, saa at det er nu et Stipendium Winstrupio-Resenianum, hvilket, hvo som nyder, haver aarligen et hundrede Daler in Specie, at hielpe sig og fremsette sine Studia med. Herforuden

haver han givet et tusinde Daler til det nye Hospital her uden for Kiøbenhavn, til tvende Senge af Renten at holde, paa hvilke iligemaade aarligen

Side 155

skal underholdes tvende af de ældste, fattigste, og elendigste Stakler her udi Byen findes kand. End haver han givet et tusinde Daler in Specie til Brød, dagligen, for Renten om Aaret, at udbyttes til fattige Skole-Børn her udi vor Frue Skole, og derforuden andre et tusinde Daler in Specie, at give Børnene iligemaade for Renten af dennem, tvende gange om Aaret Smør i vor Frue Skole, nemlig til Johannes Baptistæ Dag Midtsommer, og Johannes Evangelistæ Dag om Vinteren, foruden to hundrede Daler in Specie han haver foræret til Holstebro Skole, iligemaade til en evig Hovedstoel, hvilken var den første Skole han udi sin Ungdom blev forsendt til, af hvilken Rente nemlig tolv Daler in Specie, skulle aarligen til Skole-Børn sammesteds Bøger, Papiir, Hoser og Skoe efter Leylighed udbyttes. Samt tre hundrede Specie Daler, som skulle efter hans Salig Afskeed udbyttes, hundrede til den studerende Ungdom paa Universitetet, hundrede til Skole-Børn her udi vor Frue Skole, hundrede til fattige Husarme her i Byen, foruden megen og rund extraordinaria Almissee, den Sal. Mand ideligen haver udgivet, stundum i Penge, stundum i Fætalie, nu til vores Danske studerende Ungdom her paa Academiet, og udi fremmede Lande; nu til mange fattige af Jylland udi forleden Feyde; nu til fattige nødtørftige af Tydskland, en

Side 156

Deel her udi Staden dem selv givet, en Deel til Wittenberg, Rostok og andre Steder forsendt; og over alt til denne Byes Husarme og andre Fattige, hvilke han ofte i deres Trang og Bedrøvelse haver husvalet. Hvilket fortælles ikke den Sal. Mand til nogen forfængelig Roes, hvortil han alle sine Dage havde stor Afskye; men til en hæderlig og tilbørlig Efter-Sagn, at han endogsaa iblant andre sine Troes og Christendoms Beviisninger, haver udi Medlidenhed med de Nødtørftige, og med sine Almisser ladet alle Guds Børn et herligt Exempel at efterfølge. Hvad den Sal. Mands gudfrygtige Levnet, og christelig Omgængelse er anlangende, da er det hver vitterligt, hvor inderlig han elskede Gud, ærede hans Ord, og de hellige Sacramenter, og hvor ivrig han var for Guds Navns Ære, saa han i all hans Bestilling til intet andet hensaae, end at Guds Navn derved kunde æres, og han selv have en god Samvittighed, intet agtende enten Gunst eller Gave, hvor med han ogsaa overvant all Klafferie og Eftersættelse, hvor med mange lagde sig efter hemmeligen og offentligen, hannem at beføre og fordærve.

Synderligen var han meget nidkiær, for den sande, sunde og reene Lutherske Lærdom, fra hvilken, som den der med Guds Ord egentlig kom overeens, han ingenlunde vilde vige; men

Side 157

ønskede og gjorde sin store Fliid dertil, med andre Guds hellige Redskab, at den saaledes maatte blive ved i disse Nordiske Lande til Verdens Ende. Til hvilken Ende han ogsaa haver forhvervet af hans Kongel. Majest., at her i Rigerne, baade paa Academierne og i Kirkerne aarligen skulle holdes Jubel-Fest paa Alle-Helgens Dag, siden den første som blev holden 1617, til at ihukomme aarligen, hvis for hundrede Aar tilforn var passeret, synderlig i Religionens Sag, og takke Gud inderligen derfor, til hvilken Brug han ogsaa haver ladet udgaae Lutherum triumphantem, i hvilken han saadant korteligen haver befattet fra Aar 1517. til 1545. Han elskede Dyd og Fromhed, men hadede Lyder og Laster hos hvem de ogsaa fandtes, og synderlig Logn og Falskhed, saa at naar han fandt den hos nogle, troede han dennem ikke letteligen meere; Han levede maadeligen og tarveligen, og kunde ikke lide Overflødighed eller Overdaadighed; Han var flittig i sin Studering indtil sin sidste Ende, saa at han endogsaa nogen kort Tiid for sin Salige Afskeed fra denne Verden, sammenskrev Bededags Prædikener, som

hannem var befalet at skulle forfærdiges og bruges med det første i disse Lande og Riger. Og paa sin soete Seng dicterede han sin Famulo tvende korte Betænkninger, den eene om den rette Catholiske Apostoliske Kirkes egentlige Foundation og Beskikkelse; men den anden om Christo, som er den Christne

Side 158

Kirkes eeneste Hoved, hvilket Hoved Jesum Christum han ogsaa holdt fast ved, som en ret levendes Lem under det, og forlod sig alleeneste paa hans tilregnede Verdskyld og Retfærdighed, og ingenlunde paa sine egne ufuldkomne gode Gierninger, indtil hans Salig Ende.

Til hvilken at vi ogsaa endeligen skulde skride, da er enhver noksom vitterligt, at den Salig Mand langsommelig Tiid, haver meget været plaget med den ulidelige og smertefulde Artritide eller Ledevæe, baade i Hænder, Fødder, og andre Lemmer, til hvilken slog sig gemeenlig Steen og Koldesygge, saa den Sal. Mand mange Tider baade her hiemme, og ellers paa Landet i sin Visitatz, synderligen engang i Wordingborg, og engang siden i Nestved, blev saa haardt angreben der med, at han ikke selv havde troet sig til Livet. Dog haver Gud i samme svare Sygdomme imod hans og andres Forhaabning, synderligen opholdt hannem, og givet hannem efter en god Taalmodighed, Legemets Karshed og Førlighed igien, uden Tvivl fordi Gud endda meere godt ved hannem vilde forrette og fremme, men Ondt forstyrre og forhindre.

Men for nogle Uger siden der han den 10 Augusti havde ordineret den hæderlige og høylærde Mand M. Jacob Matthisen, Kongelig

Side 159

Majest. Hof-Prædikant, udi vor Frue Kirke, hvilken hæl. Mand er ogsaa den sidste som den Sal. Mand indviede til det hellige Prædike-Embedet, er han heftig blevet angreben igien med sin gamle Sygdom i Hænder og Fødder, Skuldre og andre Lemmer, efterat han dog den gandske Sommer tilforn fra og til haver været meget svag, til hvilken ogsaa slog sig den hidsige og nu grasserende Koldesygge, hvilken fortog hannem ogsaa den forrige Smerte. Men eftersom Legemet var tilforn gandske udmattet af Møde, Arbeyde og Svaghed, da tog den Sygdom udi den tredie eller fierte Paroxysmo gandske Overhaand over hannem, hvilket ogsaa der han fornam, at Legemets ringe Kræfter, som endda vare for Haanden, svekkedes, gav han sig aldeeles paa saadanne Tanker, som til en sand Beredelse mod Doden best tiene. Da jeg den 10 Sept. besøgte hannem, takkede han Gud hierteligen for hans store overflødige Naades Velgierninger, til Siæl og Liv, i utallige Maade sig beviiste, bekiendte sig dennem alle uværdig at have været, sig dennem ikke altiit retteligen og vel at have brugt, klagede over sin Forsømmelse udi sit Kalds og Embedes Forrettelse, endogsaa udi Stykkeviis; men derhos imod alt dette, og andet meere, som Samvittigheden af forrige Synder, Forseelser og Svagheder, stillede hannem da for Øyne og Sinde, trøstede han sig med Apostelens St. Povels Ord: Saa er der dog ingen

Side 160

Fordømmelse udi dennem, som ere udi Christo Jesu, de som ikke vandre efter Kiødet, men efter Aanden, bad ofte derhos, Gud forlad mig alle mine Synder af Naade for Jesu Christi Skyld; lagde end dertil: Vil Gud endnu spare mig, da skal jeg med Guds Hielp giøre mit Embedet med større Fliid og Ivrighed.

Da jeg spurde hannem, om han, som havde alle sine Synders Forladelse af Guds Naade, ved Jesu Christi tilregnede Fortieneste og Retfærdighed, meente sig at kunde bestaae i Guds Dom med nogle sine hellige Tanker, Bønner, Fliid og Arbeyde, svarede han, det er ureent altsammen, det Gud gjør i os er helligt og godt, saa vidt det er af Gud; men det gaaer igiennem et ureent

Kar, og bliver forurenet ydermeere; Dievelens listige Anløb, som St. Povel omtaler til de Epheser i det 6 Capitel ere ikke alle bekiendte, vi kunde ikke noksom tage vare paa dennem, naar vi gjøre noget got til Guds Ære, før vi afvide og det agte, haver Dievelen besmittet det, ofte med en skiden Hoffart, og i mange andre Maade.

Saadan Tale havde den Sal. Mand med mig, den 10 og 12 Sept. klagede alt paa den menneskelige Skrobelighed han kiendte udi sig, og prisede Guds Kierligheds og Barmhertigheds Rigdom, udi Jesu Christo fig beteed. Ellers laae

Side 161

han mestendeelen stille og taledede ikke meget, uden Tvivl udi samme sine høye og hellige Tanker, udi sine Synders alvorlige Bekiendelse og Afbedelse udi Guds ubegribelige Barmhertigheds inderlige Betragtelse, udi sin Frelseres Jesu Christi hiertelige og glædelige Beskuelse, efter Guds Ord, udi den sande levende Troe, hvilken sin Frelser han da snart ventede at fee med Sielens oplyste Øyne udi Herlighed.

Natten imellem den 13 og 14 Sept. noget efter Midnat, begierede den Salig Mand sine Klæder, sagde: jeg maa reyse, jeg kand ikke længer fortøve; var uden Tvivl et Forbidende, at han skulle nu faae snart reyse fra dette Elende til Himmelen, hvor han længe havde havt sit rette Hiem, Borger-Ret og Omgængelse.

Om Fredagen den 14 Sept. ved 2 Slet Eftermiddag begierede han at meddeeles Christi hellige Legem og Blod, og efterat han da ikke meget gad talet, lod han det blive ved forrige Bekiendelse, alleeneste at han svarede ja til hvis jeg spurde hannem ad, end og der jeg spurde om han ved det hellige Sacramentes Brug, vilde ogsaa endelig bekiende sig til den Lærdom, han udi Guds Meenighed med levende Røst og Skrifter havde prediket, og udi den af Guds Naade trostelig hensove, svarede han ogsaa ja dertil, hvorpaa

Side 162

han er bleven deelagtig udi den hellige Absolution, og udi det høyværdige Sacramente.

Siden haver den Sal. Mand ligget gandske stille hen, og intet vilde svare til hvis man enten udi en eller anden Maade hannem foreholdt, uden alleeneste der hans kiere Søn D. Hans Resen fornam, at Døden trængde til hannem, og han da taledede til hannem i denne Meening, at han ingenlunde tvivlede paa, at hans hierte allerkiere Fader jo visseligen følte den værdige hellig Aands kraftige Bistand og Trøst udi sit Hierte, som gav hans Aand Vidnesbyrd, at han var et Guds Barn, der var rensed af alle sine Synder, ved den Herres Jesu Christi Blod, hvilken er den Eenbaarne Søn, som Gud haver af Elskelighed og Kierlighed til Verden givet, at alle de som tro paa hannem ikke skulle fortabes, men have det evige Liv: Da svarede han lydeligen dertil: ja ja; og laae siden stille hen ligesom udi en Søvn, og drog sin Aande letteligen, indtil han imellem ti og elleve samme Nat, sødeligen hensov i Herren, efter han havde levet her i Verden syv og halv-fierd-sindstyve Aar, syv Maaneder og to Uger, som er den Sal. Mands gandske og høye Alder, hvilken saare faa paa denne Tiid naae, synderlig udi saa høy og vanskelig Bestilling.

Side 163

Eftersom den Salig Mand storligen elskede den meget hæderlig og høylærde Mand D. Petrum Paladium, som var den første Evangeliske Biskop her i Stiftet, af hvis Skrifter han ogsaa adskillige, baade paa Dansk og Latin haver ladet igien-trykke, og iblant dennem i dette Aar ogsaa tvende, nemlig et om Poenitentze og Retferdiggiørelse, og det andet om de ny Sversmere udi sin Tiid, og den Sal. Mand havde noksom ladet forstaa udi sit levende Liv og Velmagt, at han begierede, saa fremt han her i Byen ved Døden afgang, at ville begraves hos den Sal. Mand, hvis Sal. Legeme er nedsat her i Kirken et Aar førend denne Sal. Mand blev fød, da haver hans

høybedrøvede Hustrue, med hans kiere, iligemaade høybedrøvede Søn, saadan hans Villie at efterkomme, ladet hannem nedsette til den Sal. Mands Been, i hans Grav, hvor de samtligen forvente den Herres Jesu Christi Tilkommelse paa Dommedag, til en ærefuld Opstandelse, og siden skulle skinne udi Guds Rige, som Stierner paa Firmamentet, efter som de have været de, der have underviist mange til Salighed.

Saa haver da Herren, ved den hæderlige nu Sal. Mand, giordt vel mod sin Meenighed, udi dette Stift, ja udi dette gandske Rige; Gud haver æret hans tro Tieneste med en høy Alderdom, efter den Tiid vi nu leve udi; Hans Sal. Legeme

Side 164

er af os til Jorden hæderligen bested, og nedsat iblant Landsens Høvdingers Grave, men hans christelige Amindelse skal leve hos os og Efterkommerne, og være velsignet; han skal med Jojada og med alle Herrens retsindige tro Tienere, æres af Gud selv, udi den store det gandske menneskelige Kiøns Forsamling, siden udi Ære og Glæde blive med Gud, og alle hans Udvalde i all Evighed.

Bag denne Resens Klage-Tale findes 1.) et Latinsk og Tydsk Vers giort hannem til Ære af Zacharias Lundius, og 2.) et Dansk som kand synges, af Oluf Rasmusen Barløs.

Side 165

Israels Striid og Herrens Hielp
i en Ligpredicken af
den 1ste Samuels Bogs 7 Capitel,
offver Erlig og Velbyrdig Mand,

Sal. Eiler Ulfeld

til Wrup,
Kongel. Majests. Befalnings-Mand offver
Bøuling-Closter.

Der hans Liigs sørgelige Begængelse skeede udi
en adelig og meget folkerig Forsamling i St.
Nicolai Kirke i Kiøbenhavn den
23 Julii 1644.

Fremsat og forklaret
af Jacob Mathisøn
Hoffprædikant.

Prentet i Kiøbenhaffn af Melchior Martzan Aar 1644.

Side 166

Denne Klage-Tale er imod Sædvane ey opofret nogen af den Afdødes paarørende Venner: Hvorfore man af Fortalen her alleene vil anføre nogle af Authors Ord saaledes:

Det er ikke at tvivle paa, at jo enhver og alle iblant os, som lever i disse besværlige og vanskelige, ja ret farlige Tider, og har forsøgt, hvad Forskiel der er paa Fred og Feyde, paa Sorg og Glæde, har jo billigen Aarsag til Morgen og Aften, Dag og Nat, at ønske og begiere det, som den Konge og Prophete David har ønsket og begiert udi sin Psalme den 85de v. 9. Ach maatte jeg høre, at Gud vor Herre talede, og sagde Fred til sit Folk &c. hvilket Sprog

findes kort tilførn anført. Jeg troer ikke at noget Menneske er til at finde i disse Tider, saa fremt han ellers har et menneskeligt Hierte, som jo dette begierer og ønsker.

Den blodige Kriig, i hvilken vi sidde til begge Ørnene, vore Fienders argelistige Raad og store

Side 167

Ondskab, vore Landers og Stæders Fordervelse, og fast uovervindelige Skade, den Trængsel, Ach og Klage, som høres i alle Hjørner, den Vold, Uret, Udsvelse, Armod og Landflygtighed, som vi maa høre fra andre, og vi maa fee paa andre, skulle de ikke give os Aarsag til, at vi med hverandre, Høye og Lave, Gamle og Unge, Store og Smaae, skulle sukke og sige, ønske og begiere: Ach! maatte jeg høre, at Gud vor Herre taledes og sagde Fred til sit Folk &c. Vi sloge os til Søvn og til Sikkerhed, og kiødelig Tryghed; Der det gik os vel, have vi ikke betænkt, hvad som hørte til vores Fred, ey heller kiendt den Tiid i hvilken vi med Naade og Miskundhed vare hiemsøgte: Naadens Tiid have vi forsømt, Gud og hans Ord have vi forglemt. Det Moses raabte til os: O at de vare viise, og kunde fornemme saadant, og forstode, hvad dem herefter skulde vederfares; Det hialp intet, all Formaning, Advarsel, Trusel og Paamindelse var spildt og forgieves, hvor ofte har man prædiket, at den Salighed, som hos os fandtes, og befindes endnu, betyder os intet godt, hvor ofte er det ikke sagt, at hvor Synd og Ondskab gaaer i Svang, der bliver Straffen ikke borte, men det hialp intet. Jeg vil sætte eder selv til Dommere, har ikke Herren givet os Storm til Løn. Seer hvorledes Stormen har slaget til Jorden ikke een af de ringeste Landsens Pillere, jeg meener denne Velbyrdige nu Sal.

Side 168

Sal. Herre, hvis Liig vi i denne sørgelig Begængelse med Væmodighed seer for Øyne, en Mand af høy Forstand, en Mand af stor Forfarenhed, ja en Mand, som dette Rige i mange Maader havde været tienlig og fast umistelig, dersom det saa havde behaget Livets og Dødens Herre. Denne Sal. Herre Eiler Ulfeld til Urup, er fød paa Nyborg Slot Aar 1613 den 30 Dec. af disse Erlige og Velbyrdige Forældre: Hans Fader var Erlig og Velbyrdig Mand Jacob Ulfeld til Eggeskov, Danmarkes Riges Raad og Canzler, samt Befalningsmand paa Nyborg Slot. Hans Moder Erlig og Velbyrdig Frue Birgitte Brockenhuus til Urup. Hans Faders Fader var E. og V. Mand Jacob Ulfeld til Ulfeldsholm, Danmarkes Riges Raad og Befalningsmand paa Dalum Kloster. Hans Faders Moder var Frue Anne Flemming til Bavelse. Hans Faders Farfader var E. og V. Mand Knud Ulfeld til Korbølle. Hans Faders Farmoder var Frue Anna Hardenberg af Hvedholm. Hans Farfaders Farfader var E. og V. Mand Ebbe Ulfeld til Korbølle. Hans Farfaders Farmoder var Frue Kirstine Bostrup af Svering. Hans Farfaders Morfader var E. og V. Mand Erich Hardenberg til Hvedholm. Hans Farfaders Mormoder var Frue

Side 169

Anna Rønnov af Faareveldt. Hans Faders Morfader var E. og V. Mand Jacob Flemming til Bavelse. Hans Faders Mormoder var Frue Maren Juel til Ulstrup. Hans Farmoders Farfader var E. og Velbr. Mand Herman Flemming til Bavelse. Hans Farmoders Farmoder var Frue Kirstine Thott af Nessbyeholm. Hans Farmoders Morfader var E. og V. Mand Mogens Juel til Pallesbiørg. Hans Farmoders Mormoder var Frue Dorette Krabbe til Bustrup. Hans Morfader var E. og V. Mand Lauritz Brockenhuus til Brangstrup, Befalningsmand paa Nyborg Slot. Hans Mormoder var Frue Karen Skram til Urup. Hans Moders Farfader var Erlig og Velbyrdig Mand Frantz Brockenhuus til Brangstrup, Danmarkes Riges Raad og Marsk, og Befalningsmand paa Nyborg Slot. Hans Moders Farmoder var Frue Anna Thinhuus til Eggeskov. Hans Morfaders Farfader var E. og V. Mand Michel Brockenhuus til Brangstrup, Befalningsmand paa Nyborg Slot. Hans Morfaders Farmoder var Frue Karen Lykke til Damsboe. Hans Morfaders Morfader var E. og V. Mand Lauritz Thinhuus til Juuleskov. Hans Morfaders Mormoder var Frue

Hildeborg Bilde af Svanholm. Hans Mormoders Fader var E. og V. Mand Hr. Peder Skram til Urup,

Side 170

Danmarkes Riges Raad, Admiral, og Befalningsmand paa Helsingborg Slot. Hans Mormoders Moder var Frue Elsebet Krabbe til Schedal. Hans Mormoders Farfader var E. og V. Mand Christian Skram til Urup. Hans Mormoders Farmoder var Frue Anna Reventlau til Sæboe. Hans Mormoders Morfader var E. og V. Mand Hr. Tyge Krabbe til Bustrup, Danmarkes Riges Raad og Marsk, samt Befalningsmand paa Aalborghuus. Hans Mormoders Mormoder var Frue Anne Rosenkrantz af Biørnholm.

Efterat han af sine Høyadelige Forældre var under privat Information oplært hiemme i Guds frygt, Videnskaber og saadanne Egenskaber, som sligt et Adels Barn kand anstaae, er han Aar 1625 i sit Alders ellefte Aar af sin kiere Hr. Fader bleven forskikket til det Kongel. Academie Sorøe, at han der baade udi Boglige Konster, saavel som andre adelige Øvelser kunde videre forfremmes, hvori han og efter sin gode Natur, berømmelig tiltog i alt det, som unge Adels Personer vel sømmer, og strax udi samme sine unge Aar tragtet efter den rette Frugt af sine Studeringer at erlange, at han i sin Tiid kunde retteligen tiene Gud sin Skabere, sin Herre og Konge og sit kiere Fæderneland.

Side 171

Paa det han dertil kunde blive des dygtigere og bekvemmere, haver han Aar 1634. udi Martio forreyst her af Riget, at han udi fremmede Lande, adskillige Sprog og Tungemaal kunde lære, saavel som andre lovlige Videnskaber; Han indrettede denne sin Reyse igiennem Stift Bremen, Oldenborg og Frisland indtil Amsterdam i Holland, og efterat han der udi Landet havde beseet Fyrstens Hof, og de fornemme- meste Stæder, er han gaaet til Skibs fra Rotterdam til Calais i Frankerige, hvor han har fortsat Reysen lige til Paris.

Der denne Sal. Mand havde fortøvet der nogen Stund for at underrette sig om Hoffets Beskaffenhed og Nationens Sindelav, fik han større Lyst til Italien, og tog saa sin Reyse paa Lyon, Avignon, Orange og Marseille, hvorfra han begav sig til Skibs til Genua udi Italien, hvor han noget over et Aar har opholdt sig, for at lære baade Sproget, Landsens Vedteger og Indbyggernes Sindelav.

Aar 1635 udi Sept. drog han fra Genua til Skibs paa Livorno, derfra igiennem Pisa og Florenz til Siena, hvor han for videre Øvelse og større Fuldkommenhed udi det Italienske Sprog nogen Tiid forblev. Reyste saa derfra i Decembr. til Rom, hvor han og blev den gang henved ti Ugers Tiid.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 172 (fil: 130022037103 brave mænd 2-187.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 172

Aar 1636 den 15 Febr. begav han sig derfra med andre fleere Danske til Neapolis, og kom igien tilbage til Rom anden gang den 6 Martii. Den 1ste Apr. begav han sig atter derfra til Siena, og siden igiennem Florenz, Bononien og Ferrara til Padua, hvor han opholdt sig nogen Tiid, reyste saa til Venetien, og var der ved syv Maaneders Tiid.

Aar 1637. fik han Lyst til at bese Tydskland, begav sig saa paa Reysen den 4 Apr. fra Venetien til Wien, og forblev der i Keyserens Hof nogle Maaneder, siden begav han sig derfra til Prag udi Bøhmen, hvorfra han tog sin Hiemreyse igiennem Lant-Meyssen, og kom her hiem til

Danmark 1637 i Octobr., efterat han udi fire Aar havde opholdt sig Udenlands, samt der i Agt taget og lært, hvad der kunde være nyttigt for sig og Fædernelandet.

Strax derefter kom han i Kongl. Majest. Tieneste for en Hof-Junker, men der han havde været noget længere i Tieneste end et Aar, begierte han underdanigst Forlov af Hans Kongelig Majest. anden gang at gjøre en Reyse udi fremmede Lande, at han saaledes udi adskillige Nationers Politier og Skikke kunde blive des bedre forfaren, og i sin Tiid være des ferdigere til Fædernelandets Tieneste.

Side 173

Efterat han havde faaet sin Herres Forlov, begav han sig udi November Maaned Aar 1638. anden gang her ud af Riget, og reyste til Lands paa Holland, forblev saa til Haag til sidst i Febr. 1639.

Derfra tog han lige paa Engeland, hvor han forblev nogle Ugers Tiid, at besee det Kongel. Hof og Sædvane, og siden begav sig fra Gravesenna til Skibs, lige paa Sebastian udi Spanien, derfra igiennem Bourgois, lige paa Madrid, hvor han sig den gang paa et halv Aars Tiid stille opholdt; Derpaa tog han sig fore at besee de fornemmeste og merkværdigste Stæder og Ting udi gandske Spanien, saasom Escurial, Senovia, Walladolid, Salamanca, Complutum, Toledo, Cordova, Sevilla, St. Lucar, Cadix, Malaga, Granada, Valentia, Murcia, hvilket sit Forsæt han paa fire Maaneders Tiid efterkom, og derpaa igien begav sig til Madrid, hvor han atter paa tre Maaneders Tiid forblev. Øyemedet af denne hans Reyse var ey alleene at besee og erkyndige sig om det Nødvendigste der i Landet, men endog at forhverve sig saadan en Correspondence med disse Stæder, at han siden altiid havde en sikker Kundskab om hvad merkværdigt der blev forrettet eller forefaldt til sin Konges Efterretning; Han erhvervede sig ogsaa saadan Høragtelse, at ey alleene hans Navn,

Side 174

men endog den Danske Nation bliver med Ære ihukommet hos de Fremmede.

Aar 1640. sidst i April begav han sig paa Hiem-Reysen fra Madrid til Bilbao i Biskayen, derfra begav han sig paa Plymouth til Engeland, og derfra til Holland og siden Land-Veys lige Vey til Kiøbenhavn, hvor han ankom først i Junii Maaned.

Da Hans Majest. kort Tiid efter han var hiemkommen var bleven til Sinds at forestille E. og Velbr. Mand Hannibal Sehested til Nøragergaard, Danmarkes Riges Raad, Stadtholder udi Norge, og Befalningsmand paa Aggershuus i en overordentlig Gesandtskab til Spanien, da eftersom denne Salig Mands store Forfarenhed udi de Lande var vel bekiendt, er han tilligemed didhen bleven forskikket, der at skulle residere efter Hannibal Sehesteds Hiem-Reyse; De ere saa tilhope gaaen til Seyls fra Helsingør den 4 Aug. og komme den 24de lykkeligen til Corunna i Gallicien, reyste saa lige derfra til Lands til Madrid, hvor de den 15 Nov. bleve annammede. Eftersom Hannibal Sehested den 8 May 1641. igien begav sig paa Hiem-Reysen, da er den Sal. Mand, efter sin medgivne Ordre forblevet der paa tre Aars Tiid, og forestaaet sin

Side 175

Bestilling der i Landet med allerstørste Fliid. Hans Naadigste Herres berømmelige Omtale, haver han imidlertid meget vel holdt ved lige, hans Undersaatters Baade og Gavn haver han altid søgt, og deres Sag, saasomt de vare ankomne, til Beste fordret og fremmet, som saa mange, som af Danmarkes Indbyggere imidlertid haver været paa de Stæder, noksom selv skal bære Vidne om.

I Aaret 1643. er den Sal. Mand af Hans Kongel. Majest. bleven hiemfordret, hvorfor han den 3 Aug. samme Aar begav sig fra Madrid til Saragoza, der af Kongel. Majest. udi Spanien at

tage sin Afskeed, og der han med største Naades Beviisninger af Hans Majest. i Spanien var forlovet, er han igien den 10 Sept. kommen til Madrid for at tage Afskeed med de andre Potentaters Ambassadeurer, samt Fyrster og Stands-Personer, med hvilke han var bekendt, og haver hos dem alle efterladt sig største Ynde og Berømmelse.

Strax efter den 8 Oct. foretog han sin Hiem-Reyse til Lands, igiennem Frankerige og Holland, og derfra lige til Danmark, hvor han blev modtagen af Hans Majest. med største Naades Beviisning, og forlenet for sin tro Tieneste med Børling Closter i Jylland.

Side 176

Kort efter hans Ankomst fik han i Sinde efter Guds Forsyn at begive sig i Ægteskab, og til den Ende tiltalte Erlig og Velbyrdig Mand Hr. Christian Thomæsøn til Stougaard, Ridder og Kongl. Majests. Cantzler, Danmarks Riges Raad og Befalningsmand over St. Knuds Closter, og hans kiere Frue, Erlig og Velbyrdig Frue Mette Rosenkrantz, om deres kiere Dotter Erlig og Velbyrdig Jomfrue Anne Sehested, som og af velbemeldte hendes kiere Forældre er bleven hannem tilsagt.

Strax derefter er det uformodende Indfald skeet af de Svenske her udi Riget, hvorover han begav sig efter Hans Majest. over til Fyen med otte Heste, hannem der at opvarte, og er siden udi Hans Majests. Følge stedse forblevet.

Der hans Majest. gik med Floden til Søes, er han blevet befalet at følge Hans Majestet til Opvartning udi Vester-Søen, og saaledes været med i den haarde Træfning, som forefaldt udi Listerdyb under Jylland, imellem Hans Kongel. Majests. Skibs-Flode og de Svenskes Hollænder Skibe, men er derfra lykkelig og vel med Seyer tillige med Hans Majest. hjemkommen.

Anlangende hans hastige og uformodentlige, dog meget berømmelige Afskeed fra Verden, da blev

Side 177

han paa nye befalet at følge og opvarte Hans Majest. udi Øster-Søen, der at tage imod sine og Rigens Fiender, hvilket han og med lige Tapperhed haver efterkommet. Han udseylede tilligemed Hans Majest. den 29 Junii fra Kiøbenhavn, og tredie Dagen derefter antreffet den Svenske Flode paa Colberheyde som er imellem Laaland og Femeren, hvor der forefaldt en meget skarp Træfning, som varede fra Klokken to om Eftermiddagen til om Aftenen Klokken var ti. Paa det allersidste da der af Fienderne blev skudt paa Hans Majests. eget Skib, er denne Sal. Mand blevet troffet med et Canon-Skud, hvoraf han strax i sin Allernaadigste Konges Paasyn faldt om og døde, og saaledes med Ære og Berømmelse, som en tro Patriot og brav Herre haver ladet sit Liv for sit Fæderneland. Hans gandske Alder haver været trediva Aar og sex Maaneder.

Denne berømmelige Mand var saavel elsket af sin Konge for sine troe Tienester og ypperlige Sindets Gaver, som ogsaa baade i Liv og i Død høyt berømmet af alle, saavel af sine Overmænd, Liigemænd som Undermænd for sin Venlighed og Beskeedentlighed imod alle, Reedelighed i sit Foretagende og Anbefalede, saa han derved har efterladt sig et berømmeligt Eftermæle, ey alleene blant sine egne Landsmænd, men endog blant andre uden for Hans Majests. Riger og Lande.

Side 178

Author skriver ellers om de Tidens Tilstand saaledes: Philisterne ere over os: Vore Naboer ere blevne vore Fiender og have stillet Garn for os paa alle Sider, de trænge os til Lands og Vands: De ere af Edoms Børns Art, over hvilke David klager, at de i Israels Ulykke have raabt, gjører bort, gjører bort indtil Grunden.

Naar alting er frist, er Freden best; I Freds Tider ligner Jael Landet ved en Urtegaard, som staaer skøn og deylig, men i Feide-Tiid ved en Ørken; i Freds Tiid formeeres det ringe, men i Feyde-Tiid forringes det meget; i Freds Tiid ligger og spiller de unge Børn paa Gaderne, i Feyde Tiid ere Stadens Gader øde, at der er Fæe eller Folk derudi, i Freds Tider høres Brudens og Brudgommens Røst, i Feide-Tiid hører man hvorledes Svøberne smække og Hiulene knarke, og Hestene danne og Vognene rulle. Kriig og Feyde er saadan en Ting, at den ikke ubillig i Guds Aands eget Sprog haver sit Navn af Æden, fordi den æder og fortærer hvad som baade er løst og fast udi Lande og Stæder, Folket ødes, Qvæget dødes, Kornet og Landsens Frugt fortæres usnyttelig, hver Mand forarmes, Handel og Vandel forhindres, Huse og Slotte afbrydes og ødelegges, alting er skamferet og seer ilde ud. David taler om sine Naboer mod Østen og Norden, at de vare saa falske og slemme, at

Side 179

de søgte Aarsag til Kriig og U-roe i hvor de kunde; Vi have og en David i vores Tiid, som har Aarsag at klage det samme. Hvo har meere arbejdet paa Fred og Roelighed end vores Konge? hvo har lagt meere Vind paa at dempe og nedlægge all Misforstand, Had, Brede, Partie, Tvedragt, all U-roe, Baaben og Berrie end vores Konge, ikke desmindre have de, som lode sig forlyde, at det var dem om Fred at gjøre, faldet os i Landet, og som rette Freds-Forstyrreere optendt en Ild, som ikke saa ledt staaer til at slukke.

Det er endnu i hver Mands Minde, hvorledes det tilstod i Landene for en femten Aar siden, der de Keyserlige huserede i Jylland og Holsten, og regierede som de vilde; Der ingen vidste Raad, saa vidste Gud Raad; der ingen kunde hielpe, og ingen vilde hielpe, fee da hialp den levende Gud, uddrev vore Fiender, og igien forde os den ynskelige Fred mod manges Forhaabning og Tanke. Men hvorledes forholdt vi os i saadan Tilfælde? Intet saae man da mindre Ondskab og Synd, end tilforn; Intet hørte man at endten den slemme Drukkenskab, eller den skendige Lossagtighed, eller den umættelige Gierrighed, eller den underfundige Finankerie og Besvigelse, eller den ugudelig Sværen og Banden, eller den politiske falske og svigefulde Omgængelse blant Folk tog noget af, som enhver havde vant sig til, saa foer han fort.

Side 180

Denne Berømmelse fører denne Sal. Velbr. Mand med sig i sin Grav, at han haver været med at jage Philisterne indtil Bethkar, og enddog han derover maatte sette Livet til, og faldt i Striden, er han dog falden med Roes og Ære; thi han faldt i sin Konges og Herres Paasyn og Nærværelse, han faldt hos sin Konges Side, han faldt for sit Fæderneland, hvilket hos alle Folk haver været høyt agtet, og givet et udødeligt Navn; Ja vi fee hvorledes Gud haver ikke villet, at de, som have holdt sig vel og mandelig i Krigen, skulle miste sin Roes og Berømmelse. Bag denne Klage-Tale findes en Latinsk Gravskrift, samt et Epigramma forfattet af Peder Nicolai Mehrner.

Side 181

De troende Guds Børns Kamp og Krone,
fremsat af
St. Povels andet Sendis-Breffs til Timotheum
fierde Capittel v. 7. 8.,
Der Erlig og Velbyrdig Mand og
Streng Herre,

Hendrich Ramel

til Beckeskouff,
Dannemarckis Rigis Raad og Kongl.
Majests. Befalnings-Mand over
Møens Land,
Hans Adelige Ligs sørgelig Begængelse blev den
31 Oct. 1653. udi St. Nicolai Kirke i
Kiøbenhafn, med christelige Ceremonier holdet,
udi Kongel. Majests. Naadigste Nærværelse,
og udi Dannemarckis Rigis Raads fornemme
Adels, samt Geistligis og Verdsliges,
Folkeriig Forsamling.
Og samme Tiid forklaret
af Hans Ennevoldson Brockmand,
Sogne-Præst Sammestæds.

Trykt i Kiøbenhafn af Peder Hake, Aar 1654.

Side 182

I denne Liige-Prædiken, som er tilegnet Frue Margrette Skeel, den afgangne Hr. Hendrich Ramels efterladte Frue, meldes om den Sal. Herres Liv og Levnet saaledes:
Hr. Hendrich Ramel var fød paa sin Fæderne Gaard, Beckeskouff Closter, der man skrev Aar efter Christi Fødsel 1601 den 28 Apr. af Gudfrygtige, Erlige og Velbr. Forældre; Hans Fader var Hr. Hendrich Ramel til Wustervidz, Danmarks Riges Raad og Tydsk Cantzler, Kongel. Majests. Befalningsmand over Aarhuus Lehn, som var Hertug Johan Friderichs af Pommerens Cantzler. Han blev for sin synderlige Lærdoms og Skikkeligheds Skyld, af Sal. og Høylovlig Ihukommelse Kong Friderich den Anden, med største Fliid her ind i Riget forskreven, til at være Sal. og Høylovlig Kong Christian den Fierdes Hof-Mester, hvilken Bestilling han og berømmeligen i nogle Aar forrettede. Hans Moder

Side 183

var Frue Else Brahe til Oussbyegaard. Hans Farfader var E. og V. Gerdt Ramel til Wustervidz. Hans Farmoder var Frue Margarethe Massow. Hans Farfaders Fader E. og V. Povel Ramel til Wustervidz. Hans Farfaders Moder Frue Sophie Below. Hans Farmoders Fader E. og V. Thomas Massow af Dobelenz. Hans Farmoders Moder Frue Adelheit Kleystes. Hans Farfaders Farfader E. og V. Hendrich Ramel til Wustervidz. Hans Farfaders Farmoder Frue Anna

Glaserap. Hans Farmoders Farfader E. og V. Rudiger Massow af Dobelenz og Sedeliz. Hans Farmoders Farmoder var Frue Margaretha von der Osten, som var E. og Velbr. Mand og Streng Ridders Hr. Dimins von der Osten, Dotter af Plato. Hans Morfader var E. og V. Mand Hendrich Brahe til Vedskoufle. Danmarks Riges Raad og Kongel. Majests. Befalningsmand paa Borringholm. Hans Mormoder var Frue Lene Tott. Hans Morfaders Fader Hr. Jens Brahe til Vedskoufle. Hans Morfaders Moder Frue Anna Bilde. Hans Morfaders Farfader Hr. Axel Brahe til Krogholm. Hans Morfaders Farmoder Frue Anna Brok. Hans Morfaders Morfader Hr. Eske Bilde til Svanholm, Danmarks Riges Hofmester. Hans Morfaders Mormoder Frue Sophia Krummedige. Hans Moders

Side 184

Fader Erlig og Velbr. Mand Tage Tott Otteson til Eriksholm. Hans Mormoders Moder Frue Else Ulstand. Hans Mormoders Farfader E. og V. Mand Otto Andersen Tott til Eriksholm. Hans Mormoders Farmoder Frue Karen Taggis Dotter. Hans Mormoders Morfader Hr. Holger Ulstand til Hiekebierrig. Hans Mormoders Mormoder Frue Helle Hack.

Disse forbenævnte hans Forældre, saa snart denne Søn dem var skienket, søgte de ikke alleeneste strax ved Daaben at indlemme ham i den christen Meenighed, men har og siden holdt hannem til Guds frygt, og opdraget hannem til andre adelige Dyder, som han siden i sin Fremvert og Livs Fremdragelse viiste, i det der intet fandtes hos denne Sal. Mand, uden Ære, Dyd, Fromhed, og oprigtig Kiærlighed imod Gud og sin Næste.

Endskiøndt Gud bortkaldede hans Hr. Fader fra ham, der han ikkun var ti Aar gammel, saa haver dog hans Moder anvendt hendes største Fliid paa, at denne hendes unge Søn, vel maatte opdrages, hvorfor hun altid holdte lærde Skolemestere til hannem; Der han var elleve Aar gammel, udsendte hun hannem til Stolpe udi Pommeren, at han der skulle gaae i Skole, eftersom samme Skole paa de Tider synderligen florerede, og blev hannem tilforordnet som

Side 185

privat Præceptor, en fornemme og lærd Medicinæ Licenciatus ved Navn Johannes Rajens. Paa forbenævnte Stæd forblev han udi tre Aar, og forfremmedes meget, baade i gode Sæder og Videnskaber, saa hans bedrøvede Moder havde største Glæde derved.

Aar 1615. blev han med sin Broder, nu Sal. Povel Ramel, af den Durchlaughtige og Høybaarne Fyrste Høylovlig Bugislaus, Hertug til Stetin og Pommeren, naadigst forskreven, at opvarte til samme hans Fyrstelig Naades Bilager, som da blev holden til Rugenwald.

Aar 1616. sendte hans Moder ham til Gribsvald, hvor han sig paa et Aars Tiid opholdt, udi Doctor Matthiæ Stephani Wolgastisk Raads og Professors Huus, var og sammesteds af fornemme Mænd, og synderligen af meenige offentlige Lærere meget elsket og agtet.

Aar 1617. reyste han med sin Privato Præceptore, som den Tiid var Martinus Perseus, en fornemme Candidatus Juris, til det meget berømte Universitet Jena, hvor han af den høyberømte Juris Consulto Doct. Arumæo, Fyrstelig Saxisk Weimarsk Raad og Professor Publ., lod sig undervise in Jure Publico, og øvede sig i Declamater og Disputater.

Side 186

Derfra begav han sig Aar 1618. til det vidtberømte Fyrstelige Academie Tybingen, hvor han udi samme Fyrstelige Collegio, gjorde sig synderligen bekiendt med mange fornemme Fyrstelige, Grevelige og andre Herre-Stands Personer, som paa de Tider der levede, eftersom ikke Boglige Konster og Sprog, men endog Ridder Exercitier der synderligen florerede.

Men eftersom hans Frue Moder befandt sig svag, lod hun hannem med hans Broder indfordre her i Riget, og efter han havde været her i Landet et Aars Tiid, kaldede Gud samme hans Frue Moder.

Aar 1620 reyste han ud til Pommeren der at besøge sin Broder Povel Ramel; Og eftersom han ikke tilforn havde beseet Danzig, reyste han derhen, hvor hannem blev beviist stor Ære for sin kiere Faders Skyld, som der, saavel som paa andre Stæder, udi mange og adskillige Legations-Forretninger havde gjort sig bekiendt og berømt. Siden reyste han ind i Danmark igien om Foraaret.

Aar 1621. drog han af Lyst og Begierlighed til at forsøge sig, ind ad Holsteen, hvor han til Huusem gik til Skibs, og seylede til Amsterdam. I Leiden opholdt han sig en Tiid lang, saavel som udi Haag, og efter han hav-

Side 187

de taget i Øvesyn det mærkværdigste udi Holland, samt gjort en Reyse igiennem Provintzerne, og fornemmeligen beseet den berømte Beleyring for Bergen op Zoom, drog han om Foraaret igiennem Brabandt til Frankrige, og opholdt sig først nogle Maaneder til Blois for at lære Sproget, eftersom det der tales meget got. Saasnart han nogenlunde var bleven Sproget mægtig, reyste han til Paris, og der beflittede sig paa at lære det, som han i Fremtiden kunde tiene sit Fæderneland med. Han omgikkedes der med fornemme og lærde Mænd, paa det han baade kunde have god Omgængelse, saa og nogen Underretning om deres Stat og Politie. Der han nu saaledes en lang Tiid havde opholdt sig til Paris, gjorde han en Reyse igiennem Frankrige, og der besaae de fornemmeste Provintzer, Byer og Stæder, og kom saa tilbage til Paris igien.

Men eftersom Erlig, Velbr. og Streng Herre Hr. Christian Thomæsøn til Stougaard, Ridder, Kongel. Majests. Cantzler, Danmarks Riges Raad, og Befalningsmand over St. Knuds Closter udi Odense, den Tiid var bleven udsendt som Ambassadeur til Kongen af Frankrige, og han sin Ambassade endnu videre i Spanien havde at forrette, gav Hr. Hendrich Ramel sig udi hans Opvartning, fuldtes og med hannem ind udi Spanien,

Side 186

Derfra begav han sig Aar 1618. til det vidtberømte Fyrstelige Academie Tybingen, hvor han udi samme Fyrstelige Collegio, gjorde sig synderligen bekiendt med mange fornemme Fyrstelige, Grevelige og andre Herre-Stands Personer, som paa de Tider der levede, eftersom ikke Boglege Konster og Sprog, men endog Ridder Exercitier der synderligen florerede.

Men eftersom hans Frue Moder befandt sig svag, lod hun hannem med hans Broder indfordre her i Riget, og efter han havde været her i Landet et Aars Tiid, kaldede Gud samme hans Frue Moder.

Aar 1620 reyste han ud til Pommeren der at besøge sin Broder Povel Ramel; Og eftersom han ikke tilforn havde beseet Danzig, reyste han derhen, hvor hannem blev beviist stor Ære for sin kiere Faders Skyld, som der, saavel som paa andre Stæder, udi mange og adskillige Legations-Forretninger havde gjort sig bekiendt og berømt. Siden reyste han ind i Danmark igien om Foraaret.

Aar 1621. drog han af Lyst og Begierlighed til at forsøge sig, ind ad Holsteen, hvor han til Huusem gik til Skibs, og seylede til Amsterdam. I Leiden opholdt han sig en Tiid lang, saavel som udi Haag, og efter han hav-

Side 189

han havde paataget sig sin Søsters Værgemaal, nødtes han til at blive her i Landet, dets Aarsag lod han sig anholde udi Cantzeliet, hvor han siden blev forordnet at følge og opvarte den Sl. og Høylovlige Printz for en Secretair.

Men som han tilforn havde ladet tiltale Erlig og Velbr. Frue Sophie Brahe, Salig Hr. Jørgen Lungis til Odden, om hendes Dotter den Erlig og Velbr. Jomfrue Birgitte Lunge, og hun med hannem efter sine Forældres Villie og Samtykke var forlovet, da efter at de paa ottende Aar vare hinanden udi saadan Trolovelses Løfter med Kiærlighed forbunden, blev deres Bryllup hæderligen holdet og bekostet udi Aalborg den 12 Aug. Aar 1627. Samme Ægteskab, som med all yndig og kierlig Omgængelse blev ved lige holdet, varede ikkun en stakket Tiid, thi Aar og Dag derefter tog hun Afskeed fra dette timelige, efterat hun var bleven forløst med en Dotter, som var Erlig og Velbr. nu Sal. Jomfrue Birgitte Ramel.

Der Hendrich Ramel saae sig saaledes skildt ved sin høyselstede Frue, levede han stille paa en to Aars Tiid, indtil han atter fik i Sinde, at forandre den bedrøvede Eenlighed med et behagelig Ægteskab, hvorfor han lod ombede E. og Velbr. Mand Hr. Otte Skeel til Hammelmose, Ridder, og Danmarkes Riges Raad, samt

Side 190

samt Kongl. Majests. Befalningsmand paa Aalborg Slot, tilligemed hans Frue E. og V. Birgitte Lindenov, saavel som hendes kiere Mormoder den Velbr. Frue, Margrete Rosenkrantz til Hunslund, om deres kiere Dotter Jomfrue Margrete Skeel, som efterat hun hannem af sine Forældre var lovet, blev høytideligen viet til hannem udi Aalborg den 21 Sept. Aar. 1631.

De haver levet tilsammen udi to og tyve samfelde Aar, et meget livsaligt og kierligt Ægteskab, som blev prydet med otte Børn, fire Sønner og lige saa mange Døtre, af hvilke to Sønner neml. Hendrich Ramel og Otthe Ramel, samt Jomfrue Birgitte Sophie Ramel, allerede for Faderen ere hensovede. De andre som endnu ere ved Live, ere Erlig og Velbr. Frue Else Ramel, Hr. Christian Barnekous til Vedskøfle, E. og V. Ove Ramel, og Velbr. Hans Ramel, samt Jfr. Anna Ramel.

Aar 1633 der Hr. Hendrich Ramel, for fine egne Ærinder at forrette, var udreyst til Lande Holsteen, blev han af Høyløvligh Ihukommelse Konning Christian den Fierde, naadigst forskreven til Glykstad, og der han sig der indstillede, maatte han paatage sig Landsdommers Bestilling i Skaane, samt strax efter at han

Side 191

han havde der sammesteds giort sin Eed, forføyede sig her ind i Riget igien. Denne Bestilling forestod han berømmeligen og med en roelig Samvittighed paa tre Aars Tiid, og kand man med all Sandhed sige om hannem, at han som en gudfrygtig og retferdig Dommere, havde altid den Allershøieste for Øyne; Han randsagede grandgiveligen de Sager, som han skulle dømme udi, og grundeligen overveyede alle Omstændigheder, han skaffede enhver, Riig eller Fattig, uden Persons Anseelse, Lov og Ret, som og lod sig tydelig kiende af det, at mestendeels alle hans Domme af Kongen og Rigens Raad til Herredag bleve kiendte ved Magt at stande.

Der kand derfor ey med Sandhed siges af nogen, at han nogen Tiid enten forvildede eller forspildede Retten. Men han var udi alle hans Ord og Gierninger en oprigtig, trofast og sandrue Mand, som elskede Ræt og Rætsærdighed og hadede all U-ræt.

Som Hr. Hendrich Ramel imidlertid fandt stor Vanskelighed, Møye og Besværing, i denne Bestilling, var han af den Sal. Herre Høyløvligh Ihukommelse, paa det allerunderdanigste begierendes, at han derfra maatte komme, hvilket han og efter lang Anmodning erholdt.

Side 192

Aar 1637. begav han sig til sin Gaard Bekeskouff, og søgte der at leve for sig selv udi Rolighed. Men eftersom hans synderlige Skikkelighed nu var bleven bekiendt, og man vel vidste, at han var saadan en Mand, der kunde betiene høyer Bestillinger, blev han anmodet Aar 1640 at være

Hof-Mester paa det Kongelige og Adelige Academie Sorøe; Hertil lod han sig godvilligen bevæge, betænkendes det, som han var Gud og sit kiere Fæderneland skyldig, u-anseet han dog vel vidste, hvad Vanskelighed samme Bestilling var undergiven.

Den Tiid han var paa dette forbenævnte Sted som Hof-Mester, udrettede han meget Godt, som baade kunde være Ungdommen til Nytte, saavel som Akademiet til stor Fordeel og Berømmelse; Han havde flittig indseende med Ungdommen, at de baade udi Boglige Konster, saavel som andre adelige Øvelser kunde forfremmes, han holdt dennem udi tilbørlig Disciplin, søgte deres Forbedring ikke alleeneste med flittig Tilsyn, men endog ved idelig og alvorlig Formaning, han forhvervede hos Hans Kongel. Majest. Kong Christian den Fierde nu Sl. Høyløvligheds Ihukommelse, adskillige Privilegier for Soers Academie, sig selv til en evig Afmindelse og Stædet til største Berømmelse.

Side 193

Der han paa niende Aar med stor Umage havde forestaaet denne Bestilling, og begyndte at finde adskillige Anstød og Svagheder, kiededes han længere at være ved samme, og dets Aarsag lagde sig af dermed, meenendes at ville leve sin øvrige Tiid for sig selv udi Rolighed. Men eftersom Gud havde begavet hannem med høj Forstand og synderlige Egenskaber, hvilke han ved daglig Øvelse og Forfarenhed udi forrige Bestillinger havde forhvervet sig, blev han af Hans Kongel. Majest. vores nu Allernaadigste Herre og Konge Aar 1649. forordnet til at være Rigens Raad, og forlenet i Aaret 1650, først med Herregvad Closter, og siden Aar 1652, med Møens Land; Udi denne hans Bestilling, ønskede han intet høyere end med Raad og Daad at tiene sit Fæderneland, og søge for alting Guds Navns Ære og sit Fædernelands Velfært.

Hvad ellers hans Liv og Levnet anlanger, da haver det altid været ustraffeligt. Han elskede Gud og hans Huus, og lod Gud til Ære, opbygge og fornye Kirken paa hans Fædrene Gaard, samt prydede den med ziirlig Altare og Prædikestool. Han var en flittig Kirke-Gængere samt Ordets Læsere, og elskede Ordets Tienere, hvis Gavn og Beste han af yderste Formue forfremmede.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 194, 195 og 196 (fil: 130022037103 brave mænd 2-209.jpg til 2-211.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 194

Imod sin Næste var han oprigtig og tjenstvillig, omgikkedes alle venligen og vel, der fandtes og ingen Falskhed eller Forestillelse hos hannem; Hvad hans Mund taledes, det meente hans Hierte, og naar han sagde et Ord, da kunde man slaae sin Liid dertil; Han foragtede ingen, vidste mod alle at forholde sig tilbørligen.+

Imod sin kiereste Frue Margrete Skeel, lod han fee Fornuft, Kierlighed og Fromhed, hvorfor hun nu er sat i des bedrøveligere Tilstand og største Sorg over hans Død, som tildrog sig saaledes:+

Der Hr. Hendrich Ramel var reyst over til Fyen, fornam han vel nogen Begyndelse til Svaghed, u-anseet han ikke synderligen agtede det, thi der han var kommen til Elmelunde-Gaard, befandt han sig nogle Dage ret vel tilpas, og som han erindrede, at det var to og tyve Aar siden han kom udi Egteskab med hans Frue, sagde han hende det, takkende Gud for et meget lyksaligt Egteskab og for gode lydige Børn, samt anden Guds Velsignelse.

Den 28 Sept. som var om Onsdagen imellem elleve og tolv, blev han hart syg, og fornam Begyndelse til en Feber, og som han var meget Afmægtig, kunde han ikke St. Michelsdag, Dagen derefter gaae til Kirke, men bad at hans Frue vilde læse for hannem, som og skeede.

Side 195

Siden laae han stille et par Dage derefter, men som hans Frue fornam at Feberen indfandt sig, blev der sendt Bud efter den hæderlig og hoylærde Mand Georgius Kruck, offentlige Lærere paa det Kongel. og Adelige Academie Sorøe. Imidlertid der var Bud efter forbenævnte Doctor forblev han med største Taalmodighed udi stor Afmægtighed, dog beklagede, at han ey kunde fuldbyrde sit Forsæt, at gaae til Alters næstkommende Søndag, men maatte sætte det op til om Onsdagen. Om Mandagen kom Doctoren til ham, som, (efterat den Sl. Herre om Onsdagen med sin Frue havde communiceret) meddeelte ham adskillige Lægedomme samme Dag, som han paa Sielens Vegne var cureret med den Himmelske Lægedom. Men som hans Frue fornam ham at være meget syg, gik hun om Torsdagen til ham og taledede adskilligt gudeligt med hannem, hvilket han med Andagt anhørte; Herpaa lyste han Velsignelse over sig selv og befalede hende og Børn i Guds Vold, samt ønskede at Gud vilde bevare hans kiere Fæderneland. Og som hans hoybedrøvede Frue ikke, for Graads Skyld, kunde længere tale med hannem, bad hun Hr. Hans Jørgensen Guds Ords Tienere til Elmelunde Kirke, at han og de andre got Folk, som vare tilstæde, vilde gjøre Bøn for hannem,

Side 196

at Gud vilde lindre hans smerte, som og skeede den 6 Oct. da han hensov paa Ermelunde-Gaard paa Møen.

Hans gandske Alder strakte sig til to og halvtredsindstyve Aar og fire Maaneder.

Bag Klage-Talen findes adskillige Sorge-Digter, der har følgende til Forfattere: nemlig: 1.) Professor Laurenberg har ved et Latinsk Vers i det Kongelige og Adelige Sorøe Academies Navn, viist deres Bedrøvelse over Academiets forrige Hof-Mester; 2.) samme Author har forfattet et andet paa Latin, da Liig-Talen over denne Sal. Herre skulde trykkes; 3.) er giort af V. Bering; 4.) og 5.) af Constantin Cramer; 6.) samme Author har giordt et andet paa Tydsk. Herudi tillægges den Afdøde en Titel som ey er meldt i Liig-Talen, neml. at han var General-Kriigs-Commissarius i Skaane; 7.) et paa Grædsk, Latin og Tydsk er forfattet af Johanne Hieronymi J. Knopf, som i samme tillægges den Afdøde forrige Titul af General-Kriigs-Commissario, er forbenævnte Knopf, melder at Hr. Ramel skulde være født Aar 1600, da det dog forhen i Liig-Talen er indført at han var født 1601; det 8de og sidste har Caspar Balthaz. Chønechen giort, et andet paa Latin, og et paa Dansk, ere Hyrde-Klage til den Afdødes Frue Margrete Skeel.

Side 197

Ardentissimum locis æternæ Desiderium,
Præsentissimum causis modernæ
Refrigerium.
Længsel efter Guds Venskab og Naade,
Er bæste Trøst i Trængsel og Vaade.
Det udvises klarlig
af den 73 Davids Psalme v. 23. 24. 25. 26.
som blev fremlagt, og begiæret at forklares
i Liig-Sermon,
Den Tiid
Erlig og Velbyrdig

Frue, Frue Anna Brahe
til Loberød, &c.

Hendes Salige Liig og Legeme, i en fornemme,
ypperlige, adelige Frequentz og meget Folkrige
Guds hellige Børns herlige Forsamling, saa
hederligen met Jordefærd til Lunde Domkirke,
blev henledsaget, den 19 August. Anno
Christi 1635.

Prædike af

Mag. Jensøn Medelfar D.

S. L.

Jeg haver Herren altid for Øyne; thi han er hos
min høyre Haand; Derfor bliver jeg vel ved.
Derfore glæder mit Hierte sig, og min Ære fryder sig,
og mit Kiød skal ligge tryggelige;
Psaln. 16. v. 8. 9.

Prentet i Kiøbenhaffn af Melchior Martzan Aar 1635.

Side 198

Forfatteren har indrettet det Tilegnelse Skrift, som er trykt forved denne Klage-Tale, til Frue Annæ Brahes samtlige Syster-Børn, Svogere og Arvinger, som have været Erlig og Velbyrdige 1) Hendrich Ramel til Beckeskouf, Landsdommer i Skaane, Kongl. Majests. Befalingsmand over Frostke Herret og Helgene-Kirke Lehn, med hans Huus-Frue Margrete Skiel. 2) E. og V. Thønne Friis til Hesselagger, Kongel. Majests. Befalningsmand paa Sternholm, samt hans Frue Velbr. Frue Leene Bernekov. 3) E. og V. Henning Valekendorff til Glorup, Kongel. Majests. Befalningsmand over Ottense Gaard, tilligemed hans Huus-Ære Frue Anne Bernekov. 4) E. og V. Malte Juel til Giessinggaard, Kongel. Majests. Befalningsmand over Christianstads Lehn, og hans Husfrue Erlig og Velbr. Frue Anna Ramel. 5) E. og V. Jomfrue Leene Ramel til Ougbygaard. 6) E. og V. Jomfrue Mette Bernekov til El

Side 199

Ellinge. 7) Erlig og V. Jomfrue Sophia Ramel til Eyestrup.

Efterat Forfatteren udi Fortalen har forklaret disse Ord: Frygt Gud, gjør hvad Ret er, forlad dig ikke paa Menneskene, melder han vidtløftig angaaende den Sal. Frues Levnet og Afgang, hvoraf det meest mærkværdige er dette.

Aar 1576. den 19 Febr. Søndagen om Arbeyderne i Viingaarden, ved 12 Slet, er Sl. Frue Anna Brahe fød paa sin Fæderne Gaard Vidsköffle Gaard udi Skaane; Hun havde til Fader Hr. Henrich Brahe til Vidsköffle, Danmarkes Riges Raad, og Befalningsmand paa Boringholm, som var gift med Frue Anne Tott. Hendes Farfader var E. og Velbr. Jens Brahe til Vidsköffle. Hendes Farfader E. og V. Jens Brahe til Vidsköffle. Hendes Farmoder Frue Anne Bilde til Løberød. Hendes Faders Farfader E. og V. Hr. Axel Brahe til Krogholm, Ridder. Hendes Faders Farmoder Frue Anne Broch til Hammer. Hendes Faders Morfader E. og V. Hr. Eske Bilde til Svanholm, Ridder. Danmarkes Riges Raad, Hofmester. Hendes Faders Mormoder Frue Sophie Krumedige. Hendes Farfaders Farfader E. og V. Hr. Axel Brahe til Tostrup udi Skaane, Ridder. Hendes Farfaders Farmoder Frue Marine

Side 200

Lunge Hr. Thyge Lunges Dotter. Hendes Farmoders Farfader E. og V. Hr. Peder Bilde til Svanholm, Ridder. Hendes Farmoders Farmoder Frue Anne Gyldenstiern, Knud Hendrichsøns Dotter. Hendes Farfaders Morfader E. og V. Hr. Lars Brock til Estrup, Ridder. Hendes

Farfaders Mormoder Frue Else Larmands, Hr. Peder Larmands Dotter af Hammer. Hendes Farmoders Morfader E. og V. Hr. Hendrich Krumedige til Valen, Ridder. Hendes Farmoders Mormoder Frue Anna Rud, Hr. Jørgen Ruds Dotter til Vedbygaard. Hendes Moders Fader E. og V. Thage Thott Otteson til Erichsholm, Ridder, Danmarkes Riges Raad. Hendes Moders Moder E. og V. Frue Else Ulstand. Hendes Morfaders Fader E. og V. Otte Andersen til Næs. Hendes Morfaders Moder E. og V. Frue Karine Thages Dotter til Næs. Hendes Mormoders Fader E. og V. Hr. Holger Ulstand til Skaberslø, Ridder og Danmarkes Riges Raad. Hendes Mormoders Moder Frue Helle Hackes til Hicheberg. Hendes Morfaders Farfader E. og V. Hr. Anders Stisøn til Næs, Ridder. Hendes Morfaders Farmoder E. og V. Frue Anne Rosenspar, Hr. Jacob Torbensøns Dotter til Skarholt. Hendes Moders Morfaders Fader E. og V. Hr. Gregers Ibsøn til Skaberslø, Ridder.

Side 201

Hendes Moders Morfaders Moder Frue Else Bilde, Hr. Torben Bildes Dotter til Egede. Hendes Morfaders Morfader E. og V. Hr. Thage Hendrichsøn til Brømme, Ridder. Hendes Morfaders Mormoder E. og V. Frue Karene Thornekrantz Hr. Christen Michelsøns Dotter til Rye. Hendes Mormoders Morfader E. og V. Niels Hack til Hicheberg. Hendes Mormoders Mormoder Frue Tale Brostrop, Hans Brostrups Dotter til Tommerup.

Af disse Adelige Forældre havde den Sal. Frue sin Udspring, hvilke vare iblant de ypperste og gieveste af den Ridderlige Stand her i Riget; men eftersom den afdøde Frue vel betænkte, at det var ey nok at være kommen alleene af Adelig Byrd og Stamme, uden man med adelige Dyder beviser at man træder i Forfædrenes berømmelige Fodspor, saa forte hun saaledes sin adelige Stand, at hun og af sine egne Adelige Dyder berømmes, baade i sin Jomfrue-Stand, Egte-Stand og Enke-Stand.

I hendes Jomfrue-Stand, blev hun af sine Forældre i Tugt og Formaning til Herren opdraget indtil hendes Alders syvende Aar, da hendes Sal. Fader Henrich Brahe naadigst blev forlehnet med Boringholm, der at være Kongel. Majest. Befalningsmand og Lands-Herre;

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 202 (fil: 130022037103 brave mænd 2-217.jpg), udført efter dine retningslinjer for flydende tekst, sammenskrivning af ord og absolut bogstavtro stavning.

Side 202

Men eftersom hun da var saa meget ung at føre over Vandet, begierede hendes Moders Syster Frue Tale Tot til Urop, at hun maatte overlades hende til videre Fremdragelse nogen Stund. Og forblev hun saa hos hende to Aar, imedens hendes Sal. Forældre vare paa Boringholm.

Der de to Aar vare forløbne, hiemsøgte Gud hendes Sal. Fader med stor Svaghed, saa han ikke tænkte hans Leve-Tiid at være ret længe, hvorfor han begierede, at ville fee og tale med denne sin unge Dotter, før han forlod Verden; Saadan hans velmeente Begiering blev og efterkommet, saa hun forblev hos hannem indtil han ved Døden afgik.

Efter hendes Faders Død, holdt hendes Moder hende hiemme hos sig selv, hvor hun udi Dyder og en Adels Jomfrue sømmelige Øvelser og Videnskaber saaledes tog til, at hun for sin Dydighed og Tugtighed i Omgængelse var alle behagelig; Gud velsignede hende og med en forstandig, from, fornem og Velbyrdig Husbond og Egtfelle, nemlig E. og V. Mand Steen Maltessøn til Holmgaard, da Hans Kongl. Majest. Befalningsmand paa Kronborg-Slot, siden paa Bahuus Lehn, og derefter paa Varbiørg Slot, hvilken Aar 1604 blev Danmarkes Riges Raad, og Aar 1606 Rigens Marsk, og

Side 203

Befalningsmand over Vestervig Closter udi Jylland, og Frostke Herred udi Skaane.

Samme forbenævnte E. og V. Mand Steen Maltesen lod bede om Jomfrue Anna Brahe Aar 1589, der og blev hannem tilsagt Aaret derefter.

Aar 1592. den 8 Oct. fiorten Dage efter Michaelis blev deres Bryllups Høytid holdet og bekostet paa denne Sal. Frues Fæderne-Gaard Vidskøffle Gaard i Skaane, i hendes Alders syttende Aar; Og endog hun i sine unge Aar indlod sig i Egteskab med den Husbonde, som noget nær havde hendes Aar og Alder dobbelt, saa vidste hun dog at føye sig saaledes efter ham udi de nitten Aar de vare tilsammen udi Egteskab, at deres indvortes Omgængelse var baade ynskelig og behagelig, hvilket kand sees af de bevægelige Ord han udi sin Skilsmisse fremførte angaaende den afdøde Frues store Omsorg og Hiertesorg for hannem, hvilket vidtløftig findes indført udi den Sal. Herres prentede Liig-Prædiken holden af min Formand, hæderlig og hoylærd Mand Mag. Povel Mortensen, Superintendent over Skaane Stift, i Lunde Domkirke den 1 Oct. Aar 1611.

Den Sal. Frue har ellers ogsaa med egen Haand i hendes Testament, hos hendes Liigs Præ-

Side 204

Prædikens Text disse Ord opskreven: Aar 1611 den 22 Aug. kaldede Gud min Sal. Husbonde fra mig, Gud give ham den evige Roe og Glæde, og unde mig snarlig at finde hannem der; Dette kand klarlig bevise hvor eenig de maa have levet sammen her.

I sin Enkestand, lod den Sal. Frue Anna Brahe, stedse baade i Medgang og Modgang see en andægtig og alvorlig Guds frygt, idet hun ikke allene søgte flittig til Kirken, for at høre Ordet, og bruge det hellige Sacramente, men endog hiemme hos sig selv paa sine Gaarde lod prædike for sig baade om Søndagene, og undertiden om Sogndagene, naar hendes Helbred eller Veyerlig forhindrede hende at komme i Kirke; Ja hun læste selv flittig baade i Bibelen og udi andre lærde Mænds gudelige Skrifter, samt holdte sit Huusfolk til Guds frygt, hvilke hun Morgen og Aften lod opkalde paa Fruerstuen for at giøre Bøn. Og som hun var en Elskere af Ordet, saa var hun og en Elskere af de Ordets Præster, hvilke med Fliid forrettede deres Embede, og levede ustraffelig, især kunde hun meget got lide sine egne Præster, for deres Lærdoms Retsindighed, og Levnets Skikkelighed, hvis Indkomster hun ey formindskede men formeerede, og tilholdt sine Tienere at tiende rætfærdigen baade til Kirken og Kongen; Og selv gav den Sal. Frue en vis Deputat og Genandt til sine Præster.

Side 205

foruden lagde den Sl. Frue et tusinde gode enckensde Daler in Specie til Gaarstang Prædikestoel, hvis aarlige Rente tredsindstyve Daler in Specie aarligen skal erlægges til Trinitatis Søndag, og følge nu værende og efterkommende Præster til Gaardstang og Hulmbye Sogne-Kirker, for en Uge-Prædiken, som skulde holdes i Gaardstange hver Uge (Høsten og Baaren undtagen) naar ikke om Ugen anden ordinaire Tieneste bliver holden.

Og saasom velbemeldte Frue Anna Brahe altid havde Lyst til flittig at forbygge og forbedre, som og ziirligen staffere sine Herre-Sæder Løberød og Hviderup, saa forglemt hun ikke heller at bygge paa Herrens Huus, hvorpaa Gaardstang Kirke, som er Sogne-Kirke til Hviderup, kand tiene til Exempel, til hvilken Kirke hun ikke alleene lod føre Bygnings Materialia, og kort for sin Død, gjorde Tingning med Bygemesteren, som skulde opreyse Taarne-Spiret, og betække det med Skiever, men endog tilforn ladet Prædikstoelen og Alters-Tavlen med kostbar Snedker- og Malers-Verk ziirligen bepryde, samt givet dertil Alters-Klæde og Messe-Klæder, og derforuden ziiret Kirken med det konstige og kostbare Monument, som der findes, hun har og

derfor ikke vildet begiære Kirkens Tiende sig at tilfæste, eller nogen anden Kirkens Indkomst sig at tilhandle, at det skulde hende ikke eftersiges, meget mindre

Side 206

befindes, at hun havde det for en ringe Slid, og Kirken derover var bleven forfalden, thi hun vidste vel, at saadanne Penge legges i en braaden Pung.

En adelig Godhed og Oprigtighed viiste den afdøde Frue Brahe mod sine Systers Børn, fire Sønner og sex Dottre, som baade vare Moder- og Fader-løse, ja fast alle umyndige, hvilke hun lod opdrage udi adelige Dyder og Øvelser; Og leverede dennem deres Arvegods, siden de ere fremdragne, under Hænderne, ikke forringet men forbedret. Den samme Godhed og Omhue lod hun endog i sin høye Svaghed kiende for sin Sal. Søsters Børne-Børn, Erlig og Velbr. Sal. Hans Bernekov til Vidskøfle hans Børn, hvilke hun med Skolemester og andre Tilsyns-Personer lod paa sin egen Bekostning fremdrage paa sin Gaard, nu de vare baade Fader- og Moder-løse, og desforuden affatte store og runde Foræringer til dennem efter hendes Afgang. Hun lod sig desuden altid finde tjenstvillig, enten det kunde være i den glædelig eller grædelig Tilstand, i Bryllupper eller Begravelser; Dog har hun i sin Enke-Stand haft meere Lyst til Græde-Huset end til Gilde-Huset, hvorfore og Gud lønner hende nu efter hendes Død, i det at han haver opvakt saa mange gudfrygtige Hierter blant Adels-Personer, at giøre den Sl. Frues Legeme, den sidste Æres Tieneste i Dag

Side 207

som sielden i en Begravelse tilforn, her i Landet, er skeed imedens jeg uværdig paa Femten Aars Tiid haver betient dette Stæd.

I sin Omgængelse var den Sal. Frue mod fine Jevnlige tjenstvillig, mod Handlende redelig, viiste og stedse i fit Huus en fornuftig Flittighed og Duelighed, samt holdt sine Folk til Gavns-Gierning, des Aarsag hun var af Gud velsignet ikke alleene med en rund Ophold i sin Livs Tiid, men endog lod efter sig det, som hende efter hendes Velbr. Sal. Forældre og Husbonde arveligen haver været tilfalden, hvilket hun i sin Enkes Sæde meget havde forøget.

Hun var godvillig mod sine Folk, hvilke hun ikke alleene rundelig gav deres Løn uden Knur i rette Tiid, men endogsaa hialp til Brød, hvilket end videre eragtes, i det hun, udi ongefær fire og tyve Aar, i hvilke hun var Enke, haver bekostet tre og tyve Par Folkes Bryllupper.

Den Salige Frue vidste og af et ret heroisk Hierte at forsvare sine Bønder, fra Vold og Overlast imod enhver uden Persons Anseelse, som vilde understaae sig dennem at forurette, men derimod og med en ret nidkiær Strengthed efter Guds og verdslige Love at udrydde Synd og Skam, og Rættens at handhæve over dennem, som

Side 208

som i deres Ondskab vare forhærdede, saa hun ikke lod Blod-Penge komme i Pungen, for de Sager, som burde at straffes paa Livet, hvilket vel mueligt ikke altid af enhver blev saa billigen udtydt eller optagen, som det ellers tilborligen efter Lov og Ret af den Sal. Frue var giordt, uanseet man burde i saa Maade vel betænke, at den som i saa mange Aar havde været baade i Husbonde og Hustrues Sted, og havde saadan en stor Huusholdning at forestaaee, maatte og til undertiden med Mands-Hierte at giøre en fremmet Gierning, det er, at giøre det man nødigt vilde, og lade Straffen følge, som fortient var. Det gik hende nær til Hierte, naar det skulde gaae nogen paa Livet, hvilket hun med klagelige Ord over Menneskens Daarlighed ofte tilkiendegav.

En overmaade stor Rundhed og Godhed viiste hun de Fattige, hvilke hun ikke alleene laante Huus, men endog gav dem et Hospital, hvilket hun af Grund havde ladet opmuure til dem ved Gaardstang Præstegaard. Til bemeldte Hospitals og de Fattiges Ophold, Sognepræstens

Ugetieneste i Gaardstang for de Syge og Sunde, derudi beregnet, haver den Sl. Frue, efter Fundatzens Indhold, som findes udi Lunde Stiftets Landkiste deputeret halv syvende Tusinde Daler in Specie, af hvis Rente de aarligen skulle med all Nødtørftighed forses,

Side 209

med hvilke Penge en hver Superintendent over Skaane Stift skulle have flittig Indseende, at alting efter Fundatzen maatte blive efterkommet; Ja hun var gavmild med Almisser til de Fattige, thi der kom undertiden Jule-Aften 400 a 500 Personer til hende, hvilke hun meddeelte baade Øll og Mad. Desforuden hialp hun og mange Syge og Skrøbelige af sit Huus-Apothek, meest de der ikke havde Raad til at koste paa Lægedom og Medicamenter.

Frue Brahe omgikkedes ellers længe med Dødsens Tanker, haver og ofte derom været paamindt med Svaghed og Skrøbelighed, haver og i saa Maade ligesom faaet Varsel for at flytte, hvorover hun og des flittigere haver betænkt og bereed sig til sit Endeligt, som endog deraf var at eragte, at hun i nogle Aar haver ført med sig udi sit Feris-Skrin sine Linnede Jorde-Klæder, hvilke hun uden all hofferdig Verdens Pral dertil havde ladet berede. Hun førde og altid hos sig sin Herkomst og Levnets Fortegnelse, saa sin Liig-Prædikens Text, hvad enten hun var til Bryllup eller Barsel. Og som hun var allerede mæt og træt af dette Liv, bad hun Gud, at hun maatte være vel bereed, og hendes Døds Stund maatte være god og kort, i hvilket Ønske hun og blev bønhørt, thi Mandagen den 27 Jul. Aar 1635. Der hendes kiere Syster-Søn, Hr. Henrich Ramel til Beckeskouff &c. Landsdommer

Side 210

dommer i Skaane, og Kongel. Majest. Befalningsmand over Frostke-Herret og Helgene Kirke Lehn, tilligemed sin Huus-Frue Margrete Skiel, havde besøgt hende, og taget Afskeed med hende paa Løberød, blev hun upasselig og maatte gaae til Sengs, hvilken Sygdom saasom den tiltog, blev der strax efter hendes Begiæring sendt Bud efter Sogne-Præsten til Hviderup, efterdi den Dannemand Sogne-Præsten til Løberød var reyst en tre Mile Veys ud, samme Præst, hæderlig og vellærde Hr. Peder Sommer Steensøn, Sogne-Præst til Hviderups Kirke og Gaardstang, samt Provst i Frostke Herred, begav sig og strax til hende, og forblev hos hende indtil den 28 Jul. da hun blev meddeelt Sacramentet.

Imidlertid skikkede hendes Jomfruer Bud efter Hr. Doct. Nicolai Foss, Canik til Lunde Domkirke, og vel-bestilte Medicus her udi Skaane, hvilken og det snarest han kunde, kom, men ey torde give hende andet end noget styrkende ind.

Til sidst laae hun hen i Stilhed ligesom hun havde vildet indslummet, og hensov i det samme paa forskrevne Dag, foruden all Væmodighed i sin Alders ni og halv trefsyndstyvende Aar. Da hun sagde Verden sit forønskte Farvel, vare tilstede den Sal. Frues Søsters Dotter, Velbr.

Side 211

Velbr. Jomfrue Mette Bernekov til Ellinge, saa og Velbr. Margrete Sandbiere, Doct. Foss, og Hr. Peder Steensen, samt andre got Folk.

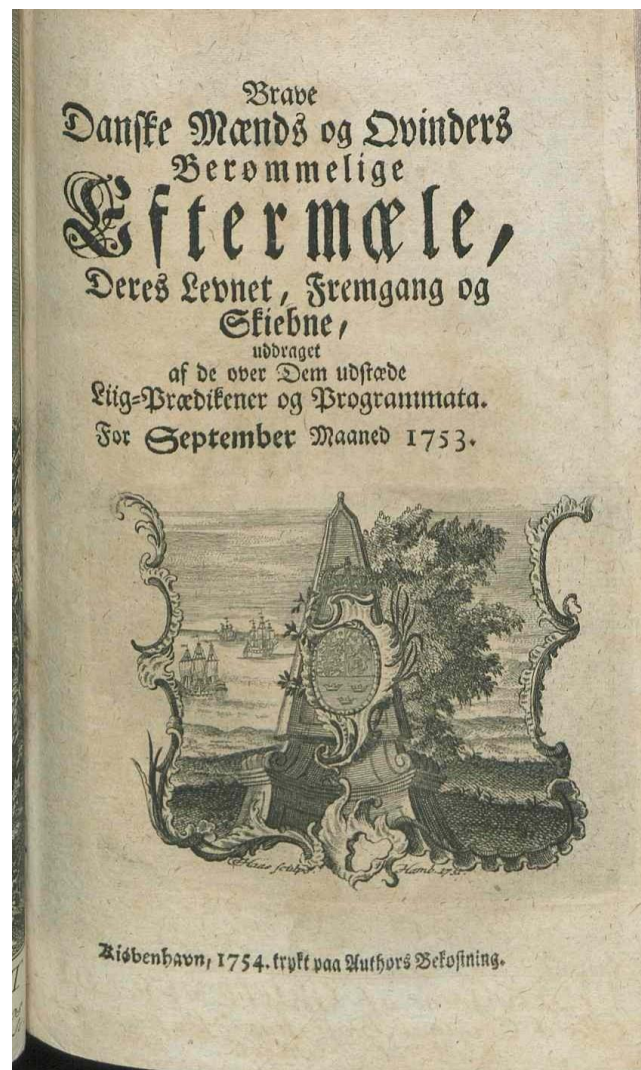
Side 212

For Augusti Maaned findes uddragen:

- 1.) Liigprædiken holden over Hr. Ebbe Ulfeldt, Rigs-Raad og Ober-Jægermestere i Sverrig, af Johan Winsløw, trykt in 4to Aar 1689, iligemaade
- 2.) Liigprædiken over sammes Gemahlinde, Frue Hedevig, Grevinde til Slesvig Holsteen, som er under et trykt med den forestaaende.

- 3.) Liigprædiken over Ottho Skiel, holden af Biskop Casper Eras. Brockmand, trykt in 4to Aar 1646.
 - 4.) Liigprædiken over Hans Povelson Resen, Biskop over Siellands Stift, af Niels Poulsen, trykt in 4to Aar 1639.
 - 5.) Liigprædiken over Eiler Ulfeld til Urop, holden af Jacob Mathiesøn, trykt in 4to Aar 1644.
 - 6.) Liigprædiken over Hr. Hendrik Ramel, Danmarks Riges Raad, holden af Hans Envoldson Brokmand, trykt in 4to Aar 1654.
 - 7.) Liigprædiken over Frue Anna Brahe, holden af Mag Jensøn Medelfar, trykt in 4to Aar 1635.
-

Side 216

Danmarkes Riges Store-Canzlers
Peder
Greve af
Griffenfeld
kort sammendragene
Livs og Skiebnes
Fortællelse.

Side 217

Danmarkes Store Canzler Peder Greve af Griffenfeld er fød den 24 Aug. Aar 1637. Hans Fader var Johann Schumacher, Viinhandler og Stads-Capitain i Kiøbenhavn. Hans Moder var af en anseelig Familie i det Lyneborgiske, og heede Maria Moxfeld.

Disse hans Forældre besørgede med all Omhyggelighed hans gode Opdragelse, fra Barns-Been af. Da han i sit Alders fjerde Aar blev engang baaret i Skolen, fortælles, en gammel Qvinde meget nøye undervejs skal have beskuet hans Hænders Lineamenter, og sagde: Ja min Søn du har et Guld-Æble i din Haand, men fee vel til, at du ikke lader det falde fra dig (*).

(*) Holbergs Danmarks Historie Tom. 3. pag. 641.

Side 217

Da han noget over Aar havde været i Dansk Skole, blev han formedelst sit ypperlige Nemme baade til at fatte og lære, sat i Kiøbenhavns Latinske Skole. Der aflagde han Prøve paa sin Færdighed i Latinen udi sin Alders niende Aar: Thi 1646 den 10 Nov. blev holdt en Theologisk Doctor-Promotion, hvor han ikke alleeneste efter brugelig Skik opregnede Positionerne af Disputatzen, men endog forklarede samme ziirligen paa godt Latin, til Alles Fornøjelse.

Ved St. Hans Dags Tider 1650 blev han forsendt fra Skolen til Akademiet, i sit Alders trettende Aar. Samme Aar holdt han en offentlig Disputatz de Nervis, paa den øverste Høresaal under Professor Thomas Bartholin; Kort derefter disputerede han og under Professor Ole Worm og Müller, og dermed erhvervede Cantzler Sehesteds Yndest, som den Tiid var Patron for Akademiet.

Aar 1651. tog han Examen Philosophicum, og fik Laudabilem. Herpaa lagde han sig efter Theologien og de Orientaliske Sproge; Han lagde sig og noget efter Læge-Konsten og Matematik.

I Januario 1653. tog han Attestatz, og fik ligeledes Laudabilem. Faa Uger derefter prædi

Side 218

dikede han for Dimis, i Trinitatis Kirke, og var, da han nu havde endt sit Academiske Løb, sytten Aar gammel. I dette samme Aar døde hans Fader, Johan Schumacher i en saa maadelig Tilstand, at hans Moder maatte gaae fra Arv og Gield.

Schumacher kom derefter i Biskop Brochmands Huus, hvilket aabnede for ham Veyen til hans paafølgende Forfremmelse: Som Sal. Bispem, hvor Schumacher da tillige med flere gjorde Opvartning, og ved den Leylighed gjorde sine Sager vel frem for de andre, lagde Kongen Merke dertil, og spurgte Bispem: om han var hans Søn? Bispem sagde ney, men dog er han mig lige saa kier formedelst hans store Sindets Gaver.

Formedelst Bispens Recommendation, blev Schumacher tillagt af Kongen et Stipendium paa tre hundrede Rdrl. aarlig at reyse med, udi tre a fire Aar.

Schumacher, som af Bispem havde faaet ett og anden nyttig Formaning, begav sig paa den udenlandske Reyse 1653. i Aug. Maaned, tillige med Thomas Fincke, som siden blev offentlig Lærer paa Kiøbenhavns høye Skole. I de fem paa siette Aar han var Udenlands, besøgte

Side 219

søgte han de fornemmeste Universiteter Rostok, Leipsig, Leiden, og tilsidst Oxford i England, hvor han formedelst sit klygtige Hoved var yndet af alle, og var af de Lærde saa høyt anseet, at hans Billede er bleven opsat iblant de lærdeste Mænds Skilderier paa Bogsalen i Oxford.

I England skal en af de offentlige Lærere i Stierne-Kiger-Konsten have stillet ham hans Nativitet, og da forud spaaet ham, at han vel skulle bringe det meget høyt i Verden, men ved en ringe Ting blive nedstyrtet fra all sin Ære og Værdighed.

Fra Engeland drog han til Paris i Frankerig, hvor han gjorde sig bekiendt til Hove, og indlagde sig Yndest; Derfra fortsatte han sin Reyse over Rom til Venedig, men fra Venedig igiennem Tydskland hiem til Fædernelandet; Undervejs skal han have erkyndiget sig nøye om Stats Sager ved de fleeste Hoffer han passerede forbi.

Medens han var Udenlands, førte han flittig Brev-Vexling med sin besynderlige gode Ven, Professor Rasmus Winding i Kiøbenhavn, og brugte Schumacher denne Opskrift til bemeldte Winding, Cato Scipioni, Vinding derimod igien til Schumacher, Scipio Catoni, hvilket var saaledes forud aftalt imellem dem.

Side 220

Da han var hiemkommen, fandt han alleting forandret; Enevolds Regieringen var indført, Brochman var død, og fast all Leylighed var ham betagen, at faae Majesteten i Tale. Derover erhvervede han sig en Secretair Plads hos Vice-Cantzler Holger Wind, hvor han aarlig skulde nyde to hundrede Rdlr. i Løn med videre. I denne Condition banede han sig Veyen til all sin opnaaede Værdighed og Lykke i Verden, og det saaledes: Da han denne Forretning en to Aars Tiid havde forestaaet, fik hans Herre, Vice-Cantzleren, Befalning at forfatte et Project, som af Kongen selv skulde eftersees, førend det maatte reenskrives; Da Vice-Cantzleren nu, formedelst sin Upasselighed, ey selv kunde bringe samme Project til Kongen, bliver det forsegleet, og givet Schumacher for at bringe det til Hove. Schumacher tager sine beste Klæder paa, gaaer op til Slottet, men i Steden for, efter sin Herres Ordre, at levere det til en Page, begierer han selv Forhør hos Kongen. Efterat han var bleven indladt, leverede han strax det forseglede Brev fra sig, gik derpaa uden for Gemaks-Døren, ventende paa Svar. Saasnart Kongen havde læst Papiiret igiennem, kastede Hans Majestet det hen paa Bordet, og, fuld af Misfornøjelse over Concepten, spadserer frem og tilbage paa Gulvet, uden at tale noget Ord, dette merkede Schumacher, dristede sig derpaa at træde ind og tale disse Ord: "Allernaadigste Konge!"

Side 221

Jeg er den Person, som Deres Majestet kastede sin store Naade paa, da jeg for nogle Aar siden var i Biskop Brochmands Huus, og uværdig blev tillagt, saavel af Eders Majests. som af Universitetets Cassa, Penge til at reyse med, og haver jeg opholdet mig saavel ved Academier, som Hoffer, for at øve mig i Videnskaber og Stats-Sager, og at gjøre mig beqvem til Kongens og Landets Tieneste." Efterat dette var sagt, erindrede Kongen sig strax hans Person, og gjorde ham adskillige Spørs-maal, som han alle med Færdighed besvarede. Til sidst bad Schumacher allerunderdanigst, at Hans Majest. ville værdige ham med Communication af Brevets Indhold, saasom han, som han sagde, muelig kunde blive saa lykkelig at træffe Hans Majests. Tanker. Kongen svarede Ja, og flyede ham Brevet. Da Schumacher havde erfaret, at dets Indhold var om Frankrig, udbad han sig en halv Time til sin Concept. Kongen svarede: Ja, end en heel Time. Schumacher opsatte Projecten i en Hast, og leverede Hans Majest. den, hvilken Kongen med Forundring læste, og sagde: Det er ret min Søn, saaledes vil Vi have det (*). Saasnart Schumacher havde aflagt denne Prøve paa sin Duelighed hos Kongen, blev

(*) Saaledes fortæller Hr. Baron Holberg det i hans Danmarks Historie Tom. 3. pag. 644.

Side 222

han strax Secretair i det Danske Cancellie, og nogen Tiid derefter baade Kongl. Archivarius og Bibliothecarius.

Kongen pleybe tit at gaae alleene op paa Bibliotheket, og der at forslaae Tiden. Naar nu Schumacher vidste, at Kongen havde noget vigtigt at pønse paa, lagde han de udvalbeste Bøger, som handlede om saadanne Materier opslagne paa de Pulpeter, hvor Kongen pleyede at staae; Dette blev til sidst af Kongen i Agt taget, og hialp uden Tvivl meget til Schumachers Forfremmelse.

Aar 1665 blev han indsat i Skat-Kammer Collegio, og viiste da ved en given Leylighed nye Prøve paa sin Duelighed. Thi da den Keyserlige Gesandt havde holdt sin Audience-Tale paa Latin, som igien staaende Fods skulde besvares i samme Sprog, forrettede Schumacher det til Kongens særdeeles Fornøjelse, og til sin egen største Roes, hvorover han kort Tiid derefter i Aaret 1667. blev forfremmet til Kongens Geheime Cabinets-Secretair.

I denne Betiening raadførte Hans Majest. sig med ham i mange Tilfælde; I Besynderlighed haver Sal. Kong Friderich den Tredie betient sig af Schumacher, da den nye Kongelov skulde forfattes 1665, hvilken, i Henseenede

Side 223

til sin Fuldstændighed og Grundighed, saa og det Danske Sprogs Næthed og Ziurlighed, noksom vidner om Schumachers Duelighed. Samme Konge-Lov blev først gjort offentlig bekiendt under Sal. Kong Friderich den Fierde i Aaret 1709. den 4de Sept. Originalen til denne Konge-Lov, som med Schumachers egen Haand er skreven paa Pergament in Folio, bliver stedse indtil denne Dag brugt ved Kongernes Salving.

Aar 1668. blev Schumacher virkelig Cancelie-Raad, som var den sidste Forfremmelse under Sal. Kong Friderich den Tredie. Denne Sal. Herre vilde ey ophøye Schumacher formeget; thi han havde udstuderet hans Sind, og merkede, at han i middelmaadig Stand best kunde conservere sig selv, og tiene sin Konge, derfor skal han paa sit Yderste have recommenderet Schumacher til sin Søn Kong Christian den Femte, med disse Ord: At han skulde betiene sig af Schumacher, som den, der kunde bruges til alle Ting, men dog derhos see vel til, at han ey ophøiede ham til alt for stor Ære og Værdighed, saasom han i samme ey vidste at skikke sig. Da Kong Friderich den Tredie var død, leverede Schumacher Konge-Loven, som af Sal. Kongen selv var underskreven, og forseglet, til

Side 224

til Hans Søn, Kong Christian den Femte, udi en privat Audience den 24 Febr. 1670; Han udbad sig da i Særdeeshed den nye Konges Yndest, som erklærede sig sær naadig imod ham, og derhos formanede ham til Troskab, Flittighed og Oprigtighed.

Kong Christian confirmerer strax efter sin Regierings Tiltrædelse, Schumachers Bestalling som Ober- og Geheime-Etats- og Cammer-Secretair, beskikker ham til Assessor i Høyeste Ret, og faa Dage derefter til sin virkelig Geheime-Raad, hvilket foraarsagedede ham manges Misundelse.

Han gjorde herpaa samme Aar et meget riigt, og anseeligt Giftermaal med Præsident Hans Nansens Dotter, Catharina Nansen, et meget deyligt og fornuftigt Fruentimmer, som da først var femten Aar gammel. Hun vidste vel at skikke sig efter hans Sind, og var derfor særdeeles elsket af ham, saa at han fast ey ville lade sig trøste, da hun kort derefter døde udi sin første Barsel-Seng.

Aar 1671. den 7 Junii var Schumacher med ved Kong Christian den Femtes Salvings-Act i Friderichsborg Slots-Kirke; Han bar den Tiid Guld-Budiken, hvori den kostelige Salvellsens Olie var, tilligemed Konge-Loven,

Side 225

som med hans egen Haand var skreven, indbunden i Gyldenstykke, af Sal. Kong Friderich den Tredie egenhændig underskreven, samt med det Kongel. Segl af puurt Guld hoss hæftet, som var giemt i et Sølv-Fouteral, hvilket han alt lagde fra sig paa Alteret, førend Kongen kom i Kirken. Efterat Salvingen var forbie, reyste Kongen tilbage til Kiøbenhavn; Schumacher fulgte med, og søgte med en utrættet Fliid ved alle Leyligheder at fastsætte sig saaledes i Kongens Naade, at hverken den Indskrænkelse i Sal. Kong Friderich den Tredies Recommendation til sin Son Kong Christian den Femte, (som før er meldt) ikke heller hans Efterstræberes Misundelse, kunde gjøre ham nogen Hinder.

Som Kongen raadførte sig med ham i alle vigtige Sager, og meget vel kunde lide ham, blev han kort derpaa ophøyet i Adels-Standen, tillige med hans Broder Albert Schumacher, der i Steden for Schumacher blev kaldet Gyldensparre, ligesom han selv fik da det Navn Griffenfeld. Hans Broder var og den gang allerede blevet Schoutbynacht ved Kongens Flode, meest for Griffenfelds Skyld.

I denne Værdighed var det nu, at Griffenfeld formaaede Hans Majest. til at fornye den, saa got som forglemte, og i to hundrede Aar ey

Side 226

brugte gamle Dannebroke Ridder-Orden. Dette Griffenfelds Raad efterfulgte og Kong Christian den Femte, og Dagen, efterat Hendes Majestet var bleven forløst med Cron-Printz Friderich, som var den 12 Oct. 1671. bærede Hans Majest. nitten Personer med denne Orden paa Rosenborg Slot i Kiøbenhavn, iblant hvilke Griffenfeld var den tiende i Tallet.

Nu havde Griffenfeld faaet alting efter Ønske, Kongen kunde særdeeles liide ham, og derfor beviiste ham en synderlig Naade efter den anden; men der hører meget til at skikke sig i en alt for stor Medgang. Det som hialp meget til Griffenfelds Undergang, var at han i denne Tiid lagde sig ud med Stadtholderen Ulrich Friderich Gyldenløve, havde han stræbt nu i de gode Dage at gjøre sig fleere Venner blant de Store og Adelen, eller i det mindste ey giort dem adskillig smaa Fortræd, torde han have havt godt deraf, da hans Lykkes Soel siden begyndte at dale.

Alting tegnede sig endnu godt for ham, dog var Aaret 1672. et bedrøveligt Aar for ham, efterdi han i samme mistede sin dydige Frue i hendes første Barsel-Seng den 1 May som var den syttende Dag, efterat hun var forløst med en deylig Dotter, der i Daaben blev kaldet Charlotta Amalia. Hun var sexten Aar da hun

Side 227

døde, og havde været gift med Griffenfeld et Aar, sex Maaneder og sexten Dage.

Aar 1673. bestigede Griffenfeld det høyeste Ærens Trin, da han ey alleene fik Ridder-Ordenen af Elephanten, men endog blev store Cantzler i afgangne Hr. Peder Reetzes Sted, hvilket alt kand sees af hans Grævelige Diploma, som blev ham samme Aar meddeelt udi November Maaned, og det i hans Alders sex og tredivte Aar (*).

Da Griffenfeld var bleven Greve og Store-Cantzler som sagt er, forrettede han Kongens og Rigets Sager med en utrolig Færdighed, lagde sig fornemmelig efter Stats-Sager, og til den Ende førte en stor og geheime Brev-Vexling ved alle Hoffer. Ved saadan Leylighed blev Griffenfeld længe forud bekiendtgjort et Gesandtskab, som udi en vis Affaire var bestemt fra det Keyserlige Hof til Danmark, hvorover Griffenfeld sagde til Kongen: Det kom ham for, at en Gesandt snart skulde komme fra Keyseren, for at handle om den og den Ting; Kongen spurgte, hvoraf han vidste det. Griffenfeld svarede, at han giettede det af Tidernes Omstændighed, bad derhos at Kongen vilde tag-

(*) See hans af mig i Aaret 1745. udgivne omstændelige Levnets-Beskrivelse Tom. 1. pag. 69 til 82.

Side 228

ne det hos sig selv, og Gesandten, naar han kom, maatte faae det Svar, som Griffenfeld foreslog. Lang Tiid derefter kom og Gesandten udi samme Erinde, som Griffenfeld havde talt om, og fik af Kongen samme Svar, som forhen af Griffenfeld var foreslaget. Gesandten undrede sig høylig herover og sagde til Herrerne, som stode hos ham: Jeg har ofte været udskikket af min Herre til adskillige Hoffer, men jeg har aldrig fundet en saa fornuftig Herre, som Kongen af Danmark, der uden at samle sit Conseil, eller at betænke sig, har kundet expedere saa høy og vigtig en Ting.

Som Griffenfeld var en meget duelig Mand, ja uden Striid een af de største Stats Ministre Danmark nogen Tiid har haft, saa havde han og derhos sine Feyl; blant samme var hans Penge- og Ærgierrighed de, som tilsidst foraarsagede ham hans dybe Fald. Saasnart han var bleven Cantzler, beskyldes han at have solgt baade geistlige og verdslige Embeder, for dermed at vedligeholde sin store Pragt og Stats. Vel meener nogle, at Griffenfeld havde under Haanden et Slags Tilladelse af Hans Majest. til at tage smaa Douceurer for verdslige Betieninger; men som Griffenfeld var en myndig Mand, tog han sig en heel Haands-breed Frihed, hvor en Finger-breed kun var ham tilladt.

Side 229

Aar 1674. afgik forrige Cantzler Peder Reetz ved Døden, og da blev Griffenfeld, foruden hans mange andre høye Embeder, ogsaa udvalgt til Patron for Kiøbenhavns høye Skole. Saadan Ære var han deels værd som en lærd Mand, deels laae det og egentlig til hans Cantzler-Embedet, efter Kong Christian den Tredies Stiftelse. Som Griffenfelds Fødsels Dag faldt just ind paa den samme Tiid, blev hannem i heele Academiets Navn præsenteret en ziirlig Inaugurations Oration, som Dagen derefter i Griffenfelds Nærværelse, blev holdet paa den øverste Høre-Sael. Af samme Inaugurations-Tale kand man erfare, hvor høyt Griffenfeld blev anseet for sin Lærdom og Klogskab paa de Tider.

Hidindtil havde Lykken føyet Griffenfeld i hvad han pægede paa: Han var Kongens anden Haand; Hans Betænkende blev efterfulgt i alle Ting: Baade Indlændiske og Udlændiske smigrede for ham, naar de skulde have noget vigtigt udrettet. Han var den fornemmeste Mand i Riget; Hos de Lærde var han i særdeele Høyagtelse; Hvem han talte for hos Kongen, blev strax hiulpen: Kort alle Ting gik ham efter Ønske; Men just dette var den Gift, som siden dræbte ham, herover blev han meget hovmodig og opblæst, saa han foragtede dem, som snart vare meere, end han, og holdt ingen saa god, som sig

Side 230

sig selv. Ved flig Opførsel førte han de Fornemmeste i Harnisk mod sig, og i sær paadrog han sig Generalernes og heele Militair-Etatens Fiendskab og Efterstræbelse, i det han altid var dem imod, og forhindrede deres Anslag.

Hans eget høye Mod, og hans Fienders Efterstræbelse var altsaa det, som forvoldte og befordre hans beklagelige Fald. Anledningen til samme gav den Pommersk-Svenske Krig, som varede i fem Aar, fra 1675. til den 3 Septbr. 1679. I denne Krig var Griffenfeld selv med i det første Feldt-Tog, men blev forskaaet for det andet og tredie. Udi den Defensiv-Alliance, som tilforn 1672. blev sluttet imellem Keyseren, Kongen af Danmark, Chur-Brandenburg, Brunsvig, Lyneborg og Hessen-Cassel, var Griffenfeld den, som paa Danmarks Vegne fornemmelig førte Pennen. Siden fik Griffenfeld adskillige anseelige store Summer af den Franske Minister, for at overtale Hans Majest. til Neutralitet. Griffenfeld, som under Haanden

søgte at forhindre Krigen, omendskiønt forgieves, blev mistænkt for, at spille under Decke med det Franske og Svenske Hof; men dette skeede dog alleene af private Hensigter; thi Griffenfeld sluttede, at, i Fald det kom til Kriig, Generals-Personerne, med hvilke han havde lagt sig ud, ville da ved alle Leyligheder paa det hæsligste

Side 231

sværte ham hos Majesteten, hvilket kunde ikke andet, end bringe ham til Fald.

Derefter blev Griffenfeld udi Rensborg tilbudet det heele Amt Steinhorst cum omni superiore territoriali, at han deraf kunde oprette sig et Tydsk Grevskab, om han paa beste Maade vilde foreslaae for Hans Majest. et Mageskifte med Oldenborg og Delmenhorstkes Afstaaelse til Hertugen af Holsteen-Gottorp, imod at Danmark fik det Amt Tøndern igien. Dette Tilbud skal Griffenfeld have taget imod, og foreslaget Hans Majest. Byttet, som kand sees af General-Fiscalens siden mod Griffenfeld indgivne Indlæg, omendskiønt Griffenfeld vil have sig frifunden i sin Besvaring derpaa. Han fik og ved samme Tiid en Assignation fra de Hamborger paa 10,000 Rd. indlagt i et Brev, hvori de bade ham, at formaae Hans Majest. til, ey at foretage noget mod samme Stad, hvilket de høylig frygtede Kongen havde i Sinde, saasom Armeen var saa nær, og de kiendte sig skyldig til at have fortient det. Dette blev med haske Farver afmalet for Kongen af de andre Ministre, og i sær af Generals-Personerne, som Griffenfeld ved sin Overmod havde gjort sig til Fiender.

Lykken gjorde tilsidst denne ellers store Minister saa samlende, at han endog glemte iblant den

Side 232

sin Konge skyldige Erbodighed, og nogle gange tiltog sig større Dristighed, end en Undersaat burde; Han beordrede i Kongens Nærværelse ey alleene ofte det, som Kongen først burde have resolveret paa, men endog, i Fald Kongen befalede noget, modsagde Griffenfeld det med en selvtagen Myndighed, beviiste og i sin Tale mod Kongen liden Respect; Havde Kongen beordret noget, som ey var efter Griffenfelds Hoved, forlangede han, at Kongen skulde igienkalde sin Ordre; Vilde Kongen hielpen nogen, og de ey stode Griffenfeld an, eller de havde ofret til ham i Forveyen, torde han vel vegre sig ved at udfærdige deres Bestalling: Militair-Personer æstimerede han ey det ringeste, hvorudover Kongen omsider begyndte at kædes ved saadan alt for overmodige Opførsel, og derfor skrev ham det bekiendte Advarsels-Brev til, som bestaaer af sytten Puncter, og tilfulde udviise alt det foran ommeldte. Brevet er af følgende Indhold:

Jeg har sandelig paa engang med disse efterfølgende Puncter vildet hermed lade Eder vide mine inderste Tanker, og hvad mig misfalder hos Eder.

- 1.) Jeg vil have mine Generaler og Officerer mainteneret, og at de til ingen anden end til mig selv skal være attachederede, eller af nogen dependere uden af mig selv.

Side 233

- 2.) Jeg vil at enhver hvad Charge han og er udi, skal bestille sit Embede, og ikke een dirigere dennem allesammen, hvilket ingenlunde nogen uden mig selv anstaaer og vedkommer.

3.) Tager Eder ikke meere Authoritet og Respect til udi det, som Eder vedkommer, end raisonabelt kand være, og gjører mig ikke i alle Ting det, som dog endelig skal være, alt for umueligt.

4.) Tager Eder vare, at I ikke i min Nærværelse beordrer noget, som jeg først burde resolve, og naar jeg siger noget, da hjælper mig i mine Tanker, men bringer mig ikke først paa et Sentiment, og siden paa en anden Meening igien.

5.) Jeg kand ikke vel fordrage alt for vidtløftige Raisonnements og Veltalenhed. Naar I vil sige mig noget, eller Jeg spørger Eder om noget, saa siger mig ikkun Eders Sentiment kortelig, thi store Raisonnements ere imod min Houmeur, og at høre Contradictioner eller Relationer kand jeg ikke omgaaes med.

6.) Tager Eder vare for Flatterier, thi alt hvad baade den eene og den anden gjør Eder, er ikke saa meget for Eders Skyld, som deres

Side 234

res egen Interesse, eller smaa Intriguers Skyld, i hvem det være maae, Høye eller Lave.

7.) I faaer at holde over, at ingen tager usømmelig Skienk eller Gave, og er det maaskee Eder nok bekiendt, at jeg i Begyndelsen ikke kunde taale det, og at jeg forbød det, dog ikkun mundtlig.

8.) Jeg vil og at de Breve, som kommer fra een eller anden, strax vorder mig tilsendt; At være den sidste at viide alting, lader ikke vel.

9.) og 10.) I gjør og vel, at I ikke altid recommenderer dem, som Eder tilhører, eller af Eder dependerer. Overiiler mig ikke, men jeg maa have Tiid at resolve mig, og kommer ikke igien, naar engang er resolveret.

11.) og 12.) Jeg har tidt nok sagt, man skulde i Tide søge fleere gode Officerer til Lands og Bands. Nu falder alting kostbar, men da attenderede det ingen.

13.) Jeg seer ikke hvortil alle de bas Raisonnements, og de saa ofte om een Materie giørende Repetitioner synderlig tiener til, dem jeg lettelig kand resolve, uden til at gjøre

Side 235

Folk for meget viis, eller og til at spille Tiden, som dog er kostbar.

14.) Af alle Omstændigheder fornemmes nok, at man intet æstimerer Militaire Affaires, og søger ikkun alle Midler og Veye at gjøre mig keed deraf. Men dette faaer jeg dog at sige, at det gager dem intet an, for jeg vil være, hvor min Armee er, og hvor meest er af Consideration at bestille, og derfor ikke vil separere Armeen.

15.) I vil endelig gjøre alting og viide alting, saa det synes jeg at have Navnet, og I all Direction og Reputation, eftersom de meere søger Jer end mig, for de som I vil vel, hjælper jeg, og de, som jeg vil vel, tænker I ikke paa, eller erindrer mig engang derom.

16.) Disse Puncter haver jeg villet lade Eder vide, eftersom det ellers i Længden vilde falde mig alt for kiedsommeligt, det længere at taale. Jeg haver det derfor skriftlig opsat, saasom jeg nok veed min Natur, at jeg ikke mundtlig kunde sige Eder dette uden Iver eller Emportement, saa vilde jeg ey heller tale med Eder om dette Dont. I retter Eder vel selv efter dette; Ellers er Eder selv nok bevidst, at jeg bør all den Omhu for Eders Advantage, som Eder tienlig være kand;

Side 236

Jeg haver gjort det hidindtil, jeg vil ogsaa bevise Eder det fremdeeles, og forbliver jeg Eder naadig som tilforn, gjører I ikkun i Guds Navn vores Affaires, Jeg vil gjøre Eders igien. Rensborg den 21 Aug. 1675. CHRISTIAN R.

Da Griffenfeld havde faaet dette Brev, blev han vel lidt bestyrtet, efterdi han deraf saae, at hans Credit hos Kongen begyndte at falde, men han lod sig dog ey meget deraf anfegte, alleeneste han paa det ydmygste skriftlig besvarede samme, og udbad sig Hans Majestets Naade, saa og i sær forespurgt sig om den 7 Post, hvori Kongen giver ham en subtil Advarsel angaaende usømmelig Skienk og Gave, om Hans Majest. dermed meente de af Hamborgerne bekomne 10000 Rdlr.

Efterat dette var foreløbet, forkynder Kongen offentlig Krig imod Sverrig, rykker derpaa med sin Leyr ind i Pommern, bloqverer Wismar, hvor Griffenfeld og fulgte Hans Majestet, med det hos sig havende Cancellie.

Her fortælles Griffenfeld skal atter have ladet see en nye Prøve paa sit alt for høye Mod. Kongen skikkede en Dag Bud efter ham, at han skulde komme til Hans Majest.; Griffenfeld lod svare:

Side 237

At han var upasselig, og medicinerede, men laae det meget Magt paa, ville han dog komme; Kongen, som var en munter Herre, sætter sig til Hest, og rider selv hen til Griffenfelds Telt, hvor han finder Griffenfeld ey alleene frisk, men endog i alle sine Klæder, fornøylene sig med nogle gode Venner.

Da det nu varede med Wismars Beleyring indtil midt i December, bleve, formedelst daglig indfaldende ont Veyrligt med Snee, Regn og Kuld, mange af Soldaterne syge, Griffenfeld selv blev og syg, og maatte gaae til Sengs. Herudover raadede Generalerne Kongen at ophæve Beleyringen, eller og opsætte den til Foraaret; Men Kongen drog selv hen i Griffenfelds Telt, for at raadføre ham herudi. Griffenfeld raadede Kongen af all Magt at fortsætte Beleyringen, bad og tillige Hans Majest. at anstille sig, ligesom han ville commandere en General-Storm. Dette fandt Bifald hos Kongen, men da Generalerne mærkte det, lode de Griffenfeld vide, at han gjorde best, om han holdte sig fra Kriigs-Sager, som vare over hans Begreb, og blev ved sin Pen: Griffenfeld svarede: Han meente at udvirke lige saa meget med sin Pen, som de ved deres Raarder. I samme Terminis havde Griffenfeld kort tilforn svareet Hertugen af Pløen, som kaldte Griffenfeld en Blek-Potentat:

Side 238

Det skulle fortryde mig, svarede han, om jeg ey med denne min Pen, skulle udrette ligesaameget, som I med Eders 18000 Mand. Dette stemmer og overeens med hans sædvanlige Symbolum: La pluma dirige el hierro, qve hade acertar. i. e. Pennen styrer Raarden med hvilken vi stride.

Imidlertid Griffenfeld laae syg, besøgte Kongen ham ofte i hans Telt, og blev han fast i alle Ting spurgt til Raads; Kongen blev hos ham heele Timer, ja Hans Majest. stoppede selv engang med sit eget Lomme-Tørklæde et lidet Hul i Teltet, hvorigiennem Hans Majestet fornam, at der blæste lidt Vind ind paa Griffenfeld; Det var all den Naade og Lykke Griffenfeld, der ey var kommen af nogen høy Byrd, enten kunde vente, eller ønske sig af en Souverain Potentat. Wismar, som Griffenfeld havde raadet Kongen at holde belejret, overgav sig med Accord til Hans Majest. efter 5 Timers ustandne Storm den 13 Decembr. Den 16 Ejusd. om Aftenen holdte Kongen med Dronningen og Prinds Georg aaben Taffel paa Raad-Stuen sammesteds, hvor Kongen samme gang skal have begiert et Glas Viin, og, da det var bleven ham bragt, skal han have sagt: Griffenfelds Skaal; dann sonder ihm wären Wir nicht hier!

Side 239

hier! hvilket var en særdeeles stor Ære for Cantzleren. Selv samme Dag communicerede Griffenfeld Cron-Printz Friderich Staden Wismars Erobering, ved en Skrivelse, hvori han og gratulerer Printzen til Nyt-Aar.

Da Staden Wismar var indtaget, reyste Kongen med Dronningen, og Prinds Georg til Kiøbenhavn, hvor de tillige med Griffenfeld ankom den 13 Decembr. og endte han saaledes sin baade første og sidste Campagne.

Med et par Ord vil man endnu melde om Aarsagen til Griffenfelds Titul, hvorfor han skrev sig Herre til Bratingsborg og Wisborg. Da Kong Christian den Femte strax efter sin Regierings Tiltrædelse havde giort Griffenfeld til Greve, forleenede Han Griffenfeld med den prægtige Øe Samsøe, paa hvilken Øe i forrige Tider har været tre befæstede Slotte, Bratingsborg, Wisborg og Hiortholm kaldte; af disse 3de førte Griffenfeld de 2de førstes Navn i sin Titul efter Kongelig Befaling, paa det sammes Ihukommelse ikke skulde skrives i Glem-Bogen. Ommeldte Samsøe-Øe er meget smukt beskrevet paa Vers af den lærde Peter Resen (*), og tilegnet Griffenfeld,

(*) See brave Danske Mænds Eftermæle 1ste Deel pag. 622.

Side 240

som Øens den gang værende Eyere. Siden efter Griffenfelds Fald, blev baade Samsøe og alt det Gods han havde i Norge, ham fratagen, og confisqveret.

Da Griffenfeld var kommen tilbage til Kiøbenhavn, foranstaltede han alting paa det prægtigste hvad der kunde give ham nogen udvortes Anseelse. Han havde en meget smuk Vogn, stærk bebremmet Liberie, og kørte stedse med fire Tienere bag paa Vognen, og to Pager foran, naar han drog til Hove. I Nicolai Kirke lod han sin Stoel stadselig oppudse, og sit prægtige Grevelige Vaaben fæste derpaa. Ved samme Leylighed, siges der, at en gammel Borger, som gik forbi Kirken, da han hørte den stærke Banken, gik han ind, og saae hvad det var, hvorpaa han udbrød med disse Ord, da han vilde gaae bort: Børn slaaer dem kun intet saa fast, thi de blive dog intet ret længe siddende. Hertil kand lægges denne Begivenhed, at, da Griffenfeld stod en Dag og saae paa Vand-Springet i sin Gaard, var en tam Hiort, som han havde, løbet ind af en aaben

Dør, og kommet op paa det øverste Loft, hvor den i Griffenfelds Paasyn sprang ud igiennem Lugen, og styrtede Halsen af sig tæt for ved Griffenfelds Fødder; Man vil sige at han skal have lagt Mærke hertil, og anseet det som et ulykkeligt Tegn.

Side 241

Mange have vildet finde det lastværdig hos Griffenfeld at han tilsidst foragtede sine gamle gode Venner. Han havde iblant andet givet Professor Winding Nøglen til sin Bag-Port, at han uanmeldet kunde gaae ind til ham. Dette Venskab blev til sidst saa forkølnet, at Griffenfeld lod en Smed forandre Laasen paa Bag-Porten, saa at Windings Nøgle ikke meere kunde lukke op. Da nu Winding en Aften mærkede at Laasen var forandret tillige med Venskabet, gik han noget slut tilbage, og, da han kom hiem til sin Kone, sagde han: Cancelleren see sig dog vel for, at ham ey forestaaer et Fald, da han nu saa gandske foragter sine gamle gode Venner.

Iligemaade skeede det med Magister Wiborg, som havde været Griffenfelds Lærere. Denne gamle Mand havde hidindtil aarlig, efter Ordre, maat besøge Griffenfeld, og da sidde øverst til Taffels hos ham; Men herudi skeede og nu en Forandring kort for Griffenfelds Fald, saa at samme Magister Wiborg ey meere kom til Taffels med ham selv, men blev spiset for sig selv, hvorover han og har spaaet, at det ey vilde vare længe med Griffenfeld.

Om Foraaret derpaa foreslog Enke-Dronningen for Griffenfeld et anseeligt Giftermaal med Prindsessen af Holsteen-Sønderborg, Lovisa Charlotta; Herudi begik Griffenfeld den For

Side 242

Forseelse at tage Forsømmelse, uvitterlig af hvad Aarsag; mueligt hans forbudne Kierlighed til Stadtholder Bielkes Frue, var den gang Skyld deri; Han udviiste meere Hiertes Tilbøyelighed til Prinsessen af Tarance, en indfød Franzøse, som paa de Tider var til Hove hos Dronningen, hvorimod Hertugen af Pløen, som var den første ommeldte Prinsesses Paarørende, satte sig af all Magt, bragte det og tilsidst saavidt, at det af Enke-Dronningen foreslagne Giftermaal syntes at have sin Rigtighed; thi Prinsessen var alt paa Veyen til Kiøbenhavn; Men da hun i Corsøer fornam, at Bladet i det samme havde vendt sig for hendes forventede Brudgom, vendte hun strax tilbage igjen.

Man tør ey saa meget forundre sig over dette foreslagene Giftermaal, naar man betænker denne ellers store Mands saavel personelle Fortienester, som og den Agt og Anseelse han stod udi ved de fleeste Europæiske Hoffer. Ved det Franske Hof skal Kongen have sagt i de samme Tider til den Danske Gesandt Meyercron, (Griffenfelds Fetter) efter Meyercrons eget Vidnesbyrd, lydeligen disse Ord i alles Paahør: Je ne sçaurois m'empêcher de Vous témoigner l'estime infinie que j'ai pour les merites du Chancelier de la Couronne de Dannemarc! il à sans doute un des plus grands Ministres du Monde: i. e. Jeg kand ikke undslaae

Side 243

mig for at tilkiendegive Eder den usendelige store Priis, jeg sætter paa det Meriter, Cantzleren af Danmark besidder, han er sandelig een af de største Ministre, der er til i Verden; og derpaa sagte til ham selv: Je le scai, qve Mr. le Comte de Griffenfeldt sert fidelement son Maitre, & qv'il me sert, je lui servirai aussi; je vous prie de le lui témoigner i. e. Jeg veed det Greve Griffenfeld tiener sin Konge særdeeles tro og oprigtig, saa og at han beviser sig dienstagtrig imod mig, jeg vil igien tiene ham, det beder jeg, I vil forsikkre ham. Siden den 23 Martii havde Mejerchron en særdeeles Audience, og da skal Kongen, efter Mejerchrons egenhændig Beretning, atter have sagt til ham: Je suis aussi bien obligé à son Ministre, Vous sçavez ce qve je vous ay dit tout haut dans vôtre Audience publique sur son chapitre, c'est mon veritable sentiment, & je vous prie de lui témoigner, qve je sera bien aise de lui pouvoir rendre service: i. e. Jeg er

hans Minister forbunden. De veed selv, hvad jeg sagde høyt til dennem ved deres offentlige Forhør, angaaende denne Materie, det er virkelig min alvorlige Meening, og jeg beder, de ville forsikkre hannem, at det skal være mig kiert, om jeg igien kand tiene hannem.

Side 244

Griffenfeld var desuden i stor Anseelse ved andre Hoffer, i sær ved det Hannoverske og Brandenburgiske; thi han var af Kongen i Preussen ey alleeneste forleenet med den store Øe Wollin, men skulde ogsaa have havt det heele Land Rygen, dersom hans pludselige Fald ey var kommet imellem, som forvoldte at han og mistede Øen Wollin igien. Af Keyseren blev han erklæret for Riigs-Greve: Ja Dronning Charlotta Amalia har i sine egenhændige Breve til Griffenfeld, for at føye hans overmaade Ergierrighed, underskrevet sig hans Tienerinde.

Men at komme til denne bekiendte Mands Fald, da har just saadan hans Anseelse hos Fremmede, Kongens og Enke-Dronningens Naade, som han var saa høyt opskreven udi, og Tillid til hans egne store Midler været det, som med andet har styrtet ham. Han kunde ey begribe sin utrolige Lykke, men blev saa opblæst deraf, at han fast ey meere kiendte sig selv. Andre Ministre, naar de vilde til Slottet, stode de af uden for, og gik til Fods ind; men Griffenfeld lod sin Vogn køre lige ind i Slots Gaarden til Trappen, hvor han først steg af, og mødte ham nogle af de andre Ministre eller Generals-Personer, som af Høflighed stode med Hatten i Haanden, eller under Armen mens

Side 245

talede med ham, satte Griffenfeld uden Undseelse sin egen paa.

Til sidst begyndte hans utaalelige Hovmod at gjøre Kongen keed af hans Omgængelse, samt fortrydelig over hans alt for store selv tiltagen Myndighed; Samme satte de samtlige Ministre i fuld Bevægelse, til at puste ad de Unaades Gnister, som glimrede hos Kongen imod Griffenfeld, paa det de kunde faae en Mand af Veyen, der alleene vilde have Kongens Hierte, og neppe tillade andre at tale med Hans Majestet i Eenrum. Hertil kom nu og de Holsteenske Sagers Angivelse, og endeel mistænkte Breves Opbringelse, skrevne Griffenfeld, de Franske og Svenske Ministre, Terlon og Liliencron, imellem. Griffenfeld havde handlet uforsigtig derudi, at han havde indladt sig i alt for nøye Forstaaelse og Brev-Vexling med dem, samt under sit eget Segl befordrede deres Breve til den Franske Gesandt Feuquieres i Sverrig, hvilket var ingenlunde anstændig for ham, som Rigets Cantzler, just paa den Tiid Sverrig var Danmarks Fiende.

Det paatankes for det (2.) hos Griffenfeld, at han af all Magt med hemmelige Kunst-Greb, har søgt at forhindre, eller i det mindste at forhale Krigen imod Sverrig, paa det hverken Generalerne skulde faae Leylighed at sette ont for

Side 246

ham hos Kongen, ey heller Sverrig lide noget synderlig Tab, hvilket Griffenfeld baade skriftlig og mundtlig skal have lovet Terlon. (3.) Blev mange Klager indgivne over Griffenfelds Gierrighed, at han tog Penge baade for Verdslige og Geistlige Embeder, hvorover Kongen høylig blev fortornet, og udgav den Forordning om Skienk og Gave, dateret Kiøbenhavn den 20 Martii 1676. (4.) Kom man efter, at den Franske Minister vidste heele Sammenhængen hvorledes man vilde gaae til Verks i det forestaaende Feldt-Tog, og mange andre Hemmeligheder, som alle i Geheim-Conseil vare besluttede, og af Griffenfeld eene kunde faaes at vide. (5.) havde Griffenfeld tilbageholdt mange Breve, og ey redelig aabenbaret Kongen alle Ting, paa det han Krigen kunde forhindre, eller dog forsinke; Men herudi forekom ham den Brandenburgiske Envoye Brandt, som allesvegne ved sine Spydere udforskede Griffenfelds

Anslag, indtil han til sidst opbragte nogle af hans Breve, som han strax leverede til Kongen, deriblant var og det siden i Acterne saa tidt ommeldte, hvori Griffenfeld forsikkrer Terlon, at de Franske og Svenske Sager skulde være gandske sikkre i hans Hænder.

Da Kongen havde faaet disse Breve og giennemlæst dem den 10 Martii om Aftenen sildig, lod han i Stilhed kalde til sig General-Lieutenant

Side 247

Arensdorf, Grev Ahlefeldt, Bierman, og en Deel andre høye Herrer, hvor da Brevene paa nye bleve efterseete. Som de forsamlede Herrer af dennem ville slutte, at han maatte spille under Dekke med det Franske og Svenske Hof, eragtede de at være raadeligst, at sætte Griffenfeld fast, og derved forebygge baade hans og Fiendens Anslag. Dette fandt Bifald hos Kongen, som endnu samme Nat lod Cantzlerens Svoger Borgemester Fog, der var Medvidere i alle Griffenfelds Anslag, fængsle i det blaa Taarn, Cantzleren uafvidende: Om Morgen tilig kom Griffenfeld efter Sædvane, med nogle hos sig havende Brevskaber til Kongen, men da han var kommen just neden for Slots-Trappen, mødte General Arensdorf ham, og spurgte hvor hans Excellence agtede sig hen? Griffenfeld svarede ham gandske kort: Til Kongen. Men Arensdorf stillede strax sin blotte Kaarde tvert imod ham, og derhos gav at forstaae, det han efter Kongel. Ordre skulde forføye sig til Bibliotheket; Griffenfeld svarede meget bestyrtet: Hvis det er Hans Majests. Ordre, saa maa jeg adlyde! Derpaa blev han af Arensdorf ledet igiennem Longangen op til Bibliotheket, og, saasnart han der var modtaget af Hr. Rosenkranz, gik Arensdorf strax hen, og berettede Kongen, at Griffenfeld efter Ordre, uden nogen Opsigt, var bragt i Forvaring.

Side 248

Her blev nu strax raadsflaget, hvad man videre skulde fange an med Griffenfeld, som imidlertid maatte sidde heele Dagen paa Bibliotheket, fuld af Mistrøst og Vankelmodighed; Han skal da blant andre merkelige Samtaler med Rosenkranz, have sagt: Dette Bibliothek var det første Trin og Middel til min Ophøyelse, det er og den første Stuff til min Fornedrelse.

Endnu blev samme Dag Griffenfelds Huus besat, hans Skrifter og Gods forseglet, hans fornemmeste Betiente fængslede, og om Aftenen blev han selv af Rosenkranz geleydet bag ud fra Slottet, hen til Canalen, samt udi en Chaloupe bragt under Christianshavns Broe, hen til Castellet, og der efter Kongelig Ordre overleveret af Rosenkranz til Commendanten. Der berettes, at Griffenfeld, da han skulde træde i Chaloupen neden for Slottet, skal efter et dybt Suk have sagt: Ach Jesu! hvi kommer jeg hidtil?

Derefter udkom en offentlig Kongel. Befalning, dateret Kiøbenhavn den 21 Mart. 1676. i Kraft af hvilken alle de, som vidste noget at sige om Griffenfelds Gods og Breve, desligeste og de, som havde nogen Fordring hos ham, skulde under sammes Forliis møde inden fire Uger paa det Kongel. Skat-Kammer.

Embedes Vegne, at undersøge

Side 250

Sagen, tillige med den Tydske Advocat Mauricius, som var en Licentiat Juris fra Göttingen i Saxen.

Denne Licentiat Mauritius tillige med General Fiscalen gjorde Begyndelsen med at forhøre Vidnerne i Sagen, som nu var anlagt mod Griffenfeld; De fremkaldte til den Ende for Retten Borgemester Fog, Griffenfelds Svoger, og hans Secretair Henrich Lund, hans Haandskriver Rasmus Knudsen, samt hans fornemmeste Betiente og Tienere, hvilke alle bleve tagne i Eed, og derpaa efter nøye Forhør maatte aflægge deres Vidnesbyrd. Imidlertid forlangede Griffenfeld, enten selv personlig at komme, eller og skriftlig at melde sig hos Kongen, hvilket

blev ham nægtet, ey heller fik han Pen og Blek, førend i niende Uge efter sit Fængsel, hvorover han og siden, skiont forgieves, besværges sig.

Saasnart Vidnerne vare afhørte, opsatte Licentiaten Beskyldningerne og sin derefter giorte Irettesættelse mod Griffenfeld paa Tydsk, den han overleverede til General-Fiscalen, som efterat det var oversat paa Dansk, indgav samme i Retten den 3 May 1676. I dette Indlæg beskylder han Griffenfeld for mangfoldige grove Mishandlinger.

Side 251

- 1.) At han har taget Penge for Præste-Kald, saasom for Vice-Superintendentens Bestilling paa Island 500 Rdlr. hvoraf Fog fik 100 Rdlr.; For Estvald Præste-Kald 500 Rdlr.: For et Præste-Kald i Fyen 600 Rdlr. 2c.
- 2.) At han for verdslige Embeder til Rettens Forkrænkelse har taget Penge, Skienk og Gave af Ind- og Udlændiske, neml. af Kielman en Ring paa 2000 Rixdaler. Af Hamborgerne 10000 Rdlr. 2c.
- 3.) Beskyldes han for at have handlet imod sin Troskabs og Embedes Eed i efterfølgende Poster: a) Har han ey holdt de ham betroede Hemmeligheder geheime, men dennem i sine Almanakker antegnet, b) har han ey forebragt alle indgivne Ansøgninger, c) har han ey trolig efterkommet hvad Kongen baade skriftlig og mundtlig har befaleet hannem, d) har han ey havt flitig Opsyn med Cancelliet, men betroet sine Tienere mange, i sær Kammer-Sager at forfærdige hiemme i sit Huus, e) har han tilbage holdt mange Potentaters Breve, f) har han i nogle Bestallinger ladet et aabet Rum til Navnet, og saaledes faaet samme underskrevne, men siden sat et andet Navn ind imod Kongens Villie; g) har han været hinderlig i Skat-Kammeres Indkomme.

Side 252

- 4.) Tillægges Griffenfeld Forbrydelse imod Kongens egen Høye Person, d. e. Forræderie, med utilladelig Brev-Vexling med samtlig høye Allieredes Fiender.

Efter disse giorde Beskyldninger mod Griffenfeld, følger til sidst General-Fiscalens Irettesættelse mod hannem, som gaaer derpaa ud, at den Grævelige Stand med all Ære og Værdighed skulde Griffenfeld fratages, hans Grevskab med alt hans Gods og Formue gaae til Kongen, hans Vaaben og Hielm af Bøddelen sønderbrydes, han selv levende af Heste sønderrives i adskillige Parter, eller og efter Halshuggelse at legges paa Steyle.

Saasnart dette forfærdelige Indlæg for Retten var oplæst, blev en ligelydende Gienpart deraf Griffenfeld meddelt, og otte Dages Tiid hannem forundt til samme at besvare. Imidlertid bleve i Kiøbenhavn fældede adskillige Domme over den fangene Cantzler, baade med og mod, skiont de fleeste formedelst hans ulidelige Ære- og Penge-Gierrighed vare eenige om at skyde med begge Hænder efter Vognen, som hældede. Der kom og samme Tiid et Rygte ud, at Griffenfeld skulde have havt i Sinde at ombringe Kong Christian den Femte, eller og forraade ham til de Svenske for ti Tønder Guld, der skulde være ham lovet derfor, hvilket kand sees

Side 253

af Jacob Worms Skrift til Griffenfeld, kaldet Post-scriptum Tragicum, eller Prophetiæ Complementum.

Det er i sær mærkværdig, at Griffenfelds gamle Moder var ikke vel til Mode i hans Velstand, men græd og klagede sig, naar nogen fortalte hende om hendes Søns Forfremmelse fra en høj til en anden høyere Værdighed. Derimod skikkede hun sig temmelig taalmodig i hans Fald, og ved adskillige Knæ-Fald for Kongen og Dronningen allene bad, at hans Vaaben i Kirkerne, og andre offentlige Steder, maatte blive ubeskæmmede.

Da de otte Dage vare forløbne, som Griffenfeld vare forundte til at besvare General-Fiscalens Indlæg, indfandt han sig rigtig for Retten den 11 May med sit Forsvar.

I dette Forsvar søger Griffenfeld i Almindelighed at afvelte fra sig de fleeste ham tillagde Beskyldninger; Dernæst gaaer han fornemmelig løs paa hans Hoved-Fiende, Licentiaten Mauritius, fordi han engang offentlig i Retten skal have sagt, at Griffenfeld havde ladet falde disse Ord til nogle af sine gode Venner: Det er godt at være i et Land, hvor man kand blive først Græve, saa Fyrste, og omsider Konge: Jeg længes efter Kongens Død;

Side 254

Thi saa vilde jeg være Ober-Formyndere: hvilket, da Griffenfeld siden paastod, at Licentiaten skulle beviise, har samme svaret ham paa Tydsk: Unterdessen wäre es doch von jemanden gesagt worden: Deraf tog Griffenfeld Anledning til at sige, at det var Licentiatens Sprog: Imidlertid hænger det dog en Klik paa, uagtet det ey saa nøye er beviist.

Hvad Griffenfelds Besvarelse paa General-Fiscalens Indlæg angaaer, da har en anden Autor derom udladt sig saaledes: (*)

„Griffenfeld svarer først til de indlændiske, og siden til de udlændiske Beskyldninger; Fra de første redder han sig ikke vel ud, saasom han tilstaaer, at en og anden Solicitant gav ham Foræring, men siger, det enten var til Taknemmelighed for beviiste Tieneste, eller søger at henføre det til Cancellie-Sportler, hvilke Undskyldninger dog ey kunde holde Stik, efterdi man i saa Maade kunde sætte Farve paa all Corruption, ey heller retfærdiggior han sig dermed, at han imodtog Gaver, eller lod Solicitanten lægge dem bag ved sit Speyl, ikke i Forsæt, at beholde, men for siden ved Leylighed at skikke dem tilbage igien, hvilket aldeles ikke kunde præsumeres at være nogens Forsæt;

(*) Holbergs Danmarkes Historie Tom. 3. pag. 667.

Side 255

»Thi at exponere sig ved at modtage nogens Gaver, uden Intention at beholde dem, er en Daarlighed, som ingen kunde faae i sit Hoved at være bedreven af en Mand, af Griffenfelds Skarpsindighed. 2.) Den Beskyldning om Griffenfelds Ansøgning at faae Titul af Lord i Engelland, meener han at falde af sig selv, saasom det var urimeligt, at han, som var Rigs-Græve, og beskyldes for at abeyde paa at blive en Keyserlig Rigs-Fyrste, skulde bekymre sig om at obtinere Titul af Engelsk Lord, som var saa meget ringere: Hvad som havde givet Anledning dertil, var, at han udi Aar 1672 havde skrevet til Henshov, som her tilforne havde været Envoye, at han vilde lade ham viide, hvad for Privilegier Græver, Fri-Herrer, og dislige Titularer i Engelland havde, og siger han, at man paa samme Fundament kunde have beskyldt ham for at ville have været Grand d'Espagne, fordi han for nogle Aar siden havde skrevet til Spanien, for at viide, hvorledes det hang sammen med de rette Spanske Grandes, iligemaade at være Cardinal, efterdi han engang af Canonico Lufr havde forlangt at viide noget om denne Materie, saa at man heraf seer, at han tracterer denne Beskyldning for latterlig, hvor vel at man kand sige, at den Post hos en suspect Person kunde være noget betænkelig, efterdi han udi Engelland ikke alleene havde forespurgt sig om Grævers og Fries

Side 256

Frie-Herrers Privilegier, men endogsaa om Fyrstendommer og Marquisater, at hvo det kiøbte, omendskiøndt han var fremmet, possiderede strax samme Qvalitet, eller om han derpaa et a parte Patent skulde have. 3.) Den Correspondence, som Griffenfeld beskyldes for udi Krigen at have haft med Svenske og Franske Ministres, negter han ikke, men siger, at det hos ham ikke bør regnes meere criminel, end hos andre udi Riget, der paa samme Tiid fik et og andet Brev fra samme Ministres, og svarede høflig derpaa; Den haardeste Knude for ham at løse er den Expression, som fandtes i et af hans Breve til Terlon, nemlig Sverrigs og Frankrigs hemmelige Sager skal være sikker nok i min Haand; Dette, siger han, var allene skreven, for at giøre samme Ministre trohiertige, og meener derudi at have opført sig som en habile Stats-Mand, hvilket man kand lade staae ved sit Værd; men dog maa tilstaaes dette, at hvo der udi Kriigs-Tider exprimerer sig saaledes udi Breve til fientlige Ministre, kand ikke andet end underkaste sig Mistanke, med mindre han kand beviise sig af sin Konge at være Autoriseret til at underholde saadan fortrolig Correspondence. Det er ogsaa noget vanskeligt at troe, at en saa habil Stats-Mand, som Terlon var, skulde, uden at være forsikkret om den Person han corresponderede med, betroe Rigets hemmelige Sager udi dens Hænder.'

Side 257

der. Griffenfeld paastaaer dog bestandig, at denne Correspondence, som i Processen henføres til Crimen læfæ Majestatis, sigtede alleene til at dysse Frankrig og Sverrig i Søvn, og allegerer, for at bekræfte saadant, ikke alleene Sagens Udfald, men endogsaa et fra Frankrig og Sverrig interciperet Brev, hvorudi de Franske skrive, at Riigs-Cantzleren i Danmark, havde som en habil Minister duperet dem, og dysset dem i Søvn med den Adresse, saa at hverken Sverrig eller de selv kunde besværges sig med føye over nogen anden, uden dem selv.

Til sidst slutter Griffenfeld dette sit Forsvar med disse bevægelige Ord for Retten: „Lader den Pen, som jeg med saa stor Berømmelse har ført for mit Fæderneland, bevæge eder til at tage eder min retfærdige Sag an, og at stille min Herres og Konges Vrede. Jeg indflyer til min Allernaadigste Konges medfødte Naade og Mildhed. Jeg er som Leer i Hans Haand; Han kand giøre af mig hvad han vil; Jeg underkaster mig gandske Hans Villie; Representerer min Allernaadigste Konge, at Han dog ikke vil forkaste og sønderbryde sine egne Hænders Gierning; Hvi vil Han udrydde den Plante, som Hans Sal. Hr. Fader har plantet, Han selv vandet, og Gud givet Vexten, og nu af Bagvaskelses fuule og giftige Vinde vil

Side 258

svies og visne, om Han ikke selv en naadig Straale derpaa kaste og skinne lade vil? Gud bevæge Kongens Hierte til en mild Retfærdighed, og retfærdig Mildhed.

Saasnart dette Forsvar var af Griffenfeld i Retten indleveret, og der oplæst, gav Licentiaten strax at forstaa, at samme skriftlig skulde blive besvaret til næste Mandag. Derpaa blev dette Griffenfelds Forsvar opsendt til Slottet, hvorfra det, efterat det var bleven Kongen forelæst, strax blev skikket tilbage til Retten ved Resident Lindenov og Assessor Wolf, som betydede Dommerne Kongens Alvorlighed i den Post med Almanakkerne, hvorover Hans Majestet høyst var fortørnet, efterdi Griffenfeld ey alleene derudi havde formastelig og ubluelig skrevet om Kongens egen høye Person, men nu ogsaa i Steden for at undskylde sig og bede om Naade, ligesom pukkede og trodsede i sin Exception eller Forsvar.

Dagen dernæst kom Griffenfeld frem for Retten, hvor Dommerne gave ham sligt tilkiende, og tillige overtlydede ham om Urigtigheden af det, han havde foregivet, at ingen havde faaet disse ommeldte Almanakker at see, efterdi han havde ladet sin Tienere skrive i samme, hvorover de saae sig nødte til, om ikke for andet, saa dog alleene for den Forbrydelse imod Kongens egen

Side 259

høye Person, at frakiende ham Livet. Da blev Griffenfeld ilde til Mode, og begyndte nu ey at paastaae Retten men Naade, bad og Dommerne heel bevægelig, at de vilde søge at formilde Kongens Vrede, og forestille alle Ting paa beste Maade, efterdi han tilstod herudi at have feylet, og vidste paa ingen Maade at redde eller undskylde sig, undtagen at Naade maatte gaae for Retten, som kand sees af hans Duplique, eller andet Forsvar imod General-Fiscalens andet Indlæg.

Siden derefter fremkom for Retten General-Fiscalen, og indgav den 17 May sit andet Indlæg imod Griffenfeld, hvorom Hr. Baron Holbergs Betænkende er denne: „Dette Skrift er uden Tvivl conciperet af Licentiaten allene, saasom det er alt for høytravende til at kunde være skrevet med en Dansk Advocates Pen. Derudi findes intet, uden hvad som i første Indlæg er indført; thi Tillæggene, som dertil ere giorte, bestaae udi vidtløftige Citationer af gamle Jurister og Kirke-Fædre, saa at det synes hellere at være en Dissertation for Licentiat- eller Doctor-Graden, end et Indlæg at fremføres i en Ret, og kand jeg ikke sige, enten det er et Dansk Indlæg broderet med Latin, eller et Latinsk broderet med Dansk, thi begge Srogene regiere lige stærk deri. Mauritius var da hid forskreven som en habil Jurist, og meest beqvem til at udføre

Side 260

saa vigtig en Sag; jeg for min Person disputerer ham ey den Qvalite af en lærd Jurist, skiondt jeg holder for, at manges Dansk Under-Rets Procurator kunde have heri acqviteret sig ligesaa vel, og med saa simple Ord og Argumenter, som passede sig til Materien, fornøyet Dommerne langt mere.”

Dette Indlæg kunde altsaa ingen synderlig Skade giort Griffenfeld, dersom han retskaffen havde kundet forsvare sig imod det første, eller ey meere mundtlig havde seet sig overbeviist i Retten, end her syndig skeet er i dette Indlæg.

Herimod indgav nu Griffenfeld sit andet og sidste Forsvar i Retten, dateret den 19 May, hvorudi han i Steden for, som tilforn, at drive Spot med Licentiaten Mauritium, skriver baade ydmyg og sagtmodig. Den fornemmeste Indhold heraf er denne, at Griffenfeld, i hans af menneskelig Skrobelighed begangne Forseelse med Almanakkerne, samt et Udkast til een ham betroet hemmelig Sag, beder om intet andet end Naade, ligesom Hans Kongel. Majest. vilde at Gud ham igien i sine Menneskeligheder naadig være skulde; Dernæst søger Griffenfeld aldeeles at gjøre sig reen for den ham tillagde Forræderies Beskyldning.

Side 261

Den Franske Minister Terlons Breve og Ord paa et og andet Sted har ellers den gang fornemmelig givet Anledning til at troe, det han havde en nøye Forstaaelse med Griffenfeld, eftersom han engang, da han af et Glas Viin var blevet vel til Mode, offentlig i et heel Selskab roste sig heraf, og lod disse betænelige Ord falde: At hans Herre anvendte utroelige Summer paa visse Folk, som han allesvegne havde i sin Sold, men at han og troede, at de nok paa sine Tider igien skulde gjøre Gavn for samme, og at det stod til ham, at tage Riger fra Kongen af Danmark, og derimod igien give samme til Sverrig. Af den Aarsag lod og Kongen af Preussen, som den gang var i Forbund med Danmark, Hans Majestet om sligt advare, paa det Kongen skulde tage sig i agt for de Franskes Fiinhed, og tillige for Griffenfeld.

Man førte Griffenfeld samme Tiid til Gemyt, at, førend han faldt, var Terlon ikke at faae fra Kiøbenhavn, derimod saasnart han var falden, var Terlon og strax reyst bort. Desuden forekastede General-Fiscalen ham mundtlig den Forsikkring, han ved Krigens Begyndelse havde givet baade den Svenske og Franske Minister, nemlig, at, uagtet det vel mod hans Villie var kommen til en aabenbare Kriig imellem Danmark og Sverrig, skulde han dog

Side 262

dog nok søge saaledes at føre den i Langdrag, at Sverrig ey nogen synderlig Skade skulde kunde tilregne sig.

Iligemaade blev Griffenfeld forekast den store Fortrolighed, og iidelige Omgang, han havde havt med Terlon, hvorimod han vel i sit sidste Forsvar havde undskyldt sig saaledes: At han ey kunde viise ham Døren, ey heller saae han, hvorledes man kunde regne ham det til nogen Fortrolighed, efterdi det skeede kun paa de Dage, han almindelig talte med alle; men sligt var kun en maadelig Undskyldning; Thi 1) var Griffenfeld virkelig fortrolig med Terlon, som uden Tvivl af Griffenfeld havde faaet heele Sammenhængen at vide, hvorleedes man vilde gaae til Verks i det forestaaende Feldt-Tog; 2) Om han aldrig havde havt hemmelig Forstaaelse med Terlon, burde han dog som Rigets Cantzler, i slige Kriigs-Tider, have søgt at undgaae all Mistanke derom.

Efterat alt dette saaleedes var overvejet, og General-Fiscalen paa nye mundtlig havde talt mod dette Griffenfelds sidste Forsvar, blev Sagen efter General-Fiscalens Paastand optaget til Doms, og Griffenfeld afskeediget fra Retten; Han gjorde ved denne Leylighed, førend han gik ud, en liden Tale til de samtlige Dommere, hvori han paa det bevægeligste bad dem

Side 263

at overtale Kongen til Naade, at Liv og Ære maatte ham blive skienket, og tillige forestillede dem, at de hertil saa meget des meere maatte lade sig bevæge over hans haarde Skiebne, samt elendige Tilstand, eftersom han formedelst sine alt for mægtige Uvenners Efterstræbelse var geraaden derudi.

Saasnart Retten var ophævet, blev alt hvad forhandlet var, Hans Majestet berettet, saa og at Sagen til Doms var optagen; Men efterdi Griffenfeld ey noksom kunde gjøre sig reen for de ham beskyldte Ting, saae Dommerne sig nødte til efter General-Fiscalens Irettesættelse, at dømme Griffenfeld fra hans grevelige Æres Stand, og Livet, hvis Hans Majestet ey selv af egen medlidende Naade, samt i Betragtning af hans forrige Fortienester, ville skienke ham samme. Efterat det nu var besluttet, saa at Dommen den 20 May offentlig i Retten skulde afsiges, vare der mange, som imidlertid gjorde Forbønner for Griffenfeld, ja endog Hendes Majestet Dronningen selv; men Kongen var herudi uovervindelig, og i særdeleshed for Almanakkernes Skyld høyst fortørnet paa Griffenfeld, befoel derfor Retten at have sin Gange, og med alle Ting efter Loven at forholdes.

Forend Dommen blev afsagt, gik et par Dage forud tvende af de forordnede Commissarier,

Side 264

Geheime-Raad Scheel og Professor Winding, personlig op til Kongen, og bade begge for Griffenfelds Liv, forestillende Hans Majestet derhos underdanigst, det dennem syntes, at Griffenfeld ey noksom i alle Poster var bleven overbeviist at være død-skyldig, udbad sig derfor, i fald han ey med Livet blev benaadet, da allernaadigst at maatte vorde forskaanede for at underskrive hans besluttede Blods-Dom, den de ey syntes med god Samvittighed at kunde underskrive, hvilket Hans Majestet da og bevilgede dem, og derhos overlod Sagens endelige Afgiørelse til de øvrige ti forordnede Dommere, som Dagen derpaa efter nøye og lang Overvejelse eenige underskrev, og forkyndte følgende Dom.

Bekiende vi, som af Hans Kongel. Majestet til Danmark og Norge 2c. 2c. vores Allernaadigste Konge og Herre beskikkede Dommere, for Ret, at Greve Griffenfeld, i det over hannem holdte Forhør, dels selv bekiendt haver, dels af hans egne Breve, og andre ufeylbartige Beskaffenheder er overbeviist, at han af en umættelig stor Penge-Gierrighed, Stolthed og en skrekkelig Ære-forgietten Ambition, med Tilfidesættelse af all Høy-Kongel. Naade, og hans egen dyre Eed haver beganget mange høyst-strafværdige og afskyelige Excesser og Crimina,

saasom Concussion, Simonie, Meeneed, og Forræderie, samt over sig draget den Straf, som Cri-

Side 265

Crimen læfæ Majestatis tam Divinæ qvam Humanæ, med all Ret fortienet, i det han

1. Imod sine endelige Reverser og høye Cantzlers Embede, ey alleene for Justiz-Bestallinger og den hellige Justitzes Administration haver taget store Penge-Summer og Gaver, men endog mange, som enten ikke kunde, eller ikke vilde fordrage hans Concussioner, deres Befordring med Retten og Justitzen i mange Maader forkrænket, og ofte gandske og aldeles nægtet og afslaget.
2. At han directe imod sin Pligt de hannem af Hans Kongel. Majestet anfortroede hemmelige Affairer ikke haver holdt forborgen, men den høystfarlige og skadelige Permutation og Alienation af anseelige Hans Majest. tilhørende Provincer, paa det han derved sin egen particulaire store Nytte kunde finde, ivrigen og med Alvorlighed paadreven; Adskillige Hans Majestets højeste Interesse angaaende, fremmede Potentaters Breve, Kongel. Ordres, og Undersaatternes Supplicationer i mange Maader understukket, og uforsvarligen dermed omgaaet.
3. 3. Geistlige Beneficia og Bestillinger, Skole og Præste-Embeder, Personernes Dygtighed

Side 266

uagtet, haver han til de Mestbydende, og undertiden gandske ulærde Personer, ja endog til saadanne, som in Actis er bleven demonstreret, der for Trolddom offentligen haver været berygtede, af idel Penge-Gierrighed med Villie og Vidskab per Simoniam bortsolgt; Og om han endskiøndt om dette, som oven meldet, saavel som om mange andre, imod hans dyre Eed begangne Crimina, ofte af hans Hans Kongel. Majestet, ja endog ved Begyndelsen af Campagnen til Rendsborg skriftlig var bleven erindret, saa har han dog uagtet saadan af Hans Kongel. Majestet Allernaadigst gjorde Erindring med fri Forsæt derimod handlet, og formastelig udi det selvsamme fremdeles forfaret.

4. Imod Hans Kongel. Majests. Villie og Vidskab haver han fiendtlige til og fra de Svenske gaaende Breve under sin Couvert svigagtelig befordret, og med Hans Kongel. Majests. hemmelige og aabenbare Fiender havt og holdet en utilbørlig og høystfarlig Correspondence, som alt sligt in Actis vidtløftigere findes anført, og hannem med Vidnesbyrd, og hans egne Breve er bleven overbeviist.

Og som fornævnte Greve Griffenfeld for saadanne sine grove Misgierninger, udi denne hannem af idel Kongelig Naade bevilgede

Side 267

og nu til Ende bragte Process, ikke haver fundet befrie eller purgere sig: Saa vorder hermed Greve Griffenfeld for saadanne og andre store formastelige Misgierninger, med Liv, Ære og Gods, udi Hans Kongelig Majestets Unaade, og derpaa følgende Straf condemneret, saaledes at han nu strax og fremdeeles skal fra sin Grevelige Stand, samt all anden Dignitet, Ære og Værdighed, alt hvilket han sig selv har gjort uværdig til, være degraderet, og afsat, hans Grevelige Navn og Ihukommelse gandske udslettet, hans Vaaben, Hielm og Skiold til intet gjort, og strax af Bøddelen sønderbrydes; hans Grevedømme og Gods, og all anden Formue være confisqueret, og han selv fornævnte Grev Griffenfeld, nu Peder Schumacher for sin Person til Skarpretteren at overleveres, som hannem paa et tilforordnet Sted Hovedet skal

afhugge, og fra Livet til Døden skal henrette, og saadant ham Schumacher til vedbørlig Straf, men andre til et afskyeligt og eftertænkeligt Exempel. Publiceret udi Castellet for Kiøbenhavn den 26 May 1676. Ofve Juel. Corfiz Trolle. Eyler Holk. Arensdorf. Thomas Finke. Conrad Hesse. Peter Resen. H. Matthesius. Peder Lassen. Titus Bylke. (L. Sigillorum.)

Da ovenstaaende Dom ey blev underskreven af Geheime-Raad Scheel og Professor Win-

Side 268

ding, af forhen anførte Aarsag, skal Griffenfeld have undret sig meget derover, efterdi Scheel for den Tiid var en af Griffenfelds Misundere og Forfølgere; Han skal derover have ladet falde disse Ord: Min Skiebne er dog forunderlig! De jeg ventede at være mine Fiender, ere blevne mine Venner, og de jeg formodede at være mine Venner, ere vorden mine Fiender; thi en Deel af de andre Commissarier vare ved Griffenfelds Befordring forfremmede, og derfor, efter hans Meening, lønnede ham ikkun slet.

Imedens denne Dom for Retten blev oplæst, samt udi Griffenfelds Paahør forkyndet, stod han gandske frimodig og hørte til. Da det var forbi, udbad han sig Dommens Formildelse af Kongen i dette Stykke, at hans Vaabener maatte blive ubeskæmmede, og hans Legeme efter udstanden Straf begraves i det Capel, som han ved hellig Geistes Kirke havde ladet bygge, det Dommerne forsikkrede ham at ville andrage for Kongen. Derpaa blev han igien bragt ind i sit Fængsel, hvor ham efter Kongelig Ordre blev tilkiendegivet, det han sig til Døden skulde berede, saasom den over ham fældede Doms Fuldførelse var berammet til næste 11 Junii.

Dette Budskab imodtog Griffenfeld med et uforfærdet Aasyn, udbedendes sig atter Kongens Naa-

Side 269

Naade, det forrige angaaende Vaabnerne, og at et par Præster maatte vorde ham tilsendt; Det sidste blev ham bevilget, og fik han efter Begiering Sogne-Præsten til Nicolai Kirke Mester Michael Henricsøn, tilligemed den Tydske Præst Hr. Esaias Fleisker, med hvilke han da begyndte at tale ret gudelig og berede sig til den ham forestaaende Død og Evighed.

Nogle Dage herefter begyndte han at ville retfærdiggjøre sig for Præsterne, og sagde, at han uskyldig skulde lade sit Liv, hvori hans mange og store Uvenners Avind var skyld, søgte og at overtale Præsterne til at anholde om Naade for hannem hos Kongen; men da de svarede, sligt var dem forbudet, og han skulde slaae Verden af sit Sind, og alleene henvende sine Tanker til den forestaaende Evighed, gav han sig til Freds, og sagde: „Han vilde befale Gud sin Sag, samt døe, som en god ærlig Dansk Mand og tro Kongens Tiener, der nok ville tilstaaer at have fortient Døden mange gange, men dog ingenlunde nu for noget Forræderies skyld imod Fæderneland eller Konge, „begyndte saa derpaa ret gudelig at læse og siunge med dennem. Jo nærmere det nu lakkede ad Tiiden med ham, jo meere frimodig sagde han sig at blive, men beklagede sig dog, at han ey kunde bede saa ivrig og inderlig til Gud, som han ønskede, eftersom det stedse stod ham for Hovedet, at han døde u-

Side 270

skyldig, hvori hans mægtige Fiender vare Aarsag, hvorfor han og ønskede Guds skarpe Hævn over dem, skiondt Præsterne formanede ham ey at giøre det, men stille Gud allting hiem, og befale ham sin Sag, hvorover Griffenfeld da nogenlunde gav sig til Freds, og begyndte slig en Samtale, som best skikkede sig til hans da værende Tilstand.

Den tiende Junii, som var Dagen før han skulde rettes, blev han efter Forlangende deelagtiggjort i Alterens Sacramente, hvorpaa han heele Eftermiddagen og Natten blev ved at læse og siunge med de hosværende Præster.

Samme Dag blev ellers hans Vaabener nedtagne af alle Kirker, tilligemed de overstaaende Kroner, og bragte ud i Castellet; Samme Dags Aften blev og et sort Klæde did udført, men om Morgen derefter kom hans Liig-Kiste, som udentil var betrokken med sort Bay, men inden i var hvidt Cattun, forsynet med fire sorte Haandgreb.

Natten imellem den tiende og ellefte Junii, som han om Morgen skulde rettes, faldt Speyl-Glasset ud af Rammen ned paa Bordet, men blev gandske heel optaget, og henlagt paa Sengen, hvilket Griffenfeld strax ansaae som et Forvarsel om hans Ære-løse Livs Frelse, hvor-

Side 271

med han, efter egne Ord, ikke synderlig var tilfreds, men ønskede heller at døe, end stedse leve i Skiendsel.

Om Morgen, før han skulde rettes, blev han af sin eene Tienere, som ham den gang var bleven forundt, gandske hviid paaklæd, en ny Peryqve sat paa hans Hoved oven over hans lange Haar, og blev derpaa efter foregaaende Bøn meddeelt Herrens Velsignelse af Mester Michael.

Da Klokken slog ni, kom Vagten at geleide ham ud til Retter-Pladsen, med hvilke han gik uforfærdet ud af sit Fængsel, midt imellem de tvende ommeldte Præster, der trøstede ham af Guds Ord, imedens han selv læste i en Tydsk Bønne-Bog.

Da han kom til Retterstedet, som var den store vide Plads lige over for Kirke-Døren i Castellet, der var belagt med sort Klæde, traade han uforfærdet paa samme, lagde sine Hænder sammen, og saaledes med samme oprakt bad Gud i Himmelen om sine Synders Forladelse, kaldte ham til Vidne om sin Uskyldighed, at han hverken mod Kongen eller Fædernelandet nogen Tiid havde havt Forræderie i Sinde, hvorpaa han nu ville opgive sin Aand, og samme Gud befale. Derefter tog han sin Peruqve af, bandt selv sit Haar op med en sort Silke-Lidse, som

Side 272

han tog af sin Troye. Imidlertid tog Bødelen hans Skiold og Vaaben, som laae paa Pladsen, sønderbrød dem for hans Øyne, og derhos tillige raabte gandske høyt: Dette skeer ikke omfonst, men efter fortiente Løn; Hvor til Schumacher uforfærdet svarede: Kongen har givet mig dem, han har ogsaa Magt at tage dem fra mig igien. Men da Bødelen derpaa brækkede hans Kaarde, gav han alleene et dybt Suk, og vendte sig lidet om paa Siden, ligesom han ey vilde see det. Herpaa faldt han paa sine Knæ, og med opløftede Øyne til Himmelen bad Gud om sine Synders naadige Forladelse, sagde derpaa til Skarpretteren: At han kun uden Frygt skulde forrette sit Embede, saasom han vilde holde sin Hals stiv nok; Da Skarpretteren spurgte, om han ey vilde have bunden for sine Øyne? svarede han gandske kort: Ney. Da han derefter havde fuldendt sin Bøn, udstrakte han sin Hals gandske stiv, og gav et Tegn med Haanden, at Skarpretteren skulde hugge til. Men i det samme Skarpretteren havde uddraget Sverdet for at hugge til, raabte General-Adjutant Schach gandske høyt: Holdt inde! Hans Majestet har af Naade skienket ham Livet! hvor til Schumacher, der intet vissere ventede end Døden, i største Forvirring samlendes svarede: O Herre Jesu! Gud forlade eder! derpaa reyste han sig op paa sine Fødder, og efterdi han var

Side 273

færdig at tumle omkuld, toge begge Præsterne ham under Armen, og ledsagede ham hen i hans forrige Fængsel igien, hvor en Feltskiær strax aabnede ham en Aare, paadet Blodet derved kunde komme i sin forrige rigtige Bevægelse. Det første Griffenfeld derefter talte, vare disse efterfølgende Ord: Den kiere Gud var mig naadigere, end at han vilde, jeg skulde døe i den Tilstand jeg var udi; thi jeg maa tilstaae, mit Hierte var alt for hovmodig og opblæst til, at jeg

skulde have kundet berede mig til værdelig at døe, og anseer jeg dette endnu for een af de største Velgierninger, vor Herre har beviiset mig, at han ey i den Tilstand borttog mig.

I dette sit Fængsel udi Friderichshavns Castel blev han siddende i fire Aar, hvor han nød en god Pleye, ventelig for Dronningens Forbøns Skyld. Foruden en og andens Forbon hos Kongen, skrev han selv imidlertid, uden Pen og Blek, et færdeles ydmyg og bevægelig Brev til Kron-Prindsen, hvori han udbad sig hans Høye Forbøn hos Hans Hr. Fader Kongen, hvilket dog blev siden unaadig optaget; dette skee de paa følgende Maade: Schumacher sparede et par Aftener forud saa meget Lys, som til hans Forsæt nødigt kunde eragtes, tog derpaa et Ark reen Papiir, og oversmurte gandske tyk med Tælg, holdte det saa over det brændende Lys, at det kunde løbe gandske

Side 274

jævn ud over Papiiret; Efterat Tælgen nu var udjævnet, og tillige størknet over alt Papiiret, holte han det atter over et brændende Lys, dog ey saa nær, at Luen kunde røre derved, deraf blev det gandske sort, formedelst den opstigende Røg og Damp; dette omtalte tælgede Ark Papiir lagde han gandske jævnt oven paa et andet Ark reen Papiir, og ridsede saa med en stor Knappenaal oven paa den tørre side, hvad han vilde have staaendes paa det underste, derefter løftede han det tælgede Papiir af, og kunde man da gandske tydelig læse paa underlagde Ark, hvad han havde skrevet; denne Skrive-Maade er siden bleven kaldet Griffenfelds Blek.

Omsider besluttede Kongen i Aaret 1680, deels formedelst de mange Forbønner der skeede for ham, deels formedelst andre ubekiendte Aarsager, at lade Schumacher, som nu ey mere blev kaldet Griffenfeld, forsende til Munkholmen tæt uden for Trundhiem i Norge; Da der just mod Foraaret samme Tiid en ny Commendant didhen skulde opskikkes, fik samme Ordre, at han skulde tage Schumacher med paa samme Skib.

Den 16 May Aar 1680. kom hans Broder, Etats-Raad Gyldensparre, og forkyndte ham Kongens Ordre, at han ey længere skulde sidde i Castellet, men med det seglfærdig liggende

Her er den diplomatiske transskription af side 275 og 276 (billedfilerne 292 og 293) udført præcis efter dine retningslinjer med flydende tekstflow og sammenføjning af delte ord.

Side 275

de Skib bortføres til Munkholmen; Han tog derpaa sin Broder Schumacher med sig i Vognen, og under en liden Vagt geleydede ham til Toldboden, hvor han efter en ynkværdig Afskeed med sin Broder, blev i en Chaloupe bragt hen paa Skibet til Commendant Schultz, for, under hans Opsigt, at føres bort til det bestemte Sted. Saasnart han var kommen om Borde, lettede man Anker og gik til Seyls, imidlertid gik Schumacher bag op paa Skandsen, og blev staaende, saa længe han kunde øyne Byen. Undervejs blev han vel yderlig syg, deels af Græmmelse, deels af Søn, men formedelst sin gode Pleye og Opvartning, blev han til pas igien, og ankom efter fire Ugers Seylads til Munkholm, hvor han strax blev indsat i et Kammer med sterke Jern-Stænger for Vinduerne.

Her begyndte den arme Schumacher at slaae sit Sind til Roelighed, og alleene at fornøye sig i fine Studeringer, i gudelige Betragtninger, Bibelen og andre opbyggelige Skrifers Læsning, og, efterdi Pen og Blek var ham formeent, lod han Commendanten bede om en Steen-Tavle, paa hvilken han med Griffel skrev mange eftertænkkelige Regler og dybsindige Lærdomme: Saa hovmodig og opblæst han var tilforn, saa ydmyg blev han nu; Han talte sædelig og ydmyg med alle, som efter Commendantens Tilladelse kom ind til ham, formanede dem til Ydmyghed

Side 276

og bad dem speyle sig i sit Exempel. Iblant andet havde han beholdt en Demants Ring tilbage paa Fingeren, med den udskar han allehaande Indfald paa lutter Orientaliske Sprog i Vindue-Glasset, og, efterdi man meente, at der var noget under, tildeels og var nysgierrig for at vide det, fik Biskop Krog i Trundhiem Kongel. Ordre at eftersee hvad han havde skrevet, som og skikkede Efterretning derom need til Hoffet. Desuden har han betient sig deels af en spids Preen, deels af fiint Kull, til at overmale det heele Kammer, saa at fast ikke en Plet er frie, hvorpaa der jo er skrevet noget, og findes deriblant en smuk Forklaring over Ps. 23. paa Latinske Vers, saa og en Beskrivelse over Munkholm, foruden mange andre Ting (*).

Commendanten ville vel undertiden, efter hans Venners Begiering, givet ham Tilladelse at spadseré lidt ud; men han vilde aldrig tage derimod, men svarede altid: Min Konge har befalet, jeg skal blive her i mit Kammer, det vil jeg ogsaa giøre, og videre har jeg ingen Tilladelse. Ved det han saaledes blev stedse i sit Kammer, skal hans Foed-Trin være slidt gandske dybt ned i Gulvet, ligesom og et

(*) Disse Vers maa søges i hans udførligere Levnets Beskrivelse trykt in 4to 1745.

Side 277

rundt Hul skal være slidt i Bordet af hans Albue, hvorpaa han idelig pleyede at støtte sig.

Der skal fiorten a femten Aar efterat han var kommet der op, en usædvanlig stor Comet have ladet sig fee over Byen nogle Nætter i Rad, og, da man omstændeligen betegnede Griffenfeld Cometens Skikkelse, Størelse og Anseende, samt paa hvad Himmels Kant den lod sig tilsyne, skal han efter en kort Overveyelse have sagt til dem, Hvorledes de vel skulle tage sig vare for en stor paakommende Ilds Vaade: Kort derefter blev og den største Part af Byen lagt i Aske ved en ulykkelig Ildebrand.

Da nu hans Majestet Kong Christian den femte kort for hans Død var kommen til Trundhiem, gjorde han sig vel Forhaabning om siit Frihed, som nok og var Kongens Tanker, men det blev forekommet af hans Uvenner paa en listig Maade. Imidlertid vare tre af Hoffets Betienene, uden Griffenfelds Vidende og Villie komne ind til ham af Nysgierighed, hvilket han forstod paa, efterdi han dog ey syntes at ville unde sine Uvenner den Glæde, at see hans elendige Tilstand, spurgte dem derfor meget alvorlig, hvorfor de vare komne derind? om det var for at lære Viisdom? da kunde de lære den her, eller om det var for at see ham i sin fornedrede Tilstand?

Side 278

da kunde de vide, sligt var hannem nu ey beleyligt, derfor de maatte behage at forføye sig ud, tog derpaa med det samme i Døren, og lukte den op, og, idet de gik ud, sagde: Adieu Messieurs, men lod sin Hue sidde paa.

Næsten ligesaadan gik det samme gang Statholder Gyldenløve; Han var og nysgierig for at fee ham, hvorledes han nu efter saa langvarig et Fængsel havde forandret sig, han lod det derfor maa saaledes, at en skulde gaa ind til ham, og, i det han gik ind, skulde han holde Døren saa vidt aaben, at den forbigaaende Statholder kunde fee ham; til den Ende gik en hen til Griffenfelds Kammer, og pikkede paa Døren; men Griffenfeld mærkede strax Uraad, blev derfor siddende, og lod som han ey hørte det, da den anden nu atter bankede paa, reyste han sig op, og sagde; den som er udenfor er mægtigere end jeg, maae derfor selv lukke op, jeg har ingen Nøgel! hvorpaa den anden bad ham være saa god at lukke op, det var en god Ven: der paa trinte Griffenfeld bag Døren, og lukte samme gandske høyt op til Væggen, hvorover den forbigaaende Statholder ey fik ham som han vilde at see, efterdi han med List skiulte sig bag Døren, men Griffenfeld kunde igiennem Sprækken paa Døren vel see hannem; Der over siges han siden høylig at have ærgret sig.

Side 279

Da Kongen var reyst fra Trundhiem til Kiøbenhavn igien, og Griffenfeld eller Schumacher fornam, at der ey var bleven tænkt paa hans forventede Frihed, tog han sig det saa nær, at han blev overmaade syg, og maatte gaae til Sengs; desuden havde han og i nogle Aar været sterk plaget af Steen. Da Commendanten berettede hans Svaghed for Kongen, og Baron Krag, som havde Griffenfelds eeneste Dotter til egte, kom ind med Forbønner for ham, blev det udvirket, at Kongen benaadede ham for hans høye Alders og store Svagheds Skyld; Der blev altsaa 1698. Ordre tilstillet Commendanten paa Munkholm, at sætte den fangne Schumacher paa fri Fod, og lade ham føre til Trundhiem, for der i sin Svaghed at blive desto bedre pleyet.

Efter tre og tyve Aars Fængsel erlangede Schumacher saaledes sin forrige Frihed. Han kom just Mikels Aften 1698. til Trunhiem, hvor han under et stort Tilløb af Folk blev ført i General-Told-Forvalter Trefkovs Huus, som var hannem noget paavørende. Over saadan sin erholdte Frihed fornøiede han sig vel en heel Deel, og ønskede nu allene at komme ned til sin Sviger-Søn Baron Krag, paa Steensballe-gaard i Jylland, for der i Rolighed at ende sine Dage hos ham og hans eeneste Daatter; men Gud havde besluttet det anderledes, saa at hans Ønske i den Fald ey blev opfyldt; Hans Steen-Sygdom

Side 280

tiltog alt mere og mere, saa at han til sidst maatte saa godt som stedse ligge til Sengs. Imidlertid hendte det sig, at Griffenfeld en Morgen trinte for et stort Speyl for at binde sin Halsklud om, og da gav Speylet først et stort Knik, derpaa revnede det fra det øverste til det nederste, hvilket han ansaae som et Forvarsel paa sit tilstundende Endeligt. Samme fulgte strax derpaa, den 11 Martii 1699., da denne store af Lykken forunderlig ophøiede og fornedrede Mand hensov, efterat han havde levet her i Verden Tre og Tresinstyve Aar. Derpaa blev hans Legeme reent aftøet, paaklæd, og henlagt paa et Bord, hvor det, efter hans egen derom i Live giorte Begiering, blev opskaaret af Stads-Chirurgus Frauen i Trunhiem, og blev da udi hans Blære funden en stor kantet Steen, som veyede syv Lod tillige med en Deel andre smaa Steene, som bleve lagde i en spiritus, og nedsendt til Kiøbenhavn, hvor de endnu forvares paa det Kongelig Kunst-Kammer. Derpaa blev hans Legeme nedlagt i en, paa hans Daatters, Baronesse Krag's Omkostning forfærdiget, prægtig Liig-Kiiste, som inden i med Tin-Plader var belagt, og samme hans Liig-Kiiste siden ved Skibs-Leylighed nedsendt til Steensballe-Gaard, hvorfra den blev hensat i et hvelved Begravelse under Choret i Værs Kirke, hvor og hans Sal. Frues Kiiste nu var bleven nedsat.

Side 281

findes der paa denne Griffenfelds eller Schumachers Liig-Kiste en dobbelt Plade, hver med sin egen Grav-Skrift. Paa den yderste forfølvede Plade er dette at læse: Her under hviler fordom Konning Christiani Qvinti ulykkelige Rigens Canzler, som efter tre og tyve Aars Fængsel, paa Munkholm, døde paa fri Fod udi Trunhiem Anno 1699. den 11 Martii, udi hans Alders tre og tresinstyvende Aar, sex Maaneder, atten Dage. Men neden under paa denne Plade staaer Verte, og naar man da ved en forborgten Klemmes Hielp løfter den øverste Plade af, finder man derunder en prægtig stor udgraveret Sølv-Plade, hvorpaa ey alleene hans Grevelige Vaaben er udstukken, med begge Ridder-Ordener, af Elephanten og Dannebroke, men endog denne følgende Grav-Skrift.

Her under hviler den høy- og Velbaarne Herre, Hr. Peder Griffenfeld, Græve til Samsøe, Bratingsborg og Visborg, Ridder af Elephanten og Dannebroke, Konning Christiani Qvinti Rigens Cancellier, Geheime-Raad og Over-Secretair, samt Præsident udi alle Hans Kongelig Majests. Collegier; fød udi Kiøbenhavn Aar 1635. den 24 Augusti. Der han havde paa Lykkens Hiul fra det Nedrige indtil det høyeste Trappe-Trin omsvevet fem

Her er den diplomatiske transskription af side 282 (fil: 130022037103 brave mænd 2-299.jpg) udført præcis efter dine retningslinjer med flydende tekstflow og sammenføjning af delte ord.

Side 282

og fyrgetyve Aar, syv Maaneder, blev hannem uformodentlig ved onde Menneskers Forebringende hans Allernaadigste Herres og Konnings Naade berøvet Aar 1676. den 11 Martii. Da han først sad fire Aar i Castellet for Kiøbenhavn, blev saa siden til Trunhiem ført, og der paa Munkholm fængslet, tilsammen XXIII. Aar. Der hans Kongel. Majest. erfarede, at denne Hans Fange foruden hans Verdens Modgang, endog af Gud med haarde Sygdomme var beladt, af Steen og deslige, ynkedes den milde Konges Hierte over hannem, saa at til Commendanten blev Ordre skikket, han Fangen skulde paa frie Fod sætte, hannem til Trunhiem lade føre, og Omsorg drage, han vel kunde vorde forpleget, og restitueret, siden lade ham være paa Anfordring, hans Sviger-Søn, Baron Friderich Krag til Steensballe-Gaard 2c. 2c., som hans eeneste Dotter til egte havde, følgagtig, blev da ogsaa paa fri Fod sat Michels Aften Aar 1698: Men som hans Svaghed med Alderen tiltog, kunde han ey Trunhiem qvittere; men hensov salig og christelig udi Herren den 11 Martii Aar 1699. Udi hans Alders tre og tredsindstyvende Aar, sex Maaneder og tolv Dage, efter stor ustanden Pine og Smerte

Side 283

af Steen, som efter hans Død blev fra ham tagen, af et stort Hønse-Ægs Størrelse, veyede syv Lod, foruden adskillige andre smaa. Denne Salige Herres Liv og Død maa være Enhver, som dette læser en Erindring, at deraf sees først Verdens Ubestandighed og Menneskens Skrøbelighed, siden Menneskens Ondskab, den eene mod den anden, og derefter en Naadig Konges Mildhed.

Dette er denne store Mands Skiebne og sidste Endeligt. Man maa billig bejamre hans Vanheld. Havde hans Ende været Begyndelsen lig, havde han været et Under, en Zirat, ja en Prydelse for Danmark uden lige. At han ey var af adelig Stand eller høy Byrd, gjorde meget til, at han fik mange Uvenner paa Halsen, fordi Lykken satte ham jevnside med nogle, og høyt over mange. Han var et vittigt Hoved, havde megen Læsning, smukke Studia, og en besynderlig Færdighed strax at anbringe sine store Naturens og Forstandens Gaver. Men see! Han var et Menneske, derfor stolede han meget derpaa. Lykken føyede ham, derfor blev han modig, Kongen yndede ham og brugte ham meget, derfor viiste han alle trængte til ham. Man seer altsaa Penge, Gods og Ære giver Mod; Mod forvolder Overmod; men Overmod er ingen god. Dette hans Overmod bliver altsaa, naar man

Side 284

nøye undersøger alle Ting, vel den rette og sande Aarsag til all hans Ulykke. Af denne onde Rod spirede de mange fæle Skud frem, som Bøddelen selv tilsidst skulde kappe. Naar den store Høide et Menneske kommer først i, gjør ham ør i Hovedet, kand han let komme til at rave, haver han da ingen Venner, der vil hielpe ham til Rette, eller styrke den skrentende Fod, bringes han desto lettere til Fald. Saaledes gik det denne uheldige Mand.

Felix quem faciunt aliena Pericula cautum.

Side 285

Poenitentis Schole
aff den VI. Kong Davids Psalme,
offver Erlig, Velbyrdig oc Salig Mands

Henrich Lyckis
til Offvergaard 2c.
Som var Danmarks Riges Raad oc Kongel.
Maj. troe Mand ofver Ortingborgs Læn,
hans Liig, der det bleff hederligen nedsæt
i Ortingborgs Kirke den 11 Julii
Aar 1611.
Begyndt oc viist nogenlunde ved
H. P. R.

Oc nu Prentet i Kiøbinghaffn hos Henrich Waldkirch
Aar 1612.

Side 286

Forfatteren haver tilegnet denne sin Klage-Tale til den afdøde Riigs-Raads Efterleverske, Frue Karine Banner, samt deres Børn Erlig og Velbyrdig Jørgen Lykke, Frantz Lykke, Christian Lykke og Jomfrue Anna Lykke til Offvergaard. Hans Liv og Levnet anføres saaledes:
Den Erlig og Velbyrdig Mand Henrich Lykke er barnfødt her i Danmarks Rige paa Mariagger Kloster i Jylland, der man skrev Aar 1555, udi Novembr. Maaned, atten Aar efter at Munkeriet var her baade i Kirker og Klostere afskaffet, som man bør takke Gud for, og ansee for den høyeste Skat os nogen Sinde i disse Riger er vederfaret.
Hans Fader var Æ. og V. Hr. Jørgen Lykke til Offvergaard, Ridder, som strax i sine unge Aar baade i Italien, til Nicea udi Provincen, for Pave Clement den Syvende af Rom, og ellers i Frankrige, hvor han var

Side 287

var Kongel. Majests. af Danmarks Legat hos Franciscum I. 2c. ligesom Carolus Danzeus var her i Steden igien, lod paakiende, at Pavens Lærdom var ham en Vederstyggelighed, hvilket han alt da havde fornummet, siden Lutherus havde saa reedeligen udmønsteret Paven med sine Skolefurer og hellige Skalke 2c.
Hans Moder var Frue Beate Brahe af Hageløse i Skaane. Hans Farfader var Erlig og Velbr. Hr. Peder Lykke Ridder til Damstrup, og hans Farmoder Frue Christine Høeg, Hr. Eskild Høegs Dotter. Hans Farfaders Fader var Æ. og V. Hans Lykke til Hessel, og Farfaders Moder Frue Eline, Hr. Jens Marthsons Dotter til Wisborg. Hans Morfader var Æ. og V. Hr. Otto Brahe, Ridder, til Hageløse, og hans Mormoder Frue Johanne Sparre, Hr. Henrich Sparres Dotter til Klogerup.
At tale noget videre om de Lykker, da giver deres Vaaben vel tilkiende hvad for en Slægt det er; thi de Ure-Horn, som naae oven paa Hielmen bemerke de mandige og modige Gierninger, med Ufortredenhed, ved hvilke disse Æ. og V. Folk ere komne i saadan Agt og Ypperlighed. Lykkens Hiul, hvoraf de have deres ærlige Tilnavn, med sin blodige Farve, haver og viist og vendt sig for dennem i hine blaa Feldt under

Her er den diplomatiske transskription af side 288 og 289 (billedfilerne 307 og 308) udført præcis efter dine retningslinjer med flydende tekstflow og sammenføjning af delte ord.

Side 288

der huul Himmel i Kriig og Fare til Lands og Vands, saa de altid have holdt sig ærligen og vel i Kriig og Fred, hvilket med det røde og hvide i Fældet ydermeere synes at være afmalet; At de og paa det sidste have faaet hin grønne Viinqvist, til Guds Velsignelses Vidnesbyrd, hvormed han dennem haver formeeret og beprydet, derom kand tales bekvemmeligere et andet Sted.

Der nu Erlig og Velbyrdig Henrich Lykke var kommen noget til Alder, og kunde skionne, hvad det var at lære, blev han holden til Skole, først hiemme hos sine Velbyrdige Forældre, under en ung Persons Tilsyn, som siden blev den hæderlige og vellærde Mand Hr. Christen udi Aalborg. Siden kom han til Heroloffsholm Skole, og var nogen Tiid iligemaade hos en ung Mand, som siden blev forfremmet, og vidt berømt for sin synderlige Skikkelighed til Ungdommen at oplære M. Hans Michelsøn, hvorfor han og derefter er bleven vor Allernaadigste Herres og Konges Kong Christian den Fierdes Tugte-Mester i Hans unge Aar, med stor Lov og Ære.

Dernæst kom denne unge Junker udi Høybaarne Dronnings Dorothees Hoff, og blev der underviist ydermere, ligesom Høybaarne Fyrste og Herre, Hr. Magnus Hendes Majestets

Side 289

stets Søn, som siden kom til Liffland. Og, som han nu var atten Aar gammel, og havde vel forfremmet sig her hiemme, blev han forskikket Udenlands for det Tydske Sprogs Skyld, samt videre Forfremmelse i Sæder og Lærdom, og det med sin Skolemester, som nu der til var antagen, og blev siden den hæderlig og høylærde Mand M. Niels Villandsøn, Sogne-Præst og Caniche udi Aarhus, og var saa hannem en from og lydig Discipel til Wirtenberg og Leipsig, hen ved fire Aars Tiid, fra det Aar 1573. Han lærde saaledes ikke alleneste Tydsk at tale, men ogsaa Latine at forstaa, hvilket han havde stor Gavn af til adskillige Bestillinger han siden blev brugt udi.

Der han nu var saa vidt over sine tyve Aar, havde og saaledes beseet og forsøgt sig, blev han hjemkaldet af sine gode Forældre, og kom saa til Hove igien, og tiente den Høylovlige Herre og Konge, Kong Friderich den Anden for en Hof-Junker udi fire Aar, saa at Hans Kongelig Majestet maatte saare vel lide ham med all Gunst og Naade, og alle andre havde synderlig Lyst til hans venlige og redelige Omgængelse i alle Maader.

Aar 1581., da han var sex og tyve Aar gammel, blev han tilskyndet af sine Velbyrdige Forældre betimmeligent at tænke paa det hellige

Side 290

Egteskab, hvorefter han med Bøn og Paakaldelse og deres Villie lod bede om Erlig og Velbyrdig Jomfrue Katrine Bånere, Erlig og Velbyrdig Frans Banners og Frue Anne Oris Dotter til Rokedal, siden holdt de Bryllup udi Gudsfrygt og levede saa saare ærligen og kierligen sammen henved tredive Aar.

Men ligesom det gik hin gode Abraham og Isaak og mange Guds Børn fleere, varede det med dennem udi ni Aar førend deres Egteskab blev dennem velsignet med Livs-Frugt, saa de fromme V. Folk havde desimidlertid allehaande i Sinde med deres Gods, forventendes dog selv, at Gud ville vende alting endnu til sit Navns Ære, og dennem med deres V. Slægt til Glæde og Gode, hvorefter Gud kom dem ogsaa i Hu irette Tiid at Viinqvisten blev velsignet, saa de derefter bekomme af hans Naade og Forsyn fire ædle og deylige Børn, som ere Æ. og

V. Jørgen Lykke, Frans Lykke, Christian Lykke og Jomfrue Anna Lykke, hvilke den Sl. Mand samt deres Velbr. Moder have høyligen beslittet sig paa at lade opdrage i all Guds frygt, for at vise sig taknemmelige mod den store Gud, der saa naadigen havde opfyldt deres største Attraae. Den Sal. Mand haver vel havt stor Omhu for sine kiere Sønner, at sende dem vidt omkring i fremmede Lande, men dog bekommet synderlig Trøst,

Side 291

Trøst, i det de ere komne hiem til ham igien, saa han haver feet dem med stor Glæde, førend han sagde dennem og denne Verden god Nat.

Des imidlertid er denne Sal. Mand bleven brugt udi Hans Kongel. Majests. vigtigste Bestillinger, baade Uden- og Inden-Lands, saa han er betænkt og forlent derover med Rigens Læn, og saaledes haver havt her Ortingborg at forestaae som Kongel. Majests. troe Mand udi nitten Aar, undtagen et Aar, han havde iligemaade Kallsøe i Jylland; Han haver anstillet og skikket sig i saadan Befaling, at han haver forskaffet hver Lov og Ret, og bevist sig synderlig from imod alle til en lovlig Almindelse og Eftersagn.

For fiorten Aar siden, der den store Herres Dag stod i Kiøbenhavn næst for vor Allernaadigste Herre og Konges Kroning, hvis Krone og Regimente den allmægtigste Gud naadeligen velsigne, og synderlig at alting i denne farlige Kriig maa udrettes og vel endes. I samme Herredag blev den V. Sal. Mands Forstand og Skikkelighed med synderlig Troe og Fromhed, som han altid havde beviist sit Fæderne-Rige og Kongel. Majest. iblant andre udvalgt og betroet til at være en af Rigens Raad, haver og siden holdet fig i den ypperlige Stat og Ære, med Raad og Daad, med Høy og Lav, som en retsindig viis og forstandig Mand vel anstaaer og berømmeligt er.

Her er den diplomatiske transskription af side 292 (fil: 130022037103 brave mænd 2-311.jpg) udført præcis efter dine retningslinjer med flydende tekstflow og sammenføjning af delte ord.

Side 292

Den Æ. og V. Mand er ogsaa brugt Legations-Viis paa Kongelig Majests. Vegne hos fremmede Potentater, Herrer og Førster, og synderlig hos den Stormægtigste Konge i Polen 2c. og Churforsten af Brandenburg 2c. hvor han haver saa forrettet sine Verff og Bestillinger, at det haver været Kongel. Majest. med synderlig Gunst og Naade vel behageligt.

Som han var i den tilforne omtalte Polniske Legation, haver han fornummet nogen Meen i sin venstre Side, mellem Mildten og Hiertet med Sværmodighed undertiden, saa det syntes at ville blive en Hypochondriaske Syge i Slagsiden under Diaphragmate og Mellem-Gulvet, som det kaldes, men han stod derimod med Raad og Hielp saa meget mueligt var. Dette Onde tog alt mere og mere til, saa han tilsidst maatte holde Sengen; Imidlertid besøgte hannem hans kiære Syster Erlig og Velbyrdig Frue Kirstine Lykke, item Frue Klare Sparre, Frue Helle Marsvin og Jomfrue Sophie Brahe, der alle noksom fornumme hans store Taalmodighed.

Han døde meget stille og hensov med disse Ord i Munden: Saa elskte Gud Verden, at han gav 2c. 2c. hvorover og mange af hans Huus-Folk og andre, som vare tilstæde ønskede at faae et Endeligt, som maatte være hans lig. Han døde i sit Alders sex og halvtresinstyvende Aar, som var i hans ottende Climacterio.

Side 293

Den ulyksalige

Kay Lykkes Fald,
Skiebne, og Henrettelses Historie
i Aaret 1661.
Samlet af trykte og haandskrevne Papirer
ved C. P. R.

Side 294

I Anledning jeg har erindret de Lykkers Familie, vil jeg og her, paa et samlet Sted, anføre et og andet hidindtil tildeels utrykt om en af disse Lykker, som Lykken ilde haver leget Bold med. Samme er den navnkundige Kay Lykke, en Søn af Frans Lykke til Overgaard, der atter var en Søn af den barske Riigs-Raad Jørgen Lykke (*).

Naturen og Lykken havde med samlede Kræfter stræbt at vise i ham et Lykkens Barn.

(*) Riigs-Raad Jørgen Lykke havde omtrent ved det Aar 1566 ladet nedrive en Kirke, som stod i Svingelberg, og var Annexet til Westerbølle. Af den nedbrudte Kirkes Tømmer og Steen havde han bygget sin Gaard Bunderup, nu Lerchenfeld. Præsten til Westerbølle, hvis Kirke der var nedbrudt, straffede dette nogle gange haardeligen fra Prædikestolen, men Jørgen Lykke lod ham derfor paagribe, samt halshugge tet uden for den nedrevne Kirke. See Pontoppidans Kirke-Historie Tom. 3: pag. 430.

Side 295

Ansiget med øvrige Legemets Skabning var deylig og meget vel dannet; Af Byrd var han anseelig, thi de Lykkers Slægt bleve den Tiid meget agtede; dertil kommer endnu, at han var overmaade bemidlet. Han blev i sin Tiid holdt for at være den rigeste Herremand der fandtes her i Landet, thi han eyede femten smukke Herre-Sæder (*); Der var og derfor den Tiid ey en Pige til, som jo ønskede at giøre sin Lykke ved ham, deels i Betragtning af hans store Midler, og deels for hans egen velskabte Persons Skyld. Man haver det endog som et Ordsprog fra hans Tiid optegnet:

„Enhver skøn Jomfrue hun ønsker sig,
Gud give Kay Lykke vilde have mig.“

Men som han selv var et deyligt Mandfolk, saa var det og hans Hoved-Lyde, at han alt for vel kunde lide deylige Fruentimmer. Saadan hans Tømme-løse Begierlighed blev hans Ulykke; Da han i Frue Ollegaard Gyldenstjerne havde faaet en dydig Egte-Felle, kunde han ey lade sig nøye med hende, men gik bestandig uden om. Hun leed altsaa allehaande med ham i sin Egtestand, og kunde af Erfarenhed sige: Det er ey alt Guld som glimrer.

(*) See Hr. Biskop Pontoppidans Kirchen-Historie des Reichs Dänemark 4 Theil 1 Band pag. 475.

Side 296

Tilslidst gik hans Kaadhed saavidt, at han vilde besnære en vis gift Adels-Frue, men løb Hornene reent af sig ved samme Leylighed. Da han ey mundtlig kunde overtale hende, tog han sin Tilflugt til Pennen, og brugte iblant andet denne formastelige Overtalelse til hende; Hun skulde dog ikke nægte en saadan Mand, som han var, det, som endog den Høyeste af hendes Slægt 2c. 2c. ey vilde nægte ham. Da dette rasende Brev kom til Hove, kunde det ey andet end blive ham høyst unaadig optagen. Kong Friderich den Tredie anordnede derfor en Commission, til at undersøge denne hæslige Sag. Commissarierne vare Græv Ranzov og Rente-Mester Gabel.

Da Kay Lykke mærkede hvilket Torden-Weyr der trakke sig sammen over hans Hoved, skrev han et meget ydmyg Brev til Commissarierne dateret den 28 Julii 1661. hvori han ey alleene tilstaaer at have beganget Forbrydelse imod den Høyeste Majestet, men beder dem tillige ved deres formaaaende Forbøn at stille Kongens retfærdige Brede. Samme Brev skal siden vorde anført. Da Lykke mærkede, dette ey vilde frugte stort, undvegde han hemmeligen, hvorpaa Hans Majest. lod Sagen indstævne for høyeste Ret i Septembr. Maaned, hvor der faldt Dom over ham, at hans Gods skulde confisqveres, men han selv undgielde for sin Misgierning med

Side 297

Livet, og saafremt man ey kunde faae ham fat levende, da skulle Executionen skee paa hans Billede.

Som denne heele Sag baade er betydelig, og de i samme forekommende Documenter endnu ingen Tiid tilforne ere bleven trykte, vil jeg her meddeele dem, saaledes som jeg haver fundet dem i nogle haandskrevne Papiirer (*).

Aar 1661. den 2 September holdtes Ret over Kay Lykke paa Kiøbenhavns Slot fra Klokken halv gaaen ti om Formiddagen til halvgaaen otte om Aftenen saaledes som følger:

General-Fiscalen, Mr. Søren Kornerop, gik paa Kongens Vegne i Rette mod Kay Lykke, og, efter en liden Sermon, fremlagde Stevningen, lydende saaledes:

Vi Friderich den tredie af Guds Naade Konge til Danmark og Norge 2c. 2c. Vide maa Du Kay Lykke, at eftersom Du, uden Tvivl, Dig erindrer vel, hvorledes Du, efter Bekiendelse, mod Os haver committeret Crimen Læsæ Majestatis, ("forbrydelse mod majestæten" (majestætsfornærmelse). og Vi til Sinds ere samme grove

(*) Disse Efterretninger haver Hr. Justits-Raad Finkenhagen behaget at meddeele mig af sin smukke Samling af Haandskrevne Sager.

Side 298

ubetænkte Forseelse for den høyeste Ret, andre til Afskye og Exempel, at lade paakiende, hvortil Vi har berammet den 2 September førstkommende; Thi stevne Vi dig bemelte Kay Lykke, udi egen Person til samme Tiid at møde her udi Vores Residenz-Stad Kiøbenhavn, og da at lide og undgielde paa Ære og Gods, hvis Retten medfører: Enten Du nu tilstede kommer, eller ey, saa skal dog endelig Dom derudi vorde afsagt. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn den 24 Augusti 1661.

Friderich.

Kay Lykkes egen Bekiendelse lyder Ord for Ord saaledes:

Hans Hoy-Grevelige Excellence, og Hoyt-ærede Hr. Rente-Mester!

Eftersom jeg underskrevne af allerstørste Uforsigtighed imod Hans Kongelig Majest. min allernaadigste Herre og Konge, saavel som imod det gandske Kongelige Huus mig, desværre! udi høyeste Maader udi Drukkenskab groveligen haver forseet, og formedelst begangne Læsæ Majestatis Crimen og Usandfærdighed, mit Liv, Ære og all Formue forbrudt: Da indflyer jeg hermed til Eders Hoy Grevelige Excellence, og til min hoytærede Hr. Rente-Mester, og beder paa det allerydmygeligste og tjenstvilligste, at de vilde

Side 299

vel gjøre, og hos Hans Kongelig Majest. dette saaledes allerunderdanigst søge at formilde, paa det min grove Forseelse ikke maatte examineres, meget mindre efter mine Meriter straffes, men langt meere jeg for saadan Lives og Æres Straf Allernaadigst forskaanes. Min Formue anlangende, da kaster jeg den hermed allerunderdanigst og gierne til Hans Kongelig Majestets Fødder, allerunderdanigst forhaabendes, Hans Kongelig Majestet derudi ey heller efter min Fortieneste, men Høy Kongelig Naade og Barmhiertighed, derudi saaledes forfarer, paa det jeg mit Lives Underholdning kunde beholde, og ikke med min fattige Hustrue i allerstørste Armod og Elendighed skulle geraade. Saadan Høy Kongelig, og af mig ufortiente Benaading, vil den allerhøyeste Gud Hans Kongelig Majest. igien belønne.

Havn. den 28 Juli 1661.
Hans Hoy-Grevelig Excellences
og Hr. Rente-Mesters
tjenstvilligste og ydmygste Tiener
Kay Lykke.

NB. Hvert Ord var skreven med Kay Lykkes egen Haand.

General-Fiscalens skriftlige Indlæg lyder saaledes:

Side 300

Eftersom Kay Lykke til Ranzovholm i Dag er indstævnet for den høyeste Ret, at lide og undgielde paa Liv, Ære og Gods, efter sin grove og uforskammede løgnagtige Forseelses Beskaffenhed, som han skriftlig bekiendt og tilstaaet haver; Da begierer jeg paa Hans Kongel. Majests. Min Allernaadigste Herres og Konges, og det gandske Kongel. Huses Vegne, at udi nærværende høyeste Ret, efterfølgende Poster bliver anseet.

1.) At Kay Lykke selv haver bekiendt og vedstaaet, at han haver committeret Crimen Læsæ Majestatis, det er, imod Hans Kongel. Majestet og det gandske Kongel. Huus beganget en Gierning, saa løgnagtig og uforskammet, at han sin Ære, Liv og Gods dermed forbrudt haver, efter sin egen Bekiendelse og Formelding, som i Rette legges.

2.) At samme bekiendte og overbeviiste Gierning er af Kay Lykke selv saa stor og uforsonlig eraget, at han med sin Undvigelse og Bortrommelse har taget Sagen med sig, og dømt sig uværdig til all Naade, og dermed noksom confirmeret, baade sin skriftlige Bekiendelse, og sin Giernings Uforskammedhed. Horfore jeg begierer, at endelig Dom bliver afsagt efter oplæste Stevnings Formelding, og Lykkes egen noksom betænkte Bekiendelse og Vedstaaelse.

Her er den diplomatiske transskription af side 301 og 302 (billedfilerne 322 og 323) udført præcis efter dine retningslinjer med flydende tekstflow og sammenføjning af delte ord.

Side 301

a.) Paa Kay Lykkes Ære, med hans Navns og Æres offentlige Udlæskelse, adelige Vaabens Brydelse, og Billedes Udsletning, hvor det sees og findes, efterdi han har forgiert sin Herres og Konges Høye Kongelige Respect og Veneration, som han sin Herre og Konge og gandske Kongelige Huus er skyldig, og gjort sig selv uværdig til all den Ære, som han og hans Brødre med det Kongel. Huses Høye Kongel. Naade hidindtil Dags haver været ophøyet og conserveret.

b.) Paa Kay Lykkes Liv, og det saaledes, at viventi den høyre Haand afhugges, hvilken han i denne vederstyggelige Gierning misbrugt haver, hvilken han og uværdig og meenedisk oprakt haver, og betegnet den hellige Trefoldighed og sin Siel og Liv med, der han aflagde sin corporlige Eed paa den Troskab og Veneration, som han sin Herre og Konge og gandske Kongel. Huus er pligtig, hvilken han dog ikke alleene skammeligen har forbigaaet, men endog vederstyggelig propageret; Og at Ray Lykke siden med offentlig Halshuggelse hannem hans Liv fratages, og hans Hoved paa en Stotte opsettes, og der under den afhugne Haand affigures, andre til Exempel og Afskye.

c.) Paa Kay Lykkes Gods saaledes, at alle hans Eyendomme, Mobilier og Boeskab, som hannem af hans Forfædre, under det Kongel.

Side 302

Huses Protection, ere efterladte og tilhørende, den Kongelige Fisco tildømmes. Herpaa begieres en endelig specificeret Dom og Kiendelse.

Dat. Hafniæ d. 2 Sept. 1661.

Hans Kongel. Majest. til Danmark og Norge
bestalter General-Fiscal.

Søren Kornerup.

Herpaa oplæstes for Retten Frue Øllegaard Gyldenstiernes (thi der mødte ellers ingen paa Kay Lykkes Vegne) skriftlig Svar og Indlæg, med hendes egen Haand skrevet, og underskrevet, saaledes:

Allernaadigste Konge og Herre

Eftersom jeg fattige og forladte Qvinde haver erfaret af Kongel. Majestets, min Allernaadigste Herres, Stevning paa det allerunderdanigste, at min Husbonde hos Hans Kongel. Majestet skulde være kommen i Unaade, derfor indstevnet for Eders Kongelige Majestet for høyeste Ret, at møde udi Rette nu til i Dag, at svare til hvad Sag Eders Majestet hannem vilde beskyldte; Saa giver jeg Hans Kongel. Majestet paa det allerunderdanigste at vide, at jeg fattige forladte Qvinde udi hans Forseelse er gandske uskyldig, og mig i alle Maade ubevidst, førend han

Side 303

er bleven angiven, og for mig berettet, at Eders Majest. af medføde Naade og Mildhed ved Grev Ranzov og Rente-Mester Gabel haver ladet accordere paa en Sum Penge, som han haver udgivet sit Brev paa, efter hosføyede Copie, og de Brevet til dennem havde annammet den 1 Aug.; hvorføre min allerunderdanigste Bøn og Begiering er til Eders Kongel. Majestet, han af Naade det dermed vilde lade forblive, og af sin Kongel. Mildhed vilde værdiges til at være mig, og mine umyndige Børn, en naadig Herre, som er aldeles uskyldig derudi, hvis min Mand kand være angiven for, og at hans Kongel. Majest. ikke i Unaade vilde optage min Husbondes Bortreyse, eftersom det ikke er skeet af andre Aarsager, end til at være om de Penge, som han haver udlovet, og hans Creditorer idelig baade med Maning og Stevning tribulerede, og han for mig berettede, ikke at være befalet at blive her tilstæde. Forseer mig til paa det allerunderdanigste, Eders Kongelige Majestet for Guds Skyld, og for sin egen medføde Kongelige Mildheds Skyld, lader være Naade for Retten, og være mig fattige høybedrøvede Qvinde, og mine smaa Børn, en Naadig Herre og Konning; Og saadan min Underdanigste Høyeste Naades Begiering maatte udi Naade optages og bønføres; Ønskende Eders Kongel. Majestet og det gandske Kongel. Huus et lyksaligt og fredsommeligt Regimente, og udi Guds

Side 304

den almægtigstes Beskiærmelse evindelig befalet.

Hafn. den 2 Sept. 1661.

Eders Kongel. Majests.
allerunderdanigste og ydmygste
Øllegaard Gyldenstiern.

Derpaa produceredes en Contract, som Frue Øllegaard Gyldenstiern i sit Indleg beraabte sig paa, i en Copie, skreven Ord fra Ord, som lyder, med Kay Lykkes egen Haand; dog blev samme ey lydeligen, men inden lukte Dørre læst for Retten.

Kiendes jeg underskrevne og hermed vitterlig gjør, skyldig at være til den Stormægtigste, min Allernaadigste Herre og Konning, efter denne min Obligation N N.; hvilken Summa jeg herved belover ved min adelige Ære, Troe og Love, og med Incitations Indlager Høystbemelte Hans Kongel. Majest. udi efterfølgende Terminer underdanigst, og uden all Manqvement her udi Kiøbenhavn til Hans Majests. eget Kammer rigtig at erlegge og betale, nemlig inden næste fiorten Dage 10,000 Rdlr., udi September Maaned 10,000 Rdlr., udi October 30,000 Rdlr., til den 1 May, 1662, 20,000 Rdlr., og til den nestfølgende Marti 30,000 Rdlr., og paa det Allershøystbemeldte Hans

Side 305

Hans Kongelig Majest. paa samme Penge og Terminer desbedre kand være forsikret, da Pantsetter jeg hermed til Hans Kongel. Majest. efter dette Brevs tro Indhold, mine Herre-Gaarde, Giffenfeld for 30,000 Rdlr., med all dertil liggende Gods og Bønder, som til ingen anden, uden til Hr. Rigens Drostes S. Jochim L. Gerstorfs Arvinger er pantsat, og det ikkun for 16,000 Rixdaler; Desligeste Ranzovholm, som er gandske fri, med alle der under liggende smaa Herre-Gaarde undertagende Rødkield, som er pantsat til Velbr. Frue Anna Margretha S. Jørgen Schultis for 7000 Rdlr., saavel som dertil hørende Bonder, Ager, Skov og anden Herlighed for 70,000 Rdlr, indtil ovenbemeldte Sum og Terminer fuldkommeligen er betalt og efterkommet, og denne min Obligation indfriet: Men dersom saa skede, at i foreskrevne Terminer skulle findes Forsømmelighed, som dog ikke skal skee, da Hans Kongel. Majest., eller den Obligationen inde haver, at have Ret over mine tvende Herre-Gaarde, med mine underliggende smaa Herre-Gaarde, Bonder, Agre, Skove og all anden Herlighed, Selv at annamme dem, at selge, forpagte, eller udi anden Maade sig saa nyttige at gjøre, indtil den første Termin med den sidste, og den sidste med den første, fuldkommeligen med all Bekostning er betalt, og Hans Kongel. Majest. for den oven-

Side 306

skrevne Summa fuldkommeligen Contenteret og fornøyet, saa meget, til den Summes Fuldgjørelse behøves. til Vitterlighed under min egen Haand og Seigl.

Dette Kay Lykkes urigtige, galne, maculerede, udaterede, u-underskrevne og uforseglede, revne og halve satte Forslag (eller hvad man vil kalde det) blev udi Retten ey anseet uden for (som det og i Sandhed er) Skarn.

Derpaa indlagde General Fiscalen for Retten det rette Hoved-Brev, som var Kay Lyches Ulykke, hvilket ikke offentlig, men hemmelig, inden lukte Døre blev læst, og var forseglet i efterfølgende sidste Forsæt; som og først blev oplæst, efter at Almuen igien, efter halv ottende Tiimers Udeblivelse, var indkaldet, strax før Dommen gik; Indlægget lyder Ord for Ord saaledes:

Eftersom maaskee Hans Kongelige Majests. høybetroede Ministrer og Raad, som den høyeste Ret i Dag betiener, kunde gjøre betænkende, efter den oplæste Stevning, Kay Lyches Bekiendelse, og mit udi Rette lagde Forsæt, at domme ham fra hans Ære, Liv og Gods, med mindre udi Retten bliver seet og læst det grove og uforskammede Brev, hvoraf nærværende Accusation er reist og foraarsaget; Da haver jeg af allerunderdanigst Veneration og Respect til

Side 307

Hans Kongel. Majest. min Allernaadigste Herre og Konge, samt gandske Høy Kongel. Huus, undseet mig samme Brev at producere offentlig, særdeles Kay Lycke selv udi sin ydmygste og noksom betænkte Skrivelse til Hans Høy Grevelig Excellence Hr. Øverste-Statholder, og Rente-Mester Gabel haver begieret, at hans grove Forseelser ikke maatte examineres, meget mindre udi Retten formaliter indlegges og fremvises: Mens efterdi maaskee, af nogle faa udi høyeste Ret kunde gøres Betænkende, at affige endelig Dom, med mindre samme uforskammede Brev fremviist vorder, da stilles det hermed forseglet udi Hans Høy Grevel. Excellences Haand, med Begiering, Hans Høy Grevel. Excellence med de andre Hans Kongel. Majests. høy betroede Ministris og Raad privatim det vilde conferere, og efter dets Beskaffenhed, og min Irettesættelse, befordre Sagen til saadan endelig Dom, som denne vederstyggelige Gierning kand agtes gemæs at være. Havn. den 2 September

Hans Kongel. Majests. General-Fiscal.
Søren Kornerup.

Herpaa opstod Jørgen Seested til Refs, Kongel. Majests. Riges Raad og, Landsdommer i Sædland, og tydelig oplæste denne Dom.

Side 308

Dommen.

Efterdi med Kay Lykkes egen Haand og Signete nu her bevises, at han bekiender sig at have beganget Crimen Læsæ Majestatis, og dermed forbrudt Liv, Ære og Gods; de Documenter ogsaa, som i denne Sag, saavel offentlig, som inden lukte Døre, i Retten ere indlagde, som ere med Kay Lykkes egen Haand skrevne og beseglede, noksom hans grove Misgierninger tilkiende giver; han og med sin Undvigelse, saadant ydermeere bekræfter, og ingen her nu, efter Stevningen i Rette møder, videre end Frue Øllegaard Gyldenstierns skriftlig Indlæg, hvorudi hun hendes Uskyldighed contesterer, og begierer Naade for hendes Hosbond, beraabende sig paa en Contract, som derom med hannem skulde være oprettet, hvilken ikke befindes at være Contract: Da vider ingen af os med Rette Kay Lykke at kunde befrie, at han sig jo saaledes haver forseet, og committeret Crimen Læsæ Majestatis saaledes, at han bør derfor, efter Fiscalens Indlæg, at degraderes fra all adelig Ære og Dignitet, og hans Vaaben at brydes af Bødelen, og kastes ud af Vinduet, alle andre, som samme Vaaben føre, uden all Præjudice, Eftertale og Skade; Og derforuden Kay Lykke at straffes paa Livet, naar han betreffes kand, hans høyre Haand, med den han haver skrevet dette

Side 309

fornævnte, og adskillige gange svoret Hans Kongel. Majest., og det gandske Kongel. Arve-Huus, ham først levendes afhugges, og siden Hovedet med Haanden paa en Stage at settes, andre til en Afskye; og alt hans eget Gods og Formue at være forfalden til den Kongelige Fiscum, dog hans Hustrues egen Hoved-Lod, hans ret vitterlige Gield, giort for den 28 Julii 1661 (eftersom han paa den Dag skriftlig bekiendte og vedgik sig Crimen Læsæ Majestatis at have beganget) først af fælles Midler at betales. Og imidlertid han ey i Person antreffes kand, da Executionen in Effigie offentlig at skee og forrettes. Conclusum for den høyeste Ret den 2 September Anno 1661.

Gr. Christian Ranzov. Otto Krag. Offo Skade. Jørgen Seested. Henning Paavisk. Hans Nandsen. Henricus Ernstius. Willem Lange. Peder Lassen. Pr. Rasmus Winding. Jens Lassen. Hans Schach. Henrich Ranzov. Axel Urop. Jørgen Bielke. Theodorus Lente. Gabel H. M.

Den 4 Sept. Kl. et Qvarteer til et skeede Executionen paa Grønne Gemak paa Kay Lykkes Ære i mange 100 Adels og U-adels Nærværelse og Paasyn, saaledes : (*)

(*) I Holbergs Danmarks Historie Tom. 3. pag. 544. anføres den 14 Sept.

Side 310

Herolden, som var iført Rigens Vaaben-Rok, tog Kay Lykkes Vaaben, som var malet med smukke fordeelte Farver paa en firkantet Træ-Tavle, i Haanden og sagde: Eftersom Dommen er affagt for den høyeste Ret, at Kay Lykke skal degraderes fra hans adelige Ære og Dignitet, saa skal Kay Lykke hermed, for sin afskyelige Misgierning, ved dette offentlig fra hans Ære og adelige Stand og Stands Eminenz, Prærogativer, Privilegier, Benaadinger, Charge og all Respect være degraderet: Derpaa sagde han til Bødelen, som og var hos paa Gemakket, til Kay Lykkes Navns yderste Udslettelse:

„Annam dette hans adelige Vaaben, kast det mod Jorden, og trød derpaa, bryd det udi stykker, og kast det ud af Vinduet, og nedstyrt det til Jorden til ævig Vanære for Kay Lykkes adelige og menniskelige Ære, for alles Øyne; Dog alle andre, som samme Vaaben kunde føre, uden Præjudice, Eftertale og Skade.

Der Herolden havde udtalt disse Ord, leverte han Skarpretteren Kay Lykkes Vaaben; og gjorde Skarpretteren strax derpaa sit Embede aldeles, som ham var befaleet, spyttede og ad Vaabenet, siden han havde kast det ud af Vinduet.

Side 311

Samme Dag udgik Kongel. Befaling til Henning Paaviske, Jørgen Bielke, Ove Schade, Villem Lange, Christen Steensen og Jens Lassen, at de inden sex Ugers Forløb, skulde sammenkalde alle Kay Lykkes Creditorer, kiende paa deres Fordringer, og gjøre enhver, som har rigtig og retmessig Fordring, Fyldest og Udlæg.

Der udgik ligeledes Kongel. Befaling til Fogden paa Giffenfeld, at han skulde lade udtærskte Rug til Sæd, see til Gaardens Jord bliver saaet, og oppebære Land-Gilden i Tide, og forestaae Gaarden, som han agter at forsvare.

Den 5 Sept. skede Executionen om Middags Tiide paa Kay Lykkes Corpus in Effigie paa denne Maade:

Paa Slottet var gjort et Billede paa hans Storhed og Lignelse, med bleegt Ansigt, og sortebrun Peruqve, som Kongen havde ladet give fire Rdl. for, og iført en fiin Cammerdugs Skiorte, sorte ny Raskes Klæder, saadanne som Kay Lykke selv pleyede at gaae udi, nemlig en a la Mode vid Kiortel, vide Buxer, med Silkes Baand runden om, Canoner, Skiorterne udragne for Hænderne, store Haand-Klapper, et stort Klæde bunden om Halsen, med Faveur, nye hvide Sko paa Fødderne, Kridhvide Handsker

Side 312

paa Hænderne. Dette Billede blev af Rakker-Knegten udbaaret af det blaa-Taarn, og sat fast paa en Sluffe paa Knæene: Paa Brystet paa Billedet var fæstet et Ark Papiir, hvorpaa med store Bogstaver var skrevet: Cay Lykke er dømt af den høyeste Ret fra sit Liv saaledes propter Crimen Læsæ Majestatis. For Sluffen var spændt en hvid Hest, som en af Rakker-Knegtene reed paa, og slæbde saa Billedet paa Sluffen efter sig til Retter-Pladsen paa Slots-Pladsen: Retter-Stedet var omsat med 400 Musqveterer og Piquenerer og 200 Ryttere. (Bødelen var der inde). Det første Billedet var kommen ind udi Kredsen, vendtes Ansigtet (Hovedet var bart) mod den Sted, som Kongen, Dronningen, de Kongel. Børn, to unge Fyrster af Veimar, og Kongens Raad og høyeste Ministrer stode paa Slottet i Vinduerne: strax derpaa tog Rakker-Knegten det af Sluffen, satte det i Sandet paa Knæene, løsde Cammerdugs-Kluden af hans Hals, og bandt det for Øynene, og stak det lange Haar op under Kluden; Der gik saa en Rakker-Knegt til, og satte en Blok, ungefæhr en Alen høy, for Billedet, som nu var omvendt med Ansigtet igien for alt Folket: Derpaa lagde en Bødel-Svend den høyre Haand af Billedet paa Blokken, hvilken Bøddelen afhug, og kastede den paa Jorden: Strax greb Bødel-Svenden Hoved-Haaret, og holdt det medens Bødelen med Sverdet afhug det

Side 313

det i tvende Hug, og lagde det imellem Beenene paa Billedet: Saa gik Rakker-Knegten til, og tog det afhugne Billede, lagde det paa Sluffen med Hovedet, og Haanden imellem Beenene, som var vendt imod Hesten, bandt Legemet med Reeb fast til Sluffen, og slæbte det saa op over Slots-Broen, langs ud med Stranden, giennem Høybroestrædet, Amager-Torv, Vimmelskaftet, Klædeboerne til Gammel-Torv, hvor Bødelen tog den Pæl, som slæbte efter Sluffen, naglede Hovedet derpaa fast, og under Hovedet Haanden; Reyste Pælen op, satte den fast i Jorden, med Ansigtet vendt mod Raad-Huset, hvor det bevaredes af otte Musqveterer med antendte Lunter, og stod enhver frit for at gaae hen og bese det.

Legemet laae nogle Dage udi Skarpretterens Huus, og blev viset for Penge; men blev siden begravet under Galgen (*). Desuden blev opreyst en Stotte, paa hvilken var sadt en Latinsk Opskrift, som dog meere spotter end oplyser Kay Lykkes Falds og Skiebnes Historie. Samme er tilforne trykt, og gaaes derfor her forbi (**).

Den bedrøvede Frue Øllegaard Gyldenstjerne, som intet vidste at sige om det ulyksalige

(*) Holbergs Danmarks Riges Historie Tom. 3. pag. 544.

(**) Denne Latinske Inscription findes i Hr. Pontoppidans Kirke-Historie 4 Deel pag. 476-478.

Side 314

lige Elskovs-Brev, bleve alle hendes i Kay Lykkes Boe indbragte Midler udbetalte, bestaaende i 20,000 Rdlr. men for Resten alting indbragt i Kongens Fisco. Hvad hun meldte i sit Indlæg, om den Maning hendes Mand leed af fine Creditorer, er enten et Paaskud af hende, til at sminke Mandens Bortreyse med, eller og hans Sager maa tilsidst ey have staaet paa saa rige og runde Fødder, som i Førstningen. Da Kong Christian den Femte var kommen til Regieringen, skienkede han den ulyksalige og landflygtige Lykke i Aaret 1679. sin Frihed igien, saa han samme Aar igien kom ind i Riget; Han levede siden i all Stilhed hos sin Frue paa Bistrup i Jylland, til han omsider i Aaret 1697 bad Verden sit sidste Farvel.

Det er ellers merkeligt, hvorledes Lykken har fiscaliseret over de 2de Fiscaler Søren Kornerup og Licentiaten Mauritius. Den sidste er bekiendt, blev tiltalt for de samme Misgierninger, som han havde tiltalt Griffenfeld for. Han døde derpaa som en Fange paa Bornholm, hvor Utoy og Madiker fortærede ham ved levende Live. General-Fiscalens Søren Kornerups Historie er denne. Han var først Rector ved en af de smaa Kiøbstad-Skoler i Sielland, men som han stod i

et stort Raab for hans besynderlige Kyndighed i Lov og Rettergangs Sager, blev han, da nu just i Anledning

Side 315

af Kay Lykkes Sag det før Enevolds-Regieringen ubekiendte General-Fiscal-Bestilling skulde indføres, antagen at forestaa dette Embede. Hans Prøve lykkedes ham paa fortalte Maade rigtig, men ved at gjøre Kay Lykke ulykkelig, plumpede han selv i Ulykken over begge Ørnene: Saadant gik til paa følgende Maade:

Da alt Kay Lykkes Gods var bleven tildømt Kongens Fisco, drog vores nye General-Fiscal over til Fyen til Ranzovholm nu Brahe-Trolleborg for der at belegge alle Ting med Arrest. Dette skeede ogsaa med et Par smukke unge Hopper, som Fogden foregav at høre sig til, men ey hans forrige Herre, der ey endnu havde betalt ham samme, hvorfors han tog dem bort, og ey kierte sig efter Arresten, eftersom han trøstede sig til at bevise, at Hopperne vare hans. Fiscalen Kornerup lægger imidlertid Sag an imod Fogden for den brudte Arrest, bringer det og rigtig didhen, at Fogden ey alleene bliver dømt til Galgen, men og virkelig hængt. Da Fogden var saaledes henrettet, bleve denne uskyldig aflivedes Venner opeggede af de mange Fiender den nye strenge General-Fiscal trak sig paa Halsen, at de ey alleene begyndte at actionere ham igien, men endog at anklage ham paa Livet. Han tog sin Tilflugt til Kongen, som og i Begyndelsen beskyttede ham lidet, i Betragtning en General-Fiscals Embede, i sær Først-

Side 316

ningen, nødvendig maatte være megen Misundelse og Nid udsat, men da den Aflivedes Venner gjorde ret Alvor af Sagen, nødtes Kongen, som ey gierne vilde forholde nogen sin Ret, helst i Begyndelsen af Enevolds-Regieringen, at lade Retten nyde sit ubehindrede Løb imod Kornerup. Sagen kom næste Aar for høyeste Ret. Der blev den hængte Foget, skiondt da alt for sildig kiendt uskyldig, Kornerup derimod skyldig til at ende sit Liv i Galgen. Denne Dom formildede Kongen saaledes, at Kornerup blev benaadet paa Livet, men derimod frakiendt sin Ære, hvorved det forblev (*). Med Fogden var det gaaet ligesom med Kornerup; Han havde kiøbt Hopperne som Plage af en fattig Bondes-Mand, men da han ey betalte dem, tager Bonden dem med Magt af Marken, hvor de gik paa Græs. Fogden legger derfor Tyv-Sag an imod Bonden, faaer hændet Dom over ham, og lader ham hænge. Nu blev Fogden igien hængt for de samme Hoppers Skyld, og Bonden altsaa tilstrækkelig hevnet, skiondt det først skeede efter hans Død.

(*) See Hr. Biskop Pontoppidans Danske Kirke-Historie Tom. 4. pag. 479.

Trøst og Raad
1. Naar Gud i Korsens Tiid tøffuer met
Hielpen oc bønholder icke strax.
2. Imod Fortuiffelse, som fødis aff vor store
Uuærdigheds, oc suare Synders
Betenkelse.
aff den 130 Psalme
faaregiffuen udi
Erlig, Velbyrdig og Salig Frue,
Christine Rosenkrantzis,
Erlig oc Velbyrdig
Niels Skrams
til Werup x.
kiere Husfrues Begræffelse.
ved Niels Lauritzsøn A. N. S. V.

Prentet i Kiøbenhaffn hos Henrich Waldkirck
Aar 1600.

Side 318

Foran for denne Klage-Tale findes, ligesom i de fleste gamle Liig-Prædikener, helst de in Duodecimo, brugeligt er, dens adelige Vaaben i en Træstok udskaaren, som Klage-Talen handler om. Her findes Hr. Niels Skrams, den afdøde Frues Husbondes, saa og de Rosenkranzers Vaaben, som hun var avlet af.

For ved denne Klage-Tale findes ellers tvende Fortaler, hvoraf Doctor Peder Jensen Winstруп, som har befordret den til Trykken, har skrevet den første: Deri skriver han saaledes: Eders Velbr. kiere Niels Skram haver, kort forleden forsendt denne Liig-Prædiken til mig, at jeg den ved Prenten skulle lade udgaae, paa hæderlige og høylærde Mands Mester Niels Lauritzens, Superintendentes i Wiborg Stifts Vegne, og med en liden Præfatz formeere, hvilket jeg efter Eders Velbyrdigheds skriftlige Begiering gjort haver, og nu tilsender Eder samme Bog, intet tvivlendes, at I jo skulle finde og føle

Side 319

føle stor Hiertens Trøst deraf mod den store Sorg, som I fik af den sørgelige Hændelse og ulyksalige Fald, for Menneskens Øyne at ansee, Eders allerkiereste, Velbyrdige, fromme og gudfrygtige Husfrue, Frue Christine Rosenkrantz paakom, efter Herrens Villie og vise Raad, som underligen handler med sine Helgene. Befalendes Eder, og Eders elskelige unge Velbr. Frue, Frue Agatha Søfeldt, Eders kiere Dotter Jomfrue Elsebe Skram med gandske Huus og Hof den naadige Gud. Skrevet i Kiøbenhavn den 4 Julii 1600.

Af den anden Fortale, der er skreven ligesom den første, som et Tilegnelse-Skrift til Hr. Niels Skram til Urop, Kongelig Befalningsmand paa Bygholms Slot, sees alleene, at sammes Forfatter Biskop Nicolaus Arctander i Wiborg har holdt denne Liig-Prædiken udi Lønderup Kirke den 4 Sept. 1597. men at den først 3 Aar derefter ved Doctor Winstруп, er befordret til Prenten, sees af det Forestaaende.

Angaaende Frue Rosenkrantzes Levnet, findes dette anført: Det er en kostelig og herlig Ting, at være fød udi den Christne Kirke, af fine, Erlige og Gudfrygtige Forældre, naar man ikke selv

vanslægtter, og gaaer af Egten. Erl. og Velbyrdig Frue Christine Rosenkrantz havde den Lykke at være fød udi Guds Meenighed.

Side 320

hed af Erlige, Christne og Adelige Forældre, som vare Hr. Styge Rosenkrantz til Gundeløf, og Frue Maren Knoff til Gyllebo, hvilke bleve begavede med hende paa Gyllebo Kyndelsmesse-Dag Aar 1564. Hendes Farfader var Hr. Eyler Rosenkrantz af Høffringsholm. Hendes Farmoder var Frue Christine Gyldenstiern Sal. Peder Gyldenstiernes Dotter af Thim, hendes Faders Farfader var Hr. Tygge Nielsen af Høffringsholm. Hendes Farfaders Moder var Frue Berrethe Rønnow, Sal. Hr. Marqvor Rønnows Dotter af Hvidkiøld. Hendes Morfader var Erlig og Velb. Mand Lavritz Knoff til Gyllebo. Hendes Mormoder Frue Sidsel Walkendorff Sal. Henrich Walkendorffs Dotter til Glorup. Hendes Morfaders Fader var Erlig og Velb. Folmer Knoff til Vadsted. Hendes Mormoders Moder Frue Anne Oxe, Peder Oxes Dotter af Nielstrup. Saasnart hun blev syv Aar gammel, og kunde lære noget, besluttede hendes Forældre at sende hende til hendes nu salige Farsøster, Jomfrue Birgitte Rosenkrantz til Nebbe, i hvis Huus hun blev udi tre Aar, og er imidlertid under Skolemesters Opsigt optugted til Lærdom, Gudfrygtighed, Blufærdighed og andre Dyder og Sæder, som Erlige Jomfruer og høviske Møer sømmer og vel anstaaer. Siden blev hun

Side 321

hun i hendes Sl. Moders Huus til samme Dyder fremdraget og oplært, indtil hun var atten Aar gammel, og er kommen i Mands Være, som skeede ved Egteskab med Hr. Niels Skram til Werup; Deres Bryllup blev holdet i Horsens Fastelavns Søndag Aar 1582, saa at de levede tilsammen saa meget paa sertende Aar, som nu siden Fastelavn, og indtil den Tiid, Gud kaldede hende. Samme Egteskab Velsignede Gud med et Barn, som er Erlig og Velb. Jomfrue Elsebe Skram.

I samme Egteskab foreholdt hun sig mod sin Husbonde og andre, efter den Regul, som Saræ den unge Tobiaë Hustrues Forældre lærte hende, som er, at hun haver elsket sin Husbonde, og været ham underdanig, fligtig, regiæret sine Tiunde og Huus, saa og holdt sig selv tugtelig. Hun var ey hengiven til udvortes Pragt og Pral, mindre satte hun sit Snaab og Haab til den uvisse Rigdom, men henstillede sit gandske Levnet i Kierlighed, Taalmodighed, Venlighed, Kydskhed og Sagtmodighed mod sin fattige Næste, hvilket haver skaffet hende Yndest og et got Navn blant alle.

Som Gud imidlertid havde hende kier, hastede han og med hende, dog maatte hun udstaa megen Kors og Gienvordighed, ved en ulykkelig Hendelse, der tildrog sig saaledes:

Side 322

Den tredie Dag Junii kom Erlig og Velbr. Mand Niels Skram til Wiborg med denne sin Sal. Hustrue, Frue Christine Rosenkrantz; men ved to Slet om Eftermiddagen fik hun uforvarende et gandske ulykkeligt og sorgeligt Fald igiennem Loftet og ned paa Jorden, hvilket foraarsagedede den ubodelige Skade, paa hendes Venstre Been, som siden tillukte hendes Øyne, og var Aarsag til hendes Død.

Strax efter denne ulykkelige Hendelse, holdt hun det for det beste at lade sig betiene med Sacramentet, dets Aarsag hun og strax lod kalde til sig hæderlige Mand Mester Peder Steen, som betiente hende.

Derefter skikkede hun Bud til Doctores og Bartskære, under hvis Hænder og Cuur hun haver ligget udi syv Uger.

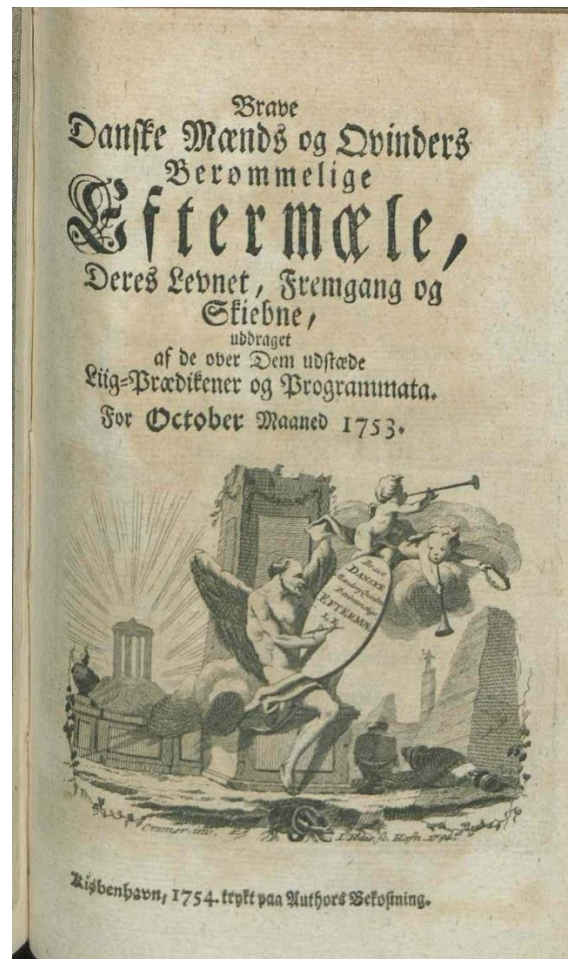
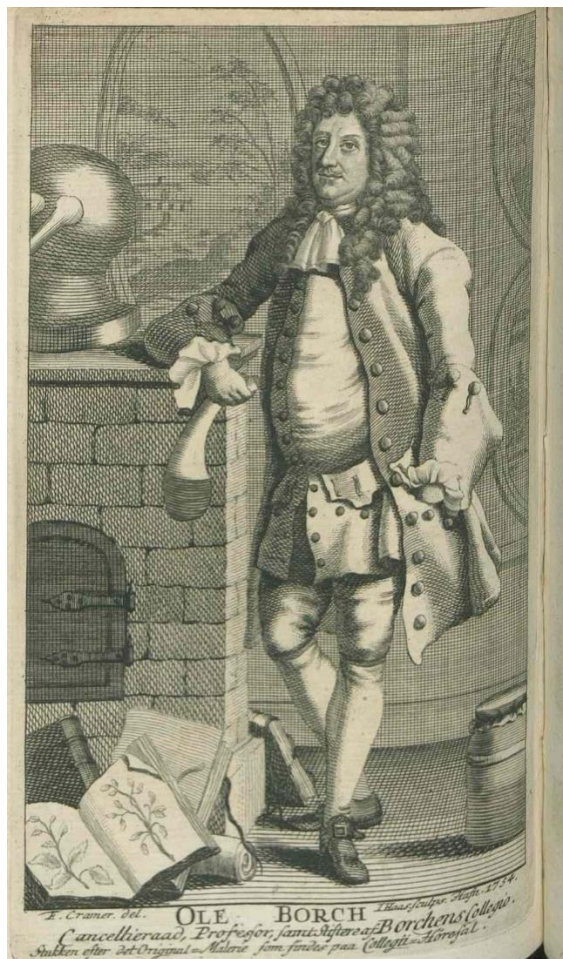
Imidlertid besøgte en stor Hob af Adelen her i Landet hende, med andre godt Folk; Hun haver med stor Taalmodighed baaret sit Kors og svare Sprekke og Pine, til hvilken at lindre, hun læste i Bibelen og andre hellige Bøger, og om Søndagene lod holde Prædiken for sig paa Stuen ved nogle af Præsterne udi Viborg, af hvilke hun blev trøstet om Hielp af hendes Nød og en god Udgang paa all hendes Gienvordighed. Samme skede den 23 Jul. om Aftenen ved 6 Slet, da

Side 323

da hun begierede af hendes Mand, at han vilde tage de fremmede og Doctoren ned til Bords med sig. Men strax efter at de vare gaaet ned fra hende, kom der Bud efter hendes Mand, Hr. Niels Skram, som skyndte sig op til hende, dog havde hun lagt Maalet, førend han kunde komme op paa Stuen, og rørte sig intet meere, men hensov sagtelig, efterat hun havde levet tre og tredive Aar og nogle Maaneder.

For September Maaned findes uddragen:

- 1) Forrige Danmarks Riges Cantzler Peder Græve af Griffenfelds Levnet og Skiebne, som et Udtog af hans større Levnets-Beskrivelse, trykt in 4to 1745.
- 2) Liigprædiken over Henrich Lykke til Overgaard, Danmarks Riges Raad, holden af H. P. R. trykt in 12mo, Kiøbenhavn 1612.
- 3) Den ulykkelige Kay Lykkes Levnet og Skiebne, samlet af trykte og Haandskrevne Papirer ved C. P. R.
- 4) Liigprædiken over Frue Christine Rosenkrantz, Niels Skrams til Urop, holden af Biskop Arctander, trykt in 12. Kiøbenhavn 1600.

Side 329

Guds Børns Kaarse-Skole
aabnet og beskuet udi
En retsindig og taalmodig Kaarse-Discipels
haarde, men dog Christelige Skolegang.
Udaf

Hebr. Cap. XII. v. 6.
Der samme hellige Guds Ord udi
Den Velædle og Belbyrdige, Høylærde
og meget berømmelige Mands,
nu salig hos Gud,

Doctor Oluf Borchis,
Kongel. Majests. Høybetroede Cancellie-Raads,
Assessoris udi Høyeste-Ret, og Collegio Consistoriali,
samt Medicinæ og Philologiæ Professori
Regii paa det Kongel. Kiøbenhavns Universitet,
Hans Hæderlige og sørgelige Liigbegiængelse udi vor
Frue Kirke i Kiøbenhavn bleve den 30te Octob. 1690. for en
meget Folckerig og Høyanseelig Guds Børns

Forsamling fremstillede og eenfoldigen forhandlede
af Johan Adolph Borneman,
Sogne-Præst til samme Kirke.

Trykt hos Kongel. Majest. og Universitets Bogtrykker
Johan Philip Bockenhoffer. 1696.

Side 330

Provst Borneman haver tilegnet denne sin Klage-Prædiken over den afgangne store Mand til hans Syster Anna Borch, Raadmand Christen Vestesøns Efterleverske, samt til hendes Børn og Svogre; Hvad der tiener til at oplyse hans Liv og Levnet fremsætter Provsten i Følgende: Anlangende Belædle og Belbyrdige nu Sal. Mands Doct. Oluf Borkes, fordum Hans Kongel. Majests. Cancellie-Raad, og Assessor udi Høyeste Ret, samt Collegio Consistoriali, og Medicinæ og Philologiæ Professoris her paa det Kongel. Universitet, hans Levnets Inds og Udgang af Verden, da er han fød Aar 1626. paa en Langfredag udi Bork i Jylland i Riber Stift af en hæderlig og velfornemme Oprindelse. Hans Fader var Hæderlig og Vellær

Side 329

lærde Mand Hr. Oluf Clausen Bork, Sognepræst til Sønder og Nørre Bork Sogner udi forbemeldte Riber Stift. Hans Moder den Gud- og Dydselskende Matrone Margarethe Lauritz-Dotter.

Som den gode Natur der udi de første Aar noksom tegnede, hvad den voxende Alder siden skulle udvise, stedse inclinerede til Dyd og Studeringer, har han tillige med Aarene giort lykkelig Fremgang i Bogen og all Erbarhed, saavel under privat Information, som siden udi de publique Skoler, hvor han ikke alleene har svaret til Alles Tanke og Forhaabning om sig, men endog samme langt overgaaet. Efterat han havde lagt den Fundament og Grundvold, som i Skolerne udkræves, er han derfra dimitteret her til Academiet, da Nicolaus Pauli Scandorph var Rector Academiae, for nu selv de høyer Studia videre at angribe.

Til dette sit Forsæt des lykkeligere at fuldførre, har han særdeles recommenderet sig til de Belædle og vidtberømte Mænd, Doctor Ole Worm, Thomas Bartholin, og Simon Pauli, Kongel. Professores her paa Stæden, deres gode Raad og Direction udi sine foretagende Studeringer fornemmelig at bruge. Imidlertid udviste han allevegne saa stor Fliid og Vinsibelhed, at han med Billighed kunde vinde Roes

Side 330

hos alle. Han fandt særdeles, efter adskillige gjorde berømmelige Prøver, nogle Maaneder efter Kiøbenhavns Beleyring, den Naade hos Hans Kongel. Majests. Høvelovlig Ihukommelse, Kong Friderich den Tredie, at han iblant Professorernes Tal allernaadigst er bleven antagen, og derhos af Hans Majest. tilladt, sig nogle Aar Udenlands hos Fremmede at exercere. Herpaa forlod han strax sit Fæderneland, og satte sin Reyse fornemmelig til de Stæder, hvor de lærdeste og berømmeligste Mænd vare at finde, hvilke han i saa stor Mængde har giort sig bekiendt og familier, at fast ingen paa de Tider for Studeringer var bekiendt, som han jo var elsket og æstimeret hos.

Til Hamborg, hvor han først ankom, nød han en kort Tiid de lærde og navnkundige Mands Schuppi, Cassii, Kirstenii daglige Omgængelse. Til Leiden i Holland opholdte han sig to fulde Aar, for at høre og conferere med de vidtberømte Sylvio, van Horne, van Linden, Gronovio, og andre. Til Amsterdam converserede han med Burrho, Blasio, Barbertio. Siden blev han til London i England bekiendt hos Kenelmum Digbæum, Robertum Boyle, Charleton,

Moselerum, Polemanum. Til Orfort hos Willisium, Wallisium, Edmund Dickinson, Rob. Snarrochium. Til Paris forblev han tvenne

Side 331

tvende Aar, synderlig elsket og afholden af Msr. Haberto Mommord, Kongel. Obersecreterer, Msr. Gobelinio, Præsident udi Parlementet til Paris, og andre høyfornemme iblant hvilke Bourdelotius, Thevenotius, Augustorius, Patinus, Justellus, Boucadius, Martellus, de l'Oberie, Borellus. Til Angiers promoverede han, og blev creeret Doctor Medicinæ. Til Lyon lod han sig forslyste nogen Tiid med de lærde og fornemme Mands de l'Amoniere, Bertelli Busenasii, Scolæi Humanitet og Omgængelse. Til Grenoble insinuerede han sig hos Msr. Boessium, Salvagnium, Vesancurrium. Til Avignon hos Baron Neufville. Til Nismes hos Giranium. Til Montpellier hos Msr. de Beaurhostes. Til Tureno hos Marggreve de Pianezza, Premiersminister hos Fursten i Savoyen og Piemont. Til Meyland hos Manfredum, Septalium, Terzagi. Til Bologne confererede han med Baptista Ricciolio. Til Florentz med Laur. Magalotta, Francisco Rhedi, Carolo Dari. Til Neapoli med Thoma Cornelio Consentino. Til Rom lod han sig opholde sex Maaneder af sær Lyst til det berømmelige Vatikanske Bibliotheque, og de gamle Manuscripta, han der fandt for sig, saa og de fornemme Mands Leonis Allari, Abbatis Gradi, Falconerii, Mich. Aug. Recei, Caroli Puteani,

Side 332

Fr. Corvini, Athan. Kirckeri, Laut. Schythii Omgængelse.

Han nød undertiden den Ære at indlades i Discours med Dronning Christine, og Cardinal Palavicino. Til Padova besøgte han Ferrarium, Dn. de Marchettis, Petruccium, Zabarellam, Offredum. Til Venedien Ludovicum de Comitibus, Tachenium, Bustronum. Til Strasborg, begge Sebizios, Bezam og Boeclerum. Som han nu sex Aars Tiid hos Fremmede med største Berømmelse havde verseret, vilde han ikke længere undrage sit eget Fæderneland sin Tieneste; Han begav sig derfor paa Reysen hid igien, og ankom lykkelig her til Kiøbenhavn Aar 1666 imod Enden af Aaret.

Efter denne sin Hiemkomst, har han indtraadt udi den ham, af Kongel. Majest. tilforne allernaadigst anbefalede Profession paa Academiet, hvilken han ved at læse, og disputere offentlig; med største Berømmelse forestod, aldrig ladende nogen Fliid eller Videnskab som kunde tiene til Ungdommens Nytte, og de algemeene boglige Konstors Forfremmelse og Oplysning som og adskillige den Sal. Mands Skrifter noksom udviser, af hvilke endeel udi Lyset ere udgivne, og andre med stor Længsel af de Studerende forven-

Side 333

tes, foruden en stor Deel Disputationes og Orationes publice her paa Academiet holdne.

Han har imidlertid tvende gange været Rector Academiæ, og Decanus Facultatis Philosophicæ udi tolv Aar; I værende Tiid har han, efter holdne Examina creeret 1726 Studentere, 162 Magistere, 542 Baccalaureos, og dertil nogle Doctores Medicinæ; Foruden disse Akademiske Forretninger, har han ey mindre beviist sig omhyggelig at tiene det algemeene Beste, og saavel i Byen, som paa Slottet, øvet Lægekunsten, siden han af høylovlig Ihukommelse Kong Friderich den tredie blandt andre Hans Kongel. Majestets Liv Medicos er andtagen. For hans høypriselige Meriter og allerunderdanigste Troskab, har det og behaget Hans Kongel. Majest. at ophøye denne Sal. Mand til større Værdighed, og derfor naadigst først beskikket ham Aar 1686 til at være Assessor udi høyeste Ret, og siden Aar 1689 til Cancellie Raad.

Hvad sig hans Forhold i denne Verden forlanger: da er den i Fædernelandet, saa og udi mange andre, saavel andgrændsende, som vidt fraliggende Stæder, saa berømmelig, og vel bekiendt, at det ey giøres fornøden vidtløftigen derom at melde. Vi som her har nydt den Ære af hans daglige Omgængelse, kunde med all Sandhed bevidne, at han var en sand Gudsdyrkere,

Side 334

foruden Skrømt og Hyklerie, hvilket han i Gierningen altid har beviist, med et gudeligt Levnetsfremdragelse, med Sacramenternes rette Brug, Ordets flittige Hørelse, og Almisses Uddeelse til de Fattige; Han har og beviist hans Naadige Konge og Herre, Landsens Regentere og Fader, all underdanig og skyldig Lydighed, saavel udi det, som han efter sin Eed var pligtig at beoagte, som og med underdanigst Betiening ved hvis hans Profession vedkom. Saa ofte hannem blev allernaadigst anbefalet, Deres Majest. og det Kongel. Huus at opvarte, forrettede han det underdanigst med all Fliid og Vinskibelighed, hvorfor han og af Deres Majestet med sær Naades og Æres Tegn, Tiid efter anden, er bleven værdiget og benaadiget. Han haver sig altid i sine anbetroede høye Bestillinger saaledes skikket og forholdet, at han selv havde en god og ubesmittet Samvittighed, og at alle og enhver kand bære det Vidne om hannem, at han gjorde sit Embede uden Forsømmelse, og med største Nidkierhed, saaledes som enhver brav og høyt erfaren Mand anstod.

At han udi hans eget Huus, som udi mange Aar haver været en ret Dyds og Erbarhedsskole for den studerende Ungdom, levede saaledes, som han vilde at de Unge efter hans Exempel skulde leve, er bekiendt, nemlig gudfrygtig, skikkelig, ædrue, og indtil den allersidste hans Livs

Side 335

Livs Tiid udi Studeringer og andre lovlige Øvelser idelig og flittig.

Imod Fattige og Nødlidende var han meget rund og gavmild, hvilket vi ey allene have fornummet af gode Summer, som han aarligen til visse Tider til de Fattiges Underholdning haver fra sig leveret: men endog daglig for Øyen kunde see de Almisser, han udgav til Fattige, som hans Huus idelig besøgte, og aldrig trøstløse bortvistes.

Sin Jevnchristen og Næste, saa længe Gud gav hannem Helbreden, haver han Nat og Dag beegnet med all Tienstfærdighed, saa ofte hans Hielp udi deres Svagheder og Skrobheligheder behovedes, ja utallige foruden Belønning, endog siden han selv med Sygdom blev angreben, da han ikke negtede nogen sine Raad, som derom ansøgte. Herover savner nu Guds Huus, de Fattiges Huus, hans eget Huus og hver Mands Huus en ret Christen, en Hielper, en Fader, en Forfremmere.

Den Sal. Mand haver ellers udi hans Omgængelse med høye Personer, saavel som med sine Jevnlige, samt Slegt og Venner, ja alle, saaledes skikket sig imod enhver, saa ingen var, som jo gierne ønskede hans Omgængelse; Samme var altid prydet med skikkelige, lærde og meget

Side 336

behagelige Discourser, som hans store Fliid og lange Erfarenhed, ved idelig Studering og Reyser i fremmede Land forhvervet, hannem overflødig forstrakte. Med faa Ord at sige: Hans gandske Liv og Levnet haver været saaledes anstillet, at han baade hos Høye og Lave, Fattige og Rige, hos alle og enhver haver efterladt sig et ærligt og oprigtigt Navn og Rygte, og hos sig selv en god og rolig Samvittighed. Endeligen som den Sal. Mand udi sin gandske Livs Tiid haver anvendt stor Fliid derpaa, at han kunde tiene sin Gud, den studerende Ungdom, og det gemeene Beste, saa haver han og været betimelig derpaa betænkt, hvorledes han endog efter sin Død kunde gavne det gemeene Beste, den studerende Ungdom og de Fattige; Han haver derfor af de Midler, som Gud hans Arbeyde og Vinskibelighed rigelig med havde velsignet,

for kort Tiid siden ladet forfærdige den kostbare Bygning, som udi Cannikestrædet her i Byen er beliggende, og skal efter hans sidste Villie kaldes Collegium Mediceum, saa som han ingenlunde vilde, at det skulde kaldes efter hans eget Navn. Det er saaledes indrettet, at sexten skikkelige og lærde Personer, som her ved dette Kongel. Universitet flittigen studere vilde, der kand have deres fornøden og magelige Værelser; Han haver derforuden beprydet samme Collegium med sit eget Bibliothek, som han dertil haver foræret, bestaaende af adskillige kostelige tryk-

Side 337

trykte Bøger og rare Manuscripter, samt med en vel indrettet Have, Auditorio, og andre kostbare Prydelser. Ja endog til samme sexten Personers aarlige Nødvendighed, Bygningens og Bibliothekets Vedligeholdelse, Capitalens Fremvext, samt til det gemeene Nytte, en Capital paa 24700 Rdlr. foræret, saa og til syge sengeliggende Studentere uden for Collegium 500 Rdlr. Til fattige Skolebørn udi Riber Skole 600 Rdlr, og til Huusarme her i Byen 500 Rdlr. som efter hans Død af hans redeste Midler, efter Fundatzens Indhold, som udi det Kongel. Universitets Giemme for Aar og Dag siden er needlagt, forud skal tages, og Renten deraf aarligen paa visse Tider til de Vedkommende uddeeles, og haver han med denne sin Gavmildhed, det han udi levende Live høyt protesterede, søgt Guds Ære alleene, og ikke sin egen, det gemeene Beste og ikke sine egne Venners Nytte og Befordring. Saasom han all Directionen over denne anseelige Gave og sin Fundatzes Fuldbyrkelse, sig og sine aldeles intet forbeholden, alleene haver betroet det Kongel. Universitet her udi Kiøbenhavn, der med at handle, som de for Gud og den Christen Øvrighed vil ansvare, og være bekiendt.

Anlangende hans legemlig Svaghed og Sygdom, saa og derpaa følgende meget christelige og salige Endeligt, da havde han i sine unge Aar havt en

Side 338

heel tynd Helbred, og ofte været angreben med adskillige Sygdomme og Tilfælde, og i sær befrugtede han sig, ved anvoxende Alder, for en skadelig Svindsot, saasom hans Forfædre og Mestpaarørende af samme Svaghed haver været anfegtede og hendøde. Hvorfor han samme Tilfald med alle tienlige Midler lykkeligen forrekommet. Udi hans mandelige Aar haver Gud givet ham temmelig god Helbred, endog han ikke sparede sig selv, hverken Nat eller Dag, for at opvarte sit Embede, og det Kald, Gud havde sat hannem udi; Han haver ogsaa hver anden eller tredie Aar maattet udstaaet en Hals-Syge, som tit og ofte ikke var uden Fare, indtil han omsider for to Aar siden først fornam Anstød af Steen, som dog hver Dag tiltog, saa at han omsider ikke meere kunde tiene andre: mens formedelst Smerte og hans Gangs Besværlighed, som dette svagelige Accident med sig førte, nødtes til at blive hiemme udi sit Huus, uden saa tit Svagheden vilde tillade hannem at komme udi Guds Huus, som altid skede med største Besværlighed.

Endeligen, for sex Uger siden, tog det Onde saaledes overhaand, at Pinen Nat og Dag var ulidelig, og ingen Haab mere til nogen Forandring, uden ved de yderste Midler, som Gud, Naturen og Konsten har givet Menneskene udi saadan Tilfælde; Dog hvor stor og piinagtig

Side 339

Legemets Sygdom var, saa tænkte han dog og alligevel først og fremmest paa sin den ædelste Deel, som var Siælen, og derfor den 10 Septemb. sidst forleden lod til sig kalde mig uværdig hans Siæle-Sorgere, som efter foregaaende gudelig, og meget andægtige Confession, forsikkrede hannem ved Afløsningen hans Synders naadige Forladelse, og til ydermere Forvisning om Guds Naade meddeelte hannem, efter hans Siæles inderlige Attrae og Begiering, Jesu hans Frelseres velsignede og hellige Legeme og Blod i det høyværdige Nadverens

Sacramente, hvilket den Sal. Mand med største Andagt og en Himmel-henrykt Siel annammede, takkende Gud derefter af Hiertet inderlig og sigende: Nu veed jeg at min Frelser lever, den korsfæste Jesus Christus, som lidde for mig, saavel som for alle Syndere, saa mange og utallige Smerter i sin Korsfæstelse, han vil og styrke og staae mig bi i mine haarde Smerter og Lidelser, og føre mig omsider ud fra mine Lidelser ind til Herlighed i Himmelen.

Nogle Dage derefter, som var Tiirsdagen d. 30 Sept. lod han sætte udi Verk det, som han tilforne efter egen Betænkning, ved sund Fornuft og Raadføring af de erfarneste og fortroeligste af fine Venner, havde besluttet, og imellem elleve og tolv Slet om Middagen forsøgte at lade skiere Steenen, som foraarsagede hannem den ulidelige

Side 340

Piine, ud af sit Legeme. Han brugte dertil Hans Kongel. Høyheds, udi saadanne og andre Tilfælde høyt erfarne Chirurghum, Monfr. Buchwaldt, som udi den Belædle, Høylærde og vidtberømte Mands Doctor Hendrich Møynikens, Hans Kongel. Majests. Liv-Medici, saavel som hans kiere Svoger, den Ædle og Høylærde Mand Doctor Marcus Herforts, Kongel. Majests. Hof-Medici, og adskillige velerfarne Chirurgorum Overværelse, forrettede, hvad hannem vedkom, med allerstørste Dexteritet og Forsigtighed; hvilket ey alleene de Hosstaaende, men endog den Sal. Mand derefter, for sine Paarørende og andre fortroeligste Venner, haver bestandeligen forklaret og tilstaaet; Men som Steenen i sig selv var af meere Stoerlighed, end at der kunde aabnes Vey for den at udkomme, saa og af større Haardhed, end at den kunde ved de beste dertil brugte Instrumenter fuldkommelig brydes, blev all menneskelig Hielp forgieves.

Alt dette som den Salig Mand vel tilforn havde overvejet, og vidste hvor stor Besværlighed saadan Cuur medførte, saa lod han sig dog see, baade saa længe Operationen skeede, meget taalmodig og bestandig, saa og derefter, som en ret Christen, vel fornøyet, i det at han bar sit Kors taalmodig, og takkede Gud, for i saa mange Aar beviiste Velgierninger. Talte intet om

Side 341

om andet, end det, som hans Siel angik, nemlig Christi Fortieneste og den Glæde, som han efter dette Liv i Evigheden fasteligen forventede, hvorom han ofte saa vel af andre sine høy elskelige og betroede Venner, som og af mig i mine jevnlige Besøgelser blev forsikkret, men meest af sin egen gode Samvittighed.

Det eneste, som han, førend hans Død, vilde, at Verden skulde vide, var dette, at han ønskede sin Allernaadigste Herre og Konge, med det gandske Kongel. Huus, et lyksaligt og evigvarende Regimente. Det Kongel. Universitet, som han udi nogle og tyve Aar berømmelig havde betient, all Flor og Velstand, takkende derhos sin kiere Syster Anne Borch, samt hendes kiere Husbonde, Ædle Hr. Raad-Mand Christen Vestesøn, samt alle sine Systres og Brødre-Børn, saavelsom alle sine Svogere, som ey allene udi hans Velmagt havde beviist ham all tilbørlig Kierlighed og Ære, mens og udi denne hans Svaghed ladet sig finde ufortræden Nat og Dag, hannem med deres egen Huses Forsømmelse at opvarte, og all den Magelighed at forskaffe, som hans da skrøbelige Tilstand udkrævede, og nogen, i hvo det end og var, sig kunde ønske; hvorfor han dem tusinde gange velsignede.

Side 342

Endeligen efter tretten Dages pinlige Forløb efter Operationen, er han udi hans Alders fire og trefinstyvende Aar, sex Maaneder, een Uge og fire Dage, udi Herren hensovet, Mandagen den

13 Oct. Aar 1690. ved syv Slet om Morgen, udi hans høytbedrøvede kiere Systers, Svogers, Brødre og Systre Børns, samt andre Svogres og Venners Nærværelse.

Legemet er i Dag udi Graven, som han for rom Tiid siden for sig, sine Paarørende og de, som herefter udi Collegio Mediceo ved Døden afgaae, sig af vor Frue Kirke tilkiøbt og betalt haver, hæderligen nedsat. Siælen er hos Gud; hans Ihukommelse og Æres Minde svæver i all Verden meget berømmeligt, baade indens- og udens-Lands.

Af det under da værende Rectoris Holger Jacobei Navn udstæde akademiske Programma kand endnu dette legges til; Dr. Oluf Bork havde i sin Ungdom gaaet først i Colding og siden i Riber-Skole, fra hvilken sidste han kom paa den høye Skole, forsynet med Mester Johan Meiers berømmelige Skudsmaal, hvilken brave Mand, der selv var en lykkelig latinsk Poet, gav ham de herligste Fundamenter saa vel i det Latinske Sprog, som og i sær i sammes Skialdre-Kunst. Da han havde anvendt nogle Aar ved Universitetet, lærte man i ham at kien-

Side 343

kiende den største Philologum, der paa de Tider levede; Den Purhed og Reenhed man fandt i hans Latinske Vers overgik alle Ting. Herpaa blev han af Mester Jørgen Eilersen Rector i Kiøbenhavns Skole indsat som siette Lecties Hørere i samme Skole. Ved den Leylighed blev han kiendt af den store Biskop Casper Brokenmand, som igien talte got for ham til Cantzleren Christen Thomesen, der magte det saaledes, at han uventet af Kong Friderich den Tredie fik et Kanikedom i Lund, som Kongen gav ham, for desto meere at opmuntre dette unge Menneske. Da han i fire Aar havde været Hørere i Kiøbenhavns Skole, blev han af Hr. Jørgen Rosenkrantz kaldet til Rector for Herlufsholms Skole, men han afbad den Naade, meest fordi han ansaae det tilbudne Embede som en Hinder for sine Medicinske Studeringer, han nu og tilmed begyndte at faae alt større og større Attraae til at see sig om Udenlands. Han havde gyldigere Aarsager paa den Tiid at forlade Byen, end som blive i den, eftersom den grumme Pest inden nogle faa Maaneder ødelagde nogle tusinde Mennesker (*). Men just ved den Leylighed fik han fornemmelig Indsigt udi hvad et

(*) Det var over 9000 Mennesker der bleve bortrevne i de faa Maaneder, siger Müller i Borchens Levnet, anført i hans Cimbria Litterata Tom. 3. Pag. 57.

Side 344

et Apoteke kand formaae imod denne skadelige Syge. Da Pesten var over, blev han endnu et Aar ved Skole-Væsenet. Men som han herpaa lavede sig til en Udenlands-Reyse, kom atter det imellem, at den Kongel. Premier-Minister Hr. Joachim Gerstorff forlangede ham til Hofmester hos sine Sønner. Som han ansaae dette for en Leylighed, der kunde siden fremme hans Velfærd, han og vidste, at han i denne overmaade lærde Herres Huus kunde have all ønskelig Leylighed at fortsætte sine egne Studeringer, tog han imod Tilbudet, og forblev heele fem Aar i denne lærde Herres Huus, som vilde havt ham til at reyse med sine Sønner Udenlands. Men som hans Reyse alt laae ham paa Sinde, vilde han ey bie saa længe; Da Beleyringen var til Ende, fik han Kongel. Bestalling som offentlig Lærere paa vores høye Skole udi Philologien, Poesien, Chymien og Botaniqven; Tiltraade herpaa sin Udenlands Reyse om Mortens Dags Tider 1660. I Holland hvor han foer frem studsede de største Mænd over hans lykkelige Hukommelse, store Skarpsindighed, veltalende Tunge og Poetiske Fyr (*).

(*) Det heder om ham noget efter: Latialem Sermonem ad tantum extulit Culmen, ut assurgere ulterius, vix adeo sit humanæ industriæ: om hans Videnskab i Chymien: Divam Chymiam ita studio-

Side 345

Imedens han saaledes allevegne saae sig om, bekom han det ligesaa uventede, som bedrøvelige Budskab, at hans forrige Herre, den lærde Gerstorph var død. Hans Venner bade ham med det samme, at han ville antage sig de unge Herrer af Gerstorph, som nu kom tilreysende. Dette gjorde han, og forsømte ingen Ting, som kunde tiene til deres Gavn. Herpaa reyste han med dennem igiennem Flandern og Braband lige til London, hvor han gjorde dennem bekiendt med Dronningens Moders Cantzler, og de største Mænd i Engeland. Da han med sine trende unge Herremænd havde beseet alt hvad der er synsværdig paa denne rige Øe, gik han med dennem over til Paris, som den rette Hof-Skole for unge Adelsmænd; Men her skildtes han fra disse fine Danske Adels-Personer, eftersom de bleve indkaldede til Fædernelandet af deres Formyndere, men selv blev han nu saa meget desto ivrigere ved at efterforske Naturens Hemmeligheder, som hans Sind ved deres Bortreyse blev skildt og lettet fra megen fremmet Sorg.

I Rom havde han adskillige Samtaler med den Svenske Dronning Christina, angaaende

Side 346

de forborgenste Ting i Chymien, deres Sandhed, og derom foretagne Forsøg, med hvilke denne store Lærdoms Veninde den Tiid morede sig. En vidtløftig Opregnele af hans mangfoldige ypperlige Skrifter findes her, som med Fliid forbigaaes.

Der findes bag hans Liig-Prædiken mange Vers af adskillige store Mænd, som et Latinsk af Jacobeo. 2) Jens Søfrensen Bergensdal, Præst til Munchebierbye og Brumme, har ordentlig udført Borkes Levnet paa Vers. 3) Et Dansk af Worm. 4) Et andet af Ole Worm. 5) Et dito af Lassen. 6) Et Latinsk af Gerhard Bonsac. 7) Dito af Joh. Trellund. De andre ere ubekiendte Personer.

Denne Liig-Prædiken er ellers prydet med trende Kobberstykker, det første er Dr. Oluf Borkes Portrait, stukken af Schaten in Folio. Professor Winding har sadt et Latinsk Vers derunder. Det andet er en Afbildning paa den umaadelige store Steen som var avlet i Blæren paa denne store Mand, og der tillige forvoldte hans Død. Der ere iligemaade aftegnede endeel andre smaae, som ogsaa fandtes hos ham. Disse Steene bleve for Ildebranden samtlig giemte i en Sølv-Eske paa det af ham stiftede Collegio, og maatte een Inspector efter den anden over-

Side 347

verlevere de samme til sine Eftermands nøye Bevaring. Paa Esken havde een ved Navn Stephanus Dubravius skrevet denne Strophe.

Calculus hic situs est illustri Corpore sectus Qvo sine BORRICHIUS nil nisi gemma fuit,
Frangere cum Lachrymis Charitum tentavit Apollo Comminuit gemmam, Calx tamen iste
prior. Non sic Jaspideum corrodes, calculi nomen Qvod super Astra micans, Calculus albus
habet.

Den lærde Worm har under Kobber-Pladen, hvorpaa Steenen er afbildet, skrevet dette:
Her staaer jeg som et Skue-Spil
Forborgen var jeg før,
Fra Aar til Aar jeg voxte til,
Og jeg blev altid større,
Omsider pined jeg min Mand,

Tog Ædle Bork af Live,
En Steen blødgøre Hiertet kand,
Naar man skal sligt beskrive,
Den Ædle Bork, all Lærdoms Ven, '
Med Fingre man paa-pegte,
Nu paa mig Musæ peege hen,
Som før med hannem leegte;
Men skee dig ævig Spot og Skam,
Du Legems Morderinde,
Som klæde dig i Diefvels Ham '
Et uselt Krop at vinde,

Side 348

Dog! Tak dig! ved din Morder-Haand,
Som hannem tog af Dage,
Du gjorde det hans Siæl og Aand,
Ey skulde Byrden drage,
Hans Navn og Mæle evig staaer,
Og Steene skulde tale,
Om Aanden end af Legem gaaer,
Og Krop er lagt i Dvale.

Den lærde Professor Müller i Flensborg har indrykket en meget vidtløftig Artikel om Dr. Ole Bork i hans anseelige Værk, kaldet Cimbria Litterata (*). Det meest mærkværdige, som ey allerede her er anført, bestaaer derudi: Han siger:+

Dr. Bork lod sig tilligemed sin Broder Claus Bork, der siden blev Præst, kalde Bork efter Stedet, de vare fødte paa (**). I de fem Aar han var Hoffmester hos de unge Gerstorffer, forestod han deres Hr. Faders Chymiske Laboratorium; Da Kiøbenhavn i Aaringerne 1658 og 1659 var belejret, drog han med de andre kiecke Studentere til Volds, og holdt sig brav. Hans Bestilling som Professor var underskreven den 12 Julii 1660.

(*) See Müllers Cimbria Litterata Tom. 3. fra pag. 56. til 72.

(**) I Jochers gelehrten Lexicon pag. 1260. gjør man ham til en Holsteener.

Side 349

I Engelland besaae han paa den Salisburiske Slette det Forundringsværdige Monument om de Danske, der bestaaer af umaadelige høye og tykke Stene, 28 Fod høy og derover, der ere satte sammen, som en rund Kirke. Da han var kommen hjem, forestod han Kong Friderich den Tredies Laboratorium; De Danske Studentere holdte han fornemmelig til at kiende vort eget Lands Urter, og sammes Nytte, eller Virkning i Læge-Konsten. Han creerede tretten Doctores Medicinæ. Han var Academiets Bibliothecarius fra 1681 til 1690, men Rector Magnificus var han i Aaringene 1675 og 1681. Det Bibliotek, han efterlod til Collegiet, bestod af 3000 Nummere trykte Bøger, og 150 Haandskrevne dito, hvoraf en Deel af de betydeligste kand findes opregnet hos Müller Pag. 59. Forend han døde, befalede han selv, at den overmaade store Steen, som forvoldte hans Død, skulde giemmes i en Eske paa Naturalie-Kammeret, men samme er tilligemed Biblioteket, og alle Naturalierne, forbrendt i den store Ildsvaade, som i Aaret 1728 lagde dette Collegium med den største Part af Byen i Aske.

Den vidtbelæste Müller giver os en heel Fortegnelse paa mangfoldige, saavel inden- som udenlandske Skribentere, der med Berømmelse have ihukommet Ole Borkes Navn; deriblant findes

Side 350

des end og hans største Modstandere Conringius, som Bork førde en lærd Feide med de Ortu et Progressu Chemiæ; I samme Krig skiød Conringius meget fra de grove Batterier. Den lærde Borkes Skrifter ere alt for mange til at kunde her indrykkes, men de findes iligemaade udførligen antegnede hos Müller; blandt dem maae erindres, det han selv haver beskrevet sit Levnet, som nogle gange er bleven forøget og af ham indført til Aaret 1689 (*). Det var at ønske at nogen blandt de mange brave og lærde Personer, der endten endnu ligge, eller have ligget paa det af Bork stiftede Collegio, vilde, deres Velgiørere til Ære, give os en udførlig Levnets Beskrivelse, over denne store, og om Academiet velfortiente Mand. Paa Materialier til samme haves god Forraad.

Hos min gode Ven, Hr. Jensenius, Secretair i det Kongl. Collegio Medico, mindes ieg at have seet, i den Tiid han laae paa det Borkens Collegio, Dr. Ole Borkes Bryst-Billede udhuggen i hvid Italiensk Marmor. Han fortalte mig, at

(*) Samme kand findes i hans Cogitationibus de variis Ling. Lat. Ætatibus, trykt til Coeten 1693. in 4to, Iligemaade af Rostgaard forbedret i hans Deliciis Poetarum Danorum den 2den Deel fra p. 371 til 387. saa og i Borkes egen Conspectu Scriptorum Chemicorum, trykt til Kiøbenhavn 1697.

Side 351

at være kommen dertil saaledes, at han stod i sit Vindue, og saae hvorledes Steen-Pikkerne brolagde Gaden uden for dette Collegio. Han blev da en Steen vaer, som laae i Gaden, og saae meget hvid ud, lad være mangel skiden Fod havde trint paa den i mange Aar. Da han havde bedet Broleggerne at tage den op af Grunden, saae han strax at det var den store Borkes Billede, hvilket ventelig tilforn, før Branden, havde sat over Porten, men i Brandens Tiid var falden ned blandt det andet Grus, og havde alt siden den Tiid maat ligget nedtraad i Gaden; det var i temmelig god Stand endda, undtagen Næsen, som var noget beskadiget. Hans Agt var den Tiid igien at see det bragt i behorlig Stand, samt opsadt paa sit gamle Sted over Indgangen til Collegio.

Eftersom Bork var en fattig Student, da han først kom hid paa denne høye Skole, og hans Fader var lige saa riig, haver mange giordt sig Betænkning over, hvor han havde faact de utrolige store Midler fra, at han kunde efterlade sine Venner en halv Tonde Guld, eller 50,000 Rdlr. og desuden skienke 26,300 Rdlr. bort til de Studerende, foruden Collegiet med tilhørende Have, Laboratorio Chymico, Biblioteket og Naturalie-Kammeret. Nogle have foregivet, skjønt latterligen, at han ikke alleene kunde gjøre Guld, men endog besad den berygtede Lapidem Phi-

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 352 og 353 (billederne 375 og 376), udført strengt efter din 6-trins procedure, inklusiv fodnoter og orddelinger.

Side 352

Philosophorum (*). Andre derimod fortælle meere sandsynligen, at han paa sin udenlandske Rejse i Italien forhvervede samme saaledes: En Printsesse af det Mediceiske Huus var beladt

med en ond fiende-Dags Feber. Da ingen kunde skille hende ved samme, paatog vores Bork sig at helbrede hende, og var tillige saa lykkelig, at han skaffede Printzessen sin Helbred. Hun fattede herover en meget stor Godhed for ham, ja nogle vil sige, samme skulde have gaaet saa vidt, at hun havde tilbudt sig, at vilde egte ham, saafremt han vilde resolve sig til at blive Catholsk. Men som han var for vel oplyst i sin Christendom, til at skulde for en skiden Bindings Skyld handle imod sin Samvittighed, afslog han Tilbudet. Da man fornam, at han blev uryggelig i sit Forsæt, beskienkede den Mediceiske Familie, og i sær Printzessen hannem meget rigelig. Dette skal være Grunden til Borkes store Midler; Naar man nu legger dette til, at han ey vilde, det af ham stiftede Collegium skulde enten kaldes efter hans Navn, ikke heller det Medicinske, men det Mediceiske, synes sligt at styrke denne Fortællelse meget, da man ellers ey lettelig vidste at give nogen anden Aarsag dertil, uden en taknemmelig Ihukommelse hos Stifteren.

(*) Vid. Joh. Lud. Hannemannum in Ovo Hermetico Paracelsico seu Tr. de Auro p. 225.

Side 353

At Ole Bork døde ugift er bekiendt, men at han dog engang havde i Sinde at forandre sig, er maaske ey saa lige for alle vitterlig. Der siges han fattede Godhed for et ungt Fruentimmer i en vis geistlig Mands Huus, men som han allerede den Tiid var temmelig vel til Alders, har ventelig hans gamle lærde Krop ey saa meget staaet den unge Jomfrue an, som hans mange blanke Dalere. I det mindste synes Udfaldet at give saadant tilkiende: Da han allerede havde givet hende sin Festens-Gave, og en Aften vilde gaae fra hende, bliver han var i et stort Speyl, som hang i den Sael, han maatte gaae igiennem, at hans tilkommende Brud, som fulgte ham til Dørs, af en Slags Kaadhed, eller Haanhed over hans aldrende Person, gik og hintede bag efter ham. Det er tilforn glemt at erindre, at han var noget halt paa den ene Fod, skønt mig ubekiendt, om han saa var af Fødselen, eller havde faaet det ved noget Tilfælde. Han fattede imidlertid det, han havde seet i Speylet, til Eftertanke, og som han ey deraf kunde spaae sig meget godt i Fremtiden, skrev han den gode Jomfrue en liden Epistel, og lod hende vide, det han saaledes havde forandret sine Tanker, at han ey alleene ey vilde have hende, men og slet ingen efter hende. Herpaa var det han siden gjorde den skionne Stiftelse, hvorom man nok kand sige: der kommer dog ingen Skade til Land, der jo nogen har godt deraf.

Side 354

Angaaende Sal. Borkes Fader, der var en Præst, er mig af en troværdig Mand følgende Omstændighed fortalt: En vis Herremand, der om jeg mindes ret, heede Paavisk, og tillige boede paa den Herregaard Skrumsager i Riber Stift, havde fattet et dødeligt Had til Hr. Bork, fordi han havde straffet hans frække Skiørlevnet og Fylderie. For at faae Ram til Præsten, underkiøber han en Kielling, der skulde see til, naar hun gik til Guds Bord, at hun kunde komme til at drikke to gange af Kalken. Dette skeede ogsaa, i det mindste gav Kiellingen det saaledes an for Herremanden. Som det for den Kongel. Enevolds Regiering gik meget streng, og iblant høyst uretfærdigt til blant de smaa Næsse-Konger, lod Herremanden paa denne falske Angivelse formeere Præsten en Process, satte ham ogsaa ey alleene fra Kaldet, men jagede ham og tilmed fra Huus og Gaard. Da Hr. Bork i den Elendighed ey vidste nogen, som han kunde tage sin Tilflugt til, besluttede han at drage over til sin Broder, som den Tiid enten var Degn eller Klokke i Roskilde. Herremandens Had gik saa vidt, at da Præsten gik af Gaarden, og havde taget sin anden Søn ved Haanden, lod han hidse Hundene paa Præsten, hvorover der berettes, at Præsten skal have vendt sig om, og i Ivrighed brugt det Sprog: Herren skal udrydde af dit Huus, indtil den som pisser paa Veggen.

Side 355

En Søn af denne Paavisk kom siden til Kiøbenhavn, eftersom han havde faaet et vist svaseligt Tilfælde, det ingen kunde hielpe ham for. Tilsidst raader man ham, at lade kalde D. Ole Bork til sig, der vist nok helbredede ham, om nogen ellers kunde. Det skeede, og Bork forordner ham en Drik, den han skulde bruge, til han igien anden Dagen kom til ham; Men da han til bestemte Tiid atter indfandt sig, forundrede han sig ikke lidet, at han finder det forordnede Medicament staaende urørt i den Syges Vindue. Han maatte spørge hvor det kom sig? da skriftede den anden reent ud, at han ey havde tordt tage det, eftersom han vel mindtes hvad Fortræd hans Fader havde giordt Doctorens Fader, og nu var bange Grisen skulde undgielde hvad Svoen havde brudt (*). Men D. Bork forsikkrede ham, at han langt fra ey var af et saa nedrigt og hevnagtigt Gemyt, raadede ham kun uden all Frygt at betroe sig ham, skaffede ham og, næst Gud, sin forrige Helbred igien.

Den om Fædernelandets Historie saa vel fortiente Hr. General-Major de Thurah har i sin Hafnia hodierna indrykket en kort, men smuk Beskrivelse over det af Bork stiftede Collegio, som endda indeholder nogle Ting, der ey endnu her ere erindrede, hans egne Ord vil jeg derfor her ogsaa indrykke.

(*) Saaledes skal Ordene være faldne.

Side 356

Den anden particuliere Stiftelse ved Academiet er Borkes Collegium Mediceum. Dette Collegium har den store Medicus og Professor D. Olaus Borrichius, ved sit Testament af 29 Julii 1689 stiftet. Det blev indviet den 29 May 1691, i de fornemmeste Ministrers og alle Professorernes Overværelse. Her haver sexten Danske og Norske Studenter deres frie Værelser, af hvilke ti skal studere Theologien, een Mathesin, tre Philologien, og de øvrige Medicinen og Chymien, til hvis Tieneste Stifteren indrettede et Laboratorium ved Collegio, og gav dertil alle sine Chymiske Instrumenter; Og efterdi Fundator selv i sine unge Aar havde gaaet i Riber Skole, har han af Taknemmelighed forordnet, at iblant disse sexten Alumnis altid skal være tvende Ripenses. Alumni ligge her i fem Aar, og nyde nu aarlig Stipendium enhver tredsindstyve Rdlr. Enhver skal aarlig engang publice disputere. Den ældste iblant dem er gemeenlig Collegii Inspector, og nyder aarlig noget meere end de øvrige. Collegii Ephorus er nu efter Etats-Raad Grams Død, forbemeldte Hr. Baron Holberg; som er den fiende Ephorus efter Collegii Stiftelse (*). Ved Collegio er en smuk liden Lyst-Have.

(*) Efter Hr. Baronens Død er den lærde Hr. Justits-Raad Anchersen bleven Ephorus, for Etats-Raad Gram var Conferents-Raad Caspar Bartholin, og for ham Etats-Raad Paul Winding.

Side 357

Paa Auditorio seer man Fundatoris Skilderie, og i et Skab et stort Crucifix af støbt Sølv, af ham hertil skienket. Naar Skabet oplukkes, falder følgende Inscription i Øynene.

Condis me, pateris pro me, Scelus omne remittis, Protegis, his Meritis, quis satis aptus amor?

For Ildebranden, som lagde dette Collegium i Aske, saaes paa Auditorio de berømteste Professorers Bryst-Billeder i Gyps, som levede da det blev stiftet.

Her var og et skjønt Bibliotheqve, som bestod af 3 til 4000 Voluminibus, foruden 150 rare og kostbare Manuscripter, af Fundatore, og af andre berømmelige Mænd dertil forærede (*). Næst ved Bibliotheket var og et anseeligt Kunst-Kammer, hvor mangfoldige rare og sielsomme Ting

forvaredes; iblant andet mærkværdigt, saae man her den store Steen, som Aar 1690. forarsagede Stifterens Død, forvaret i en Sølv Eske,

(*) Baron Holberg i sin Danmark og Norges Stat, siger pag. 195. Collegii Bibliotek bestod af 3150 Volumina, hvortil hvert Aar kom et Auctuarium. Derforuden fandtes der 150 rare Manuscripta givne af D. Thomas Bartholin, Etats-Raad Paul Winding, M. Joh. Brunsman og andre. October 1753.

Side 358

Eske, paa hvis Laag en Inscription var at læse af Biskop Kingo forfattet (*).

For Ildebranden saaes uden paa Bygningen følgende Inscription:

BORRICHII Domus hæc qvamvis Medicea vocatur, In multo nescit Marmore fama mori. P. Wind.

Efter Ildebranden 1728. er dette Collegium ziirlig igien opbygget, og har man atter giort en god Begyndelse med at samle et nyt Bibliothek, som aarlig formeeres.

Collegii Vaaben og Sigillum er et Hieroglyphicum, forestillende en Drage, som breder sine Vinger ud imod Solens Straaler, ligesom han vilde snappe dem op.

Til Stifterens Ære og Afmindelse vil jeg her indrykke saavel Fundatzen for det af ham stiftede

(*) Den lyder saaledes: Her er den Morder-Steen, der stak med Dødens Fork, Og jog til Graven vor udødelige Bork, Den lærde Verden fik derved et Hierte-Meen, Gak Læser! gak, og græd! om du ey selv est Steen.

Side 359

de Collegio, som ellers hans Testamente angaaende hans øvrige Midler, der skulde deeles blant hans Slægt og Venner.

Fundatz for Collegium Mediceum.

Jeg Oluf Bork Kongel. Majests. Cancellie-Raad, Assessor i Høyeste Ret, og Professor paa det Kongelige Kiøbenhavns Universitet, betragtendes den allernaadigste Guds store og mange Belgierninger imod mig, skienker og giver af et gudeligt Forsæt, med fri Villie og velberaad Hu, Gud allene til Ære, mit Fæderneland til Tieneste, det Kongel. Universitet i Kiøbenhavn, og den derpaa studerende Ungdom, til Gavn og Nytte, af de Midler, som den grundgode Gud min Fliid og Arbeyd hid til Dags med velsignet haver, dette Efterfølgende, som Efterskrevne efter min Død have at nyde.

1.

I Jesu velsignede Navn forærer jeg til sexten fattige, gudfrygtige og lærde Studiosos den grundmurede Residentze, i Store Cannike-Strædet beliggende, hvoraf jeg Grunden efter Hans Majests. allernaadigste Tilladelse af Rectore og Professoribus for to Tusinde Rirdaler mig tilforhandlet haver, og siden derpaa af egne Mid-

Side 360

Midler ladet bygge saaledes, som den nu forefindes, med Gaard, Have, fersk Spring-Vand i Gaarden, item næst hos opbygte liden Vaaning, Jordfri Grund, og alt andet Tilhørende, hvilken

Residentze, med tilliggende Vaaning, herefter skal hede Collegium Mediceum, saasom jeg, af sær Betænkende, ey vil, at det efter mit Navn skal kaldes; Og som denne Bygning saaledes er indrettet, at derudi findes otte dobbelte Kammere, saa skal i hver af disse otte Logementer tvende Studiosi have deres Værelse, og udi den liden Vaaning næst hos, en skikkelig fattig Mand, som jeg nu selv til Stedets Opvartning forordner, og efter min Død af Dr. Professoribus Consistorialibus og Collegii Ephoro kand beskikkes, nyder sin Boelig saalænge han den Opvartning og Tieneste i Collegio, som han tilforordnes, forsvarligen forretter. Den eene Kielder under Collegio skal bruges til Alumnorum Brændeved; den anden til anden Usum honestum, saa vel og Loftet efter Ephori gotbefindende, dog til Collegii Beste.

2.

Dernæst forærer jeg i samme Jesu Navn til fornævnte sexten Studiosos, sexten Tusinde Rdlr., hvilken Summa skal udstaae, og udsettes hos visse Folk paa Rente, imod god og nøyagtig Forsikkring, saaledes, som Bornes-Penge efter Loven udsettes bør til sex pro Cento aarligen,

Side 361

saafremt Tiderne ey skulle foraarsage, at man maatte nøyes med fem pro Cento, dog Capitalen ey til nogen af Professoribus at udlaanes. Dog skal den fulde Rente saavidt den sig beløber, aarligen uddeeles til forskrevne sexten Studiosos udi tvende Terminer, nemlig ungefær til den ellefte Junii og den ellefte December, saaledes at enhver bekommer lige meget, dog at den Studiosus, som skal have Inspection med de andres Skikkelighed og Flittighed, og skal have sit Værelse i det næste Kammer ved Porten paa den høyre Haand, naar man gaaer ind i Residentzen, nyder en tredie Deel meere end nogen af de andre. Og formoder derhos tienstskyldigst, de berømmelige Hr. Collegæ, lade disse Alumnos om de det meriterer, desforuden nyde Kosten i Communitate Regia, naar deres Sted efter Sædvane derinde kand falde, paadet de dette Stipendium til gode Bøgers Indkiøb og anden Nødvendighed desføre kand bruge.

3.

Nok forærer jeg dem iligemaade fem Tusinde Rdlr., som stedse skal staae til Fremvert, at Capitalen hver tiende Aar med Fremverten kand formeeres, som in Foundatione Collegii Walkendorffiani anordnet er, og skal ellers i dette Collegio Mediceo med all Ting forholdes, saasom in Collegio Walkendorffiano, saavidt i

Side 362

denne min Foundation ey anderledes forordnet befindes.

4.

Til dette Collegii Medicei og hosliggende liden Vaanings Vedligeholdelse, legerer jeg desforuden et Tusinde Rdlr., som paa ovenskrevne Maade skal staae paa Rente, og Renten deraf til Husenes nødvendige Reparation, og nyttig tarvelig Embillering anvendes. Men, saa meget som af Renten fra ovenskrevne Reparation overskyder aarligen, skal i et Skrin, som alletider staaer paa Consistorio med to Laase for, en for Rector, og en for Ephoro Stipendii, tillige med Obligationerne, og andre Breve, dette Stipendium vedkommende, nedsættes og forvares, indtil Summerne blive hundrede eller i det høyeste to hundrede Rdlr., og da paa ovenskrevne Maade til Fremvert udsettes paa Rente, som dog altsammen, naar fornøden giøres, skal anvendes til Bygningens, Gaardens og Havens Reparation og Vedligeholdelse, men skulle det hende sig, formedelst et eller andet ulykkelig Tilfald, det Gud naadelig afvende! at der kunde komme saa stor Brøstfældighed paa dette Collegii Medicei Bygning, at dette et Tusinde Rirdalers Rente,

og deres Fremvert til Reparation ey skulle kunde forslaae, da maa dertil tages hvis fornøden kand giøres af Renten paa de fem Tusinde

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 363 og 364 (billederne 386 og 387), udført strengt efter din 6-trins procedure, inklusiv de latinske fagudtryk og orddelelger.

Side 363

finde Rdlr., som ellers altid skal staae til Fremvert, Capitalerne dog i alle Maader urørte.

5.

Fremdeles legeres tilsamme Collegium all mit Bibliothek, baade af trykte Bøger og Manuscripter, efter den Catalogum, som jeg selv derpaa forfattet haver, item det Sølv-Crucifix med et beqvem Fouteral, som staaer i min Stue, og efter min Død skal sættes i Auditorio Collegii, og hver Søndag og hellig Dag aaben holdes, til Morgen- og Aften-Bøn, hvortil Nøglen bliver hos Inspectoren, saa længe Ephorus seer at det er tienligt. Inspector maa og ey oplukke for Crucifiret ved nogen anden end egen Person. Did indgives og alle mine Vasa Chymica, Instrumenter og Materialier, som i tvende smaa dertil forfærdigede Logementer skal indsettes, og Stederne beqvemmes til Operationes Chymicas, eftersom min Villie er, at iblant Alumnos een sig det Studium noget alvorlig antager, een Studium Botanico-Medicum, een Mathematicum, og trende Philologicum, for at giøre sig beqvemme til at betiene Rectoratus, og andre Bestillinger i Skolerne. Og disse sex bør, foruden deres Exercitia Collegii ordinaria engang hvert Aar i det ringeste, udvise nogen Specimen diligentiae til den af Dn. Professoribus, som samme Studium profiterer.

Side 364

De andre ti Alumni blive ved Studium Theologicum, dog ingen af alle at forbydes, at de io i andre lovlige Studiis efter egen Inclination sig ogsaa maa exercere.

6.

Og paa det mit lidet Bibliothek, som det indgives, kand aarligen med nye og tienlige Bøger forøges, da legeres dertil fem hundrede Rdlr. Renten deraf ved Ephorum, som nu først bliver Hr. Justits-Assessor Paulus Windingius efter eget gode Løfte, til samme Brug at anvendes, og over samme Bøger en rigtig Catalogus at holdes, og maa ingen Bøger enten af de trykte eller Manuscripter uden Collegium udlaanes, men, hvo dem bruge vil, læse i dem paa Bibliotheket, hvor de ere satte, og vel med dem omgaaes, særdeles skal Collegii Inspector, under Ephori Direction, have god Indseende, at Manuscripta ikke blive mutilerede, maculerede, eller i andre Maader forværrede, hvorfor de ey have enhver promiscue Adgang til dem at forunde, og skal fordi Ephorus alene have Nøglen til Manuscripta.

7.

Til dette Beneficium indskrives ingen som io allerede er Studiosus, og Danus eller Norvegus fød, derforuden og haver holdt sig vel in Examine Philosophico, hvorfor mine høystærede Collegø

Side 365

vilde af Examine Philosophici Protocoll slutte og udvælge, hvo til samme Stipendium best fortienet at admitteres; Men er det halvandet Aar, eller meere efter Examen, at deres Sted derinde kand falde, da bør de igien af Ephoro paa Examine Philosophici Maade, overhøres, førend de maa admitteres, thi have de siden forværret sig, da giøre de sig selv dermed til dette

Beneficium uværdige. I dette Collegio maa Alumni forblive og nyde Stipendia, saafremt de ey imidlertid til nogen Bestilling befordres, i fem Aar, og ey længere, formedelst hvad, og hvis Recommendation eller og Dispensation, det kunde begieres, saafremt de sig skikkelig og tilbørlig forholde, men hvis de det ikke gøre, da bør den uskikkelige, efter første og anden Paamindelse af Ephoro, dog med Dn. Consistorialium Villie og Videnskab, uden all Undskyldning strax udelukkes. Rector Magnificus med Dn. Professoribus Consistorialibus udvælger de dygtigste Personer til dette Collegium af dem, som Ephorus Stipendii dennem vel betænkt præsenterer.

8.

Det tilstædes og, at der altid maa være tvende Alumni in Collegio, som have deponeret fra Riber Skole, saafremt de nogenledes dertil dygtige befindes, og om de end ey i Førstningen vare saa fuldkomne udi Lærdom, som de andre, maa

Side 366

det dem dog forundes, saafremt de for Guds frygt og Skikkelighed ere berømmelige.

9.

Alumni maa ey have den Frihed at reyse tit og længe af Byen, og ey over tre eller fire Uger udi alt om Aaret, uden nogen uforbigængelig Nødvendighed kunde indfalde. Og imidlertid, at nogen borte er, hvad Aarsag der og til findes, nyder han intet af Beneficio, men hans Contingent for den Tiid han udebliver hannem aftrækkes, og til anden Stedens Nytte efter Ephori Betænkning anvendes.

10.

Med Exercitiis disputatoriis, Declamationibus og Precibus solennibus, paa hvilke og Ephorus undertiden vilde lade sig finde, samt Stipendii Uddeeling og Professorum Consistorialium Visitatione in Collegio til ovenfkrevne Terminer forholdes det, som med Alumnis in Collegio Walkendorffiano; dog at Ephorus haver Indseende dermed, at de med Fliid udfærdige deres Exercitia, og intet valde protritum eller af anden laant og sammenflikket fremføre; Ønskede og vel, at det Ephoro maatte behage selv at give dem et Thema til Declamationerne, som kunde skierpe deres Judicium saasom; Quid opportune dicere potuerit Eva a fer-

Side 367

serpente jam decepta? Quid Sophonista misso sibi a Masinissa veneno? Quid Hannibal amisso in Alpibus oculo? Quid Filius prodigus in gratiam patris receptus?

11.

Udi Collegii Have maa ingen komme, uden Inspector er selv hos, og ey heller fleere tillige, end Inspector for got befinder. Og maa Ephorus og Inspector alleene have hver en Nøgle dertil. Collegii Gaar og Fortog til Gaten, som Portgangen, holdes reene af Betienten, som beboer den liden Vaaning, og skal han overalt feye engang om Ugen i det ringeste, og paa Gaden, naar fornøden giøres, item holde Gulvene reene; Han skal og iligemaade have Indseende med Vandet, som springer af Posten, saavel som det, som kommer af Renderne, at det haver sit frie Løb om Vinteren, saavel som om Sommeren, iligemaade have god Opsigt med Tagene, Rendene, og Bygningen overalt, og, om nogen Brøstfældighed paakommer, give Ephoro det betimelig tilkiende, til hvilken Ende hannem Nøglen til det øverste Loft og anden Tag-Vindue betoes; Saa skal han og Morgen og Aften oplukke og ilukke Collegii Vindue-Skræder, paa den Tiid som Ephorus det ordinerer, for hvilken Umage, saavelsom hans Hustrues, som Sengene paa Kammerne paa en beqvem Tiid skal rede, saa og Gulvene

Side 368

og Trapper i det ringeste to gange om Ugen feye; item Vinduerne overalt 2de gange om Aaret toe, og Haven engang hver Maaned om Sommeren luge og reengiøre, han med hende nyder den hosbygget Vaaning til fri Værelse, foruden nogen Betaling, som og for hannem af Collegii Bygnings Penge skal holdes vedlige, og derforuden til hver Termin, som Distributionen skeer til Alumnos, nyde af hver Person en halv Ryxdaler. Herforuden legerer jeg og til hans Løn to hundrede Rixdaler, hvoraf han Aarlig Rente maae nyde. Det skal og være hans Hustru tilladt, at toe og reenholde Alumnorum LinsKlæder for den Priis, som deres lige her i Staden paa billigste Maade kand betinge, og maae hun dertil bruge den Skorsteen, i det lidet Huus, hvor Indgangener i Haven, dog at hun Pladsen altid reen og ryddelig holder, saavidt mueligt; hvis anden Tieneste af denne Betiente, eller hans Hustrue, kunde begiæres, enten med Ærende at forrette eller andet, det betaler enhver, som de derom kand forenes.

Til Dn. Professores Consistoriales legeres for deres Omhu at sette Collegii Midler vel og betænkelig ud paa Rente, saa og for at høre Collegii Regnskab aarlig St. Olai-Dag, eller Dagen derefter in Consistorio, item for at have god Opsigt, at alting gaaer med Alumnis skikkelig og vel til, eet tusinde Rixdaler, hvoraf

Side 369

af Renten aarligen til Consistoriales æqualiter skal uddeles, og skal derforuden smaa Renterne af de til Fremvert destinerede fem tusinde Rdlr. indtil hver tiende Aar, paa den Maade, som med Legati Walkendorffiani Fremverter forholdes. Og skal Ephorus hujus Stipendii, som altid bliver een af Consistorialibus, nyde sin Contingent af begge disse Poster lige ved de andre; og derforuden legerer jeg til hannem fem hundrede Rixdl., hvoraf han aarligen allene nyder Renten, dog i Aaringer, som alle Collegii Midler er staaende udsatte for sex pro Cento om det er mueligt, eller i det ringeste fem pro Cento, nyde hverken Dn. Consistoriales, eller Ephorus, noget af dette Legato, i Henseende at det kunde synes dem samtlig ikke nok for Capitalerne at have vigileret; dog maa Ephorus i flig Fald nyde de tredive Rixdaler, men intet af Renternes minutiis.

13.

Secretarius Academiae vilde strax efter min Død med tvende af Dn. Consistorialibus, navnlig Hr. Justits-Raad Willum Worm og Hr. Justits-Assessor Paul Winding gaae i Stervboen, og udi mine Arvingers Overværelse, saa mange da her i Byen tilstede ere, den forsegle, og siden naar Tiid er, at Boen efter Loven skal aabnes, udvælge efter Magnifici Rectoris og Dn. Consistorialium Betænkende af

Side 370

af de beste og sikkerste Obligationer saa mange, som kand svare til den Capital, som til dette mit Legatum deputeret er, de forfaldne Renters Summa til Datum deri beregnet. Hvilke Obligationer kand siden aarligen, naar andre Legatorum Obligationer paa Consistorio efter Sædvane igiennemsees, forandres, efter Tidernes Beskaffenhed, og saavel i Agt tages, at ingen af Capitalerne for nogen Forsømmelses Skyld blive uvisse; Og saasom Hans Kongelig Majest. allernaadigst haver givet mig Tilladelse over mine Midler frit at disponere, og i saa Maade dette mit Testamente og sidste Villie angaaende dette Collegii Medicei Foundation med deraf dependerende confirmeret, og derforuden den af mig opbygte Residence, og Grund frie giort, lige ved andre Academiets, Skolers og Kirkers Residencer, saa ombedes Magnificus Academiae Rector og samtlig Professores Consistoriales, som nu ere, eller herefter kommendes vorder, derover at vilde holde og tilfee, at dette velmeente Beneficium, hvis Leges og Statuta, saavidt Alumnorum Disciplin angaaer, efter Tidernes Beskaffenhed, noget nærmere kand eftertænkes, og af dennem forbedres, saaledes maa anvendes, nydes, og af dennem i Agt tages, som de for

Guds Retfærdighed og høye Øvrighed i sin Tiid agte at forsvare; At dette saaledes er min sidste Villie, dette Collegii Medicei Foundation angaaende, bekræfter jeg med min

Side 371

min egen Haand og sedvanlig undertrykt Zigneste: Og venligen ombedes Hr. Justits-Raad Villum Worm og Hr. Justits-Assessor Paul Winding, som jeg hermed nævner til Executores af dette mit Testamente efter min Død at skal være, dette med mig til Bitterlighed at underskrive og forsegle. Kiøbenhavn den 29 Julii Aar 1689.

W. Worm. P. Winding. Oluf Bork. (L.S.) (L.S.) (L.S.)

Doctor Oluf Borkes Testamente angaaende hans paarørende Slægt og Venner.

Saasom Hans Kongel. Majest. haver allernaadigst tilsted mig Testament at giøre, efter min Villie og Inclination; Saa haver jeg af de mig af den naadige Gud beskierede Midler, til samme hans allerhelligste og barmhiertigste Navns Ære.

1.

Foræret den største Deel til serten fattige lærde, og skikkelige Studentere, efter derom oprettede Foundation.

2.

Af Resten udtages saa meget, som til min Begravelse fornøden er, og begierer at begravnes hæ-

Side 372

hederlig, dog tarvelig efter min Stand, i den Grav i vor Frue Kirke, som jeg selv dertil kiøbt og betalt haver; Min Begiering er og, at Hr. Justits-Assessor Povel Winding, efter sin egen gjorde gode Forslag, vilde noget nær ved Begravelse-Steden, lade mig oprette et lidet Epitaphium med ungefær denne Inscription: Olao Borrichio, Professori Regio, Consiliario in Collegio Cancellariæ, & in Supremo Justitiæ Tribunali, qvondam Assessori, æternum benefit, hvortil af efterladte Midler skal telles hannem fem hundrede Rdlr.

3.

Derefter forærer jeg til mine Søstre, Brødre, og Søstre-Børn ti Tusinde Rdlr., og det paa efterskrevne Maner. Min Søster Maren Bork, nyder deraf to Tusinde Rdlr. om hun mig overlever, men dør hun for mig, da nyder hendes fire Børn lige meget deraf, nemlig hver fem hundrede Rdlr.. Jens Lund og Oluf Lund nyder hver fem hundrede Rdlr., dog maa de ey bekomme Capitalen førend de ere tre og tredive Aar gammel, men lader de sig saa længe nøye med aarlig Renten af samme Capital naar den falder. Karen Olaüs Dotter Bork, nyder fem hundrede Rdlr., Margarethe Claus Dotter fem hundrede Rdlr. Oluf Clausen Bork fem hundrede Rdlr. til hvilken Proportion i Udbyttelsen, jeg

Side 373

jeg haver mine fære Aarsager, her for vidtløftige at antegne. Min Syster Anna Olufs Dotter Bork nyder og beholder deraf, for hendes ugifte Børns og dyre Tærings Skyld her udi Kiøbenhavn, tre tusinde Rdlr., Maren Claus Dotter Bork, Doctor Herfurtes, to tusinde Rdlr., Doctor Herfurtes Søn, Oluf Bork kaldet, tre hundrede Rdlr., hvilke skal staae paa Rente, og vore til han bliver sine myndige Aar. Margaretha Vestes Søn, kaldet Ole Bork i Ottense, nyder iligemaade tre hundrede Rdlr. paa forrige Maneer.

4.

Og som endda ett god Rest bliver tilovers, da forærer jeg deraf Hr. Justits-Raad Willum Worms Dotter Jomfrue Susanne Malene Worm til en kierlig Amindelse sex hundrede Rdlr., nok til tvende skikkelige og lærde Personer af Riber Skole, paa Sl. Magister Longomontani Maneere sex hundrede Rdlr., hvorpaa Renten i to Aar i Skolen, og eet Aar paa Accademiet maa nyde, hvorpaa vil forfærdiges een Fundatz, som bliver altid in Consistorio, og Pengene af Consistorio telles, og gives Domino Episcopo Ripensi, og Rectori Scolæ Ripensis een fidentert Copie af, og de Dispenserer Renten i Skolen, men Rector Magnificus med Dominis Consistorialibus paa Accademiet. Item foræres til Sengeliggendes sy-

Side 374

syge Studentere, extra Collegium Mediceum, fem hundrede Rdlr., Renten deraf at nyde, hvorpaa af Dn. Consistorialibus vil forfærdiges et Instrument. Endelig foræres til Huus-Arme her i Byen af geistlig og verdslig Stand, fem hundrede Rdlr, Renten deraf iligemaade at nyde, hvorpaa og vil forfærdiges et Instrument; og kand alle disse Legata indsluttes i en Fundatz, og dependere i alle Ting af Consistorio, uden det Legatum paa de ti tusinde Rdlr. og det til Jomfrue Susanne Malene Worm, hvilke begge af Stervboen strax extraderes, tilligemed det, som paa min Begravelse og Epitaphio anvendes. De andre Legata leveres alle strax efter min Begravelse til Magnif. Acad. Rectorem, og Dn. Consistoriales, og af dennem forfattes i et Instrument, og christeligen dispensereres.

5.

Provsten Hr. Magister Johann Adolph Borneman gives for min Begravelse-Prædiken, som skeer om Dagen, et halvt hundrede Rdlr. in Specie. og ønskede jeg at den Text maatte over mig forklares Hebr. 12. Den Gud elsker, revser han, ja han hudflenger hver den Søn, som han annammer. Forstandersken i mit Huus, Mademoiselle Leuch Rogge gives efter min Død, foruden en Sorge-Klædning, et hundrede Rdlr. Mine Tieneste Folk, gives

Side 375

ves hver en Sorge-Klædning, og et heelt Aars Løn. Næste Dag efter min Begravelse, ville mine Arvinger lade udtelle til fattige Huus-arme her i Byen et hundrede Rdlr.

6.

Hvis derefter kand overblive, være sig Meubler, Penge, Guld, Sølv, Juveler, Gieldss Breve, den Konge-Tiende ved Odense &c. &c. Annus gratiæ & refusionis af Academiet, Restancer hos Bønderne, skal alleene tilhøre min Søster Anna Bork, dog at Maren, D. Herfurtes, nyder deraf til Descretion et Tusinde Rdlr. tillige med min egen Giet-Kande og Giet-Bekken; Catharina West de tvende beste Par Sølv Lyse-Stager, som jeg eyede.

I min Grav, maa mine næste Paarørende og komme, om de det begierer, og ellers de Alumni af Collegio Mediceo, som ved Døden afgaae maatte, den Stund de i dette Collegio studere, indtil Steden bliver fuld; Og er denne i Jesu Navn min sidste Villie og Testament, hvilken de gode Herrer, Hr. Justits-Raad W. Worm og Hr. Justits-Assessor p. Winding ville tillige med Sr. Christen Westesen, min Svoger, hielpe til rigtig Execution, som de det for Guds Øyne i sin Tiid vil forsvare, det jeg og til dennem mig urøggeligen forsikker. Kiøbenhavn den 4 Oct. 1689. Oluf Bork. (L.S.)

Side 376

Til Bitterlighed efter Begiering. W. Worm. p. Wind. C. Westesen. (L.S.) (L.S.) (L.S.)

Til Hr. Justits-Raad Worm og til Hr. Justits-Assessor p. Winding, skal af Stervboen erlegges til hver et hundrede Rdlr. med tjenstvillig Begiering, at de vil have Omsorg, at begge Testamenterne bliver vel ereqveret, og min Søster Anna Bork bliver hiulpen til at nyde in Anno Gratiae & Refusionis den ordinaire Deputat. Kiøbenhavn den 14 Jan. 1690. Oluf Bork.

Post. Script.

1.

Oluf Lund skal intet nyde for sin store Ulydighed imod mig, men de fem hundrede Rdlr. hannem var deputeret skal høre til Collegium baade at holde Post-Vandet og Haven ved lige, saa og til Lys in Auditorio og Lampen; Bliver noget aarlig tilovers, tilhører det de Fattige.

2.

I Steden for Leuch Rogge skal staae Sophie Johanne Buchhardt.

Oluf Bork. (L.S.)

Side 377

Guds Husegne, og de Helliges
Medborgere,
Beskrevne
af den XV Davids Psalme vers 1. 2.
Hvilke Ord udi
Den Erlig og Velbyrdig Mand,
nu Sal. hos Gud,
Christopher Alfeld
til Allesløff,
Saavelsom unge Sal. Daatters,
Erlig og Velbyrdig Jomfrue,
Jfr. Anne Helene Alfeld,
Deres Adelige Liigs sørgelige og christelige
Begjængelse, bleve udi St. Nicolai Kirke i Kiøbenhavn,
1670. den 9 Februar. udi en fornemme, adelige
og Folkerig Forsamling
Fremsatte og forklarede af
Michael Henrichsøn;
Sogne-Præst sammienstæds.

Prentet i Kiøbenhaffn, af Christian Wering Acad.
Bogt. Aar 1670.

Side 378

Sogne-Præsten til St. Nicolai Kirke, Hr. Michael Henrichsen har tilskrevet den afgangne Hr. Christopher Ulfelds Frue, Frue Sophia Amalia Krag denne Liig-Tale. I Fortalen giver han tilkiende, at han for faa Aar siden, havde sammenskrevet en Liig-Prædiken, over den af Riget vel fortiente Mand, hendes Fader Hr. Otthe Krag til Volberig, Kongel. Majests. til Danmark, Riges Raad, fordum Befalningsmand paa Nyeborg. Forfatteren havde og havt den Lykke at vie hende og denne Sal. Hr. Christopher Ulfeld tilsammen; Han havde derfor baade tænkt og

ønsket mange Aars Soelskin for disse mørke Skyer; Men fee! Døden berøvede ikke alleneste den Velbr. Frue Sophia Amalia Krag hendes Mand, men og hendes eeneste Dotter; Saa hun i Steden for at holde Kirkegang efter en Dotter, maa tillige holde Liig-Begiengelse efter en Husbonde og Dotter.

Side 379

Som Sorrig pleyer aldrig at være eene, saa tilstoges alle, i det samme denne sørgelige Forretning skulde begyndes, en almindelig Sorg, og det heele Rige blev sat i Bedrøvelse, over den Høysalige Konges, Glorværdigste Afmindelse, Kong Friderich den Tredies Død, der vor Soel nedgik om Middagen, nemlig den 9 Febr. 1670.

Men i saadan bedrøvelig Tilfald, viser Forfatteren tvende Ting, som kand være et Guds Barn til Ophold, som er, 1.) Himmeriges Glæde, Gud vil give til de Doende i deres Skilsmisse. 2.) Aandens Glæde han vil give til de Efterlevende i deres Sorg.

Disse tvende Ting, efterat Forfatteren i Fortalen har forklaret samme, og derved trøstet den Afdødes Frue, melder han dette Efterfølgende om Hr. Christopher Ulfelds Liv, Levnet og Død, samt angaaendes hans lille Datters Anne Helene Ulfelds tilige Bortkaldelse fra Verden.

Forbenævnte Hr. Christopher Ulfeld var fød paa sin Møderne-Gaard Østergaard i Jylland, Aar 1643 Fredagen den 22 April. Hans Fader var Hr. Knud Ulfeld til Svenstrup, Ridder, Kongel. Majests. Befalningsmand paa Landskrone Slot. Hans Moder var Frue

Side 380

Wibeke Podebusk til Østergaard. Hans Moders Farfader var Hr. Christopher Ulfeld til Svenstrup, Ridder, Danmarkes Riges Raad og Befalningsmand paa Helsingborrig Slot. Hans Farmoder var Frue Maren Urup til Urup. Hans Faders Farfader var E. og V. Mand Knud Ulfeld til Svenstrup, som var E. og V. Mand Ebbe Ulfeld til Svenstrup, Kongel. Majests. Befalningsmand paa Lykke og over Blegind, og Frue Lene Uldstand af Skabersløe deres Søn. Hans Faders Farmoder var Frue Beate Hvidtfeld til Møllerød, som var Hoylovlig Ihukommelse Dronning Anne Cathrine Hofmesterinde til Hove, og var E. og V. Mand Christopher Hvidtfeld til Bieresgaard, Danmarkes Riges Raad og Kongel. Majests. Befalningsmand paa Gulland, og Frue Øllegaard Trolle af Lilløe deres Dotter. Hans Faders Morfader var E. og V. Mand, Ove Urup til Ofvisholm, som var E. og V. Mand Ove Urup til Urup, og Frue Maren Schougaard deres Søn. Hans Faders Mormoder var Frue Kirsten Raas, som var Erlig og V. Mand Biørn Raas til Bierholm, Danmarkes Riges Raad og Kongel. Majests. Befalningsmand paa Malmøhuus, og Frue Christenze Røthfeld af Bradskou deres Dotter. Hans Morfader var E. og V. Mand Claus Podebusk til Krapperrup. Hans Mormoder var

Side 381

Frue Sophia Uldstand til Barsebek. Hans Moders Farfader var E. og V. Mand Mauritz Podebusk til Risrupgaard, som var Erlig og V. Mand Claus Podebusk af Vosborrig, og Frue Anne Krogenus af Boller deres Søn. Hans Moders Farmoder var Frue Malene Seested, som var E. og V. Mand Claus Seested af Spandergaard, og Frue Lisebeth Juul af Østrup deres Dotter. Hans Moders Morfader var E. og V. Mand Niels Trudsen Uldstand af Garsebek, som var E. og V. Mand Hr. Trude Uldstand af Torup, og Frue Else Bilde af Egede deres Søn. Hans Moders Mormoder var Frue Magrethe Skafve, som var Erlig og V. Mand Herlof Skafve af Eskildstrup og Frue Anne Brahe af Lostrup deres Dotter.

Denne deres unge Søn lode de strax opoffre til Gud i Daaben; Og paa det han strax af Barns Been, ey alleene til Guds frygt, men og til andre hans adelige Stand sømmelige Videnskaber flittigen maatte opdrages, haver de opfostret hannem hiemme under deres egen Opsigt, indtil Aar 1644, der Gud først kaldede hans Sal. Moder Frue Vivike Podebusk, saa han alt i sin

Kleinlige Alder, maatte være den Verdens Skifte undergiven, som almindelig medfølger dem, som i Ungdommen miste deres Forældre,
Side 382

og det til Aaret 1646, der hans Hr. Fader efter hoyadelige Slægt og Venners Raad, atter begav sig udi Egteskab, med den E. og Velbr. Frue Edle Rosenkrantz til Lottrup; hvilken med saa stor Kierlighed og Omhyggelighed tog sig hannem og hans Opfødsel an, som hun havde været hans egen kiødelige Moder. Samme hans Forældre haver stedse siden forordnet til hannem skikkelige og dygtige Privat-Præceptores, og foruden deres flittige Information hos sig selv paa Landskrone Slot, tilholdt hannem at freqventere den publique Skole, der neden udi Byen, hvor han, formedelst fit synderlige gode Nemme, som han var af Gud begavet med, og Skolemesternes flittige og omhyggelige Underviisning, langt overgik dem, som vare i samme Skole baade i Leetie og af lige Aar med ham.

Aar 1657. der hans Sl. Fader, som var General over det Skaanske Landfolk, ved den med vore Naboer opkomne sidste Feyde efter adskillige andre imod Rigens Fiender ridderlige førte Actioner, endelig paa det sidste ved et Skud fuldendte sit Levnets Løb for sin Fiende, blev Sal. Hr. Christopher Ulfeld efter sine hoyadelige Venners Raad skikket til det Kongel. Academie Sorøe, hvor han fortsatte fine Studeringer med største Fliid, indtil han Aar 1660, med fin tilforordnede Hofmester Msr. Dorfler derfra blev skikket

Side 383

i fremmede Lande, og gjorde samme Aar en vidtløftig Reyse omkring Lyneborrig, Brunsvig og Saxen, til de fornemmeste Fyrstelige Hoffer sammesteds; Han opholdt sig en Tiid lang paa de berømte Academier Helmsted og Leipzig, indtil Aar 1661 da han begav sig fra Dresden ind i Bøhmen; Efterat han havde beseet Prag og andre fornemme Steder der i Riget, forføjede han sig ind ad Øster-Rige, hvor han opholdt sig nogen Stund ved det Keyserlige Hof til Wien; Siden besøgte han Nurenberg, Regensburg, med fleere fornemme Riigs-Stæder i det Romerske Rige, for at erfare deres Anordninger, og hvad paa hver Stæd var merkværdig at see og vide. Derefter forblev han i Heidelberg, der videre at fortsætte fine ridderlige Exercitier og Studeringer, samt hvis han efter sin høyste Attraae, og fine Forældres samt Forfædres Fodspor at følge, i Fremtiden kunde tiene sin Konge og Fæderneland med.

Aar 1662 drog Sl. Christopher Ulfeld fra forbenævnte Bye til det Caselsche Hoff, og vidtberømte Acadmie Giesen, hvorfra han, efter nogen Tiids Forløb, reyste igiennem Brunswig og Lüneborg, atter ind i fit Fæderneland, og efterat han der en kort Tiid havde opholdt sig, resolverede han Aar 1663, igien at forføye sig i fremmede Lande; han tog igiennem Bremen ind ad Holland, hvor han besaae paa

Side 384

Reysen de navnkundigste Byer, og imidlertid øvede sig i boglige Konster og Sprog, paa de fornemmeste Academier, Leiden, Franeker, Utrecht, Grüningen, men allermeest opholdt han sig ved Hoffet til Hag.

Samme Aar i Augusti Maaned begav han sig ind ad Brabant og Flandern, og fortsatte siden i Octobr. Maaned sin Reyse fra Brüssel til Frankrige, hvor han iligemaade foretog sig en vidtløftig Reyse til de fornemmeste Stæder der i Riget, for at perfectioneres i sine Exercitier. I samme Rige forblev han til Orleans, Blojes, Angiers, dog allermeest for Hoffets Skyld til Paris, indtil 1665, da han efter sine Venners Raad og Begiering atter forføjede sig hiem til sit Fæderneland igen.

Aar 1665 er han efter Vennernes Raad, og allermeest af den Erlig og Velb. Jomfrue Sophiæ Amaliæ Krag's egne medfødte adelige Qvaliteter bevæget, at tiltale Erlig og Velbr. Mand Otthe Krag til Voldberg, Hans Kongel. Majests. til Danmark og Norges høytbetroede Riges Raad, og

Erl. og Velb. Frue Anna Rosenkrands til Skioldemose, om samme deres kiære Dotter, som og hannem blev tilsagt af hendes Forældre; Men eftersom bemeldte hendes Sl. Fader alleneste levede en kort Tiid derefter, lod han samme sit foregaaende Løffte

Side 385

ved sin sidste Villie stadfæste for denne nu Sl. Hr. Christopher Ulfeld, med største Lykke og Velsignelses Ønske, og med høyeste Contestation om den Forsikkring han havde, at det som allerede saaledes af Gud var beskikket, skulde fremdeles ved et kiærligt og glædeligt Egteskab lykkes og fuldendes, Gud til Ære og dem selv til Fornøjelse.

Aar 1667 den 12 May gjorde Erl. og Velb. Frue Anne Rosenkrands, Sl. Hr. Otte Krag til Voldberig, deres Bryllup her paa Compagniet i Kiøbenhavn, udi Hoyadelige og anseelige Folkes Forsamling, og haver de levet tilsammen i Egteskab to Aar og otte Maaneder, hvilket Egteskab, som det varede ikkun kort Tiid, saa har dog deres indbyrdes daglige Omgængelse været des yndeligere og kiærligere.

Udi dette deres korte Egteskab bleve de velsignede med tvende Døttre, neml. Jomfrue Vivicke Sophie Ulfeld, som Aaret tilforn for hendes Sl. Faders Død, blev bortkaldet, og Jomfrue Anna Helene Ulfeld, som nu med sin Fader bliver stedt til Jorden.

Aar 1669 haver den Sl. Christopher Ulfeld, af Affection til sit kiære Fæderneland, og Hans Kongl. Majest. vores Allernaadigste Herre at tiene, efter flittig Ansøgning hos den Svenske

Side 386

Regiering erhholdet, at den Eed, han derover tilforn havde givet, blev relaxeret, hvorpaa han hos vores Allernaadigste Herre og Konge aflagde sin Eed igien her, som den der intet høyere begiærede, end at han med saa underdanig Fliid og Troskab sin Herre og Konge, samt sit kiære Fæderneland maatte tiene, som hans Forfædre for hannem havde giort, ligeledes og hans Sl. Hr. Fader, der saadan sin Oprigtighed og Kierlighed mod Fædernelandet, med sit Livs og Blods Forliis haver beviset, udi hvilke sine Høvedelige Forfædres Fodspor at træde, han stedse beflittede sig.

Han havde i alle sine Forretninger Gud for Øyne, elskede af Hiertet Ret og Retfærdighed, hadede all Falskhed, Hykleri og Svelgerie, elskede og tiente sine Venner med et redeligt Gemyt. Han beflittede sig og stedse paa, at være sin kiære Frues Moder, Frue Anne Rosenkrantz Sl. Hr. Otte Krag til Voldberig, i hendes bedrøvelige Enke-Stand, til Ære, Trøst og Tieneste med Raad og Daad, som en lydig Sviger-Søn. Han var og imod alle Høye og Lave, i all sin Omgængelse en raisonable, civil og discret Cavallier: saa at Æren fulgte den Afdøde i sin Grav.

Belangende hans Sygdom; da haver han en rum Tiid befunden sig svag af Hypochondriis,

Side 387

hvortil han stedse brugte de fornemmeste Medicorum deres Raad, saavel Inden-Lands som Uden-Lands, fornemmelig hans Excell. Burhi (*), som hannem med allerstørste Fliid og Venskab, saa tit han begiærede det, gierne betiente. Hellig tre Kongers Dag befandt han sig noget verre end tilforn af Hoved-Verk, dets Aarsag han Løverdagen den 8 Januarii maatte begive sig til Sengs formedelst Sygdommens merkelige Forøgelse, hvorudover hans Frue, saavelsom hendes Moder, Frue Anne Rosenkrantz, som hannem med all Moderlig Omhue tiente, bleve inderlig bedrøvede, og sendte Bud efter hans kiære Svoger Hr. Niels Juel til Sæbygaard &c.: og hans Sister, Frue Margareta Ulfeld, hvilke alle stedse Nat og Dag bleve hos hannem. Men der man om Mandagen den 10 Januarii merkede, at hans Sygdom loed sig ansee til Smaas-Kopper, og deres Sorg formedelst hans Svaghed forøgedes, stod han op af Sengen, og gik ind til sin Frue, for at besøge og trøste hende,

(*) Denne Joseph Franciscus Burbus eller Borri var en berømt Alchymist fra Mayland, en Guldsmager eller Kielting. Han stod i stor Anseelse hos Kong Friderich den Tredie, og maatte Dr. Bork, som ey den Tiid troede at han var en Vinds-Flaske, efter Kongel. Ordre laborere med ham. Hans Historie kand læses i Jöchers Gelehrtes Lexicon Tom. 1. pag. 1259, men endnu udførligere i Holbergs Danmarks Historie Tom. 3. p. 688 & 691.

Side 388

eftersom hun, formedelst den hende for faa Dage tilforn i hendes Barsel-Nød tilfaldne Afmægtighed, ikke havde naaet de Kræfter, at hun kunde gaae ind til ham. Men som han strax maatte igien begive sig til Sengs, blev sendt Bud og begiert af Hans Excell. Burhi, at han vilde med gode Raad hielpe ham, som og strax lod sig finde villig, og med største Omhyggelighed brugte alle imod samme Sygdom tienlige Medicamenter, forblev og selv hos ham den heele Nat. Da Afmægtigheden tiltog, mærkede den Sl. Mand selv at Døden var nær, hvorudover han lod Præsten, Hr. Michael Henrichsøn, Sogne-Præst til Nicolai Menighed udi Kiøbenhavn, hente, som og kom og trøstede ham, men efterdi han fire Uger tilforn tilligemed sin Frue var bleven deelagtig i Jesu Christi Legems og Blods Samfund, blev Sacramentet ham ey meddeelt. Siden laae han gandske stille, og efterdi han havde fast Tro til Guds Barmhiertighed, bekymrede han sig intet i Henseende til det Timelige om sig selv, men allene for sin gode Frue og lidet Barn. Han hensov den 12 Januarii 1670 om Middagen Klokken imellem 11 og 12, efterat han havde levet sex og tyve Aar, otte Maaneder, to Uger og fire Dage, i hans kiære Frue Moders Anna Rosenkrandsis, Sl. Hr. Orthe Krag til Voldbiørg, hans Svogers, Hr. Niels Juels til Sæbygaard, Kongel. Majests. Admiral,

Side 389

samt hans Syster, Frue Margrethe Ulfeld, saavelsom udi Hans Excell. Burhi og Præstens, Hr. Michael Henrichsøns Nærværelse.

Belangendes Jomfrue Anne Helene Ulfeld, som efter Guds Forsyn ikkun levede en kort Tiid, efter at hun fik Verdens Lys at see, og nu med sin Sal. Fader E. og V. Christopher Ulfeld blev stedt til Hviile; Hun er fød her i Kiøbenhavn den 29 Decembr. Aar 1669 fidsiforleden; Og som hendes Fæderne Extraction forhen allerede er opregnet, saa melder Forfatteren om hendes Møderne Herkomst følgende:

Hendes Moder er den E. og V. Frue Sophia Amalia Krag til Voldberig. Hvis Fader var Hr. Otte Krag til Voldberig, Kongel. Majest. til Danmark Riges Raad, fordum Befalningsmand paa Nyborig. Hendes Mormoder Frue Anna Rosenkrantz til Skioldemose. Hendes Farfaders Fader var Hr. Niels Krag til Trudsholm, Danmarks Riges Raad og Befalningsmand paa Haverbalslegaard, som var en Søn af Hr. Mogens Krag til Aggerkrog, og Frue Sophia Juel af Aaberig; Hendes Morfaders Moder var Frue

Side 390

Jytte Høeg til Kaas. Hendes Mormoders Fader var E. og V. Mand Holger Rosenkrantz til Glimminge, Kongel. Befalningsmand paa Borryngholm, som var Axel Rosenkrantz til Glimminge og Frue Mette Grubbe til Høystæd deres Søn. Hendes Mormoders Moder var Frue Lehne Gyldenstjerne til Biersgaard, som var Mogens Gyldenstiern til Biersgaard og Frue Zille Ulfeld deres Dotter.

Dette unge Barn var fra første Fødsels Tiid besværet med Hoste og Flod; Da man merkede, at hendes Sal. Hr. Faders Sygdom bestod i Smaa-Kopper, blev hun efter sin Faders og Moders Begiering, af Frygt for forbenævnte Sygdom sendt til hendes Faster, E. og Velbr. Frue Edel Ulfeld, som og havde stor Omsorg for hende. Men som Barnets Sygdom tog til, lod

forbenævnte Frue Edel Ulfeld Barnets næste Slegt og Venner det vide, i hvilkes Nærværelse hun ogsaa døde. Hun levede i alt paa fierte Uge fra hendes Fødsel at regne, og overlevede hendes Fader alleeneste paa fierte Uge.

Side 391

De Helliges Levnet og Død,
af Asaphs Psalm
som er blant Kong Davids den 73.
over Erlig, Velbyrdig og Viitberømte
Salig Mands

**Holger Rosenkrantzes,
til Rosenholm,**

Fordum Danmarks Riges Raad, hans Liig,
der det blev hæderligen nedsat i vor Frue Kirke i

Kiøbenhavn, udi mange Velbyrdiges,
samt Geistliges og Verdsliges Nærværelse,
19 Nov. 1642.
Nogenlunde udviist ved
Oluff Jenssøn Wind,
Sogne-Præst til vor Frue Kirke, og Provst sammestæds.

Prentet i Kiøbenhavn af Peter Haake Aar MDCXLIII.
Forhandles af Jørgen Holst, Boghandler.

Side 392

Provst Wind til Frue Kirke i Kiøbenhavn undskylder i sit Tilegnelse Skrift til Frue Sophie Brahe, den Ophold, der skeede, med den af ham forfattede Liigprædikens Trykning over hendes Sal. Herre, med den Svaghed, som havde været ham paalagt, og tillige havde holdt ham fra, selv at kunde forrette sit Embede i Kirken. Han erindrede, at hannem ere udi to og Tyve Aar beviste mange Venskabs Prøver af den Sal Holger Rosenkrantz, beder hans efterladte Enke-Frue vil fare fort derudi, og anfører derpaa den Afdødes Levnets Løb saaledes:

Hr. Holger Rosenkrantz, fordum Danmarks Riges Raad, er født paa Kalløe Slot i Jylland Aar efter Christi Fødsel 1574 den 14 Decemb., da Klokken var eet Qvarteer til ni om Formiddagen. Hans Fader var Erlig og Velb. Mand Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm, Danmarks Riges Raad, og udi vor allernaadigste Herres og Konges unge Aar Regieringen tilbetroet, Befalings-Mand paa

Side 393

Kalløe Slot. Hans Moder var Frue Dorothea Lange til Stabygaard. Hans Farfader var Erl. og Velb. Mand og Streng Ridder, Hr. Otte Rosenkrantz til Boller, Danmarks Riges Raad og Befalningsmand paa Dronningborg Slot. Hans Farmoder var Frue Margrete Gands af Portlits. Hans Forfaders Fader var E. og Velbr. Mand og Streng Ridder Hr. Holger Rosenkrantz til Boller, som var E. og V. Mand og Streng Ridder, Hr. Erik Ottesen Rosenkrantz til Biørnholm, Danmarks Riges Marsk og Raad, og Frue Sophie Gyldenstjerne deres Søn. Hans Farfaders Møder var Frue Margarete Flemming, som var E. og V. Mand og Streng Ridder, Hr. Boe Flemming til Brunlag, Norges Riges Cantzler, og Frue Sigred Erlands Dotter deres Dotter. Hans Farmoders Fader var E. og Velbr. Mand og Streng Ridder Hr. Jesper Gands, Friherre af Portlis, som var E. og V. Mand Jochim Gands, Friherre af Portlis Søn. Hans Farmoders Moder var Frue Anne Maalsan, som var E. og Velbr. Mand og Streng Ridder, Hr. Jørgen Maalsan til Komerov og Frue Cathrine Hanne deres Dotter. Hans Morfader var E. og V. Mand Gunde Lange til Bredning, Befalningsmand paa Svenstrup. Hans Mormoder var Frue Cathrine Breide af Vargaard. Hans Morfaders Fa-

Side 394

der var E. og Velbr. Mand Hans Lange til Kiergaard, som var E. og Velbr. Mand og Streng Ridder, Hr. Niels Lange til Kiergaard, og Frue Anne Rosenkrantz deres Søn. Hans Morfaders Moder var Frue Maren Spend, som var E. og V. Mand Christen Spend til Windstrup, og Frue Edele Saltensee deres Dotter. Hans Mormoders Fader var E. og V. Mand Jacob Breide til Vargaard, og Frue Karen Blomme deres Søn. Hans Mormoders Moder var Frue Thale Emmichs Dotter, som var E. og V. Mand Mouritz Emmichsøn, og Frue Dorthie paa Wisch deres Dotter.

Han forblev i hans kiere Forældres Huus, under deres, og hans tilforordnede Skolemesters Inspection og Optugtelse, til Aar 1586. Siden blev han til Aarhuus Skole, der videre sig at forfremme, forfiskikket; hvor han de fire Aars Tiid han sig der ungefæhr opholdt, sin store Lærvillighed, og af Gud og Naturen begavede Færdighed saaledes beviiste, at han sin Alders Forhaabning, og end de som ældre vare, deres Profect fast overgik. Derefter forreyste han ud af Landet Aar 1590 efter sine kiere Forældres Anordning, først til Rostok, og siden til Wittenberg, sine Studia at continuere; Han gav udi publicke og private Disputationer og Exercitier, saavel i philosophiske, som i juridiske og theo-

Side 395

logiske, sin Flittighed og høye Gaver ofte tilkiende, at man i de Dage af hans Stand og Alder faa, som hans Lige kunde være, vidste at sige af.

Da han paa fem Aars Tiid havde været paa bemeldte Academier i Tydskland, blev han befalet eftersom hans kiere Faders Alder og Skrobelighed begyndte at tiltage, sig i sit Fæderneland Hiem at begive, kom og derpaa hiem. Aar 1596 sagde han Tieneste i hans Kongelig Majestets Cantzeli, hvor han paa et Aars Tiid forblev, og var desmidlertid med Statholder, Hr. Brede Rantzov og Christen Holk udi Hans Kongel. Majests. Erinde til Øsel forskikket.

Herpaa fik han i sinde at bede om Erl. og Velb. Mand Axel Brahe til Elvid, Danmarks Riges Raad, og Befalningsmand paa Helsingborg Slot, hans Dotter Jomfrue Sophie Brahe, som hannem og blev tilsagt i Kiøbenhavn den 1 Augusti Aar 1597, og gjorde han derefter deres Bryllup i Malmø Aar 1598, den Søndag efter St. Lauritz Dag, som indfaldt den 13 Augusti. Udi samme deres christelige og kiærlige Egteskab haver Gud velsignet dennem med sex Sønner og syv Døttre, hvoraf vor Herre i deres Ungdom haver

Side 396

Rosenkrantz, Jomfrue Ide Rosenkrantz, tvende Jomfruer, som hede Ide og Margrethe Rosenkrantz, og Velb. Orthe Rosenkrantz, som udi sit otte og tyvende Aar døde til Rensborg. Endnu lever Velb. Gunde Rosenkrantz til Boserup, Landsdommer udi Skaane, og Kongel. Majests. Befalningsmand over Helgene Kirke og Froste Herret; Velbr. Jørgen Rosenkrantz til Kielgaard, Velbyrdig Erik Rosenkrantz til Rosenholm, Befalningsmand paa Halstæd Kloster; Frue Mette Rosenkrantz; Hr. Christian Thomesens til Stufgaard; Frue Beate Rosenkrantz, Henrich Cortes til Boltinggaard; Jomfrue Dorethe Rosenkrantz og Jomfrue Sophie Rosenkrantz. Gud haver desuden undt hannem den Naade og Velsignelse, at han haver levet og seet tredivé og sex, af sine Børn og Børne-Børn.

Strax efter han var kommen udi Egteskab og til sit eget Hiem, begyndte han sine Studia igien for Alvor at foretage. Endog han udi alle Facultatibus havde synderlig Forfarenhed og Kundskab, som alle fornemme Mænd han var bekiendt med, baade skriftlig og mundtlig noksom haver givet hannem Vidnesbyrd om: Saa var dog hans fornemste Iver og Attraae, at eftergrandske den Lærdom om Gud og hans Ord, saavel som af Guds hellige og saliggjørende

Side 397

og Egenskab. Han var og med Guds synderlige Hielp og Forarbeydelse derudi saavidt oplyst, og benaadet, at han Inden og Uden Lands med største Forundring, blant de Lærdeste derfor var bekiendt og berømmet. Saa han og derover af mange fornemme Mænd udi vigtige og dybe Sager tit er bleven brugt og consuleret, som mange endnu Levendes kand bære Vidne om, hvorledes han baade udi Colding, der M. Oluf Kok did var citeret, og ellers ved andre Leyligheder, om sit fornuftige og christelige Betænkende haver været, ikke uden Frugt, besøgt og anmodet, hvilket endog mange imellem hannem og lærde Mænd forveylede Breve vel udvise.

Udi det Ebreiske, Græske og Latinske Sprog havde han den Erfarenhed, at endog de Fornemmeste og Lærdeste i samme Sprog maatte bekiende, meget af ham at være agtet og observeret, som faa eller ingen for ham havde havt Naade eller Forstand til at betænke. Og eftersom den Sal. Mands Hiertens Meening var, at den retskaffene og Sal. Guds Kiendelse og Kundskab ikke udi en blot og bar Videnskab bestaaer, men at den skal leves af Troen, og det udaf Hiertet vides, udi christelig Liv og Levnets Fremdragelser at skulle kiendes og udviises, Saa er Gud i Himmelen best bekiendt, og siden alle i dette Kongerige uforborget, hvorledes den Sal. Mands meste Idret og Husholdning haver været anstillet;

Side 398

Hvorledes Aften og Morgen med gudelig og andægtig Øvelse, Bønner og Psalmer sielden er bleven forsømmet: hvorledes han og tit og ofte, ikke alleeneste som en Fader, fine egne Børn selv haver lært og underviist, men endogsaa en Huus-Fader for alle fine Tienere og gandske Familie haver havt faadan Omsorg, at han endog selv haver talt for dem og lært dem, hvorledes Gud Faders Himmelske Husholdning, endogsaa udi denne hans jordiske Husholdning, og udi enhver troe Christens Hierte kunde forrettes og fortsættes. Han haver herover af mange fornemme Adels-Personer her i Riget været anmodet, at deres Børn under hans Inspection og udi hans Familie maatte optugtes og informeres: hvortil den Sl. Mand, som ingen Umage eller Omkostning sparte, naar han Gud og sin Næste kunde tiene, velvillig fig har beqvemmet, saa der omtrent fem og tyve Adels-Personer ere i hans Huus opdragne, hvoraft en stor Deel paa denne Tiid lever, og faadan Belgierning, endnu paa denne Dag med Berømmelse ihukommer. Der hans kiere Svoger E. og B. nu Sal. Henrich Gise var ved Døden afgangen, tog han sammes fire Sønner til fig i sit Huus, og lod dennem der opdrage indtil de naaede den Alder, at de Udenlands bleve forskikkede, da deres kiere Moder Frue Birgithe Brahe ogsaa var død, tog han hendes sex Døttre iligemaade til sig,

Side 399

og beholdte dennem der, indtil tvende af dem, neml. Jomfrue Ellene Gise og Jomfrue Jde Gise kom udi Egteskab, som da deres andre Sydskende til fig begierede, uden Jomfrue Mette Gise, som altid til og fra haver været i hans Huus, som alle saadan Belgierning aldrig forglemme. Foruden disse ere endnu mange andre fornemme Ingenia, baade Danske og Tydske, som iligemaade i hans Huus haver havt baade Lærdom og Underholdning, saasom Dr. Niels Paaske, Biskop udi Bergen, Dr. Hans Wandel, Biskop udi Wiborg, Dr. Jacob Mathiføn, nu Kongl. Hoff-Prædikant, M. Wichmand Hasebart, Biskop i Wiborg, Dr. Henrich Ernst, Professor i Sorø, M. Christen Longberg, Professor i Kiøbenhavn, M. Knud Beste, og forud Professor i Kiøbenhavn, Friderich Andersen, Professor i Kiøbenhavn, Magister Svend Pederføn, Professor ved Gymnasium i Odense, M. Jacob Hasebart, Sogne-Præst i Kiøbenhavn, M. Jens Lauritføn Sogne-Præst udi Odense, Hr. Lauritz Jacobføn, Provst paa Langeland, Hans Mule og mange andre flere, som ey giøres nødig at opregne; Tallet af Tydske og Danske vilde næsten blive et halvhundrede, hvilke alle af den Sal. Mands gudfrygtige Undervisning, og christelige Omgængelse, altid have befunden fig forbedrede og forfremmede; Ey heller haver der været nogen, som

Side 400

i ringeste Maade nogen forargelig Lærdom i hans Huus haver hørt, eller fornummet, men enhver maa langt mere bekiende, at have befunden der saadan Underviisning, som paa faa andre Steder var at hente, og de deres gandske Lives Tiid have at glæde sig over.

Den Sl. Mand haver altid til all kiætterske Bildfarelse havt største Vederstyggelighed, hvad heller det haver været Papistiske, Calviniske, Arminianiske, Photinianiske, eller med hvad Navn det nævnes kand, og aldrig bekiendt sig til anden, end den uforfalskede Augsburgiske Confession, i hvad og en Part Lærde for nogen kort Tiid siden, hannem for Meninger, som han aldrig var gestændig, haver uforskyldt og vrangevlig villet tilskrive og tillegge, hvilket og af den Sl. Mands efterladte og fuldfærdigede Skrifter noksom kand demonstreres og bevises (*). Den Sal. Mand haver desforuden altid søgt Leylighed, med alle fornemme Lærde at tale og conferere: Og som han vel haver forskyldt, at være i deres Tal, som andre gierne undervise, saa er og

(*) Hr. Holger Rosenkrantzes Skrifter bestaae fornemmelig i hans 1) Speculum Ducum, 2) Psalterium Danicum cum Explicatione orationis Dominicæ & Benedictionis Aaronis, 3) Dissert. de legatis & Fidejussoribus. Udi de 3 første Parter af Dänische Bibliothek findes adskillige af hans Breve, saavel som andre lærde Mands til ham. Iligemaade kand om hannem eftersees Möllers Isagoge og det Danske Magazin.

Side 401

og ikke at tvivle, at han jo og findes iblant de Guds Børn, som Daniel omtaler, der skal skinne som Stjerner evindeligen.

Imod Skolerne og den studerende Ungdom, haver han og sin christen Kierlighed rundeligen beteed: Til Studerende at reyse Udenlands for, haver han foræret en Capital paa 2500 Rdlr., hvoraf Renten dertil bør anvendes; Til Gymnasium i Odense 1000 Rixdaler; Til Skole-Børn udi Aarhus 1000 Rdlr; Til en Skolemester, som hans Tieneres Ungdom skulle undervise, haver han stiftet en af sine Bønder-Gaarde med all sin Herlighed at skulle forblive; Til Hielp til en liden Kirke paa Kulden at opbygge 250 Rdlr.: Hans Sogne-Præster haver han rundeligen betænkt, i det han til hvert Kald ved hans tvende Hoved-Gaarde, haver lagt en Bønde-Gaard med all sin Herlighed, i Steden for den Tiende de af hans Sæde-Gaards Avling havde at forvente.

Og eftersom den Sal. Mand for sin høye Forstand, store Guds frygt og Lærdom over det heele Kongerige var vel bekiendt; Saa haver Hans Kongel. Majest. vores allernaadigste Herre beviist hannem den store Naade, at han Aar 1617. den 1 Febr. naadigst haver forordnet hannem at være Danmarks Riges Raad, og hannem først med Dalum Closter, og siden med St.

Side 402

St. Hans Kloster i Odensee naadigst forlehnet.

Imidlertid den Sal. Mand saaledes haver været i Hans Kongel. Majests. og Rigets Tieneste, haver han udi adskillige Legationer været brugt. I Sverrige var han til den Stormægtigste og Hoybaarne Herres Hoylovlig Ihukommelse, Kong Gustavi Bielager; saavelsom siden paa Grendserne Aar 1619, da begge Rigernes Raad og Commissarier der vare forsamlede: I Landte Holstein tvende gange, i vigtige og besværlige Sager, dette Kongerige og Hertugdømmet anlangende: Til Bremen med Hollandske Gesandtere at tractere; Foruden mange andre besværlige Commissioner her i Riget.

Udi alt dette haver han med saa stor Fornuftighed anstillet og forholdet sig, at baade Hans Kongel. Majest. sig det udi all Naade haver ladet befalde, og vores kiere Fæderneland haver deraf havt Ære, Gavn og Tieneste. Men eftersom den Sal. Mands største Lyst og Tilboyelighed altid havde været, at maatte fra all verdslig Omhyggelighed og Uroe være forskaanet, at han alleene kunde tage vare paa hvad som angaaer Guds sande Kundskab, og den beste Saligheds

Forstand; Saa haver han hos Hans Kongel. Majest. vores allernaadigste Herre, paa det underdanigste ladet anholde, at han fra Rigets Raads

Side 403

Raads Bestilling maatte i Kongel. Naade entlediges og dimitteres, hvilket hannem og af Kongel. Majest. Aar 1627, naadigst er bleven samtykt og bevilget.

Hvorledes han sig ellers imod alle og enhver, som en ærlig, oprigtig, trofast, venhuld Mand haver forholdet, ynksom, mild og meget beleven, og den, som man vel maa sige, der hverken var Sviig eller Falskt udi, det kand den store Ynde, han hos hver og en havde, og det berømmelige Eftersavn, han derfor haver efterladt, best være Vidne om.

Hvorledes hans christelige og kierlige Omgængelse med sin kiere og nu billig bedrøvede Hustrue haver været, kand ikke nok udsiges, saa intet om kierlig Omsorg, og tvende Hierters bestandige Forbindelse, meere kunde ønskes eller beskrives, end her var at finde, paa det femte og fyrretyvende Aar.

Hans Folk og Tienere havde han altid baade Lyst og Lykke til at forfremme, som endnu en Part deraf igien lever, saadant daglig finder og erkiender.

De Fattige havde han altid største Begierlighed til baade at hielpe til rette, og derforuden sin christelige Kierlighed at beviise: Hvorfor han til Huusarme ved Wallsøe, Renten af 1500 Rdlr.

Side 404

Daler, at skulle aarlig uddeeles, haver forordnet; Ved hans Gaard Rosenholm stiftet et Hospital, hvor Renten af 1000 Rdlr. til Fattiges Underholdning skulle anvendes; Saa og givet 1000 Rdlr. til Hospitalet i Svendborg (*) og 300 Rdlr. til fattige Huusarme: Derforuden alle, som hannem om Hielp have besøgt, enten Tydske eller Danske, rundeligen og vel hiulpet og betænkt.

Hans Sygdom og Sal. Endeligt anlangendes, da blev han først ilde til Pas den 20 Oct. paa Reysen imellem Kiøge og Kiøbenhavn, der han efter Hans Fyrstel. Naade Printzens Befaling, var til Sinde at begive sig til Nyekisbing, og Hans Fyrstel. Hoyhed der til den Bryllups-Hoytid opvarte, som der var berammet, hvor han da med en heftig Opkastning og Colica blev besværet, og befandt sig deraf saa svag, at han blev foraarsaget sig strax om anden Dagen, dog ikke uden Smerte, med sin kiære Hustrue og Dotter, Jomfrue Sophie Rosenkrantz til Kiøbenhavn igien at begive, hvor den hæderlige og hoylærde Mand Doctor Fabricius, Kongel. Majests. Hof-Medicus, til hannem strax blev kaldet. Og eftersom Facultas vitalis om Livet, og Pulsen ellers altid god og nesten utvilagtig Forhaabning daglig udviiste, brugte han med største Fliid alt hvis imod den Mattighed

(*) Det skal uden Tvivl kun være 100 Rdlr.

Side 405

Mattighed og hvis anden Tilfald, som hos ham fandtes, kunde tiene, og lod paa sin Fliid og Omsorg intet mangle. Siden laae han saaledes hen indtil den niende Dag, med fast ringe Forandring enten til Livet eller Døden, og desimidlertid stedse Nat og Dag, hiertelig paakaldte Gud i Himmelen, og bad han vilde hielpe hannem, og forbarme sig over hannem for Christi Skyld.

Den 27 Oct. kom hans kiere Sønner Velbr. Gunde Rosenkrantz, og V. Orthe Thor, saa vel som hans kiære Dotter Frue Mette Rosenkrantz og Frue Pernille Rosenkrantz samt Jomfrue Dorte Rosenkrantz til hannem, og imod all deres Forhaabning befandt deres gode Fader fast svagere end de vel havde formodet, dog han endda ingen dødelig Tegn sig havde ladet formerke.

Den 28 Oct. lod han Præsten til sig kalde, neml. Provsten M. Oluf Wind, som da efter gudelig Beredelse meddeelte hannem det hellige Alterens Sacramente. Siden laae han stille hen. Begyndte saa at kalde paa sin Søn Hr. Christian Thomesen og mig, sigendes: „Det vil jeg, skal være aabenbare og siges, at jeg ikke beed, jeg haver nogen Uven i Verden, uden een Mand, den jeg dog længe siden af mit Hierte, Ja, af mit Hierte haver tilgivet, og bedet Gud

Side 406

i Himmelen for hannem, at han vilde hannem forlade og give hannem et bedre Sind.” Siden kaldede han sin kiere og bedrøvede Hustrue frem, og gav hende atter igien det Vidne, at hun aldrig havde gjort hannem imod, tog hende udi sine Arme, ønskede Guds høye Velsignelse over hende, og bød hende det kierligste, dog ynkeligste gode Nat nogen kunde høre. Derefter kaldede han hver af sine Børn og Svogre frem, og taledes til sin Søn Hr. Christian Thomesen, ønskende, „at det var saa aabenbare for Menneskene, som det er for Gud, hvordan en Søn han havde været hannem, og sagde, han skulde nu være Fader”: saaledes saade han til dem alle, saavel som til alle Hr. Christian Thomesens Børn, de mindste med de største, og Jomfrue Mette Gise, som samme Aften var ankommen, og over enhver ønskede færdiges Guds faderlige og kraftige Velsignelse, med mange fleere Ord, som fast ingen for Hiertens Bekymring kunde beholde; Takkede og Gud for gode og lydige Børn, som han hannem havde velsignet med, og bad Guds Velsignelse over dem for Børn de havde været ham.

Han havde ellers stor Attraae til at vilde været af Sengen, og som han blev ombedet at vilde holde sig deri, efterdi han fast ingen Lemmer kunde røre, svarede han: det var jo ligesaa godt at døe paa en Stoel som i Sengen. Derefter

Side 407

som Døden da jo mere og mere begyndte at bruge sin Magt, sagde han med lydelig Røst: Skulle det end vare fra Morgenstund, og indtil Aftens Ende, &c. Laae saa lidet hen igien, og bad saa alle, som hos vare, at de vilde bede til Gud i Himmelen, han vilde formilde hans Smerte, og ikke tøve for længe; hvilket da det og af alle hosværende var skeet, sagde han lydelig: Veni Jesu! kom o! Jesu, og kom i Naade og Barmhiertighed. Strax dette var skeet, kunde man ikke mere fornemme hannem drage sin Aande, hvorfor hans kiere Hustru og Børn med stor Vemodighed ginge fra Sengen; saa raabte jeg endda i hans Øre: Herre Jesu annamme min Aand! og kunde jeg endda høre hannem svare, Ja.

All den Stund han saa laae og sagtmodeligen forventede det sidste Aandedræt, og selv ikke fine Lemmer kunde røre, begiærte han af de Hosværende, at de begge hans Hænder og Arme vilde opløfte, og naar de lode dennem synke, bad han paa ny: de vilde dog holde hans Arme op, og saaledes med udstrakte Arme mod Himmelen, sagtmodig uden nogen Smerte eller Bevægelse, altid talendes og sukkende, opgav han fødelig sin Aand, da Klokken var ungefæhr ved to Slet imellem Fredag og Løverdag om Natten den 28 Octob., efterat han havde levet her i Verden i syv og trefinstyve Aar, ti Maaneder og

Side 408

fiorten Dage; udi hans kiere Hustrues og Børns, Hr. Christian Thomesens, Gunde Rosenkrantz, Otthe Thottes, Frue Mette og Pernille Rosenkrantz, Jfr. Dorthe og Sophie Rosenkrantz, Jomfrue Mette Gises, Jomfrue Maren Belous, Jomfrue Anne Margrethe Moltke, og alle Hr. Christian Thomesens Børns, Doctoris Fabricii og Provst Winds Nærværelse.

Der haver adskillige forfattet Latinske Sorges-Digte over denne lærde Herre, hvoraf de der ere trykte bag ved Klagetalen ere forfattede, 1) af Axel Urne, det 2) af Willichio Westhov, det 3) af Biskop Peder Winstrup, det 4) af Professor Claus Plum, det 5) af Professor Ernst paa Sorø,

det 6) af Dr. Fabricius, det 7) af Professor Ole Worm, der 8) af Professor Johannes Laurenberg paa Sorøe, det 9) af Professor Jørgen Krüge, det 10) af Professor Thomas Bang, det 11) af Professor Christen Sørensen Longomontanus, det 12) af Professor Johannes Christophersen, det 13) af Professor Stephanus, det 14) af Ole Torm, det 15) af Petrus Spormand, det 16) af Johan Ravn, det 17) af Albert Meier, det 18) af Jørgen From, det 19) af Erik Pontoppidan, det 20) af Vitus Bering, alle Professores; det 21) af Jacob Raue, det 22) af Jørgen Wigleben.

Side 409

Endnu findes en af Biskop Winstруп i Skaane, holdet den 18 April 1643 Latinsk Synodal eller Landemods Prædiken, der er den tiende i Tallet af de af ham ved den Leylighed holdte Prædikener, som forestille en Liigtale over Hr. Holger Rosenkrantz. Bispen haver ladet sette paa Titul-Bladet, at den er sine Chartis habita, som skal nok være det beste ved den; Det af ham forferdige Epigramma er trykt dobbelt i denne Liig-Prædiken. Momus faaer den sidste Strophe. I denne Lande-Mode Prædiken viser Bispen ellers sin Ferdighed i det Latinske Sprog; Han bliver især staaende ved Hr. Holger Rosenkrantzes Giftermaal med Frue Brahe; viser hvad Lyksalighed det er for dydige Forældre at fee en talriig Afkom; Det forøger og befæster ey alleene den indvortes Kiærlighed imellem Egte-Folk, men gjør dennem endog trygge for udvortes Efterstræbelser. Nid og Efterstræbelse drister sig ey lettelig til en Mands Huus der har mange Børn, helst af Sverd Linien, thi de hevner siden hvad Uret Forældrene skeer. Han tilskriver ellers Hr. Holger Rosenkrantzes tro Forbønner til Himmelen, at det er gaaet saa vel til i Fædernelandet, som det er; Han berømmes at have været den kyndigste Herre saavel i det Latinske som Græske Sprog i sin Tiid. Hans vidtloftige Nemme og umaadelige Hukommelse tillod ham at huske alle Rigers Krøniker og Historier. Vel eyes de

Side 410

de han selv store Bøger-Sale og kostelige Bog-Samlinger, men var dog ey at ligne med ham selv, som de fleeste fandt god Skiel at ansee som et levende Biblioteqve. Tilsidst priser Bispen hans tarvelige Levemaade, hans Godgiørenhed mod sin Jevn-Christen, Rundhed mod de Fattige og ydmyge, samt u-opblæste Væsen mod alle.

Side 411

Nogle Efterretninger
Om
Mester Kiel Stub,
Fordum
Provst over øvre Rommeriige, Oudalen
og Solløer, og Sogne-Præst til
Ullensager i Aggershuus Stift &c.

Hans Levnet og Descendenter,
Samlede og sammenskrevne af een af
Familien.

Side 412

Denne mærkværdige Mand er fød i Worberg i Halland, da en Dansk Provints ved Begyndelsen af det 17 Seculo, af velfornuemende enten Magistrats- eller Borger-Folk, hvilke gave ham først hiemme en god Opdragelse, og efter Alders Maade lode ham ved habile Præceptores vel oplære

i boglige Kunster, siden forsendte de ham til Universitetet i Kiøbenhavn, hvor han under da værende lærde Mænd fortsatte sine Studia, særdeles det Mathematiske, som han besynderlig excolerede, sustinerede sine Examina, og blev stedet til Magister-Graden.

Efterat han saaledes havde givet skønne Prøver paa sine Studeringer, fik han Lyst til at besøge fremmede Academier, baade i Tydskland og Holland; Derefter reyste han til Paris i Frankerige, hvor han blev kiendt af den da værende Premier-Minister Cardinal Richelieu, som formedelst hans Mathematiske Videnskaber og store Kundskab i Befæstnings Kunsten, bragte ham til at applicere sig til rem militarem, da

Side 413

han i kort Tiid avancerede til Capitain; men efter nogle Aar forlod han Frankerige, og reyste hjem igien, forsynet med en priiselig Dimission og Afskeed derfra.

Siden veed jeg ikke hvad han har præsteret i forommeldte Metier, uden dette, at den Skandse Valdfisken ved Wismar, siges der at han har været Mester for at anlegge. Derefter har han begyndt at fatte andre Tanker, forlod sine militaire Griller, nedlagde sin Capitains Caracteer, slog sig gandske til Studium Theologicum, og ved idelig Øvelse i Prædikestolen blev agtet værdig at kaldes til Stifts-Provst og Sogne-Præst i den nye opbygte Stad Christiania.

Her kand jeg ikke forbigaae en artig Hendelse, som indfaldt, medens han var Præst i Christiania: En af hans gamle Cammerader kom reysende did, og Dagen efter hans Ankomst, som var en Søndag, gik han i Kirken; der han da strax igien kiendte sin gamle Ven, der kom op paa Prædikestolen at prædike, raabte han overlydt af Forundring: Kilian! wer Teuffel hat dich auf den Canzel geführet?

Efter nogle Aar fik han mere Behag til Landet, og at forlade Christiania, dertil foranlediget af Magistratens Chicaner, som var ham imod i de Anstalter, han vilde gjøre i Kirke-Sager,

Side 414

blev derover kaldet til Sogne-Præst til Ullensager, og tillige Provst over Øvre Rommerige, Oudalen og Solløer.

Imidlertid var han meget yndet og afholden af Hr. Hannibal Sehested, da værende Stadtholder i Norge, der brugte ham som sit Raad formedelst hans Erfarenhed i Stats- og Krigs-Sager, han erholdt ved ham Caracteer af Cammer-Raad, som de Svendske siden spottede med, kaldende ham Generalens Cammerade. Den gode Herre bærede og denne sin Favorit og Mignon ofte med sit Besøg paa Ullensagger, og det ofte uden nogen Følge, som engang, da han uforsigtig gik igiennem Gaards-Porten, hvor to store Hunde stode en paa hver side, hvilke nær havde forrasket, revet og bidt ham, hvis ikke Folk i en hast havde kommet at redde.

Da den sidste Krig i Christiani Qvarti Tiid begyndtes ved den Svendske General Tørstensons uformodentlige Jndfald i Holsteen 1643, og Norge derpaa Aaret derefter blev angrebet af de Svendske, da af Mangel paa gode høye Officerer maatte Mag. Kiel Stub deran, og blev overtalet af sin store Belyndere Statholderen formedelst den trængende Nød at gjøre Kriigs-Tieneste, hvortil hans Bestalling, efter Originalen udcopieret, saaledes lyder:

Side 415

„Den Stormægtigste Hoybaarne Fyrste og Herre, Hr. Christian den fiende, Danmarkes, Norges, Venders og Gothers Konge &c. &c.

„Jeg Hannibal Sehested til Nøragers-gaard, Danmarkes Riges Raad, Stadtholder udi Norge, General over Armeen sammesteds, og Høvedsmand paa Aggershuus Slot og Lehn.

„Giøre alle vitterlig, at eftersom Velbyrdig Gunder Lange paa Kongel. Majests. naadigste Behag og hans Kongel. Majests. Vegne er antagen og bestilt af mig til Land-Obrister i Aggershuus Lehn, og nærværende Mag. Kiel Stub, som jeg for den uformodentlige Kriigs

første Anfang, og indtil denne Tiid, udi adskillige Occasioner inden saavel som for Grendserne underdanigst og troeligst har ladet bruge, saa at hannem derover dette Rigets Land-Grændser og Passer, saavidt Aggershuus sig strækker, best bekiendt monne være, derudover som Velbr. Gunner Langes Assistent forordnes, og denne Magt gives at have en fuldkommen Direction og Inspection med Land-Vagterne paa alle Rigets Passerne, saavidt Aggershuus Grændser mod Sverrig vedkommer fra Tronhiems Lehn til Bahuus Lehn. Og skulle Kongel. Majests. Fogder med

Side 416

„deres anbetroede Almue dennem sig bereedvillige og hørige lade finde, til at omdrive og efterkomme hvis af Velbr. Gunner Lange og Mag. Kiel Stub til Grændsernes og Landets Forvaring, det være sig med Forbyggen, Forhuggen, Vagternes Formeerelse efter Tidens Beskaffenhed, eller hvad andet anført og anordnet vorder. Og Officererne i lige Maade med deres underhavende Vagt, som deres forordnede Land-Obrister og Directeurer, en fuldkommen Lydighed beviise skulle, som enhver efter Kriigs-Artiklerne ville ansvare og staae til rette for. Hvorefter alle og enhver, som dette vedkommer, sig skulle have at rette, og intet trodseligen derimod handle, saa kiær dennem hans Majests. Naade og deres egen Velfærdt monne være. Til Vidnesbyrd under min egen Haand og Zignet, givet paa Aggershuus Slot den 19 Sept. 1644.”

Hannibal Sehested.

Om bemeldte Mester Kield Stub skriver Joh. Cold i Consil. & Jud. Episc. licit. pag. 106. saaledes:

Mag. Kield Stub Sogne-Præst til Ullensager, og Provst over Øvre-Rømmeriige, Oudalen og Solløer, var tilligemed Land-Oberst, Land-Passernes Inspecteur fra Bahuus til Tronhiem, Høyeste Ingenier-Officier i

Side 417

Norge, og Directeur over de Oplandske Bergværker. Hvorvidt dette sidste har strækket sig, beed jeg ikke at give nogen Beskeed om; Det er troeligt, som Titelen lyder, at hans Autoritet har haft nogen influence derudi, som en forfaren Mand i Metalurgien; Men at han med all Fliid og underdanigst Midkierhed har forrettet det ham anbetroede Kriigs-Embede, er meere bekiendt deraf, at Fienden ey alleeneste ikke med nogen Fordeel kunde angribe Norge, men endog at de Norske med Succes gjorde Jndfald i Sverrig (*), dertil har

(*) Om Mag. Kiel Stubs gode Anstalter, og Conduite meldes i Kong Christian den fjerdes Historie pag. 1259. under det Aar 1644. skjønt under et urigtigt Fornavn, da Autor kalder ham Colbiørn. Det synes at han confunderes med hans Svigersøn, som fornemmelig er bleven merkvaerdig ved hans høye Alder og stridbare Sønner. See og Treschovs Jubel-Lærere pag. 330. Slanges berømmelige Vidnesbyrd er dette: Ellers kand af de lykkelige Partier, som skeede fra de Norske Grændser Syndenfields ind paa de Svenske, en stor Deel tilskrives en Norsk Præst ved Navn Hr. Colbiørn Stub, hvilken ved sine kloge og fornuftige Anslage, samt ved den Credit han havde hos Bønderne, vidste at indrette slige Ting bedre, end de fleeste Kriigs-Hovedsmænd, som Kongen havde der i Landet; Statholderen maatte og tilstaae det samme, og give ham sligt et Vidnesbyrd hos Kongen. Hans Majestet havde og ved sin Nærværelse i Norge lærdt at kiende denne Præst, bemyndigede ham endogsaa til saadanne, endskiønt sig med hans Embede lidet rimem

Side 418

har hans gode Anstalter meget contribueret, i hvorvel han havde Aarsage at vogte sin Person, som de Svendske i Særdeleshed efterstræbte og lurede paa, og udsprede alle vegne deres Trudser derom, saa det troeligt havde gaaet ham ilde, om de havde faaet ham fat.

Han sparede ikke heller sin Formue til Fædernelandets Tieneste, men frivillig gav en anseelig Kriigs-Styr, i det han paa egen Bekostning udhyrede tolv velbevæbnede Ryttere i Foldten. Hans Opholds Stæd var sædvanligst ved Wingers Fæstning, dog recognoscere han jevnlig heele Grændserne, altid klædt i sorte Klæder; Men da Krigen endtes, var og hans Pung tom, og af en velbeholden blev han en fattig Mand, ved de store Udgifter som hans Kriigs-Forfatning udfordrede. Til noget Vederlag derfor, blev ham vel allernaadigst forundt et par Konge-Tiender; Men som baade Kongen og han selv døde nogle faae Aar derefter (*), blev den Beraadning

de Forretninger, med en skriftlig Bestalling, eftersom det paagieldte Fædernelandets Forsvar, imod en ubillig og overvoldsk Fiende. Derefter anførte han Bønderne tidt og ofte, og var ligesom et Gierde for, at de Svenske ingensteds kunde sette Foden paa den Kandt, hvor somhelst han commanderede til at gjøre Indfald i Norge.

(*) At Mag. Kiel Stub levede og var nærværende ved Kong Friderich den Tredies Hylding i Christiania 1648, sees af Wolffs Norges Beskrivelse pag. 143.

Side 419

igien indtrokken, og hans Børn nøde ingen Frugter deraf.

Angaaende hans Giftermaal og Børn, da var han to gange gift, først med Biskop Glostrups Dotter i Christiania, Catharina, med hende avlede han tvende Sønner, hvoraf de tvende vare merkverdige; Den Sal. Mand havde en priiselig Omsorg for deres Opdragelse, hvortil han forsynede dem med brave Informatoribus, som det og lykkedes saa vel, at Disciplerne overgik Mesterne.

Den ældste Son Niels Stub, gjorde saadan en Fremgang i sine Studeringer, at han blev beqvem til at antage de største Mands Børn i Rigerne under sin Opsigt og Lære, at følge dem Udenlands; Det var uden Tvivl Cancellier Bielkes Sønner. En anden gang fulgte han ligeledes unge Herre-Stands Personer, da var den navnkundige Skumacher, siden Griffenfeldt kaldet, i samme Svite, med hvilken Niels Stub holdte saa fortrolig Venskab, at naar de skiltes ad ved Academierne, eller de store Stæder, skreve de hinanden ofte til i Latinske Vers, hvoraf jeg har seet mange, som han selv viiste mig og da han engang merkede en Quantitets Feyl i Griffenfeldts Vers, sagde han: „Seer du dog at Mesteren selv kand feile.”

Side 420

Det er vist, at denne Niels Stub var i sin Tiid agtet for en af de lærdeste Mænd i Norge, især excellerede han i Philologien. Han besad ey allene de lærdes Sprog, men end og de fleeste Europæiske, i det mindste de meest polerede Nationer; besynderligen var han en exerceret Poet, hvortil han havde fortreffelige Naturalia, og deraf gjorde sig selv den største Fornøjelse.

Han har viist mig Mængde af Anagrammata, Epitaphia, Epigrammata i tykke Manuskripter, over alle slags Folk i Verden, over alle Professioner, over alle Dyder og Laster &c., en Bog in Quarto tykkere end to Hænders Breed, hvor han fremsetter dem paa de adskillige Sprog han besad, end og i det Hollandske, hvilket han holdt af, saasom han agtede det ikke ubeqvemt til vel at udtrykke sin Mening derved.

Da han kom hjem fra sine Reyser, blev han vel foreslaget af sine Patroner, til Envoye ved det Berlinske Hof, men Griffenfeldt, som nu var opstegen til sine høye Betieninger, hindrede det;

han kiendte ham neppe igien, da de dog forhen havde været saa fortrolige med hinanden. Jeg har hørt ham med Fortrydelse at klage derover saaledes: „Da jeg kom til ham, merkede jeg nok, at en ond Aand havde betaget hannem,

Side 421

„thi han kiendte mig ikke., Men han blev Præsident i Christiania, og Assistenz-Raad ved Ober-Hof-Retten, og noget derefter, da et riigt Partie forefaldt paa Friderichshall med Oberstlieutnant Peder Olsens Enke, flyttede han did ned.

Han var færdeles yndet af Hans Høye Excellence U. F. Gyldenløve, da værende Statholder og Generalissimus i Norge, som for hans ziirlige Breve i det Franske Sprog, paalagde ham at skrive et til ham hver Post-Dag i bemelte Sprog; Engang han læste et deraf med Posten, rakte han det til en nærværende fornemme Mand, med disse Ord: Voila un Lettre bien couchée. Han agtede sine Studia høyer end sit store Brug og Gods, og endelig testamenterede alle sine Midler til sin Syster-Søn og Fuldmægtig Peder Colbiørnsøn, og døde i Arendal i en Alder af 85 Aar, just da Peder Colbiørnsøns Bryllup sammesteds holdtes.

Den anden Mag. Kiel Stubs Søn var Mathias Stub, havde ogfaa tvende gange været udenlands, sidste gang havde han vel mindre at reyse paa, end hvad den berømte Baron Holberg fortæller om sig in Epist. ad Vir. perillust.; thi da han kom til Rom, blev Pungen tom, og Vexel-Brevene bleve ude, saa hvis

Side 422

hvis den bekiendte Dronning Christina ikke havde assisteret, havde det gaaet slet med ham (*). Ved Hiemkomsten blev han, formedelst sin Lærdom og Dygtighed i mange Sprog og Videnskaber, antaget til Printz Christians Informator, hvilken Post han med Ære slap fra, uagtet den bekiendte Vandskelighed, der var med en Printz, af den Munterhed og fyrige Nemme, at have under Information. Han blev derpaa forfremmet til Justics Secretair ved Ober-Hof-Retten i Christiania, blev gift med en Præste-Dotter fra Toten, og avlede med hende en Søn, navnlig Christian Stub, som blev General Told-Forvalter i Bergen. Forældrene døde begge i eet Aar, nemlig 1696. Sønnen er ogsaa for nogle Aar siden død (**).

(*) Der siges at Matthias Stub skal i Rom af Mangel paa Penge til Ophold, være bleven nødsaget til at lade sig enroullere blant Pavens Milice; og at Dronning Christine, da hun blev erkyndiget om hans Person og Fæderneland, uvist ved hvilken Leylighed, maaskee han er kommen til at staa Skildvagt ved hendes Palais, baade forhvervede ham sin Afskeed, og tillige gav ham nogle Reyse-Penge.

(**) Christian Stub var og bekiendt for en lærd Mand, har udgivet nogle Disp. de lege & Legislat. (Pontoppid. Ann. Tom. IV. p. 49.) var nogen Tiid Stift-Amtmands nu Geheime-Raad von Østens Fuldmægtig i Bergen, ved hvis Recommendation han blev General-Told-Forvalter sammesteds, men levede ikke mange Aar, døde ugift.**

Side 423

Mag. Kiel Stubs anden Hustrue var Mag. Lauritz Sverdrup, Provst og Pastor til Vang paa Hedemarken, hans Dotter, Maren Sverdrup, med hende avlede han en Son og to Døtre. Sonnen hede Michael Stub, blev Præst paa Nordrehoug paa Ringerige, døde ung 1683.

Den ældste Dotter, kaldet Catharina, fik Hr. Colbiørn paa Sørum til Egte, avlede tilsammen fem Sonner og tre Døtre, hvoraf de tvende Sonner ere Navnkundige, især Peder Colbiørnsøn, som allene arvede sin Morbroder Niels Stubs store Midler, og tilligemed sin Broder Hans, gjorde i sidste Krig ved Friderichshall Kongen og Landet anseelige Tienester, hvorover de begge bleve benaadede med Militaire-Characterer. Peder er død Oberstlieutnant, Hans lever

endnu, og af vor ihige Monark er benaadet med Oberstes Caracteer. Den yngste af Mag. Kiel Stubs Dottre Gunille havde Hr. Hans Lauritzen, Sogne-Præst til Spydeberg, til egte; De vare Forældre til mange Born, nemlig nitten, hvoraf da Faderen døde 1695, en og treddiesindstyve Aar gammel, vare endnu ti i Live, otte Dottre og to Sonner, Moderen levede til 1717; En af deres Dottre, Ingeborg, kom til Qværnæs Giæld paa Nordmøer, med hendes Mand Hr. Amund Barhov, deres ældste Dotter Anne

Side 424

Catharine Barhov var gift med Doct. Eyler Hagerup, forrige Biskop i Tronhiems Stift, de fleeste af de andre bleve gifte Sondenfields, nogle med Sogne-Præster der, som nu ere døde.

Den ældste Son nemlig Hr. Kiel Hansen Stub, fulgte Sal. Lector Thomas von Westen som forste Missionair til Finnmarken, en from og troe Guds Mand, han døde noget efter at han havde fuldendet sin Mission, og var kaldet til Vice-Pastoratet Schiærstad under Bodøen.

Den yngre Son Michael Hansøn Stub var Skibs-Præst fra 1715 til 20. 1719 var han Præst paa Tordenskiolds Skib ved Marstrands Erobring, og blev beordret af bemeldte Tordenskiold at forrette Tienesten i Byens Kirke hver Sondag og Fredag, eftersom den der værende Provst og Sogne-Præst var borte ved en Kirke paa en hosliggende Oe, da Marstrand blev bloqveret, og kunde ikke komme tilbage forend Stilstanden blev proclameret; Blev siden Sogne-Præst til Stadsbøygden i Tronhiems Stift, hvor han endnu lever og er tillige Provst over stor Fosens Provstie, gift to gange 1. med Susanna Ottes Dotter Schrøder. 2. med Anna Benedicta Hveding; i forste Egteskab avlet en Dotter.

Side 425

Mag. Kiel Stubs Skilderie staaer paa det Kongel. Kunst-Kammer.

Hans Zignete af Staal, meget lidet, hvor i staaer en Fugl paa en Stub, og der omkring hans Navn med fulde Bogstaver: Chilian J. (eller L.) Stubæus, eyer een af Familien.

Saavidt Efterretningerne.

Genealogisk Tabel over nogle af Mester Kiel Stubs Descendenter, efter en og anden Efterretning:

1. Kield Stub fød i Warberg i Halland, Sogne-Præst til Ullensagger, og Provst over Øvre-Rommerige, Land-Oberst 1644. levede 1648, gift først med Biskop Glostrups Dotter Catharina, anden gang med Maren Laurids-Dotter Sverdrup; Hans Børn vare:

1.) Niels Stub fød 1638, Assistents-Raad, boede paa Friderichshald, en meget lærd Mand; Døde 1723, fem og firesindstyve Aar gammel, gift med en Enke, ingen Børn.

2.) Matthias Stub, Justits-Secretair i Ober-Hof-Retten; Døde 1696, gift med og med hende avlede en Søn

Side 426

Christian Stub, General-Told-Forvalter i Bergen.

3.) En Søn, som døde ung.

4.) Michael Stub, Præst til Norderhoug; Døde 1683.

5.) Catharina Stub gift med Colbiørn Torstesen, Sogne-Præst til Sørum.

6.) Gunille Stub, døde omtrent 1717, var gift med Hans Lauritsøn, Sogne-Præst til Spydeberg; Døde 1695, havde tilsammen nitten Børn, som siden omtales.

N. B. De Børn, som ovenmeldte Catharina Stub havde med Hr. Colbiørn Torstensen, ere følgende:

1.) Hans Colbiørnsen, Oberst af Charact. lever paa Friderichshald 1754, gift tvende gange, i første Egteskab avled en Søn Ernst Colbiørnsen, Caract. Capitain, boende paa Friderichshald, og en Dotter Johanne, ugift og lever endnu, i andet Egteskab avlet en Søn Knud Stang Colbiørnsen, Lieutenant ved de Norske gevorbene Regimenter.

2) Peder Colbiørnsen, Charact. Obrist-Lieutenant, gift, men døde uden Børn.

Side 427

3.) Anne Colbiørns Dotter, gift med Hr. Jonas Ramus, Sogne-Præst til Norderhoug, bekiendt for sin Norges Beskrivelse og andre historiske Skrifter; deres Sonner ere Christian og Daniel Ramus, Datteren Anna Sophie.

4.) Maria Colbiørns Dotter, gift med Hr. Mads Michelsen, Sogne-Præst til Næs paa Rommerige.

5.) Dortha Colbiørns Dotter, gift med Ole Biørn, boende paa Sørum.

De Børn, som Gunille Stub havde med Hr. Hans Lauritsen, ere følgende:

1.) Hr. Kiel Hansen Stub, forrige Missionair i Finnmarken; Døde 1729.

2.) Hr. Michael Hansen Stub, Provst og Sogne-Præst til Stadsbøygden i Tronhiems Stift, gift med Susanna Schrøder, avlet en Dotter Gunille, gift med Hr. Peder Strøm, Sogne-Præst til Meelhuus.

3.) Ingeborg Hans Dotter Stub, gift med Hr. Amund Barhov, Sogne-Præst til Qværnæs, med hende avlede tvende Døttre, 1. Anne Cathrine gift med Biskop Hagerup, 2. Else gift med Hr. Daniel Hagerup, Sogne-Præst til Frosten.

4.) Maren Hans Dotter Stub, gift med Hr. Christen Bøye, Sogne-Præst til Drøbach; deres Børn: 1. Hans Bøye, Missionair udi Grønland, 2. Jacob Bøye, 3. Gunille.

5.) Margrethe Hans Dotter Stub, gift med Hr. Jens Giæver, Sogne-Præst til Lyngen i Tronhiems Stift.

6.) Sophie Hans Dotter Stub, gift med Hr. Ole Tønder, Sogne-Præst til Strinden; deres Søn Hr. Hans Tønder, Sogne-Præst til Hevne.

7.) Karen Hans Dotter Stub, gift med Hr. Andreas Schwenke, Sogne-Præst til Hevne; deres Søn Hr. Andreas Schwenke, Sogne-Præst til Orchedalen.

Side 428

7.) Kirstine Colbiørnsdotter, gift med Peder Wærn Kiøbmand i Friderichshald, har fire Døttre, hvoraf den ældste er gift med Tolder Bisgaard i Laurvigen, den anden med Byefoged Riis i Friderichshald, tvende ugifte; og tre Sønner, som ere ved Negotien.

Af forommeldte Gunille Stub, som var i Egteskab med Hr. Hans Laurizen, hendes nitten Børn, merkes følgende:

- 1.) Ingeborg Hansdotter, døde 1748, var gift med Amund Barhov, Sogne-Præst til Qvernes.
- 2.) Kield Stub, Missionair, og Præst til Skiærstad i Nordland, døde uden Børn.
- 3.) Michael Stub fød 1683, Sogne-Præst til Stadsbøigden, samt Provst; Lever 1754, tvende gange gift, har en Dotter.
- 4.) En Dotter, gift med , deres Søn Hans Brinkmann Sogne-Præst til Holt-Aalen.
- 5.) En Dotter gift med en Præst til Aremark, begge døde.
- 6.) En Dotter gift i Christiania, hvis Søn er Studiosus Juris Stub.

Side 429

7.) En Dotter var gift paa Nordmøer med Kongelv. Deres Søn Eiler Hagerup, Sogne-Præst til Høiland i Christiansand Stift.

8.) Anne Stub, ugift, lever 1754.

Ovenstaaende Ingeborg Hansdotter, som var gift med Hr. Amund Barhow, var Moder til følgende Børn:

- 1.) Anne Catharine Barhov, døde 1736 eller 1737 kort efter Barsel med det attende Barn; Holdt Bryllup i Kiøbenhavn med Ejler Hagerup, da værende Præst i Kallundborg, siden Biskop i Trundhiem, døde 1743, af deres Sønner druknede to i Cattegat paa Nedreysen til Helsingøer, en Søn Anth. Ulrich, Capellan til Alstahoug, druknede i en Elv sammesteds, endnu 1754 leve tre Sønner og fire Døttre.
- 2.) Gunille Maria, døde 1740, var gift med Peder Lund, Capellan til Tronhiems Domkirke en kort Tiid, uden Børn.
- 3.) Ellen Barhov, gift først med Oberst-Lieutenant Schomberg, anden gang med Cancellie-Raad Holst til Moldegaard, uden Børn.

Side 430

4.) Lars Barhov, Sogne-Præst til Øre-Landel, gift med Kirsten Hiort, har Børn.

5.) Hans Barhov, en velbereyst og meget lærd Student, døde i Kiøbenhavn den 17 May 1754.

Saavidt de mig meddeelte Efterretninger.

Da jeg just eyer et original Brev, skreven med Griffenfelds egen Haand til Stubæus i den Tiid de tilhaabe opholdte sig Udenlands, vil jeg her paa et saa beqvemt Sted indrykke samme lydende efter Originalen saaledes: (*)

Monsieur!

Jeg havde villig før skulde svaret ham paa hans høflige Skrivelse; mens een og anden Forfald, som mig i Amsterdam paakom, forhindrede mig at jeg ikke der fra Stæden kunde skrive ham til, i hvor gierne jeg havde villet. Beder derfor gierne Monsieur ville excusee denne min Forseelse, baade hos sig selv, saa ogsaa hos Msr. Steensøn, som jeg i Sandhed og gierne da med et Ord eller toe vilde opvartet, havde ikke

(*) Dette rare Brev er mig i Aaret 1748 bleven foræret af en Norsk Catechet navnlig Msr. Holm fra Christiania, der siden, som mig er sagt, af hans Majest. skal være kaldet til Præst et Steds her i Siellands Stift.

Side 431

ikke et og andet, som jeg sagde, det forhindret. Jeg skal nu fee hvad Tiid der bliver over for mig naar jeg har sluttet dette Brev, saa skal jeg skrive Msr. Steensøn og Msr. Høeg et lidet Brev til i deres indlagt, med Begiering det ved eder, Monsieur, dennem, nest venlig og tjenstvillig Taksigelse for sidste Æresbeviisning maatte behændiges.

Sed, qvod tibi transmissio reddam pro carmine donum, qvo luculentum tuum mei amorem facundè testatus es? Tale tuum carmen nobis facunde Poeta Qvale sapor fessis in g. q. p. h. d. a. f. f. 2. 2.

At te nos fragili donabimus haece cicuta, qvæ irruentis pelagi (nam hodie Vlifyingam venio undis, jactatus & alto, ita qvidem ut ratio accepti hodie (prandii aut jentaculi) exacte mihi reddenda fuerit Neptuno, bono qvidem Deo, sed avaro nimis, nam & pridianas mihi relinqvias abstulit &c.) undis madefacta, nunc nescio quid fvbrauci ftreperiqve sonat. Incipiam tamen:

Qvale per herbofos decurrun flumina campos. Cum per gramineam lymphæ fufurrat humum, Luteolisqve immixta rigat, vaccinia calchis, Cum vos, ô Violæ, teqve, hyacinthe, lavat;

Side 432

Tam leni & svavi currunt tua carmina fluxu, Qveis nostrum qvereris nunc abeuntis iter Desine meqve tuis obtundere teqve qverelis, Tessera jam jacta est, fata Deusqve vocant, Meqve cito extremos hortantur adire Britannos, Noster at interea non minuetur amor. Proqve tuo rursus nostrum tibi spondeo amorem Et fido semper fidus amicus ero.

Ohe jam satis est, ohe libelli. Som jeg seer, er her nu ingen Tiid meere for mig at skrive; thi Pigen kalder til Bords, og mine Camerader fortrekker i Morgen tiilig. Beder derfor nu mundtligen paa mine Vegne paa det venligste og tjenstvilligste at hilse Messieurs Høeg og Steensøn med mange 1000 gode Nætter. Vi skal drikke eders og deres Skaal i Aften, med Guds Hielp, in fide sincera & charitate vera. Lever vel, Gud befalet, og hilser min Hospita og Monsieur Blasius venligen. Adieu.

datum tot ROVAN in VLISSINGEN

Anno 1657. 24de Augusti.

P. SCHUMACHER

Opskriften:

A Monsieur. Monsieur N. STUBEUS
presentem a LEYDEN.

Oversat fra latin:

Men hvilken gave skal jeg give dig til gengæld for det digt, du har sendt mig, hvori du så veltalende har vidnet om din strålende kærlighed til mig? Dit digt, veltalende digter, er for os som smagen [af sødt vand] for de trætte... (her følger en række forkortelser af et klassisk citat).

Men vi vil skænke dig denne [sang] på en skrøbelig fløjte, som er blevet gennemvædet af det frembrusende hav (for i dag ankommer jeg til Vlissingen, kastet rundt af bølgerne og det dybe vand; ja, faktisk var det lige før, jeg måtte aflægge regnskab for min frokost eller morgenmad til Neptun – en god gud, bevares, men alt for grådig, da han både tog mine rester fra i går osv.). Nu lyder den [fløjten] jeg ved ikke hvordan, hæst og skingert. Dog vil jeg begynde:

"Som floderne løber gennem de græsbeklædte marker, når vandet risler gennem det grønne græs og vander de gule ringblomster opblandet med mørke blåbær, mens det vasker jer, I violer, og dig, hyacint;"

Side 432

Med så mild og sød en strøm flyder dine digte, hvori du nu beklager min forestående rejse. Hold op med at trætte både mig og dig selv med dine klager; terningen er kastet, skæbnen og Gud kalder. De opfordrer mig til hurtigt at drage til de fjerne briter, men imens vil vores kærlighed ikke mindskes. Til gengæld lover jeg dig igen min kærlighed, og jeg vil altid være en trofast ven.

Åh, nu er det nok, lille bog. Som jeg ser, er der ikke mere tid til, at jeg kan skrive; thi pigen kalder til bords, og mine kammerater rejser tidligt i morgen. Jeg beder dig derfor nu mundtligt på mine vegne om på det venligste og mest tjenstvillige at hilse herrerne Høeg og Steensøn med mange tusinde gode nætter. Vi skal drikke jeres og deres skål i aften, med Guds hjælp, i oprigtig tro og sand kærlighed. Lev vel, Gud befalet, og hils min værtinde og Monsieur Blasius venligt. Farvel.

Side 433

Man seer af Brevet at det er skreven i en Hast dog er det muntert. Det lader ey til, som Griffenfeld den Tiid skulde have været saa meget fortrolig med Stubeo, men vel at de have været Kiendinger, eller gode Venner, som Landsmænd der mødtes i et fremmet Land.

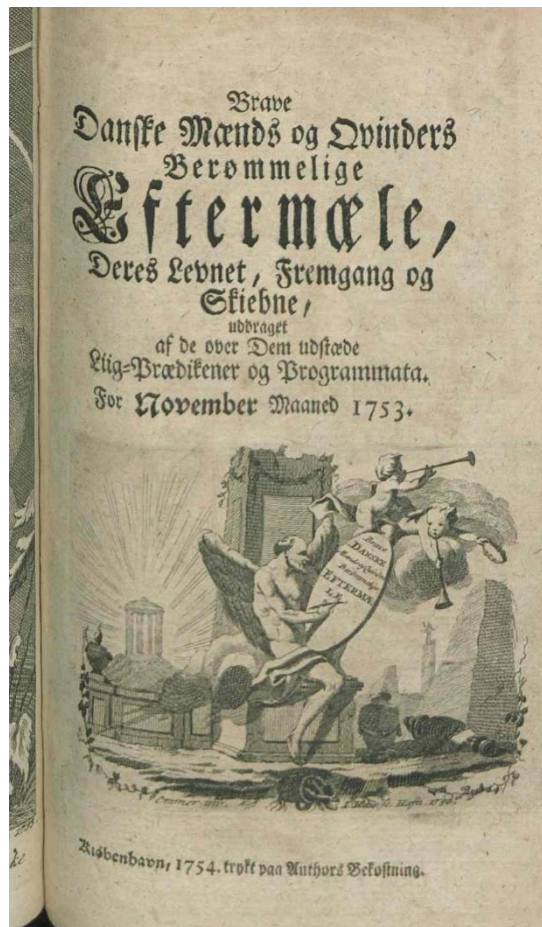
434

For October Maaned findes uddragen:

1. Liig-Prædiken over D. Oluf Borch, holden af Joh. Adolph Borneman, Sogne-Præst til vor Frue Kirke, trykt in Folio 1696.
2. Liigprædiken over Hr. Christopher Ulfeld til Allesløf, samt hans Dotter Jomfrue Anna Helene Ulfeld, holden af Michael Henriksøn, Sogne-Præst til St. Nicolai Kirke, trykt 1670.

3. Liigprædiken over Hr. Holger Rosenkrantz til Rosenholm, holden af Provst Oluf Jensøn Wind, Sogne-Præst til vor Frue Kirke, trykt in 4to 1643.
4. Nogle Efterretninger om Mester Kiel Stub, Provst over Rømmerige, Oudalen og Sollsøer, samt Sogne-Præst til Ullensager i Aggershuus Stift, hans Levnet og Descendenter, samlede af en af Familien 1753.
- 5.

Herr
Ulrik Christian Gyldenløves
Konge Christian den Fierdes Søn,

General-Lieutenant, og Befalingsmand
over Skanderborg,
Levnet og Bedrifter,
samlet af Haandskrevne og trykte Papirer.

Man finder alt for idelig Aarsag, at igientage den almindelige Klage over Mangel paa tilstrækkelige Efterretninger, naar man vil skrive noget om berømmelige Folk, som have været i, og gjort sig fortient af Fæderne-Landet. Denne Klage finder Stæd ved enhver forekommende Dansk adelig Slægt. Saa lidet kand en høy Byrd, som dierve Mandoms Bedrifter altid redde en stor Mands Minde fra Forglemmelse og Undergang.

At tie om alle andre, vil vi vende os til de mange og store Gyldenløver; hvad veed vi om dennem? Saare lidet! Alle Ting foreener sig i dem, som man skulde troe, der kunde tiene til at gjøre deres Eftermæle blant Danske Mænd altid grønnende. De ere avlede af de Ypperste og

største i Landet. De, som de drage Stammen fra, have alle været lyksalige Regentere, og Fyrster, der alle Tider have været ømmeligen elskede af alle deres tro Undersaatter. Disse Konges Børns egne personlige Fortienester have gierne alletider været saaledes beskafne, det man havde Aarsag at vente, at deres tappere Gierninger, foreenede med Kiærlighed og Troskab mod Danemark, havde tegnet deres Navn i et evigt Minde. Men intet! jo meere der støder sammen, som gjør deres Navn ævig Ihukommelse værd, jo uagtsommere have Forfædrene været i at optegne hvad der burde bevares til Efterslægten.

Den Gyldenløve, hvis Eftermæle jeg har taget mig for her at opreise af sit Støv, er et aabenbare Exempel derpaa. Han fortiente saavelsom nogen anden, at være bekiendt for Efterkommerne. Ikke desmindre findes hverken Liig-Prædiken, Parentation eller Programma udstæd over ham, saavidt mig er bekiendt, som kunde give nogen samlet Oplysning om hans Levnet; man har meest at forundre sig herover, eftersom han døde paa en Tiid, da Liig-Taler, var i høyeste Priis og Brug. Tidernes Omstændigheder i Beleiringen kand nogenledes undskylde dette: Men intet har undret mig meere, end at denne Gyldenløve med en dyb Stiltienhed forbigaaes i Slanges prægtige Værk, som indeholder Faderens, Kong Christian den Fierdes Historie.

Side 440

En Grav-Skrift, som for Ildebranden haver været i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, maa derfor tiene til vor Veyvisere, og ansees som Grundvolden for disse vore Efterretninger. (*)

Aar 1630 den 7 April blev den gamle Kong Christian den Fierde glædet med denne hans sidste Søn, som paa det Kongel. Lyst-Huus Ibstrup, nu kaldet Jægersborg, kom til Verden. (a)

(a) See Holbergs Dannemarks Historie Tom. II. pag. 889. Høyer Dannemarks Geschichte paa Gyldenløvernes Tabelle, saavelsom Grav-Skriften.

(*) Denne Grav-Skrift findes udi Resenii Inscriptiones & Monumenta Hafniensia, pag. 72 & 73. saa og i Hr. Biskop Pontoppidans Marmora Danica Tom. I. p. 54 saaledes;

Her under hviler Høynæble og Velbyrdig, nu Salig Ulrich Christian Gyldenløve til Uldrickholm, Stormæchtige og Høypbaarne Fyrstes Kong Friderici 3. Dannemarkes, Norges, Venders og Gothers Konges General-Lieutenant over Militien, Oberst til Hest og Fods, og Befalings-Mand over Skanderborrig, som er fød paa det Kongel. Huus Ibstrup Anno 1630 den 7 Aprilis, og bortkaldet Gud hannem udi Kiøbenhavns Beleyring Anno 1658 den 11 December, der han havde levet udi denne Verden 28 Aar, 8 Maaneder og 11 Dage. Gud give hannem med alle tro Christne en ærefuld Opstandelse.

Exeqviis Uldarici Christiani Gyldenlōw.

Elogium

Non est, qvod mirere Viator, Funus hoc educi jam serius, qvod vellemus nunqvam. Aliud enim qvem hoc

Side 441

Det er vist at Vibeke Kruse, en Cammer-Jomfrue hos Frue Kirstine Munk, var hans Moder.

hoc mærentium agmen ipse duxisset, Tot ante Legionum inclytus ac fortissimus Imperator

Uldaricus Christianus Gyldenlōw.

Nobile Magni Danorum Regis Christiani Quarti germen, Friderici amor, Patriæ Desiderium, Castrorum Delicium ac Metus, Hostium Terror, Urbis Tutela, & si vis, semel omnia Heroum

gloria immortalis. Vix enim adolescentem induere vacavit, cum fecit de Patre fidem; Cujus ille dignum Exemplar ætatis suæ momenta singula illustribus curis occupavit; Virtutumque laudabili incremento vix positus sub Magno Hispaniæ Rege militiæ tirociniis, non pretiis, sed meritis supremos militaris gloriæ titulos adeptus, documentum dedit, non titulis viros, sed viris titulos crescere, spretisque meritorum cunabulis, omnia honorum pretia anteivit, totus ipse aureus, censerique voluit, non unde, sed qualis esset. Et ne nomini credas defuisse omen, fide aurum fortitudine leonem vincit, fama melior, metu major, consilio et manu præsens, non imperare quam facere promptior, exemplo suo docuit rectius fieri quam nasci Heroes; Factus Condæo militaris imperii Comes, Belgica, Gallicaque lauru Svecicis Tropheis prælusit. Stant ad Rætelicam, stant ad Mousonium, Vinobergam, Dunkerkam, Gravelingam & tota Flandria æterna invicti Herois monumenta. Et memorabiles ad Lauholmiam, Engelholmiamque pugnae mori vetant. At nunquam rectius Heroem explicuit, quam cum in subjectas urbi infidias graffatus, quasi alteram ante Trojam Hector Danicus, optima ab Hoste Sveco spolia referret, non civica modo corona insignis, sed & Regia & tota Danica.

Oversættelse

...denne skare af sørgende ville han selv have anført, han som tidligere var så mange legioners berømte og tapre feltherre.

Ulrik Christian Gyldenløve.

Den store danske konge Christian den Fjerdes ædle afkom, Frederik [3.]'s kærlighed, fædrelandets savn, lejrens yndling og frygt, fjendernes rædsel, byens beskyttelse og, om man vil, på én gang alle heltes udødelige ære. Thi knap var han trådt ud af ungdommens år, før han beviste sit fædrenegiv ophav; som et værdigt forbillede for sin fader udfyldte han hvert øjeblik af sin levetid med strålende bedrifter.

Med en prisværdig vækst i dyder havde han knap aflagt sin militære læretid under den store konge af Spanien, før han – ikke ved køb, men ved fortjeneste – opnåede den militære geres højeste titler. Han gav bevis for, at mænd ikke vokser gennem titler, men at titler vokser gennem mænd; han foragtede de beskedne trin til fortjeneste og overgik alle hædersbevisninger. Han var selv helt igennem gylden og ønskede ikke at blive bedømt ud fra sin herkomst, men ud fra hvem han var.

Og tro ikke, at hans navn manglede varselsbetydning: i troskab overgår han guldets (aurum), i styrke løven (leonem). Bedre end sit rygte, større end frygten, nærværende i råd og dåd; han var ikke hurtigere til at give ordrer end til selv at udføre dem. Ved sit eget eksempel lærte han, at helte rettere skabes end fødes. Da han blev gjort til kampfælle for Condé, var hans belgiske og franske laurbær et forspil til de svenske trofæer.

Ved Rethel, ved Mouzon, Veurne, Dunkerque, Gravelines og i hele Flandern står den uovervindelige helts evige mindesmærker. Og de mindeværdige slag ved Laholm og Engelholm forbyder ham at dø. Men aldrig udfoldede han sig mere som en sand helt, end da han kastede sig mod de baghold, der truede byen [København], og som en anden dansk Hector foran et nyt Troja bragte det bedste krigsbytte hjem fra den svenske fjende – prydet ikke blot med borgerkransen, men med den kongelige og hele den danske krone.

Side 442

Moder (b). Ommeldte Vibeke havde den Lykke at følge hendes Frue i Kongens Kierlighed, saa snart hun kom i Unaade, eller maaske at indtage Kongens Hierte, inden Kirstine Munks Fald blev bekiendt.

Paa hvad Maade den unge Gyldenløve, der fik det Navn Uldrik Christian, frembragte sine første Aar, er ubekendt (c). dog har man ingen Aarsag at tvivle paa, at han jo har faaet en Optugtelse, der var med hans høje Stand overensstemmende. Den bekiendte Omhyggelighed, denne Konge viste imod alle sine

Longa jam per Hostium strages mortis experientia, licet annis immaturus, vita deficitur. Notoque, quod triginta annis calcasset, itinere eo contendit, ubi nunquam moriturus, unum hoc dolens, quod sicca morte vincendus esset, qui toties heroicam provocasset, & cruentæ sæpius timorem fecisset; Cœli jam certus, nihil timuit nisi Deum, quem conciliatum jam sibi ac propitium futuris cœli deliciis plenus toto pectore excepit. Sic scilicet, ne exitialis anni finis cladibus initio cederet, hac tanti Herois Strage nobilitatus exiit. De anno ne curiose quæras, memineris eum fuisse quem tacere velimus, obliviscemus nunquam.

Oversættelse

Efter lang erfaring med døden gennem nedslagtning af fjender, svigtes han nu af livet, skønt han endnu er umoden af år. Og da han havde betrådt den kendte vej, som han havde vandret på i [næsten] tredive år, skyndte han sig mod det sted, hvor han aldrig skal dø. Han sørgede kun over dette ene: at han skulle overvindes af en "tør" død (sygdom), han som så ofte havde udfordret den heroiske død og så ofte havde indgydt frygt for en blodig død.

Nu vis på himlen frygtede han intet uden Gud, som han – forsonet med sig selv og nådig – modtog af hele sit hjerte, fyldt af himlens fremtidige glæder. Det skete således for at dette skæbnesvangre års afslutning ikke skulle stå tilbage for begyndelsens ulykker; adlet ved denne store helts fald gik året til ende. Spørg ikke nysgerrigt efter årstallet; husk blot, at det var et år, vi ville ønske at tie om, men som vi aldrig vil glemme.

(b) See Holberg Danmarks Historie, Tom. 2. p. 889. (c) I et Mst. som angaaer tvende berømmelige Mænds sidst holdne Jubel-Prædikener, anføres vel Brochmans Parentation over Gyldenløve, men da den om det Siellandske Clerisie flittige Hr. Zwergius ikke opregner den iblant Brochmands Skrifter, har jeg Aarsag at tvivle paa, at den nogensinde har været til.

Side 443

Børn i at lade dem anføre til Guds frygt og Videnskaber, kand ikke have glemt denne sin sidste Søn (*); Kriigs-Videnskaber haver sluttelig været hans Hoved-Lyst; Men hvad andre Ting han har beflittet sig paa, hvad Reyser han har gjort i fremmede Lande, som alle de Kongelige Børn paa de Tider ikke forsømte, er os ubekendt.

I det ommældte Document træffer vi ham først i Spansk Tieneste, dog uden at faae at vide, hvad Aar han er kommen der, paa hvad Maade han kom i Spansk Tieneste. hvad Trappe-Trin han har gaaet frem paa, inden han kom til det, som Grav-Skriftet kalder supremos militaris gloriæ titulos, hvilket ventelig dog ikke betyder meere end Obrist, siden han først blev General-Major i Dansk Tieneste. Rimelig kand man slutte, at han har i Begyndelsen tient som Volonteur, og er siden saavel for sin Tapperheds Skyld, som for sin høje Stand bleven antagen i virkelig Tieneste, og svinget sig til Værdigheden som Obrist at forestage et Regiment.

Han har formodentlig ikke biet længere end til han blev 16 eller 17 Aar gammel, inden han tog Afskeed fra sin Hr. Fader, og forlod Dannemark (d). Det var ikke usædvanlig, at fornem-

(*) Hans Hofmester M. Jens Dolmer var i Fortræd fordi han havde forsømt ham. See Danske Magazin, Tom. 1. p. 155. (d) Vix Adolescentem induere vacavit.

Side 444

nemme Herrer, saavel paa den Tiid som siden, i deres gandske unge Aar begave sig paa Udenlandske Reiser. En anden Gyldenløve, nemlig Kong Christian den Femtes Søn, var i sit 9de Aar allerede i Holland (e). Hoffets Forfatning var den Tiid saaledes beskaffen, at det hverken har kundet være behagelig, eller nyttig, for vor unge Gyldenløve, at blive der. Den Misundelse og Efterstræbelse, der herskede iblant Kongens naturlige Børn var Aarsage nok til at kunde befordre hans Bortreyse. Disse Børn havde Kongen avlet med adskillige Personer, saa det var umuelig, at de kunde foreenes indbyrdes. De første vilde ikke tage de middelste for Fylde, og de Middelste bar en yderlig Foragt imod de sidste (f).

I de sidstes Tall var vores Gyldenløve. Frue Kirstine Munks Børn vare de tallrigeste og mægtigste.

De største Mænd i Riget havde den Lykke at have af dem til ægte. De vare ophøiede til Grever og Grevinder af Slesvig Holsten. Men end ikke disse kunde foreenes indbyrdes. Corfix Ulfeldt og Hannibal Sehested, der begge havde den Ære at være Kongens Sviger-Sønner, bare største Misundelse imod hverandre.

(e) See brave Danske Mænds Eftermæle 1. Part. p. 143. (f) See Holbergs Danmarks Historie, Tom. 2. p. 886.

Side 445

andre. De vare begge i den Anseelse, at de næsten deelte Hoffet og Adelen imellem sig. Disse Børns Myndighed blev tilsidst saa stor, at den gamle Konge selv neppe var i Stand til at dæmpe deres Magt (g).

Man kand let slutte, at vor unge Gyldenløve har maattet bukke under, naar man betragter, at hans Moder Vibeke havde været i Tieneste hos deres Moder, Frue Kirstine Munk, havde maaskee og befordret hendes Fald, ved at gjøre hende mistænkt hos Kongen for en af de allerempfindtigste Poster, nemlig Utroskab. I det mindste kunde det være Aarsag nok til Had imod Gyldenløve, at hans Moder havde faaet Frue Kirstine Munks Plads i Kongens Kierlighed. Ved Vibekes Død saae man hvor stor deres Had var imod hende. Hun døde af Bekymring, strax efter Kongen, hvorpaa Ulfeldt lod hendes Legeme haanligen kaste paa en Karre, samt begrave paa de Fattiges Kirkegaard (h). Havde Ulfeldts Grumhed kundet naae hendes Søn Gyldenløve, er det troeligt, at han ikke var bleven sparet. Men han var allerede ude af Landet, som sagt er, i Spansk Tieneste.

(g) See Holberg paa foranførte Sted.

(h) See Høyers Dänische Geschichte p. 403.

Side 446

Da baade hans egen Lyst og andre Omstændigheder skyndte ham til at gaae i fremmede Potentaters Tieneste, ligesom de andre Kongelige Børn, Printz Uldrich, Grev Valdemar, med fleere forhen havde gjort, kand man læt finde Aarsagen, hvorfor han udvalgte den Spanske Tieneste fremfor nogen anden. Der var en besynderlig god Forstaaelse imellem det Danske og Spanske Hof paa den Tiid. Kong Christian havde gjort sig forbunden af Spanierne ved at ophøye Øresunds Told for Hollænderne, foruden andre Ting, som bevidner deres Venskab. En anden Gyldenløve, nemlig Grev Christian Uldrich, havde været i Spansk Tieneste, hvori han ynkelig blev dræbt af Hollænderne ved Neustad, da han var i Begreb med at hverve eendeel Folk. Dette afskrækkede dog ikke Gyldenløve fra at forsøge sin Lykke i Krigen. Den Kriig som da blev ført i de Spanske Nederlande imod Kongen af Frankrige var en beqvem Kriigs-Skole

for ham til at øve sit stridbare Sind, og vise Prøver saavel paa sit kiekke Mod, som paa den Fornøjelse og Behag han havde i Feide og Orlog. Ingen Sted kunde være skikket bedre dertil. Den Spanske Armee blev anført af saadanne Generaler, som neppe har haft deres Liige; Prindsen af Conde og Marschal Turenne, som begge forlode Frankrige, og gik over til Spani-

Side 447

erne, vare saadanne Personer, hvis Kriigs-Bedrifter aldrig uddøe. De mange Beleyringer og Erobringer af næsten u-overvindelige Stæder vare i Stand til at skaffe den unge Kriigs-Heldt en anseelig Kyndighed i alt hvad der hører til Kriigs Sager.

Man kand ikke fastsætte hvad Aar vores Gyldenløve er gaaet i Spansk Tieneste. I Gravskriftet meldes først, at han har haft Deel i de Seyervindinger, som de Spanske erholdte ved Rethel i Champagne. Vi kand tro, at det ikke var det første Sted, hvor han viiste, at han svarede til sit Navn. Udi General-Lieutenant Niels Rosenkrantz's Levnet kand findes, at samme først haver været Volontair under hans Regimente, og er siden af ham bleven gjort til Cornet over hans eget Liv-Compagnie. Iligemaade at han har været med at indtage Qviske, la Chapelle, Chatelai, (i) hvoraf kand sluttes, at vores Gyldenløve allerede i Aaret 1650 maa have haft et Regiment Ryttere at befale.

I Aug. Maaned skeede det, at den store Feld-Marschal Turenne, der med Don Stephano di Gamara havde en 3die Deel af den Spanske Armee under deres Anførsel, indtog adskillige andre Stæder i Champagne, iblandt hvilke

(i) See Danske Eftermæle, 1. Part pag. 386.

Side 448

hvilke og Rethel var, som ikke uden stor Modstand overgave sig (k).

Endnu havde vores Gyldenløve ikke fundet synderlig Leylighed at give Prøver paa sin Færdighed og Tapperhed, men det varede ikkun kort Tiid inden der gaves ham Anledning at gjøre sig bekiendt, og det saaledes: Turenne blev beordret med et Antal af det Tydske og Lothringske Cavallerie, 5000 Mand stærk, at skulle trænge ind i Frankrige. Iblandt disse Tropper var Gyldenløve med sit Regiment. Samme Aften de brøde op fra Leiren traf de ved en liden Bye, Fismes kaldet, 5 Franske Regimenter til Hest og Fods under General-Major Hoqvincourrs Anførsel. De komme strax i en haard Trefning, som endtes med de Franskes Flugt, efter en Forliis af nogle hundrede døde og fangne, samt 5 Standarter. Nogle gjør de Franskes Tab saa stor, at de skulle have mistet 80 høye Officerer, 400 af Adel 12 Standarter og nogle Faner med all deres Bagage. At Gyldenløve har hiulpet reedelingen i at tilfegte de Spanske denne Seyer, kand sees deraf, at man finder Oberste Gyldenløve udtrykkelig nævnes iblandt de Officerer, der havde største Deel i denne Seyer, (l) som næsten skal have ødelagt alle de Franskes Regimenter.

(k) See Theat. Europ. Tom. VI. p. 1094. (l) See Theat. Europæum paa foranførte Sted.

Side 449

I September Maaned 1650 lavede de Spanske sig til at begynde Beleyringen imod Mousan. Stedets Vanskelighed, det slette veyr, og Vandets Overskyllen gjorde denne Beleyring heel besværlig, dog overvandt de alt dette, og Oberste Gyldenløve havde den Fornøjelse med de andre at trække ind i Byen den 6 November (m).

Han var saaledes altid i fuld Bevægelse, og det hidindtil stedse med lykkelig Udgang, dog forandredes det sidste kort derefter i nogen Maade. De Franske indtog Rethel igien, og da de Spanske vilde undsætte den, kom Turenne atter i et blodigt Slag med den Franske Armee. Her var Lykken imod, saa de Spanske maatte viige, og efterlode sig 4000 Mand med et Antal af de største Officerer døde og fangne; vores Gyldenløve var saa lykkelig, hvor lidet han end sparede sig, at han undgik begge Deelee, men det af ham anførte Regimente havde lidt desto meere. Vi finde ham siden ikke nævnes, førend ved Dinorbergs Beleyring i September Maaned Aar 1651, da Greven af Furensaldaigne havde Commando ved Beleyringen. Denne Stad var temmelig fast. Den havde en stor Besætning, og de Beleyrende maatte skyde Bresque, samt

(m) See Theat. Europ. Tom. VI. p. 1094.

Side 450

samt forsøge en General Storm, forinden de Franske vilde beqvemme sig til at overgive Staden. I denne Storm lod vores Gyldenløve sit kiekke Mod meget see, var og for sammes Skyld meget afholden blant de Spanske (n).

Da dette Aars Feldtog med en omskiftende Lykke var til Ende bragt, har det rimelig været, at Gyldenløve er reyst til Holsteen, for at hverve Folk paa Spaniens vegne (o). Disse Hvervinger, som fornemmelig skulle skee i Holsteen, bragte den da ved det Danske Hof værende Franske Ambassadeurs Chanut i Harnisk imod ham. Chanut foreholdt Hertugen af Holsteen i et Brev, at den Mynsterske Tractat ikke tillod nogen at anstille Hvervinger i Tydskland imod Frankrig. Samme Ambassadeur formaaede ogsaa Regieringen i Frankerig til, at anholde hos Kong Friderik, at disse Hvervinger maatte formeenes, siden Gyldenløve havde paastaaet, at det skeede med Kongens Samtykke (p).

Det havde været en anseelig Hielp for den Spanske Armee, om Gyldenløve havde faaet sit

(n) See Thet. Europ. Tom. VI. pag. 1094.

(o) See Holbergs Danmarks Historie, Tom. 3. p. 89.

(p) Chanuts Ord i et Brev, dat. Hamborg d. 6 April 1652 ere disse: Qui (Gyldenlōw) nuper professus est, se lecturum tria millia Peditum, & aliquot turmas, & a Dania reversus jactavit, hujus delectus facultatem sibi a Serenissimo Daniæ Rege concessam.

Side 451

sit Forsæt bragt til Fuldkommenhed; thi man seer, at det var hans Agt at bringe 3000 Mand Fodfolk, og nogle Esqvadrons til Hest, paa Benene, men han fik lidet udrettet, dog uden hans Skyld. De Spanske forsømte at sende ham de behøvende Penge, og Kongen, som stedse havde Mistanke til hans Herr Faders naturlige Børn, vilde ikke være ham behielpelig (q), saa han derover med uforretted Sag forlod Holsteen igien, og begav sig ud til Armeen.

Hvad der imidlertid er skeet ved Armeen, kand ey her finde Sted, da jeg kun agter at følge den Danske Helt. I For-Aaret 1652 tog Obrist Gyldenløve med sit Regimente Deel i Grevelingens Beleyring. Erts-Hertug Leopold Vilhelm var samme Tiid ved den Spanske Armee. Forstaden Groenstad, la Basse Ville kaldet, kostede dem baade Møye og Folk, men da de begyndte at minere Byen, overgik den med Accord i May-Maaned. Dynkirken var endnu næsten vanskeligere at indtage, men i September saae de sig ogsaa Mestere deraf.

Da dette var forrettet, blev Printzen af Conde Generalissimus over den Spanske Armee. Oberste Gyldenløve havde den Ære at geleide denne tappere Prints ved Rethels Indtagelse i November Maaned; Han fulgte ham

(q) See Holbergs Danmarks Historie, Tom. 3. p. 89. November 1753.

Side 452

og stedse paa Siden det næst følgende Aar 1653, saavel ved Erobringen af Rocroy, som de andre Franske Fæstninger, dem vi for Kortheds Skyld ey her alle vil opregne.

Det allervigtigste og tillige u-lykkeligste Tog de Spanske gjorde var Aar 1654, da de trængde ind i Kiernen af Frankerige paa 2 Mile nær Paris, men bleve siden ved Arras ikke alleene nødte til at ophæve Beleyringen, men ogsaa at tage Flugten med meget stor Forliis (r).

Eftersom Obrist Gyldenløves Regimente var med, har han ventelig selv haft Deel i den Skiæbne, som var den heele Spanske Armee fælles, dog har jeg ey fundet finde noget om hannem i Særdeleshed antegnet. Hvor længe Gyldenløve efter disse Bedrifter, der havde sat ham i Agt og Anseelse hos Fremmede, blev ude, inden han kom til sit Fæderne-Land, hvor det større Anseelse biede efter ham, hvor han og fik Leylighed at fegte, ikke saa meget for selv at indlægge Ære, som for at skaffe sit Fæderne-Land Fred, veed man ikke. Aar 1656 finder man Obrist Baron Skiønkirk havde faaet det Regiment, som Gyldenløve havde haft i Spansk Tieneste (s). saa han følgelig er gaaet til Dannemark enten samme Aar, eller næst forrige Aar 1655.

(r) See Theat. Europ. Tom. VI. p. 587.

(s) See Danske Mænds Eftermæle 1 Part. p. 387.

Side 453

Det er ubekiendt, om han er bleven tilbuden Tieneste af Kongen, eller han af egen Drift er kommen tilbage igien. Det er mueligt, at Kongen, som nu ikke havde Aarsag at frygte saa meget for de Kongelige Børn, har anseet hans andensteds udviiste Tapperhed med billig Eftertanke, og taget ham i sin Tieneste, hvor saadan tapper Herre kunde gjøre sit Fæderne-Land Gavn, ligesom han i fremmed Tieneste havde gjort det Ære.

Da det ingensteds er antegnet, naar han med Skanderborg Slot blev forlehnet, er det ventelig sligt er skeed strax, saasnart han kom her ind i Landet; I saadan Tanke styrkes jeg, naar jeg finder, at han i Aaret 1657 var i den Anseelse, at han blev antaget at bivaane den store Riigsdag, som i Februarii Maaned blev holden i Odense, hvor der blev overlagt om Krigen imod Sverrig skulde foretages eller ey (t). Puffendorff giver ham fornemmelig Skylden for at Kongen besluttede Krigen. Nogle Riigs-Raad der vare af samme Tanker, men ingen skyndte Kongen saa meget dertil som Gyldenløve (u). Ventelig har den Lyst, han fandt ved Orlog, ligesaa meget drevet ham dertil, som Overvejelse af de Aarsager, Dannemark kunde have til at dæmpe de Svenskes Mod, og hevne sig paa dette Rige. Puffendorff har troet det første,

(t) See Holbergs Danmarks Historie, 3 Deel p. 39.

(u) Puffendorff Historia Caroli Gustavi, Lib. IV. p. 321.

Side 454

forestiller ham og derfor, som en Herre af et vildt og u-roligt Sindelag (x).

Krigen blev besluttet; Gyldenløve, som den 28 Februarii havde faaet Patent som General-Major (y), blev beskikket at gaae til Skaane, hvor han skulde have øverste Commando nest Riigs-Raad Axel Urop, som den 23 Januarii samme Aar var forordnet til General-Gouverneur over Skaane og Bleking, samt General over den Skaanske Armee (z).

Det første Gyldenløve, som Generals-Major tog sig fore, var, at mynstre de Ryttere, som Præsterne skulde give til Krigen. Strax herpaa begav han sig til Skaane. Der i Landet mynstrede han iligemaade Landfolket, og lavede alting til paa det beste. Imidlertid har Hans Majestæt

fundet for godt strax at udnævne ham til General-Lieutenant, og det ventelig baade for at viise ham en særdeles Kongel. Naade, som og for at unde ham en Anseelse i Armeen,

(x) See Puffendorf paa foranførte Sted. (y) Hans Bestalling er ey kommen mig til Hænde, men Baron Holberg, som har haft en Gienpart af den, melder disse Ord at have staaet i samme: og haver du nest Urop den øverste Commando at føre: See Holbergs Danmarks Historie, Tom. 3. p. 89. (z) See brave Danske Mænds Eftermæle 1 Part. p. 413.

Side 455

der kunde noget saa nær svare til Hr. Axel Urops, heldst da han nu fik den største Deel af den Skaanske Armee som General at anføre, Axel Urop derimod fik meere at sysle med Landets indvortes Bestyrelse, dog saaledes, at han som Generalissimus ogsaa havde sin Deel i Troppernes Anførsel (a).

Saasnart at Gyldenløve var kommen til Skaane, forsømmede han ikke at gjøre Fienden, all muelig Afbræk; I adskillige Skiermysler svækkede han de Svenskes Magt særdeles, og ved en god Hoben Folk. Den Danske Kriigs-Hær havde hverken saa øvede Folk, eller saa god Underholdning, som de Svenskes, men Axel Urop og Gyldenløves kloge og tappere Anførsel gav dem den meeste Tiid Seyer. Begge disse kiekke Generaler forenede den Tiid deres Kræfter til deres Konges Tieneste. Urop som den fornemmeste, havde vel den øverste Commando, men Gyldenløve har udført det meeste, som blev foretaget imod Fienden, hvorfor og Baron Holberg tilskrifer ham det alleene, uden at nævne Urop (b).

Det første der af Betydenhed blev gjort af Gyldenløve var, at han nødte den Svenske

(a) Theat. Europ. Tom. VII. p. 1079. saa og brave Danske Mænds Eftermæle 1 Part. p. 388.
(b) See Holbergs Danmarks Historie Tom. 3. p. 247.

Side 456

Feldt-Marschall Grev Steenbuck at forlade Skaane, hvor han søgte at tage Qvarteer. Han maatte sætte sig under Stykkerne af Halmsted, efter at han var skildt ved en stor hob Folk af de Danske, som idelig fulgte ham i Hælene. Ved Engelsholm havde de Svenske vel sat deres Leyer, men de maatte forlade ogsaa den. Ved Laholm havde de ikke bedre Skiæbne, hvorfor de maatte søge Beskyttelse under Halmsted. Strax derpaa blev Laholm ordentlig belejret af de Danske, som Gyldenløve førte an.

Da de Svenske saae, at det gik haardt til, søgte de at samle de Tropper, der havde gjort Indfald i Norge, med den øvrige Krigshær, for at overfalde de Danske med forenede Kræfter. Dette gav Anledning til det Slag, som ved Genevads-Broe blev holdet i Augusti Maaned, hvor Gyldenløve commanderede paa den venstre Fløy. Man finder hos Puffendorff et smukt Kaaber over denne Bataille, som viser, hvorledes begge Armeerne vare opstille imod hverandre (c). Slaget var skarp, og varede til den mørke Natt, men blev dog tilsidst lykkelig for de Danske, saa de beholdte Marken.

Man saae med dette Slag endnu ingen Ende paa Krigen; thi Gyldenløve maatte efter den Tiid endda længe blive ved at udmatte Fienden

(c) Kaaber-Stykket findes hos Puffendorff p. 337.

Side 457

den, som meest skeede ved Skermytzeler. En Hoved-Seyer var endnu tilbage for ham, ikke langt fra det forrige Sted, som forefaldt den 2 Octob. da Kong Friderich selv i egen høye Person

var tilstede, og var Vidne til Gyldenløves gode Indretning og Tapperhed. Her bleve de Svenske atter slagne, og mistede over 1000 Mand, saa og nogle Feldt-Stykker.

General Gyldenløve slog nu sin Leyer ved Smedstrup, tædt ved Halmsted udi Halland, i Forsæt at støde til den Norske Armee, som stod under General Iver Krabbe, for med samlede Kræfter at foretage noget af Vigtighed inde i Sverrig (d), men dette blev hindret ved de Svenskes alt for store Fremgang i Jylland. Hans Majest. Kong Friderich, som endnu var i Skaane, saae, at han maatte bruge sin største Magt der, hvor Faren var størst, han forlod derfor samme Land, og begav sig til Sielland igien, for der des bedre at kunde være betænkt paa at standse Fiendens Magt.

De Svenske havde alt da oversvømmet hele Jylland, og man stod i Fare for Fyen; Deres Leyer havde de slaget ved Friderichsodde, som de først indsluttede, men toge den siden ind med stormende Haand den 24 October. Herover maatte General Gyldenløve forlade

(d) See Holbergs Danmarks Hist. Tom. 3. p. 247.

Side 458

Skaane Land, og begive sig til Fyen, for at hindre de Svenskes Landgang paa samme Øe, og gjøre dem, om mueligt, var, nogen Afbræk i Jylland.

Den vigtige Fæstning Friderichsoddes Indtagelse, hvori Rigets Marsk Anders Bilde med en god Besætning laae, gavnede de Svenske den Tiid meere, end om de havde vundet et stort Feldt-Slag; thi foruden den store Haab Fanger, Stykker og andet Bytte, som der faldt udi deres Hænder, bleve de ogsaa derved hastig Mestere over hele Holsteen, kunde sætte Jylland under Contribution, og bekomme fri Communication imellem Nord- og Øster-Søen, ved det lille Belt. Kongen af Sverrig var den Tiid i Tydskland, da Friderichsodde blev erobret. En fremmed Skribent bevidner, at han ey var synderlig tilfreds med denne Seyer, eftersom han gierne selv vilde have deelet den derved indlagde Ære med Amiral Wrangel. Imidlertid fandt Kongen sin Regning ved at see Fæstningen i sine Hænder; Han kom (e) i egen Person tilbage, og fattede det tilforne uhørte Forsæt med sin hele Armee at marchere over Isen, for saaledes at bemægtige sig Fyens Land.

(e) Terlons Historiske Merkverdigheder p. 129.

Side 459

General Gyldenløve havde samme Tiid øverste Commando paa Øen, men som han var falden i en hidsig Sygdom, der holdte ham i Sengen, kunde han ey selv være paa Færde, maatte derfor overlade Landets Forsvar til Oberste Jonas Hadersleben; Denne Herre gjorde sine Sager maadelig nok. Maaskee Krigen havde faaet en anden Anseelse, om Gyldenløves Helbred havde tilladt ham selv at commandere, men alting befordrede de Svenskes Fremgang, saavelsom Landets Indtagelse, der korteligen gik til paa følgende Maade:

Da Kong Carl Gustav havde belavet sig paa alting for at gaae over det lille Belt, som skiller Jylland og Fyen fra hinanden, og han af adskillige Speidere, som han hver Nat udsendte, havde fornummet, at Kulden havde saaledes lagt den ellers stridige Strøm til, at Isen var stærk nok at gaae over, undtagen paa et Sted, hvor der var en lang Stremmel aaben 5 Fod udi Bredden. befalede han sin Armee at rykke til Strandbredden. Han lod føre en haaben Planker, Bretter og Sparrer forud, for at gjøre en Broe over det Sted, som var aabent, og derpaa gik denne forunderlige March over Isen for sig udi Januarii Maaned 1658 (f).

(f) Det var over denne Kong Carls forunderlige Marsch over Isen, tilligemed den over det store Belt, Dron-

Side 460

Rytterne førte deres Heste ved Tømmerne, og marcherede langt fra hinanden; man i-agttog det samme med Stykkerne; for ey at besvære Isen formeget, indtil den heele Svenske Armee var kommet over det Sted, som formedelst Strømmens Fart var det svageste. Saa snart det farligste var overvundet, satte Kongen sig paa sin Hest, og stilte selv sin Kriigshær udi Slagtordning for at anfælde de Danske, der stode ved Fyens Strandbredde, og bemøiede sig, skjønt forgieves, at bryde Isen, og forbyde Fienden at komme paa Fyen.

Efter en kort giort Modstand af Oberste Jonas Hadersleben, blev han og alle hans Underhavende ey allene omringet og giort til Krigs-Fanger, men Fiendens hele Armee satte Fødderne paa Landet. Her spillede samme strax Mester. Kongen tog Veyen lige til Odensee, hvor Gyldenløve laae ved Sengen.

Man kand læt forestille sig, hvor det maae have gaaet denne modige General nær til Hierte,

ningens af Sverrig afvigte Aar forlangede de Lærde skulde udarbeide Vers, og tillige satte en Belønning af en Guld-Medallie paa 20 Ducaters vægt paa det beste. See Kiøbenhavns lærde Tidender for Aaret 1753 p. 269. Iblant de ved denne Leylighed indkomne og vel udarbeidede Stykker, fandt et af Hr. Etats-Raad Luxdorff forferdiget, den største Bifald, hvorover og den derpaa satte Præmie hannem blev tilskiendt, og sendt hid over til Danmark.

Side 461

at han skulde see en af de beste Danske Øer indtaget, en Armee af 5200 Mand, som stode under ham, fangen, sig selv med endeel høye Officerer, og nogle af Rigens Raader i Fiendens Vold. Den Franske Gesandt Terlon, der fulgte bestandig med Kongen af Sverrig, forsikkrer, at det smertede Gyldenløve meget, at hans Sygdom havde hindret ham fra at gjøre Kongen og Landet nogen Tieneste, og kalder ham en brav og ædelmodig Herre (g). Udi al Vanheld var dette dog en Lykke, at Kongen af Sverrig ey bemægtigede sig hans Person, ey heller nogen af de 5 Riigs-Raader, men tillod dem at maatte reyse til Kiøbenhavn.

Den Naade ham herudi blev viist, var ikke nok til at dempe den Gremmelse, han havde over at erfare, at de Svenske indtog næsten uden Modstand et Sted efter det andet, nærmede sig til Kiøbenhavn, og siden udpressede den fordeelagtige, men Danmark meget fornersmelige Roskildske Fred.

Da Gyldenløves Helbred igien indfandt sig, havde han i Førstningen ey synderlig andet at bestille, uden at mynstre Folkene, og søge at

(g) See Terlons Historiske Merkverdigheder, Tom. 1. pag. 101.

Side 462

bringe dem i Orden igien. Men de Svenskes uventede Anfald, og den haarde Beleiring for Kiøbenhavn, hvorved baade Staden og hele Riget truedes med Undergang, blev ham en nye Tummelplads. I Augusti Maaned samme Aar var det Beleyringen begyndtes, men den begyndtes ikke saa snart, at jo Gyldenløve begyndte at gjøre tapper Modværge, og ved idelige Udfald ey alleene foruroligede Beleyrerne, men gjorde dem og særdeles stor Skade (h).

Den 23 Augusti gjorde han det bekiendte store Udfald med alt Rytteriet, som han egentlig anførte, og 700 Fodfolk, som vare samlede af Studentere, Haandverks-Folk og nogle Soldater; Dem anførte General-Lieutenant Skak, da værende Commendant i Staden. Disse Folk anfaldte de gamle Svenske Soldater med saadan Tapperhed, at Fienden ey alleene i en kort Tiid blev gandske slagen ud af sine Forskandsninger, men og alle deres Graver og Redouter bleve erobrede, nedslagne og sløifede (i). Der bevidnes om Gyldenløve, at han forstod ligesaa forsigtig at føre sine Folk ind i Byen igien, som han tapper

(h) Baile i sin Chritisches Wörterbuch, Tom. 4 pag. 474 siger: Gyldenløve hat in dem durch die Schweden belagerten Copenhagen Wunderdinge gethan. Ligesaadan Berømmelse haver han i Möllers Hypomnemata ad Albert. Barthol. p. 149, hvor han kaldes Patriæ Hector.

(i) Puffendorff Res gestæ Caroli Gust, Lib. V. P. 479.

Side 463

anførte dem i Udfaldet, hvorføre der og ikke bleve over 20 Mand dræbte af de Danske, endskiønt de havde needlagt nogle 100 Svenske (k).

Alle saavel fremmede som indenlandske Skribentere bevidne, at Gyldenløve den Tiid gjorde sit yderste til at forsvare Staden. Hans Nidkierhed gik saa vidt, at han endog mistænkes for at have tilskyndet Kongen, selv at lade sig finde i Spidse for sine Borgere og Soldater, hvor det gik haardest til, for at sætte desto meere Mod i dem. Hensigten kunde vel hermed være god, men for Kongens høye Person, ja hele Landet farlig. Derover finder man en Striid samme Tiid at være opkommen imellem ham og Riigs-Raaden Axel Urop. Denne forsigtige gamle Herre formanede Kongen til at tage sin høye Person i Agt, og ikke følge deres Betænkninger, som raade ham til at vove sig yderlig. General-Lieutenant Gyldenløve tog dette an, som noget, der sigtede til ham, angreb derfor i Kongens eget Paahør, som en ung og hidsig Herre, den findige Riigs-Raad med haarde Ord, ja fordrede ham til Tvekamp.

Eftersom Axel Urop ligeledes var en commanderende Generals-Person, kunde det i da værende Beleyrings Tiid ey andet, end foraarstage megen Bevægelse, at to saa høye Officerer

(k) Viti Beringii Obsidio Hafniensis pag. 28.

Side 464

skulde komme i Tvistighed. Raadet fandt derfor tienligt, at gjøre en Forestilling derom til Kongen, som syntes at tage den kiekke Gyldenløves Partie; denne Forestilling giver det beste Lys i Sagen, jeg vil og derfor her Ord til andet indrykke den (l).

Stormægtigste, Høibaarne Første! Allernaadigste Herre og Konning!

Vi foraarstages i største Underdanighed Eders Kongel. Majestet at tilkiendegive, hvorledes vi meget ugieerne haver fornummet nogen Misforstand og Tvistighed at være kommen imellem vores Medbroder Herr Axel Urop Rigens-Raad, og General-Lieutenant Uldrik Christian Gyldenløve, og det i denne Kriigs-Tiid, da man meest burde at beflitte sig paa Eendragtighed, til med saadant sig haver begivet udi Eders Kongel. Majest. egen Nærværende, der allerunderdanigst Respect udi høyeste Maader burde at tages i Agt. Men allermeest foraarstages vi allerunderdanigst herom hos Eders Kongl. Maj. at erindre, at saadan Tvistighed, som den foregives, er begyndt formedelst Eders Kongel. Majests. egen Interesse, i det bemeldte Hr. Axel Urop efter Beretning af en god Intention efter sin Eed og Pligt, som en Rigens Raad skal have haft tilbørlig Omsorrig for Eders Kongel. Majests. Person, og dens Sikkerhed, den at maatte beskiærmes fra Skade paa det

(l) See Holbergs Danmarks Historie, Tom. 3. p. 325.

Side 465

det Sted, som ikke var uden Fare for Fienden, og derfor derom skal have advaret, hvilket af bemeldte General-Lieutenant skal være ilde optaget, hvorføre Hr. Axel Urop skal være med Ord angreben, og siden til Duel provocered. Hvorføre vi paa det underdanigste ere begiarendes, Eders Kongel. Majest. vilde sig denne Action saaledes antage, som dets Vigtighed udkræver, saa at, dersom det sig saaledes forholder, Eders Majest. vil derover holde, at bemeldte Herr

Axel Urop, som en Rigens Raad maa forblive i den Consideration, som hans Stand og Bestilling, af Eders Kongel. Majest. ham betroed, udkræver, hvorved Senatus og i sin Værdighed conserveres, som den hidindtil været haver, og bør at være, efter forrige Tiders lovlig Brug og Sædvane, og saasom i Eders Kongel. Majests Herr Faders høyloflig Ihukommelse, hans Regiering practisered er i slige Tilfald. Skulle imod Forhaabning tillades een eller fleere uden billig Aarsag at examinere eller ilde optages, hvis af en eller anden i Raadet i beste Meening til Eders Kongel. Majestet og Rigens Beste erindres om, vilde det falde besværligt saadan Bestilling med Ære efter Skyldighed at betiene. Vi forbliver Eders Kongel. Majest. underdanigst Troe Raad.

Jochum Giersdorff. Otthe Kragh. Christian Skeel. Jørgen Seefeldt. Peder Reetz. Mogens Høeg. Oluf Parsberg. Gunde Rosentkrands. Frederich Reetz.

Side 466

Hvorvidt deres Tvistighed gik, og paa hvad Maade den blev bilagt er uvist; ventelig har Hans Majest. Kongen lagt sig derimellem, og foreenet den. General Urop maatte imidlertid taale, at Almuen i Kiøbenhavn med bedre Øyne ansaae Gyldenløves Dristighed, end hans Agtsomhed, den de ansaae som en Lunkenhed imod Fienden, og derfor, skøndt uforskyldt, maatte høre ilde iblant dem.

Den utrettelige Munterhed og Tapperhed Gyldenløve besad, erhvervede ham en almindelig Kierlighed samt Tillid hos Borgerskabet og Soldatesqven; hvorfor de og alletider vare villige ja fast begierlige at staae under hans Anførsel.

I September Maaned blev der udfærdiget et Patent for ham, og fleere høye Officerer at de skulde drage til Tydskland for der at hverve Folk (m), men som jeg finder Gyldenløve ey kom til at reyse, har Kongen ventelig anseet hans Nærværelse for nødvendigere, og derfor igien kaldet hans Reyse-Ordre.

Man finder han har commanderet de fleeste Udfald, som tidt skeede. Deriblant omtaler Puffendorff og Terlon i sær tvende, der skeede ude paa Amager. De Svenske havde giort uventet Landgang paa samme Øe, og efter en kort

(m) See Theat. Europ. Tom. VIII. p. 838.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 467 og 468 (billederne 494 og 495), udført strengt efter din 6-trins procedure, inklusiv fodnoter og orddeleliger.

Side 467

kort Modstand fattet Post. At fordrive dennem tog Gyldenløve og General Uhlefeldt sig fore. De plantede til den Ende nogle Feldtstykker mod nogle Træer nær ved Dragø, og satte sig i god Orden, men der vare alt den Tiid kommen saa mange i Land fra de Svenske Skibe, at Gyldenløve saae sig langt overlegen, hvorfor baade han og General Uhlefeldt holdte det for det Tienligste igien at trekke sig ind i Fæstningen, efterat de i Forveyen havde ladet sætte Ild paa Sundbye, paadet de Svenske ey skulde logere sig indi samme Landsbye.

I samme Dage ankom den Hollandske Flode, for at undsætte Kiøbenhavn. Sligt kunde ey andet end meget forurolige Kong Carl, som det laae meget Magt paa at afverge, det Staden ingen Tilførsel endten af Fetallie eller Folk maatte bekomme. I det af ham holdte Krigs-Raad blev besluttet, man skulde ødelegge hele Amager Land, og derpaa forlade det. Printzen af Sulzbach fik Ordre at sette det besluttede i Verk. Derpaa blev Ild sat paa de fleeste Stæder, og medens det brændte patrøullerede Kong Carl selv fra sin Leyer indtil Kiøbenhavns Volde. Da Printzen skulde marchere til Hollender-Byen, havde Kong Carl givet ham en fangen Dansk Major med sig, navnlig Vanderved, som skulde vise Vey for dem der gik med Mord-Faklene,

Side 468

men Majoren forstod Sagen u-ret, og da han saae sit Hold, reed han fra Fienden ind til Fæstningen, hvor han imod Dagningen blev indladt.

Paa hans Udsigende, og General-Lieutenant Schaks Borgen for ham, at han var en ærlig Mand, besluttede Kong Friderik i egen Person at giøre et stort Udfald. Gyldenløve blev befalet at anføre den Kongel. Liv-Garde og 250 Ryttere, men General Johan Uhlefeldt endeel lett bevæbnede Folk, samt nogle Dragoner med 4 smaae Feldt-Stykker. Fodfolket blev sat i Hinderhold. Da de Svenske bleve dem vaer, satte de sig i Orden ved Hollender-Byen, og bestod deres Magt sammestedes af 300 Ryttere og 100 Fodgiængere. Dem greb Gyldenløve strax an med saadan Hurtighed, at han i en Hast adsplittede deres Orden, og drev dem paa Flugten. De fleeste maatte da undgielde med Livet. Kongen af Sverrig selv geraadede udi største Fare, og havde nær faldet udi Danskes Hænder, tilligemed Printzen af Sulzbach og Admiral Wrangel, dersom ey en Vagtmester ved Navn Lejonhielm ved en særdeles Kiekhed havde vendt de Danske imod sig, og derved givet Kong Carl Leylighed til at undflye udi en Chaluppe. Han blev selv derover fangen, og den største Deel af hans Folk nedslagne. Dette var ey den eneste Fare Kong Carl var i ved denne Leylighed; thi Major Vanderved, som havde raadet til Udfaldet, reed heele Tiden med opspændt Pi-

Side 469

Pistol i Haanden, og ledte efter Kongen, som han af Person nøye kiendte, men ved Lejonhielms Hielp blev Kongens Person reddet, da han slap ud til sine Skibe.

Gyldenløve kom saaledes med Triumph til Staden, og havde den Fornøjelse, at Kong Friderich atter var et øyensynligt Vidne til hans ufortrodne Fliid og Mod. I Kirkerne bleve holdte offentlige Taksigelser, alle vare fornøiede, og i sær berømmedes Gyldenløves Bravshed. Men dette var og den sidste Tieneste han gjorde sit Fæderneland.

De mange Uordentligheder, Strabazer, Nattes-Vagt og hvad dermed fulgte, forvoldte ham atter en hæftig Sygdom, der blev hans Helsot. Det gik ey allene Kongen, men endog alle de Beleyrede saare nær til Hierte, at denne brave Herre paa en saa ubeleilig Tiid skulde komme noget til. Kongen sendte ham sine egne Læger, og lod foranstalte alleting for ham, hvad der kunde tiene til hans Helbredelse, men for Døden var der ingen Urt voxen. Da Præsterne kom til ham, vilde han slet intet høre dem; han havde al sin Tiid levet som Soldat, det var ham derfor meget uangenemt at høre tale om Siælens Beste nu da Stadens fornemmelig laae ham paa Hierte. I vores Kirke-Historie kand han derfor ey blive skildret med alt for høye Farver (n).

(n) See Biskop Pontoppidans Kirke-Historie Tom. 4. pag. 625.

Side 470

Om hans Endeligt finder man dette Mærkværdige antegnet. Da man mærkede Sygdommen tog overhaand, saa det lakkede mod Aften med hans Liv, begyndte de Kongel. Hof-Præster i sær at sørge for hans Siel, ligesom Kongen selv sørgede meget for hans Legems Helbred; den Syge talte ey om andet end at stikke, skyde og slaae ihjel, og hverken kunde eller vilde høre tale om at gaae ud af Verden eller berede sig dertil, som dog nu var den højeste Tiid. En Helgen har han nok rimeligen aldrig været, men Sygdommens Hidsighed kand have været meget Skyld udi hans Adferd, som var denne: Han jog Præsterne ud fra sig; og har vel desuden ey begegnet dem paa det beste. Da Mester Jens Justesen Præst til Trinitatis Kirke erfarede dette, gik han

ogsaa til ham, men da Gyldenløve tog lige saa ilde imod ham, som mod de andre, vendte denne gamle Præst Bladet om, talte ham paa sit Embedes vegne meget myndig til, kaldte ham en Helvedes-Brand, og viiste ham hvorledes Helvede stod ham aaben, hvorpaa han forloed ham. Da den syge General saae sig tracteret paa en saa gevorben Foed, slog han i sig selv, og sendte Bud efter den gamle Præst. Samme fromme Mand havde derpaa den Glæde at høre den Syge tale meget gudfrygtig, at underkaste sig GUDS naadige Villie, og at see ham, som en bodferdig Synder annamme Sacramentet af hans Hænder (o).

(o) See Pontoppidan paa foranførte Sted.

Her er den kritiske gennemgang og diplomatiske transskription af Side 471 og 472 (billederne 498 og 499), udført strengt efter din 6-trins procedure, inklusiv fodnoter og orddelinger.

Side 471

General-Lieutenant Gyldenløve endte herpaa sit unge men tappere Liv den 11 Dec. 1658, i hans Alders 29 Aar, hvilket han ey fik Tiid at fylde. Hans Død blev beklaget af alle. Kongen som vidste, hvad han havde tabt i denne General, tog sig det meget nær. Borgerskabet i Kiøbenhavn, tilligemed Soldatesqven hvis Kierlighed og Tillid han gandske havde vundet, sørgede meget, ja begræd det Tab, de derved leed. Alle, som have optegnet noget af de Tidens Historie, ere eenige derudi, at han var en ædelmodig og tapper Herre, at han meente det Kongen og sit Fæderneland oprigtig, og tiente dem trolig til sin Ende (p).

Nær havde jeg forglemt at General Gyldenløve ogsaa finder Sted blant Danske Authorum Tal. Den af ham holdte offentlige Tale om Videnskabernes Ypperlighed har jeg vel selv ey haft i Hænder, men den anføres af den lærde Rector Müller udi hans Bibliotheca Septentrionis Eruditi, under Titul: Oratio de Præstantia Litterarum Hafniæ, in 4to (q).

Udi den Samling af berømmelige Danskes latinske Vers, som Hr. Conferenz-Raad Rostgaard, paa sin Udenlands Reyse lod trykke til Leiden under Titul: Deliciæ Poëtarum Danorum,

(p) Terlon Pars 1. pag. 129. Theat. Eur. Tom. IV. p. 849. (q) See Mulleri Bibliotheca Septentrionis p. 149.

Side 472

rum. findes et af den lærde Ole Borck, under Titul: Amagria Vindicta, hvori han med megen Berømmelse erindrer denne kiekke Herres Tapperhed og Mod (s). Samme Borck har desuden skrevet et andet, som et Æreminde ved Gyldenløves Gravsted (t).

(s) Rostgaard Deliciæ Poëtarum Tom. 2. pag. 491. 502.

(t) Ibid. pag. 444, 445, 446.

473

Jacobs Himmel-Stige,
Hvorpaa Helgene gjøre visse Trin
(Gen. 28, v. 12. Hebr. 12, v. 13.)
Ved Engle-Liv, og en uskyldig Vandring,
medens de ere i Verden, til Engle-Liighed og
den Himmelske Forklaring, naar de gaaer ud af Verden,
udi Patriarchens Enocho Exempel
Fremstillet af Mose 1 Bogs 5 Cap. 24 v.
Hvilke Ord udi

Den Velædle og Velærværdige,
Nu hos GUD salige Mand

Jacob Birkerod;

Assessor udi Consistorial-Collegio, Theol. Prof.
udi Odense Gymnasio,
Hans Hæderlige og Sørgelige
Liig-Begiængelse,
Udi St. Knuds Kirke sammesteds den 3 Jul.
Aar 1688, for en fornemme Folkeriig Forsamling,
bleve eenfoldeligen forhandlede
Af
Thomas Kingo, D.
Biskop udi Fyen.

Kiøbenhavn trykt hos Joh. Jacob Bornheinrich

Side 474

Den berømmelige Autor Biskop Kingo har dediceret denne Liig-Prædiken til den afgangne Hr. Jacob Birkerods Enke Sille Thomas Daatter Riisbrich, samt til hendes Børn 1) den Dydædle Matrone Birgitte Birkerod. 2) Hr. Mag. Jens Birkerod, S. S. Theol. og Ebr. Lingv. Profess. i det Kongel. Universitet i Kiøbenhavn, og Assessor i Consistorial Collegio. 3) Mag. Thomas Broderus Birkerod, Mathes. Professor i det Kongl. Gymnasio udi Odense, og Conrector udi Odense Skole. 4) Christian Birkerod.

Professor Jacob Birkerod, er fød Aar 1624 den 30 Sept. ved 3 Slet om Eftermiddagen udi Varberg i Halland, hvor hans Sl. Moder var opreist for at besøge sin Broder, der var Sogne-Præst sammestæds; han havde til Fader Hr. Jens Hermandsøn, Sogne-Præst til Birchersød Menighed udi Siælland. Moderen var den Hæderlige Matrone Maren Jacobs Daatter; Disse hans gudfrygtige Forældre bare flittig Omsorg for ham, og lode ham i sine unge Aar underviise ved adskillige Skole-Mestere indtil Aar 1635 udi hans Alders 11te Aar, da de sendte ham tilligemed hans ældste Broder Sl. Doct. Jens Birkerod til den adelige

Side 475

og fri Skole Herlufsholm, hvor han forblev paa 7 Aars Tiid under adskillige fornemme Skolemesteres Information, saasom Mag. Jacob Pedersøn, siden Provst og Præst udi Hyllested i Siælland, Mag. Johan Barsker, siden Doct. Theol. og Biskop over Viborg Stift, samt Mag. Niels Aagaard, siden Professor paa Sorø. Efter at han der var bleven grundet i adskillige Boglige Konster, blev han Aar 1642 i Nov. dimitteret til det Kongel. Academie i Kiøbenhavn, hvor han strax efter foregaaende Examen blev den 4 Dec. indskreven som Student, da Doct. Oluff Worm var Rector, og Mag. Jacob Fincke Decanus. Han forblev siden paa Akademiet udi 3 Aar, og bekom imidlertid Baccalaurei Graden af da værende Decano Mag. Thomas Bang; Herpaa fortsatte han sine Studeringer ved Akademiske Exercitier, og publ. og privat Collegia, som han under adskillige fornemme Mænd holdte, i sær Velbemeldte Mag. Thomas Bang, offentlig Lærer i det Hebraiske Sprog.

Aar 1646 i Junii Maaned blev han, af den Høiværdige Doctor Jesper Brochman, Biskop over Siellands Stift, forordnet til at være 6te Lectie Hører udi Kiøbenhavns Skole, hvilket Embede han med Fliid næsten udi 3 Aar forestod, indtil han fik i Sinde at besøge fremmede Stæder og Universiteter, og derfor Aar

Side 476

1648 den 1 May frasagde sig sit Skole-Embede, og med sine Forældres Samtykke begav sig af Dannemark, først til Embden, derfra til Grønningen, Levarden, Franicker og andre Stæder i Øst- og Vest-Friisland, kom saa til Amsterdam, hvor han forblev for at bruge den berømmelige Vossii Omgængelse og Raadførelse. Siden opholdt han sig til Leiden udi 6 Maaneder, hvor da vare de fornemmeste og lærdeste Mænd paa de Tider, saasom Salmasius, Heinsius, Schriverius og Burhornius, med hvilke alle han omgikkedes, i sær med Profess. Orient. Jacob Golio.

Næste Aar derefter blev han hiemkaldet ved sine Forældres Skrivelse; hvorudover han, efterat han havde beseet adskillige Stæder der i Nederlandene, begav sig fra Rotterdam til Skibs hiem til Kiøbenhavn, hvor han Aar 1649 i April Maaned ankom, og strax efter sin Hiemkomst blev inviteret til at tage Magister-Graden, da han og den 8 May derefter, blev creeret til Magister Philos. af Mag. Jacob Fincke Philos. Decano.

Da han nu atter stod færdig at reyse af Fædernelandet anden gang, blev han af den Høyædle og Velbaarne nu Sl. Hr. Erich Juul til Hundsbeck, Befalingsmand paa Aalborghuus, Dannemarks Riges Raad, og Landsdom-

Side 477

dommer i Jylland, kaldet til at forestaae hans 2 Sønners Velbaarne Jens Juul og Melchior Juul, deres Studeringer paa det Kongel. Adelige Academie Sorø, hvilket han og med største Fliid paa halvandet Aars Tiid forrettede, og imidlertid holdt offentligen Collegium Oratorium indtil Aar 1651. da han blev betroet, at begive sig til fremmede Stæder med Velb. Hr. Jens Juul, nu Ridder og Friherre, Kongel. Majest. Geheime-Etats- og Cancellie-Raad, og Præsident i Commerce-Collegio.

Da de herover havde forladt Sorø, og taget Afskeed udi Aalborg, reyste de igiennem Holsten og Hamborg til Lyneborg, Brunsvig, Helmstads og Vittenbergs Academier &c. Siden opholdt de dennem til Leipzig, og især ved det Dresenske Hof, hvor de vare overværende da Printzessen af Dannemark Magdalena Sibilla, havde Bilager med Hertug Friderich af Saxen Altenborg.

Derefter droge de lige til Hoved-Staden Prag i Bøhmen, hvor de lang Tiid opholdte sig; siden toge de Veyen, til den Keyserlig Residentz-Stad Wien i Østerrig, hvorfra de atter fortsatte deres Reyse til Regensburg udi Bajeren, hvor da Keyser Ferdinandus 3tius, tilligemed Kongen af Bøhmen og Ungaren Ferdinandus 4tus, og meesten alle det Romerske Rige

Based on the provided documents, here is the transcription of Side 478 and 479 (images 505 and 506).

Side 478

Riges Churforster, Forster, Herrer og Stætts der, samt mange udlændige Gesandter vare forsamlede paa Riigsdagen. For at see denne store Forsamlig, forbleve de der et gandske fierding Aar, opholdendes sig imidlertid hos Hans Excellence Grev Christian Rantzov, der da var Kongel. Majest. Gesandt paa Riigsdagen.

Aar 1653 droge de fra Regensburg ind i Italien. De forføyede sig lige til Venedig og Padua, hvor de af og til forbleve udi 7 Maaneder, derfra reyste de (efterat de havde beseet meesten alle de fornemmeste Stæder i Italien) til Rom, hvor de ankomme Aar 1654; der de havde tøvet der nogen Tiid, droge de ind i Kongeriget Neapolis, hvorfra de, efter nogen Ophold i Byen Neapoli,

vendte tilbage til Rom igien, og der brugte deres Recommendationer og Adresser hos Cardinal Barberinum, og hans Bibliothecarium Leonum Allatium, samt hos Lucam Holstenium.

Fra Rom reyste de igiennem adskillige Stæder til Florentz, og derpaa til Genua, i hvilken berømmelige Bye, de opholdte sig nogen Tiid; derefter fortsatte de Reysen igiennem Savoyen ind i Frankrige, hvor de besaae mangefoldige Stæder, i sær Paris; derfra droge de ind i Svizterland, og siden derfra til Wormbs, Frank-

Side 479

Frankfurt, Maynts og Cølen, ind i de Hollandske Provincier, hvor Jacob Birkerod atter igien besøgte alle de Stæder, som han i sin første Reyse havde seet.

Tilsidst droge de fra Holland til Lands hjem igien, og ankomme til Aalborg Aar 1655, efterat de havde paa denne Reyse anvendte 4 Aar og Sal. Jacob Birkerod havde forstandet Velbemeldte Hr. Jens Juul i halvsiette Aar. Han bekom til all Fornøjelse Afskeed fra Hans Excellences Forældre, i den Meening at han atter ville begive sig paa fremmede Stæder, men han blev i samme Dage den 25 Julii Aar 1655, af Hans Kongel. Majestet ved Hans Excellence Hr. Christian Thomæson Sehested, Cantzler, kaldet til at være Professor Philos. og Matheseos paa det Kongel. Gymnasio udi Odensee, til hvilket Embede at antage, han i samme Aar begav sig til Odense i October Maaned, holdte og den 8 i samme Maaned sin Orationem Inauguralem; dette Embede forestod han paa 8tende Aar med all Vinskibelighed.

Imidlertid loed han Aar 1656, anholde hos den Ædle og Høyagtbare, nu Sl. Thomas Brodersen Riisbrich, fordum overste Borgemester i Odense, og Dannemarkes Riges Skriver (u), samt hans Hustrue Birgitte Ortes

(u) I det af da værende Rector ved Universitetet D. Johan Vandel udstæde Programma, kaldes han Kongens Justiz-Secretair.

Side 480

Daatter Seeblad, om deres kiære Daatter den Ædle Møe Sille Thomas Daatter Riisbrich, hvilken hannem baade blev tilsagt og derefter given ved deres Bryllup, som blev holdt paa Odense Raadhuus samme Aar 1656 den 21 Sept. som var den 16 Søndag efter Trinitatis.

Aar 1662 den 1 Dec. blev den Sl. Mand af Hans Kongel. Majest. kaldet til at succedere den afgangne Ærværdige, hæderlige og Høylærde Sl. Mag. Jørgen Jørgensøn i Theologiæ Profession, hvortil han Aar 1663 den 25 Febr. blev ordineret i St. Knuds Kirke, af den Velædle og Høyærværdige nu Sl. Doctor Laurids Jacobsen, da Biskop over Fyens Stift. Han holdte derefter den 2 Martii sin Orationem Inauguralem udi Odense Gymnasio.

Aar 1675, blev Professor Jacob Birkerod indbudet efter Kongel. Befaling at tage Doctor-Graden. Han forføjede sig derfor til Kiøbenhavn, og blev tilligemed 10 Bisper og Theologis efter tvende Dages foregaaende Disputatz, med stor Solennitet, creeret til Theologiæ Doctor udi vor Frue Kirke i Kiøbenhavn den 10 Junii i samme Aar, af den Velædle og Velærværdige Doctor Georgio Vizlebio S. S. Theol. Prof. Prim. og Fac. Theol. pro Decano.

Side 481

Aar 1682 behagede det Hans Kongel. Majest. at forordne ham til at være Assessor udi Consistorial-Collegio i Kiøbenhavn.

Udi hans Ægteskab har den Almægtigste ey heller forglemt at velsigne ham; men ladet ham see 7 Børn, 5 Sønner og 2 Døttre, af dennem har han alt funden 3 for sig udi GUDs Rige, en Søn ved Navn Thomas, og en Daatter Abigael Maria, som i deres unge Aar døde, og Jacob Birkerod, hvilken efterat han havde absolveret sine Studia paa Akademiet, og siden ved 3 Aar udenlands Reyser, beseet de fornemmeste Stæder i Holland, Tydskland, Engeland og

Frankrige, og sin Tiid i adskillige ziirlige Øvelser havde andlagt, blev han noget fra Paris, forleden Aar (neml. 1687) ved en hastig Død bortkaldet, hvilken Sorg var ey en ringe Aarsag til hans gode Faders Sygdom og Svaghed.

Iblandt de, som overlevede deres Fader, er hans Dydædle Datter Birgitte Birkerod, Sl. Borgemester Villum Jensen Rosenvinges Enke, af hvilket Ægteskab han ved 2de af hendes Børn, saae sig at være Morfader. Ligeledes hans Eldste Søn den Ædle og Høylærde Mand Mag. Jens Birkerod S. S. Theol. Extraord. og Lingv. Hebr. Ordin. Professor og Assessor udi Consistorial Collegio. Ligeledes overle-

Side 482

vede Mag. Thomas Broderus Birkerod, Conrector Schol. udi Odense, og Designatus Profess. udi Gymnasio, sin gode Fader; samt Christian Broderus Birkerod.

Hvad hans øvrige Levnets Forhold angaaer, da er det bekiendt, at han altid har elsket Gudsfrygt, Retsindighed, Ærlighed og Oprigtighed; han udviiste i Gierningen, det som han lod være sit daglige Mundheld, at svare hver Mand lige og Ret. Han forrettede med Midkiærhed de hannem betroede Embeder saaledes, at mangfoldige har indtil deres Død, baade takked og æret ham, som en retsindig Fader, og en Gudsfrygtig Lærer.

Med hvad Troeskab han har forestaaet de studerende Personers sig anbetroede Midler, det var hans Samvittighed ham i sit Yderste Vidnesbyrd til, da han, til de fattige Disciplers Fortkomst at befordre, tidt havde tilskudt en ringe Deel af sit eget. Hans Gavmildhed mod de Fattige, hans trøsterige Hielp mod Enker og Forladte, hans Mildhed mod sin Hustrue, hans Omsorg for sine Børn, hans Godhed mod sine Tienere, og hans Oprigtighed mod sine Venner og Svogre, kiendte den Allerhøyeste, og blev taknemmelig erkiendt af mange som beklager hans Død.

Side 483

Han var udi mange Aar plaget med Steen, som dog ved tienlige Midler ikke tog nogen stærk Overhaand; Desuden havde han og været incommoderet med Brystskade, hvilken Svaghed kort for hans Død mindte ham, dertil slog sig en svar Hidsighed, hvori alle tienlige Raad bleve ham meddeelte af hans Svoger, den Velædle og Høyforfarne Doct. Christopher Balzlow, til Fraugdegaard, Assessor udi Kongel. Majestets Cancellie-Collegio, men den Almægtigste hastede med hannem fra denne Verden, og saae ikke til Lægernes Fliid, og alles Ønske, thi hans Kræfter formindskedes daglig, endskiønt hans Troe formeeredes, dets Aarsag lod han kalde til sig den Ærværdige og Høylærde Mag. Ludvig Stoud, af hvilken ham blev meddeelt Sacramentet, udi hans Hustrues, Børns, saavelsom bemeldte hans Svogers Hr. Assessor Balzlovs, og den Høylærde Mag. Eliæ Naurs Rector udi Odense Skole, samt andre fornemme Venners Nærværelse.

Derefter takkede han sin Hustrue for al Kiærlighed i deres Ægteskab, som havde varet næsten udi 32 Aar: Siden bad han at hilse sin fraværende Søn Mag. Jens Birkerod, og ønskede ham baade timelig og ævig Velsignelse. Dernæst tog han Afskeed med sin Daatter, og endelig talte han til sin yngste Søn, og bad ham at adlyde sin Moder, elske Ærlighed, stræbe at træde

Side 484

udi sin Faders Fodspor, og frygte GUD, som allene skulle sørge for ham. Han tog dernæst Afskeed med de andre omkringstaaende, Velb. Assessor Balzlov, hans kiære Daatter og andre Venner. Derefter bad han al Verden god Nat, og lagde sig til Rolighed, i hvilken han blev overliggende den Aften og gandske Nat, dog med sin fulde Fornuft, saa han undertiden med Ord, undertiden med Haanden gav tilkiende til den Vellærde Mand Hr. Mads Pedersøn Rostoch, Medtienere til St. Knuds Meenighed, som den gandske Nat var hos ham, at han forstod og gav Agt paa, hvad de sagde; saa at hans Hierte var allerede saa hos GUD, at han

hverken følede Verdens Bekymring eller Legemets Smerte, indtil han om Morgen den 13 Junii 1688 imellem 6 og 7 sagteligen hensov, efterat han havde levet i denne Verden et Christeligt og exemplar Levnet udi 63 Aar 8 Maaneder og 12 Dage.

Bag efter Liigprædikenen ere indførte adskillige Ære-Værs, 1) et Dansk, og et lidet latinsk Vers samt et latinsk Gravskrift, er forfattet af en af den Afdødes Venner, hvis Navn ikke nævnes. 2) E. E. Naur har skrevet et langt Dansk Vers, samt 11 smaa Epigrammata. 3) Danske Vers, forfattet af M. R. 4) et Dansk Vers af den afdøde Hr. Birkerods Broder-Søn Eric Pedersøn Birkerod, Det 5) Vers har den Afdødes yngste Son B. Birkerod, paa Dansk

Side 485

sammenskrevet. Det 6) er gjort af den Sl. Hr. Birkerods Daatter-Søn Jens Rosenvinge. Ligeledes er det 7de) Vers forfattet af Oluff Bygov paa Dansk.

Strax efter Versene, er trykt den Liigtale som blev holden over hannem udi Odense Gymnasio, af Georgio Hannæo, der var Doct. Philos. og Medic. samt Ethic. og Eloqvent. Prof. i det Kongel. Gymnasio udi Odense, saa og Assessor udi det berømmelige Collegio Natur. curiosorum.

Endelig findes anført et Programma, som blev udstædt af Academiets Rector udi Kiøbenhavn Doct. Johannes Wandel, S. S. Th. Profess. Reg. og Assessor udi Consistorio.

Allersidst er trykt et Vers som paa Latin er forfattet af Jac. Winsløv paa Borchens Collegio 1692, og overlevered til forbenevnte Doct. Georgium Hannæum; Af samme Jacob Winsløv opregnes sammesteds de Lærde og berømmelige Mænd som bleve føde, saa og de der døde samme Aar, som den Sal. Hr. Jacob Birkerod, af hvilke jeg alleeneiste vil anføre de Danske. De der bleve føde i Aaret 1624, i hvilket Aar den Sal. Hr. Birkerod og blev frembragt til Verden, vare:

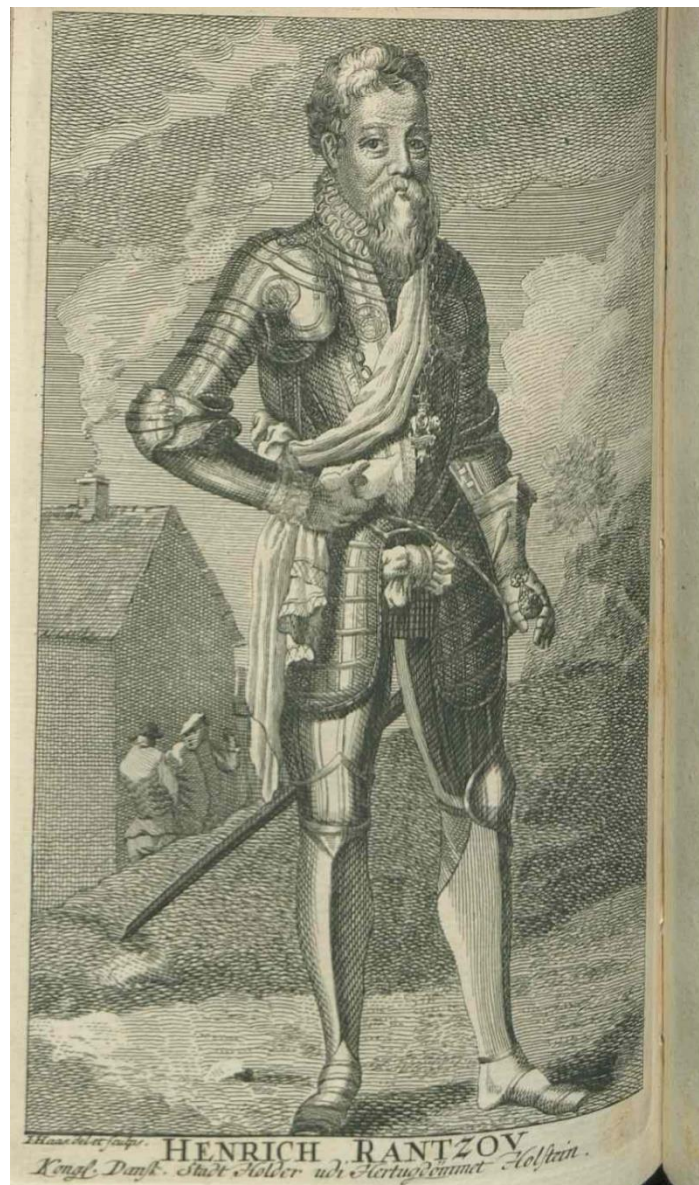
- 1) Den 15 Jan. Hr. Vilhelm Lange, Kongl. Majest. Cancellie-Raad, Assessor udi Høveste Ræt, og Consistorio, samt Profess. Math. Super. ved Kiøbenhavns Academie. Hh 2

Side 486

- 2) Den 26 Jan. Hr. Johan Wandel, Theol. Doct. og Profess., Biskop over Siællands Stift, samt Facult. Theol. Decanus.
- 3) Den 26 Sept. Hr. Erich Grave, S. S. Theol. Doct. og Biskop over Aarhus Stift
- 4) Den 27 Sept. Hr. Johannes Olavius, Præst udi Randers i Jylland, en berømmelig Poet.

De som døde Aar 1688, da Birkerod forlod Verden, vare efterfølgende:

- 1). Den 25 Jan. Hr. Matthias Jacobeus, Med. Doctor, der først var Professor udi det Grædske Sprog, siden i Geographien ved det Kiøbenhavnske Universitet.
- 2) Den 1 Jun. Hr. Peder Resen, Kongelige Majest. til Danmark &c. Etats- og Justitz-Raad, Jur. U. D. og Professor her ved Academiet.
- 3) Den 23 Aug. Hr. Johan Sørensen Leth, Theol. Doct. og Kongel. Majest. Confessionarius og Hof-Præst, samt Assessor udi Consistorio.
- 4) Den 25 Oct. Hr. Christopher Schletter, Theol. Doct. og Prof. ved Kiøbenhavns Academie, men siden Biskop over Trundhiems Stift.

Herr

Henrich Rantzov

Kongel. Dansk Stadtholder udi
Hertugdømmet Holstein,
Kort samlede

Levnets Fortællelse.

Side 488

Paa hvad Kant man anseer Hr. Henrich Rantzov, enten i Henseende til hans Herkomst, eller i Henseende til hans Lærdom og Videnskabernes Befordring, eller til hans Mod og Tapperhed, eller til hans Klogskab og Stats-Erfarenhed eller til hans Troskab, og Tienester for sine Konger og sit Fæderneland, eller til hans store Velstand, ædelmodige Opførsel og herlige Afkom, da kand man med Sandhed sige om hannem, at han haver været een af de største og lyksaligste

Mænd, som nogen Tiid har levet under det Danske Scepter, og nogen Tiid kand ventes at komme, ja en Mand hvis Ihukommelse aldrig kand uddøe. Alle Munde ere fulde af Henrich Rantzovs Berømmelser, og alle Skrifter ere opfyldte af denne store Mands Dyder og Fortienester (a).

Han blev født til Verden paa Slottet Steinburg udi Stormarn den 11 Martii 1526 (b). Som han al sin Tiid var stor Elskere af Stiernekigerie, Mathematiquen og Natur-Læren, vare der og mange, der anstillede Betragtninger over

(a) Er det Danske Magazin Ord, Tom. 1. p. 194.

(b) See Angelns Holsteinische Adel Krønik. p. 158.

Side 489

hans Fødsels-Time, alt det gode ham blev spaaet traf rigtig ind, men hvad ham blev forudsagt om en hastig Døds-Maade, traf ey ind, undtagen man derfor vil antage den Livs-Fare han i Aaret 1592 var udi, da 7 Rovere lurede paa ham, hvis Hænder han dog lykkelig undgik (c).

Hans Fader var den bekiendte store Danske Feldt-Herre, Hr. Johan Rantzov, de 3de Kongers, Friderick den 1stes, Christian den 3dies og Friderick den 2dens høpbetroede Raad og Statholder i Hertugdømmene Schlesvig-Holsteen, og Amtmand paa Steinburg, som døde 1565; i hans Alders 73 Aar. Hans Moder var Frue Anne Walstorph, som døde den 29 Dec. 1582, og var den sidste af de Walstorphers Slægt (d).

Efterat de til ham antagene Læremestere have underviist ham hiemme i hans Hr. Faders Huus til han var 12 Aar gammel, blev han i Aaret 1538 sendt til Academiet i Wirtenberg, hvis da værende Rector Philippus Melancthon indskrev ham som Student i Universitetets Matricul. Han blev der paa Stædet lagt ind i

(c) Alle deres Navne som stillede hans Nativitet, see hos Møller i hans Cimbria Litterata Tom. 3. p. 567.

(d) De af Hr. Henrich Rantzov over hans Forældre oprettede prægtige Monumenter udi Itzehoe og Segeberg Kirker beskriver Lindenberg in Hypotypols Rantzoviana.

Side 490

Doctor Morten Luthers Huus, og spiiste daglig ved denne store Læremesters Bord; Ved sammes daglige Omgængelse, opbyggelige Under- viisning og lærde Samtaler forfremmedes han meget; som hans aabne Hierte og sær muntre Hoved bragte ham Anseelse blandt de Lærde, saa gjorde hans vennehulde og kierlige Omgang ham meget yndet blant fine jevnlige.

Udi Vittenberg forblev han nogle Aar, og kunde ikke andet for den Lyst og Leylighed han havde, end bringe sig megen Lærdom i allehaan- de Videnskaber tilveye. Da han havde taget Afskeed fra Academiet, blev han af Hertug A- dolphi Holsteen, som var Kong Christian den 3dies Broder, beæret med Titul af hans Raad; i denne Værdighed fulgte han 1548 med hans Naade til Bryssel, til Kayser Carl den Fem- tes Hof, hvor han med sin Hertug opholdte sig i en Tiid af 7 Aar.

Imidlertid havde han Venskab med de fornem- meste store Folk ved Kayserens Hof, saavel Tyd- ske som Fransmænd, Italienere og Spanske. Ved den Leilighed tilbragte han sig stor Kund- skab og Erfarenhed, saavel i Stats som Kriigs- Handtering, som han og tilligemed Hertug A- dolph var Kayseren behielpelig i at hværve Folk.

Kort før den Smalcaldiske Kriig blev han af høylovlig Ihukommelse, Kong Christian den

Side 491

Tredie hiemkaldet, og først sat udi det Holsteenske Land-Raad (e). Siden blev han omtrent 1556 beskikket, og det mod sin Villie, ey alleene til Amtmand udi Segeberg, men end- og som Stadtholder udi Hertugdømmene Slesvig, Holsteen, at være sin Hr. Fader i hans levende Live tilføyet, og efter hans Død hannem i disse vigtige Betieninger at efterfølge. Disse høye Værdigheder forestod Hr. Henrich Rantzov med stor Berømmelse, og til Fornøjelse for baade Over- og Undermænd i fulde 44 Aar, lige til hans Døds-Dag, og det under de tre høystpriselige Konger i Danmark, Christian den Tredie, Friderich den Anden og Christian den Fierde. Blant disse Konger var han i sær elsket og betroet af Kong Friderich den Anden, som udviiste mange Æres- og Naades-Tegn imod hannem; Samme Konge tog ham og i de fleste Ting af Vigtighed til Raads, som den hvis Forstand og Oprigtighed Hans Majestæt havde en besynderlig Fortrolighed til (f).

Han fulgte ommeldte lykkelige Konge i Aaret 1559 paa det store Dytmarsiske Tog, og blev da brugt ey alleene som Kriigs-Commissarius, men endog til at bilegge Irringer, som imellem Hh 5 Kon-

(e) Möller skriver: In arcanum Ducatus Holsatiae adscivit Consilium. See Ej. Cimbria Litterata Tom. 3 pag. 568.

(f) See Angelns Holsteinische Chronike Lib. I, p. 160.

Side 492

Kongen og Hertugerne af Holsteen vare opkomme, og endeligen til at deele det erobrede Land imellem Høybemeldte Herrer. Samme Dytmarsiske Kriigs-Historie haver Stadtholderen selv paa Latin beskreven under det opdigtede Navn af Cilicius Cimber (g).

Jeg vil ey her tale om de mangfoldige Gesandskskaber han haver været brugt udi, deels for at stifte Fred og Eenighed, som paa det Stetinske Mode, og deels at forestille sin Konges Person ved Bryllupper og Børne-Daab hos regierende Fyrster. Han havde den Naade selv at være buden som Fadder ved Kong Friderich den Andens første fødte Prindses Daab, som siden blev den store Dannemarks Konge Christian den Fierde, hvor han til Fadder-Gave har givet et stort Sølv-Kar forgyldt (h).

Aar 1580 haver han paa den i Historien merkelige Herredag til Odense, da Hertugerne af Holsteen toge Hertugdømmet Slesvig og Femern til Læhn af Kong Friderich den 2den, beklædet Hans Majests. Stæd, som Hertug af Holsteen, saa og paa Kongens vegne tillige med

(g) Denne Ditmarsiske Feides Beskrivelse, som alt haver lagt nogle Aar hos mig paa Dansk oversat, skal med det første blive given under Pressen.

(h) Det Danske som var stukket paa Bunden kand læses i det Danske Magazin, Tom. 1. p. 194.

Side 493

med de andre Hertuger annammet Læhnet af Hans Majest. selv (i). Ved denne Leylighed fik han første Gang Elephant-Ordens Kiæden, hvilken som er merkeligt, blev ogsaa siden anden Gang givet ham af Kong Christian den Fierde. Hans Kaaberstykker, hvoraf der findes adskillige, saavel som hans Skue-Penge vise hans Billede baade med og uden denne Danske Ridder-Orden.

Den Holsteenske Land-Gerichts-Ordnung var han af Kong Friderich den Anden anbefalet at indrette og samle af de Saxiske Love, og de andre almindelige. Saavel Kongen, som de 2de Holsteenske Hertuger Johannes den ældere og Hertug Adolph havde tilføyet ham adskillige andre lovkyndige Mænd, som vare Rasmus Kirsteen, Sigfred Rantzov, Jeronimus Oelgaard, Bendix Ahlefeld og Adam Tratziger, hvilke sammensatte den saaledes, som den siden med Stændernes Samtykke, blev leveret til Prenten.

I Aaret 1554 formeredes denne ligesaa rige som lærde Herres store Indkomster meget ved et sær fordeelagtigt Giftermaal, som han efter no- gen Trætte med Græverne af Hoya indgik med en Brunsvigsk adelig Jomfrue, Christina von Halle, som var den overmaade rige Brunsvig-

(1) See Resenii Kong Friderich den 2dens Krønike, hvor denne Læhn-Tagelse beskrives omsiændeligst.

Side 494

ske Herremands Frantz von Halles, Herre til Rinteln og Drakenburg, eneste Datter. Med de Gaarde og reede Penge, hun tilbragte ham, blev han en Eyere tilsidst af 21 Slotte og Herre-Sæder (k). Med hende avlede han i 41 Aars kierlige Ægteskab 7 Sønner og 5 Døttre, der al- le, undtagen de der døde unge, bleve store og mægtige Mænd, ligesom Døttrene ogsaa bleve gifte med de anseligste Huse i Riget. Angeln, som haver skrevet den Holsteenske Adel-Krønike, opregner ey allene disse Børns Navne, men giver ogsaa en Beskrivelse over Hr. Henrich Rantzovs mange Herre-Sæder, samt deres perspec- tiviske Aftegninger (l).

Den ældste blandt Sønnerne var Frantz Rantzov fød den 28 Aug. 1555 til Segeberg, hans Fader lod ham i Ungdommen studere til Løven tilligemed Prindsen af Uraniens Søn Philip Vilhelm, med hvilken han ogsaa blev fanget til Antorff, af de Spanske: Hertugen af Alba satte ham siden paa frie Fod, og sendte ham tilbage til Løven, med Ordre, det han der skulde nyde frie Underholdning paa Hoffets Regning, indtil hans Fader Stadtholderen lod ham afhente. Først blev han Lehns-Mand paa Cor-

(k) Lindeberg anfører kun 19, men belæres af Møller at have glæmt 2 nemlig Schoneweide og Arlevat (l) See Angelns Holsteinisch Chronika Tom. 1. p. 180, findes ligeledes i det Danske Magazin 1. Deels, 12 Hæfte.

Side 495

Corsør (m), men kom siden til Silkeborg i Jylland. Han blev gift med Fru Anne Rosencrantz, Stadtholder Eric Rosencrantzes Datter i Norge. Med hende avlede han 4 Børn endnu medens Faderen levede.

Den anden Søn Breide Rantzov blev fød næste Aar efter den 13 Oct. 1556 til Sege- berg. Eftersom han opholdte sig til Hove i Pa- ris, den Tiid Kongen af Frankerige anrettede det store Blodbad paa sin Søsters Bryllup med Kongen af Navarra, kom han ved samme Ley- lighed i stor Livs-Fare. Han blev ophøyet til Danmarks Riges Raad, og fik Langeland i Forlæhning. Han blev af Kong Friderich den Anden forsendt som Dansk Gesandt til Kong Henrich den Tredie i Frankrige. Han fik den an- den af Stadtholder Rosencrantzes Døttre navn- lig Sophia, og blev derved sin Broders Svo- ger. Med hende, som satte sit Liv til i Barselseng avlede han 2 Sønner og 2 Døttre.

Den Tredie Søn Friderich Rantzov, blev født næste Aar igien 1557 den 31 Oct. I hans Ungdom blev han opdraget ved Churfurst August af Saxen Hof. Efterat han var ble- ven Erke-Degn og Domherre ved det Slesvig- ske Capittel, besluttede han at forsøge sin Lykke i Krigen. Han gjorde 5 Feldtog, i Tydskland, Lief-

(m) Angeln kalder det Cassow urettelig.

Side 496

Lief-land, Nederlandene og Frankrige. I Lief- land var han 1584, da Landet paa nye maat- te hylde det Danske Scepter. Hollænderne ba- de ham at hverve sig en Fennike Ryttere, det gjorde han og, men som de forsømte at sende ham Penge, forløb igien mange af Folkene. Herover

ærgede han sig saa stærk, at han gik fra Forstanden, dog blev siden igien ved flittig Cu- reladen bragt til rette. Herpaa gik han anden gang i Fransk Tieneste; Kong Henrich den 3die gav ham et Compagnie Ryttere; men da han eengang var paa Jagt blev han oppasset af 2de Stie-Mænd, hvoraf den eene var Soldat, og den anden en Kok. Først skiode de ham med en Kugle, og da han faldt, stak de et Glavind i ham. En anden Adelsmand navnlig Anders von Plessen besørgede hans Liigbegængelse.

Den Fierde Søn Gerhard Rantzov blev fød til Segeberg 1558 den 16 Oct. Han blev opdraget i Nederlandene hos Prindseßinnen af Arenberg. Her lærte han at tale alle Euro- pæiske Sprog, som siden kom ham meget til Gavn ved hans vidtløftige Udenlands Reyser. Han drog igiennem Tydskland til Constantinopel, hvorfra han gik til Jerusalem og giennemvandrede hele Palestinam, kom siden igiennem Portugal, Spanien og Frankrige tilbage til Danmark. Herpaa blev han antaget til Dom-Herre i Brehmen og Lybek, blev Kongelig Ge-

Side 497

heime-Raad og Læhns-Mand paa Cronborg Slot. Han blev siden sin Hr. Faders fornem- meste Arving, ligesom han og blev Stadtholder efter ham, og hans Afkom efter ham igien. Hans Fru var Thale Tott, som bragte Christian Rantzov til Verden, der siden af Kæyseren blev ophøyet til grævelig Værdighed.

Den femte Søn Theodorus Rantzov, fød den 24 May 1561 døde som et 11 Aars Barn til Lybek. Den Siette var Caj Rantzov fød den 9 Aug. 1562. Med ham hendte følgende merkelige: Han blev af Kong Friderich den Anden forsendt til Hertugen af Parma med adskillige Cre- dentz-Breve betreffende Fredshandlingen imellem Kongen af Spanien og Dronningen af England. Da han med vel forrettet Ærende igien vilde reyse hiem, blev han 3 Mile fra Brüssel anfaldet af 22 Hollandske Ryttere, som tog ham fangen, og røvede alt hans hos sig havende Tøj. Da de siden aabnede Hertugen af Parma Breve, som de fandt i hans Reyse-Skrin, slap de ham igien ud af Fængselet, hvorpaa han kom til Danmark. For at hævne den Hans Majest. i hans Person tilføjede Vanære, lod Kong Friderich siden anholde 600 Hollandske Skibe i Sundet, og det saa længe, indtil for samme Sags Skyld var bleven betalt 30000

Side 498

Rdlr., hvoraf Hans Majest. forærede Hr. Caj Rantzov 10,000 Rdlr. for hans havte Fortræd. Den syvende Johannes Rantzov døde af Pesten til Heidelberg hvor han laae og studerede. Blant hans 5 Døttre bleve de 4 nemlig 1) Magdalena. 2) Catharina, 3) Øllegaard, og 5) Margretha gifte med 4 Ahlefeldter, den 4de i Ordenen, som var Elisabeth fik Hr. Caj von Rantzov. Hver af Døttrene fik foruden en prægtig Udstyr i rede Penge 25000 Rdlr. til Medgift. Havde GUD velsignet ham med mange Børn, havde han og forøget hans timelige Gods saa meget, at den for sin store Riigdom navnkundige Tydske Herremand Joachim von Schulenburg engang svarede Churfurst August i Saxen, som spurgte om han havde nogen sin lige i Riigdom og Mængde af Herre-Gæder: Een, een er der, som overgaar mig ey allene i Riigdom, Navnkundighed og Mængde af Slotte og Herre-Gaarde, men endog i Henseende til Bøger og Børn, nemlig Henrich Rantzov, Kongens af Danmarks Stadtholder i sine Hertugdømme.

Side 499

Hans Bogsal var en af de anseeligste i de Tider, besynderlig for den Mængde af Haandskrevne Sager, som fandtes i den. Man finder tusinde Berømmelser over denne rare Mand, fordi hans Villie alletider svarede til hans store Evne. Han ruede hverken over sin Gulds- eller Bøgerskat, som en Drage over Guld-Æbler. Hans Huus stod alle Lærde aaben, dem han især var en Ven og Befordrer af. Selv har han ladet mangfoldige Skrifter komme for Lyset, hvis Opskrifter, efter deres Mængde, saavel kand findes hos den vidt belæste Rector Møller, som hvad af ham

er forglemt, omhyggeligen antegnet i det Danske Magazin. Fandtes nogen, som vilde betiene sig af hans Bøger-Forraad, stod denne Skat dem ey allene altid aaben, men han tillod endog villigen, ved offentlig Tryk at almindelig gjøre sine rareste Manuscripter. Han tillod det ey allene, men har og mange gange forestrakt, eller skienket hvad deres Prentning kunde koste. Paa denne Maade er Adamus Bremensis, Arnoldus Lubecensis, Albertus Stadensis, med fleere af vores ældste og første Historie-Skrivere, kommen for Lyset.

Han talte og skrev selv det Latinske Sprog meget ziirligen, han elskede sit Fædreneland og dets Historie overmaade; Han elskede sine Konger, som sine Fædre, og deres Godhed for ham

Side 500

svarede altid til hans Troskab. Han oprettede Mindes og Ære-Støtter, byggede Hospitaler, samt pyntede Kirker og Slotte. Alfare Beye forbedrede han, satte adskillige Brønde og Vandspring i Stand, og gjorde mange herlige Indretninger til det almindelige Beste. Han var med faa Ord, i Betragtning af sin Byrd, Rigdom og Lærdom, Omhue for fine Venner, og Troskab mod fine Konger, samt udødelige Fortienester mod sit Fædreneland, et Mønster af en stor og lyksalig Mand.

De sidste Aar, han levede i Verden, bragte han mesten hen i Rolighed med Læsning og Dødens idelige Betragtninger. Hans Endelig kunde derfor ey være andet, end godt og ønskeligt. Hans Værende her i Verden endtes Nye-Aars Dagen den 1 Jan. 1599, i hans Alders 73 Aar.

Lifande Imynd

Svo vel

Guds Heima-Manna i hans Nedarríke

her aa Jördune, sem og eírn

Samborgara heírra Heílogu i hans Dírdar

Rííke aa Himnum,

Auglíst og fyrer Siooner leídd i eínfaldre

Liik-Predikun

Ut af Psalme Davíds 15. v. 1. og 2.

Pegar framlíden Líkamþeð

Beledla, Haa-Æruverduga og Haalærda

H E R R A

Sal. Magíst. Jons

Arnasonar,

Fordum Speríntendentís yfer Skalhólts

Stípte, Blssadrar Mínníngar,

Var med soomasamlegre Líkfilgd lagdur til

Syðarsta legstadar innan Skalhólts Dom-Kyrkíu

thann 18 Febr. Anno 1743.

Af Sr. Vígfusa Erlendþyne,

Doomkyrkíunar Preste ad Skalhólte, nu

Velæruverdígum Profaste i Arneð pungí.

Príckt aa Holum i Híalltadal, af Halldore
Eríksyne, 1748.

Side 502

Af den forestaaende Islandske Titel sees, at denne Liig-Prædiken er holden paa Skalholt i Island, over samme Bispe-Dømmes lærde Biskop Joen Arnesen. Forfatteren Provst Vigfus Erlendsson haver tilegnet den efterladte Bispinde, Frue Gudrun Einers Datter dette sit Klage-Skrift ved et smukt indrettet Tilegnelse-Skrift. Provsten fortæller sin Biskops Levnet saaledes: Biskop Joen Arnesen er født til Verden Aar 1665 af Erværdige og hæderlige Forældre. Hans Fader var hæderlig og Vellærde Provst, Hr. Arni Loptson; Hans Farfader var Loptser Arnesen, hans Farfaders Fader Arne Lopten, hans Farfaders Farfader var Hr. Lopter Pedersen Præst. Hans Moder var hæderlig og Gudfrygtig Matrone Alfheider Sigmunds Dotter, hans Moderfader heed Sigmund Gislesen, hans Moders Farfader Gisle Jonsen, hans Moders-Faders Farfader var Præsten, Hr. Jon Oluffsen. Den Salige Herres Fader-Moder var Thorun Biarne Dotter, hendes Farfader Provst Biørn Jonson, den ulykksalige Biskops paa Holum Joen Aresons Søn. Hans Moder-Moder var den gudfrygtige Gudrun Povels Dotter, hvis Farfader var Orm Siverzen, som var Søn til en, heed Narfe,

Side 503

fra hvem, den i Island bekiendte, Narfes Slægt nedstammer, Bemeldte Sal. Hr. Biskops Forældre lode ham strax ved den Hellige Daab indpode i det sande Livets Træ Christum, og efterlode ikke noget, som jo kunde føre den Salige Mand til Guds Kundskab og Kiendelse; De opammede hannem i christelige Dyder, og lode ham faae Smag paa de smukke Videnskaber hiemme hos sig selv, førend han blev skikket til Skalholts Domkirkes Skole, hvor han i nogle Aar forblev under Rector ved Skolen, men siden Præst til hitaardal, Hr. Oluf Joenson. Her gjorde han imidlertid saadan lykkelig Fremgang saavel i de smukke som nyttige Videnskaber, at han erholdt sin vel fortiente Afskeed fra Skolen, begav sig siden hjem til fine Forældre, hvor han nogen Tiid dyrkede sine Studia, reyste derpaa til Kiøbenhavns Academie, og opholdte sig der i 2 Aar; han tog med Berømmelse sin Attestats, og kom til Fædernelandet igien Aaret i 1692.

Som han ved sin Lærdom og exemplariske Forhold vandt gode Mænds Bevaagenhed, blev det ikke længe, førend han blev af da værende Biskop over Hole-Stift, Sal. Hr. Einer Thorstensen, kaldet at være Conrector ved Skolen sammesteds; Her opførte han sig med saadan Flittighed og uge meen Aarvaagenhed, at han blev kaldet til det ledige Rectorat sam-

Side 504

mesteds Aar 1695. I samme Embede tiente han med allerstørste Vindskibelighed, og blev saaledes for sin Lærdom og ret exemplariske Levnet af alle retsindige, og især af bemeldte Biskop, saa høyt elsket, at han belønnede hans Arbeyde med sin egen kiæreste Dotter, nu den Salig Mands høy-bedrøvede Enke-Frue Gudrun Einers Datter, hvilken han i høye Paarørendes og Venners Nærværelse fik til Ægte den 7 Sept. 1703, paa Reynestade-Kloster.

GUD velsignede dem i deres Ægteskab med et eeneste Barn, ved Navn Arne Joensen, hvilken de ikke alleneste ved christelig Opdragelse førte til HERren, men lode ham og studere baade inden- og udenlands, og opholdte hannem ved Kiøbenhavns Academie i 4 Aar, hvor han erholdt den beste Character i Examine Theologico.

Da nu bemeldte Sl. Herre havde betienet samme Rector-Embede i 12 Aar, blev han kaldet at være Præst til Stad i Steingrims Fiord, og blev til samme Kald viet Aar 1707 af da værende Biskop paa Skalholt, Mag. Joen Widalin, som ligeledes beskikkede hannem Aaret derefter til Provst over Strande-Syssel. I begge disse Embeder forholdt han sig gudfrygtig, aarvaagen og meget retsindig, saa hans Berømmelse, endskiønt han var paa et eenlig Sted

Side 505

Sted indskrænket, dog blev udspreddt, ikke alleene her i Landet, men kom endog til Kiøbenhavn, hvorpaa man har mærkelige Prøver, da han, efterat hans Høyærværdighed, Mag. Joen Therkildsen Widalin, Biskop over Skalhols Stift, Aar 1720 ved Døden afgik, blev han 1721 nedkaldet til Kiøbenhavn, med Ordre fra det høylovlige Cancellie, at det var Hans Majestæts Allernaadigste Villie, at vores Sl. Hr. Biskop skulde reise til Kiøbenhavn, og der til det ledige Biskops Embede ordineres, hvilken Høy-Kongel. Befaling han allerunderdanigst efterkom, da han reyste samme Aar til Dannemark, for at imodtage det sig anbefalede Embede; Han blev indviet paa Mariæ Bebudelses Dag Aar 1722, af da værende hans Høy-Ærværdighed Hr. Doct. Christian Worm, Biskop over Siællands Stift, i Hans Majestæts og det Høye Kongelige Herskabs Allernaadigste Nærværelse, blev og om Aftenen værdiget at spise ved det Kongelige Taffel.

Næste Foraar derefter reiste han hid til Landet igien, og kom til Bispe-Stolen her i Skalholt, hvilken han alletider forestroed med stor Forsigtighed, samt Nidkærhed for at fremme GUDs Ære, og andres Salighed; saa han haver indviet til det Geistlige Embede 93. Og saasom jeg (siger Forfatteren) ingenlunde kand gaae forbi de Dyder vores Sl. Biskop var af GUD bega-

Side 506

vet med, saa kand jeg med god Samvittighed oprigtigen bevidne, at Gudfrygtighed, Ydmyghed, Troskab og Oprigtighed havde fæstet sine Boliger hos ham: Han førte sit Embede med behørig Myndighed, og i en god Orden: Han straffede Last og Udyd meget fornuftig og retmæssig: Han var aarvaagen i at forrette sit Embede ved aarligen at visitere, samt examinere og undervise Menighederne: Han var gudfrygtig uden Skrømt: J sin Omgængelse var han fredelig, moderat og findig: J hans Gienvordigheder var han taalmodig, og tog imod dem baade mandig, og i en sønlig Tilliid paa sin GUD: J sin Huusholdning levede han tarvelig og forstandig: den alleroprigtigste i Handel og Vandel: Hans Løfter vare saa gyldige som de kraftigste Obligationer: Han var stadig og trofast imod sine Venner, redebon at laane de Nødtrængende, og meget rund mod dem, som enten vare Almissee-Lemmer, eller han forud saae ville blive i sin Tiid Kirken og Staten til Nytte: Han gav over 600 Rdlr. til de af Landets Børn, som reyste paa Studeringer, har og tilligemed hans Frue foræret endeel Gaarde til fattige Præster, hvoraf de skulle have Livs Ophold; Og dersom den Allerhøyeste havde sparet hannem længer, havde Publicum bedre kommet i Erfaring om hans store Gavmildhed, som blev stedse geleidet af en gudelig Omhed til sit Fæderneland og

Side 507

Boglige Kunster, samt klogeste Anslag, saa at hans Gavmildhed kunde i Eftertiden have rækket til dem, som meest havde fortienet den.

Han var den allerflittigste Mand, og studerede jevnligen; J Besynderlighed var han ypperlig i Theologien, Mathesi og Srogene, hvorfors Publicum, og især hans Fæderneland have at takke den Sl. Herre for endeel skønne Udarbeidninger. Det første Skrift, han gav i Trykken Aar 1707, var et Islandsk Calendarium indrettet efter den ny Stiil, hvilken salig og høylovlig Jhukommelse Kong Friderich den Fierde befæl at skulle, saavel her i Landet, som andensteds i sine Riger, indføres. Dernæst loed han udgaae sin herlige Forklaring over Lutheri Catechismum, som med en besynderlig Nytte haver i en Snees Aar været brugt mesten over det heele Land; den er nogle Gange oplagt og dediceret, saavel til alle Geistlige, som Huusfædre i Skalhols Stift.

Saasom denne Sl. Herre havde alletider Ungdommens Underviisning for Øyne, og det saavel i deres Christendom, som Boglige Kunster, saa har han og oversat paa Islandsk den meget

nyttige Skole-Bog, kaldet Nucleus Latinitatis, hvilken han (*) tilligemed andre af ham vel indrettede Præceptis Grammaticis (**) paa sin

(*) 1738. Havniæ. (**) ed. Havn. 1734. 1735.

Side 508

fin egen Bekostning haver til Prenten befordret, og en Hoben deraf uden Betalning uddeelt til de Fattige: Han foretog sig med lykkelig Fortgang af Støvet igien at oprense den forældede Calender-Kunst, og lod en Dactilismum komme for Lyset Kiøbenhavn Aar 1739 med Træ-Snitter.

Paa det man ikke med nogen Føye skulde kunde sige, han havde drevet Tiden bort med Astronomiske og Mathematiske Speculationer, saa har han ikke alleneste overseet Theologiske Bøger, oversatte paa det Islandske Sprog, nemlig Doct. Johan Arndts sande Christendom (*) og Rostochs Postil over Evangelierne, haver og for sine egne Penge ladet samme trykke, ja end og udgivet en Psalme-Bog: Det vilde blive for vidtløftig at anføre hans øvrige Historiske, Juridiske og Philologiske Skrifter, som ligge efter hannem haandskreven, og bære Vidne om, at ingen Ting laae ham meere paa Hiertet, end næst GUds Æres Udbredelse, at sige og udfinde Sandhed.

Nu følger med faa Ord at mælde om den Sl. Herres Udgang af denne Verden. Forleden Vinter var han noget svag af sig, desuagtet forrettede han dog næstafvigte Sommer sin Visitation i Skaftelfells Herret, og andet, som hans Embedes Forretninger udfordrede; Men Søndags

(*) Impr. ni fallor. Havn. 1731. 8.

Side 509

Søndags Aften, den næste efter Kyndelmisse, tog Sygdommen Overhaand med ham, saa han, efter nogle Dages Svaghed, omskiftede Tiden med Evigheden, Natten imellem den 7 og 8 Febr. Aar 1743, i hans Belædle, nu Høybedrøvede Enke-Frues og andre Venners Overværelse, da han havde levet i denne Verden 78 Aar, i Ægteskab 40, i sit Biskopelige Embede 21; men i Provst- Præst- og Skole-Embeder 30 Aar (*).

Bag ved Textens Forklaring blive føyede 3de Latinske Vers, det første af Conrector Biarne Jonsen, det andet af Skolen, og det tredie af Rector Einer Jonsen, som vare ved Skolen sammesteds, da denne Liig-Prædiken Aar 1748 blev trykket: Derefter følger et Liig-Vers paa Islandsk, hvortil ere aparte føyede 4 Strophæ, forfattet af E. E. S. o: Hr. Egil Eldjanson, da Degn paa Widøe-Kloster, nu Sogne-Præst til Udskaale i Rialarnes Syssel, som haver tilligemed Rector Joensen velmeldte Sl. Biskop at takke for sin Opdragelse.

Biskop Arnesens efterladte Skrifter, som ikke i ovenanførte Liig-Tale er ommældt, ere iblant andet: 1) Hos

(*) Naar hertil legges 21 Aar han var Bisp, bliver det 51, som forvolder, han finder Sted blant den lærde Hr. Træskovs Danske Jubel-Lærere, som maatte eftersees pag. 117.

Side 510

1. Horologium Islandicum, ederet i Kiøbenhavn 1740 in 12.
2. En temmelig fuldstændig Islandsk Ordbog med hosføyet Latinsk Oversættelse.

3. Epitaphia over hans Sviger-Forældre, Biskop Einer Thorstenson og Frue Ingebiorg Einers Datter.
4. Adskillige Disertationes baade Philologicæ Juridicæ og Cronologicæ, iblant hvilke er:
5. En vidtløftig Tractat om Tiender; Imod samme haver Paul Vidalin, Laugmand over Island, skrevet, og det i temmelige haarde Ord somme Steder, men er af Biskopen atter besvaret.
6. Nok om de gamle Kirkelover i Island, som kaldes Christen-Rettir, nemlig hvad der kand gielde i de Ting, som ikke ere ved nyere Love hidindtil forandrede; herimod haver Professor Arnas Magnæus skrevet nogle Indvendinger, som atter findes af Bispen besvarede:
7. Om Strand-Rettigheder, hvori han søger at bestride adskillige Lovkyndiges Meeninger i denne Post.

Side 511

8. Om hellige Dages Brud og Boder.
9. De Pronunciatione Lingvæ Latinæ.
10. En Afhandling, hvor længe Fruentimere kand lave til Barsel, som egentlig dog er en vidtløftig Forklaring over Mester Brynjulf Svendsens Tractat: De Gestatione Partus in Utero, hvilken Tractat han har dediceret til den verdslige Øvrighed, som i Rettergangs Sager havde forfaret noget umild imod de Islandske Fruentimmer.
11. En Tractat, hvori Bispen søger at bevise, at Folk i forrige Tider have været større end de ere nu. Herimod har Laugmand Widalin ogsaa gjort sine Indsigelser, dem Bispen atter har stræbt at kuldkaste.

Jeg har af anførte Skrifter, der næsten alle ere skreven paa Islandsk, haft den største Deel, skreven med Bispens egen Haand, i mine Hænder; Jeg har forefunden dem hos Msr. Halfdan Einersen, som haver haft den Godhed at meddeele mig denne Efterretning; hvorom han har, frem for nogen anden, fundet give sikkerst Oplysning, eftersom hans Fader Hr. Einer Halfdanen, Provst i Skaftfels Syssel og Præst til Kirke-Bay-Closter, fik dem i Eye efter Bispen. Deres Tituler har hans Fader indført i

Side 512

sit Calendarium Ecclesiasticum Islandicum, som ogsaa findes hos Msr. Halfdan Einersen, og jeg tillige haandskreven haver haft til Laans. Bisp Arnesens latinske Gravskrift er at finde i Hr. Treskovs Danske Jubel-Lærer.

Side 542

De Retfærdiges og GUds troe-bundne
Børns salige Hiemfærd, naar deres Legomer i

Sove-Kammeret længe hiemme hensamles, og Siælen i
GUds Haand rolig hiemme forvares, indtil de paa den
store Igienskaffelses Dag skulle igiensamles og tilhaabe i
Himmel-Hiemmet, i de lystige Værelser
hos GUds høyre Haand indtages,
Udi en christelig Liig-Prædiken
af Es. 56 Cap. v. 13.

Der den Ærlige og Velbyrdige
Marcus Rothsteen,
til Lundsgaard,
salig Liig i en fornemme ypperlig adelig Frequentz,
og meget Folkeriig, GUds hellige Børns herlige,
blev hæderligen og christeligen til sit Hvile-Sted
og Roe-Kammer udi Kierteminde Kirke
bestædiget den 16 Febr. 1671,
efter Begiæring, ved GUds Hell. Aands Bistand
fremsat og forklaret af
Niels H. Bang,
Superintendent over Fyens Stift.

i Kiøbenhavn hos Daniel Eichhorn 1627.

Side 514

Biskop Niels Bang haver tilegnet denne Præken til den Afdødes Frue, Karen Juul, samt hendes Børn; Hendes Mands Levnet fremsætter han saaledes:

Den Erlige og Velbyrdige Mand Marcur Rothsteen til Lundsgaard, er fød paa sin Fæderne-Gaard Horbylund i Vensyssel, Aar 1619 den 2 Dec. af følgende Urædle og Velbyrdige Forældre:

Hans Fader var Erl. og Velb. Mand Palle Rothsteen til Lundsgaard, hans Moder Fru Ingeborg Skeel af Jungergaard. Hans Farfader var Erl. og Velb. Mand Marcus Jensen Rothsteen til Lengsholm, hans Farmoder Frue Agatha von Meelen af Lundsgaard. Hans Farfaders Fader var Erl. og Velb. Mand Jens Marcusen Rodsteen til Lengsholm, hans Farfaders Moder Frue Elisabeth Bilde af Kiersgaard. Hans Farfaders Farfader var Erl. og Velb. Mand, Marqvor Jensen Rodsteen den ældre til Lengsholm, som var Erl. og Velb. Mand Jens Rodsteen til Lengsholm, og Frue Jde Juul af Aabierg deres Søn. Hans Farfaders Farmoder var Fru

Side 515

Erl. og Velb. Frue, Frue Sophia Vagensønner af Hiermeslowgaard, som var Erl. og Velb. Mand, Niels Vagensønner til Hiermeslowgaard, og Frue Johanne Høeg af Laugholm, deres Dotter. Hendes Farfaders Morfader var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Knud Bilde til Kiersgaard, Danmarkes Riges Raad, og Kongl. Majests. Befalingsmand paa Gladsaxe, som var Erl. og Velb. Mand, Peder Bilde til Svanholm, Danmarkes Riges Raad, og Frue Anne Gyldenstiern til Jvernes, deres Søn. Hans Farfaders Mormor var Frue Birgitte Rønnow af Hvidkilde, som var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Marcur Rønnow til Hvidkilde, Danmarkes Riges Raad, og Frue Mette Hardenbiere af Hvedholm, deres Dotter. Hans Farmoders Fader var Erl. og Velb. Mand, Palle von Meelen til Lundsgaard, hans Farmoders Moder Fru Anne Knob af Golleboe. Hans Farmoders Farfader var Erl. og Velb. Mand Hans

von Meelen til Lundsgaard, Kongelig Majestæts Befalingsmand paa Nyborg Slot, som kom hid ind i Riget med høylovlig Jhukommelse Kong Hanses Gemahl Dronning Kirstine Aar 1478, og var samme Hans von Meelen hans Forældre den Velb. Hr. Hendrich von Meelen, Friherre til Biasak i Lante Dyringen, og Frue Margretha von Leben, deres

Side 516

Søn. Hans Farmoders Farmoder var Frue Ellen Ulfeld af Hvering, som var Erl. og Velb. Mand, Palle Andersen Ulfeld af Hvering, Danmarks Riges Raad, og Frue Rigsse Godow af Skiøring og Lekkende deres Dotter. Hans Farmoders Morfader var Erl. og Velb. Mand Lauritz Knob til Gølleboe, Kongel. Majests. Befalingsmand over Aalholm og Giedsor-Lehn, som var Erl. og Velb. Lauritz Knob den ældre til Gølleboe, og Frue Tale Oxenstiern til Bestadgaard i Sønder-Halland, deres Søn. Hans Farmoders Mormoder var Frue Sidsel Walckendorf af Glorup, som var Erl. og Velb. Mand Henning Walckendorf til Glorup og Frue Anne Oxe af Nielstrup i Laaland, deres Dotter. Hans Morfader var Erlig og Velb. Mand, Albrecht Skeel til Jungergaard, hans Mormoder Frue Anne Kaas af Starupgaard. Hans Morfaders Fader var Erlig og Velb. Mand, Herman Skeel til Jungergaard, Landsdommer i Jylland. Hans Morfaders Moder var Frue Kirsten Rod af Vedbyegaard. Hans Morfaders Farfader var Erl. og Velb. Mand Anders Skeel til Hegnet, som var Erl. og Velb. Mand, Christen Skeel til Hegnet, og Frue Margarethe Dann, deres Søn. Hans Morfaders Farmoder var Erl. og Velb. Frue, Frue Karen Flemming af Faareveld, som var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Jacob Flemming til Faareveld, og Frue

Side 517

Else Biørn af Steenalt, deres Dotter. Hans Morfaders Morfader var Erl. og Velb. Mand, Knud Rud af Vedbyegaard, som var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Corsitz Rud til Vedbyegaard, og Frue Birgitte Rosencrantz af Høringholm, deres Søn. Hans Morfaders Mormoder var Frue Dorthe Bølle af Drop, som var Erl. og Velb. Mand, Jacob Bølle til Drop, og Frue Mette Daar af Ravnstrop, deres Dotter. Hans Mormoders Fader var Erl. og Velb. Mand, Biørn Kaas til Starupgaard, Danmarks Riges Raad, og Kongel. Majests. Befalingsmand paa Helsingborg Slot. Hans Mormoders Moder, Frue Christenze Rotfeld af Versholm. Hans Mormoders Farfader var Erl. og Velb. Mand Niels Kaas til Starupgaard, som var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Jens Kaas til Starupgaard, og Frue Edel Saltenseest af Torpgaard, deres Søn. Hans Mormoders Farmoder var Frue Anne Biørn af Steenalt, som var Erl. og Velb. Mand, Biørn Andersen af Steenalt, og Frue Anne Friis af Oden, deres Dotter. Hans Mormoders Morfader var Erl. og Velb. Mand, Niels Rotfeld til Bradsfow, som var Erlig og Velb. Mand, Jens Rotfeld til Bradsfow, og Frue Christenze Lunge af Oden, deres Søn. Hans Mormoders Mormoder var Frue Anne Høeg af Eskier, som var Erl. og Velb. Mand og strenge Ridder, Hr. Niels Høeg til

Side 518

Eskier, og Frue Karen Gise af Engelsted, deres Dotter.

Hans Forældre holdte egne Læremestere til ham hiemme, indtil han var 11 Aar gammel; derpaa blev han Aar 1630 sendt til Herlufsholms Skole, hvor han gjorde megen Fremgang i Boglige Kunster i de 6 Aar, han var der. Aar 1637 kom han til Sorø-Skole, men blev strax forlovet af Skolen til det der værende Kongelige Adelige Academie, hvor han, med en priselig Fremgang udi sine Studeringer, forblev 2 Aars Tiid. Han blev underviist af de der paa Stedet værende allerberømmeligste Professorer, hvorom hans efterladte haandskrevne Papirer kand bære et berømmeligt Vidne.

Aar 1639 lode hans kiære Forældre hiemkalde denne deres vel oplærde Son; eftersom de ansaae det for got, at han da skulde begive sig paa sine Reyser ud af Landet. Han begyndte dennem ogsaa selvsamme Aar, og drog efter sin Faders merkelige Instrux og Villie den 6 May først til Helsingnør, hvorfra han med den Hollandske Flode seglede til Holland, og ankom saa til Amsterdam den 2 Junii. Der i Landet forblev han et Aar, og besøgte ey allene de fornemmeste Academier, som Utrecht, Leiden og andre, men holdte og især flittig Omgang med de lærdeste Mænd der paa Stæderne.

Side 519

Han lagde saa sterk Vind paa Krigs-Videnskaber, Befæstnings-Konsten, Fyrverkerie og andet saadant, at han blev anseet for den, som herudi frem for andre havde bragt det meget vidt. Ved nøye at bese de mange skønne Fæstninger i Holland og Brabant, forøgede han sin Kundskab meget.

Aar 1640, den 10 Julii, begav han sig til Bril, hvorfra han seglede til Engelland, og ankom til London den 1 Augusti. Der i Landet besøgte han de 2de berømmelige Academier, Oxford og Cambridge, og vedblev imidlertid flittig sine Studeringer, som han og især lagde sig efter andre Videnskaber, og tillige iagttog Landenes indvortes Regiering og Politie.

Den 11 Dec. reyste han derfra til Frankrige, kom saa til Dieppe og Rouen, og derfra til Paris den 10 Jan. 1641; Her begyndte han strax at øve sig udi Riden, Fegten, og andre adelige Øvelser, lagde sig og efter Befæstnings-Konsten og adskillige Sprog.

Den 7 May reyste han fra Paris til Orleans, Blois, Saumur, og andre Stæder der i Riget; J værende Tiid lagde han Vind paa Srogene og Jord-Beskrivelsen. J December Maaned kom han atter til Paris, hvor han levede nogle Maaneders Tiid, reyste siden heele Frankrige igiennem.

Side 520

Frankrige igiennem, hvormed en Tiid af 3 Aar bortgik, thi han opholdte sig noget paa hvert Sted, for desto nøyere at iagttage alle de Merkværdigheder, som der findes i Hobetal.

Efter 4 Aars Forblivende i fremmede Lande, fik han i Augusti Maaned 1643, sine kiære Forældres Befaling at komme hiem. Han adlydede samme strax, og begav sig over Calais til Flisingen, hvorfra han siden gik over Land igiennem Rotterdam, Amsterdam og Oldenborg, til han den 8 Nov. kom til sin Gaard; Herfra begav han sig efter faa Dages Forløb til Brandbiereg, for at besøge sine kiære Forældre, men fandt sin Fader meget svag og sengeliggende, som kun havde faa Tider ulevet tilbage. Her paa Gaarden forblev han, indtil GUD havde kaldet hans Sl. Fader, og Begravelsen var overstanden.

Efter den Tiid reyste han til Kiøbenhavn, hvor han strax i Cancelliet blev antagen. Men eftersom vore Naboers Krigshære snart derefter uformodentlig overfaldt og angreb Rigerne, og den samtlige Adel da blev opbudet, efterkom han og sin Skyldighed til sit Fæderneland at tiene. Han indfandt sig til bestemte Tiid med Heste og Folk, og tog selv Tieneste under Erl., Velb. og Strenge Ridder Hr. Ebbe Ulfeldes hans Regiment, som stod i Skaane, hvor han blev

Side 521

Cornet under Liv-Compagniet, som førtes af Capitain-Lieutenant Moltke. Udi dette hans anbetroede Embede teede han sig kiek og mandhaftig; han lod og sin underdanigste Trofasthed fee imod sin Konge og Herre udi all Krigens Tiid, indtil saa længe Regimentet blev aftakket.

Aar 1645 tog han venlig Afskeed fra Cancelliet, og aftakkede tillige fra Krigs-Tienesten, kom derefter til sin Gaard Lundsgaard, at antage sig den møysommelige og besværlige Huusholdning, hvilken han vel betragtede ikke rettelig og udi Eenlighed uden en af GUD beskikkede Medhielp at kunde forestaae. Han anholdt derfor i Aaret 1646 om Erl. og Velb. Jomfrue Vivike Friis, af hendes kiære Moster, Frue Elisabeth Podebusk, i hvis Huus hun da

var, desligeste hendes Broder og Morbroder Erl. og Velb. Mand, Niels Friis til Hesselagger, og Hendrich Podebusk til Kiorup, som den 16 Martii blev hannem tilsagt paa Skauboe, hvorefter deres Bryllup stod i Odense den 11 Oct.

Eftersom den Erl. og Velb. Mand noksom baade udi Krigen, saa og ved een og andre forefaldende Leyligheder havde given Prøver paa sin Tapperhed, saa blev hannem udi forrige Kriig Aar 1659 betroed en Oberst-Lieutenants-Plads til Hest, og blev hannem tillige strax given et fri Compagnie. Ved samme stod han under hans

Side 522

Høye Excellences, Hans Kongelig Majestæts Feldt-Herres Hans Stacks Commando, indtil at alting var kommen i Rolighed, og det tillige behagede Hans Majestæt efter et Aars Forløb samme Compagnie at aftakke og Forlov give.

Aar 1666 behagde det GUD at gjøre Skilsmisse imellem hannem og hans kiære Huusfrue, Frue Vivike Friis, efterat de i største Kiærlighed havde levet sammen udi 20 Aar, ringere 5 Maaneder. Efter hendes dødelige Afgang sad han 3 Aar hen udi sin Eenlighed, til han efter sine Venners Raad og Tilskyndelse i Aaret 1669 den 9 Jan. lod tiltale Erl. og Velb. Frue Elisabeth Juel, Sl. afgangne Ofve Juels til Brusgaard, om hendes kiære Dotter, Erl. og Velb. Jomfrue Karen Juel, som hannem den 20 Jan. blev tilsagt, hvorpaa deres Bryllup stod den 21 Aprilis i samme Aar. De levede tilsammen et kiærligt Egteskab 1 Aar 8 Maaneder og 10 Dage. J værende Tiid velsignede GUD dennem med tvende Børn, en Søn og en Dotter. Sønnen Erl. og Velb. Palle Rothsteen, som sin Fader sørgeligen efterlevede, Dotteren, Jomfrue Maria Catharina Rothsteen, blev fød i den 8de Maaned efter sin gode Sl. Faders Død, og blev igien af GUD henkaldet, der hun var 9 Uger gammel.

Side 523

I fit Levnet udviiste han alt, hvad der anstaaer og kand ventes af et dydigt Menneske, og en sand Christen, hans Glas randt ud den 10 Dec. 1670 i Overværelse af hans egen høybedrøvede Huus-Frue, Frue Anna Urops, Jens Løgs til Rørbeek, hans Sisters Jomfrue Sidsel Rothstens, Jomfrue Helvig Dyres, Erlig og Velb. Greger Frises, som han havde opdraget i fit Huus, Doct. Christopher Balfous, og Præstens Hr. Cornelii Oluffssøns til Rynkebye og Reffninge Sogner, efterat han havde levet her i Verden 51 Aar og 8 Dage.

Adskillige Danske Adels-Mands Sorges-Digter ere trykte bag denne Klage-Tale, hvoriblant den første skiuler sit Navn under de Ord: Den som venter All Møysommelig Qvides Ende Daglig, og er uden all Tvibl en Dyre; tvende andre Latinske og Danske ere forfærdiget af Palle Dyre; Ligeledes et Latinsk og Dansk af Anders Friis; Endnu et Latinsk og Dansk af Jørgen Friis, der alle 3 kaldte ham deres Morsbroder.

Til Biskop Bang, som denne Klage-Tale Forfattere, ere ogsaa 3de Ære-Vers indførte, som underskrives af G. B. Taulov, et andet af Georg Hannæo eller Jørn Hansen, Conrector ved Odense-Skole, det 3die af Jens

Side 524

Pedersen, Præst til Dalum- og Sanderum-Menigheder i Fyens Stift.

Side 525

Den Danske Admiral,
Jens Munks

Livs og Levnets Beskrivelse.
Til største Deelen
Af Hans egenhændige Dage-Bøger,
og Resten af andre troværdige Documenter
uddragen.

ide 526

Jens Munks (*) Fader Erich Nielsen Munk, Sø-Capitain udi Kong Friderich den Andens Tieneste, var barnfødt udi Halland, paa en Gaard kaldet Hierne, og havde til Ægte Anna Bartholomei Dotter, fød i Colding, død 1623 og begravet i Hvalle-Kirke, en Miil fra Friderichs-Stad.

(*) Denne Danske Adels-Mands Levnet er laant af hans egenhændige Efterretning, som er trykt om hans Reyse ved Nord-Polen under den Titul: Navigatio Septentrionalis, det er Relation eller Beskrivelse om Seylads og Reyse paa denne Nordvestiske Passage, som nu kaldes Nova Dania igiennem Fretum Christian at opsøge, hvilken Reyse den Stormægtigste Herre og Konge, Kong Christian den Fierde udi det Aar 1619 Allernaadigst berammet, og til dets Experients affærdiget haver Hans Majest. Skibs-Capitain Jens Munk og hans medhavendes Folk, som overalt vare 64 Personer, med tvende Hans Majests. Skibe, Enhjørningen og Lamprenen, samme Seylads efter udgiven naadigste Instruction, udi underdanigst Gehorsomhed saa meget mueligt være kunde, er tenteret, men Capitainen efter høy Pericel udstanden med Jagten, er kun selv tredie til Norge fremkommen; Med Bemeldning om alle Circumstantier, Kuster og Tilfald, det Farvand og den Reyses Leylighed anrørendes af foreskrevne Jens Munk paa Hen- og Hiem-Farten med Fliid observeret, og paa Høybemeldte Kongelig Majests. naadig Behag udi Tryk publiceret 1624 &.

Side 527

Denne Capitain Erich Nielsen blev brugt i adskillige vigtige Rigens Forretninger, og forestod adskillige Tog lykkeligen. Iblant andet var han 1565 af Hr. Erich Rosenkrantz, medens samme Herre agtede sig til Steenvigsholm, anfortroed som Høvidsmand, at commandere den øvrige Rest af Folket. Aar 1568 haver Sl. og høylovlig Jhukommelse, Kong Friderich den Anden anbefalet ham at reyse til Sverrig med de Svenske Gesandter, for at annamme, efter den vedtagne Forening, de tilstandene Skibe, Skyt og Munition, og samme til Dannemark overføre. Over deslige og andre Riget beviiste tro Tienester er han den 11 Augusti 1580 bleven adlet, som efterfølgende Copie, af det iblant Familien, endnu forvarede adelige Patent udviser, der er af følgende allernaadigste Jndhold:

Vi Friderich den Anden, med GUds Naade, &. gjøre vitterligt, at efterdi os Elskelige Erich Munck i sidst forleden langvarig Feyde, som var paa nogle Aar mellem Danmark og Sverrig, saavel og siden samme Feide fik Ende, har tient os, og trolig og flittig ladet sig bruge baade til Lands og Bands mod vores og Rigens Fiender, naar behov gøres, og i samme hans Tieneste derudi skikket og forholdt, som en ærlig Mand bør, sømmer og vel anstaaer. Da paa det samme hans Tieneste ikke skal blive ube-

Side 528

ubelønnet, men saavel maa komme hans Efterkommere og Ægte-Livs-Arvinger, som ham selv til Ære, Gavn, Beste og Velfærd; Og efterdi vor Haandfæstning, som den vor elskelige Danmarks Riges Raad og Adel udi vor Kongel. Kroning givet haver, formelder os at maa give den ufri Mand adelig Frihed, som er det værd, og udi Marken det ærligen forhvervet haver, og samme Erich Munck haver sig saa skikket og forholdt imod vore og Rigens Fiender, at han

saadan Benaadning af os med Ære fortient haver, da have Vi af vor synderlig Gunst og Naade ogsaa for slige hans fornævnte trovillige Tienester, han Os og hans Fæderne-Rige hertil giort og beviist haver, og herefter troligen gjøre og bevise skal og maa, undt og givet, og nu med dette vor aabne Brev under og giver fornævnte Erik Munck, hans ægte Børn og rette Afkomme fri Frelse, og saadan adelig Frihed, som andre Riddere og Svenue i vort Rige Danmark med Skiold og Hielm, som er 3 røde Haner med en guld Sporre udi et blaa Feld, de tvende Haner oven ved Sporen, og den tredie under Skiolden, og til Hielm-Tække 2de Vædsel-Horn, hvert halv rød og halv guult med en rød Hane derimellem, eftersom det her i vort aabne Brev malet stander; Thi forbyde vi alle og enhver, som fornævnte Erik Munck eller hans rette Livs-Arvinger og Afkomme forekommendes vorder, herimod til evig Tiid, eftersom forreskrevet staaer, at hindre, eller i nogen

Side 529

Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Actum Brenderød den 11 Aug. 1580. Under vor Signet Friderich.

Men for ey at røre videre om Capitain Jens Munks Forfædre, saa skal det være nok, at have gotgiort, at hand, som i sin Tiid har været brugt udi adskillige magtpaaliggende Forretninger, haver været født af skikkelige og ærlige Folk, som efter deres Evne have ladet sig denne deres Søns Opdragelse, saavidt mueligt, være angelegen.

Selv er hand født til Verden 1579 den 3die Junii i Norge, udi Reneslehn paa Barby, og saa vidt sluttes kand, haver han heel ung maat savned sin Fader; Thi 1586 kom han med sin Moder til Friderichstad, og efter 2 Aars Skole-Gang er han forsendt til sin Faster i Aalborg, Anne Munk, da gift med Borgemester Friderich Christensen, hvor han forblev 3 Aars Tiid, indtil han 1591 kom igien til Norge, og derfra gik over til Engelland, med en Friser, Jacob Gerbranzen, med hvilken han siden foer til Port a port, og for at lære det Portugisiske Sprog, der indtingede sig hos en Kiøbmand, Duart Duez, hvor han og forblev et Aar omkring.

Aar 1592 er han som Cajut-Vægter faren over Søen til Brasilien efter bemeldte Por-

Side 530

tugisisk Kiøbmands Raad, for at opholde sig hos hans der værende Broder Megel Duez; men som samme Duez var hiemseylet til Europa, forblev han hos Skipper Albert Jansen von Einghusen, og feylede med ham videre fort; De vare 13 Seylere i Følge, nemlig Admiral Jan von Bossen fra Embden, Vice-Admiral Rolland von Fleszingen, Allart Jansen Skoutbynacht, endnu var et Skib fra Nederlandene i samme Flode, Resten vare Portugiser. Disse 13 Seylere bleve antastede af nogle Franske Fribyttere, hvis Admiral var den Franske Greve og Vice-Admiral Ribold af Rochelle, og havde de i Sinde at bemestre sig Boya de totos los Santos.

I dette Slag blev Jan von Bossens Skib skudt i Grund, og kuns 5 Personer frelste, Vice-Admiral Rolands Skib tagen, og Allert Jansens Skib skudt i Sænk og opbrændt, og drev Jens Munks tilligemed 6 andre Mænd af samme Skib, paa Luger og andet i Søen, indtil Slaget var overstaaet, da de Franske toge dem op, og satte dem tvert i Landet for at blive de vilde Brazilianer til Deel.

Imidlertid var Jens Munks Vilkaar meget flette, saa han maatte udstaae meget ondt. Omsider kom han i flet Tilstand til Baja de totos los Santos, hvor han af Nøden maatte

Side 531

gjøre en Dyd, og indtinge sig hos en Skomager, som han lærte hos udi 11 Maaneder, indtil den Portugisiske Kiøbmand Megel Duez, for hvis Skyld han var seylet til Brasilien, kom fra Portugal tilbage, da han strax tog ham til sig, hvor han og forblev paa 4de Aar.

Aar 1598 var paa Reeden af denne Bye ankomne 2 Hollandske Skibe, som ikke havde forsynet sig med Kongen af Spaniens Tilladelse til at handle der i Landet, hvorudover og var besluttet, at samme Skibe skulde gøres til Priis; Strand-Bredden blev til den Ende besat ud paa Natten med Soldatere, at Hollænderne ey skulde faae Nys deraf, og skulde endeel deraf indskibes paa de i Havnen liggende 7 store og smaa Skibe, hvormed Spanierne om Morgen agtede at angribe Hollænderne, men Portugisens Megel Duez ærlige Omsorg for Hollænderne var saa stor, at han dem om deres forestaaende Ulykke ved Jens Munk lod advare, som til den Ende maatte svømme dem om Borde; Han kunde derover ey meere komme i Land, men maatte med Hollænderne (af hvilke saa mange, som vare i Land, bleve anholdne) søge Søen, men neppe havde de kappet deres Anker, og vare gangne under Seyl, førend de saae de 7 Spanske Skibe komme for at indhente dem, men Hollænderne fegtede og forsvarede sig saavel,

Side 532

at Spanierne, da de saae sig ey noget at kunde udrette, droge tilbage igien, hvorefter Jens Munck med disse Skibe kom til Amsterdam, og blev for sin tro beviiste Tieneste af Reederne vel opklædt og beskienket, som gierne vildet beholde ham i deres Tieneste, men da han det ey vilde indgaae, forhialp de ham til Kiøbenhavn, hvor han ved sin Ankomst blev antagen til Skibs-Skriver, og gjorde 4re Reyser til Spanien.

Aar 1601 kom han i Hr. Henrich Ramels Tieneste, i hvilken han som Kiøbmand paa 4re Aars Tiid gjorde for den Sl. Herre 9 Reyser til Narven, 4re til Danzig og Pommeren, 1 til Amsterdam og 3 til Spanien.

Aar 1605 begyndte han at fare til Søes for sin egen Regning. Aar 1607 var han een Reyse til Rochelle, og da han 8te Dage for Juul kom hjem til Kiøbenhavn, begyndte Vinteren med saadan Strengthed 4re Dage efter, at hans indehavende Ladning blev aget over Jsen, og laae samme Jis til Paaske derefter.

Aar 1608 den 3die May er han feylet herfra til Husevig udi Island, hvor han ladede Skibet fuld af Svoel-Ertz, og bragte det til Kiøbenhavn.

Side 533

Næste Aar den 21 May gik den Sl. Mand i Compagnie af Jens Hvid, hver med sit Skib, for at foretage en Reyse paa Nova Zembla. Den 14de Januarii ankom han ved Eyland Kalgoja, og ankrede han for ved Landet, hvor han fandt en liden Riveer for i Gabet, halv 4de Alen laveste Vande; Paa den venstre Side stode 4re, og paa den Østre Side 1 Kaars, hvoraf kand sluttes, at af Russerne der drives nogen Handel, dog fandt den Sl. Mand ey Spor efter Folk eller Handel, han torde ikke vove sig op i Riveren; thi Skibet laae paa en aaben Forstrand, og det var tykt Vejrligt. Det Eeneste de fornumme til, var Sporet af 3 eller 4re Biørne og 1 Ref, og laae der mange Ryg-Been af Rosmer-Dyr. Landet i sig selv var heel bar Jord, og ingen Grøde derpaa. Som Vinden samme Aften løb til Nordvest, maatte Skibet udi Søen igien; Men som dem Klokke. 10 kom meget Jis i Møde, maatte de vende Vestlig over, saa at de den 25 kom under Kalgojen igien, og satte de paa 13 Favne for den Østres Ende af Landet, som faldt meest S. O. T. S. hen, og en halv Miil fra Landet var overalt 6 til 7 Favne reen Sand-Grund.

Den 26 saae de atter meget Jis, og ankres de de paa 8 Favne en Fierding Veys fra Landet. Folkene foere der i Land, for at besee Leyligheden paa dette Sted, og blev Solens Høyde

Side 534

i Sydvest befunden paa 69 Grad Variation 2 Streg; Om Aftenen kom Folkene igien, og havde ey fundet Folk, bragte og ey andet end 3 Svane-Unger med sig; dette var paa Søndre Enden af Landet, det var laught, og paa den Synderste Ende var en stor Bugt, som strækkede sig Nord ind. Siden forfaldt de udi Isen, saa Skibet, der med Udredning havde kostet 2000 Rdlr., aldeeles

undergik, og Folket maatte retirere sig udi deres Skibs-Baad, indtil de endelig ankom til en Russisk Lodie, et Slags Fartøj, som haver 14 Roer-Karle og en Styrmand, dog var dette Fartøj ey saa stort, at det kunde føre dem alle med deres Petalie; thi maatte de forhøye Baaden, med en Gang omkring, og havde de fra det Sted, Skibet blev fast i Jsen, til Archangel 124 Mile. Saaledes hendrev de deres Tiid til den 17 Julii, da de gik under Seyl, men Jsen mødte dem saa sterk og tyk, at de maatte holde sig bag Braget, for at have Beskiermelse mod Søen. Jmidlertid plukkede Russerne deres Giæs, som de havde mange af, de saltede dem hele need i Orehoveder, som de siden agtede at sælge i Kolmodgraa.

Den 18 avancerede de 14 Mile til en liden Bihavn, hvor der laae 5 Lodier, som agtede sig til Nova Zembla, der dræbte de een hvid Bjørn, hvis Huud var fra Hovedet og til Rumpen 14 Skoe lang, og fandtes i den 3 Lispund smeltet Ister.

Side 535

Den 19 saae de megen Driv-Iis, men i Havnen var det saa varmt, at nogle af Skibs-Folkene gave sig i Vandet, for at bade sig. Den 21 kom den Sl. Mand til Jens Hvid, som laae udi Kandmos, og seylede saa derpaa til Archangel, hvor de ankom den 1 Aug. hvorfra den Sl. Mand reyste den 18 Aug., og kom hiem til Kiøbenhavn den 26 Sept.

Ved Undledning at tale om Archangel, haver den Sl. Mand for de Søe-Farende optegnet følgende Underretning om Indløbet paa Rehden til Archangel.

Den der vil løbe til Podisenske eller Reden af Archangel, han maa holde den hvide Sand-Dyne, ongefæhrlich 2 Fod Vesten St. Nicolai Kirke-Taarn, og sætte saa need paa 7 Favne. Dernæst naar han løber ind igiennem Grundene, skal han bringe St. Nicolai Taarn Synden fra sig midt over Skoven, siden staaer der en stor Bakke ved Stranden, den skal man holde lige overeens med Spidsen af St. Nicolai Taarn, og løbe saa Synden til Vesten, indtil man kommer tet til det Vestre Land, og følge det indtil man kommer til en hvid Sandyne, som Soldaterne holde Vagt, siden maa han stikke S. Ø. til Ø. over til den Østre Vold lige paa Skoven, og følge den saa meest, hvor Landet er bradtest.

Side 536

Aar 1610 blev den Sl. Mand atter udfendt til at befeyle Nova Zembla, men han kunde ey udrette noget for den megen Jis, der kom drivendes, og fordi Folkene ey havde forsynet fig med Klæder imod Kulden; thi maatte han løbe med Skibet til Kielden, og der lade Skibet med Fisk.

Aar 1611 den 2den May blev den Sal. Mand antagen udi fin Konges, Kong Christian den Fierdes Søe-Tieneste som Capitain, og blev forsendt til Elsborg, for at tiene under Admiral Jørgen Daa, som hans Lieutenant, til hvilken han og ankom den 10de Maj og forblev der til 12 Dage for Juul, da Skibene der ey for Vinteren og Jsen kunde ligge, men maatte løbe derfra, da de af Vinden blev trengte ind for Calundborg, hvor de maatte overvintre. Denne Escadre bestoed af følgende Skibe: Heeringnæs, commanderet af Admiralen Jørgen Daa, Crocodillen af Mads Brage, Stiernen af Frans Brokenhuus, Turtelduen af Peder Jacobsen, den Forlorne Søn af Johan Petersen, Røde Løven af Anders Nolck, den Sorte Hund af Peter Holst, hvilket Skib siden blev ført af den Sl. Mand, og Machrellen af Stephan Sørensen; Jmidlertid var forinden med denne Escadre følgende foretagen ved Elsborg.

Side 537

Den 23 Maj kom de Svenske Skibe ud af Havnen, nemlig: Hector, Blaa Ormen, Krabben, Jonas, Lamprenen, Franciska en Jld-Skude og en anden stor Skude, hvorpaa var lagt dobbelte Slinger. Denne Skude var lagt saa fordeelagtig imellem Holmene, at den, uden at være lagt blot for nogen Fare, kunde lange de Danske Skibe; Som og Strømmen faldt hart ud paa samme

Tiid af Fiorden, saa førte Fienden den sig saa vel til Nytte, at, da en Deel af de Danske Skibe for tilig havde lettet Anker, kunde ikkuns 2 af dem komme til at træffe med Fienden, og da Kulingen om Eftermiddagen kom af Søen, vilde de Svenske ikke holde Stik, men begave sig ind under Fæstningen igien.

Den 28 Maj tog den Sl. Mand 1 Svensk Skib, kommen fra Holland, hvoraf Folket retirerede sig i Land.

Den 12 Julii, paa hvilken Dag det haglede hver Hagel-Korn som en Vald-Nod stor, brændte de Danske Gottenborg reent af i Grunden; Thi Soldaterne, som laae i Bahuus, havde kuns forhen brændt den ene Ende deraf.

Den 2den Julii blev afbrændt 7 eller 8te Gaarde paa Hisingen, imidlertid begyndte de Svenske at aftakle deres Flode, og feylede Stiernen og Crocodilen hiem til Danmark.

Her er den diplomatiske transskription af side 538 og 539 om admiral Jens Munks dristige angreb på de svenske skibe og hans videre krigstjeneste, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 538

Den 27 Novemb. om Natten lod Admiral Jørgen Daae forordne, at saa mange Baade for Haanden vare, skulde med Folk bemandedes. Den Sl. Mand blev beordret, at anføre den første Baad, Jon Pedersen den anden, og Anders Nolck Jld-Baadene. Baadene vare 9 i Tallet, og Anslaget at overraske de Svenske Skibe, som laae under Slottet, men de laae alle i deres fulde Rustning. Admiral-Skibet Hector med 28 Stykker, og de andre derefter. Den Sl. Mand tilligemed Jens Petersen bemestrede sig Admiral-Skibet, men som der vare Bomme uden for, og Vinden Vesten, saa at Skibet ey kunde udbringes, blev Jldbaaden lagt for Bugen deraf, og Jld sat i Skibet; de Danske forbleve paa Skibet, indtil Luen stod saa klar, at de Svenske paa Fæstningen kiendte dem; thi maatte de forlade Skibet, efter at de havde mist 18 Mand, og saasart de vare dragne derfra, kom de Svenske udaf Fæstningen, og fik Jlden slukt. Jmidlertid voldte dog denne Expedition, at deres forehafte Udfald blev til intet, og Skibene aftaklede, saa de intet meere det Aar kunde foretage. De Danske bragte til Tegn af denne Entreprise 3 Flage med sig, de 2 af Hector, og den 3die af den Blaa Orm, som bleve ophængte i vor Frue Kirke i Kiøbenhavn.

Aar 1612 den 2 Febr. er Capitain Munk forsendt til Calundborg, for at lade kølhale,

Side 539

og giøre til rette de 5 der liggende Skibe, Herringsnes, Turtelduen, Hunden, Vægren og Røde Løven.

Den 12 Marti fik han Befaling at commandere Herringsnesen, og at føre de 5 Skibe som Admiral til Elsborg, hvor han dem leverede under Jørgen Daaes Commando, som 2 Dage forhen med Raphael og Leparden der var ankommen.

Den 4 Maj kom hans Kongel. Majest. med Victor og et stort Tall Krigs-Folk paa Rehden for Elsborg, og fik Capitain Munk samme Nat Ordre, at lægge sig ind for Elsborg det nærmeste mueligt var; thi lagde han sig under Kierling-Bierget, og nærmede sig efterhaanden Landet saa nær, at han med Stykkene kunde flanchere paa Landet, imedens Krigs-Folkene bleve satte i Land.

Den 5te Maj om Natten blev alt det Danske Krigs-Folk sat i Land for Elsborg ved Kierlingsbierget, og Capitain Munk beordret at komme i Land med 200 Matroser, forsynede med Hakker og Spader, med hvilke han forblev i Land til den 7 ud paa Natten; imidlertid gjorde de Trancheerne færdige, hvorved 14 af hans Mandskab bleve skudte.

Side 540

Den 7 Maj om Natten var han med Admiralen for at hielpe Machrellen med en Jagt omkring Elsborg-Slot, hvilken skulde tage vare paa dem, der enten med Proviant eller Folk vilde giøre oven fra Slottet nogen Undsætning.

Den 8de og 9de var han atter commanderet i Land med 100 Matroser, for at føre Batterierne tet op under Slottet; Han mistede den Dag endeel Folk. Hans Kongel. Majest. var selv nærværende ved dette Arbeyde, saa de derved ey lidet opmuntredes. Særdeles da hans Majestæt ey alleene lod dem skienke en Ahme Rinsk Viin, men endog 1 Tonde Rostokker-Øll, paa hvilken Hans Majest. selv med sin Punnert borede Hul.

Den 10de beordrede Hans Majest. Munk at være med og fee til, at Stykkerne kom vel i Land, hvilke og inden for Bildingen i en flet Vig hart ved Slottet, bleve bragte udi Land.

Den 11 blev 4 Qvart-Cartauer bragte op paa Batteriet.

Den 12 om Aftenen kom endnu 2 Canonner paa Batteriet, og blev dermed om Natten strax skudt 6 Skud. Jmidlertid gjorde de, under Capitain Munks Anførelse staaende Matro-

Side 541

ser, heele Natten over Miner paa 2 Steder under Slottet, og kom de den Nat vel 3 Alen under Muren med 4 Mands Forlis.

Den 13 blev Capitain Munk med Skibet Heeringsnæsen commanderet til Marstrand, for derfra at convoiere Proviant-Skibene.

Den 22 Maj løbe de første Gang Storm, efterat det Østre-Taarn var næsten needskudt. De Svenske satte, under værende Storm, Jld i Over-Deelen af Taarnet, saa at alt hvis Tømmer-Værk var i Taarnet brændte, Klokkerne og Stykkerne faldt need, saa mange, som ey vare forsmeltede; De, som løbe Storm, kom méesten alle til Skade, da Taarnet faldt og brændte.

Den 23 slog de Svenske Chamade, og blev dem derefter tilladt med deres fulde Over- og Under-Gevæhr at udgaae, de bleve alle ledsagede til Guldborg, dog blev en Bøsse-Skytter indhented, som havde deserteret ved Kalmar, han blev radbrækket og steglet paa Bildingen.

Den 24 drog Kongen med Hof-Fanen ind paa Elsborg.

Den 25 giortes Begyndelsen med at optage de needsiunkne Skibe.

Side 542

Den 3die Junii blev Capitain Munk af Kongen sat til Commandeur over Jagterne, Proviant- og Ammunitions-Skibene. Selv førte han en liden Galley, hvormed han gik op af Elven forbi Bahuus og gammel Mose til Berrestrømme, udi Meening, der med videre at gaae op i Venneren, hvortil og var god Leylighed, men som de Engelske Soldatere faldt i stærk Svaghed, og Munk ey kunde faae Skuder og Baade nok til at føre dem til Marstrand, saa at mange laae omkring ham og døde, faldt den Sl. Mand selv i en haard Sygdom, saa at han ey længere kunde være Vidne om sin brave Konges lykkelige og Seyer-salige Actioner; thi blev han forlovet at drage hjem, hvor han siden laae syg 18 Uger. Jmidlertid bar den høysalige Konge saa stor Naade for denne sin tro Tienere, at han selv for ham lod berede allehaande Medicamenter, hvilken Pleve den Sl. Mand og tilskriver sin Helbredelse. Om Vinteren derefter blev Freden sluttet, og ey mere til Søes udrettet.

Aar 1613 den 4 Februarii er takket i vor Frue Kirke for Freden, og der ophængt 43 Faner, 6 Standarter og 3 Skibs-Flage, som den Sl. Mand havde selv været med at tage for Elsborg.

Den 2den Martii blev den Sl. Mand sendt til Borchholm med 5 Skibe, for at hente derfra

Side 543

fra hvis der forefandtes, og førte han hiem med sig Hr. Christian Friis, siden Danmarks Riges Canzler, som 2den Paaske-Dag, samme Aar leverede fra sig Fæstningen til de Svenske. Samme Aar den 16 April blev den Sl. Mand forordnet som Tolk og Foureer at fare med den Danske Gesandt og Rigets Canzeler, Jacob Ulfeldt, til Spanien. Marschalken paa denne Reyse var Palle Rosenkranz, og Opvartere, Tønne Friis, Rey Ranzau, Friderich Ranzau, Christopher Basse, Rey Ranzau den yngre, Oluf Pasberg, Peder Bille, Mogens Skinkel og Christian Thomæsøn. Samme Dag seylede dette Gesandtskab med Skibene Victor og den Svendske Hector fra Kiøbenhavn, og kom den 6 Maj om Aftenen sildig til Couronna. Ved Ankomsten lod Gouverneuren strax sin Baad gaae dem i Møde, for at forhøre, hvo de vare, og saasnart han derom havde faaet Svar, lod han give Velkomst-Salve med Canonerne. Hans Søn med en Deel af Adelen kom strax om Bord, for at bede Gesandterne være velkommen, og at ledsage dem i Land; Gouverneuren mødte Gesandterne paa Strand-Bredden, og saasnart de satte Foden paa Landet, lod han løse 6 Stykker, derefter bleve de ledsagede ind i Byen, og i hans eget Palais indlogerede og vel tracterede. Hof-Junkerne bleve lagde udi Byen hos de fornemmeste.

Side 544

Indbyggere, og statlingen medhandlede udi 19 Dage, til der kom Bud fra Hoffet. Derpaa opbrød Gesandterne den 24 Maj, og kom den 31 til Villa Franca, som var 38 Mile fra Couronna, paa hvilken Vey de bleve ledsagede og friholden af Gouverneuren i Couronna, men i Villa Franca maatte de give Told af alle deres Klæder, som beløb sig til 1100 Styk von Acten.

Den 10 Junii blev Christen Thomæsøn sendt af Jacob Ulfeldt til Madrit til at være for sig, og ankomme Gesandterne i Madrit den 14 Junii, da de bleve vel imodtagne samt logerede, saa og med alting friholdne til den 3die Julii, da de droge derfra til Escurial.

Den 3 Julii erholdte Gesandterne udi Escurial deres Afskeeds-Audience, og skildtes Gesandterne fra hinanden 1 Miil-Veys derfra, saasom Jacob Ulfeldt agtede at reyse over Land igiennem Frankerige, og fulgte med hannem Tønne Friis og Christopher Basse.

Den 11 ankomme de til St. Andreas, hvor de bleve vel tracterede, og forsynede med allehaande Forfriskninger, indtil de den 16 Julii begave sig paa Hiem-Reysen, og den 30 derefter landede ved Kiøbenhavn.

Side 545

Aar 1614 den 16 Maj er den Sl. Mand affærdiget til at føre nogle Russiske Gesandte Norden omkring til Archangel med Skibet, kaldet Heringsnæsen; Den ene Gesandt hede Jvan Michaloviz, den anden Gabriel, var Canzeller, deres medhavende Følge bestod af 35 Personer. Med samme Skib fulgte ogsaa Cancellie-Herremand Jver Vind, og den Salig Mands egen Broder Niels Munk, som havde Hans Kongel. Majests. Ærende der at forrette. Herforuden var paa Skibet Morten Mortensen fra Helsingør, Morten Jensens Søn, og 10 eller 11 andre Personer, som i Rusland skulde forblive. Samme Reyse blev fuldendt den 23 Aug.; Jmidlertid var Hans Kongel. Majest. med 3 Skibe: Spes, Justitia, og Hector, i Engeland.

Aar 1615 den 10 Maj blev udsendt 2 Skibe Victor og Jupiter, at besøge det Nordiske Farvand. Det første Skib blev ført af Jørgen Daae, og var den Sl. Mand hans Lieutenant; Det andet af Claus Povelsen, og stod under ham Johan Sem. Ved deres Ankomst til Auelbye-Havn i Færøe den 20 Maj blev dem berettet, at 2 Fribyttere der nyligen havde været, det ene ført af Thomas Tocker, var bleven forulykket, det andet Jan Mandofes tilhørende, var nyligen bortseylet, og havde sat sin Cours til Nordlandene.

Side 546

Thomas Cocker havde bemestret sig et Engelsk Fisker-Skib. Dagen derefter blev advaret, at de fra Søe-Røveren Toker bortløbne Folk opholdte sig udi Vesper-Havn; Thi forføjede sig Jørgen Daae derhen, og overraskede dem. Engellænderne gjorde Modværn paa disse Skibe. Jrrerne, som vare 11, retirerede sig paa Klippen, og undløbe til Torshavn, hvor de toge en Baad, og gave sig udi Søen. De øvrige Engellænder, som vare blevne tilbage i Skibet, 13 i Tallet, der efter deres egen Bekiendelse havde plyndret Kirkerne og berøvet de Fattige, bleve ophængte der i Havnen, dog blev en Morian skienket Livet, som forrettede Bødelens Tieneste. Ni Personer bleve indtagne paa Victor, som af disse Engellænder vare tvungne til under dem at tiene. Derpaa seylede de ad Nordlandene, og komme den 12 Juni til Vardehuus.

Den 15 Aug. komme de for Kielden, og da havde Mandofes været der 3 Timer tilforn, havende med sig et Skiberum fra Kiøbenhavn, som han havde taget, og udrustet med 8 Stykker. Den 20 Junii bleve de denne Fribyttere vaer, men som Jupiter havde seylet begge fine Stænger over Bord, kunde dette Skib ey saa hastig følge efter. Da nu Victor opnaaede Mandofes, gav denne Fribytter ham et heelt Laug, og lod sin Jagt med dets Stykker antaste dem paa den anden Side, hvilken Trefning varede fra

Side 547

fra og til i 28 Timer, siden Mandofes havde got Musqveterie, og vidste vel at dreye og vende sit Skib; Victoris store Mars-Seyl blev derover saaledes tilredt, at de havde nok i 7 Timer, førend de kunde flye det igien til rette. Derefter holdte de endnu Torninger med ham, saa han blev skudt gandske lek. Han kastede da over Borde skionne Pakker Klæde, Silke-Stoffer og Sukker-Kister, for at kunde stoppe Lekken, men alt forgiæves; Thi løb hans Jagt bort, da den saae ham i denne Nød.

Da nu Mandofes ey saae Redning at undkomme, holdt han plat for een Vind, og løb Skibet i Stranden paa den Samoyetiske Side, dog ramte han en liden Bihavn, saa Søen ey kunde gjøre ham Skade. Victor med Jupiter ginge da til Ankers uden for hannem paa 4 Favne; thi det var en heel flak Strand, og begyndte da en halv Storm af Nordvest med Hagel og Snee. Den Nat og anden Dagen bleve de stille liggendes formedelst Storm. Jmidlertid lod Mandofes alle fine Flage til Braba de vaje.

Den 26 Junii lod Jørgen Daae gjøre Landgang med begge Skibs-Baadene; selv gik han om Bord paa Jupiter, og nærmede sig der med Landet, saavidt mueligt, ihvorvel det

Side 548

ikke kunde klække; thi Vandet og Stranden var flak, dog flancherede han med Støkkerne, imedens at Folkene gik i Land. Fienden havde da indtaget en høy Bakke, et Musqvæt-Skud fra Stranden, saa at Folkene, som havde giort Land-Gang, maatte udstaae Jlden af hans Musqvetter, indtil de kom under Bakken. Da de kom derunder, maatte de igiennem en stor Snee-Dryne op ad Bakken, som de gik igiennem og dreve Fienden af Bakken, som imidlertid begav sig til Skibet, de andre flancherte derpaa af Bakken, hvor Fienden havde begyndt at opkaste en Skandse, saa stærk ind i Mandoses Skib, at ingen kunde dække sig paa Overløbet, eller komme til Støkkerne. Som da Mandoses frygtede for, at, naar Vandet faldt, og Skibet stod tør, det da skulde vorde antastet med Ild, stak han en hvid Fane ud, og begierede Qvarteer, hvorpaa hans Lieutenant Walt Brae kom i Land, og da Claus Paulsøn og den Sl. Mand ey vilde nøyes dermed, kom Mandoses selv, og begierede Naade og Forsikkring om Livet, men Jørgen Daae tilsagde ham, hans Lieutenant og Skipperen ikkuns Livs-Frist, indtil de komme til Riøbenhavn; Hans Folk, som bestode af 72 Personer, bleve førte om Bord paa Victor, og om Natten bleve de 53 kast over Borde, 2 og 2 med Ryggen sammenbundet; de 17 tilligemed en Styrmænd vare tvungne til at følge med ham. Skibet blev derefter sat i Brand

Side 549

Brand, og seylede Jørgen Daae derpaa igien til Vardehuus, hvor han ankom den 6te Julii. Som han her fik at spørge, at nogle Biskayer laae i Findmarken og dreve Hvalfiskerie, forføyede han sig didhen, og ved sin Ankomst i Temervigen den 17 Julii bemægtede sig en Biskayer paa 200 Læster, som indehavde 500 Orehoveder Tran, saa og den 19 udi Kielvigen 2 Biskayer fra St. Sebastian med 600 Orehoveder Tran; De 2 bleve dømte, til Priis i Riøbenhavn, og Byttet deelet, halv imellem Kongen og dem, som havde giort Byttet, den 3die blev frigivet. Den 26 Aug. kom de hiem til Riøbenhavn, og 3 Dage derefter blev Mandoses og Brae hængte i Vippen udenfor Øster-Port, men Skipperen neden under i Galgen.

Aar 1616 den 4 April seylede Capitain Munk med 3 af Hans Majests. Orlogs-Skibe, for at besøge de Nordlandske, Færøeske og Islandske Farvande, men der var intet at udrette; thi seylede han hiem igien. Samme Aar reiste han i Novembri af Sundet til Amsterdam, og siden til Lands igiennem Frankerige til Biskajen, og ankom Capitainen til St. Jan de Lis, for at handle med Biskajerne, om at indgaae en Contract, efter sin Jndstructs Jndhold, men da han efter 8te Dages forgjæves Handling ey med dem kunde komme til Accordt,

Side 550

begav han sig den 29 December paa Hiem-Reysen, og ankom til Bordeaux den 15 Januarii 1617, hvor han kom til Accord med 1 Biskajer, navnlig Jan Lonighem, som lovede at forskaffe ham 18 Biskajer, som vare vante til at fange og dræbe Hvaler, hvilke paa deres egen Bekostning skulle komme til Amsterdam; thi Greven af Gramante vilde ey tilstede dem at fare ud af Landet, med mindre man skulle give ham store Foræringer.

Da nu denne Contract var giort, fortsatte Capitainen den 23 Jan. sin Reyse til St. Martin, hvorfra han gik over til Engelland, og ankom siden til Amsterdam den 16 Martii, hvor han forefandt de ham lovede 18 Biskajer; han gjorde derpaa alting klar for dem, og begav sig med dem paa Hiem-Reisen til Kiøbenhavn, hvor han ankom den 17 April, og var saa den første, der hendte Hvalfisk-Fangere ind i Danmark; Han redede selv en stor Part i samme Fiskerie, men som han af Kongen var laant til at befare Ostindien, maatte han forlade denne Handel, hvorudi han paa 3 Reyser havde tabt over 1000 Rdlr., u-anseet de gjorde en god Reyse det første Aar, som endnu havde været bedre, hvis Tønder og Fade, samt gode Bødkere havde været i Forraad.

Aar 1618 den 20 Febr. blev Capitain Munk anbefalet, at lade flye og færdig giøre de trende

Side 551

Skibe: Christian, Kiøbenhavn, og Øresund, som vare bestemte til Ost-Indien, men som han ey kunde komme til rette med de Vedkommende, og ham ey blev holdet, hvis var lovet, syntes ham, siden Hans Kongel. Majest. ikkuns havde laant ham til Compagniet, at han ey var pligtig til at tiene dem; Hans Majestæt var derpaa saa naadig, at fritage ham for saadan Reyse, og befoel ham, at oppasse sin gamle Tieneste; imidlertid indskiød han dog i dette nye Compagnie 300 Rdlr.

Aar 1619 den 9 Maj er den Sl. Mand, efter Hans Kongel. Majests. Anordning, med 2 Skibe, Eenhiørningen og Lamprenen, bemandede med 64 Mand, udseylet fra Kiøbenhavn, for at opsøge den Nord-Vestindiske Pasage. Hvad sig paa samme Reyse har tildraget, findes trykt udi en lille Tractat for sig selv, og var Slutningen paa Reysen denne, at han selv 3die den 4 December 1620 er tilbage kommen, efterladende Skibet Eenhiørningen i Jsen, og 61 Personer døde.

Samme Aar, in Febr., haver begge de Nordiske Konger, Kong Christian den Fierde og Kong Gustavus Adolphus holdt et venligt Møde i Halmsted; og kort derefter er samme Bye gandske afbrændt.

Side 552

Aar 1621 var han af Kongen forsendt til Holland, for at antage Folk paa Ost-Indien, og havde han med sig Hans Kongelig Majests. Pardons- og Benaadnings-Brev for alle dem, som af Danmark og Norge, eller af Hans Majests. Tieneste vare undvigte, saa at de, som ikke havde begaaet Blodskam eller Mandrab, sikker og fri kunde komme i Landet igien, uden derfor at tiltales.

Aar 1622 haver han været i Norge, og efter Kongel. Ordre udtaget Baads-Folk fra Listerlehn lige til Bahuus; da han om Paasken hiemkom, er han udcommanderet med Skibet Nellebladet at convoiere det Ostindiske Skib Vaterhunden forbi de Canariske Eylande paa 23 og en halv Grad. Paa Hiem-Reysen mødte ham Hans Majest. med Skibet Paatientia og andre fleere Skibe, da befoel Hans Majest. den Sl. Mand at følge Floden til Bergen, hvor han forblev til Herre-Dagen var omme, saa at han i Aug. hiemkom.

Aar 1623 er den Sl. Mand bleven Broder udi det af Sl. og Høylovlig Jhukommelse Kong Christian den Fierde stiftede Skiøtte-Lav.

Aar 1623 er han som Admiral for de 4re Skibe, Hector, Gabriel, Hav-Hesten og Gribben udcommanderet paa det Nordlandske Farvand,

Side 553

at tage paa Russerne, som Aaret tilforn havde fra det Danske Compagnie taget noget Gods, som skulde til Purfora, saa og der paa Kusterne forholdet sig utilbørlig mod de Danske, ja taget dobbelt Told, u-agtet den Kust af Lapland tilhørte Danmark.

Han kryssede i dette Farvand fra 5te Maj indtil 26 Aug., bragte Kongen godt Bytte hiem, og gjorde Lapperne ingen Forfang, men beviiste dem alt det Venskab og Befordring han kunde.

Samme Aar om Palme-Søndag brændte Bergens Bye af med alle, undtagen Bryggen; Jlden begyndte yderst ved Stranden, og ophørte ikke førend ved den første Stue paa Bryggen.

Dette Aar er ellers ved Aggershuus og Tønsberg fundet en Sølv-Miine saa riig, at af 100 Lod Ertz er afsluttet 80 Lod reent Sølv, som overgaaer Specie-Dalers Prøve; Toldboden, som før har været den gamle Smedie, er bleven anordnet til at være Mynten.

Aar 1624 er den Sl. Mand udi Febr. Maaned forsendt til Pommeren for Tømmermænd at antage, med hvilke han og hiemkom 8 Dage for Paaske; Anden Gang blev han Palme-Søndagen udsendt til Buzau, for at levere

Side 554

Hertug Uldrich en Summa Penge, som og skeede den 23 Martii, dog fandt han den Sal. Herre meget svag, som han og ved Døden samme Dage afgik.

Den 27 Martii derefter blev han i Majo udcommanderet med 3 Skibe, Leoparden, Nassau og Gribben, for at besøge den Nordlandske Kust, og for at bemestre sig Fribyttere og dem, som uden Hans Majests. Pas i de Farvande sig opholdt.

Aar 1626 var han commanderet som Admiral med 6 Skibe paa Weser-Strømmen, Admiral-Skibet Nellebladet førte han selv, Mauriz Prinz Havhesten som Vice-Admiral, Jochum Graboe Hummeren, Børge Juul Trøsten, Peder Kiildsen Nassau, Lamprenen, som var det 6te Skib.

Og hermed endes hvis denne Sl. Mand, som virkelig i sin Tiid har været en stor Alvanturier, og igiennemgaaet mange Fortredeligheder, haver om sit Liv og Levnets-Laab egenhændig optegnet, og haver han ey længe overlevet dette sidste Tog, da det er af hans Hustrues Broder optegnet, at den 3die Junii Aar 1628 er han saligen i Herren hensovet.

[Læs hele beretningen om Jens Munk her.](#)

Historisk Beretning
Om Friherren,

Ole Rosencrantz,
til Egholm og Enggaard,
Ridder, Kongelig Majestæts Geheime-
Etats- og Justits-Raad Udstandene Fortrædeligheder
og Proces,
For det af ham udgivne Skrift,
kaldet
Apologia Nobilitatis Danicæ.

Side 558

Et Original-Malerie, som er kommet i min Eye, har egentlig forvoldet nærværende historiske Beretning. Skilderiet forestiller den navnkundige Ridder og Geheime-Raad, Friherre Ole Rosencrantz staaende udi fin Læse-Stue i den Stilling, som han her sees stukken i Kaaber. De Fortrædeligheder denne lærde Herre (a) udstod for et af ham paa Prent udgiven Skrift, under

Navn af Den Danske Adels Forsvars-Skrift, ere baade i den lærde Verden heel bekiendte, saa og desto mærkværdigere, som det Slags her til Lands sielden ere forefaldene.

(a) Jeg har ey fundet finde nogen, som har vegret ham Vidnesbyrd om god Lærdom, undtagen Høyer i hans Dannemarkiske Geschichte pag. 587.

Side 559

At meddele Friherrens ordentlige Levnets-Beskrivelse, har Rummet ey vildet tillade; Jeg har derfor her hellere fra Roden af vildet optage denne Sag, og oplyse den med sine behørig hidindtil utrykte Bilager, heldst da den dog er den betydeligste udi denne Danske Adels-Mands Levnet.

Friherre Ole Rosencrantz havde til Fader Erl. og Velb. Mand Holger Rosencrantz til Glimminge i Skaane, som vel maa skilles fra den her foran i September-Maaneds Hæfte omtalte Hr. Holger Rosencrantz til Rosenholm, der var en sær lærd Herre. Friherrens Fader var en simpel Herremand, men den her omtalte Hr. Ole Rosencrantz blev af Kong Christian den Femte opløftet i den Friherrlige Stand i Aaret 1671.

Friherrens Fader havde en slem Sag med Bispnen i Lund D. Mads Jensen Meddelfart, der siden paa en besynderlig Maade blev hevnet paa hans Søn Friherren; Da just denne Sag var en Hoved-Aarsag til, hvorfor Friherren siden saa strængeligen blev tiltalt for sit Forsvars-Skrift, vil jeg her med en Andens Ord anføre denne tilforne ubekiendte Efterretning (b):

(b) Samme findes i Hr. Treskovs Danske Jubel-Lærere pag. 59.

Side 560

„Holger Rosencrantz til Glimminge i Skaane havde kaldet en Student til Præst i den Tanke, at han skulde egte en af hans Frues Piger, hvilket ogsaa Studenten underhaanden skal have lovet, men da han var ordineret, saae han sig at være bedre tient med Enken i Kaldet, og ægtede hende. Patronen lod ham derfor tiltale, som den, der havde brudt Egteskabs Løfte, men som der var blot Formodning, og intet Beviis paa, at han havde givet noget Løfte fra sig, blev Præsten af Biskoppen og Lande-Modet i Lund frikiendt.

„Over dette at Rosencrantz ikke fik sin Harm stillet paa Præsten, besluttede han at hevne sig paa Biskoppen D. Mads Jensen Middelfart. Han tog derpaa en Markeds-Dag i Lund tvende unge Herremænd med sig, og gik ind til Biskopen, ligesom for at besøge ham; Biskopen tog vel imod dem, og tracterede dem, skiøndt de havde taget noget vel til sig, førend de vare komne derhen.

„Da de havde været der noget, begiærede Rosencrantz, at Musicanterne skulle hentes, og spille for ham, men Biskopen undskyldte sig, sigende, at saadan Lystighed var ham og hans Huus ikke anstændig; men Rosencrantz gav et Vink til sin Tienere, at han skulle hente Musicanterne; Da nu disse kom og spillede,

Side 561

vilde Rosencrantz haft Bispinden op at dandse, men hun undskyldte sig med hendes Alder og Skrøbelighed; hvorfor han tog fat paa Dotteren Inger Margrethe, begyndte at dandse, og medhandle hende paa en grov Maade. Biskopen blev derover ivrig, og talede Rosencrantz haardt til. Imidlertid vendte de tvende Herremænd sig til Døren, og gik ud; Herpaa overfaldt Rosencrantz Biskopen, kastede ham need paa Gulvet, og slog ham med knyttede Næver i Ansigtet, saa at Blodet fusede ud baade af Næse og Mund, og gik saa bort.

„Biskopen begav sig ligesaa blodig og ilde tilfred, som han var, strax over til Kiøbenhavn, fik D. Hans Resen med sig, og gik i lige samme Skikkelse op paa Slottet til Kong Christian den Fierde, for hvilken han klagede den Vold ham var skeet. Kongen befalede herpaa den Sag strax at orddes ved Retten, da Holger Rosencrantz til Herre-Dagen blev dømt til en Mulct paa 1000 Rdlr. (c) Der siges at Rosencrantz, efterat Dommen var falden, skal have sagt, at han endnu vilde give 1000 Rdlr., om han maatte give den gamle Skielm, saa kaldede han Biskoppen, engang ende

(c) Hr. Biskop Pontoppidan sætter 3000 Rdlr., underretter ogsaa, at disse Penge-Bøde have været den første Grund til Friderichsborgs-Skoles Indrettelse. See Dänische Kirchen-Historie Tom. 3 pag. 120.

Side 562

„endnu saa meget. Da faadant blev Kongen forebragt, skal han have sagt: Ja dersom jeg havde haft saa mange Svogre i Retten, som Holger, saa havde min Præst D. Mads vel faaet en anden Dom.

„Det gik siden underlig til med denne Holger Rosencrantzes Børn; Især var den yngste og beste af Børnene Ole Rosencrantz mærkværdig; Han var en lærd og studeret Herre, og blev af Kong Christian den Femte baade gjort til Baron og Geheime-Raad; men da han i Fortalen til sit Skrift, kaldet Apologia Nobilitatis Danicæ contra Joh. Bunonem, havde anført Christian den Tredies Regimente, som det beste Mønster for Regientere, tildrog han sig derved megen Fortredelighed. Thi forbemældte Biskop D. Mads Jensens Søn, Michael Wibe var just den Gang Premier-Minister, og i stor Naade hos Kong Christian den Femte; Han fik fat paa dette Ole Rosencrantzes Skrift, uddrog deraf over 40 Poster (d), som anstødelige imod Souverainiteten, og udvirkede en Commission, hvorved Ole Rosencrantz blev tiltalt af Fiscalen, dømt fra alle fine Embeder, og at have forbrudt sin Hoved-Lod, at han ikke maatte

(d) De af General-Fiscalen forelagde Spørsmåale vare ey meere end 29 i Tallet, som sees af det herefter trykte Bielager.

Side 563

opholde sig i Kiøbenhavn, og at han skulde revocere sit Skrift, som derpaa strax blev revoceret. Og er dette mærkeligt, at da Baron Jens Juel, som var en af Commissarierne, ikke vilde underskrive Dommen blev han derfor tiltalt; men han svarede viiselig, at han ikke havde seet nogen Lov eller Forordning for, at nogen kunde forvirke sin Hoved-Lod, uden han tillige forvirkede sit Liv; han meente derfor, saa længe Ole Rosencrantz ikke kunde dømmes fra Livet, saa kunde han heller ikke efter Lov og Forordninger dømmes til at have forbrudt sin Hoved-Lod, med mindre at Kongen, som Lovens Herre, selv derudi vilde decidere.

„Imidlertid døde Ole Rosencrantz nogle faa Maaneder derefter af Sorg og Bekymring, og han maatte af D. Mads Jensens Søn, Michael Wibe, undgielde, hvad hans Fader Holger Rosencrantz havde forbrudt mod Wibes Fader D. Mads Jensen.

Udi denne Beretning findes korteligen den heele Histories Indhold. At forstaa samme desto bedre kand følgende legges til: En Professor i Lyneborg, navnlig Johannes Buno, skrev et kort Udtog af den almindelige Historie (Universæ Historiæ Idea) hvilken han formedelst et foresat Latinsk Tilegnelse-Skrift frembar til Kong Christian den Femte, som den Tiid var

Side 564

var Cronprinds. I dette Tilegnelse-Skrift stræbte Forfatteren at bevise, at den nylig i Danmark skeede Forandring med Regieringen ey var noget nyt, at det nemlig fra et Val-Rige var bleven gjort til et Enevolds-Arve-Rige. At bevise denne Sætz, betiente ommeldte Buno sig af følgende Sex bindende Skiel:

1). At de nærmeste af det Kongelige Huus faavel bestandigen, som og u-omgiængelig havde fulgt i Regiæringen, og det endog saaledes, at end ikke de engang havde kundet forbigaaes, som man enten ey havde anseet beqvemme nok til at føre Scepteret, eller som for andre Omstændigheder ey havde været de Danske synderlig takkelige.

2). Det 2det Beviis tages af Qvinde-Kjønnets Følge i Regiæringen.

3) Det 3die af de Umyndiges.

4) Det 4de af Arve-Rettighed, formedelst hvilken Danmarks Rige nogle Gange havde været deelt blant de Kongelige Børn.

5) Det 5te at Riget ved en Konges sidste Villie er bleven givet bort.

6) Det 6te og sidste Beviis tages deraf, at Kongen haver havt Magt og Rettighed at vælge deres Følgere.

Side 565

Disse saa korteligen anførte Beviser giennemgaaer Forfatteren meget vidtløftig, lader sig og ingen Umage fortryde, at eftersee saavel vore gamle Danske Kroniker, som hvad Lovkyndige og andre Skribentere derom have ført til Papir, hvormed han styrker fine Sager.

At smigre Hoffet desto mere, havde Buno med adskillige ingeniunde vel betænkte Ord, forestilt den Lykke det var for Danmark, at Regiæringen var nu allene betroet udi eens, nemlig Kongens Hænder, og at Adelens Halse, som han skriver, vare bleven bøjede under Aaget, it. at Kong Friderich den Tredie havde nu bekomet Leylighed at straffe Adelen for deres megen Utrofskab, og havde derfor af Herrer gjort dem til Trælle.

Naar man betænker Tiderne, fattes lettelig, at faadant et Skrift var meget ufordøyelig for den da levende Adel, og en grim Tidsel i deres Ager; Den burde følgelig luges ud, om ey reent forbrændes.

Det havde til den Tiid været en uskattelig Herlighed for Adelen, men derhos og en ubodelig Skade for de øvrige Stænder, at Adelen ved høyt opskruede Haand-Festninger havde vidst at deele den øverste Magt og Landets Bestyrelse imellem sig og Kongen. Derved gjorde de

Side 567

Christian den Femte, der er saa vidtløftig, at det fylder 5 Ark.

I bemeldte Skrift er han meget bitter imod Buno, hvilken han ey nævner, uden med lutter udsøgte Skiolds-Ord, og ellers medhandler ham paa en meget foragtelig og særdeles nærgaaende Maade. Han tager hans Ord for fig, dem han opløfer, og afbeviser fommesteder med lovlig god Grund. Dette havde vel og derfor ey blevet tagen Friherren saa ilde op, dersom man ey iblant kand spore, at han, skiondt paa en heel fiin Maade, giver en nogenlunde Mishag tilkiende med da værende Regiærings-Maade, og ved at rose Kong Christian den Tredies Regimente overmaade, ligesom vilde foreskrive Majestæten Regler.

Dette Skrift blev da en Aarsag til Friherrens paafulgte Fortred, som ved nøye Undersøgning vil nok findes især at grunde sig derpaa:

1) Havde han Geheime-Raad Wibe til Uven: Deres Fiendskab skal have reyst sig deraf; Rosencrantz agtede Wibe ringe, fordi han ey var af gammel Adel, og Wibe bar Had til Friherren baade for dette, saa og for den oven fortalte Streg, Friherrens Fader havde spilt hans Fader Biskop Mads Jensen.

2) At hevne saadan gammel Skade fandtes her et ypperligt Paaskud: man forestilte derfor at den nye

Side 568

Regiærings Form var endnu saa spæd, at den ingenlunde kunde taale noget Anfald, ihvor skiult det end var; Man burde fortænke Friherren det meget, at han som en Kongel. Geheime-Raad vilde lade et saadant Skrift flyve ud i Verden, som Folk vilde ansee at indeholde Ting, der var til hans Konges Forringelse og Regiærings Nachdeel. En Commission blev derfor sat, som bestod af de 6 Kongel. Geheime-Raader, Hr. Holger Wind, Eiler Holk, Friherre Jens Juel, Ove Juul, Erich Banner og Diderich Schult. General-Fiscalen fik Ordre paa sit Embedes Vegne at tiltale Friherren, Bogen blev confisqvered, og den i Commissionen afsagde Dom trykt uddeelt iblant Folk saaledes, som det alt nærmere kand erfares af efterfølgende Documenter:

Efterat Friherren, Hr. Ole Rosencrantz, selv egenhændig underdanigst havde indleveret til Hans Majest. paa Kiøbenhavns Slot sin Apologia, reyste han noget derefter, nemlig 1681 den 13 Oct. fra Kiøbenhavn til hans Gaard Egholm, hvorhen Ceremonie-Mester Gersdorf sendte en Exprese med følgende Missive:

Høyædle og Velbaarne Hr.
Geheime-Raad!

Eders Excellence lader jeg herved tienftlig vide, at Hans Majest. mig allernaadigst haver anbefalet, Eders Excellence at ansige, at de fra

Side 569

Hoffet skulle entholde, indtil de sig paa nogle Puncter, som i den Bog, de seenest har ladet udgaae, findes indførte, om hvilke de med det første af Hans Kongl. Majests. General-Procureur skulde blive tiltalt, havde erklæret; Saasom jeg nu Hr. Geheime-Raad i hans Huus, hannem denne Hans Kongl. Majests. Villie at ankyndige, kort før hans Bortreyse til Egholm, forgiæves søgt haver, da haver jeg ikke vildet undlade Eders Excellence denne Hans Kongl. Majests. mig allernaadigst anbefalede Commission ved dette expresse Bud at lade notificere, protesterendes, at det gjør mig hiertelig ondt, jeg Eders Excellence ey kiærkomnere Tidende skal lade vide; at jeg stedse forbliver

Eders Excellences Tiener
Kiøbenhavn d. 13 Oct. 1681.
F. GERSDORF.

Efter foregaaende Skrivelse forføjede Hr. Ole Rosencrantz sig fra Egholm, og kom den 17 Oct. til Kiøbenhavn, hvor han forfattede og til Hans Majest. lod overlevere efterskrevne sin allerunderdanigste Supplique:

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Efterat Eders Kongel. Majest. af Høy-Kongel. Gunst og Naade Allernaadigst haver beviist mig Eders Kongel. Majests. allerunderdanigste

Side 570

og pligtskyldigste tro Tiener mange høye og store Belgierninger, hvorfor jeg Eders Majest. aldrig noksom kand fuldtakke, og imidlertid ingen Occasion er præsenteret, hvorved jeg i nogen virkelig Tieneste har kundet udvise, som jeg gierne havde ønsket, Eders Kongel. Majest. min allerunderdanigste pligtskyldigste Taknemmelighed, saa har jeg dog ved den Apologie, som jeg mod adskillige udlandske Authores, som med største Spot og Despect har angrebet vores Danske Nation, Eders Kongel. Majests. tro Undersaattere, og især Adel-Standen paa Ære, Navn og Rygte derved søgt Leylighed at give Eders Kongel. Majest. et øyensynligt vis Tegn og Prøve om min allerunderdanigste og høy-pligtskyldigste Affection, at jeg bar, efter Eders Kongel. Majests. høye Meriter og høypriselige Regiæring, i samme Apologie med største Billighed og Sandfærdighed lignet Eders Kongel. Majest. ved den allerfrommeste og beste Konge, som nogen Tiid har regiæret i Dannemark, nemlig Eders Kongelig Majests. Hr. Farfaders Fader Kong Christian den Tredie, som blev kaldet Kong Christian den Gode; Og saasom Eders Kongel. Majest. i lige Navn og lige Godhed, Fromhed og alle Høy-Kongel. Dyder og Qualiteter saaledes repræsenterer Høybemeldte Kong Christian den Gode, og alle og enhver af os, Eders Kongelig Majests. tro Undersaattere, med største Billighed og Sandfærdighed maa kalde Eders Kongel.

Side 571

Majest. Kong Christian den Femte den Gode, og af Hiertet ønskede, at GUd, som lod den høylovlige Sl. Herre Kong Christian den Tredie naae en høy Alder i fin Regiæring, vilde ogsaa naadelig begave Eders Kongel. Majest. med et langvarigt Liv og lyksaligt Regimente, til Eders Kongel. Majests. kiære tro Undersaatters store Glæde, og til disse Rigers Forsvar og Beskiærmelse; Da, paa det Eders Kongel. Majests. store Godhed og høyberømmelige Regiæring ligesaa vel hos andre Nationer, som den af alle og enhver hos os er bekiendt, og den inderlige Affection, som vi alle Eders Kongel. Majests. Undersaatter bør til Eders Kongel. Majest. ved den store Fromhed og høylovlig Regiæring, ved hvilken Eders Kongel. Majests. Arve-Lande og Riger, og vi alle Eders Kongel. Majests. tro Undersaatter regiæres og beskiærmes, for alle andre Nationer kunde udsprede, haver jeg ved denne Occasion søgt Middel til at lade paakiende min allerunderdanigste particulair store Affection og Taknemmelighed, for den mig af Eders Kongelig Majest. beviiste høye Gunst og Naade, i allerunderdanigste Tilforsigt, saadan Eders Kongel. Majests. høye Gunst og Naade mod mig dermed fremdeles at conserverere og forøge; Saa maa jeg dog ikke uden største Sorg og Bekymring fornemme, at en eller anden for Eders Kongelig Majest. haver andraget, at samme Apologie no-

Side 572

noget skulde indeholde, som Eders Kongel. Majestæt kunde mishage, at de derved kunde betage mig Eders Kongel. Majests. sædvanlige Gunst og Naade, som jeg mig for saadan min saa velmeente Fliid og Forsæt allerunderdanigst forventer, naar det for Eders Kongel. Majest. retteligen bliver efterseet og expliceret; Da, som det er min allerunderdanigste høye Ønske og Begiæring, at Eders Kongel. Majest. kunde komme i en ret og sandfærdig Kundskab og Erfaring om samme Apologie, saa ombeder jeg paa det allerunderdanigste, om det maatte behage Eders Kongel. Majestæt, at forordne nogle fornuftige lærde Mænd af vores Danske Nation, som kunde censurere og examinere mit Scriptum, og mig selv, til at gjøre Eders Kongel. Majest. udførlig og sandfærdig Relation derom, udi stadigt Haab og visse Tilforsigt,

at jeg allerunderdanigst og ufeilbar skal give og gjøre god og fuldkommen Fornøyelse for hvert Ord, Punct og Prikke, som derudi findes, og at jeg i saa Maade ikke ved offentlig Process og almindelig Lande-Raab og Rye, mig til største Despect, saa uforskyldt skulde forfølges for min gode Intention og Villie, at jeg til et underdanig Taknæmmeligheds Tegn for de mig naadigst beviiste Eders Kongel. Majests. store Belgierninger har forfattet samme Scriptum, i hvilket jeg har kundgiort Eders Kongel. Majests. mangfoldige høye Kongelige Dyder og høyløvlige Regiæring for alle

Side 573

Nationer i Verden, og derved fremdeles søgt at conserve og forøge Eders Kongel. Majests. Gunst og Naade mod mig, som jeg herved paa det allerunderdanigste formoder og begiærer; Saa contesterer jeg og herhos for Eders Kongel. Majest. i denne min høye og hæderlige Alderdom (da jeg snart ikke kand vide min Døds Dag eller Time) at jeg, saa sandt GUD skal være min Siel naadig, ikke veed det ringeste i denne Apologie at have forfattet, hvormed jeg meente at kunde gjøre mig Hans Majests. sædvanlige høye Kongel. Gunst og Naade uværdig, saa beder og formoder jeg herved paa det allerunderdanigste, at Eders Kongel. Majest. bliver mig fremdeles en naadig og god Herre og Konge, saa som jeg og nu hermed af mit inderste Hierte ønsker Eders Kongel. Majest. det samme, som vores Apologie vidtløftigere indeholder, et langvarigt Liv og Levnet, til at nyde og naae Høybemeldte Kong Christian den Tredies og Godes høye Aar og Alder, og et lyksaligt Regimente.

Eders Kongel. Majests.
allerunderdanigste og pligtskyldigste tro
Tiener Ole Rosencrantz.
Kiøbenh. d. 17 Oct. 1681.

Herpaa bleve efterskrevne Spørsmaale af General-Procureur Peder Scavenio selv overle-

Side 574

leverte den 23 Oct. Da han dermed kom til Hr. Ole Rosencrantz, mødte han ham i hans Gade-Dør for Hellig Geistes Kirke i Kiøbenhavn, hvorfra han fulgte ham op paa fit Kammer, og der overgav dem, forsikkrende derhos, hvor ukiært det var ham i de Maader at fremkomme, og bad, han deri maatte være undskyldt, samt ikke derfor fortænkes.

Interrogatoria,
Som efter Hans Kongel. Majestæts allernaadigste Befaling forestilles Hans
Excellence Hr. Baron Ole Rosencrantz til hans allerunderdanigste Svar og
Erklæring.

- 1) Om Baron Ole Rosencrantz vedkiender det Scriptum fit at være, som i Aar er trykt in 4to, under hans Navn, og hvis Titul er Apologia Nobilitatis Danicæ?
- 2) Hvor det er trykt? af hvilken Bogtrykker? og hvorfor Stedet og Bogtrykkerens Navn er supprimeret?
- 3) Hvorfor Author ikke har ladet dette Scriptum censurere efter Kongel. Forordning, førend det til Trykken blev udleveret?

Side 575

4) Omendskiøndt det var Hans Kongel. Majest. ey imod, at Baron Rosencrantz haver skrevet imod dennem, som kunde have divulgert noget til Noblessens og Nationens Despect, saa kunde Hans Kongel. Majest. dog ey vide, af hvad Aarsag han haver gjort saa mange Digressioner i sit Scripto om adskillige Materier, som Sagen intet vedkom; hvorfor Author vilde forklare, hvad ham dertil haver bevæget?

5) Hvem Author mener med de Ord, som staaer i Titulen: Aliosque infensissimos nobilitatis Hostes; Eftersom det heele Skrift er dirigeret imod Jrenæum og Bunonem?

6) Hvem de mange ere, som Fol. 3 indføres studiose af ham at have begiæret at skrive dette Scriptum, og om han mener dermed den adelige Stand, som han siden setter?

7) Om han med nogen har confereret, og viist dette Scriptum, førend det blev trykt, og hvor han holdt Conference med dem?

8) Af hvad Aarsag Author ikke har givet Hans Kongel. Majest. Titul altid af Majestæt, som er i disse Tider brugeligt, og ikke Celsitudo eller Høyhed?

Her er den diplomatiske transskription af side 576 og 577 (filrække 607 og 608) om Ole Rosencrantz og de kritiske spørgsmål (Interrogatoria) vedrørende hans skrift, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 576

9) Den Udskrift af Adelens Apologie imod den gemeene Mand, som han Fol. 6 sætter at være opsat efter Christ. Tertii Formaning, og endnu at skal findes, maa fremvises?

10) Hvormed Autor vil bevise, at Christianus Tertius holdt for billigt, at Adelen med en retmæssig Frihed burde conservere deres Navn og Estime ubeskaaret?

11) Til hvad Ende Autor sætter, at Hans Majests. høye Dyder vilde med Tiden tilvore, saa længe Hans Kongel. Majest. træder i Christiani Tertii Fodspor, og bruger de fornuftige Raad, som elsker GUd og Sandhed; Om Author mener, at Hans Majest. ikke nu er betient af saadanne?

12) Hvorfore Autor indfører det, at det var et expresse Kiendetegn af Christ. Tertii Lyksalighed, at han godvilligen underkastede sig Lovene, hvormed han styrkede sin Krone, og algemeen Jurisdiction?

13) Til hvad Ende Autor saa vidtløftigen indfører om Christ. 3tii Regiering, med at uddele Privilegia og Benaadninger, udvælge til geistlig og verdslige Øvrighed de Indlandske, vel videndes, hvad Troubler de fremmede havde foraarsaget, hvilke i Begyndelsen vare mympe

Side 577

myge nok, men siden, naar de vare komne til de høyeste Bestillinger, undertrykte de Danske, og formerede deres Lykke med Landsens Skade?

14) Hvem Autor mener Fol. 4 at være Aarsag, at Sumptuariæ Leges ikke udkomme, for at hindre Folk, at deres Midler ikke unyttig consumeres, hvilket han erindrer i sin Tiid at være skeet?

15) Hvorfore Autor saa vidtløftig i fit hele Skrift repræsenterer en ond Regiering, og hvis Lyder findes derhos; Særdeles her mældes om Hyklere, som gemeenlig til Hove findes, og af hvilke Regentere blive forførte, allegerer derhos Neronis Exempel, som for Sandhed antog saadanne Folkes Angivende?

16) Til hvad Ende Autor setter, at Konger og Fyrster, som vil eftertænke det, bør at bruge Indfødde baade i Freds- og Krigs-Tider, og ikke Fremmede, hvilke beskrives i adskillige Maader at gjøre ond Tieneste, og kaldes Galeati Lepores, og hvem han mener dermed, eftersom han siger, at i vores Tider findes langt flere Prøver deraf, end tilforn?

17) At Autor roser Christ. Tertium, at han saa vel ordinerede alting ved sit Rente-Kammer,

Side 578

at Indtægter og Udgifter kunde svare hinanden, betroede dertil Rentemesteren af gammel Dyd og Troskab, og endelig forhindrede Skatterne og Tolden, staaer ved sit Værd; men at han sætter, at Christ. 3tius. ret judicerede, at umaadelige store Skatter, som med Haardhed indsamles af Undersaattene, tilføyer Regentere mere Eftertale end Styrke, og fører over dem GUds strænge Brede, synes mere at være her, saa vel som mange andre Steder i Bogen, Autoris Judicium, og ikke Christ. 3tii.

18) Om han ey holder det for Hans Kongel. Majests. og Nationens Despect, i et publique Skrift at indføre, at hvis forrige Konger havde ved deres Vaaben erobret til Danmark, er siden med ringe Umage af Fienden frataget?

19) Om han holder den Politie- og Regierings-Maade, som han siger, at Christ. 3tius havde indrettet i Danmark, at være den allerbeste Regiærings Form?

20) Hvormed Autor kand bevise, at de 3 Fæstninger, Fridericia, Cronborg og Naschou, bleve i forrige Tider af de Svendske erobrede, formedelst der vare fremmede Officierer, som commanderede?

Side 579

21) Om han holder Corfizes Sag mørk, da den Høyeste-Ret anderledes befandt den?

22) Hvorfor han mod Høyeste-Rettes Dom kalder ham Ulfeldt &c., roser ham pag. 38, og sætter, at han var Probitate & Humanitate clarus, & omnes excelsi Ingenii Dotes in numerato habebat; Siden bruger de Ord: Præproperam ipsius Everfionem, ut impacta illi Crimina; hvilket synes, ligesom at Autor vilde statuere, at ham var skeet Uret?

23) Hvad Betænkning Autor har haft, med saa vidtløftig at indføre Corfizes Brev til Adelen, helst hvis Corfiz mælder derudi om den Sl. Konge, at han førte immoderat Regiæring, og saasom vilde holde alle for Trælle, og var forført af fordærvelige Raad &c., hvilket vel burde

være udelukt, helst efterdi han sætter, at han for vidtløftigere Aarsager ikke vil divulgere samme Brev?

24) Om Autor har Corfizes Brev in Originali, da det fra sig at levere; Om han har ikkun en Copie deraf, da spørges: Hvorfor han efter Charteqve vilde divulgere saa skammeligt et Brev?

25) Om Autor fortryder, hvis han propenso Studio & Observantia erga Regem gjort

Side 580

giort haver, eftersom han pag. 47 siden fætter: At hans intempeftiva fide pectoris Constantia kostede ham nok?

26) Af hvad Aarsag Autor saa meget bemøyer sig at bevise, at Regnum Daniae har været electivum, helst formedelst et og andet, som derhos indføres, qvod fæminæ parere Imperio Danis indignum?

27) Hvorfor Autor har gjort den Digression og vidtløftige Beskrivelse af adskillige Tyranners ulykkelige Tilfald, og som han siden sætter, at det skal være Regentere en Lærdom, hvorledes de skal skikke sig; Synes vel at det mere er anseet til at censurere Kongens Actioner, og vise dem den rette Regiærings-Maade, end for at refutere hans tvende Antagonister?

28) Jligemaade fremføres adskillige Exempler af Historierne, hvorledes onde Regentere og Tyranner ere ulykkeligen omkomne af Verden, og deres Undersaatter taget Aarsag af deres onde Regiæring at rebellere?

29) Om Autor vil generaliter have forstaaet, at ingen klog Regent bør forlade sig mere paa fremmede Folk end paa fine egne, eftersom Undersaatterne irriteres over de Fremmedes Herskab?

Side 581

Herpaa vilde Hans Excellence Hr. Baron Ole Rosencrantz fremstille fit underdanigste Svar til Hans Kongelig Majestæts videre allernaadigste Resolution.

Kiøbenhavn, d. 22 Oct. 1681.

Peter Scavenius.

Derpaa fulgte Hans Excellences Friherrens Svar af Dato 2 Nov., overleveret i Kiøbenhavn til Cancellie-Raad Bolle Luxdorf den 3 Nov., som ikke gierne vilde det antage, eller dermed have at bestille, for at overlevere til Hans Majestæt.

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Efterat Eders Kongel. Majest. af Høy-Kongel. Gunst og Naade allernaadigst har beviist mig Eders Kongel. Majests. allerunderdanigste pligtskyldigste Tiener, mange høye og store Belgierninger, hvorfor jeg Eders Kongel. Majest. aldrig noksom kand fuldtakke, og imidlertid ingen Occasion fig præsenteret, hvorved jeg udi nogen virkelig Tieneste har kundet udvise, som jeg gierne havde ønsket, Eders Kongel. Majest. min allerunderdanigste pligtskyldigste Taknemmelighed, saa har jeg ved Apologie, som jeg nu har ladet udgaae mod adskillige udenlandske Au-

Side 582

tores, som med største Spot og Despect har angrebet vores Danske Nation, Eders Kongl. Majests. tro Undersaatter, og særdeles Adel-Standen paa Ære, Navn og Rygte, derved søgt Leylighed at give Eders Kongel. Majest. et øyensynlig Kiendetegn og Prøve om min allerunderdanigste og høyplichtskyldigste Affection, at jeg har efter Eders Kongel. Majests. høye Meriter, og høyprikelige Regiæring, i samme Apologie lignet Eders Kongel. Majest. ved den allerfrommeste og beste Konge, som nogen Tiid har regiæret i Danmark, nemlig Eders Kongel. Majests. Sl. Farfaders Fader, Kong Christian den Tredie, som blev kaldet Kong Christian den Gode; Og saasom Eders Kongel. Majest. i lige Navn og lige Godhed og Fromhed og alle Høy-Kongelige Dyder og Qvaliteter saaledes repræsenterer høybemældte Kong Christian den Gode, og alle og enhver af os, Eders Kongel. Majests. tro Undersaatter med største Billighed og Sandfærdighed maa kalde Eders Kongel. Majest. Kong Christian den Femte og Gode, og af Hiertet ønske, at GUd, som lod den høyløvlige Sl. Herre, Kong Christian den Tredie naae en høy Alder i sin Regiæring, vilde ogsaa naadelig begave Eders Kongel. Majests. kiære tro Undersaatter med samme store Glæde, til disse Rigers Forsvar og Beskiærmelse. Da paa det Eders Kongel. Majests. store Godhed og høyperømmelige Regiæring ligesaa vel hos andre Nationer, som

Side 583

den af alle og enhver hos os er bekiendt, og den inderlige Affection, som vi alle Eders Kongelig Majests. tro Undersaatter bør til Eders Kongel. Majest. ved den store Fromhed og høyløvlige Regiæring, ved hvilken Eders Kongel. Majests. Arve-Lande og Riger, og vi alle Eders Kongel. Majests. tro Undersaatter regiæres og beskiærmes, for alle andre Nationer kunde udsprede, haver jeg ved denne Occasion søgt Middel til at paakiende min allerunderdanigste particulier store Affection og Taknemmelighed, for den beviiste Eders Kongel. Majests. høje Gunst og Naade mod mig dermed fremdeles at conservere og forøge; og jeg nu siden med største Hiertens Vemodighed og Bekymring har fornummet, at mine Uvenner min Apologie meget vrangeligen for Eders Kongel. Majest. allerunderdanigst har forebragt, og mig derved søgt at betage den høje Gunst og Naade, som jeg mig derved af Eders Kongl. Majest. allerunderdanigst forventer; Saa betakker jeg Eders Kongel. Majest. paa det allerunderdanigste, for Eders Maj. sædvanlige høje Gunst og Naade, at jeg efter min forige allerunderdanigste Begiæring maa erklære mig paa nogle Poster, som mig af General-Procureuren ere blevne optegnede, hvorimod jeg og allerunderdanigst formoder, at give Eders Kongel. Majest. bedre Forfarenhed om hvis de mig saa vrangeligen har tillagt.

Side 584

Interrogatoria, som forhen ere indførte, henvises Læseren til, og svares dertil faaledes:

1, 2, 3.) Da er her paa min allerunderdanigste Erklæring, at jeg til at spare Omkostninger baade paa Trykkerie og Papiret, som er tredobbelt saa dyrt her, som til Lybech, hvor det er trykt af en Bogtrykker, ved Navn M. Schalkenz, og er mig gandske imod (som jeg og vil gjøre beviisligt) at han ikke har fat sit, og Stædets Navn deri, eftersom lettelig kand etages, at da jeg mit Navn offentlig i et Scripto vedgaaer, kunde det ikke være mig til nogen Fordeel at udelukke Stædet, hvor det er trykt, og at det ikke er censureret her, veed jeg ikke nogen naadigst Kongel. Forordning at være udgangen, til at censurere det her, som paa andre Steder skal trykkes.

4) Formoder jeg underdanigst ingen Digressioner i mit Scripto at have gjort, uden de, som tilhører Materien, og det efter alle Politi- ske Skribenteres Viis og Maneer, som almindelig

tillegger Moralia og Exempla, og i all Methode er brugelig Modus tractandi ab Exemplis, det samme og alle vores Skribentere tilforn haver gjort.

5, 6.) Forstaaes ved alle dem, som tilforn og endnu taler og ilde beskriver vores Danske Nation og Adel-Standen, Eders Kongel. Majests.

Side 585

Majests. tro Undersaatter, udenlands, og mange derfor har begiæret det og endnu ønsker; Saa er det commune Votum, jeg siden sætter, at den Danske Nations og Adel-Standens Ære, Navn og Rygte mod de Calumnianters, som dem baade i deres Ord og Skrifter har angrebet, deres Bagvaskelse kunde blive maintineret.

7) Om samme Apologie har jeg med ingen confereret, førend den blev trykt, paa det ingen skulle gjøre den kundbar, førend jeg selv nød den store Naade at offerere Eders Kongelig Majest. den selv, des større Gunst dermed at fortjene, for den store og høye Berømmelse, som jeg Eders Kongel. Majest. derudi allerunderdanigst og høvforskuldt tillagt haver.

8) Apologien udviser her tvertimod, at jeg mangfoldige gange og altid har navnet Hans Kongel. Majest. Regiam Majestatem, uden allene paa det ene Sted, hvor jeg nævner Hans Kongel. Majest. Celsis- sime Regum; Thi om jeg der havde fat Majestas Regum, havde det været corrupt og ond Latin, og jeg derfor faaet Spot af alle lærde Folk. Dette bevises og af den Præfation, som Grotius har gjort de Jure Belli & Pacis og dediceret selv til Hans Kongel. Majest. af Frankrige, hvor Hans Kongl. Majest. nævnes Eminentissimi.

Side 586

Regum, endog den Titul af Majest. ligesaa vel der, som her, er brugelig, og denne Grotii store Forstand og Lærdom er kundbar over all Verden; Dertil med er Celsitudo en Character, som altid og endnu tilligemed Majestas tillægges Herrer og Konger apud Latinos.

9, 10.) Med denne Udskrift skal udi all Underdanighed efterkommes; Og at Christian den Tredie ikke havde givet dem Forlov til at forfatte deres Apologie, dersom han ikke holdt det for billigt, at de burde conservere deres Navn og Rygte, foruden at det i sig er Juris Naturæ Proprium.

11) Det er langt baade fra mine Tanker og mit Skrift, at Hans Kongel. Majest. jo er betient af høvfornuftige Raad; Thi Apologien udtrykkelig formelder det samme, og i synderlighed i høyeste Maader berømmer dem Hans Kongel. Majest. bruger i sit Geheimes Raad.

12) Saasom jeg allene kortelig og simpliciter af andre Historiographis har forfattet Christiani 3tii. høyløvlige Jhukommelses Liv og Levnet, saa har jeg herudi indført det samme, som jeg for ikke Historiens Skyld at følge kunde forbigaae, som andre vores Skribentere,

Side 587

tere, denne Post har skrevet om Christiano Tertio, og den dediceret til høyløvlig Jhukommelse Kong Friderico Tertio, som er at lære hos Johannem Svaningium in Opere posthumo Steph. Stephanii Historiographi i vore Tider; Hvilket jeg og derfor allene underdanigst formoder, ikke kand regnes mig til nogen Forseelse i nogen Maade.

13) Herudi har jeg iligemaade forfulgt Historien; Og at der jo undertiden baade her og paa andre Steder, udi Frankrige, Engelland og Skotland, fremmede Nationer ere indkomne, som har foraarsaget meget ondt, naar de ere komne til høye Bestillinger, og tilforn været ydmyge og fromme, bevises baade med Mester Diderich Slagheck, som var en Westphaler i Christiani Secundi Tiid; Og Meursii Ord ere pag. 36 disse: Quemadmodum evenire fere solet, ut quos fortuna ex humili obscuroque loco eductos in excelso collocavit, vix consistere possunt, animoque efferantur, ut ruina graviore mox præcipites deturbentur. Ita ille insolens felicitate se efferre, cæteros autem cujuscunque demum ordinis atque loci aspernari, insuper nonnullis etiam insultare &c.; Og med David Ridg, som var en Italiener, it. Borweld, som tient Dronning

Side 588

Maria af Skotland, hvilke vare fremmede, og af ringe Herkomst, men der de fik Magt og Myndighed, skyndede de til onde Raad, som Historien videre formælder; Saa og Granvella under Philippo 2do. Kongen af Spanien; Foruden mange andre forrige Tiders Exempler er og vitterligt, i hvad trouble Tilstand vores Fæderneland var, færdeles førend Christianus Tertius kom til Regiæringen, da de Lybske under deres Borgemester Marcus Meyer, og andre Fremmede under Grav Christopher af Oldenborg havde Riget inde, hvis strenge Comportement, til at undertrykke Nationen, Historien videre udviser.

14) Saasom ingen Herre og Potentat selv kand fee og erfare, hvad Pragt og Overdaadighed der forefalder i particulaire Huse allevegne udi deres Lande, baade i overflødig Giæstebud og Klædedragt, saa kand det ikke heller være andres Skyld, hvor saadant ikke remederes, end deres, som det seer og fornemmer, og ikke andrager eller giver tilkiende, hvilket jeg og har forklaret med disse Ord: Illorum Culpa.

15) Hvor formedelst jeg vidtløftigen i det heele Scripto repræsenterer en ond Regiæring, der til er min allerunderdanigste Erklæring, at det ingenlunde skal findes, at jeg i det heele Scripto nogensteds det allerringeste taler om en ond

Side 589

Regiæring, men allene allersidst i Apologien af andre Skribentere, som jeg der har indført, har gjort Forskiæl paa onde og gode Regentere, og det efter den almindelige Regel: Qvod contraria juxta se posita magis illucescant; Til at bevise det med, at høylovlig Jhukommelse Kong Frideric den Tredie ikke gjorde os til Trælle, som den Calumniant beretter i sit Skandskrift, men tvertimod, at han var en god Konge, og benaadede os med gode og store Privilegier og Friheder; Og det er en general Mening hos Skribentere, at det er en skadelig Ting hvor saadanne Folk findes hos Herrer og Fyrster, som for at søge deres egen privat Nytte, ofte lader ilde om andre og befører dem, da tit Øvrigheden ikke andet kand viide end det, som de siger; hvilket og er Curtii og Taciti Ord, it. Lipsii og andre politiske Skribenteres Mening, hvilke jeg og har efterfulgt, saa jeg ikke har taget det af mig selv, men er en andens Ord, som siger det samme; It. Nero troede alt det hannem blev sagt, enten det var ondt eller godt, er Taciti Ord, og af ham udtaget allene som et Exempel.

16) Jeg har ikke sagt, at Herrer og Fyrster bør at bruge deres Indfødde, men at de gierne bruger; Hvilket Hans Kongel. Majest. vores allernaadigste Herre selv gjør med fine Nationale-Folk og Regimenterne her i Landet; Og saa-

Her er den diplomatiske transskription af side 590 og 591 (filrække 621 og 622) om Ole Rosencrantz, hvor han fortsætter sit forsvar ved at forklare sine udtalelser om indfødte soldater

kontra fremmede lejetropper, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 590

faasom enhver Armee er sammensat af adskillige Nationer, og jeg dog i vor Apologie ikke har indført enten en eller anden fremmede Folk, men allene generaliter melder om alle Nationer, og statuerer det samme, som alle andre Statister og in Republica forfarne Mænd før mig har gjort, at enhver Herre og Fyrste kand langt mere forlade sig paa fit eget National-Folk, som fegte for deres Konge, deres Fæderneland, samt for deres Hustruer, Børn, Gods og Formue, end paa Fremmede, som allene fegter for Penge; Og faasom iblant alle Nationer i Verden af den Militaire Orden findes mange brave behiortede Cavalliers og Soldater, saa kunde og ikke negtes, at iblant andre Nationer og findes andre ubehiortede, og faasom Calumnianten kalder vor Danske Nation *Cervos fugaces* (løbende Hiorte) saa kand de og derfor have mig undskyldt, at jeg af de, som af den Militaire Orden kunde findes ubehiortede af andre Nationer, tillegger dem det samme *Prædicatum*: *Galeatos Lepores* (behielmmede Harer) dog enhver god Cavallier og Soldat hermed umeent; og at jeg endelig har fulgt den samme Mening, som alle andre, der Historiske og Politiske Materier har tracteret, at man fig best kand forlade paa fine egne National-Folk, det som og er en Regel in omni politica, som bevises af Tacito, Livio, Machiavello, Lipsio,

Side 591

og mange andre, som jeg og mig erbyder vidtløftigen at demonstrere og afbeviser; jeg og ikke har statueret, at man ikke skal bruge fremmede Nationer til Militair-Tieneste; thi faasom ingen Militair Herre til Kriig at føre kand undvære fremmede Nationers Hielp, saa er dog raadeligt, at, saa fremt det skee kand, deres største Magt bestaaer i deres eget National-Folk, og overgaaer andre fremmede gesvorbene Nationers Hielp, faasom Livius, en af de allerbeste Politices iblant de Romere, derom udtrykkeligen formelder med disse Formalier: *Id cavendum femper Ducibus, Exempla qve pro Documentis habenda, ne ita exteris credant auxiliis, ut non plus fui laboris suarumqve proprie Virum in castris habeant*, vid. Liv. Pag. 25. 33. hvorom og videre er at læse hos Tac. Hist. 53 item Hist. 47. 63. item Annal. 3145. Tac. Hist. 2123. item Curt. 1039. og at E. K. M. jo selv Allernaadigst maa være i samme Tanker, og meere elsker fit eget National-Folk end andre, eragtes deraf allerunderdanigst, at E. K. M. har anrettet til Landenes Forsvar saa mange Danske Regimenter af Landfolk, saa at jeg underdanigst troer vist, at her findes langt flere National-Folk i E. K. M. Tieneste her i Danmark end af fremmede; er ogsaa heri almindelig Ord og Tale, hvorledes E. K. M. i høyeste Maader skal have berømmet

Side 592

med de gamle Danske Regimenter under Sal. General-Lieutenant Rosencrantz frem for alle andre, og at E. K. M. eget Liv-Regiment meest bestaaer af Danske National-Folk.

17) Det er og en almindelig Regel hos alle Skribentere og Statister; mens jeg i allerdybest underdanighed protesterer hart derimod, at den, som Apologien har expliceret, ikke ret har udtolket disse Ord: *Immoderata Tributa acerbe a subditis conqvisita*, er langt fra de ere ret udtolkede; Thi baade jeg og alle de, som tilforn derom for mig har skrevet, siger, at de Skatter, som ere tunge for Folk at bringe til veye, giver meere Avind-Syge end Styrke i Landet; som bevises med *Boxhornio*, og den fornemme Franske Skribent *Cominæo Lib. 10* hvoraf jeg det ogsaa haver taget, saa det derfor ikke er mit *Judicium*, men deres og alle andres: Saa kand og Kong Christ. den Tredie ikke andet have meent, end som han dermed i Gierningen beviiste, og derfor efter Krigens Ende forlindrede de store Skatter, hvilket og vores Allernaadigste Herre

og Konge efter Krigens Ende ogsaa Allernaadigst haver gjort: jeg og ellers som en redelig og god Undersaat udtrykkeligen formelder i mit Scripto, at Skatter endelig gøres fornøden af Undersaatterne at gives, med disse klare Ord, som jeg expresse haver indført af Tacito: Neque

Side 593

qvies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis qveunt haberi; hvoraf sees kand, at jeg selv tilraader og approberer alle Skatter til Landes og Rigers Conservation.

18) Jeg formoder allerunderdanigst, at det kand med Billighed ikke ilde optages, at jeg, faasom en Politicus og in Historicis verseret, holder for raadsom, det som og alle andre statuerer, og raader meere til Fred end Kriig; Og hvad Skade Kriig os har paaført, naar vi derudi ere blevne indviklede, og at vi i fremfarne Kongers Tider hastig havde mistet det, som vi tilforn havde vundet; hvilket dog ikke kand være H. K. M. eller Nationen til Forlkleinelse, langt mindre af mig saaledes forstanden, som selv er en god Dansk Patriot under min allernaadigste Herre og Konge, eftersom det samme er tilforn vederfaret alle andre Nationer ved Lykkens Ubestandighed for enhver.

19) Det skal, som jeg allerunderdanigst formoder, ingenlunde befindes, at jeg har skrevet enten her eller nogensteds, at jeg holdte det for den beste Regierings Form, med hvilken Christ. Tertius regierede, eftersom jeg selv endeligen holder for, at det er den beste Regierings Form, med hvilken vi her nu regieres under vores Allernaadigste Herre og Konge,

Side 594

under hvilken høylovlig Regiering jeg ogsaa ønsker og agter (næst GUds Hielp) allerunderdanigst at leve og døe; og derfor i vor Apologie E. K. M. høyberømmelige og høyfornuftige Regiering i allerstørste Maade allerunderdanigst roser og berømmer, som Apologien udviser, og de Ord som jeg har indført, neml. remoto armorum strepitu, vox legum reverenter audita fuit, Religio floruit, Magistratui inferiori salva mansit autoritas, amoena surrexerunt studia, & singulorum civium in immensum succrevit felicitas; Ere de selvsamme Ord, som Johannes Svaningius in Stephaninum Ord fra Ord om Christ. Tertio har indført, som var E. K. M. Hr. Farfaders høylovlig Jhukommelse Kong Christ. den Fierdes fornemmeste Historicus; hvoraf allernaadigst kand erfares, at det er ikke mine Ord, men vores egne Skribenteres.

20) Apologien indeholder pag. 35 disse Ord: at i all den Tiid blev ingen Fæstning med Magt erobret af Fienden, uden Fridericia, Cronborg og Naschou, hvorudi vare satte til Commendanter ikke Danske, men fremmede Officierer, og ikke med ringeste Ord har jeg skrevet, at de derfor blevne indtagne, at der laae fremmede Officierer og Commendanter derinde; saa at den, som dette har expliceret, det ikke ret har udtolket.

Side 595

21, 22) Det har mig ikke været bevidst; thi han kaldes endnu af alle, som baade taler og skriver om ham, Ulfeld, og den Plads, hvor hans Gaard stod, Ulfelds plads, og Støtten Ulfelds Støtte; Item i Stads Grund-Tarten om Matriculen sættes udtrykkeligen Corfitz Ulfelds Plads, og den, som har skrevet den Skandskrift, nævner ham Ulfeld; saa fik jeg og at svare med lige Navn, ellers kunde ingen forstaaet, hvem det var. Hans Sag holdes for mørk, ikke saavidt den Høyeste Ret befandt den, mens saavidt hverken den Høyeste Ret eller nogen i Landet kunde penetrere, hvem der var i Conspiracy med ham. Saa forklarer jeg og mine egne Ord in Apologia, at vi

os med hans Sag intet ville befatte, men alleeneste taler derom, at Adelen bliver høy fordagt i samme Forræderie, som han begik, og var saa forblømt, at der blev holdt Bøn i alle Kirkerne i Kiøbenhavn at GUd vilde aabenbare dem, som havde været i Forræderiet med ham, og ikke ere komne for Lyset, mens endnu mange i denne Sag fordægtige: Jtem Posten optaget, og Brevene aabnede til at fornemme, hvem der havde været i Ledtog med ham i samme Forræderie: Vi og derfor maatte forfatte en Apologie, som offentlig gik i Tryk; Ellers at han jo var en forfaren Mand, som Scriptum formelder, og from baade imod fine egne daglige Betientere,

Side 596

og andre fattige Folk, var alles Ord og Tale, og derfor meget elsket og afholden af Hans Kongel. Majestet selv, og ophøyet til store Bestillinger; saa at jeg beskriver ham saadan, som han tilforn var, førend han angik dette Forræderie og andet Galenskab, som mange Exempler udviser allevegne i Verden, saa at saadant Forræderie ikke kand betage nogen, at de jo kand have været fromme og forfarne, førend de havde begaaet saadan grov Forseelse: Men ingenlunde i Evighed approberer jeg de hans Forrædiske Actioner, som han siden tog fig til, mens langt meere siger pag. 38 at han blev dømt skyldig propter atroces in Caput Regium Machinationes, har og tillagt ham pag. 38 og 39 flere Lyder end han blev dømt for, nemlig stor Stolthed og Overmod imod sin Herre og Konge, og raader andre til at fee fig bedre for, og med tilbørlig underdanig Ære og Respect at anstille fig imod deres Øvrighed, og for alle Ting forlade fig paa GUd og en god Samvittighed, og fee til, at de kand nyde deres Herres Gunst, som de tiener, som de pligtig og skyldig bør at gjøre: Disse ere mine egne Ord og Formalia pag. 29. Jtem og at det Forræderie, som han gjorde, ikke kunde regnes vor gandske Adelstand til Onde: Hastelig og uformodentlig blev hans Forræderie aabenbaret, og han derfor straffet, derfor nævner jeg præproperam Eversionem; Saa

Side 597

Saa var han og beskyldt, og derfor sætter impacta Crimina; thi impingere Crimen er at beskyldde eller give Sag.

23, 24) Hertil er mit allerunderdanigste Svar, at, til at bevise vores Troskab mod vores Allernaadigste Herre og Konge Høylovlig Jhukommelse, var det et af de visseste Argumenter mod Calumnianten den Beskrivelse, som han sendte til Commissarierne Sal. Peder Lange og Manderup Due, at de vilde undergive dem Kongen af Sverrig, at vi dog mod alle de Motiver, som han der indførte, bleve standhaftige under vores egen Herre og Konge til at gaae i Liv og Død med ham, og leve vores Lives Tiid under hans høylovlige Regiering, hvilket jeg derfor ikke gandske har kundet udelukke: Originalen deraf blev leveret af Commissarierne til H. K. M. selv, men Copie fandtes blandt mange baade Adel og Uadel paa de Tider.

25) Det veed GUd, jeg det ikke i ringeste Maader har fortrydt, som paa er kiendt; thi dersom jeg det havde giort, kunde jeg endda siden begivet mig derover, og enten selv eller ved andre Betiente ladet svare dem, efter at jeg havde faaet mit Gods i Possession igien, som var hengivet til andre af Kongen i Sverrige; Mens jeg derfor med allerunderdanigste og pligt-

Side 598

pligtskyldigste Standhaftighed ikke vilde aflegge Eed til de Svenske, for at tiene min egen Herre og Konge, og forblive min Livs-Tiid under hans berømmelige Regiering, som underdanigst meenes at være intempektiva Constantia for den store Skade og Fare, som jeg da var bestæd udi, som videre forklares med mine egne Ord, pag. 46.

At Calumnianten saa høyt har angrebet alle Stænderne her i Riget, saasom vi skulde have suppresseret den omskrevne forrige Arve-Rettighed, og vilde gjøre os suspect for H. K. M. ligesom vores Forfædre havde tilegnet sig den Rettighed af forrige Kongers Udvælgelse, og derhos kaldet de fornemmeste Rigens Mænd og Raad insolentes, som er et meget bespotteligt Ord i det Latinske Sprog, og det som meere er, har derforuden søgt at betage H. K. M. Høvlovlig Ihukommelse den store Ære og Reputation, at H. M. ved sine Høykongelige Meriter og Qvaliteter har forhvervet sig den høvforskyldte Souverainitet, som hans Forfædre for ham ikke havde erlanget, og alt det øvrige i denne Post findes hos alle vores Skribentere, Ord fra Ord, hos Saxo, Albert. Cranz., og Meursium, som siger: Fæminæ insolito parere Imperio se indignum arbitrati &c. in Haraldi 3tii Historia.

Side 599

27, 28) At Scriptum gjør den sædvanlige Distinction imellem gode og onde Regentere, er derfor skeet, qvia contraria juxta se posita magis illucescunt, dermed des klarligere at bevise at H. K. M. var en from, god og mild Konge mod sine Undersaatter, og ikke gjorde os til Trælle, som Calumnianten siger, hvorfor jeg og i høyeste Maader har berømmet den sal. Herre, og har beviist hans store Dyd, Fromhed og Bevaagenhed imod os, med de mange store skønne Privilegier, som H. M. af Høykongel. Mildhed forundte baade Adelen, og de andre Stænder her i Riget, som er et vis Tegn, at H. M. var en from og god Herre, og ikke gjorde os til Trælle: At den, som Apologien haver verteret, bruger disse Ord, at jeg skriver, det skal være Regentere en Lærdom, hvorledes de skal skikke sig, ere Meursii, vores fornemmeste Skribenteres i Christ. Qvarti Tider, hans egne Ord i hans Historie, som han har dediceret høvlovlig Ihukommelse Kong Christ. den Fierde, som jeg dog ikke paa dette, men paa et andet Sted haver indført: Omnibus illustre exemplum qvam incertæ res humanæ, nec potentiam, qvamvis summam, unqvam diuturnam esse, ni virtute ac prudentia maximaqve moderatione animi temperetur, atqve sic exerceatur, ut in sese exercere qvisqvam velit Lib. 2. pag. 80. Hvoraf lettelig kand sluttes, at

Side 600

at hverken han eller jeg kand have skrevet det til nogen Præjudice: og ellers alt det, som her findes om denne Post, og Distinction om gode og onde Regentere, ere ikke først mine Ord, men alle de fornemmeste Skribenteres, som findes, og derom skrevet haver, hvoraf jeg det ogsaa haver taget, neml. af Lips. L. 6. item Olao Magno Lib. 8. Cap. 22. item Mariana L. I. C. 5. & L. 3. c. 3. item Burthonio, item Machiavelli Disput. in Livium; item Charon de la Sagesse livre troisieme Chap. 2. pag. 491. 492, som er holden for den berømmeligste Skribent i saadan politisk Materie; item af Erasmo Roterodamo De Idea boni Principis, foruden mange andre, som jeg underdanigst kunde allegere, om mit Bibliotheque og Bøger havde her ved Haanden; Og er det samme som alle andre Autores det beskriver; Saa at alt hvis videre i vor Apologie er indbefattet, haver jeg uddraget af alle andre lovlige Skribentere, og fornemmelig vores egne Danske Monumenter; hvorudover jeg allerunderdanigst formoder, at jeg ingen Forseelse derudi haver begaaet, at jeg haver skrevet det samme, som saa mange fremmede Autores for mig skrevet haver, H. K. M. Høvlovlig Ihukommelse og E. K. M. ved saadan Distinction til allerhøyeste Berømmelse, som Apologien indeholder pag. 105.

Side 601

Herom er vores Meursii Ord i Kong Hanses Historie: Gens qvæqve paulo erectioris animi eo plus est ingenio, ut imperiis suorum non gravate Morem gerat, externorum irritetur, & cum se Fide eorum dubitare ostendat, facile eam per Occasionem &c. pag. 59. Dog sætter jeg dette

ikke generaliter, eller derudi haver nogen Betænkning, anden end som jeg mig underdanigst erklæret haver til den foregaaende 16de Post.

Endelig contesterer jeg og herhos for den allerhøyeste Gud og E. K. M. i denne min høye og hæderlige Alderdom, da jeg snart ikke kand vide min Døds Dag eller Time, at jeg (saa sandt Gud skal være min Siæl naadig!) med dette mit Scripto, og ved den store Berømmelse, som jeg derudi allerpligtskyldigst og underdanigst har tillagt E. K. M., haver forventet E. K. M. sædvanlige høye Gunst og Naade imod mig at conservere og forøge, ønsker og intet heller, end at det maatte behage E. K. M. allernaadigst at employere mig i et eller andet, hvorved jeg kunde bevise E. K. M. ligesaa stor Troskab og Tieneste, som jeg i denne vores adelige Apologie allerunderdanigst har betegnet E. K. M. min pligtskyldigste Affection, til at giøre E. K. M. høye Kongelige Dyder og berømmelige Regiering kundbar for alle Nationer i Verden, og beder af mit inderste Hierte, at den allerhøyeste Gud vil opholde

Side 602

E. K. M. under sin trygge Beskiærmelse med et langt Liv og Levnet, og en lykkelig Regiering!

Eders Kongel. Majests.

Kiøbenhavn d. 2. Nov. Ao. 1681.
allerunderdanigste og pligtskyldigste troe
Tiener
Oluf Rosencranz.

Herpaa fulgte en Skrivelse til Cantsler Hr. Friderich von Ahlefeldt, saaledes lydende:

Høyvelbaarne Hr. Gros-Cantsler!

Eders Høygrevelig Excellence erindrer jeg herved paa det allertienstligste om min allerunderdanigste Begiering til H. K. M., at om H. K. M. ikke allernaadigst ville lade Sagen falde, da, naar de tilforordnede Kongelige Commissarier mig tillige med vor adelige Apologie og Erklæring skulde examinere eller paakiende, at H. K. M. dog vilde bevise mig den store Naade, at General-Fiscalen maatte intet have dermed at bestille, paa det jeg kunde undgaae den store Spot og Banrygte, som ellers dervaa vilde følge, at jeg ved hannem skulde prostitueres og udraabes over det heele Land, i Steden for den høye Gunst og Naade, som jeg mig af H. K. M. Allerunderdanigst havde forventet for den store Berømmelse,

Side 603

som jeg haver giort H. K. M. for alle andre Nationer i Verden.

Eders Høygrevel. Excellences

Kiøbenhavn d. 14. Nov. Ao. 1681.
allertienstvilligste og pligtskyldigste Tiener
Oluf Rosencranz.

Ordre

Til Commissarierne, som vare Hr. Holger Vind, Jens Juul, Ove Juul, Eyler Holk, Erich Banner og Diderich Schult, alle Geheime-Raader:

Vi Christian den femte ec. Vor synderlig Gunst tilforn: Eftersom Vores Geheime-Etats- og Justits-Raad, Friherre Hr. Oluf Rosencranz til Egholm og Enggaard, Ridder, haver i Trykken ladet udgaae og i Vore Riger og Lande divulgert et Latinsk Scriptum, kaldet Apologia Nobilitatis Danicæ contra Franciscum Irenæum, Johannem Bunonem, aliosqve infensissimos Nobilitatis hostes, udi den Intention, som han foregiver, at refutere noget, som bemeldte Autores for lang Tiid siden skal have skrevet den Danske Nation og Adel-Standen til Foragt, hvilket Vi Os, saavidt som det angaaer, Allernaadigst vel havde ladet befalde,

Side 604

dersom ikke adskillige Expressioner og andet derudi havde været indført, som ey saaledes havde blevet tilladt derudi at indføres, og i saa Maader den gandske Verden kundbar at gøres, hvis det efter Vores Elskelige kiære Hr. Faders Salig og Høyløvlige Ihukommelse derom Allernaadigst udgangne Forordninger af dato Kiøbenhavn den 6 May 1667 tilbørligen havde bleven revideret og censureret, før det i Trykken udgik. Da, som Vi derudover er bleven forarsaget allernaadigst at anbefale Vores General-Fiscal derpaa udi Vores General-Procureurs Overværelse at tale, er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I retter Eders Leylighed efter, saa snart lovlig Stævning af bemeldte Vores General-Fiscal tagen er, Sagen mod bemeldte Hr. Oluf Rosencranz for Eder udi Vores Danske Cancellie, dog inden lukte Døre, at tage, og da paa hvis Eder enten af forskrevne General-Procureuren eller General-Fiskalen proponeret eller i Rætte sat vorder, endeligen og forsvarligen at dømme, og Os siden selv Dommen, førend den afsagt vorder, under Eders Hænder og Signeter allerunderdanigst at tilstille. Dermed ec. Hafniæ den 12 Nov. 1681. Christian R. Den Kongel. Ordre til General-Fiskalen Jens Clausen, om at tale paa den Sag imellem Hans

Side 605

Hans Kongel. Majest. og Hr. Oluf Rosencranz var denne. Christian den Femte ec. Vor Naade tilforn. Eftersom Geheime-Raad Friherre Hr. Oluf Rosencranz haver i Trykken ladet udgaae, og i Vore Riger og Lande divulgert et Scriptum, paa Latin, kaldet Apologia Nobilitatis Danicæ, ec. som Vi allernaadigst ville, at Du i Vores General-Procureurs Overværelse skal paatale, og hvis Forseelse derudi af hannem kand være beganget, videre med Lov og Ret udføre: Da er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at Du herom tilforn med bemeldte Vores General-Procureur confererer, som Dig all Information om Sagens Beskaffenhed skal give, og hvorledes i samme Sag skal procederes, og haver Du hannem siden for de af Os allernaadigst tilforordnede Commissarier (hvis Navne Du af hosfølgende rigtige Gienpart af den dennem allernaadigst givne Befaling videre kand fornemme) med allerforderligste skee kand, til Sagens endelige Paakiendelse, i Vores Danske Cancellie at indstævne, og Dom over hannem forhverve. Derefter Du ec. Hafniæ den 12 Nov. 1681.

Christian R.

Ordren til General-Procureuren Peter Scavenius at underrette General-Fiskalen

Side 606

Jens Clausen udi den Sag anlangende Hr. Oluf Rosencranz, er af samme dato og forfattet i den almindelige Stiil.

De Kongel. Commissariers Stævning derimod, hvoraf en Gienpart ved 2de Cancellie-Bud blev leveret, og forkyndet den 21 Novembr. lyder saaledes:

Vi underskrevne Hr. Holger Vind til Harrested-Gaard, Ridder, K. M. Vice-Cantsler, Hr. Jens Juul Friherre af Julinge, Herre til Worgaard, Ridder, Hr. Ove Juul til Willestrup Stiftbefalingsmand over Aarhuus Stift, Ridder, Hr. Eyler Friherre af Holck til Holchenhavn og Elkiær, Ridder, Hr. Erich Banner til Øregaard, Stiftbefalingsmand over Aggershuus Stift, Ridder, og Diderich Schultz til Findstrupgaard og Hellestrup; samtlige Hans Kongel. Majests. Geheime-Raader ec. Giøre vitterligt, at have bekommet H. K. M. Vores allernaadigste Konges og Herres naadigste Befaling at kiende og domme i en Sag, som Høystbemeldte H. K. M. General-Fiscal imod Høynæble og Velbaarne Friherre Hr. Oluf Rosencranz til Egholm og Enggaard, Ridder, og K. M. Geheime-Etats- og Justits-Raad, anlangende et Skrift af Velbemeldte Hr. Oluf Rosencranz, kaldet Apologia Nobilitatis Danicæ &c. skulde udføre; da

Side 607

da haver Velbemeldte General-Fiscalen for Os ladet berette, hvorledes han sig over samme Skrift og dets Autor højiligen haver at besvære, i det Hr. Oluf Rosencranz ey alleene uden Revision og Censur tvertimod derom allernaadigst udgangne Forordning, samme Skrift haver ladet trykke, overalt divulgert, og til almindelige Boglader at forhandle overdraget, mens at han og derudi har gjort mange Digressioner, hvorudi endeel er aabenbaret, som af ham, som en Geheime-Raad og Høykongel. Tiener, burde holdes hemmelig, særdeles hvorved Sal. og Høylovlig Ihukommelse Frider. Tertii og H. K. M. nu Vores allernaadigste Herres og Konges Høypriselige Navn og Høykongel. Respect præjudiceres, item endeel fornemme Personer og besynderlig af de fremmede Nationer beskiæmmet, og tillagt Corfitz, tilforn kaldet Ulfeld, den Berømmelse, hannem som en condempneret og in Effigie justificeret Person ey sømmede, og ellers paa adskillige Steder og i adskillige Maader et og andet indført, som strider mod H. K. M. Souveraine Regiering og egen allerunderdanigste aflagde Eed, med andet meere, som General-Fiscalen for os i Retten ydermeere agter at demonstrere. Thi stævne Vi forbem. Hr. Oluf Rosencranz herom at møde for Os i Rette paa det Danske Cancellie her for Kiøbenhavns Slot førstkommende Fredag Eftermiddag, som er den 25 Nov. og da baade at medtage den paaberaabtes Beviisning

Side 608

at Bogtrykkeren mod hans Villie haver udeladt sit og Stædets Navn, hvor dette hans Skrift er trykt, desligeste den Udskrift af Adelens Apologie mod den gemeene Mand efter Christiani Tertii Formaning, saavelsom Corfitz tilforn kaldet Ulfeld, hans Brev til Adelen, at de vilde undergive dem Kongen af Sverrig, tiligemed hvis andet, han til sin Befrielse eragter fornødent, at da herom kand gaaes, hvis Ret er; det til Vidnesbyrd under Vore Signeter og egne Hænder. Hafn. d. 17 Nov. 1681.

Hr. Oluf Rosencranz tilskrev derpaa Ober-Jægermesteren Grav Reventlau følgende Brev:

Hochwohlgebohrner
Hr. Ober-Jägermeister

Ihro Hoch-Græfl. Excellence erinnere ich hiemit allerdienstwilligst seiner guten Zusage bey Ihro Königl. Majest. meinetwegen unterthänigst zu sollicitiren, das Ihro Königl. Maj. mir nicht wolle so ungnädig seyn, durch den General-Fiscal verfolgen zulassen, weil ich in meinem Gewissen versichert, und vor dem allerhöchsten Gott contestire, das ich in meinem Scripto

nicht das allergeringste eingeführet, das Ihro Königl. Majest. zu wieder, sondern ohnfehlbar verhoffet, Ihro Königl. Majest. grosse Gunst und Gnade dadurch zu erlangen, das ich Ihro Königl.

Side 609

Majest. grosse Tugend und hochpreissliche Königl. Regierung für allen Nationen in der Welt habe kundgethan. Ich bitte dienstlichst, Ihro Hochgræfl. Excellence, als einer von meinen besten Freunden, wolten mir die grosse Affection erweisen, Ihro Königl. Majest. dieses und meine hieeingeschlossene unterthänigste Supplique favorablement und allerunterthänigst zu insinuiren, welche Eure Hochgræfl. Excellence grosse Faveur und Freundschaftt ich alle Tage meines Lebens zu demeriren suchen werde, und verbleibe Eure

Hochgræfl. Excellence

Oluf Rosencranz.

Copenhagen den 19 Nov. 1681.

Det Bønne-Skrift til Hans Kongl. Majest. som fulgte med forestaaende Skrivelse var følgende:

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Jeg kand ikke noksom beklage for Eders K. Majest. min store Ulykke at være kommen i Eders Kongel. Majests. Unaade for det Skrift, som jeg dog til Eders Kongelige Majestæts største Berømmelse har skrevet, mens meget vrangeligen for

Side 610

for Eders Kongel. Maj. er expliceret, saa vilde Eders Kongel. Majest. selv naadigst eftertænke, at, om jeg noget deri havde skrevet, som i ringeste Maader kunde været Eders Kongel. Majestet imod, jeg da ikke i Steden for den høye Gunst og Naade, som jeg mig ved den store Berømmelse, jeg haver gjort over Eders K. M. havde fordristet mig til, baade at dedicere og levere E. K. M. selv Bogen allerunderdanigst i Hænde; Jeg beder derfor i allerdybeste Soubmission, at E.K.M. ikke vilde i denne høye og hæderlige Alderdom lade mig overgaae den store Despect, at jeg af Fiskalen eller Procureuren skulde tiltales og prostitueres til gemeene Rye og Rygte over det heele Land. E. K. M. vilde min høye Uskyldighed allernaadigst betragte, og ikke ved nogen Tiltale mig saa uskyldigen lade forfølge for den høye Gunst og Naade, som jeg mig ved samme mit Skrift ufeilbar og allerunderdanigst havde forventet. Jeg og alle mine resterende Aar og Alder allerunderdanigst og høypligtskyldigst i alle Occasioner vil anvende til Eders Kongel. Majests. og det Kongel. Huses troe og skyldigste Tieneste, forønskenes Eders Kongel. Majest. af mit inderste Hierte et langvarigt Liv og Levnet, og et lykkeligt Regimente! Eders Kongel. Majests. Kiøbenhavn den 19 Nov. 1681. allerunderdanigste og pligtskyldigste Tiener Oluf Rosencranz.

Side 611

Herpaa mødte Baron Oluf Rosencranz første gang for Commissionen paa Cancelliet for Kiøbenhavns Slot den 25 Nov. 1681, hvor da blev indleveret General-Fiskalens Indlæg af dato samme til Commissarierne, saa lydende:

Hoy- og Velbaarne Herrer!
Kongel. Majest. Geheime-Raader.

Efter Hans K. Majests. min Allernaadigste Konges og Herres naadigste Befaling af 12 Nov. næstafvigte, haver jeg til i Dag for Eders Excellencer ladet indstævne høystbemeldte H. K. M. Geheimes Etats- og Justits-Raad, Friherre Hr. Oluf Rosencranz til Egholm og Enggaard, Ridder, for et Latinsk Skrift, kaldet Apologia Nobilitatis Danicæ contra Franciscum Irenæum, Johannem Bunonem, aliosqve infensissimos Nobilitatis Hostes, som han under sit Navn haver ladet i Trykken udgaae, hvorudi jeg formener, at Hans Excellence høyligen haver forseet i adskillige vigtige Poster, baade imod den Lydighed og underdanig Respect, han efter sin Eed og Pligt burde at have haft for H. K. M. og Kongel. Majests. høyløvlige Sal. Forfædres højberømmelige Navn og Eftermæle, saa og imod H. K. M. Souveraine Regiering, og derhos med Haarde og skammelige

Side 612

Ord angrebet fornemme høye Personer, som enten haver været eller endnu kunde være i H. K. M. Tieneste. Ja han har understaaet sig at censurere store Herrers og Kongers Regieringer, og saasom foreskrevet alle Regentere en Maade, hvorledes de skulde forholde sig, om de ellers vel, lykkelig og sikker vilde regiere: og endelig divulgere det, som Hans Excellence, som en Geheime-Raad og Høykongel. Tiener, burde have som en retsindig og fornuftig Politicus udeladt og holdt gedult, med andet meere, som af de af General-Procureuren opsatte Spørsmåale er at see, og vidløftigen skal i efterfølgende Puncter proponeres, og af hans egne Ord klarligen demonstreres:

1. Paastaaer jeg paa Hans Kongel. Majests. Vegne, at Hr. Baron Oluf Rosencranz sig høyligen haver forgrebet mod H. K. M., i det han samme sit Skrift haver ladet trykke paa et fremmet Sted, som han siger at være Lybech, og dernest at han ikke haver ladet det her revidere af de dertil forordnode Personer; thi ved denne hans Ubetæksomhed har han ikke alleene givet Anledning, at det dermed meere er vorden kundbar, end om det var bleven trykt her, hvor det strax ved en Kongel. Befaling kunde have været supprimeret. Saa har han og tilføyet Nationen den Spot, ligesom her var ingen, som kunde trykke saadan en Bog, ja gjort Kongel. Majests.

Side 613

Undersaatte den Skade, og formeent dem den Gevinst og Fortieneste, som de ved deres Arbejde kunde nydt, om at det her maatte være trykt: At han paaskyder i sit Svar, at det er skeet for Omkostning at spare, saa kand jeg umueligt indbilde mig, at Hr. Baronen skulde være af saa slet Eftertanke, at han for saa ringe en Penge at spare (efterdi det lidet eller intet kand fraskille, enten det her eller der havde været trykt, og vel mueligt meere har kostet der end her) skulde have gjort det; thi enhver veed jo vel, at Baronen er af Midler, at han ikke saadan en utidig Sparsomhed havde havt behov, helst i en Sag, hvor han havde paataget sig at forsvare Adelstandens gode Navn og Rygte, hvilke efter hans egne Ord, ikke agte Gods og Formue ved deres Ære, ja æstimerer deres Reputation høyere end deres Liv og Blod; fornemmelig og, at han derved vilde bevise sin Taknemmelighed mod H. K. M. for mange beviiste Benaadinger, og derhos at forøge imod sig H. K. M. Naade; hvorforre klarlig heraf kand sluttes, at han alleene har gjort det for at unddrage sig den Censur, som han meente sig at være fri for, naar det ikke her blev trykt; da han dog vel vidste, at saadanne Politiske og Historiske Bøger, som angaae store Herrers og Kongers, og deres Bedrifter, ingensteds maa trykkes eller tillades at indføres i noget Land eller Rige, førend de med Flid ere giennemseete og censurerede af den Herre, hvis Stat og Væsen det kunde angaae

Side 614

Thi har H. K. M. høylovlig Ihukommelse Fridericus Tertius saa alvorlig forbudet ved sin Forordning 1667 at Theologiske, Medicinske og andre deslige Bøger ikke maatte i Trykken udgaae, førend de vare censurerede; hvor meget meere skulde saadanne Bøger og vigtigere Materie af Importance revideres, ikke alleene af Professorerne, men endog af høyere Stands-Personer, som mange gange her er practiseret, og skeet med deslige Bøger. At han har sat sit Navn paa Bogen, er skeet af den Intention, at det skulde gelinge til Baronens Berømmelse, og fordi han dedicerede H. K. M. Bogen; men deraf følger det ikke, at det var imod hans Villie, at Bogtrykkeren ikke har sat sit og Stedets Navn derhos, med mindre Baron en det efter Tilbydelse nøyagtig kand bevise.

2. Formeener jeg, at Hr. Baron en bør bevise og Navngive, hvem saa indstændig havde begiært af ham, at han dette Skrift skulde opsætte og lade trykke, helst paa den Maade og med saa mange Digressioner, som dette Skrift er fuldt af; Thi omendskiønt H. K. M. kunde have en allernaadigste Behag i, at mange ærlige og uskyldige Personer blandt Adelen bleve forsvarede imod onde Skribenteres Eftertale, saa kand enhver upartisk og retsindig Dommer lettigen tænke, at H. K. M. ikke andet kunde have end største Mishag i saadan et Skrift, hvor saadanne

Side 615

Digressioner findes, og høyligen var foraarsaget at fortryde paa, at saadanne utilbørlige og høyst præjudicerlige Materier skulde deri indføres og divulgeres, og derfor ingenlunde kunde lade det blive upaataalt. Hvad den Apologie, som Adelen imod den Gemeene Mand efter Christiani Tertii Formaning skal have ladet udgaae, angaaer, da om Hr. Oluf Rosencranz herved forstaaer den, som i Hvitfeldts Historie pag. 1460 in Fol. er indført, og er dateret i Leyren for Kiøbenhavn Tirsdagen for Visitationis Mariæ 1536 kand han af samme Historie aldrig beviise, at Christ. Tertius dertil haver formanet langt mindre holdt det for billigt; thi samme Adelens Apologie der er udgivet Aar og Dag, før Christ. Tertius blev kronet, angaaer alleene den Misforstand, som da var imellem Adelen og andre Stænder om Kong Christian den Anden som forlod Danmark, hvis det og ikke er den, da vilde Hr. Baron en fremlægge de paaberaabte Documenter. Det Baron en i sit Svar vil extendere sin Apologie til den Danske Nations Forsvar, saa sees det hverken af Skriftet eller Titulen at det andre angaaer end Adelen alleene, som de fremmede Skribentere og alleene meener med deres Skrifter.

3. Iblandt de mange og adskillige Digressioner, som Baron en gjør i dette sit Skrift, er den ikke den ringeste, naar han taler om fremmede Konger, og ligner Vores allernaadigste

Side 616

Herre og Konge ved dennem, roser endeel af dem for at formindske andres billige Berømmelse, og at viise dem, at de ilde regierer, om de ikke efterfølger deres Exempler; Her skriver Baron en, at Christ. Tertius var den allerfrommeste og beste Konge, som nogen Tiid har regieret i Danmark, hvilket bedre og fornuftigere havde været sagt, om der havde staaet en af de beste Konger, for ikke at præjudicere de efterfølgende Sal. og Høylovl. Konger, som alle saavelsom Christianus Tertius har regieret lovlig, frommelig og retfærdig. Mens Aarsagen hvorfor Christianus Tertius af Baron en tages til Exempel for alle andre, sees klarligen af den heele Fortale, hvor hans Liv og Levnet kortelig beskrives, og endelig sluttes af Hr. Oluf Rosencranz, at det var den beste Regierings Form og Maade; hvorudi det skulde bestaae, viser Hr. Baron en, fordi han gav den Adelige Stand den høyeste Ære, og begavede dem med høye Privilegier og Benaadinger; item at han brugte sine indfødde baade i Krigs og Stats Sager; item han som en fornuftig Konge godvillig underkastede sig Lovene, og derhos arbejdede at underholde Eenighed blandt de andre Stænder, med andet meere, som han i den heele Fortale, og mange

Steds i sit Skrift, af denne Materie fremfører, hvorved Baronet lægger en Grundvold til visse Maximer, han siden bruger, at, eftersom Christianus Tertius var den aller-

Side 617

beste Konge, og havde den beste Regierings Maade, saa skulde andre Konger efterfølge hannem, om de vilde regiere vel og sikker, og undflye Guds store Brede, hvilket end og klarligen sees af hans Ord Fol. 62 hvor han sætter, at Christiani Tertii høye Dyder vil med Tiden formeres hos Vores Allernaadigste nu regierende Herre og Konge, saa længe H. K. M. træder i Christiani Tertii Fodspor, og bruger saadanne Raad; Thi siger han, Herrer og Konger af Mangel af sund Fornuft tidt og ofte forblindes, saa de behøver kloge Raad ec. Hr. Oluf Rosencranz skaaner ikke heller Vores Konger, men taxerer dem pag. 69. at de gifte sig med Qvinder af fremmede Nationer og Slegter, er Kiende-Tegn af fast ubillig Regiering, og er hos uretfærdige Regentere Trældoms Instrumenter ec. og derhos raader Herrer og Konger med Godhed at paamine deres Undersaatter; Om nu Hr. Baronet, som siger selv at have skrevet som en Politicus, og i Historier verseret, har herudi handlet, som en fornuftig og god Patriot, og om han med saadanne Discourser, som ere farlige, og vidt udseende, ikke kunde give den allerfrommeste Konge høyeste Anledning til at paatale saadant, ja høylig det at lade straffe, indstilles til alle retsindige Dommere, og til Eders Excellencers høylfornuftige og retmæssige Paakiendelse.

Side 618

4) Fordrister Hr. Oluf Rosencranz sig til paa en sær Maade og at tale om Corfitz, som tilforn kalles Ulfeld, i det han kalder ham, overalt Ulfeld, da han dog vel veed, at en Mand, som er dømt fra Ære Liv og Gods, hvis Vaaben af Bødelen er brudt, og han selv in Effigie justificeret, ikke bør saaledes at tituleres; Og, om alt dette kunde være Hr. Oluf Rosencranz, som af hans Svar synes, ubevidst, saa vidner dog det samme Støtte, som af hannem allegeres, at den er opsat Corfitz til evig Spot, og Skam og Skiendsel. Ikke desmindre understaaer han sig i sit Skrift at tillegge ham adskillige Dyder, hvoraf fremmede, i hvis Hænder dette Skrift kand komme, kunde fatte de Tanker, ligesom Corfitz var skeet Uret, helst efterdi saadant paa Dommen, og der paa følgende Execution, af en Geheime Raad ved Trykken divulgeres. Ellers kand jeg ikke begribe, hvorfore Hr. Oluf Rosencranz tillegger Corfitz denne Berømmelse, at ingen var hans lige udi Forstand og Erfarenhed, færdig i Raad og Daad, var from og høflig, og derfor Kongen altid angenem, med mindre han derved tager Aarsag at vil undskylde hans Forseelser; Thi han sætter strax derhos, at Fata, og ikke hans forrædiske Tanker og Bedrifter, bragte ham i den ulykkelige Tilstand: Item det var den gemeene Mands Tale, at hans obstinate Sind imod hans Konge bragte ham i den ulykk. Hr. Baron siger vel, at Corfitzes haar-

Side 619

haarde Forehavende mod Kongen gjorde Adelstandens Vilkaar ulykkelig og mistænkelig; men saa sættes derhos saa løselig: Pronunceret skyldig at være; da, hvis han ikke vilde tale af Affecter, og ikke til Corfitzes beste, burde sat: at han efter Høyeste-Rettes Dom blev befunden skyldig, og derfor retmæssig dømt. At Hr. Baronet svarer til det 22de Spørmaal, og undskylder de Ord, At Corfitzes Sag var mørk, fordi der blev lyst af Prædikestolene om den rette Sandhed at faae at vide, saa kommer det ikke overeens med hans Ord, i det han siger: Corfitzes Sag har megen Mørkhed; det er at sige endnu; thi ellers skulde han have skrevet; Den havde, nemlig for Dommen, hvorfore og for Dommen blev bedet af Prædikestolene, men ikke efter. Mere farligt er og dette, at Hr. Oluf Rosencranz sætter, at han med Forsæt vil gaae Corfitzes Sag forbi, af Aarsag, fordi Vi, nemlig Adelstanden, hverken har ondt eller godt deraf, da han dog siden siger, at det gjorde Adelen stor Skade. Mens havde Hr. Baronet ikke været

meere paa Corfitzes Side end paa Kongens, (til hvis Ære han siger alt sit Skrift er indrettet) da havde han sagt: efterdi det er Kongens Interesse, at hans forræderske Bedrifter bliver aabenbaret, saa vil jeg melde om dem ec. Hvilket havde været bedre end at tale om hans Dyder. Jeg beed og ikke, om det nogensteds er tilladeligt,

Side 620

af en Politico og forfaren Mand i Historien, at tillegge en criminelle Mand, som saaledes har anstillet sig mod sin Herre og Konge, og derfor er dømt, nogen Dyd, som han tilforn for sit Fald kunde have havt, efterdi de alle bør formedelst hans onde Gierninger til evig Tiid at forglemmes, og aldrig meere at tænkes paa. Heraf er endnu i frisk Hukommelse, hvorledes denne Konge i Frankrige Aar 1664 lod for langt mindre Aarsage, at han med Berømmelse talte om Corfitz, relegere sin Historicum Soubiere af sine Riger og Lande, og forbød hans Bog at sælges, hvilket videre af hostrykte Dom er at see, hvilket Hr. Oluf Rosencranz ikke kand være ubevidst: hvormeget meere er Hans Kongel. Majest. nødtvungen at lade denne Sag paatale, og alvorligen straffe, eftersom det er skrevet langt værre, og af en Geheime-Raad mod sin Eed og Pligt. Herforuden sees Hr. Oluf Rosencranzes onde Hierte imod det Kongel. Arve-Huus noksom deraf, at han ey haver skammet sig at indføre denne Forrædere Corfitzes Brev i sit Skrift, hvori den høylovlige og dydefulde Konge beskyldes at have ført en immoderat Regiering, og at vilde holde alle for sine Trælle, saavel som at have været forført af fordervelige Raad: Hvilke Beskyldninger, saasom de i sig selv ere falske og løgnagtige, saa burde han som en Hoy-Kongel. Tiener og Geheime-Raad hverken havt slige Charteqver og Pasqviller i sin Eye, langt mindre ved sine offentlige Skrifter

Side 621

divulgere denne løgnagtige Beretning baade inden og uden Riget, eftersom ingen af Borgerstanden, og ere mueligt faae af Adelstanden, hannem gestændig, at have Copie af dette oprørske Brev, som han haver giemt, og her indført til sin egen Fordærvelse. Og paastaaer jeg, at Hr. Oluf Rosencranz bør fremlægge Originalen, med mindre nogen vil være ham gestændig, at den Charteqve, som han deraf kand have, er overeensstemmende med Originalen, eller og han bør at ansees som den, der selv har optænkt dette, den Sal. Konge til Beskiæmmelse.

At Hr. Oluf Rosencranz paa adskillige Steder i sit Skrift falder paa den Qvæstion om Fremmede, og holder for, at Indfødde burde i Freds- og Feide-Tider bruges for Fremmede, og derved allegerer adskillige fremmede Historicos, kunde generaliter at forstaae, passere for en Politisk Discours; men at han gaar videre frem, og skammelig beskriver fremmede Nationer, og saasom dommer om Herrer og Konger, at de ikke forstaaer deres eget Gavn, om de ikke bruger deres egne Undersaatter, er høyligst strafværdigt. Hr. Oluf Rosencranz vil vel forklare sine Ord, at han ikkun generaliter mælder om alle Nationer, saa kand jo klarlig sees af hans Ord, i det han taler om de gamle Danskes Dyd og Troskab; item allegerer om Grev Schvarzenburg under Fol. 14. at han sigter paa H. K. M. som bedre skulde befinde sig ved sine indfødde Undersaatter

Side 620

dersaatters Tieneste, end ved Fremmedes. At han jo fuldkommen er i den Meening, at de Fremmede ikke skulde bruges, udviser hans egne Ord Fol. d. 1. at Herrer og Konger sætter det for et fast og uryggelig Fundament i deres Regiering, at saavel i Freds- som i Feide-Tider skal bruges Indenlandske, som han siden pag. 68, 69, 103 videre bekræfter, og sætter udtrykkeligen, at ingen klog Herre meere forlader sig paa fremmede end paa sine egne. Jeg vil for Vidtløftigheds Skyld ikke røre meget ved denne Materie; thi det ellers fuldkommen kand bevises, at de fornuftigste Regentere har brugt, og endnu bruger i deres Raad og i Krigs-

Væsenet Fremmede, og det med største Lykke og Fordeel, ja har største Raison somme Tider at forlade sig meere paa Fremmede, end paa sine Egne, saa det ikke er ret eller billigt, saa generaliter at tale om denne Post. Men jeg vil kortelig tale om hvis Hr. Oluf Rosencranz de fremmede tillægger: Her kaldes de behielmede Harer, fordi Irenæus kalder de Danske løbende Hiorte. Saa findes saadant ikke i Irenæi Bog, saavidt i Baronens Bog deraf er indført, mens alleene-ste at Hiorte bliver satte til at commendere Lover, saa Hr. Rosencranz har selv optænkt dette Ord løbende, for at kunde bruge den Titul til de Fremmede. At de ellers beskrives, at de ikkun ere for at fylde deres Pung, ødelegge og fordervet alting, undertrykke de Indenlandske, og siden drage

Side 621

hiem til deres eget igien: naar det gaar ilde til, loper de over til Fienden: Saa paastaaer jeg at Hr. Rosencranz bør bevise saadant, saa og Navngive, hvem han meener, at de kand tilbørligen blive straffede, eftersom han skriver, at der findes i vore Tider Exempler nok deraf. Det synes, at Hr. Oluf Rosencranz i Steden for at forsvare Adelstanden i denne Apologie, gjør dem ved denne sin Maxime større Spot og Skade end Gavn, eftersom han maae jo selv bekiende, at en stor Deel af den Danske Noblesse er udsprungen af gamle Forfædre, som i forrige Tider af de fremfarne Konger ere antagne og brugte i Krigs- og Stats-Sager med god Berømmelse, hvoraf mange Exempler findes i Vores Danske og fremmede Historier. Hr. Oluf Rosencranz bliver ikke ved generale Ord, mens gaar til Exempel, og nævner, at Fridericia, Cronborg og Naschou bleve i forrige Svenske Krig erobrede, formedelst der vare Fremmede inde, som commanderede, saa er det jo alle, som have levet i forrige Krigs-Tider, vel bekiendt, at Hr. Anders Bille da Rigets Marsk, var ved Armeen i Fridericia, da den af de Svenske blev occuperet, og hvorledes med Cronborgs Overgivelse tilgik, er meere end vel bevidst; saa Hr. Oluf Rosencranz ey kand gotgiøre denne hans u-lige Beretning, mens meere med hans haarde Pen giver fremmede Skribenter Anledning igien at oprippe det Saar, som Forglemmelsens Tiid have

Side 622

havde tildekket. Her maatte vel og spørges, eftersom Baronens sætter med liden Respect for H. K. M. og Hans Majestets høylovlige Forfædres Vaaben, at hvis i forrige Tider blev vundet, med ringe Umage blev os frataget: Hvem Hr Oluf Rosencrants vil tillægge Skylden til saadanne ulykkelige Krige, enten de Indenlandske eller Fremmede; thi at skyde det hen til Lykkens Ubestandighed, kand ikke befrie nogen, som kunde være skyldig, fra andre Folkes Domme og Censur.

6. Endelig bruger Hr. Oluf Rosencranz fornemmelig og overalt til sit Forsvar, at hvis, som han har skrevet, er efter andre Skribenteres og Historieskriveres Maade, og hvis han har indført, er af deres Ord og efter de gemeene Maximer; saa kand ingenlunde det ham tilstaaes, at, omendskiønt det saaledes befandtes, som han siger, han derfor maatte have Frihed at indføre i sin Bog, hvad ham lystede; thi det er langt anderledes, at skrive en Historie eller Politisk Tractat og foreskrive Politiske Regler, end at gjøre en Apologie; der er ogsaa stor Forskiæl paa Tiderne, da andre, som han allegerer, skrev og nu han skriver. Det er og andet, at lærde Folk i Skolen og Universiteter kand disputere om saadanne Materier frem og tilbage (hvilket dog er her for nogle Aar bleven hart anseet og straffet) for at undervise Ungdommen, end at en Geheime-Raad

Side 623

naar han vil forsvare Adelstanden indmenger saa mange Politiske Discourser om gode og onde Regieringer, og derhos advarer Herrer og Konger, hvorledes de skal regiere, ja laster, naar noget forsømmes, som burde i Tide ændres: hvad Udgang Tyranner har faaet; hvorledes Undersaatter ved umaadelige Skatter og ond Regiering kand lettelig irriteres til Rebellion, og saadant med Exempler beviiser; forsægter med største Iver, dog uden billig Føye eller lovlig Beviisning, at Danmark aldrig haver været et Arve-Rige; item at de Danske holdt det for en Spot at staae under en Qvindes Regiering, som strider imod Hans Majestets Souveraine Regiering og egen underdanigst aflagde Eed, hvilket altsammen gandske intet vedkommer hans tvende Modstanderes Skrifter, langt mindre stod ham, som en Geheime-Raad vel an at fremføre saadant, og derved give all Verden tilkiende, at han ikke saa meget havde skrevet denne Bog for at forsvare den Danske Noblesse, som for at censurere, hvis han efter sine Tanker kunde holde for at være Uret i Regieringen: hvilket, som det strider imod enhver ærlig Underdans og tro Tieners Eed og Pligt, saa kand ingen andet dømme, end at Hr. Oluf Rosencranz med saadan ubetænkksom og farlig Skrift jo høylig har forseet sig mod H. K. M. Souveraine Regiering, og derfor høy Straf fortient.

Side 624

Af dette kand nu saa kortelig, og ellers af Skriftet i sig selv vidtløftigere sees, at Hr. Oluf Rosencranz haver modtvillig overtraadt og foragtet Kongl. udgivne Love og Forordninger, forkleinet endeel forrige Høylovlige Kongers, og denne vores Allernaadigste Konges høypriselige Navn, indført Exempler om forrige Regierings Form, den Kongel. her vel bragte Souveraine Regiering til Præjudice, taler foragtelig om Herrers og Fyrsters Raadgivere, og særdeles med bespottelige Ord indmenger de fremmede Nationer, hvoraf han dog ey noget haver beviist, foreskriver Regler om Skatters Indsamling, gjør uslige Beretninger om Fæstningers Erobring, indfører Corfitzes oprørske Brev, Hans Kongel. Majestæts meget høylovlige Ihukommelses retsindige og høypriselige Regiering til Foragt; Taler om bemeldte Corfitz hæderlig, og roser hans Dyder, som dog for hans forrædiske Gierninger retfærdig er condemneret og justificeret, imod ald Ærekiærhed til sin Konge og Fæderneland: Holdt og havde saadanne forbudne Breve og Charteqver i sin Gemme, og dennem uforskammet den gemeene Verden aabenbarede, i sit Skrift gjør farlige og vidtudseende Digressioner om Tyranners ulykkelige Tilfælde, og at ond Regiering giver Aarsag til at Undersaatterne rebellerer, med andet meere, hans Skrift er fuld af; hvilket hannem som en Geheime-Raad og Høy-Kongel. Tiener, der haver svoret Kongen og det Høy-Kongel. Arve-Huus,

Side 625

med Liv og Blod at fordædige H. K. M. Souveraine Regiering og absolutum Dominium, ey sømmede og burde: Sætter derfor paa Høystbemeldte H. M. min allernaadigste Herres og Konges Vegne i Rætte, at, saasom Hr. Oluf Rosencrantz med saadan sin utilbørlig Forhold haver forgiet sin allerunderdanigste Eed og Pligt, og selv derved gjort sig uværdig ald den Ære og Værdighed, som han i en eller anden Maade af sal. Høylovlig Ihukommelse Friderici Tertii og nu vores Allernaadigste Herre og Konge Christian den Femte er confereret, bør andre til Exempel og Afskye, at degraderes fra sine Titler og Bestillinger, samt have sin Ære og Boes Lod forbrødt, og dernest af H. Kongel. M. Riger og Lande forvises: Hans Bog, neml. Apologia Nobilitatis Danicæ ved offentlig Placat forbydes, og alle Exemplarier, hvor de findes, at indleveres. Derforuden formener jeg, at som Hr. Oluf Rosencrantz har høylig forseet sig imod de fremmede Nationer, og dennem paa Ære og Lempe angrebet, han og bør dennem, som nu findes i H. M. Tieneste, være sig Betiente ved Staten og Regieringen, som og i Krigen, om han ellers dennem haver meent, at gjøre tilbørlig og fornøvelig Satisfaction, efter de gode og

Velbaarne Herrers Skiønnende og Kiændelse; og er paa Høystbemeldte H. K. M. min allernaadigste Konges Vegne om alle disse Poster deres

Side 626

retmæssige og forsvarlige Dom uden Ophold begierende.

Kiøbenh. den 25 Nov. 1681.
Hans Kongel. Maj. bestallter
General-Fiskal Jens Clausen.

Aar 1681 den 8 Dec. reyste Hr. Oluf Rosencranz fra Kiøbenhavn til Egholm.

1682 den 8 Jan. kom han derfra til Kiøbenhavn; Den 13 Jan. herpaa Kl. 11 mødte atter Hr. Oluf Rosencranz for Commissionen paa Cancelliet.

Den 18 Jan. blev han igien tilsagt at møde om Morgen for Commissarierne, og derpaa den 19 Kl. over 10 mødte for Commissionen.

Hans Indlæg som han lod oplæse for Commissarierne var saaledes forfattet:

Høynædle og Velbaarne
Herrer Geheime-Raader!

Eftersom der lader sig finde udenlands adskillige Calumnianter, som Tiid efter anden fast uden Afladelse med største Spot og Despect angriber vor Danske Nation, og i sær Adelstanden paa vor gode ærlige Navn og Rygte, og enhver ærlig og genereux Mand, af hvad Stand og Condition han være kand, intet heller ønsker,

Side 627

end at maintainere sin Reputation og Uskyldighed imod saa mange grove Lyder og Laster, som de Os til vor og til vores Forældres og Forfædres Æres og Renomees Forfleinelse saa uforskammet beskylder og beskriver: Da til at refutere og giendrive saadanne Calunmianter grove Bagvaskelser, hvormed de Os over al Verden i deres offentlige Skrifter saa baardelig og haanlig prostituerer, og, til at forekomme, at, de med saadan Calumnie og Bespottelse imod os ikke herefter saa dristig og uforskammet skulde continuere, jeg tilforne var forsikkert, det ikke skulde mishage vores allernaadigste Herre og Konge, at Hans Kongel. Majestets kiære og tro Undersaatter med saadanne uforskammede Calumnianter forsvarede deres Ære, gode Navn og Rygte, eftersom det ikke kunde geraade H. K. M. Selv til nogen Reputation, om hans Undersaatter og Noblesse i hans Lande og Riger skulde befindes at være saadanne Coujoner og med de Lyder beladne, som ikke større til en hæderlig Nations Beskiæmmelse kunde optænkes; Da, efterat jeg mig til vores Apologie mod dennem at forfatte havde resolveret, og dertil behøvede en Præfation, vidste jeg den intet bedre at kunne angaae, end at jeg i Henseende til de mange høye og store Belgierninger, som H. K. M., min allernaadigste Herre mig beviist haver, (hvorfore jeg H. K. M. aldrig noksom kand fuldtakke, og imidlertid ingen Occasion sig præsenteret, hvorved jeg i virkelig Tieneste har fundet bevise det, som jeg

Side 628

gjerne havde ønsket) H. K. M. min allerunderd. og pligtskyldigste Taknemlighed endelig har søgt Leilighed ved denne Apologie at give H. K. M. et øyensynligt viist Tegn og Prøve af min allerunderdanigste og pligtskyldigste Affection til at gøre Høystbemeldte H. K. M. høye Kongel. Dyder og glørværdige Qvaliteter kundbar for alle Nationer i Verden, som Apologien det vidtløftig udviser: Qvod sua Majestas sit devotæ Pietatis, justitiæ, bellique & pacis, omniumque Regiarum virtutum fulgentissimus Splendor, nemlig at H. K. M. er en meget gudfrygtig, from, retfærdig og forstandig Herre, højbegavet med alle de Dyder og Qvaliteter, som hører til saadan en Stormægtig Potentat og Konge i deres høieste Flor og Glands, og som i saadan hans høye og mægtige Souverainite anstiller sig med saadan en Moderation i alle sine Actioner, som neppelig skal findes hos nogen Herre og Konge, som har saadan høj absolut Dominium, som H. K. M.; nævner ham ogsaa derhos Kong Christian den Femte og Gode, og at H. K. M. med saadan Sinds og Hiertens Fromhed af Gud og Naturen er begavet, som Apologien videre formelder; derefter beskriver jeg ham og af hans store Animosite, Videnskab og Erfarenhed i alle baade civile og Militaire Sciencer, og at H. K. M. selv om sin store Kongel. Genereusitet og heroiske Tapperhed haver givet øyensynlig Prøve for den gandske Armade i den sidste Kriig, da

Side 929

Hans Kongel. Majest. selv som en meget Martialske Herre og Antesignanus førte Armeen imod vores Fiender, og ikke alleene som en tapper Anfører gav sig for i Spidsen imod Fienden, men endogsaa som den allerringeste Soldat paa det alleryderste med Kaarden i Haanden vovede sit Kongel. Liv og Blod, som mit Scriptum det vidtløftigere udfører Fol. 3. H. K. M. til største Berømmelse for al Verden. Hvilket altsammen, saasom det i sig selv her for os er kundbar og vitterligt, saa haver jeg og saadan H. K. M. store Ære og Berømmelse for alle andre Nationer i mit offentlige Scripto ladet referere, og langt videre til H. K. M. høye Reputation udsprede, end nogen anden enten af H. K. M. egne Undersaatter, eller andre fremmede for mig nogen Tiid tilforn gjort haver; og derfor i Slutningen af Præfationen forønsker H. K. M. at den allerhøieste Gud vilde forunde H. K. M. længe at leve og regiere over os, med saa stor Prosperitet og lykkelig Fremgang i alle sine Idrætter og Forehavender, som H. K. M. sig ikke selv høiere kunde ønske og begiære; og at H. K. M. Navn og berømmelige Ihukommelse maatte være til det Kongel. Huses og deres Generation samt Posteriteten til Berømmelig Afmindelse, Hans Majests. Exempel at efterfølge; Og endelig slutter jeg Præfationen med disse Ord: Salve Rex Christiane fulgentissimum nostri hujus arctoi orbis Præsidium & Ornamentum: Hil

Side 630

være Christian den Femte disse Nordiske Rigers Ornament og høieste Beskiærmer; Hvorved jeg og allerunderdanigst havde formodet min allernaadigste Konges og Herres sædvanlige høye Kongelige Gunst og Naade imod mig fremdeles at conservere og forøge. Jeg og hermed contesterer for den allerhøieste Gud i Himmelen, at mit fulde Forsæt og Tanker ikke andet har været (det som og i Apologien af alle, som i saadanne Skrifter ere kyndige og erfarne, kand sees og mærkes) end at jeg det fuldkommelig haver forfattet til H. K. M. høyerømmelige Ære og Reputation, og til vores Danske Nations Calumnianters grove og uforskammede offentlige Bagvaskelser at refutere. Mens efterat jeg med allerstørste Veemodighed og Bekymring haver fornummet i Steden for den Høy-Kongel. Gunst og Naade, som jeg mig derved allerunderdanigst havde forventet, formedelst (som jeg allerunderdanigst formoder, skal befindes, at mine Ord ikke saaledes ret ere fortolkede, som jeg dennem skrevet haver) samme mit Scriptum i Unaade er bleven optaget, og at jeg derudover for Eders Excellencer er indstævnet efter General-Fiskalens Begiæring at svare paa efterfølgende Poster:

1) At jeg mig skal have forgrebet imod H. K. M. naadigste Forordning, at jeg haver ladet trykke Apologien udenlands, og at General-Fiskalen ikke, som han siger, kand indbilde sig, at

Side 631

jeg for saa ringe en Penge at spare, som det meere kunde koste her end der, skulde lade det trykke udenlands, da er det fuldkommen vist, at jeg for Omkostninger at spare baade paa Papiret og Trykkeriet, som er tredobbelt saa dyrt her som der, lod den trykke i Lybech: og kand han ikke gjøre til Intet, at enhver jo sparer sine Midler, det beste han kand; Saa vilde jeg og ikke gierne, at saadant skulde udraabes her hos os, før jeg kunde levere H. K. M. den selv i Hænde, des større Gunst dermed at fortjene; og at han beretter, at Politiske Bøger, som angaaer store Herrer og Konger eller deres Bedrifter, ingensteds maa trykkes eller indføres i noget Land og Rige, førend de ere censurerede, da skal tvertimod befindes og bevises, at mangfoldige, ja de fleste Bøger udenlands trykte, Herrer og Fyrster og deres Bedrifter angaaende, baade her og i andre Riger og Lande indføres, som ikke ere censurerede; og iblant andre, som jeg kunde nævne, vil jeg her for Vidtløftighed at forbigaae, melde disse: nemlig Orbem imperantem Hornii, som beskriver alle Herrer og Kongers og alle Landes og Rigers Stat og Regimente; Item Brachelii og Thaldeni Opera om det samme; it. Diarium Europæum, Florum Germanicum og mangfoldige andre baade Hornii og Buthornii Bøger; Item alle vores egne Skribenteres, neml. Pontani, Meursii Historia Danica, som alle ere trykte udenlands, uden nogen Censur, enten her

Side 632

eller udenlands. Ikke heller befindes vores Antagonistes Bunonis, som os saa uforskammet har calumnieret, hans Bog, som er indført her i Landet, nogensteds at være censureret: Belangende den Kongel. Forordning, som skal være udgaaet 1667 at Theologiske og Medicinske Bøger ikke maae i Trykken udgaae, førend de her i Riget vare censurerede, da formelder Forordningen ikke om andre Bøger end de, som bliver trykte her i Hans Kongel. Majestæts Riger og Lande, hvilket bevises med mange Bøger, baade Doctor Thom. Bartholins, Doct. Simon Pauli, Hieronymi Trachetæ Regenten-Staat, item adskillige Brunsmanni Bøger, og mange andre fleere, som siden den Tiid paa adskillige Steder udenlands ere trykte, og hverken her eller der censurerede; mens at Bogtrykkeren ikke har sat sit Navn og Stedet derunder, var mig aldeles imod, som bevises med Bogtrykkerens, og en andens derhos, egne Skrivelser og Undskyldninger, som her fremvises.

2) At der jo mange har begiert, at vores ærlige Navn og Rygte imod de Bagvaskere, som os Tiid efter anden i deres Skrifter saa haardelig angriber, maatte forsvares, skal vel ikke kunde nægtes. Vel kand jeg med Sandfærdighed nævne mange, som det af mig haver begiert, saa er dog at befrygte, at endeel af dennem det ikke skulde torde vedgaae, i Consideration af det, som

Side 633

mig nu derover vederfares; Dog er det ikke skeet i nogen Samqvem, men Tiid efter anden, naar saadanne slemme Skandskrifter faldt i Tale; Mens ey paa hvad Maade jeg den skulle forfatte. Saa kand og vel ingen bære Tvivl om, at alle og enhver af generaux Stand og Extraction jo gierne vilde have sit ærlige Navn og Rygte forsvaret, og skal ikke befindes, at jeg nogen Digressiones i mit Scripto haver giort, uden de, som kommer overeens eller tilhører Materien, som Apologien indeholder, og tilforn af de fornemmeste Historicis haver været skrevet, og for ald Verden divulgert, og det efter alle Politiske Skribenteres Viis og Maneer, som almindelig tillegger Moralia og Exempler, og i al Methode er brugelig Methodus tractandi ab Exemplis.

Det samme og alle vores fornemste Skribentere tilforn haver gjort og skrevet. Apologien er og en Politisk og Historisk Materie, angaaende Kong Christianum 3tium, hvorudi jeg og med allerstørste pligtskyldigste underdanigst Respect H. K. M. store Roes og Berømmelse har indført, og intet divulgert, som kunde tænkes H. K. M. min allernaadigste Konge og Herre at kunde være imod. Den Adelige Apologie, som i Christiani Tertii Historie er indført, befindes baade af Skrifter og Traditionibus at være skeet ved hans egen Tilskyndelse og Tilladelse, hvilket og deraf kand sluttes og fornemmes, at H. K. M. den Gang selv var hos

Side 634

hos dem i Leyren, der den udgik, Apologien og alleeneste var forfattet imod hans Competitorem og dødelige Fiende Greven af Oldenburg, som Adelen i den samme alleenest besværer sig over, saa kunde han ikke heller holde for ubilligt, det som han gierne saae og tilstædede, helst eftersom det og var Juris Naturæ, at forsvare sit adelige Navn og Rygte, mens enten han den Gang var kronet eller ikke, var han dog, og i Apologien kaldes, deres Konge. Udskriften deraf som begiæres er ligelydendes med den trykte, og ere begge exscripta; thi Authenticon maae findes blant Rigens Archiver; Hvor den høyeste Stand i et Rige foragtes og beskiammes, kand og derved de andre Stænder, og Nationens Reputation ikke lidet svækkes og forminskes, at man nok tidt og ofte maae høre foragtelig tales baade her og paa andre Steder om de Danske; hvorved og forstaaes den Danske Nation, som nylig befindes at være skeet.

3. Jeg formener mig ikke i nogen Maade at have forseet, at jeg har lignet H. K. M. vores Allernaadigste Herre og Konge ved den frommeste Konge, som Historien formelder at have regieret tilforn i Danmark, neml. Kong Christianum Tertium, og det af den Aarsag, at H. K. M. baade i Navnet og Fromhed ham meest lignede, som min Apologie det videre forklarer; mens langt meere søgt mig Hans Maj.

Side 635

høye Gunst og Naade dermed at forhverve. General-Procureuren, og Fiskalen siger, at jeg skal have sadt Kong Christianum Tertium til et Exempel for alle andre Konger, befindes ey saaledes i mit Skrift, mens at jeg har lignet ham for hans Fromhed med vores nu regierende Allernaadigste fromme Arve-Konge og Herre; Thi det er tvende u-lige Ting, at ligne en ved en anden, og at sette en til Exempel for en anden. Comparatio non potest extendi ultra suum Tertium. Jeg og ikke heller med en god Raison kunde sætte Kong Christianum Tertium til et Exempel for vor nu regierende allernaadigste Herre og Konge, eftersom H. K. M. selv befindes at være begavet med alle de Kongel. Dyder og Qualiteter som fulgte Christianum Tertium i sin Tiid, hvilket jeg og i min Apologie har indført og beskrevet, og jeg derfor ikke heller har sat Kong Christianum Tertium til et Exempel for vor Allernaadigste Herre og Konge, som ved fine egne Kongel. Dyder selv best kunde tiene alle andre Konger og Regentere til Exempel, H. K. M. Fodspor at efterfølge. General-Procureuren og Fiskalen beskylder mig, fordi jeg skal have roest Christianum Tertium alt formeget, og derved formindsket de andre Kongers Reputation, da haver vores Historicus Stephanus Stephanus roest ham langt høyere, og over alle Konger, som nogen Tiid har regieret i Europa, med disse Formalier: Regum omnium,

Side 636

qvi unqvam in Europa floruerunt, fanctiffimus, auguftiffimus, fortunatiffimus v. Steph. i Christiani Tertii Historie pag. 113. nemlig: den helligste, høyeste og høysaligste Konge, som nogen Tiid havde regieret i Europa, da jeg dog ikkun har roest ham over alle forrige Konger i Danmark. Saa har jeg dog ikke des mindre med underdanig største Respect og Veneration

omgaaet de andre Kongers Roes og Berømmelse med disse Ord: Cujus qvamvis virtutes & præclaram imperii administrationem follicite nec commérito deprædicare debeam, tamen nihil derogatum velim reliqvorum laudatiffimorum & Daniae Regum prænitentibus confpicuis & gloriofis gestis: At jeg herved intet formeener i ringeste Maade at vil have betaget nogen af alle de andre høyløvlige Konger i Danmark deres høyforskylte Roes, Berømmelse og glorværdige Bedrifter, som sees af Præfationen. Ey heller befindes jeg nogensteds har skrevet: De ilde regiere, som ikke efterfølge andre Kongers Exempler: Ey heller var det den beste Regierings Form og Maade, med hvilken Christianus Tertius regierede: Ey heller som han der tillegger andre Konger skulde efterfølge ham, om de vilde regiere vel og sikker, og undflye Guds store Vrede, eller gjort nogen Underskeed paa nogen Slags Regiering; hvilket altsammen skal befindes at være General-Procureurens egne Ord: cum itaqve ad hanc facratiffimæ Politiae op-

Side 637

timiqve regiminis formam & normam omnes Reipublicæ Danicæ partes redegiffet, Saa er min Mening det, som Historien og om Christianum formelder, efter at Riget udi al Politie ved udvortes Krig havde en Tiid lang været i største Forvirring, forligte han Stænderne med hverandre, indstiftede gode Love og Forordninger, afskaffede de Catholiske Bisper, og bragte Riget under den Lutherske Religion, som ingen Konge for ham gjort havde, og derfor vel med rette maa siges paa de Tider at have bragt Riget og Regieringen i en meget god Form og Skik igien. Jeg har dog ikke skrevet at det var den beste Form og Maade, som han regierede med, og at der var ingen bedre, thi det og er enhver bevidst, som i det Latinske Sprog er kyndig, at man i alle Berømmelser, mesten sætter udi Stilen Superlativum pro Positivo, som for Exempel: naar jeg vil sige det er en god Mand, bruger Mand i Stilen meest Superlativum og sætter optimus vir det er den beste Mand, en god Tiener optimus servus, endog de ikke kand være de allerbeste, men mange bedre: item vir doctiffimus, den lærdeste Mand, i Steden for en lærd Mand; Prudentiffimus den forstandigste, i Steden for en forstandig Mand, endog der kand findes mange langt lærdere og forstandigere, mens alt faadant er den Latinske Stils Idioma og Rettighed. Saa paastaaer han og herhos at jeg skal have holdt Christianum Tertium for den from-

Side 638

frommeste Konge; fordi (som han siger) at han gav Adelen store Benaadinger og Privilegier &c. hvilket aldrig har været enten mine Ord eller mine Tanker, som Apologien selv udviser. Ey heller har jeg nogensteds skreven (som han her saa vrangelig indfører) disse Ord: Eftersom Kong Christiani Tertii var den allerbeste Regierings Maade, saa skulde andre Konger efterfølge ham, om de vilde regiere vel og sikker, og undflye Guds store Vrede. Jeg haver vel sagt at vores allernaadigste Arve-Herre og Konge træder i Christiani Tertii Exempel i Hans Regiering, hvilke Ord og Connexion jeg aldrig har forfattet i mit Scripto, mens General-Procureuren paa adskillige Steder baade taget fra og lagt til, saa at der fast ikke skal findes en eeneste Linie i denne hans Connexion, som følger mit Scriptum Ord fra Ord, item paa mange Steder explicerer mine Ord anderledes, end de i Apologien ere forfattet; iblandt andet at jeg skal have skrevet, at Herrer og Konger af Mangel af sund Fornuft ofte forblindes. Da ere mine Ord disse: Sicut omnis Prudentia humana anceps, lubrica & ambigua est, perpetuisque fulcris & subsidiis eget, ita qvoqve Principum animi fanioris defectu judicii non raro errorum caligine involvuntur, neml. faasom man intet kand forlade fig paa nogen Menneskelig Forstand og Forsigtighed i Verden, som saa ofte mislinger, og altid behøver Hielp og Støtte, at og Herrer

Side 639

og Fyrster er det samme undergiven, og tidt farer vild i deres Tanker; hvilket jo er almindeligt hos alle Mennesker, baade høye og lave i Verden, at man ofte farer vild i fine Tanker, og derfor tit behøver gode Raadgivere; thi i hvor skarpsindig een og maae være, haver man dog i høye vigtige Sager Raadgivere fornøden, efter den almindelige Politiske Maxime: At det hører Herrer og Regenter til at fee med manges Øyne, og høre med manges Ørne, og tage Raad og Hielp af mange, som Savedra og andre det og mærkelig beskriver. Alt det som jeg har indført om Christiano Tertio, haver jeg uddraget af andre vores lovlige Skribentere, hvilket jeg og i mit Svar paa de mig af General-Procureuren forhen overleverede Interrogatoriis udførligen og Stykkeviis har afbeviist.

Han siger ogsaa, at jeg ikke skaaner vore Konger, men taxerer dem, at de gifter sig med Qvinder af fremmede Nationer. Det skal aldrig findes, at jeg nogen Herre og Konge i mit Skrift har taxeret, men til at forklare imod Bunonis Skrift Aarsagen, hvorfor vores Fædre og Stænderne i Danmark ikke har vildet antage Konger af fremmede Nationer, er bevisliggiort med adskillige Argumenter, iblant hvilke findes dette, at de frygtede ved Herrers og Fyrsters Udvalgelse af fremmede Nationer, og Jndgang her i Riget og til Regieringen, at skulle komme fra deres gamle

Side 640

Skik og Sædvane, som Johannes Magnus det beskriver om Alberto Megapolinenfi, saa og Meursius og Pontanus udi Svenonis Tertii Historie, saa at hverken de andre vores Historici, eller jeg (det GUD forbyde) nogen deri har taxeret, hvorføre jeg og formoder, alle disse Connexioner at være mig aldeles u-præjudicerlige, mens at han bør at følge mit Scriptum, og Contextum Ord fra Ord, Linie fra Linie, og hverken tillegge eller fratage, som findes han der har gjort, om han mit Scriptum vil beskylde, hvilket han aldrig med rette skal kunde giøre, og naar han mit Scriptum Ord fra Ord forfølger, og ret explicerer, formoder jeg ikke i ringeste Maader skal findes, jeg mig saaledes har forseet, at jeg derfor skulde beskyldes langt mindre straffes.

Alle de som har skrevet om Corfiz, og i Trykken ladet udgaae, kalder ham Ulfeld, og den Plads hvor hans Gaard stod kaldes Ulfelds plads, og Støtten hvorpaa staar tegnet Corfiz W. F. Ulfelds Støtte; item i Kiøbenhavns Stads Grund-Tart og Matricul sættes udtrykkeligen Corfiz Ulfelds plads, og den som haver skrevet den Skandskrift, nævner ham Ulfeld, saa fik jeg og at svare med lige Navn, ellers kunde ingen forstaaet, hvem det var.

Hans Sag holdes for mørk, ikke saavidt den Høyeste-Ret befandt den, men saavidt hverken

Side 641

den Høyeste-Ræt, eller nogen i Landet, kunde penetrere, hvem der var i Conspiration med hannem; Saa forklarer mine Ord in Apologia, at vi os intet med hans Sag ville befatte, eller have med at bestille, mens alleene taler om, at Adelen blev høy fordagt i samme Forræderie, som han begik, og var saa forblømmet i Kiøbenhavn, at der blev holdt Bøn i alle Kirkerne i Kiøbenhavn, at GUD ville aabenbare dem, som havde været i Forræderiet med ham, og ikke endnu ere komne for Lyset, item Posten optaget og Brevene aabnede, til at fornemme, hvem der havde været i Ledtog med ham i samme Forræderie, vi og derfor maatte forfatte vores Apologie, som offentlig gik i Tryk. Ellers at han jo var en forfaren Mand (som Scriptum formælder) og from baade imod fine daglige Betientere, og andre fattige Folk, var alles Ord og Tale, og derfor meget elsket, og afholden af hans Kongel. Maj. selv, og ophøyet til store Bestillinger: Saa at jeg derfor har beskrevet ham saadan, som han var, førend han begik det Forræderie, nemlig: at han var en from og forfaren Mand, og derfor meget elsket og afholden af H. K. M., som og for den Skyld idelig og altid baade aarlig og silde havde ham for sig; men mange forfarne og fromme Folk findes nok at have gjort Forræderie, og andet Galenskab,

som mange Exempler udviser allevegne i Verden. Saa at mange høye Betientere, som siden har forseet sig, og

Side 642

blevne criminelle og ereqverede, efter Executionen ere blevne roeste og berømmede af deres forrige Dyder, bevises med de fornemmeste Skribentere i Verden, saasom og den vidtberømte Franske Historicus Comminæus høyligen har berømt og roest den store Connestable Saint Pauli Frankrige, efter at han for fine Misgierninger var bleven halshuggen i Ludovig den Ellevres Tiid; item Thuanus i fine Skrifter tillægger mange fornemme høye Personer, som bleve criminelle, og vare rettede, enhver deres Berømmelse efter Executionen. Særdeles ogsaa le Duc de Guise, som Henricus Tertius lod aflive. Item Biron, som var Marechal de France hos Lundorf, efter at de alle vare justificerede. Item de pontis, som nyelig har ladet sin Bog udgaae til Paris, i høyeste Maader berømmer le Duc de Mommerance, som hans Fader Kong Ludvig den Trettende lod rette. Saa har og Marinborg, som er Kongens af Frankrige egen Confessionarius og en Jesuit, nyelig roeset Lutherum og Philippum Melanctonem, som han holder for Kiætttere, Item mange andre Exempler, som her kunde indføres om dem, som ere roste under Executionen. Endelig og i den Bog, som for stakket siden udi Kiøbenhavn i Trykken er udgaaet til Corfitzes store Beskiæmmelse, og udsat baade paa Latin og Dansk, kaldet Corfitz Ulfelds listige Practiqver, roses han og i mange Maader af fine store Dyder og Qualiteter

Side 643

med disse Ord: „Alt det som en Statist og Hofmand vel sømmer, var hos denne Mand over ald Maade berømmelig; af Herkomst var han ypperlig og ædel, af Statur høy og anseelig, af Gemyt Heroisk og mandig, af Myndighed og Magt stor hos alle, og den berømmeligste for sin Klogskab, hvorfore Christianus Quartus ophøiede ham over alle andre i Riget, gjorde ham til Rigens Hofmester og Premier Minister &c. Item ja endog hans Navn var tilforn alle Mand saa bekendt og angenemt, som enhver er fit eget., Jeg og ikke har fornummet nogensteds at være forbuden, at beskrive en Mand med de Qualiteter, som han har havt førend han begik saadant et Crimen, fornemmelig eftersom saadant Forræderie ikke kand betage nogen, at de jo kunde have været fromme og forfarne Folk, førend de havde angaaet saadanne grove Forseelser; mens ingenlunde i al Evighed approberer jeg de hans forrædiske Actioner, som han siden slog sig til, mens langt meere siger pag. 38, at han blev dømt skyldig propter atroces in Caput Regium Machinationes, item quod acerbam & inauspicatam illum præcipitem egerint fata: vindicta divina conditionem, som er paa Dansk: at han blev dømt skyldig for slemme Practiqver, imod H. K. M., og derfor af GUds Fortornelse fik et ulykkeligt Endeligt. Jeg har og tillagt ham pag. 38 og 39 flere Lyder: end de han blev dømt for, nemlig stor Stolthed og Overmod

Side 644

imod sin Herre og Konge, og raader andre, iligemaade høye og kloge Betientere til at fee sig bedre for, og med tilbørlig underdanig Ære og Respect at anstille sig imod deres Øvrighed, og for alting at forlade sig paa GUD, og en god Samvittighed, og fee til, at de kand nyde deres Herrers Gunst, som de tiener, som de pligtig og skyldig bør at gjøre. Disse ere jo mine egne Ord og Formalia, pag. 39. Item og, at det Forræderie som han gjorde, ikke kunde regnes vor gandske adelige Stand til onde. Om derfor Kongen i Frankrige haver relegeret la Soubiere for han haver roest Corfitz, eller for han sig hans Sag og Beskyldninger alt for nær haver antaget, og anderledes derom dømt, end han burde, det gaar mig intet an; men vitterligt er det, at baade før og nu siden til Paris er udgaaet i Trykken Bøger, hvori høyligen roses og berømmes de,

som ere blevne erequerede for Criminelle Sager, som bevises med forbemelte de Pontis. Thi efter den almindelige Regel af alle Skribentere heder det: Etiam virtus in hoste laudanda.

Belangende Copie af Corfitzes Brev af 11 Aug. 1656, da haver jeg det af redelig Intention indført; thi saasom jeg formeente, at selve samme, som jeg og vist troer, at alle andre fornuftige Mænd dømmer og formeener, at det ikke kand komme nogen Herre og Potentat udi ringeste Maade til Despect og Præjudice, at en Landflygtig

Side 645

flygtig Person, som for sin Forseelse er undveget Lande og Riger, dennem ilde eftertaler, mens at det derimod var Høystbemeldte H. K. M. til langt større Ære og Reputation, at samme Brev blev indført, paa det enhver deraf kunde erfare, at hans Undersaatter ved Hans Kongel. Majests. gode og milde Regiering elskede hannem saa høyt, og bar saadan allerunderdanigst største Kiærlighed og Affection til H. K. M. at alle de store Løfter u-anseet, som Corfitz gjorde dem paa Hans Maje. Vegne fra Sverrig, de dog ikke vilde forlade deres gode Herre og Konge; saa at samme Skrivelse baade til H. K. M. glørværdige Respect, saa og til Vidnesbyrd om hans gode og milde Regiering, og Affection af hans kiære tro Undersaatter, og til det visseste Argument til at bevise vor Troskab imod vor allernaadigste Herre og Konge, imod den store Utroskab, som Calumnianten os saa grovelig har tillagt, er bleven indført, men jeg og fuldkommelig har beviist, at Corfitz i samme sit Brev løgnagtig havde beskyldt den sal. Konge, qvod esset immoderati imperii pag. 41. hvilket jeg imod hannem har refuteret, og til intet giort i mit Scripto med disse Ord: nos moderati Regis regimine & clientela, imperante Friderico Tertio, usus, neml. at høysalig Jhukommelse Kong Friderich, som en from og god Konge, regierede frommelig og vel over os. pag. 85. Jeg har og i høyeste Maader berømmet H. K. M. for hans gode og milde Regiering, som mit

Side 646

mit Skrift allevegne udviser pag. 85. 105. 110 og 111, mens Originalen deraf at fremlegge, vil jeg ikke formode nogen retfærdig Dommer mig skal tilkiende, eftersom Brevet mig ikke blev tilskrevet, men Commissarierne; og at derfor en umuelig Ting ikke bør æskes. Samme Brev findes og i Trykken indført i Aizema, Tom. 8, pag. 926, som herhos fremvises, og troer jeg vist, at samme Brev Ord fra Ord skal være indført iblant de Acter, som indfaldt i Krigs-Tiden; eftersom i den Tydske Floro er indført den Oration, som Grav Slippenbach gjorde samme Tid, og i samme Meening, at de vilde give dem under Kongen af Sverrig, og falde fra Kongen i Danmark. Og den Svenske Ober-Krigs-Commissarius Vildsmand holdt ligesaadan en Oration for alle Stænderne i Randers, eenslydende med Corfitzes Brev.

5) General-Procureuren beskylder mig her, og fører i sine Interrogatoriis, og skal have skrevet, at Konger og Fyrster bør at bruge deres indfødde i Freds og Krigs-Tider, og ikke fremmede, hvor han og, lige faavelsom paa andre Steder, har forvent mine Ord, som ere disse: qvienim bene fentiunt Reges & Principes, hoc pro folido afferendi Regiminis fundamento ponunt, hvilke mine Ord ikke ere, at de det bør at gjøre; Thi jeg kand ikke foreskrive nogen, hvad de bør gjøre, men at de holder det for en

Side 647

ret Maxime, hvilket ogsaa H. K. M. vores Allernaadigste Konge selv gjør med sine National-Folk og Regimenterne her i Landet. Og faasom enhver Armee bestaaer af adskillige Nationer, og jeg dog ikke har indført enten et eller andet fremmet Folk, men generaliter formælder om alle Nationer, og statuerer det samme, fom alle Statister og in re Politica forfarne Mænd for mig giort haver, at enhver Herre og Fyrste langt meere kand forlade fig paa sit eget National-

Folk, som fægter for deres egen Herre og Konge, for deres Fæderneland, og for deres Hustruer og Børn, Gods og Formue, end paa fremmede gevorbene og udlandske, som alleene fægter for Penge. Og som iblandt alle Nationer i Verden af den Militaire Orden findes mange brave behiortede Cavalliers og Soldater, faa kand og ikke nægtes, at iblant alle Nationer og findes andre ubehiortede. Og eftersom Calumnianten kalder vor Danske Nation cervos fugaces 3: forskrækkede og flygtige Hiorte, saa kand de og derfor billigen have mig undskyldt, at jeg af de, som af den Militairske Orden kunde befindes at være ubehiortede, af andre Nationer tilegner det famme Prædicatum, galeatos Lepores behielmede Harer, dog enhver Cavallier og Soldat hermed aldeles umeent. Og at jeg endelig herudi har fulgt den famme Meening, som alle andre, der Historiske og politiske Materier har tracteret, at man fig best kand forlade paa fine egne National-

Side 648

Folk, er en vis Regel in omni Politica, som bevises af Tacito, Livio, Machiavello, Lipsio og mange andre, som mig og gierne erbyder udførligen at demonstrere og bevise; jeg og ikke har statueret, at man ikke skal bruge fremmede Nationer til Militairisk Tieneste; thi saasom ingen Militairisk Herre, til Kriig at føre, kand undvære fremmede Nationers Hielp og Assistance, saa er dog raadeligt, at deres største Magt bestaaer i deres National-Folk, og overgaar andre fremmede, og gevorbene Nationers Hielp, saasom Livius, een af de allerbeste Politicis, derom udtrykkeligen formelder. Hvorom og videre er at læse hos Tacit. Histor. 3. 5. 3. item Hist. 2. 12. 13. item Curtii 10. 3. 9. Og at vor allernaadigste Herre og Konge jo selv allernaadigst maae være i samme Tanker, og meere forlade sig paa sine National-Folk end andre, eragtes deraf underdanigst, at Hans Kongel. Majest. har indrettet til Landenes Forsvar saa mange Danske Regimenter af Landfolk, at her findes langt fleere National-Folk i Hans Kongel. Majests. Krigs-Tieneste her i Danmark, end fremmede, og at H. K. M. eget Liv-Regimente meest bestaaer af Danske National-Folk.

Det skal og ikke befindes at jeg i ringeste Maader sigter eller beskylder i mit Skrift Graven af Schvarzenburg, eller nogen anden høy Officier, eftersom vel vitterligt er, at naar Regi-

Side 649

menterne i et Feldtslag ikke vil fægte, eller tager Flugten, neppelig nogen Officier dem siden kand tvinge til at fægte, eller bringe til Stand igien, mens allene de fremmede gemene Soldater, som vilde intet fægte, men ere færdige til at mutinere, og siden droge hiem igien; Jeg har ikke, som han sætter, skrevet, at ingen klog Herre meere forlader sig paa fremmede end paa fine egne, men han dette lige saavelsom paa mange andre Steder i mit Scripto meget vrangelig har expliceret. At General-Fiskalen begiærer at vide hvem det er jeg meener, som i vore Tider befindes af fremmede Folk at fægte ilde, og løbe over til Fienden, da er det, som mit Skrift og forklarer, fremmede gevorbene gemene Soldater, som tidt intet vil fægte, men tager Flugten, naar Fienden er for Haanden, som jeg og sætter derhos, at være skeed i den Tydske Krig, og ikke hos os her, hvilket og Cluverus i hans Historie udtrykkeligen formelder, og ellers vitterligt nok, og i frisk Hukommelse, at være skeed, da Kong Christianus Quartus høylovlig Jhukommelse, hans Armee blev slagen for Luther, endog Kong Christian den Fierde selv reed om til dem, og begiærede, at de vilde fægte, mens vilde ikke, hvorhen jeg mig og refererer. Det skal og ikke befindes at jeg nogen Tiid taler ilde om den høyberømmelige Tydske Nation; thi min Alder og Forfarenhed, og den langvarige gode og

Side 650

fortrolige Omgængelse, som jeg har havt i mine Dage, baade inden og udenlands, med mange brave og fornemme Folk af den Tydske Nation, har givet mig langt større Affection, Videnskab

og Forstand, end at tale ilde om saadan en fornemme Nation, mens jeg tvertimod med allerstørste Berømmelse kalder den pag. 51. Laudatiffimam Germanorum gentem, og at vi dem gjerne lider og antager i vore Lande; Mens alleeneste er fortrydeligt, at endeel af dem, efter at de længe har været hos os her i Landene, og ere vel underholdte, reyser saa ud, og skriver grove Skandskrifter om os, saasom iblant andet denne Buno selv siger og bekiender, at han en Tiid lang har været her i Danmark, og paa Sorøe Academie vel underholdet, og siden spottelig og foragtelig skrevet om os, imod vor Hospitalitatis vel forskyldte Belønning; see pag. 51, hvortil han os og dermed har givet høy Aarsag med sin store Utaknemmelighed imod vores Danske Nation.

Om de 3 Fæstningers Erobering, som han paa dette, ligesaavel som mange andre Steder i mit Scripto, meget vrangelig har expliceret, da indeholder jo Apologien pag. 35 disse Ord: At i all den Kriig blev ingen Fæstning med Magt erobret af Fienden, uden Fridericia, Cronborg og Naschou, hvorudi vare satte til Commendanter ikke Danske, men fremmede Officierer, og ikke med ringeste Ord har jeg skrevet, at de

Side 651

derfore bleve indtagne, at der laae fremmede Officierer og Commendanter derinde, som General-Procureuren mig vrangelig tillegger. Sl. Rigens Marsk var ikke sat til Commendant i Fridericia, mens alleeneste reyste over at mynstre Folket en Dag tilforn, og anden Dagen derefter vilde været over tilbage igien til Armeen, som laae i Fyhn, da den imidlertid blev overrumplet, og den Sl. Herre, som en tapper Soldat, satte sit Liv til for sin Herres, Konges og Landets Tieneste. Jeg formoder og allerunderdanigst, at det ikke kand med Billighed ilde optages, at jeg, som en Politicus og in Historicis verseret, befinder, Fred i alle Tider at have været os tienligere end Krig, og at vi i fremfarne Kongers Tider hastig mistede det, som vi tilforn havde vundet, hvilket dog ikke kand være H. K. M. eller Nationen til Forkleinelse, langt mindre af mig saaledes forstaaet, som selv er en god Dansk Patriot under min allernaadigste Herre og Konge, eftersom det samme er tilforn vederfaret alle Nationer ved Lykkens Ubestandighed for enhver. Thi hvem som Tidernes Historier ere bekiendte, og veed de fatales Periodos, som er overgaaen alle Nationer, Stater og Republiqver, da skal befindes, ikke et eneste Land og Rige i den heele Verden, der jo er bleven tvungen og overbunden af fremmede Folk, saa endeel aldrig meere er kommen til forrige Herskab igien; Derfor kand man sig ikke forundre, langt mindre for haanligt eragte, at vi efter Guds

Her er den diplomatiske transskription af side 652 og 653 (filrække 685 og 686) om Ole Rosencrantz, hvor han afslutter sit forsvar ved at tilskrive krigens gang Guds forsyn og forsvarer sin ret til at anvende historiske eksempler og moralske læresætninger, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 652

Forsyn og Lykkens Ubestandighed og kand have mist noget af det, som vi tilforn havde erobret, og at vi og vore Forfædre i det Fald, lige med andre Nationer i Verden, har været den samme Skiæbne undergiven. Mens at han begiærer at vide, hvem jeg vil tillegge Skylden til ulykkelige Krige, enten de Indlandske eller Fremmede, da befinder han det udførlig nok af mit Skrift pag. 12, 13, 14, 17, 18, 19, at være Syndens Straf for alle Mennesker, som GUD hiemsøger med Krig og Orlog, som efter sin Guddommelige Kraft og Magt raader og regierer alle Ting i Verden, saa det ikke staaer til noget Menneskes Magt eller Forstand Krigens lykkelige eller ulykkelige Successer og Fremgang, kand derfor og ikke heller tillegge nogen anden, enten Fremmede eller vore egne, Skylden til det, som den almægtige GUD efter sin Guddommelige Villie har beskikket.

6) Her formelder han og, det kand mig ikke tilstædes at skrive, som andre Historiske Skribentere; at efterfølge deres Skrifter, eller bruge deres Ord; Da har det lige saa god en Raison, som han vilde sige: Det kunde ikke tilstædes, at en Theologus i sit Skrift vilde imitere Bibelen og andre Theologiske Skrifter, eller en Medicus Hippocratem eller Gallenum &c., og at jeg ikke maa bruge Historiske Skribentere efter min Lyst, da skal det ikke befindes, at jeg anderledes imi-

Side 653

terere eller bruger dem, end pro materiae necessitate, og det reedeligen bona fide. Han argumenterer og derhos, at det er langt anderledes at skrive en Historie, eller Politisk Tractat, i hvilke han tillader Politiske Regler, men ikke i en Apologie; da er jo Christiani Tertii Liv og Levnet en Historisk Tractat, og Apologien imod Jrenæum og Bunonem en Politisk Materie med klare Exempler og Moraliere af andre og vores egne fornemme Skribentere udtagen, til at afbejse, hvad dertil hører, og til vores Svar. Han siger og: Det er et andet, at lærde Folk i Skoler og Universiteter kand disputere om saadan Materia, for at undervise Ungdommen. Hvad General-Procureuren mener hermed, veed jeg ikke; men naar han det tydeligen forklarer, skal derpaa følge Svar. At Scriptum gjør den sædvanlige Distinction imellem gode og onde Regientere er derfor skeet: Qvia contraria juxta se posita magis illucescant, dermed des klarligere at bevise, at Hans Majestæt var en from, god og mild Konge imod sine Undersaatter, og ikke gjorde os til Trælle, som Calumnianten siger, hvorfor jeg i høyeste Maader har berømmet den Sl. Herre, og iblant mere beviist hans store Dyd, Fromhed og Bevaagenhed imod os med de mange store Privilegier, som Hans Kongel. Majest. af Høy-Kongel. Mildhed forundte baade Adelen og de andre Stænder her i Riget, som var et vist Tegn, at Hans Majest. var en from og god Her-

Side 654

re, og ikke gjorde os til Trælle. At General-Procureuren bruger disse Ord, at jeg skriver: Det skal være Regenterne en Lærdom, hvorledes de skal skikke sig, disse Ord: Hvorledes de skal skikke sig, har han selv tillagt. Ellers er Meurfsii vores fornemme Skribenteres i Christiani Quarti Tiid hans egne Ord i hans Historie, som han har dediceret høylovlig Jhukommelse Christiano Quarto, hvilke jeg dog ikke paa dette Sted har allegeret og indfattet, men paa et andet Sted indført: Omnibus illustre exemplum, qvam incertæ res humanæ, nec potentiam qvamvis summam, unqvam diuturnam esse, ni virtute & prudentia maximaque moderatione animi temperetur atqve exerceatur, ut in sese exerceri quisqvam velit. Lib. 3 pag. 80; hvoraf lettelig kand sluttes, at hverken han eller jeg kand have skrevet det nogen til Præjudice, og ellers alt det, som her findes om denne Post og Distinction om gode og onde Regientere, ere ikke først mine egne Ord, men mange af de fornemmeste Skribenteres, som findes, og derom tilforn haver skrevet, hvoraf jeg det haver taget, nemlig af Lipsio Lib. 6, it. Olao Magno Lib. 8 Cap. 32, it. Mariana Lib. 1 Cap. 5, it. Burhornio, it. Charon de la Sagesse livre troisieme Chap. 2 pag. 491 & 492, som er holden for den berømmeligste Skribent i faadan Politisk Materie, it. ab Erasmo Roterodamo de Idea boni Principis, og det altsammen H. K. Majests. Hr. Fader høy-

Side 655

lovlig Jhukommelse Friderico Tertio, og nu vores regiærende Konge og Herre ved samme Distinction til største Berømmelse, som Apologien udviser pag. 105. Han beskylder mig ogsaa i denne Post, at jeg skulde have skrevet, hvorledes Undersaatterne ved umaadelige Skatter og ond Regiæring kand lettelig irriteres til Rebellion; hvilket han aldrig nogensteds i mit Scripto skal finde. Og at det skal stride imod Hans Kongel. Majests. Souveraine Regiæring, det som

Meursius og Pontanus har indført om Hetha til at bevise, hun ikke var Dronning, med disse Ord: Qvod Fæminæ parere imperio Danis indignum &c. Da formeener jeg det ikke i ringeste Maader kand præjudicere disse Tider, hvad i forrige skeet er, langt mindre mig i ringeste Maader at have forseet imod Souverainiteten, eller dermed at have overtraadt min Eed, det som han siger, at jeg haver meldet og aabenbaret om den qvindelige Regiæring, efterat saa mange fornemme Historici i deres offentlige Skrifter for den hele Verden det tilforn har skrevet og aabenbaret, hvoraf jeg det og til et vigtigt Argument imod min Antagonist Bunonem har citeret, og dermed beviist, at hun ikke var Dronning, som han beretter, og det aldeles ingen i Verden, enten Høye eller Lave, enten i forrige eller nærværende Tider, til allerringeste Præjudice ansees, at hverken jeg eller de i ringeste Maader har improberet nogen qvindelig Regiæring.

Side 656

At jeg har maintineret, at Danmark ikke før har været et Arve-Rige, og det med vigtige Argumenter proberet og afbeviist, formeener jeg allerunderdanigst, mig dermed at have beviist, H. K. M. høylovlig Jhukommelse Kong Friderik den Tredie, som den, der ved fine høye Meriter først haver forhvervet Souverainiteten, og vores nu regierendes allernaadigste Herre og Konge, som med saadan stor Moderation og Mildhed nu regiærer (saasom jeg det og i min Apologie Lit. E om Høybemeldte Hans Kongel. Majest. haver skrevet) saa berømmeligt at administrere Regiæringen til allerstørste Ære og Reputation, og mig derved langt snarere Naade end nogen Straf at have fortient. Det skal og ikke befindes, at jeg enten har censureret, taxeret eller divulgert noget imod Souverainiteten, og min Eed og Pligt. Af dette mit sandfærdige Svar, og underdanigste Erklæring, saavel som Apologien i sig selv, kand klarligen fees og forstaaes, at jeg aldeles intet har gjort eller skrevet, som kand være imod nogen Kongelig udgiven Lov og Forordning, langt mindre skrevet noget, enten Exempelviis, eller med udtrykte Ord, som kand være vores høylovlig Kongelig Souveraine Regiæring til Præjudice i nogen Maade, langt mere tilbørligen, med største Berømmelse talt og skrevet om forrige Kongers Navn og Regiæring, som bevises i Præfationen Fol. E, og i Apologien pag. 105, og fornemmelig om vores

Side 657

allernaadigste Konges og Herres Souveraine lovlige Regiæring med største Priis og Berømmelse i Præfationen Lit. E. Om forrige Regiærings Form haver jeg ingen Exempler indført den Kongel. vel-her-bragte Regiæring til Præjudice, men at Hetha ikke var en Dronning, som Antagonisten melder, haver jeg af Meursio, it. Pontano og andre her tilforn afbeviist i den 6te Post. Og denne høylovlige Regiæring aldeles intet vedkommer det, som mange hundrede Aar tilforn passeret er. Den qvindelige Regiæring ey heller, enten af de forrige lovlige Skribentere, eller mig, er bleven læderet, eller improberet i nogen Maade. At jeg skal tale foragtelig (som han siger) om Herrers og Fyrsters Raadgivere, det skal han og aldrig af mit Skrift bevise; men hvad Johannes Magnus tilforn om endeel af dennem i Sverrige haver skrevet, vedkommer mig ikke at forsvare. Og jeg tvertimod i høyeste Maader roser vor allernaadigste Herres og Konges Raad Cap. 2. Om fremmede Nationer haver jeg skrevet hæderlig og sandfærdig, uden alleneste fordi Calumnianten beskylder os Danske i Krigs-Brug at være Coujoner og ubehiortede, derom har jeg repliceret, at iblant alle Nationer findes mange saadanne, men ikke alle, saa at intet Land eller Folk i Verden kand siges at være fri, at der jo findes baade Behiortede og Ubehiortede iblant. Derfor, saasom Calumnianten kalder dem, som iblant vor Nation kunde befindes

Side 658

at være ubehiortede Hiorte, nævner jeg dem, som af andre Nationer ere af lige Qvaliteter Harer, dog enhver god Soldat og Cavalier derved aldeles umeent; Særdeles haver jeg om den høystberømmelige Tydske Nation meget hæderligen talt og skrevet, som bevises af Apologien pag. 51, hvor jeg giver dennem den berømmeligste Ære-Titul, som nogen Nation i Verden kand tillægges, og kalder dem laudatiffimam Germanorum Gentem, men alleeneste beskylder dem, som imod os skriver saa foragtelige Skandskrifter. Ingenlunde kand heller siges og befindes, at jeg gjør Regning om Skatters Indsamling, hvorimod jeg mig og erklæret i den 17 Post inter Interrogatoria. Skal og ey befindes, at jeg har skrevet: En ond Regiæring giver Aarsag til, at Undersaatter rebellerer; mens saadant og andet meere mig uden all Beviislighed tillagt. Hvad jeg om Fæstningers Erobring har skrevet, er Sandhed og enhver bevist, det som Apologien indeholder pag. 35, mens General-Procureuren i denne Post, faavelsom i mange andre, har verteret mine Ord vrangelig. Om Corfiz befindes intet at være skrevet usømmeligt, langt mindre noget, som kand være H. K. M. høylovlig Jhukommelse til Præjudice, men langt meere til største Ære og Reputation, saafom jeg det udførligere og klarligere har demonstreret, tilforn i denne min Erklærings 4de Post, Copien af Corfizes Brev ey heller skal befindes ved nogen

Side 659

Kongel. Mandat forbuden, ey heller fra sig at levere tilforn at være befalet. Tyranners Caso er ikke indført som nogen Digression af Schola, men som en fornøden Declaration til Apologiæ Materiam dermed desmere at klargjøre og afbeviser, baade H. K. M. høylovlig Jhukommelse, faavel som vores allernaadigste Arve-Herres lovlige, retfærdige og mildeste Regiærerdingen, som sees af min Erklæring i den 6te Post, og af Apologien pag. 85 med andet meere, som mig uden Grund og billig Aarsag tillægges. Endelig beder jeg, at General-Procureuren vilde fremvise nogen Locum i min Apologie, som deres Excellencer kand kiende at være mod min allernaadigste Herres og Konges Souveraine Regiæring. Formeener derfor, at Deres Excellencer mig fra General-Procureuren og Fiscalens haarde Jrettesættelser i alle Maader frifiender, og beder paa det tjenstvilligste Eders Excellencer vilde have for mig den store Godhed, og for mig allerunderdanigst hos H. K. M., alles vores allernaadigste Herre og Konge anholde, at dersom jeg mod min Intention har været saa ulykkelig, at mishage H. K. M., det GUd kiender, jeg al min Lives Tiid har søgt at vogte mig for, H. K. M. da af Høy-Kongel. Naade vilde ansee Intentionen, som aldrig har været andet, end i allerdrybeste Ydmyghed H. K. M. at behage. Hvilket Des Excellencer vel endogsaa baade af Apologien

Side 660

og af denne min Erklæring nok, som formodes, skal kunde skionne. Jeg forbliver

Eders Excellencers
tjenstberedvilligste
Oluf Rosencrantz.

Kiøbenh. den 13 Jan. 1682.

Herpaa fulgte General-Procureurens Indlæg, som nogle Dage derefter blev indleveret til Commissarierne af følgende Indhold.

Høyædle og Velbaarne Herrer!
Kongelige Commissarier.

Omendskiøndt ikke meget var fornøden at replicere paa Hans Excellence Hr. Baron Oluf Rosencrantzes sidst indgivne Svar, eftersom det indeholder fast intet andet, end hvis paa Interrogatoria var skrevet, saa foraarsages jeg dog, baade for at purgere mig, at jeg ikke, som Hr. Oluf Rosencrantz foregiver, har indført noget, som ikke findes i Bogen, eller vrangelig udtolket hans Ord, saa og for at betage Eders Excellencer de Tanker, de ellers kunde fatte af hans Repliquer, ved dette mit korte Indlæg klarlig at demonstrere, at jeg har baade i Interrogatoriis, saa og i mine mundtlige Protestationer fulgt den rette og sande Mening af Hr. Oluf

Side 661

Rosencrantzes Ord, Argumenter og Conclusioner, og til den Ende her allegerer de Loca og Paginas, hvor saadant findes, som bestaaer i efterfølgende Poster.

Hr. Oluf Rosencrantz siger i den 3die Post, at han ikke har sat Christianum Tertium til et Exempel for andre Konger, saa findes jo Fol. 6., scilicet in ardua illa & laboriosa imperatorii sui muneris statione præclarum exhibuit documentum, qvam grande dominantibus incumbat recte agendi onus. Item fol. 10., atqve ita pro suis qvemqve meritis gratiam regiam aut offensam oftendendo clariffima omnibus successoribus suo præbuit exemplo argumenta, qvam sibi esset exercere justitiam. Nok siger Hr. Rosencrantz i samme Post, at han ikke har sat Christianum Tertium til et Exempel for vor allernaadigste Herre og Konge, mens alleneste lignet Hans Majestæt ved Christiano Tertio; Saa sees jo klarligen af Fortalen, hvor han sætter Fol. 6., at excelsæ tuæ virtutes incrementa sumpturæ sunt qvousqve (saa længe) Christiani Tertii vestigia teris; Det er jo et Exempel, som forestilles Hans Kongel. Majest. at efterfølge, og ikke en Lignelse, mens og expresse anden Gang, at H. K. M. Christiani Tertii Exempel vilde efterfølge; Fol. 18. ut ita universo mentis tuæ morumqve habitu te Christiani Tertii Cognomine

Side 662

boni abavi tui imaginem exprimere, atqve in magni illius Regis fortunam & exemplum certioribus auspiciis assurgere, omnes læti persentiant. Og strax derefter: Qvam qvidem gloriosam & magnificam appellationem ad exemplum illius abavi tui in ultima transmittere secula. At Stephanius her allegeres, som mere har rost Christianum Tertium end Hr. Rosencrantz, saa er den Roes mindre, efterdi den taler om de Konger før Kong Christian den Tredie, men Hr. Rosencrantz skriver nu paa disse Tider i Fortalen af sit Svar paa Interrogatoria, at Christianus Tertius var den frommeste og beste Konge, som nogen Sinde har regieret i Danmark, som efter mine Tanker er at forstaaet, til denne Tiid; Hr. Rosencrantz siger og, at han ingensteds har skrevet, at de ilde regiere, som ikke efterfølge andre Kongers Exempler, som sees af disse Ord Fol. 13: Qvi bene sentiunt Reges & Principes, hoc pro solido asserendi regiminis fundamento ponunt &c. item pag. 103 prudentis Principis non est plus externis, qvam suorum civium confidere auxiliis. Om deraf ikke klarlig sluttes, at de Konger, som ikke gjør det, hverken ret forstaaer Regierings-Maaden, eller ere ikke kloge, men ilde regierer; og om det ikke er høyt nok at taxere Konger, indstilles til alle retsindige Dommere og til Eders Excellencers retmæssige Censur. At Hr. Oluf Rosencrantz saa meget paastaaer, at

Side 663

jeg ikke har fulgt hans Ord, Linie fra Linie &c. saa er det jo nok, naar jeg har fulgt hans Mening, som ufeylbar eliceres af Ordene. Der ere mange fleere Passager i hans Bog af lige Materie, e. gr. Fol. 13: Qvocirca male sibi prospiciunt Rectores illi generis humani &c. pag. 10: Imperatoris justī, qvi civibus dominatur, partes sunt eorum, qvibus præest commodis utilitatibusqve servire, som jeg for Vidtløftighed at evitere, gaaer forbi, men ikke tvivler paa,

at de jo af de gode Herrer Kongel. Commissarier ere observerede. Ydermere siger Hr. Oluf Rosencrantz i denne Post, at han ikke har statueret, at det var den beste Regierings Maade, som Christianus Tertius regierede med, saa findes hans Ord derom fol. 17, hvor der staaer: *Optimique regiminis formam &c.* Om den Forklaring, Hr. Rosencrantz nu gjør, at Christianus Tertius havde bragt alting, som tilforne var i Confusion, i en god Skik, kand forgyldig antages, indstilles til Dommernes Kiendelse, ellers forstaaer jeg ikke rettere, end at Hr. Oluf Rosencrantzes Mening efter Bogens Anledning skulle være denne: At, da han hade vidtløftigt indført alt hvad Christianus Tertius i en eller anden Maade med alle Stænderne og Regieringen havde anordnet, saa slutter han dette, at det var af Christiano Tertio bragt i den rette og Allerbeste Regierings Form; At jeg skulde have sagt, at Hr. Rosencrantz holdt Christianum

Side 664

Tertium for den allerbeste Konge, fordi han gav Adelen store Benaadinger, er ikke min Mening, men jeg af Bogen Fol. 10. (*fupremo ordini fupremos conferebat honores*) allegerede dette iblant andet meere, som Christianus Tertius havde anordnet, og ikke at dette var allene Aarsagen; At Hr. Rosencrantz har med udtrykte Ord sagt, at Christianus Tertius var den allerbeste Konge, og har bragt Danmark i den beste Regierings Maade, og at andre Konger skulle tage Exempel af ham, er nu anviist, hvor det findes; At de forhverver sig GUds store Brede, naar de regierer ilde, forstaaet med umaadelige Skatter at indsamle, staaer Fol. 14 og 15: *Immoderate tributa acerbe a fubditis conqvisita individuam fupremi numinis offenfam acceleratura.* At han har sagt, at Herrer og Konger, af Mangel af fund Fornuft, tit og ofte forblindes, er jo ret Ord fra Ord verteret af det, som Hr. Oluf Rosencrantz fætter Fol. 7: *Jta qvoqve Principum animi fanioris defectu judicii non raro errorum caligine involvuntur.* At Herrer og Konger behøver gode Raad, har jeg aldrig negtet; At Hr. Oluf Rosencrantz taxerer Herrers og Kongers Actioner, er nok kundbar af hans Apologie, naar han taler om gode og onde Konger, og ellers tilforne er indført. Og her jo klarligen bevises, at han laster eller i det mindste ikke approberer, at vores Konger har egtet fremmede Qvinder,

Side 665

fordi de har indført skadelige Skikke og Sæder: *Non absqve ingenti Reipublicæ dispendio*, som staaer pag. 63, og pag. 105 kalder han jo Christianum Secundum truculentiffimum illum borealium horum regnorum Busiridem, som er høyt nok at taxere en Konge.

I den 5te Post beskyldes jeg, at jeg har forvendt hans Ord, formedelst at jeg har sagt, at Herrer og Konger ikke bør bruge Fremmede, saa er hans Ord: *Qvi bene fentiunt Reges & Principes, hoc pro folido afferendi regiminis fundamento ponunt, ut in rebus toga & fago stabiliendis præficientur indigenæ periti cafuum &c.,* item pag. 101 & 102, ast illi qvi recte fuo officio defungi contendunt Reges, & obfeqvio plus ponunt præfidii, qvam aut in arcibus & munimentis, aut in armis viribusqve adventitiorum mercenariorumqve militum externorumqve hominum imperiis & præfecturatis fufficetis, item pag. 103 neqve enim prudentis Principis est, plus externis, qvam fuorum civium confidere auxiliis. Af hvilke Ord jo ufeylbarlig sluttes, at forestaaer de Regiæringen vel, saa bør de at bruge deres egne for Fremmede. Jeg siger ikke at Hr. Oluf Rosencrantz kand tvinge nogen dertil, men at hans Mening er, at vil de selv, saa gjør de det, og bør at gjøre det, for at passere for kloge Regentere.

Side 666

At Hr. Rosencrantzes Mening jo er, at de 3 Fæstninger overgik, formedelst at der vare fremmede Commendanter der inde, fees klarlig af hans udtrykte Ord pag. 35; thi han sætter derhos efter hans egen Maxime: *Contraria juxta se posita magis illucescant*, og constanter affirmerer, at alle de andre Fæstninger, som vare betroede de Danske, bleve conserverede. Hr.

Rosencrantz meener i den 6te Post, at jeg har forurettet ham, og indført de Ord (hvorledes Herrers og Konger skulle skikke fig) efterdi det ingensteds findes i hans Bog, saa bekiender jeg, at jeg har brugt mildre Ord, end Hr. Rosencrantz har brugt, thi han siger pag. 89: Hæc & alia tragica Tyrannorum exempla dominantibus erunt documenta, ut intra metas coerceant imperium, dernæst majore cunctis, qvi propriis affectibus suisqve subditis feliciter imperare cupiunt, documento, ut omnes hostiles motus antevertant; item pag. 104 rectius igitur benignitate & clementia sibi subditos devinciunt Reges, nullum consequendi obsequii conciliandæqve auræ popularis validius remedium nec fortius regnantibus satellitium judicantes, hvoraf jo klarlig sees, at de Lærdomme Konger og Fyrster gives, fordi de skulle vide at skikke fig og regiere best. Videre siger Hr. Rosencrantz, at jeg aldrig skal bevise, at nogensteds i hans Skrift findes, at Undersaatterne formedelst ond Regiæring irriteres til Rebellion,

Side 667

saa udfører han jo vidtløftigen pag. 102 om adskillige onde Raadgivere, og titulerer rebellantium spiritus generosos, og siden sætter som en fast Regel pag. 103 disse Ord: Hoc ubiqve ratum & fixum manet, qvod gens qvæqve paulo erectioris animi eo plane sit ingenio, ut imperiis suorum non gravate morem gerat, externorum irritetur, hvoraf jo klarlig af foregaaende sees hans Mening at være, at Undersaatterne irriteres af Fremmedes Regiæring, at forstaaet, naar den er ond; Thi er den god, da roses de paa andre Steder af Authore i hans Apologie.

I Slutningen siger Author, at jeg aldrig kand bevise, at han taler foragtelig om Herrers og Kongers Raadgivere, saa sees jo af det, som tilforn er indført pag. 102, hvor han kalder det nefanda consilia, item fol. 6 præsertim cum in eum te evexerit fortuna locum, qvi innumeris peccandi laqveis & illecebris undiqve obsidetur, inter negotia in turba, in aula, in tot tamque diversæ delingventium exempla non tamen ulli vitiorum, quæ non raro inter laqveata dominantium tecta delitescunt, obnoxia fit tua majestas; hvor er at mærke, at han sætter, at Fortuna har sat Hans Kongel. Majest. i det høye Sæde, sees og pag. 96 inveniuntur nonnongvam sub laqveatis dominantium tectis purpurati adulatotores.

Her er den diplomatiske transskription af side 668 og 669 (filrække 701 og 702), som indeholder afslutningen på Peter Scavenius' indlæg samt den endelige dom over Ole Rosencrantz, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 668

tores, qvi ut velificentur favori, & gratiam eblandiantur, fumos circum palatium vendentes, Principi inqviunt: Leges nemo scribet, licet qvod libet, om det er at tale vel eller foragtelig om Herrers Raadgivere, indstilles til de gode Herrers Commissariers Kiendelse. Hermed formener jeg at have fuldkommen beviist, at jeg har fulgt Hr. Oluf Rosencrantzes Ord og Mening, og rettelig allegeret, hvis jeg tilforn haver skrevet og talet. Indstilles alting til Deres Excellencers retmæssige Kiendelse; og jeg forbliver

Høyædle og Velbaarne Herrers
tienstskyldigste Tiener
p. Schavenius.
Kiøbenh. d. 18 Jan. 1682.

Forestaaende General-Procureurens Indlæg besvarede Friherren Rosencrantz med et andet af 24 Jan., men som det ey indeholder noget nyt, men med forandrede Ord siger alt det samme, som tilforn, har man ey vildet fylde Papiret dermed; Det Brev derimod han skrev til Commissarierne, hvori han undskylder sig fra at være overværende ved Dommens Afsigelse, var følgende:

Høyædle og Velbaarne
Herrer Geheime-Raader!

Eftersom jeg i Dag er indstevnet for Eders Excellencer, at comparere til Dom at høre,

Side 669

og jeg formedelst en podagrisk Affect i mine Beene ikke har været ude, siden jeg sidst var for Retten, og er mig ikke heller mueligt, at kand gaae ud af min Dør; Saa beder jeg tjenstvilligst, at, om mueligt var, med Dommen paa nogle faa Dages Tiid maatte beroe, indtil jeg nogenledes kunde blive tilpas igien. Jeg forbliver

Eders Excellencers
tjenstberedvilligste Tiener
Oluf Rosencrantz.
Kiøbenh. d. 3 Febr. 1682.

U-agtet den giorte Begiæring, blev dog Dommen affagt af de 3de Commissarier, nemlig: Hr. Holger Wind, Hr. Owre Juul og Hr. Eiler Holck den 3die Febr., saaledes lydende:

Commissariernes Dom.

Eftersom Hr. Oluf Rosencrantz sig haver forseet med det Skrift, han haver ladet udgaae, og dermed giort sig uværdig til at nyde de Geheime-Etats og Justits-Charger, som han af Hans Kongel. Majest. allernaadigst haver været med bengaaet; Thi bør han samme sine Charger at have forbrudt og mist, saa og sig til Advarsel, saavel som andre til Exempel, at betale til hvad Brug Hans Kongel. Majest. det allernaadigste

Side 670

befaler, Sex Tusinde Rdlr., og hans Bog ved et Kongel. Ediet at forbydes, ey at maa sælges, mens alle dets Exemplaria, som findes kand, at indleveres i Kongel. Majsts Cancelli. Fornævnte Dom kunde Hr. Jens Juul, Hr. Erich Banner og Diderich Schult med de andre Commissarier ey blive samtydige om, eller eenstemmige udi, og derfor den ey vilde underskrive og forsegle. Kiøbenhavns Danske Cantzelei den 3die Febr. 1682.

Holger Wind, Owe Juul, Eiler Holck. (LS.) (LS.) (LS.)

Forestanende Commissions-Dom blev herpaa af General-Fiscalen indstævnet til Høyeste-Ret, og deri de trede Commissarier, som havde underskrevet Dommen, tilholdte at svare, hvorfor de ey Postviis havde dømt, men de andre hvorfor de ey vilde underskrive Dommen. Stevningen blev ogsaa forkyndet for Friherren Rosencrantz den 15 Febr. 1682, og var følgende:

Vi Christian den femte, af GUds Naade Konge til Danmark &c. Bide maa I Os elskelige Hr. Holger Wind til Harresteds Gaard, Ridder, og Vores Vice-Cantzeler, Hr. Owe Juul til

Willestrup, Ridder, og Hr. Eiler Holck, Friherre til Holckenhavn, og Herre til Elskier, Ridder, samtlige Vores

Side 671

Geheime-Raader ec., at for Os allerunderdanigst haver berettet Vores General-Fiscal, Os elskelig Jens Clausen, hvorledes han skal være forårsaget for vores Høyeste-Ret, til bedre Paakiendelse, at lade indstevne Eders Dom af 3die Febr. næstafvigte, affagt i Baron Hr. Oluf Rosencrantzes Sag om hans Bog, Apologia Nobilitatis Danicæ kaldet, som han i Vores Riger og Lande, uden videre Censur, og tvertimod den derom udgangne allernaadigste Forordning, haver ladet divulgere: J hverken skal have kiendt Postviis paa de for Eder i Retten fremsatte, og af Hr. Oluf Rosencrantz begangne grove Forseelser, langt mindre givet nogen udførlig Raison og Fundament til Eders Dom, saasom Commissarier i deres Forretning ellers pleyer og bør, hvorved General-Fiscalen allerunderdanigst formener, ikke alleneste Sagens rette Beskaffenhed, og den bare Sandhed, at være fordulgt, mens endogsaa med faa kort og usædvanlig en Doms Slutning at være holdet tilbage de Motiver, hvorpaa Dommen er grundet, og i saa Maade formeent Vores Høyeste-Ret den Oplysning, de billigen burde havt om alle Posterne Stykkeviis, og om de Fundamenter, som Eder til saadan en Dom haver bevæget, hvorved hannem paa Vores Vegne er hindret den retmæssige Satisfaction, der ellers med Billighed burde følge over dem, som alle fine Raads-Charger frakiendes, dets Leilighed han

Side 672

ydermere agter at berette. Og som vi allernaadigst haver anbefalet Os elskelig Hr. Jens Juul, Friherre til Julinge, Herre til Worsgaard, Ridder, Hr. Erich Banner til Overgaard, Ridder, og Diderich Schult til Findstrup-Gaard og Hellestrup, iligemaade samtlige Vores Geheime-Raader &c., tillige med Eder denne Sag at foretage, og deri forfvarligen at kiende og dømme, som dog med Eder den affagde Dom ey skal have forseiglet og underskrevet; Thi stevne Vi Eder herom at møde for Vores Høyeste-Ret i Rette, som er berammet at skal holdes her paa Kiøbenhavns Slot Torsdagen den 23de Febr. førstkommende, da samtlige til Sagen at svare og forklare, hvad Eder haver fraholdt de andre i Dommens Affigelse at fragaae. Til samme Tiid og Sted at møde stevnes og Hr. Baron Oluf Rosencrantz, om han noget videre herimod haver at svare, og da derom at gaaes, hvis Ret er ladendes det ingenlunde. Givet paa Vort Slot, Kiøbenhavn den 15de Febr. 1682.

Under Vor Signet.
(L. S.)

Da Høyeste-Rets Stevning blev udtaget, veed man forvist at Friherren opsatte efterfølgende Bønn-Skrift, for deri at afbede Processen, men det er uvist, om det nogensinde kom frem; Samme var imidlertid af følgende Indhold:

Side 673

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Jeg indstiller mig her udi allerdybeste Submission for Eders Kongel. Majest. med allerunderdanigste Begiering, at Eders Kongel. Majestæt ikke videre vilde føre Proces imod mig, men allernaadigst considere min gode Intention i mit Skrift til at conserve mig Eders Kongelig Majests. høye Gunst og Naade, som klarligen kand fees og erfares af samme Skrift ved de høje og store Berømmelser, som jeg E. K. M. og Eders Kongel. Majests. Hr. Fader høylovlig Jhukommelse har tillagt og beskrevet. Jeg og derfor Bogen allerunderdanigst E. K. M. har dediceret, og selv i Hænde leveret. Findes deri noget, som E. K. M. i ringeste Maader

kunde mishage, da veed GUD, at det aldrig er af mig skrevet i nogen ond Intention, det jeg og med min høyeste Helgens Eed har bekræftet, og ønsker allerunderdanigst at kunde give E. K. M. den allerunderdanigste Satisfaction, som E. K. M. kunde behage, til at formilde Eders Kongel. Majests. Vrede imod mig, og allernaadigst lade falde videre Proces imod mig. Den allerhøyeste GUD vil jeg ombede daglig at holde sin høye og trygge Beskiærmelse over E. K. M., og til all Lykke og Velsignelse i sin Regiæring naadelig opholde. Jeg forbliver &c.
Oluf Rosencrantz.

Side 674

Herpaa kom den 24 Febr. 1682 et hemmeligt Brev, som ingen vidste fra hvem var skreven, til Holger Tott, og blev leveret i Hr. Oluf Rosencrantzes Gaard til Abraham Jonsen Koch; Samme indeholdt Raad og Midler, hvorledes Friherren best skulde kunde slippe og rædde sig af den Fortred ved Penge Midler, men der blev ey agtet derpaa.

Da Sagen i Høyeste-Ret skulde foretages, som ey skeede førend den 2den Martii, blev Friherren Jens Juuls Indlæg fremlagt af saadant Indhold:

Stormægtigste Konning! Allernaadigste Herre!

Eftersom Eders Kongel. Majests. allernaadigste Stevning mig befaler at tilkiendegive Aarsagen, hvorfor jeg ikke tilligemed de andre Commissarier haver Dommen udi Hr. Baron Oluf Rosencrantzes Sag underskrevet, saa er det min allerunderdanigste Aarsag, at jeg ikke ligere forstaaer eller veed, end at alle Dommere jo ere pligtige at dømme efter Lands Lov, saavidt de forstaaer: Nu finder jeg ingensteds i vores Lov, at nogen forbryder Boes Lod, med mindre han forvirker Livet, langt mindre i Loven nogen Adgang til saadan arbitrair Straf, ikke heller have vi, det vitterligt er, Præjudicata her i Riget

Side 675

for os; Paa fremmede Landsens Constitutioner og Sædvane, haver jeg ey formeent, mig tilkom, som en Under-Dommer, at reflectere; Hvorfore jeg allerunderdanigst haver meent, at E. K. M. selv allene tilkom at give og tage i saadan Tilfald; Hvilken enfoldig Mening E. K. M. vilde allernaadigst i Kongel. Naade optage, og jeg forbliver

Eders Kongel. Majests.
allerunderdanigste og tropligtskyldigste
Tiener Jens Juul.

Kiøbenh. d. 2 Martii 1682.

Hr. Owe Juuls Indlæg i Høyeste-Ret var saaledes opsat:

Stormægtigste Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Som Podagra haver tvunget mig gandske til Sengen, saa at det er umueligt selv at møde for den Høyeste-Rett, hvor gierne jeg end vilde, at svare til vores Dom i Baron Oluf Rosencrantzes Sag, efter General-Fiscalens derudinden tagne Kongel. Citation udi Vice-Cantzler Hr. Holger Winds Sted, som iligemaade ved Svaghed derfra er forhindret; Da er mit

Side 676

korte skriftlige Svar i denne Sag, at vi ikke have kiendt Postviis paa de for os i Retten fremsatte, og af Hr. Oluf Rosencrantz begangne Forseelser, langt mindre givet nogen udførlig Raison og Fundament til vores affagde Dom, hvorved General-Fiscalen formeener Sagens rette Beskaffenhed, og den bare Sandhed at være fordulgt, med mere General-Fiscalen udi samme Kongel. Citation formælder; Da protesteres for den alvidende GUD, og for E. K. M. udi dybeste Underdanighed, at Tankerne aldrig haver været i ringeste Maader Sandhed at fordølge til nogens Skade eller Fordeel, men visseligen allerunderdanigst vil forhaabe, H. K. M. udi Naade vil have bedre Tanker om sine gamle underdanigste tro Tienere, end General-Fiscalen haver, og paa det Sandhed skulle komme for Dagen, den høyeste Ret til mere Oplysning i samme Sag, da ere jo alle passerende Acta herudinden, saavel Interrogatoria, som Svar derpaa, med alle Acter og Repliqver indført udi vores Dom, saa mig videndes deraf intet er forbigaaet. Det vi ikke have kiendt Postviis er skeet af Aarsag, det General-Fiscalen haver selv fremsat og opregnet Posterne, som vilde blive heel vidtløftig i Sententzer at repetere og igientage, efterdi de af os approberes med en haard paafølgende Dom, hvilken vi dog i alle Maader ikke har turet skiærpe efter General-Fiscalens Jrettesættelser, baade i Henseende til Forseelsernes Maade

Side 677

de, saa og at man ingen Lov havde, haver derfor maat dømme secundum æqvum & justum, det beste vi forstaaede, foruden Vil eller Venskab. Samme vores Dom begiæres allernaadigst med naadige Øyne maatte ansees. Jeg forbliver til min Død

Eders Kongel. Majests.
allerunderdanigste trolydigste
Tiener Owe Juul.
Kiøbenh. d. 2 Martii 1682.

Hr. Oluf Rosencrantzes Indlæg er skrevet den 23 Febr., som den Dag, Sagen skulde have været for og er af efterstaaende Indhold:

Allernaadigste Arve-Konge og Herre!

Ingen i Verden uden den HERRE og GUD, som randsager Hierterne, kand vide eller eftertænke, med hvad Hiertens Angest og Bekymring jeg har fornummet Hans Kongelig Majestæts, min allernaadigste Konges og Herres Ugunst imod mig, og kræver jeg GUD i Himmelen til Vidne, som jeg og ved min høyeste Eed har bekræftet, at jeg aldrig har tænkt i ringeste Maader enten i Ord eller Gierninger, at forrette noget, som H. K. M. min allernaadigste Konge og Herre kunde mishage, men langt mere

Side 678

i all min Tid til denne min høye Alderdom søgt at conserve Hans Kongel. Majests. store Naade, og kand enhver lettelig befinde, at dersom jeg kunde have fundet forstaaet noget i mit Skrift, at kunde være, som H. K. M. ilde kunde have optaget, jeg da aldrig enten havde dediceret eller leveret H. K. M. Bogen i Hænde; Hvorimod jeg langt mere havde forventet mig Hans Kongel. Majests. høye Gunst og Naade for Hans Kongel. Majests. høye Kongel. Dyder og Qualiteter, som jeg i samme mit Skrift allevegne billig og høy forskyldt har indført, saavel som Hans Kongel. Majests. Hr. Faders glørværdige Jhukommelse store Berømmelse. Men dersom jeg mig imod min gode Intention har forseet mig, da er det skeet af Uvidenhed, og ingenlunde kunde tænkes, saadant i Unaade skulle optages, og dersom noget imod min Villie kand være forseet, og H. K. M. mishageligt, da beder jeg i allerdybeste Submission, at H. K. M. i Naade vilde ansee min gode Intention, min Alderdoms graae Haar, og min Hustrues og Børns Velfærd, og sin Kongelig Vrede imod mig formilde. Jeg beder og allerunderdanigst E. K. M. af mit

Indlæg, forfattet til de Kongel. Commissarier af Dato 13 Jan. sidst forleden, allernaadigst vilde ansee min allerunderdanigste Erklæring i de Poster, som General-Procureuren mig har indleveret, hvoraf jeg og allerunderdanigst formoder, E. K. M. noksom skal erfare, at min Intention aldrig

Side 679

har været til noget, som E. K. M. kunde mishage, men alt det jeg har skrevet, er ikkun allene, at jeg efter andre lærde Mænd og fornemmelig vore egne Skribentere har skrevet det, som jeg formeente til mit Skriftes Materie at henhøre; Og eftersom de Beskyldninger, som mig af General-Procureuren ere blevne tillagde, ikke kand tages af mine Ord, men mesten funderes paa Præsumptioner og Indbildninger, saa erbyder jeg mig hermed (det som allerede skeet er) at aflægge min høyeste Eed ved GUD og hans hellige Ord, at mit fulde Forsæt har været, at udbrede Eders Kongel. Majests. store Ros og Berømmelse, og forsvare vor ærlige Navn og Rygte imod alle Calumnianter, og derved at forhverve mig Hans Kongel. Majests. høye Gunst og Naade, som min Præfation og videre udviser, ved de store Berømmelser, som derudi findes. Indfalder derfor i allerdybeste Submission, at H. K. M. i lige saa stor Gunst og Naade samme velmeente Intention vilde optage, som jeg den i allerstørste Underdanighed har søgt at meritere. Jeg beder og allerunderdanigst i Naade maatte optages, at jeg ikke selv Personligen her comparerer for Eders Kongel. Majest., eftersom stor Svaghed mig forhindrer.

Eders Kongel. Majests. allerunderdanigste
pligtskyldigste tro
Tiener Oluf Rosencrantz.
Kiøbenh. d. 23 Febr. 1682.

Side 680

Den 2 Martii blev i Høyeste-Ret oplæst følgende:

Jens Clausen General-Fiscal contra Baron Hr. Oluf Rosencrantz.

Cit.: De i denne Sag tilforordnete Commissarier, saa mange, som Dommen beskreven haver givet under deres Hænder, nemlig Hr. Holger Wind, Hr. Owe Juul og Hr. Eiler Holck, for en Dom, de haver affagt om fornævnte Hr. Oluf Rosencrantzes Bog, Apologia Nobilitatis Danicæ kaldet, som han i Kongel. Majests. Riger og Lande uden foregaaende Censur, og tvertimod derom allernaadigst udgangne Forordning, haver ladet divulgere, udi hvilken deres Dom de hverken skal have kiendt Postviis paa de for dennem i Retten fremsatte, og af Rosencrantz begangne grove Forseelser, langt mindre givet nogen udførlig Raison og Fundament, som Commissarier i deres Forretning pleyer og bør, og i saa Maader formeent den Høyeste-Ret den Oplysning, de om alle Poster burde have, saa og om de Fundamenter, som dennem til saadan en Dom over den, som alle sine Raads-Charger frakiendes, haver bevæget, med videre.

1. At Baron Rosencrantz haver ladet sit Skrift paa et fremmed Stæd trykke, uden foregaaende Revision og Censur, imod den Forordning af Anno 1667.

Side 681

2. At Baron Rosencrantz bør at navngive de Personer, som hannem til at skrive dette Skrift haver tilskyndet, dernæst hvad som har bevæget ham i samme Skrift at giøre saa mange Digressioner, saa og hvad han mener med den Adelens Apologie udi Christiani Tertii Tiid, og om han haver den, da at fremlægge den in Originali.

3) At han iblant de mange Digressiones fornemmelig taler om fremfarne Konger i Danmark, og i Synderlighed sætter Christianum Tertium som et Exempel for vores nu regierende allernaadigste Konge, ligesom Hans Majest. ikke saa vel regierede, og at Christiani Tertii Regiærings Maade var den allerbeste, fordi han forsvarede Noblessen med vider 2c., og at Herrer og Fyrster, for Manget af sund Fornuft, tit og ofte forblindes; skaaner ikke heller vores Konger, men taxerer dennem, fordi de gifter sig med Fremmede.

4) Taler Baron Rosencrantz om Corfiz, tilforn kaldet Ulfeld, kalder ham mod Høyeste-Rettes Dom Ulfeld, roser ham og tillegger ham adskillige Dyder i sit Skrift, hvoraf Fremmede maatte fatte Tanker, at ham var skeet Uret, siger hans Sag at være mørk, og kand ikke vide, hvorfor han ham, som en stor

Side 682

Forræder og in Effigie justificeret, saa høyt berømmer, uden for at undskylde hans Forseelser, da det dog ved Kongel. Majests. Forordninger er forbudet, noget videre om Corfiz at spargere eller divulgere.

5. Falder Rosencrantz paa den Qvæstion om fremmede Nationer, som han skammelig beskriver, og at kloge Fyrster og Herrer baade i Fred og Feides Tid bruger deres egne og Indlandske, tillegger Udlændiske det Prædicatum Galleatos Lepores, og saasom han siger endnu at skal findes adskillige Fremmede, som ikkun for at berige sig have tient, at dennem skal navngive, paa det de kand blive straffede; melder ogsaa, at Fridericia, Cronborg og Naschou udi næst afvigte Krig af Fienden bleve erobrede, fordi at Fremmede commanderede derinde; siger ogsaa, at det, som tilforn med stor Besværlighed var vundet og lagt til Kronen, nu igien med ringe Umage borttages.

6. Bruger Baron Rosencrantz adskillige Skribentere, som han conformerer sit Skrift efter, da kand ham ikke tilstedes at føre ind i sit Skrift alt hvad ham lyster, eftersom det ikke er en Historisk men Politisk Materie, hvorudi han sætter det, som en Geheime-Raad ikke bør divulgere. Søger ogsaa at vilde bevise, at Danmark aldrig har været et Arve-Rige, it

Side 683

at de Danske altid har holdt det for en Spot, at staae under en Qvindes Regiæring, giver og tilkiende dermed ikke saa meget, at vilde forsvare Noblessen, som at censurere det, som ikke var ret i Regiæringen, og at Undersaatterne ved haarde Pressurer bleve undertrykte.

Herpaa blev Baron Rosencrantzes Erklæring paa enhver Post især læst for Retten, faavelsom og hans Indlæg, hvorpaa blev i Rette sadt af General-Fiscalen, om ikke Baron Rosencrantz ved dette sit Skrift havde fortient at miste sine Embeder, sin Ære og Boes-Lod, og at han skulde forvises af Landet, hans Bog ved en offentlig Placat at forbydes, og udi Hans Majests. Cancellie at indleveres.

Derpaa blev voteret af Høyeste-Rettes Assessorer, da værende: W. Worm, Foss. Ch. Andersøn. Muhle, P. Nielsøn, E. Bartholin, T. Bulcke, Lerche, E. Winding, P. Resen, M. Wibe, C. Biersman, Niels Juul, Reventlau, C. Korsbig, Hr. Cantzler Ahlefeld, Hans høye Excellence Gyldenløve. Dommen blev sluttet og affagt samme Dag.

Høyeste-Rets Dom

udi Baron Oluf Rosencrantzes Sag,
affagt Torsdagen den 2den Martii 1682.
Jens Clausen General Fiscal contra Oluf Rosencrantz:

Side 684

Efterdi Baron Oluf Rosencrantz haver ladet trykke en Bog, kaldet *Apologia Nobilitatis Danicæ*, og den siden udi Riget indført og divulgert, uden foregaaende Censur efter den Kongelige Forordning af 1667, og i samme Bog mange uforsvarlige Digreffiones findes, som ingen Gemeenskab haver med en Apologie, ey heller med den Materie, som han melder at vilde handle om, i det han endeel foreskriver Regentere en Maade, hvorefter de skal regiere, og siger udtrykkelig, at den beste Regiærings Form og Norm er den, som var i Christiani Tertii Tiid af høylovligst Jhukommelse; Endeel anfører adskillige Regler og Maximer om Tyranner og gode Herrer og Konger, og om Undersaaternes Forhold imod deres Herre og Konge, som ikke allene er i sig selv uforsvarligt, og tiener til at fravende dem fra den allerunderdanigste Lydighed, de ere deres Konger skyldige, men endog strider imod Souveraine Arve-Regiæringen i disse Lande. Jligemaade tillegger han Corfiz, som ellers blev kaldet Ulfeld, den Berømmelse, at han var vir probitate clarus, og siger om Sagen i sig selv, at den var mørk, og at hans Fald var Fato, eller hans ulykkelige Skiæbene at tilskrive, dog at de Misgierninger, som ham bleve paabyrdet, gave Anledning dertil, efter det gemeene Rygte, tvertimod den Høyeste Rettes over ham, som en Forræder ergangne Dom, og derforuden anfører et oprørsk Brev,

Side 685

som Corfiz skal have skrevet Adelen til, dennem fra deres allerunderdanigste Pligt og Troskab imod deres da værende allernaadigste Konge og Herre Kong Friderich den Tredie af høyberømmeligst Afmindelse, at fradrage og affældig at giøre; hvoraf Baron Oluf Rosencrantz dog ey veed Originalen at producere; Tilmed taler han noget haanlig og bespottelig om fremmed Milice, og fremmede Civil- og Militair-Betientere, med meget andet ulovligt, faasom om Giftermaal med udlandske Princesser, og at det er spotteligt for den Danske Nation at regieres af en Qvindes Person, som strider imod Konge-Loven om Arve-Successionen. Jligemaade at han Geistlighedens og Borgerskabets Memorial til Rigens Raad, det Kongel. Huus Arve-Rettighed at overdrage, vrangeligen har fortolket, og paa Latin oversat, hvilket Baron Oluf Rosencrantz, som en Geheime-Raad, efter sin Eed og Pligt aldrig burde have tænket, langt mindre skrevet, eller ladet trykke; Da Baron Oluf Rosencrantz for saadanne sine grove Forseelser at have forbrudt sine Geheime-Etats og Justits-Raads-Charger, straffes paa hans egen Hoved-Lod, og ikke mere at lade sig finde udi den Kongelig Residence-Stad Kiøbenhavn, og derforuden at igienkalde og revocere, hvis ulovligt udi hans Apologie findes at være indført, dog at samme hans Revocation bliver tilforn tilborlig censureret.

Side 686

Hr. Oluf Rosencrantzes Bønskrift om den ergangne Høyeste-Rettes Doms Formildelse. Jeg indstiller mig i allerdybeste Submission for Eders Kongel. Majest. med allerunderdanigst Begiæring, at Eders Kongel. Majest. af Høy-Kongelig Naade, og for den almægtige GUDs Skyld, vilde lade paakiende mod mig og mit Huus, Eders Kongel. Majests. fædvanlige store Generositet, til at formilde den haarde Dom, som over mig i Dag er gangen, og allernaadigst ansee min Alderdoms graa Haar, og min Hustrues og Børns Velfærd, som herover ere komne fra all deres gode og Verdsens Velfærd, for at tiene Eders Kongel. Majest., at jeg i min høye Alderdom ikke skulle geraade i Armod, og min Kiærestes Liv, som ligger paa sin syge Seng, og saa nær Døden, at hun hver Dag forventer GUDs Time, ufeylbar vilde forkortes, saasnart hun denne vores haarde Anstød og Ulykke fik at vide. Den allerhøyeste GUD bevæge Eders

Kongel. Majests. Hierte til Naade og Barmhiertighed imod os, til at formilde den haarde Dom, efter E. K. M. egen naadigste Villie og Behag. GUD i Himmelen skal saadan E. K. M. Velgierning imod mig og mit Huus igien belønne i de Retfærdiges Opstandelse, og lyksaliggjøre Eders Kongel. Majests. Regimente. Eders Kongel. Majests. allerunderdanigste Tiener Oluf Rosencrantz. Kisbenh. d. 2 Martii 1682.

Side 687

Noget herefter indgav Hr. Oluf Rosencrantz et andet Bøn-Skrift, hvori han bad, at hans Børn maatte nyde de confisqverede Midler.

Stormægtigste Høybaarne, Allernaadigste Arve-Herre og Konge!

Udi allerdybeste Underdanighed beder jeg E. K. M., at eftersom jeg i denne min høye Alderdom er kommen fra mine Verdsens Midler, E. K. M. af høy Gunst og Naade vilde dog for GUDS Skyld forunde mine Børn, Holger Tor og Mogens Scheel, mine confisqverede Midler, at mine Børn ey tillige med mig skulle blive ruinerede. Saadan Eders Kongel. Majestæts høye Gunst og Naade den almægtige GUD skal belønne, og vi saa længe vi lever i Verden, altid efter allerunderdanigst Pligtskyldighed forbliver

Eders Kongel. Majests.

allerunderdanigste og pligtskyldigste tro

Tiener Oluf Rosencrantz.

Kiøbenh. d. 24 Martii 1682.

Hans Kongel. Majestæts allernaadigste Benaadning og Formildelse over den ergangne Høyeste-Rettes Dom, hvoraf General-Fiscal Jens Clausøn til Hr. Oluf Rosencrantz leverede en ligelydende Gienpart, var saaledes lydende:

Side 688

Christian den Femte, Konge til Danmark &c. &c.

Vor Naade tilforn: Vide maa du, at Vi den Punct udi den over Friherren Hr. Oluf Rosencrantz den 2den Martii sidstforleden for vores Høyeste-Ret ergangne Dom, nemlig, at han paa hans egen Hoved-Lod skulle straffes, saaledes af sær og synderlig Kongel. Gunst og Naade allernaadigst haver modereret, at han deraf skal betale til det Kongel. Academie, som vi her i vores Kongel. Residents-Stad Kiøbenhavn agter at indrette, Tyve Tusinde Rdlr., og at hans Sviger-Søn, Os elskelige Holger Tot til Søvinde, Marsvinsholm og Sorte-Brødre, vores Etats-Raad, naar du for din Rettighed er bleven contentered, maa nyde, hvad af samme hans Hoved-Lod kand til overs blive, udi allernaadigste Henseende til hans Os hidindtil allerunderdanigst beviiste tro Tieneste, som han og fremdeles haver at gjøre, samt hans erlidende Skade i seneste Feide-Tiid, allernaadigst haver skienket og foræret, dog at denne vores Kongel. Naade, som vi fornævnte Tot saaledes beviist haver, ikke ansees eller kommer Os elskelige Mogens Scheel til Fusingøe, vores Etats-Raad, i andre Maader til nogen Præjudice, og at det i det øvrige ved bemeldte vores ergangne Høyeste-Rettes Dom skal forblive. Derefter du dig allerunderdanigst haver at

Side 689

rette, og de Vedkommende sligt strax at forstændige, befalendes dig GUd.

Skrevet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 28 Martii 1682.

Christian.

C. Schøler.

Opskrift: Os elskelige Ædle og Velb. Jens Clausøn, Vores Bestalter General-Fiscal!
Efterat Dommen over Hr. Oluf Rosencrantz var affagt, var der et unyttigt Menneske, som vilde vise sine Klygter, og lod efterstaaende Seddel opslaae:

Allusio Poetica in Apologiam.

Arbor amat ramos, rami plectuntur, ut Arbor Non pereat, densis depopulata comis. Spina rosam patitur, defendit fæpe supinam, Erigit & socio vult habitare sinu. Sed dum securam rosa congeminata coronam Tollit, & excelso vertice collo vibrat, Frangitur atqve humili moriens cervice recumbit Et qvæ spargebat, nectar odoris olet.

(oversat)

Her er en oversættelse af det latinske skandskrift, Allusio Poetica in Apologiam (En poetisk hentydning til Apologien), som blev opslået efter domsafsigelsen over Ole Rosencrantz:

Poetisk hentydning til Apologien

Træet elsker sine grene, men grenene flettes sammen (eller tugtes), for at træet ikke skal gå til grunde, plyndret for sit tætte løv.

Tornen bærer rosen og forsvarer den ofte, når den hænger; den rejser den op og ønsker at dvæle i dens venskabelige barm.

Men mens den dobbelte rose løfter sin trygge krone og lader sin hals svinge fra den høje top, knækkes den, og døende lægger den sin bøjede nakke mod jorden, og det nektar, den før udsprede, dufter nu af (forrådnelsens) lugt.

Kontekst og betydning: Digtet er en hånlig allegori over Ole Rosencrantz' skæbne. "Træet" og "tornen" symboliserer her kongemagten eller staten, der understøtter adelen ("rosen"), men når rosen (Rosencrantz) bliver for hovmodig og hæver sig for højt med sit skrift (Apologia), knækker den og mister sin glans.

Da Hr. Oluf Rosencrantz strax efter fik dette Skandskrift i Hænderne, loe han deraf, og skrev med egen Haand derunder: Tydsken er vreed.

Side 690

Den 11 April i Aaret 1682 reyste Hr. Oluf Rosencrantz fra Kiøbenhavn til Egholm, og kom aldrig mere til Kiøbenhavn; Men al denne Handel og Proces blev holdt hemmelig og fordulgt for hans Kiæreste Frue Birgitte Krabbe, saa hun ikke fik det allerringeste om overgangne Dom og confisqverede Midler eller Mulct at vide, førend anden Juledag 1682, Da Hr. Oluf Rosencrantz havde Bud til Frue Berthe Scheel, Sal. Hr. General-Lieutenant Niels Rosencrantzes Frue paa Nielsom Gaard, som kom til Eegholm og berettede det altsammen, hvorledes til var gaaet, for Frue Birgitte Krabbe, undtagen den Post om Baronens Afsættelse fra sine Embeder, som hun aldrig fik at vide, uden det skeede nogle Uger, førend hun døde. Udi November Maaned skrev General-Fiscalen til Hr. Oluf Rosencrantz om de 20,000 Rd. samt sin egen Rettigheds Fyldestgiørelse paa denne Maade:

Høyædle og Velbaarne Hr. Baron!

Mig er allernaadigst anbefalet, ved denne affærdigede hannem at tilmælde, at, dersom ey nu strax, og uden videre Forhaling, skeer Satisfaction for de 20,000 Rd. og den Rettighed, mig efter min Bestalling og K. M. allernaadigste

Side 691

Befaling tilkommer, skal jeg i Følge min Ordre, som tilholder mig at tage Possession af Eegholms Gaard og Gods, med hvis derpaa Stæden forefindes, indtil Høyeste-Rettes Dom i alle Maader vorder efterkommet, hvorfor Hr. Baronen vilde forekomme den Viderværdighed, som hannem og hans Huus herved kunde tilføyes, og med Budet give mig nogen vis Gienfvar, som imidlertid befaler hannem med gandske Huus GUDS trofaste Beskiærmelse, og for min Person næst flittig Hilsen forbliver

Velbaarne Hr. Barons beredvilligste
Tiener Jens Clausen.
Kiøbenh. d. 13 Nov. 1683.

Til denne Sag hører endnu adskillige af Hr. Oluf Rosencrantzes Friherrindens, Frue Birgitte Krabbes, Bønskrifter og Breve, alle forfattede af Etats-Raad Mogens Scheel til Fusingøe, som ere følgende:

Til Hans Majest. Kongen.

Stormægtigste Konge, Allernaadigste Herre: Dersom Eders Kongel. Majest. kunde selv faae at see min Graad og min Bekymring, da skulle denne allerunderdanigste Supplication intet behø-

Side 692

behøves for at bringe hannem til Barmhiertighed: Og om jeg i denne min Supplication kunde beskrive al min Bedrøvelse, da er jeg forsikkert paa, at Eders Kongel. Majest., som en god og naadig Konge og fine Undersaatters Fader, skulle bevæges til Medlidenhed over mig, thi det jeg finder i Hiertet, kand ingen begribe, uden jeg selv, ligesom og ingen kand trøste mig uden GUD og Eders Kongel. Majestet. Det som Eders Kongel. Majest. begiærer af Os, er intet eller lidet for ham; men det er al min og mit Huses Velfærd; og paa det jeg kand bevise, at det sig saaledes udi Gierningen befinder, da kand Eders Kongel. Majest. overveye, hvad Midler der kand være i Vores Eye, naar vi hannem forsikkrer, at Vi udi 10 Aars Tiid har givet meere end 40,000 Rdlr. ud, endeel for at forstrække Eders Kongel. Majest., (hvorfor Vi endnu staaer i Gield uden at have løst det ringeste deraf) endeel for at staae nogle af Vores Børn bie udi deres store Fornødenhed, og endelig til at holde Vores forarmede Gods her i Sielland ved Liige; Vores Gield over de 20,000 Rdlr., som Eders Kongel. Majest. af os fodrer, er virkelig over 16000 Rdlr, vores Credit er paa en gang ude: Vi ere alt i disse Dage manede og forfulgte, og er der ingen Tvivl paa, at jo til næstkommende Omslag alle vores Creditorer skal angribe os paa samme Maade, og enhver af dennem stræbe at være den første, for at blive betalt.

Side 693

Jeg tør intet begiære noget Afslag af E. K. M. af Frygt at han det unaadigt skulle optage (omendskiønt mit Haab mig dog tilsiger, at en Konge, som er saa naadig og mild, ikke skal glemme mig) derfor gjør denne allerydmygeste Bøn til Eders Kongel. Majest., som han for GUDS Skyld vilde antage og bønhøre, at han vil annamme i Betaling, og strax tage til Eyendom, mit Arvegods i Fyen Enggaard, som beløber sig 454 Tdr. Hartkorn, hvis Bygning, Herlighed og Bondergods ikke haver nogen Mage i det gandske Land af lige Storhed; Alting er vel ved Magt, og Bonderne udi Tilstand rigtig at betale baade Skatter og Landgilde. Om vi end sætter det i Pandt, har vores Bekymring dog ingen Ende, for vi kand aldrig løse det igien, og Eders Majest. kand paa Sidkasten dog intet bedre faae, thi om vi end pantsætter Eegholm for 20,000 Rdlr., og Eders Kongel. Majest. tog til Pantet, naar vi intet kunde løse det til Terminerne, var han lidet tient dermed, eftersom vi i denne Time ikke har halv Bønder nok til

at drive Avlingen med. Og derforuden hvad Bekymring, hvad Elændighed skulle det være, om jeg skulle forlade dette Sted, hvor jeg finder GUDS Riis saa haardt, at det ikke var mig mueligt at gaae derfra, ja ikke engang at lade mig bære derfra. Jeg har intet som er friskt paa mig uden Hiertet og Tungen, hvilket jeg bruger uafsladelig for at sukke og bede til GUD, at han vilde bevæge Eders Kongel.

Side 694

Kongel. Majests. Sind til at betage den Smerte, jeg finder i min Krop, formedelst den langvarige Sygdom, den Bedrøvelse, som er i min Siæl for det haarde Kaars, GUd har lagt min ældste Daatter paa, og den Frygt, jeg lever i at jeg i min Alderdom og paa min Sotte-Seng, endnu skal lide Fattigdom og Trang, og endelig til at giøre en Gierning, som er liig Eders Kongel. Majest. Godhed, og liig den Regning, som jeg behøver, da skal mit Hierte og min Tunge aldrig aflade at bede GUd for Eders Kongel. Majests. Velferdt, at han maae længe leve og regiere, og belønnes med timelig og evig Velsignelser, for det han har stillet min Graad og endt mine Suk; Jeg forbliver indtil Døden Eders Kongel. Majestets

allerunderdanigste Tienerinde
Birgitte Krabbe.

Eegholm d. 2 Jan. 1683.

Til Hendes Majest. Dronningen.

Stormægtigste Allernaadigste Dronning! Jeg veed ingen, hvem jeg bedre og med større Nytte kand falde til Fode, end som Eders Majest. for at vente mig et naadigt og ønskeligt Svar; Hendes Godhed er saa stor, at hun ikke alleneste gierne hører og hielper de Nødlidende, men endogsaa at hun tit forekommer deres Begiæring, seer i deres Hierter og hielper dem, for-

Side 695

førend de engang har beklaget sig. Denne Videnskab, Allernaadigste Dronning! som jeg, og alle Eders Majests. Undersaatter haver, gjør mig og denne vores Haab, som ellers skulle mistvivle, og giver mig den Dristighed, at jeg intet blues ved denne min allerunderdanigste Supplication hende at opvarte, til den Ende alleneste, at Hun H. K. M, min allernaadigste Herre og Konge vilde forestille min store Bekymring og Hierte-Sorg. Som jeg veed, at der intet behøves andet til at bevege begge deres Hierter, som ere christelige og medlidende, saa vil jeg heller intet bruge vidtløftige Argumenter, for at overtale dennem, eftersom jeg gjorde deres Godhed og Naade Uret, om jeg tænkte, at de havde mine Overtalelser nødig til at giøre sin Virkning. Dette vil jeg ikkun sige med faa Ord, at E. K. M. intet maa considere vores Tilstand, som den nu synes at være, mens vi ere i Possession af vores Midler, mens som den vil blive, naar H. K. M. har faaet endeel af vores Gods, vores Creditorer det andet, og vi kandskee beholder noget øde og adskildt Bønder-Gods tilbage igien; GUd skal belønne E. M. for det gode, Hun gjør mig herudi, og jeg og mit Huus skal aldrig glemme det, som forbliver saa længe jeg lever

Eders Majests.
allerunderdanigste
Tienerinde Birgitte Krabbe.

Eegholm d. 2 Jan. 1683.

Side 696

Til Ober-Cammer-Junker Adam Levin v. Knuth
Høyædle og Velbaarne Hr. Ober-Cammer-Junker,
Høytærede gode Ven!

Eftersom at Nøden har ingen Lov, saa maa han ikke ilde optage, at jeg hannem med min bedrøvelige Skrivelse bemøyer; men for intet at misbruge hans Godhed, og forskaane mig for at igientage min Sorgs Skrivelse; saa har jeg intet andet at sige, end som jeg udi min allerunderdanigste Supplication til H. K. M., og i mine Skrivelser til Geheime-Raad Wibe, og Rentemester Brandt har andraget; Et vil jeg ikkun mælde, for at fatte vore Midlers Tilstand i faa Ord: At vi har 1400 Tdr. Hart-Korn, hvoraf mere end to trediedeel her i Siælland er forarmet, og med det, som min Mand er skyldig til det Kongel. Academie, imod 40,000 Rdls. Giæld; Tilstaaende, som kand betales, er ikke stort, og vi har slet ingen rede Midler i vort Huus, ihvorvel jeg veed, at en og anden af Banartighed og Had til os søger at raabe vore Midler anderledes ud, end de i Gierningen sig forholder. Om H. K. M. vidste min Elendighed baade af Sygdom og Sorg, da tvivler jeg intet paa hans Godhed og Generositet jo skulle

Side 697

lade sig see. Og medens min Helbred mig intet tilsteder, at falde selv H. K. M. til Fode, da gjør det for GUds Skyld for mig, og troe stadelig, at flig en Gierning skal lønnes af Himmelen, og aldrig glemmes af mig, som stedse forbliver 2c.

Eegholm d. 4 Jan. 1683.
Birgitte Krabbe.

Til Geheime-Raad Michel Wibe.
Høyædle og Velbaarne Hr. Geheime-Raad,
Høytærede gode Ven!

Jeg havde intet tænkt for kort siden, at jeg havde haft Behov at bemøye Eders Excell. med flig en Bøn, som jeg nu med fremkommer, og jeg troede, at, ved min Helbreds Fortabelse, og min ældste Datters elendige Tilfald, min Ulykke havde saaledes anvendt alle sine Kræfter, at de intet havde noget mere tilbage for at plage mig videre; mens jeg fornemmer nu, at det værste haver været giemt tilsidst, og jeg undrer paa, at jeg derved ikke saaledes overkommes, at all Følelse mig betages; Dette er kandskee den 4de Ulykke, at jeg skal beholde Kræfter nok, for at finde all min Fortred, og at mit Hierte skal være saa frisk, paa det jeg desbedre kand føle min Syge

Side 698

Sygdom, og fornemme min Elendighed; Jeg vilde endda give mig tilfreds, om jeg maatte beholde saa meget, som jeg Resten af mit Liv uden Nød kunde tilbringe med (mine Børn faaer jeg at befale GUds Forsyn) men det kand ikke skee uden Hans Kongel. Majests. fær Naade, og uden medlidende Mennesker vil bringe H. K. M. mit høye Anliggende for paa beste Maader. Der er ingen, jeg har bedre Tro til, end Deres Excellence; jeg veed, at han ikke fattes Villie til at hielpe, ey heller Leylighed til at tale med vores Naadige Konge, hvis gode Hierte er alle hans Undersaatter for vel bekiendt, at jeg nogensinde skulle tvivle om at faae ham bøyet til Barmhiertighed, og et Ord af Hans Majests. Mund kand udslætte min største Sorg, og forlindre de andre. Jeg begiærer jo ingen Afslag, men alleneste, at Hans Majest vilde antage min Gaard Enggaard i Fyhn i Betaling, eller ogsaa være fornøyet med Obligationen paa den Maade, som

min Mand den til Rentemester Brandt har udskikket, thi om det ikke skulle skee, faaer jeg at bede Eders Excellence paa det tjenstvilligste, at han saaledes vilde mage (hvilket er dog det yderste Raad) at mine Midler maatte adskilles fra min Mands, og Directeurerne over det Kongel. Academie gjøre fig betalt deri, det beste de kand; det er sandelig ikke af anden Aarsag end af den yderste Nød, at jeg griber til dette Raad, og GUd som veed alting,

Side 699

kiender, hvorledes det gaaer mig til Hiertet; dog formoder jeg, om det kommer dertil, at Hans Majest. forunder mig Huus-Værelser min Lives Tiid her paa Gaarden, eftersom jeg umueligen kand komme ud af mit Kammer, eller taale, at man flytter mig af et Sted paa et andet. Den højeste GUd skal belønne Eders Excellence og alle De, som vil hielpe mig bedrøvede Qvinde til rette; Den Sorg ved hans Sal. Kiærestes Død gik mig sandelig ret til Hierte, og eftersom der er ingen, som kiender bedre Bedrøvelse end jeg, som er forsøgt deri, saa haver jeg ogsaa meere Medlidenhed end nogen anden over mine gode Venners Sorg; GUd trøste os alle og give mig nogen Leylighed at erkiende den store Godhed, som jeg er vis paa Eders Excellence mig herudi skal lade fee, ogsaa skal han fornemme, at jeg er sandfærdig Hr. Geheime-Raadens

Eegholm den 16 Febr. 1683.
Tienstvilligste Birgitte Krabbe.

Naar man holder dette Brev imod hvad der tilforn er anført, skulde man rimelig falde paa de Tanker, at Geheime-Raad Wibe enten haver virkelig været uskyldig i denne Process Forvoldelse og Anlæg imod Friherre af Rosencrantz, eller han i det mindste paa da værende Tiid af Vedkommende er bleven troet vel: at dette

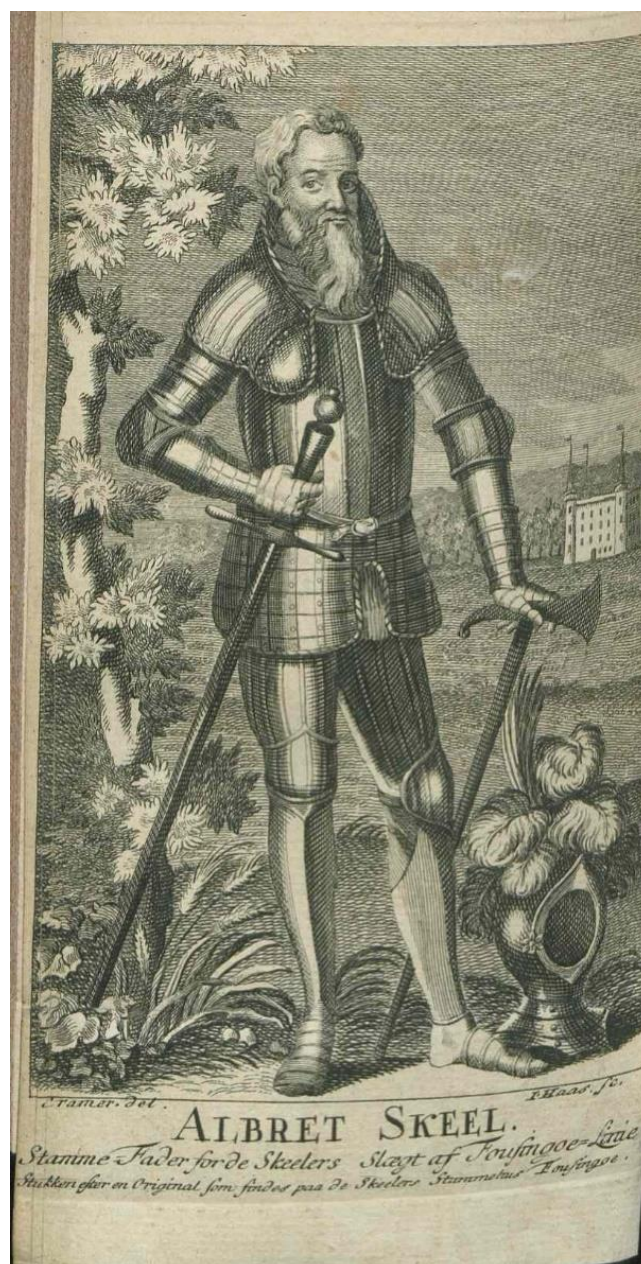
Side 700

Brev skulde være ham tilskreven af Stats-Politisk, er ey vel fattelig, men det kand og være, man den Tiid ey har kiendt de hemmelige Driv-Fiære saa vel. Af et Brev, underskrevet den 1 August 1683, sees, at General-Fiscalen var tillagt 2000 Rdl. for denne Processes Udførsel, og at Friherren havde givet hannem Hr. Thage Totts Obligation til Underpant, som Fiscalen begiærer indløst. Hvem den ene af Hr. Oluf Rosencrantzes Modstandere var, er tilforn erindret, men den anden, som han paa Titul-Bladet kalder larvatum FRANCISCUM IRENAEUM, var en af vores egne offentlige Lærere paa Kiøbenhavns Høye-Skole, nemlig den berømmelige Rasmus Winding. Han var egentlig den første, som offentlig satte sig mod den vedtagne Mening, at Danmark skulde være et Val-Rige. Til at godgiøre denne Sæt, anførte han sine Skiel i en latinsk Tale, han lod trykke under det laante Navn Franciscus Jrenæus, med følgende Opskrift: Francisci Jrenæi Oratio de Regno Daniae hæreditario & electivo Isaxiæ 1640. Ham fulgte Buno, som og siden lod sit Forsvars-Skrift trykke mod Hr. Oluf Rosencrantz, efterat hans Proces alt var til Ende, under den Titul: Johannis Bunonis adversus Rosencrantzium justa & necessaria defensio

Side 701

fio Lyneburgi 1682, hvorom endnu meget kunde være at anføre, dersom Rummet i dette Hæfte havde vildet tillade det. Sluttelig vil jeg endnu erindre det, jeg af Hr. Albeck, Catechet til Nicolai-Kirke her i Staden, haver haft Hr. Ole Rosencrantzes egenhændige Excerpter eller Haandbog til Laans, hvorudi denne lærde Herre haver indført et og andet, som i Historierne, især Fædernelandets, kunde være mærkværdig.

Sit Tanke-Sprog har han tilsidst
derudi fat saaledes:
Angustia mihi fuit in disciplinam,
Recte credendo
Devote orando,
Pie vivendo,
Anxie desiderando
Pertæsus mundum
Superas nunc nitor in aulas
Ao. 1682 Ætatis meæ sexagesimo.
Olaus Rosencrantzius.

Her er den diplomatiske transskription af side 702 og 703 (filrække 738 og 739), som markerer afslutningen på biografien om Ole Rosencrantz og påbegyndelsen af efterretningen om Albret Skeel, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 702

Efterretning,
angaaende
Hr. Albret Skeel til Fousinge,
kaldet den Lange Skeel,
Stamme-Fader for de Skelers Slægt
i Danmark.

Side 703

Da heel mange have spurgt mig, hvi udi disse Eftermæle saa mange af de adelige Skelers Slægt vare bleven stukket i Kaaber, og deres Billeder Hæfterne foresat, haver jeg, inden jeg slutter denne Aargang, og maaskee det hele Værk, vildet give des Aarsag tilkiende.

Udi de Aaringer 1748, som og siden 1751, opholdte jeg mig Sommeren igiennem paa det adelige Gods Fousingøe i Jylland, i Anledning at de unge Herrers von Plessen Underviisning i Boglige Konster var mig anbetroet. Disse forhaabningsfulde unge Adelsmænd eyer dette fornøyelige Herre-Sæde, som et Stamme-Huus for de Skeler (*) Jeg fandt der paa Gaarden en daglig Fornøvelse i at betragte alle de gamle Familie-Stykker, som ere der i deres gammeldags Dragter afmalede i fuld Legems-

(*) Hr. Mogens Skeel var den, som oprettede dette Stamme-Huus; See udførligere herom i Eftermælerne 1ste Part pag. 422.

Side 705

Størelse, samt til Prydelse indsatte i Væggen paa en stor Sal, igiennem hvilken Veyen just faldt til de mig anviiste Værelser.

Baade en, jeg troer mig medfødt Lyst til Fædernelandets Historie, saa og en velgrundet Nidkiærhed for det høye Huus, hvori jeg var, bragte mig paa de Tanker, at forfærdige en ordentlig Historie over de Skelers Slægt i Danmark, ligesom vi have en om de Brahers, trykt til Wisingsborg 1673, saa og nogle korte Levnets Beskrivelser over enhver af disse Skeler, hvortil jeg vilde lade Malerierne bringe i Kaaber, efter de forefundne Originaler. Da dette var besluttet, bleve Stykkerne indpakkede, og sendte hid over til Kiøbenhavn. Den for sin færdige og sær nette Tegning bekiendte Msr. Peter Cramer, en indfødt Danske, afpenslede dem Vinteren igiennem med Tusk, men mod Foraaret 1749, døde Hans Excellence, Hr. Mogens Skeel von Plessen, en Herre, der for sin Redelighed og tjenstberedvillige Gemyt mod alle, fortienet at end og hans Støv i hans Grav bør æres, og med ham døde tillige min forehafte Danske Skelers Slægts Beskrivelse. Som jeg imidlertid havde giort en ey liden Bekostning paa disse Tusk-Tegninger, vilde jeg og gierne have dem anbragt; Saasnart jeg derfor besluttede at udgive disse maanedtlige Hæfter, som en Samling af Mindesværdige Danske Mands

Side 706

Levnets Beskrivelser, der forhaabentlig i sin Tiid skal gjøre nogen Nytte i vores Danske Historie, helst om det bestandigen blev fortsat, besluttede jeg og at lade nogle af dem komme for Lyset, dog ligger endnu den største Deel tilbage, deels stukken, deels ustukken. Dette er da egentligen Aarsagen, hvi der findes flere af denne Slægt stukken, end af andre lige saa anseelige og maaskee talrigere.

I Anledning af den gamle Albret Skeel, hvis Contrafey staaer her foran, har jeg vildet med faa Ord erindre, at man i Almindelighed holder for, det denne Slægt først skal være kommen fra Meisen, og er ventelig i Krigs-Tiid kommen herind. De Efterretninger, man fra gamle Tider haver, ere kun mave, dog kand man af nogle forældede Papirer udlede, at denne Albret Skeel, som i Almindelighed kaldes den Lange Skeel, haver været som Stamme-Fader for alle de andre, som siden den Tiid have udbredt sig i adskillige Linier. Han var Rigens Raad i Kong Hanses Tiid, samt Væbner, men hans Hustrue Frue Else Trost af Tandrup havde været Dronning Kirstines Cammer-Jomfrue.

Af et gammelt Document eller Messe-Gave, hvorudi Hr. Albret Skeel skiøder endeel bort til hans Sogne-Kirke Tøndring, paa det

Side 707

der efter hans Død skulde læses Messe for ham, og en stor Deel af hans Slægtninge, kand have megen Oplysning i hans Æt-Tavle, jeg vil derfor indrykke dette tilforne udtrykte Document, faaledes lydende paa nu brugelig Dansk.

Jeg Albret Skeel af Hiigned, Vebner! Kundgiør alle som nu er, og efterkomme skal, med dette mit aabne Brev, at jeg med fri Hu og Villie, for min Siæls og Saligheds Skyld, min Moders og Faders Siæl, min Hustrues og Peder Paafes Siæl, i den Hellige Trefoldigheds, Jomfrue Mariæ, vor HERres Pinsels, og til St. Andreæ Lov og Ære giver og ævindeligen skiøder til min Sogne-Kirke Tondring aarlig Aar XI Ørte Korn af IIII Gaarde liggende i Tøndring, IIII Ørte Korn af en Gaard, som Jens Lange iboer, som kaldes Trendes Gaard, IIII Ørte af II Gaarde, som jeg fik af Morten Krabbe, men som Anders Povelsen nu iboer, og en, som Anders Nielsen nu iboer, med saadan Skiæld og Vilkaar, at jeg og mine Efterkommende Arvinger skal have de fornævnte Gaarde i Forsvar, og Tienere udi og affætte, som nytteligt er og gavnligt. Dog Sogne-Præsten til fornævnte Kirke, skal som Præst have det fornævnte Korn aarlig Aar, for saadan Tieneste og Ærinde, som efter stander skrevet.

Side 708

Først skal fornævnte Præst holde II Messer hver Uge i fornævnte Kirke, en om Mandagen, af den hellig Trefoldighed, og af St. Andreæ, og for alle gode christne Siæle; en om Fredagen, som sagt er tilforne, it. skal han bede for min Siæl, og deres Siæle navnlig, som tilforne er sagt, om Søndagen og høytidelige Dage; It. er det saa, at Fornævnte vil ey holde disse fornævnte Articler, eller Ærende, eller dennem menigligen forsømmer, og vi den fvarlig merker, og fuldkommelig opfyldte igien, da tilstikker jeg og venlig befaler min kiære Frende, Morten Krabbe, og hans Arvinger, at de hielpe og trøste mine efterkommende Arvinger, saa at den fornævnte Tieneste maatte stadfæstes, og holdes et andet Sted, som dennem tykkes raadeligt og godt at være, i saadan Maade, som før er sagt; Item er det og saa, at mine efterkommende Arvinger vil ey fuldkommelig holde, fulddrive og tilstede disse fornævnte Ærende og Articler, som sagt er, da fremdeles ydmygelig beder og befaler jeg foranførte Morten Krabbe og hans Arvinger, at de for GUDs Skyld, og den gode Trofkaab, som jeg haver for dennem, at de hielper og trøster, at disse fornævnte Articler, Tieneste og all Ærende maatte holdes og stadfæstes i alle fornævnte Maader, som sagt er; item ydmygelig beder jeg mine efterkommende Arvinger, at de for GUDs Skyld stadfæster og holder disse Articler, som før er skreven.

Side 709

item forbyder jeg alle og enhver, færdeles mine efterkommende Arvinger, haardeligen, at de ey hindrer, eller tilbagedrager nogen af disse fornævnte Articler, i de Maader, som sagt er, som de vil svare paa deres Siæl for GUD.

Item jeg Albret Skeel Væbner, haver stiftet to Messer i Tøndring Kirke, enhver Mandag i den hellig Trefoldigheds, Jomfrue Mariæ og St. Andreæ Lov og Ære, og hver Fredag, om vor HERres Pinsel, og Jomfrue Mariæ Hæder, og af de hellige Vunder til Lov og Hæder. Disse Messer haver jeg stiftet for min Faders Siæl, Anders Albretsøn, som kaldes Skeel, for hans Fader Albret, Rytter af Møltved, og hans Moder Frue Maren, og alle deres Forældres Siæle; For min Moders Siæl, Frue Kirsten af Hegned, og for hendes Fader Niels Krag, Ridder, og for hendes Moder, Frue Eline, og hendes Fader, Anders Jensen; For min Hustrues Faders Siæl, Jes Trost, og min Sister Birete, og min Broder Niels Paas; For Niels Jensen af Klistruplund i Himmer-Syssel hans Fader, Jens Mord, hans Broder Christen Mord, Ridder, hans Broder Niels Mord, som flagen var i Brochholm (*) som Niels Knud ihjelslog. For Sister Niels Knudi Hustrue, og for deres Fader Hr. Christen

(*) Skal maaskee være Birkholm.

Side 710

Mord, Ridder, og hans Hustrue Frue Bolde, for Anders Jensens Hustrue Frue Else Bods Dotter, for Anders Jensens Moder, Frue Kirsten, hans Moder-Syster Frue Bolle af Hegned, hans Hustrues Fader Boed Boedsen, hans Broders Christen Boedsens, deres Broder Niels Boedsen, Ridder af Aabierg i Harsyssel, for min Hustrues Siæl og hendes Fader Jens Trost, hans Fader Peder Nielsen af Tangerup, og hans Fader Eske Jbsen; For hendes Moder Frue Eline, for hendes Fader Steffen Munk af Nørgaard, for hendes Moder Frue Eline Jerig Datter; For Per Posses Siæl af Wellinggaard, for min Broder Jep Skeel, og for Jerig Skeel, og min Dotter Kirsten Albrets Datter, og for alle vore Forældres Siæle med saadanne Vilkaar, der skal bedes for disse hver Baaer fra St. Nic. Oftrings-Dag og til B***, og bedes for mig Albret Skeel hver Søndag, og min Sister af Trostegaard, min Fader Anders Skeel, min Moder Frue Kirsten og Per Pose, som min Moder havde tilforn, og min Dotter Kirsten Albrets Datter; Hvilket at det hver Søndag holdes skal; Til desto større Fornøjelse, har jeg dette med andre gode Venner bekræftet med Seigl, som ere: Hr. Christen i Nautrup, Hr. Jens Christensen af Aasted, Hr. Niels Christensen af Durup Præster, Morten Krabbe af Nissum, Mogens

Side 711

Krabbe af Bustrup, og Oluf Povelsen af Vellung Væbner. Datum Anno Domini M. C. D, LXXI. die beatæ Betily.

I Anledning af Rigs-Raad Christen Skeels Afgang, som døde udi Kiøbenhavns Beleyring 1659, og ligger begravet ved Fusingøe i Aalum-Kirke, er et Stammetræ bleven ophængt i Walløebye-Kirke, paa hvilket følgende læses:

De Skelers Stamme-Træ

Pfal. 92 v. 13 Pfal. 112 v. 2.

"Dette er saavidt som egentlig vides om de Skeler, som har været og boet i Danmark. De ere ellers kommen af Meissen af Begyndelsen, og er dette den rette Old-Linie fra Fader til Søn, som her oven tegnet er. Den første af disse hede Albret Skeel, som kaldes den Lange Skeel, som var Rigens Raad i Kong Hanses Tiid, og hans Hustrue var Dronning Kirstens Cammer-Jomfrue; Efter ham ere alle de andre. Det er alle vitterligt, at de Skeler har været gode oprigtige Rigens Mænd udi Danmark. GUD formere denne Linie, at den kand blive mangfoldig af Toppen paa dette Stamme-Træ, som den er og har været af Roden til denne Tiid. Anno 1656

lod jeg Thale Ulfstand, Palle Urnes til Gjøllesboe, giøre dette Stamme-Træ til ærlig og Velbyrdig Mand Christen Skeel til Fousingoe Danmarks Riges Raad, Kongl. Majests. Befal-

Side 712

lingsmand paa Tryggevelde, hannem hans Børn og Efterkommere til Ære og venlig Amindelse. En anden Tavle hænger i Aalum-Kirke, som jeg og selv haver afskrevet, skøndt den næsten af Tidens Ælde er udslidt og fast ulæselig, men saasom dens Opskrift findes indført udi Hr. Procancellarii Pontoppidans Marmora Danica Lib. 2. pag. 226, vil jeg Læseren dertil have henviist.

Side 713

Fortsættelse
af
Hofmester
Walkendorffes

Levnet,
henhørende til Julii Hæfte, Sid. 56.

Side 714

Herredags-Dommen faldt da saaledes, at Heinesøns Liig skulde igien opgraves, og christeligent efter Kirke-Skik begraves, da og den ergangne Under-Rets-Dom af Kiøbenhavns Raadstue Domme-Bog skulde udslettes, og til intet giøres, og ey komme bemældte Heinesøn til Æres Forkleinselse i hans Grav, ey heller hans Hustrue, Frue Sophia Gyntelberg, og deres fælles Børn til nogen Spot eller Nachdel paa deres Ære, gode Navn og Rygte i nogen Maade (h) Rente-Mesteren blev og herforuden tilkiendt, at betale en i de Tider meget anseelig Sum Penge til Enken og Børnene, nemlig 3000 Rdlr. (i) saa og til Lindenow, som førte Sagen, en tilstrækkelig Omkostning for Sagen, han havde ført.

Efterat denne Dom var ganget, blev Liget opgravet af Nicolai Kirke-Gaard, og blev med et stort Liig-Følge bragt af Kiøbenhavn paa et Skib, hvorfra det blev ført til Jylland, og begravet udi Wodins (k) Kirke i Wiborg Stift, hvor hans Grav-Skrift, opsat af ommældte

(h) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie, Sid. 43.

(i) Slange har ey benævnet Summen, men den angives saaledes af Debes i hans Ferrøes Beskrivelse p. 225.

(k) Saaledes kalder Slange den, men Ørsle-Klosters Kirke er det retteste. Conf. Pontoppidans Marmora Danica Tom. 2. p. 220.

Side 715

Lindenow, endnu sees den Dag i Dag er (l).

Rente-Mester Walkendorff, der inderligen fortrød sin Hastighed, betalte til den efterladte Enke ikke alleneste de tildømte Penge, men gav hende langt meere, og snart dobbelt saa meget, som han var bleven dømt til. Disforuden affsonede han denne Forseelse med store Almiser til de Fattige, var og saa længe han levede, Enkens Forsvar og Børnenes Fader, saa at de levede vel, og ved hans Hielp alle bleve til brave Mænd (m) Faderen havde tient Kong Friderich den Anden, og var en dygtig Søe-Mand, men formedelst Mangel, maatte søge fit Brød, hvor han det kunde finde og fortjæne (n).

J Aaret 1594 bleve de Fire Regierings-Raaders Antal nedsat paa Tre, ved det den store Cantzeler Niels Kaas, den 29 Junii skildtes fra

(l) Hans Gravskrift haver Hr. Procancellarius Biskop Pontoppidan ladet trykke i sin Marmora Danica T. II. Sid. 218 og 219, findes ogsaa i Debes Ferrøes Beskrivelse, S. 225 og 226 Det er stiklende paa Walkendorff, og ere de sidste Ord disse: men af Dieuffelens Affvind er Døden kommen y Verden, och thee som er af hans Deel hielpe ochsaa ther thill. (m) See Slange, Kong Christian den Fierdes Historie, Sid. 43. (n) Denne Mogens Heinesøns Skiæbne, og mange af hans snilde Pudser kand læses i Debes Ferrøes Reserata fra S. 213 til 228.

Side 716

Verden i hans Alders 60 Aar (o). Han var en af de anseeligste Mænd paa de Tiider, saavel i Henseende til hans Embede, som hans personlige Egenskaber.

Endskiøndt man vel skulde tænke, at Walkendorffs Arbeyde ved denne Leilighed blev forøget, og Hans Nærværelse følgelig var saa meget meere nødvendig, finder man dog, at han i Begyndelsen af næste Augusti Maaned af dette samme Aar 1594, er draget over til Gulland (p), for der at forfare Landets Tilstand, og forhøre de der forefaldende Sager, eftersom der vare adskillige Klagemaal indløben til Regieringen. Rentemesteren havde for 18 Aar siden selv været Lehnsherre der paa Landet, vidste og følgelig beste Beskeed om alting; Han havde Rigs-Raad Albret Friis til Haridskiær med fig, samt en anden Dansk Adels-Mand navnlig Jens Mogensøn (q).

Da de kom derover, forefandt han hos Land-Fogden, Slots-Skriveren og andre Betiente mangfoldige Konster og Manerer at gaae i Svang, til at udsue den fattige Almue; Endeel vidste

(o) Oratio Funebris Johannis Slangendorphii in obitum Nicolai Kaafii M. D. XCIII.

(p) See Slanges Kong Christ. 4 Historie, Sid. 76.

(q) Denne sidste omtales ey af Slange i Kong Christian den Fierdes Historie, men anføres af Stresow i hans Guthilandiske Krønike, Sid. 285.

Side 717

vidste vel den, som paa de Tider var Slots-Herre, nemlig Niels Bilde (r) noget af, saasom adskilligt skeede under hans Navn, men endeel sagde han fig at være ubevidst (s). Hvad som strax kunde rettes og forandres, blev af disse Rigs-Raader rettet og forandret, men hvad som de ikke selv paa Stædet kunde gjøre, toge de med fig til nærmere Raadslag med de andre Rigers Raad; Walkendorff feilede herpaa fra Landet igien den 11 Sept. og kom til Kiøbenhavn, hvorehen Slots-Herren Niels Bilde maatte følge med (t). Efterat han var hiemkommen, bleve alle Besværinger foretagen, samt forandrede ved Kongens Brev og Befalning, som Landet udi Novembr. Maaned blev tilsendt (u) ved Hermand Juul, som over dennem blev beskikket til Slotsherre udi Niels Bildes Sted (x).

Det lakkede herpaa aldt nærmere og nærmere mod det Aar 1596, hvilket er saa meget vigtig gere

(r) Niels Bilde fik Gulland i Forlehning Aar 1591 næst efter Lehns-Herren Erik Lykke til Eskier. See Stresows Guthilandiske Krønike S. 285.

(s) See Slange, Sid. 77.

(t) See Slanges Kong Christian den 4 Historie, Sid. 77.

(u) Dette her omtalte Kongens Brev er Ord til andet indført i Stresows Guthilandiske Krønike, Sid. 285 til 292.

(x) Denne Hermand Juls Levnet findes i brave Danske Mænds Eftermæle for May-Maaned 1753. Fra Sid. 560 til 570.

Side 718

i Historien, som samme er det Aar, i hvilket Kong Christian den Fierde selv paatog sig Regieringen, og Rentemester Walkendorff tilligemed de tvende andre Rigs- og Regierings-Raader, nemlig Peder Munk og Jørgen Rosenkranz skulde gjøre Regnskab for Rigets og Regieringens Forstanderskab, som nu i 8 Aar havde været betroet deres Hænder. Men den sidste benævnte Regierings-Raad nød ey den Fornøjelse, saasom han døde kort før Kroningen Langfredag Morgen, i sit Alders 73 Aar (y). Han har det Eftermæle, at han var en forstandig, lærd, god og velfortient Mand, hvorfors der og ey forefaldt nogen vigtig eller magtpaaliggende Sag i Riget i hans Tiid, at han jo blev brugt og forordnet til saadant at forrette (z).

Walkendorff med de andre Regierings-Raader havde strax ved dette Aars Begyndelse været betænkt paa, ey alleene at indkalde de andre hist og her i Landet boende Rigs-Raader, men og det gandske Adelskab, at samme skulde lade sig indfinde til den forestaaende Kroning og Hylding, vel udstafferede med Heste og Folk; for at gjøre samme des anseeligere. Herpaa blev en Herredag berammet, som skulde holdes endnu for Kroningen, samme blev ansadt til den 1 Junii; Paa den bleve

(y) Conc. Funeb. Jani Godsen. (z) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie, S. 91.

Side 719

alting bragte i Ordentlighed af Walkendorff, faavel som de andre, og iblant andet opsat en Haandfæstning, som den unge Konge maatte underskrive (a).

Paa det den forestaaende Kroning kunde være desto anseeligere, bleve de ledige Rigets høye Embeder af den unge Konge paa nye besadte; Rente-Mester Walkendorff blev den 7 Junii forfremmet til Rigers Hofmester (b) og i hans Sted Sigvard Bek forordnet over Cammer-Sagerne, som og tilligemed en Medhielpere forestod Rente-Cammeret udi 26 Aar (c).

Efterat Haandfæstningen var forfattet og underskrevet, skreed man den 29 Aug. 1596, til den unge Konges Kroning. J samme havde Walkendorff den Ære, som Hofmester at bære Kronen for ved Hans Majest. da samme med megen Høytidelighed reed til Frue Kirke her i Staden, for der at vorde kronet, læste ogsaa Haandfæstningen op i Choret, da Kongen blev kronet. (d)

(a) Haandfæstningen, med hvad der da meere forhandlede, kand læses enten i Hr. Baron Holbergs Danmarks Historie II. Part, Sid. 563. v. f. eller hos Slange, Sid. 91.

(b) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie. Sid. 92. B. Holbergs Danmarks Historie 2 Part. Sid. 562.

(c) See Thomas Wegners Liig-Prædikken.

(d) See Slange, Sid. 94. og König Christian des Vierten Krönung durch August Erik, Lit. f.

Side 720

Af Registranterne der bevares i det Danske Cancelliies Brev-Kammer eller Archiv, seer man, hvorledes Hofmesterens Besoldning den Tiid forøgedes, det derom indførte Brev lyder saaledes: (e)

Vi Christian den Fierde af Guds Naade, 2c. Giøre alle vitterlig, at som Os Elskelig Christopher Walkendorff til Glorup, Vor tro Mand, Raad og Hofmester nu dagligen er udi Vores og Rigets Bestilling forhindret og besværet, have Vi naadigst for samme hans Umage bevilget, at vil lade give hannem hver Maaned til Besoldning Et Hundrede og Tyve gamle Daler,

(e) See Danske Canzelliies Archivs Protocoll No. 14. Sid. 30. Dette tilforn utrykte Brev er mig meddeelt af min i Livet kiære Ven, nu afdøde Hr. Justiz-Raad Tycho Hofman. Det var det sidste Stykke denne flittige, og i Fædernelandets Historie forelskede smukke Mand med egen Haand har afskrevet. Da jeg i hans sidste Sygdoms og Leve-Dage idelig besøgte ham, og gjerne fandt ham liggende med Registranterne i Sengen, viiste han mig engang dette Brev, som noget der var tienligt til Walkendorffs Levnet, hvilket han vidste jeg havde begyndt at bringe paa Papir. Han skrev det derpaa ud med egen Haand og gav mig det. Det er altsaa mage til et andet Document, som ligeledes med døendes Haand ey alleene er skrevet, men endog opsat, nemlig Grises Fundatz, hvilken Sl. Etats-Raad Gram i hans sidste Leve-Timer fuldfærdigede, saa Originalen virkelig er, efter Hr. Justizraad Anchersens Vidnesbyrd til mig, skrevet Manu Morientis, hvilken Omstændighed jeg ved denne Leilighed ey har vildet lade antegnet.

Side 721

Daler, och sædvanlig Hof-Klædning paa sig fielff Tolffte; Sammeledes Fuder och Maal paa Tolff Heste, hvilke forne Maanets Besoldning och Hoff-Klædning hannem aarligen af Vor Rente-Kammer, och forne Foder och Maal her af Slottet skal gives och fornøyes, bedendes och forbydendes Vor Rente-Mester, saa och Slots-Skriveren her sammesteds, the som nu er, eller herefter kommendes vorder, at J aarligen och hver Maanedt lader giffve och fornøye fornevnte Christopher Walkendorff forne Maanedts Besoldning, Hoff-Klædning, saavel som och Foder og Maal paa fornevnte 12 Heste. Ey giorendes hannem ther paa nogen Forfang eller Forhindring i nogen Maade. Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn then 16 Octobr. 1596.”

Christian.

Udi Begyndelsen af næstfølgende Aar 1597 paatog sig den unge Konge en kort udenlandsk Reise; Samme skeede Deels for at besøge sin gamle Morfader Hertug Ulrich udi Meklenborg, tildeels ogsaa for at besee Tydskland, samt der at vælge sig en Brud. Udi Kongens Fraværelse skulde Rigerne og forefaldende Tings Bestyrelse anbetroes kloge Hænder. Hans Majest. vidste, det Han udi Walkendorff fandt en udi Rigets Forretninger vel øvet og forfaren Mand. Han nød altsaa den Ære fælles med Cancelleren Christian Friis, at de bleve begge forordnede udi Kun-

Side 722

Kongens Fraværelse at have Opsyn med alle Ting udi Rigerne. Dette varede dog ey længere end omtrent 3 Maaneder; thi den 19 Martii kom Hans Majest. igien tilbage i sit Rige.

Hofmester Walkendorff havde hidindtil viist sig, som en fornuftig, arbejdsom og tro Kongens Mand; Men just i denne Kongens Fraværelse, misbrugte han sin tilvorene Myndighed saa stærk, at det bliver en saadan Vanske og Plat i hans Historie, at den hverken staaer til at overstryge eller aftoe. Den som blev et Offer for hans Magt og Vrede var den berømmelige store Stiernekiger Tyge Brahe, som nu udi Kongens Fraværelse, fortrængt af Hofmesteren, maatte flygte ud af Danmark.

Hvad Tyge Brahes Skiebne angaaer, hører samme til hans Levnets-Beskrivelse, men hvad Godt og Ondt han leed af Hofmesteren er kortelig dette.

Imedens Walkendorff med de 3 andre Regierings-Raader udi Kongens Mindre-Aarighed forestode Regieringen, vare alle Ting i Begyndelsen faare vel og godt. Man haver adskillige Breve og vigtige Bilager, hvoraf faadant staaer til at gotgiøre. J Forstningen forærede de ham 6000 Rdlr. (f) baade til en Ære-Penge,

(f) See Slanges Kong Christian den 4. Historie. Sid. 15; Gave-Brevet er indført i det Danske Magazin Andet Bind Sid. 249.

Side 723

saa og at stoppe de paa Uraniborg anvendte Bekostninger; Herved forblev det ey, men de fik ogsaa et Astronomist Taarn bygt til ham paa Vester-Vold (g), og forsikkrede ham alle under deres Hænder, at naar den unge Konge kom til Regieringen, ville de med all Fliid formaae Hans Majest. til, at giøre en vis og bestandig Stiftelse til Stiernekiger-Kunstens Vedligeholdelse paa Hveen, hvilken efter Tyge Brahes Død nogen af hans Børn, eller næste Slægt, eller andre af Dansk Adel, eller og andre Indfødte, som dertil maatte findes bekvemme, skulde forestaae (h).

Det Gode varede dog kun kort; hertil angives mange og adskillige Aarsager: Det ulige Giftermaal, Tyge Brahe havde giort, var noget Skyld; Han havde nemlig egtet en Præste-Dotter (i) udi Skaane, som han tog formedelst hendes Fornuft i Huusholdning, Fromhed og Foyelige

(g) Epistol. Tychon. ad Vellejum.

(h) Dette Rigs-Raadernes Brev kand læses i det Danske Magazin Andet Bind Sid. 250, 251 og 252.

(i) Saaledes fortæller Slange det, Sid. 122; Friherren Holberg derimod siger, det var en Bonde-Pige ved Navn Christine. See Holbergs Danmarks Hist. 2 Part. Sid. 573. Det Danske Magazines Forfattere meene hun maaskee har været hans Moders Frue-Pige. Andre, dog kun de af gammel Adel, have aldeeles nægtet ham at have være gift; men tilstaaer ham at have holdet et Boelskab eller Frille-Kone. See Danske Magazin 2 Part. Sid. 192.

Side 724

Føyelighed; Dette Giftermaal opvakte ham megen Had og Foragt hos den hele Adel, sær hos hans Paarørende. Dernæst vare de skindsyg over, at der skede ham saa stor Ære af alle Stands Personer, ja regiærende Hoveder, da endog Folk kom reysendes herind til Danmark, allene for at see og tale med denne berømte Mand. Lægerne vare forbittrede paa ham for de mange Syge, der søgte til ham, talte derfor ilde om ham ved alle Leyligheder; hertil kom den sidste og vigtigste Knude, som var den mægtige Walkendorffs Fiendskab.

Om den rette Grund til Hof-Mesterens Had ere atter mange adskilte Meninger: Det Danske Magazines Forfattere have samlet dem paa beste Maade af de øvrige Skribentere, jeg vil derfor her anføre, hvad de for mig har sagt i følgende: (*)

„Hvad der egentlig var den rette Aarsag til det store Had, Walkendorff bar til Brahe, derom haves adskillige Beretninger. Man holder det gemeenligen for, at det skal være kommet af en Hund, og det som Thomas Bartholin (k) og andre paa de Tider have meent, af en Engelsk Dog; men da Historien fortælles paa adskillige Maader, veed man ikke, hvad man

(*) Det Danske Magazin andet Bind, Sid. 322 til 325. (k) Th. Bartholin. de Med. Dan. Domest.

Side 725

man derom skal troe. Gassendus beretter Sagen med disse faa Ord: At Christopher Walkendorff gik med et gammelt Had, fra den Trætte af, som kom formedelst Tyge Brahes Hund, han havde saaret, eller, som andre sætter, slaget eller sparket (l). Hr. Assessor Holberg i hans Danske Historie fortæller disse Omstændigheder: At Kong Jacob havde foræret Tyge Brahe 2 Engelske Dogge, disse laae ideligen for hans Dør, og lode ingen indkomme, uden ham selv. Da Kongen 1592 besøgte Brahe paa Hveen, og Walkendorff, som fulgte ham, vilde en Morgen tilig gaae ind udi Tygis Kammer, for at see sig om, blev han overfalden af samme Dogge, saa at derover blev Allarm, og nogle haarde Ord verlede imellem Hofmesteren og Brahe, og formerede den Hændelse, den Uvillie han havde fattet imod ham (m).

„Petrus Daniel Huetius, som 1652 var i Kiøbenhavn, og da bespurgte sig med en og anden om denne Sag, fortæller Historien i den Bog, han om sit eget Levnet haver skrevet, paa en gandske anden Maade; Hans Ord ere disse: (n) Hvorfor Tyge Brahe blev nød

(l) Gassendi Vita Tychonis, p. 140. See og Ole Bangs Samlinger Anden Part, Sid. 454.

(m) Ludv. Holbergs Danmarks Historie Anden Part. S. 573.

(n) Pet. Dan. Huetii Episc. Abrincensis Commentarius de Rebus ad eum pertinentibus Amstel. 1718. p. 90, 91.

Her er den diplomatiske transskription af side 726 og 727 (filrække 761 og 762), som fortsætter udredningen af den berømte strid om de engelske hunde og de dybere økonomiske årsager til Christoffer Walkendorffs had mod Tycho Brahe, udført som flydende tekst i overensstemmelse med dine retningslinjer.

Side 726

nød at forlade sit Fæderneland, er af Gassendo vidtløftigen beskrevet; men jeg har dog i Kiøbenhavn af Mænd, som vare Tyge bevaagne, hørt nogle Ting i den Materie, som ere værdige at fortælle, og af Gassendo forbigangne; Thi endskiøndt Tyge Brahe undertiden gav tilkiende den Uret, ham i Danmark var skeet, og ikke gav Kong Christian nogen Skyld, men meget mere offentligen undskyldede ham, er det dog vist, at han var falden i Kongens Unaade, havde Ugunst til Hove, og efter Kongens egen Befaling var skildt ved de Kongelige Benaadninger. Dette holdte han fornuftigen for, at han maatte taale, eftersom han vidste, at Konger have lange Arme og stor Magt; Men de fortalte mig, da jeg var der, at Ulykken først havde reysset sig deraf, at da der var kommen en Gesandt fra Kongen i Engelland til Danmark, og havde bragt med sig en meget stor Engelsk Dog, fik Tyge Brahe Lyst til den, og begiærede den af Gesanden, at han kunde bruge den, som en tro Skildvagt paa Uraniborg, Hofmesteren forlangede og samme Hund, hvorudover Gesanden, som ikke vilde have nogen af deres Vrede, sagde, at han ingen af dem vilde give den, men lovede, saasnart han kom til Engelland, at skikke dem tvende Dogge herover, hver sin, hvilket han ogsaa holdte; Men den ene af disse syntes at være baade kiønnere og større end den”

Side 727

”anden, og den vilde Walkendorff have, hvilket ham og ved Kongens Kiendelse blev bevilget, endskiøndt Tyge Brahe stod haardt derimod, og blev gandske fortrydelig derover. Og som han ikke kunde bære sin Vrede, lod han falde nogle ubetænksomme Ord om Kongen, som Hofmesteren strax bragte for; Og deraf reyste sig den Vrede og Kongens Fortørnelse (o).

„Men omendskiøndt saadan uheldig Hændelse med en Hund paa en af ovenanførte Maader kand have sig tildraget, kunde vi dog neppe overtale os til at troe, at samme skulde være den første og rette Hoved-Aarsag til det store Uvenskab imellem Walkendorff og Brahe. Vi tør snarere, endskiøndt det er kun blot Giætning, falde paa de Tanker, at dette Had er ældere, og fra Friderici II Tiid, da Tyge Brahe havde den fri Adgang til Hove, og at imedens Christopher Walkendorff var Rentemester, maa han enten have haft nogen Tvist med Tyge Brahe i Penge-Sager, eller i det ringeste baaret stærk Fortrydelse over, at han frem for andre skulde oppebære saa mange og store Indkomster, til Formindskelse for Kongens Casse, nu i rede Penge af Skatkammeret, nu af Tolden i Øresund, nu af”

(o) Det er merkeligt, at hos Slange ey findes noget Ord om denne gandske Sag.

Side 728

”de mange Forlehninger. Bel mueligt Walkendorff ogsaa en eller anden Gang kand have ladet sig mærke i den Tone for Kongen (p) og maaskee faaet en Snibbe for Umagen, hvilken han har giemt hos sig, og tænkt at hævne i Fremtiden.”

Da alle de fornemmeste adelige Slægte vare blevne fortrydelige paa Brahe, som de stræbete at fornede dobbelt, just fordi Fremmede gjorde saa meget af ham; forsømte de og ey at kaste Olie i den Jld, som lumrede imellem ham og Hofmesteren. Hyldingen var ey forbi, førend adskillige af Rigs-Raaderne begyndte at besvære sig over den slette Tilstand, Skatkammeret var udi; Man foregav derfor, at det var fornødent, at tilbagekalde de Forlehninger, Brahe var benaadet med, eftersom de bleve unyttig anvendte. Ved at male alting sort af for den unge Konge, erholdte de deres Øyemeed, saa Brahe i en Tiid af et Aar saae sig skildt ved alt, hvad ham ellers til hans Konstes Fortsættelse med Brev og Segl var forundet, hvorover denne store Mand og fattede det Forsæt at forlade fit Fæderneland. Alle Skribenterne ere derudi enige, at Walkendorff var ham den haardeste.

(p) Formodentlig har Walkendorff været en af dem som Tyge Brahe i det Vers af 1585 til Canzler Niels Kaas klager over, der søgte at hindre hans Foretagende til Stiernekiger Konstens Opkomst. See Danske Magazin Anden Part S. 230.

Side 729

ham den haardeste. Da Kongen var reyst til Tydskland, sendte Hofmesteren tvende Mænd over til Hveen, som skulde besee hans Mathematiske Instrumenter og Chymiske Tilberedelser. Deraf skal den ene have været offentlig Lærer paa Kiøbenhavns høye Skole (q). Disse enten af Ondskab eller Uvidenhed, efterdi de ikke kiendte de Mathematiske Instrumenter, berettede ved deres Tilbagekomst, at Tyges Studeringer vare ikke allene unyttige, men endogsaa skadelige (r). Dette var just det, Hofmesteren ledte efter; Det synes og, som Hofmesteren har brugt disse Mænds Beretning, som en Aarsag og Paaskud, hvorfor han strax derpaa i Kongens Navn, som var i Tydskland, lod ved Byefogden forbyde Tyge Brahe at fortsætte saavel fit Stiernekigerie paa det Taarn, man dertil paa Vester-Vold havde overladt ham, som fine Chymiske Øvelser og distilleren hiemme i fit Huus, udi Farve-Gaden; Dette sidste blev forbuden under det Skin, at Naboerne vare i Fare for Ildsvaade (s).

Det var ikke nok, at man forbød denne kostbare Mand at fortsætte fine Studeringer; man

(q) See Slange, S. 123 af det Danske Magazines Andet Bind, S. 319, fees at det var Thomas Finche.

(r) Dette er Friherre Holbergs Ord i hans Danmarks Historie 2. Part S. 576. See og Danske Magazin l. c.

(s) See Dänische Bibliothek Tom. 3. S 179. Jligemaade Gassendus. S. 140. Bangs Samlinger 2den Part. S. 459.

Side 730

man søgte ogfaa at overfalde ham, og handle ilde med hans Folk, og da han stævnedes Sagen ind for Tinget, blev Byefogden forbuden at dømme derudi. Tyges Broder Steen Brahe, som var en af de ældste i Raadet, søgte vel faa vidt, som mueligt, at hindre denne Forfølgelse, men kunde intet formaae imod den mægtige Walkendorff (t). Af dette mærkede Tyge Brahe, at det var ikke tienligt, at blive længere i fit Fæderneland, han fragede derfor et Skib, paa hvilket han lod bringe fine Instrumenter, samt hvad han havde hos sig, gik derpaa om Bord med fin Frue,

2de Sønner og 4 Døttre, famt hans Tiunde, med hvilke han seylede til Rostock, og saae fit Fæderneland aldrig meere.

Hofmesterens Had var altfaa denne store Mands Fordærv, bliver og alle Tider en Vanske i Walkendorffs Historie; Men nu vil vi gaae herfra til andre Ting, som man uden mindre Fortrydelse kand læse.

Hofmester Walkendorff haver været Opfinder og Stiftere af tvende gode Indretninger, nemlig Klæde-Kammeret han paafandt, og det af ham stiftede Collegium for 16 Studentere; Begge Deelee vare af ham bragte i god Stand forinden Dronning Anna Cathrina kom hid

(t) See Friherren Holbergs Historie 2. Part. S. 577

Side 731

hid ind til Landet, dog vil jeg først anføre, hvad han forrettede ved hendes Kroning, forinden jeg taler om hans Stiftelser.

Da forbenævnte Hendes Majest. den 11 Junii 1598 skulde krones i Vor Frue Kirke i Kiøbenhavn, kiørte hun med et stort Følge af Ridderskab og Fruentimmer fra Slottet til Kirken, hvor Rigets Hofmester Walkendorff tilligemed Canzleren Christian Friis stode ved Porten, toge imod Hende, littede Hende af Vognen, og leedte Hende til fin Stoel i Choret. Hendes Krone var hidindtil bleven baaret for ved Hende af Hendes egen Hofmester, Rigens Raad Jacob Sefeld, paa et rødt Fløvels Hynde, men da de kom i Choret tog Walkendorff tilligemed Canzleren Kronen fra Sefeld, som de satte paa Alteret, efterat de først havde knælet for samme. Da Musiqven var forbi, holdte Walkendorff en zirlig Tale til Biskop Winstруп, og bad ham forrette Kroningen, hvorpaa han traade til at salve Hendes Majest. og med Rigs-Raadernes Hielp satte Kronen paa Hendes blottede Hoved. Da alle Ceremonierne vare forbi ledsagede Walkendorff Hendes Majest. igien ud af Kirken til fin Vogn, og fulgte siden med det øvrige store Følge op paa Slottet (u).

Hvad det tilforne omtalte Klæde-Kammer angaaer, da fandt han paa det, i den Tiid han fores

(u) See Slanges Christian den Fierdes Historie p. 137.

Side 732

forestod Rente-Kammeret; Det var egentlig et Klæde-Magazin, hvorudi forvaredes adskilligt Slags Klæde, Fløvel, Stoffer, Cameloter og andre Klædes-Vahre, hvoraf Han magte det saa, at de Kongelige Betiente bekomme aarligen en vis Andeel i Stæden for deres Løn; Paa Rente-Kammeret blev disse Klæders Værdie dennem afkortet i deres Anviisninger. Til hvad Priser Vahrene bleve ansatte har den flittige Byeskriver i Kiøbenhavn Arent Berntsen Bergen optegnet, til hvilken jeg vil have Læseren anviist (x). Klæde-Kammeret var ellers paa Slots-Pladsen lige for Høybroe; Walkendorff var selv Opsyns-Mand over det, (Maitre de la Garderobbe) og efter ham Rigets Hofmestere; Der var en Betient under ham igien, som kaldtes Klædekammer-Skriver (y). Denne Stiftelse eller Anstalt, som i færdeleshed var nyttig udi et Land, hvor der findes Manufacturer, som ved et faadant Middel aldrig kand fattes Afsettelse, varede fra 1592 til 1677; thi for saa lang Tiid findes Klæde-Kammer Regnskaberne aflagde (z). Hvad som indtil denne Dag allermest haver gjort Walkendorffs Navn fortient ja udødelig, er det af ham i Aaret 1595 indrettede Collegium.

(x) See hans Danmarks og Norges Frugtbare Herlighed 4 Bog Side 547.

(y) See Friherren Holbergs Danmarks Historie, Tom. 2. 574 Side.

(z) See Kammer-Registratur fra 1592 til 1677.

Side 733

eller Baaning for 16 Studentere. Pladsen i fig selv, der er udi St. Peders Stræde beliggende (a), var forud et Carmeliter Kloster, kaldet det hvide Kloster, stiftet af Kong Christian den Anden, hvorudi foruden andre, tvende i Reformationens Tiden i fær Navnkundige Mænd have opholdt fig, nemlig Broder Paulus Eliæ, ellers bekiendt under det Navn Paul Wendekaabe (b) og Lector Frands Wormundsøn, som blev den første Evangeliske Biskop i Skaane. Dette Huus tilforhandlede fig da værende Rente-Mester Christopher Walkendorff, og indrettede det til en Studenters Bolig, paa de Vilkaar og den Maade, som den af ham underskrevene Fundatz af 10 Julii 1595 udviifer (c). Disse 16 Personer, hvoraf alletider 2 og 2 ligge sammen, skulde derinde have deres frie Værelser, til deres Studeringer og daglige Øvelse i Boglige.

(a) Bygningens Opstalt saaledes som den nu seer ud, siden Hr. Professor Horrebow den Ældre efter Branden har ladet den i Stand fætte, kand fees i Thuras Hafnia Hodierna Tab. CVI Side 353.

(b) See hans Levnet udgiven af Hr. Christen Olivario.

(c) Friherren Holberg har haft en Afskrift af Hegelunds Calendario, hvori Forfatteren formeener Stiftelsen at være skeed 1589, men figer derhos, om det skulde være, var det troligt, at den sidste Regning maae være fra den Tiid Exercitierne begyndte. See Holb. Dan. Hist. Tom. 2. Side 552.

Side 734

Konster. Han indrettede ogsaa en Hauge dertil saaledes, at hvert Kammer fik sit særdeles Urtebed og Lyst-Korteer. Foruden det, gav han og til samme Collegium en Capital af 6100 Rdlr. hvis Rente hver Fierding Aar skulde uddeles iblant bemeldte Studentere til deres Fornødenhed, at de derfor skulde købe Bøger, Lys og Ildebrand (d); Capitalen er siden ved Forstandernes eller Ephorum gode Tilsyn voxet saaledes, at der i Aaret 1742 vare 17743 Rdlr. efter Regnskab i Behold (e). Af Renterne nyder hver Student, foruden fine 2de frie Værelser aarlig 36 Rigsdaler.

Hver i fær er forbunden offentlig at holde et lærd Ordskifte eller Disputatz engang om Aaret; Den Ældste i Boligen er gierne denne Studenters-Baaninges Opsyns Mand, eller Inspector; En af Professorerne er Forstander eller Ephorus, hvilket Hr. Justizraad Kall offentlig Lærer i det Hebraiske Sprog for nærværende Tiid har paataget fig.

Ved dette Collegium findes endnu en anden grundmuret Bygning som staaer for fia selv i Gaarden. I samme er baade en temmelig stor Høre-Sal, faa og tvende Bog-Kamre oven for, hvor denne Baaninges Bog-Samling bevares.

(d) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie, 83 Side. (e) See Consistorii Brev-Protocol for dette Aar.

Side 735

Den er lovlig god, og tillige et af de ældste med her i Staden; Der findes endeel Bøger givne af Stifteren, fom siden temmelig ere bleven forøgede af andre, der som Studentere have lagt derinde: Bøgernes Antal er for nærværende Tiid efter Catalogi Udviisning ey fuldt faa stor, fom den af Friherren Holberg er anført (f) eftersom nogle faae, Tiid efter anden, ere forkommene. De af Stifteren selv hensatte Bøger vare kun 429 Stykker; af de, Jørgen Eilersen Rector ved Kiøbenhavns Skole og offentlig Lærer i Veltalenheds Konsten i Aaret 1686 forærede findes 1393 Styk. Udi Snistorfs Samlig findes 1014 Styk. Af Mester Paul Herslebs 199 Styk. Udi Biskop Testrups 71. Udi Stiftes-reus Bogsamling ere siden de enkelte Stykker bleven hensadt, som enkelte Personer have givet, saa den er nu meere end dobbelt faa stor.

Blandt de nyere Givere fortienner Hans Velærværdighed Hr. Hvistendahl anden Capellan til Frue Kirke i fær at berømmes for sin Rundhed, eftersom han i Aaret 1752 berigede Collegii Bogsamling med Acta Eruditor. Lips. fra 1682 til 1750 i 48 smukke Bind, faa og med alle Wolffens Latinske Skrifter (g). Denne Bogsamling haver ellers

(f) See Friherren Holbergs Danmarks Stat, S. 195.

(g) Udi deune Beretning haver jeg fulgt hvad Hr. Magister Hiort, nu værende Collegii Inspector venligst haver behaget at meddeele mig til Bogsamlingens Histories Oplysning.

Side 736

havt den Lykke, at den i den store Ildsvaade som overgik alle andre Bog-Sale, ja næsten heele Byen i Aaret 1728 af Luen blev ufortæret, skønt alting rundt omkring den blev lagt i Aske. Udi Horesalen henger Stifterens Skilderie, hvorefter hans her foran i Kaaber stukkene Billede er forfærdiget. Samme er og ligeledes ophængt paa Kiøbenhavns Consistorio med andre om den høye Skole fortiente Mænds. Haugen er nu heel smuk paa nye bleven anlagt; Den er og bleven indhægnat med en kostelig Brandmuur.

Uden paa Bygningen læses følgende huggen i en sort Steen:

D. O. M. I.

Almæ Hafn. Academiae Domum hanc XVI, Adolescentum habitationibus distinctam, cum Area, fonte, Museo Publico Bibliotheca & Horto, additis necessariis Reditib. perpetuum crescentib. L.M.D.D. Christophorus Walkendorff de Glorup Anno Jesu Christi 1710. 10 xcv.\$ (h).

Udi Horesalen læses under Stifterens Skilderie og Vaaben følgende, som med forgylde Bogstaver er skrevet paa en sort Tavle:

(h) Dette er den samme, som anføres af Resen i hans Inscriptiones & Monumenta Hafniensia p. 252.

Side 737

Has bellatrices aqvilas hastasque minaces, Jactat Apellea Mars generosus ope Cæruleusque patet campus juvat esse per arma, Miraque virtutis signa dedisse suæ; His pandit Phæbus, Musis Heliconæ sub alis Munificoque fovet pectora grata sinu, Tot meritis famæ se Walkendorffius olim Sacrat & æterno nomine fata domat.

Paa 3de andre Tavler staaer følgende, nemlig over Jørgen Eilersens Bogsamling:

D. O. M. S.

Qvod felix faustumque atque salutare esse velit Supremum Numen! Librariam hanc supellectilem Walkendorffiani stipendii alumni pro feliciore eorundem humanioribus in litteris profectu juvando dicatam, sacratamque esse voluit Georgius Hilarius, honorarius qvondam Scholæ Havniensis Rector. Collegii hujus ab Anno 1666 ad 1676 Ephorus, & Regius in Academia Havniensi Professor Anno 1686.

Over paul Herslevs Bøger hænger en Tavle med denne Opskrift:

D. O. M.

Musis Walckendorffianis Donum hoc Librarium Anno 1717 d. 14 Sept. d. d. d.

Side 738

Magister Paulus Herslovius, olim Collegii Walckendorffiani Alumnus, nunc Cælestis Curiae Civis, cui Mnemosynon hocce pium Anno 1720 d. 14 Sept. p. p. p. Magift. Fridericus Nannestad, Coll. Inspector.

Ved Snisdorffs Bøger er skrevet paa Tavlen:

Q. F. F. Q. S.

Ut post fata liberos generaret, qvi vivus nullos genuit, admodum reverendus ac clariffimus Dominus Jacobus Jani Snisdorffius, dum viveret ad Ædem Divi Nicolai, qvæ Havnæ est, Comminister Primarius, & qvondam hujus Collegii Alumnus, librariam hanc supellectilem legavit Musis Walckendorffianis 1731. (i).

Denne brave Walkendorffs store Gavemildhed, imod den studerende Ungdom, er saa meget desto priseligere, ja og desto mere Forundring værd, som han selv aldrig havde studeret, eller været oplært i Boglige Konster. (k). Foruden denne af ham giorte Stiftelse, beviiste han

(i) Disse tvende Latinske Opskrifter findes ogsaa i Thuras Hafnia Hodierna, S. 355, 356.

(k) See Slanges Kong Christian den Fierdes Historie, den 83 Side.

Side 739

desuden megen Rundhed imod fattige Studentere, af hvilke han lod daglig mange spise i sit Huus, og gav dem desuden Penge til Bøger (l).

Nogle, som kunde have gode Hoveder, lod han paa sin egen Pung reyse Udenlands, for at fremmes desto mere i Boglige Konster (m).

Til vor Frue-Kirke skienkede Hofmesteren 500 gode Daler, at sættes paa Rente (n).

Han berømmes, at have været Enkernes Trøst og Forsvar, Fader- og Moderløses Fader, de Fortrængtes Hielp, samt stillet mangt et fattigt Menneskes Hunger og Torst. (o).

Denne store og vigtige Mand døde omsider den 17 Jan. Aar 1601 (p). Han var en i mange Maader vigtig Mand; thi han var ey alleneste den første efter Kongen, men havde og under trende Danske Konger, Fader Søn og

(l) See Slange paa anførte Sted.

(m) See Vindingii Regia Acad. Hafn. p. 448.

(n) See Hofmans Appendir til Lassons Levnet. L. Vindingius, paa foranførte Sted.

(o) Vindingii Reg. Acad. Hafn. p. 448.

(p) Udi Friherren Holbergs Danmarks Historie Tom. 2. Side 583 anføres den 2 Febr. men at det var den 17 Jan. kand sees af Walkendorffs Grav-Skrift udi Resenii Monumenta Hafniensia p. 8. saa og af Slange, Side 173, som siger han døde kort efter Hellig 3 Kong. Dag.

Side 740

og Sønne-Søn, som vare: Kong Christian den Tredie, Kong Friderich den Anden, og Kong Christian den Fierde, forestaaet de vigtigste Rigets Embeder og Ting; Naar ey den Sag med Tyge Brahe havde været, havde denne gamle Hofmester og Rigs-Raad været et ret Exempel og Mønster paa en duelig, og for Riget tienlig brav Mand.

Merkelig er det, at han og Tyge Brahe døde i et Aar, nemlig Walkendorff først i Aaret, men Tyge Brahe om Høsten den 24 October (q) til Prag. Selv var han ingen Tider gift, haver følgelig ey fundet forplantet sin Stamme. Dog findes her endnu Levninger af denne Slagt, men i usle og forarmede Omstændigheder. Jeg haver selv talt med nogle af dem, hvoriblant et gammelt ugift Fruentimmer er i Siæle-Boderne paa Mynten, som nyder der sit Livshold. En anden haver været som Tieneste-Pige i Brød hos Høyeste-Rets Advocat Hr. Lowfen.

Da Hofmesteren var død og skulde begraves, udstæde vores Høye-Skole et latinsk Klaskrift over denne sin Belgiorere. Det blev trykt under den da værende Rectors D. Anders

(q) Friherren Holberg anfører den 13 Febr. som hans Døde-Dag, See Holbergs Danmarks Historie 2 Part. Side 583; men findes rettere hos Slange, S. 175, saa og i det Danske Magazin 2 Bind, Side 354.

Side 741

Christensøns Navn, men jeg har ingen Tiid fundet være saa lykkelig at faae det i Hænder. (r).

Hofmesterens Liig blev med et stort Følge bragt til Frue-Kirke i Kiøbenhavn, hvor Choret var udseet til hans Leyer-Sted. Paa Væggen blev et prægtigt Gravmæle, i Alabast udhuggen, ophængt, paa hvilket for Ildebranden kunde læses følgende Skrift: (s).

D. S.
CHRISTOPHORUS WALKENDORPHIUS
de GLORUP.
Humanæ Conditionis Memor
Hoc sibi Monumentum vivens fieri curavit,
Qvi tribus Regibus CHRISTIANO III, FRIDERICO II,
CHRISTIANO IV ob singularem industriam
Et in rebus administrandis sedulitatem
summam carus
Qvod favorem laboribus respondisse senserit
Numinis Benignitati attribuit
Idqve in votis habuit
Vices fortunæ variæ interdum graves ferendo superantur
Aulæqve Magister factus, Oeconomiam ad Regis votum
ita reparavit
Ut sui desiderium benemeritus relinqueret,

(r) At et faadant Programma er bleven trykt bevidner Vindingius in Regia Acad. Hafn p. 448.
(s) Denne hans Gravskrift kand læses hos adskillige, som udi Vindingii Reg. Acad. Hafn. p. 449. udi Resenii Inscript. & Monum: Hafn. p. 8. udi Pontoppidans Marmora Danica P. 1. p. 48. udi Thuras Hafnia Hodierna P. 247.

Side 742

Morbo tandem gravi, solutis vitæ vinculis
Jugi suspirio a qvo hauserat,
Deo optm. Max. spiritum commendavit.
Luxere Musarum Alumni
Patronum beneficium & faventem
Havn. 1601 Jan. 17.

Paa hans Gravsteen er udhuggen

CHRISTOPHORI WALKENDORPHII de Glorup, qvondam Aulæ Magistri Exsuviae Revelationem filiorum Dei spe viva hic expectant. Obdormivit in Domino Havniæ Anno 1601 Jan. 17.

Paa hans ypperlige Gods Glorup i Fyen, der for nærværende Tiid tilhører den adelige Plessiske Slægt, findes endnu adskillige Mindesmærker om ham. Jblant andet haver han i Svinning Kirke, som ligger til Gaarden, paa en firkantet Marmor-Steen, som sidder i Choret, ladet følgende indhugge: (t).

"Jeg haver opbyggt Glorup og Kirken af nye; Jeg haver bekommet ald Svinning Sogn under Glorups Herskab: Jeg haver ladet opsætte alle Steen-Gierder om Glorups Fang. Af aldt dette roser jeg mig intet, men takker

(t) Kand og læses i Hr. Procancellarii Pontoppidans Marmora Dan. T. I. Sid. 239. og en Tydsk Oversættelse heraf i samme Authors Dänische Kirchen-Historie 3 Theil, Sid. 552.

Side 743

"GUD. Men jeg glæder mig i GUD at jeg haver regieret mine Tienere i Fred, med Sagtsmodighed og Kierlighed".

Datæ Cæsari, qvæ sunt Cæsaris &c.

CRISTOPHER WALKENDORFFII,

D. R. H.

Af en anden Steen-Tavle, som iligemaade sidder i Svinninge Kirke kand have Oplysning om tvende af Hofmesterens Brødre, hvoraf den ene hedde Absolon, den anden Jacob Walkendorff. Den første fik sit Banes-Saar i det haarde Slag ved Falkenberg; Han kom saaret til Roskilde, og døde der 1565. Jacob Walkendorff derimod havde slaget sig til Bogen, og døde 2 Aar efter sin Broder. Deres Contrafejer har Hofmesteren tilligemed sit eget ladet opsætte i bemeldte Kirke, ved sin Broder Jacobs Grav (u).

(u) Opskriften paa Steen-Tavlen lyder saaledes: CHRISTOPHORUS WALKENDORPH, cum hoc sibi destinasset Monumentum, non tam mortalitatis qvam immortalis fraternitatis pius censeri avebat memor. Qvocirca duorum sibi longe carissimorum fratrum effigies suæ adjungere satagebat non obstante sepulturæ cujusque delectu proprio. ABSOLON enim ut erat miles egregie animosus & acerrimo conflictu Falckenbergensi gloriosum reportans vulnus, Koeskildia, qvod petiit, exuvias deposuit, An. Ch. M. D. LXV. JACOBUS vero, ut erat otii librarii sectator felix & industrius biennium ab hujus exitu, placide inter amicorum amplexus expirans hic ex voto qviescit; Ut Monumenti Autor superstes ut convivere ita & commori qvasi una videri gaudebat cum eis, qvibus ex

oversat:

"Da han havde bestemt dette monument for sig selv, ønskede han som en from og eftertænsom [mand] at blive anset ikke så meget for sin dødelighed som for sit udødelige broderskab. Derfor bestræbte han sig på at føje afbildningerne af sine to langt kæreste brødre til sin egen, uanset hver enkelts eget valg af begravelsessted. Thi Absolon, da han var en fremragende modig kriger og hjembragte et glørværdigt sår fra det meget heftige slag ved Falkenberg, aflagde sine jordiske rester (døde) i Roskilde, som han havde søgt mod, i Herrens år 1565. Jacob derimod, da han var en lykkelig og flittig dyrker af bøgernes ro (studier), udåndede fredeligt i vennernes

arme to år efter dennes (broderens) bortgang og hviler her efter sit ønske; således at monumentets ophavsmand, som den overlevende, glædede sig over at synes ligesom forenet med dem i døden, ligesom han havde været det i livet...".

744

Side 744

Paa offentlige Stæder var ellers Walkendorffs Navn iblant andre ogsaa at læse paa den Steen, som fad over vor Frues Latinske Skole for Ildebranden. I samme Steen vare deres Navne udhugget, som havde givet noget til Skole-Bygningen, hvoriblant Walkendorff dog kun nævnes, for efter gammel Skik at fortsætte, eller benævne Stiftelsens Tiid (x).

Paa runde Taarns Bogfal har jeg, blant andre haandskrevne Sager, ogfaa fundet et smuk Stykke af Walkendorff; famme er de Kiøbenhavnske Privilegier meget ziirligen afskreven in Folio, som endnu bevares der til hans Jhukommelse.

Jeg haver vel af adskillige hørt den Sagn, ligesom Walkendorff skulde have været i visse Maader tvungen at gjøre denne anseelige Stiftelse, fordi han i Kong Christians Mindre-Aarighed havde feet for meget igiennem Fingre med det Søe-Roverie, der blev begaaet faavel i Nord- som Øster-Søen, fordi som nogle tør fige, han deraf skulde havt fin Andeel, men jeg an-

divino pariter & Materno præscripto erat junctissimus, O! vim amoris fraterni sacram, qvam nec loci, nec temporis compescuit Horizon. Ecce qvam bonum, qvam jucundum habitare fratres in Unum in terris, dum licet, consuetudine, in Coelis cum Deo necessitudine. See PONTOPPIDANS Marmora Dan. Tom. 1. Side 238. (x) Opskriften kand læses i Resenii Inscip. & Mon. Hafn. Sid. 253.

oversat: "...han var på guddommelig vis såvel som efter moderens forskrift tættest knyttet til dem [brødrene]. O, broderkærlighedens hellige kraft, som hverken stedets eller tidens horisont har begrænset! Se, hvor godt og hvor dejligt det er for brødre at bo sammen i enighed på jorden, så længe det er muligt ved vane, og i himlen hos Gud i nødvendighed."

Side 749

anseer det for Tandt, og Beskyldningen saa uværdig, at man kun spildte Tiden med den at afbejse.

Udi vores Høye-Skoles Antegnelse-Bøger finder jeg, der i Aaret 1727 haver været en Tvist, angaaende denne Stiftelses Forstanderskab, med en Udenlandsk formeent Arving. Samme var en Skaansk Adelsmand, navnlig Christian Christopher Walkendorff, der var en Søn af Hans Christopher Walkendorff til Ellinge. Hans nu sidst benævnte Fader havde været denne Stiftelses Forstandere, men som han boede over i Skaane, og tildels levede i trængende Omstændigheder, drev han en ordentlig Handel med Pladserne i denne Baaning, saa de altid bleve de Meestbydende anviiste. Blant dem traf det fig, fandtes adskillige Uduelige, ja liderlige, hvorfore de ordentlige Lærere paa den Høye-Skole vare meget misfornøiede med hans Adfærd og utilladelige Omgang. Hans Walkendorff gik derpaa i Svensk Krigs-Tieneste, og døde. Efter hans Død mældte fig Sønnen Christian Walkendorff, og fremviiste i Aaret 1727 fine Adkomst-Breve paa Kiøbenhavns Consistorio, med Paastand at vorde anfeet, som Patron af denne Stiftelse. Stadens Notarius Publicus, Rasmus Ærboe, maatte lovformelig forebringe hans Fordring, og æske behovende Svar (y). Men

(y) Samme er skrevet den 8 Julii 1727.

Side 750

Men af de Høy-Lærdes Brev til Store-Cantzleren (z) som Academiets Forstander, sees, at de holdte det betænkeligt, at overlade ham Forvaltningen, eftersom han 1) Var en Udenlandsk, Fundatzen derimod med klare Ord vil, Forstanderne af den Slægt skal boe paa Glorup. 2) Dernæst levede han i nogle ey mindre trængende Omstændigheder, end hans Fader og torde have taget ligesaadan afsked, som hans Fader. For det 3die fandtes her i Landet nærmere Arvinger paa Skiold-Siden, nemlig den da levende Commandeur-Capitain Lauritz Walkendorff, som var den Sl. Stifteres Broders Sønne-Søns Henning Walkendorffs Sønne-Søn, og følgelig en Grad nærmere end den Skaanske Walkendorff, hvormed denne Ansøgning da og blev afviist.

Hvad Fundatzen angaaer, haver jeg ladet den trykke bag ved Walkendorffs færdeles Levnets-Beskrivelse; ligesom og et Par andre Anordninger, der ey ere indførte i det af Hr. Cancellieraad Hofman samlede, men ved Hr. Brands-Cafferer Lihme til Prenten befordrede og derhos længe forønskede smukke Værk, som er en Samling af alle Danske og Norske Stiftelser. Udi samme Værk findes desuden en heel Deel smukke Efterretninger om den Walkendorffiske Slægt.

(z) Samme er underskrevet af Thom. Bartholin, som Consistorii Skriver.

751

Register.

A.

Aagaard Niels 475.

Adolph Hertug 490. 493.

Ærboe Rasmus 749.

Ahlefeldt Bendix 493.

Ahlefeldt Friderich Gros-Cantzler 602. 683.

Ahlefeldt Grev 247.

Ahlefeldt Johan General 467. 468.

Albech Catechet 701.

Albrets Datter Kirsten 710.

Albretson Anders 709.

Allatius Leonus Bibliothecarius 478.

Amalia Sophia Dronning 43.

Anchersen Justizraad 720.

Anders Datter Barbara 144.

Anderson Bisra 33. 517.

Anderson Christen 683.

Anderson Friderich 124. 399.

Anderson Otto 200.

Anna Dronning 54.

Anna Cathrine Dronning 730. 106.

Antvorskov gøres til Grevskab 42.

Arendorph General Lieutenant 247. 249. 267.

Arnasøn Jven Superintendent Levnet fra 501 til 513. Skrifter 511.

Arnesen Jven 502.

Arnesen Loptser 502.
Arumæus Doctor 185.
August Churfyrst 495. 498.

B.

Bacmeister Lucas 140.
Bagge Holger 19.
Balslev Assessor 483. 484.
Balslev Christoph. Dtr. 483. 523.
Bænere Cathrine 290.
Bænere Frands 290.
Bang Niels Biscopp 514. 523.
Bang Thomas 99. 408. 475.
Banner Claus 114.
Banner Erich 568. 603. 606. 670. 672.
Banner Karen 80.
Banner Karine 286.

Side 752

Barberinus Cardinal 478.
Barhov Amund 423. 429. Anna Chatrine 429. Anth. Ulrich 429. Cathrine 424. 429. Gunilla Maria 429. Hans 430.
Lars 430.
Barlov Oluf Rasmuß. 164.
Baruckous Christian 190.
Barster Mag. Johan 475.
Bartholin Thomas 217. 329. 632. 724.
Bartholomei Datter Anne 526.
Baße Christoph. 543. 544.
Bech Sigvard 719.
Belous Maren 408.
Below Sophia 183.
Bergen Arendt Berndtfen 732. Anne 198. Hans 198. Keene 198. 211. Mette 206.
Bergen Dahl Jens Sørensen 346.
Berthes Datter Johanne 137.
Beske Knud 399.
Biarne Dotter Torum 502.
Bielke Cantzler 419. Jørgen 309. 311. Stadtholder 242.
Bierman 247. 683.
Bilde Anders 458. 621. Anna 183. 199. 514. Else 201. 381. Eske 91. 183. 199. Hildeborg 169. Jens 34. Knud 515. Niels 717. 90. Peder 515. 543. Torben 201. Wincentz 92.
Biorn Anne 107. 517. Else 517.
Birkerod Abigael Maria 481. Birgitta 474. 481. 484. Christian 474. Christian Broderus 482. Erich Pedersen 484. Jacobs Liv og Levnet fra 473 til 486. Jacob til 481. 474. 481. 483. Thomas 481.
Thomas Broderus 474. 482.
Bisgaard Tolder 428.
Blaa Barbara 106.
Blomme Ide 82. Karen 394.

Blikenstiold Thomas 427.
Bodsen Bold 710. Else 710. Niels 710.
Boldt Aslac 20.
Bolle Dorethe 517. Jacob 517.
Bonde Anders Hansen 88.
Bonsac, Gerhard 346.
Borch Anne 328. 341. Anne Olufs Datter 373. 375. 376. Claus 348. Karen Olufs Datter 372.
Margrethe Claus Datter 372. Maren 372. Maren Claus Datter 373. Oluf, Hans Liv og Levnet
fra 328 til 376. Stifter Colleg. Medicum 356. Testamente 371. 372. Oluf Clausen 329. 372.
Borneman Provst 328. 374.
Borum Lauritz 83.
Bostrup Kirsten 168.
Brade Steen 53.
Bræ Walt 548.
Brage Mads 536. Brahe Anne 94. 98. 381. Liv og Levnet fra 199 til 211. Axel 93. 94. 183. 199.
395. Beata 287. Birgitta 398. Christenke 96. 98. Else 183. Eske 94. Hendrich 76. 183. 199. 201.
Holger 91. Jens 76. 183. 199. Otto 287. Sophia 127. 133. 189. 392. 395. Steen 729. Thyge 37.
90. til 98. 722. til 730. 740. Breide Cathrine 393. Jacob 394.
Brinchman Hans 408. Anne 183. 199. Birgittes Levnet fra 90 til 96. Elisabeth 97. 98. Eske 90.
93. Lars 200. Lauffre 90. Niels 90.
Brochenhuus Birgitte 168. Frands 169. 536. Lauritz 169. Michel 169. Ove 427.
Brochman Casper 90. 98. 122. 218. 221. 343. Jesper 475.
Brostrup Hans 201. Thale 201.
Buchhard Sophia Johanne 376.
Buchwaldt Chirurgus 340.
Bugislaus Hertug 185. Bülke Titus 249. 267. 683.
Burhi Joseph Franciscus 387 til 389.

C.

Calundanus Johannes 134.
Carl Gustav Konge i Sverrig 459, 467, 468. den Femte 490.
Chanut 450.
Chonechen Caspar Baltzar 196.
Chorne Krantz Karene 201
Christensen Anders 741. Friderich 529. Jens 710. Lauridts Præst 132. Niels 710.
Christian Printz 422.
Christina Dronning 112, 345, 422. Frøiken 119.
Christopher Greve 588.
Christophersen Hans 99. 408.
Cimber Cilicius 492.
Clausen Jens 604, 606, 626, 671, 688, 683.
Clement Pave 286.
Coccius Niels Oluffsen 78.
Cold Johan Justitsraad 416.
Coldbiørnsen Andreas 427.
Cathrine Maria 427. Ernst 426. Friderich 427. Hans 426. Johanne 426. Karen Krabbe 427.
Kield 427. Kirstine 428. Knud Stang 426. Maria 427. Niels Stub 417. Peder 421, 423, 426.
Conringius 350.
Cramer Constantin 196.

Cranzius Albert. 598.

D.

Daae Claus 61. Dorteia 61. Jørgen 536, 538, 539, 545, 546, 547, 549, Oluf. 61. 94, 98.

Daar Mette 517

Dann Magrethe 516 Carolus 287. Jens Hofmester 443.

Dorsler Hofmester 382.

Dubravius Stephanus 347.

Due Albert Christian 62. Albert Scheel 76. Bernt 60. Christen 63. Jørgen 60. Jørgen Christoph 76. Mandrup hans Liv og Levnet 58, 59, 60, 133, 597. Peiter Rets 62.

Duez Duart 529. Megel 530, 531.

Dybrad Jørgen 144.

Dyre Helvig 523. Palle 523.

E.

Eilersen Jørgen 343, 735, 737.

Einersen Halfdan 511, 512.

Einers Datter Gudrum 502, 504. Ingeborg 510.

Eisenberg Anne 136, 149. Elias 149.

Eliæ Paulus 433. Elisabeth Princesse 53.

Elldjarnson Egild 509.

Emichs Mouritz 394. Thale 394. August 719. Sigred 393.

Ernstius Henricus 309, 399. Ernst Professor 408.

F.

Fabricius Doct. 404. 408.

Ferdinandus Tertius Keyser 477. Quartus Konge 477.

Finke Jacob 475, 476. Thomas 218, 249, 267. 729.

Finkenhagen Justitsraad 297.

Fleischer Esaias 269. Anna 107, 168. Boe 393. Herman 169. Jacob 169, 516. Karen 516. Margrethe 393.

Fog Borgemeister 247, 250.

Foff Niels 132, 133, 210, 211.

Frauen Stats-Chirurg. i Trundhiem 286.

Friderich Hertug 477.

Friis Albret 716. Anna 79, Anna Cathrine 78, 85, Anders 523. Berthe 122, 133. Birgitte 61. Christian 85, 144, 543, 721, 731. Dorteia 61. Henrich 80. Jørgen 523. Niels 80, 521. Tønne 128, 198, 543, 544. Wivike 521, 522. Zidfel 5.

Friis'es Greger 523.

From Jørgen 408.

G.

Gabel Rentemeister 303, 307, 309

Gands Jelfer 393. Jochum 393. Magrethe 393.

Garper i Bergen 8. Hunne 15.

Gallendus 725, 726.

Gerbrandfen Jacob 529.

Gersdorff. F. Ceremonie Meister 568, 569. Jochim F. 305, 344, 345, 465.

Giese Birgitte 154. Charlotte Amalia 58, 68. Ellene 399. Henrich 398. Ide 399. Karen 517. Mette 399, 406, 408.
Giflesen Sigmund 502.
Glasenap Anna 183.
Glob Melchior 79. Mette 79.
Glostrup Biskop 419, 425, Cathrine 419, 425.
Godov Regille 516.
Godsen Janus 718.
Goliv Jacob Profell. 476.
Grabove Jochum 554.
Gram Etatz-Raad 356, 720.
Grave Erich 486.
Griffenfeld Peder hans Liv og Levnet fra 215 til 284. 419. 430, 433.
Grubbe Erich 83. Karen 96, 98. Mette 96, 390.
Guftavus Adolphus Konge 551.
Gyldenløve Ulrich Christian Levnet, fra 437 til 472. Ulrich Friderich 226, 421.
Gyldensparre Etatz-Raad 274. Schoutbynacht 225.
Gyldenstjerne Anne 91, 200, 515. Christine 320. Jytte 96. Maren 96, 98. Lehne 390. Mogens 133, 390. Peder 48, 49, 320. Sophia 393. Øllegaard 295, 302, 304, 308, 313. Syntelberg Sophia 714.

H.

Hadersleben Jonas 460.
Hach Anders 91. Sophia 91.
Hagerup Eiler 424, 429.
Hake Helle, 106, 184, 200, Niels 201.
Halfdansen Einer 511.
Halle Christina 493. Frands 494.
Hanne Cathrine 393.
Hanneus Georgius 485, 523.
Hans Hertug 44.
Hansen Povel 137.
Hardenberg Anna 106, 168. Erich 168. Kirften 93, 98. Mette 515.
Hafsbart Jacob 399, Wichman 399.
Hedevig Grevinde til Holstien Liv og Levnet 104. Grevinde til Slesvig Levnet 111, 117.
Hegelund Peder 138, 147.
Hegnede Kirften 709.
Heinesen Mogens 55, 714, 715.
Hemmingsen Niels 150.
Hendrich den 3die 496.
Hendrichsen Knud 200. Michael 201, 377, 388, 389. Thage 269.
Henshov Envoye 255.
Herfordt Doctor. 373. Marcus 340, Maren 375. Oluf Borch 373
Hermandsen Jens 474.
Hersleb Poul 735, 737.
Hesse Conrad 249, 267
Hetha Dronning 657.
Hiort Kirften 430. Magift. 735.

Høeg Anne 517. Boe 81. Christine 287. Efcild 287. Joeft 131 til 133. Johanne 515. Juft 133. Jytte 390. Kirften 91. Magrethe 81. Mogens 465.
Hofman Tycho Affeff. 38, 720.
Holberg Baron 356, 421, 719, 723, 725, 735.
Holgerfen Jens 91.
Holk Anne 80. Christen 81, 395, Eiler 249, 267, 568, 603, 606, 669, 670, 680. Lene 82. Mandrup 81. Peder 82.
Holm Jacob 138.
Holft Peder 536.
Holstenius Lucas 478.
Horrebow Profeff. den ældre 733.
Hveding Anna Benedicta 424.
Hvetius Petrus Daniel 725.
Hvid Gregerfen 38. Jens 533, 535.
Hvidtfeldt Beata 106, 380. Christopher 17, 25, 106, 380. Otto 106.
Hviftendal Capellan 735.

J.

Jacobeus 346. Matthias 486.
Jacobei Holger 342.
Jacobfen Lauritz 399, 480. Peder 536.
Jacobs Datter Maren 474
Janfen Albert 530. Allart Schoutbynacht 530.
Janfenius Secretair 350.
Jan von Boffen Admiral 530.
Jbfon Gregers 200. Efke 710. Jerig Datter Elling 710. Jens
Jensen Anders 709, 710. Henrich 78, 88. Morten 545.
Jørgens Datter Carine 138.
Jørgenføn Hans 195.
Jørgen 480.
Johannes Hertug 493.
Johan Prinz 42.
Jonfen Arne 504. Biarne 509. Biørn 502. Gille 502. Oluf 503.
Irenens Franciscus 603, 653, 700.
Juel Axel 79. Børge 554. Elifabeth 381, 572. Erich 476. Hermand 717. Ide 514. Jens 477, 479, 563, 568, 603, 606, 670, 672. Ifver 79. Karen 514, 522. Leene 60, Malte 198. Maren 83, 169. Melchior 477. Mogens 169. Niels 79, 387, 388, 683. Ofve 88, 249, 267, 522, 568, 603, 606, 669, 670, 676, 677, 680. Peer 116. Søfren 79. Sophia 389. Tønnes hans Levnet 78. Thomas 60. Julius Hendrich af Brunsvig 54.
Julling Ide 81. Povel 82.
Juftefen Mefter Jens 470.

K.

Kaas Anne 516. Biørn 107, 380, 517. Elline 133, Emmike 35, Jens 517. Kirftine 106, 380. Niels 40, 45, 47, 48, 50, 56, 107, 140. 143, 515, 517, 728.
Kall Juftitzraad 734.
Kieldfen Peder 554. Ringo Bifkop 358, 473, 474.
Kirfteen Rafmus 493.

Kirstine Dronning 515, 706.
Kleiftes Adelheit 183
Klevenfeldt 5.
Knob Anne 515. Lauritz 516.
Knoff Folmer 320. Lauritz 320. Maren 320.
Knopf Johanne Hieronymi 196.
Knub Jens 88.
Knud Niels 709.
Knudsen Jacob 134. Rasmus 250. v. Knuth Adam Levin 696.
Kok Abraham Janfen 674.
Kok Abraham Janfen 674. Niels Oluffen 87. Oluf 397.
Korbiß E. 683.
Kornerup Mag Søren 297, 302, 307, 314, 315, 316.
Krabbe Birgitta 690, 691, 695, 699. Dorethe 169. Elifabeth 60, 170. Gregers 61. Kield 61. Margrethe 97. Mogens 710. Morten 707, 708, 710. Tygge 170.
Krag Baron 279, 282. Baronesse 280. Eline 709. Mogens 389. Niels 389, 709. Otte 309, 378, 384, 385, 386, 388, 389, 465. Sophia Amalia 378, 384, 389.
Krahe Sophia 292.
Krog Bilkop 276.
Krogenus Anne 381.
Kruch Georgius 195.
Krugk Jørgen 408.
Krummedige Hendrich 200. Sophia 183, 199.
Kruse Wibeke 441, 442, 445.

L.

Lange Anna 61, 80. Dorothea 395. Elfebeth 133. Gunde 393. Gunner 415, 416. Hans 394. Lene 82. Margrethe 92. Niels 394. Oluf 80. Peder 597. Thomas 92. Willem 309, 311. Wilhelm 485. Laffen 345. Jens 309. Peder 249, 267, 309, 311.
Laurenberg Professor 196, 408.
Lauritz Dotter Magrete 329.
Lauritzen Anders 144. Anne Stub 429. Glob Christen 145. Hans 145, 423, 425, 428. Ingeborg Hans Dotter 428, 429. Jens 399. Kield Stub 428 Niels 318
Laxmand Elfe 200. Peder 200. v. Leben Magrete 515.
Lejonhielm Vagtemester 468, 469.
Lente Theodorus 309.
Leopold Wilhelm Erß Hertug 451.
Lerche 683.
Leth Johan Sørensen 488.
Liliencron Svensk Minister 245.
Lindenov Anders 92. Anne 91. Birgitta 90. Johan Johanfen 92. Hans 55, 56. Hendrich 133. Re-fident 258.
Lodberg Jacob 58.
Logs Jens 523.
Longberg Christen 399.
Longomontanus Christen Sørensen 408.
Lonighem Jan 550.
Loptfer Arni 502.
Lowfen Høyeste Rets Advocat, 740

Luft Canonicus 255.

Lund Hendrich 250. Jens 372. Oluf 372, 376. Peder Capellan 429.

Lundius Zacharias 164.

Lunge Anne 80, 130, 132, 133. Birgitte 189. Christian 80. Chriften 517. Elifabeth 133. Ide 122, 127. Jørgen 127, 133, 189. Kirftine 79. Martine 200. Ofve 79. Zidfel 133. Sophia 133. Thyge 200. Winzentß 80.

Lunon Anna 79.

Lurdorph Etatzraad 460.

Lykke Anne 81, 82, 286, 290. Chriftian 286, 290. Christopher 81. Erich 717. Frands 97, 286, 290. Hans 287. Henrich hans Levnet fra 285 til 292. Ide Jørgen 33, 81, 286, 290, 294. Kay hans Levnet fra Pag 293, til 316. Karen 169. Kirftine 292. Peder 287. Sufanne 61. M.

M.

Maalsen Anne 393. Jørgen 393.

Magdalene Sybille Princeffe 477.

Magneus Arnas 510.

Magnus Mag. 29, 30, 288. Johannes 640, 657. Olaus 600, 654.

Maltefen Steen 202, 203.

Mandveses Jan. 545, 548.

Mandrup Anna 81.

Margaretha Dronning 43, 44.

Marsvin Helle 292.

Massow Margaretha 183. Rudiger ib. Thomas ib.

Mathefius Hl. 249, 267.

Matthisen Jacob 158, 399.

Matthifons Eline 287.

Mauritius Advocat og Licentiat 250, 253, 259, 260, 314.

Meddelfart Inger Magrethe 561.

Mads Jensen 559, 560, 563, 567.

v. Meelen Agatha 514. Hans 525, Hendrich 515, Palle 515.

Mehrner Peder Nicolai 180.

Mejer Albrecht 408. Johan 342.

Marcus 588.

Mejercron Gefandt 242, 243.

Melancton Philippus Rector 489.

Meursius, 587, 598, 599, 631, 640, 654, 655.

Michael Mester 271.

Michalovitz Ivan 545.

Michelfen Chriften 201.

M. Hans 288.

Mogensens Jens 717.

Moltke Capit. Lieutn. 521.

Magrete 408.

Mord Chriften 709. Jens 709. Niels 709. Sophia 396, 404, 408.

Mortensen Povel 149, 203.

Morten 545.

Moss Cafferer 427.

Moxfeldt Maria 216.

Mouritz Prinds 554.

Moyniken Hendrich 340.

Mule 683. Hans 399.

Muller Professor 217, 348. Rector 471, 499. Munk Anne 529. Dorthe 80. Erich Nielsen 526, bliver Adel 527, 528. Friderich 140. Jens hans Levnet 525 seq. Ifver 81. Kirstine 117, 441 til 445. Mogens 81. Niels 545. Oluf 81. Peder 37, 48, 50, 54, 718. Stephan 710.

N.

Nansen Cathrine 224. Hans 224, 309.

Naur Elias 483, 484.

Nielsen Anders 536, 538, Peder 683, 710. Thygge 183, 320.

Nosk Anders 536, 538.

O.

Olbye Hans Sørensen 88.

Olgaard Jeronymus 493.

Olavius Johannes 486.

Olivarius Christen 733.

Olsen Daniel 33. Hans 88. Peder Oberst-Lieuten. 421.

Oluffen Cornelius 523. Jon 502.

v. Osten Dimins 183. Margaretha ib.

Ottesen Thage Thott 184, 200. Oxe Anna 290, 516. Else 79.

Oxenstiern Thale 516.

P.

Paases Niels 709.

Peder ibid.

Paaske Niels 136, 146, 399.

Paavilsk Dorethe 394, Henning 309, 311.

Paladins Peter 163.

Parsberg Christopher 80. Ingeborg 61, 79. Mandrup 40. Oluf 465, 543. Tønne 80, 82, Werner 80. Woldemar 61.

Pauli Simon Dr. 329, 632.

Pedersen Christen Gen. Fiscal 249. Jacob 475. Jens 524. Johan 536. Jon 538. Lopter, 502. Niels 98. Niels Datter Mette 136. Svend 399.

Pedis Henning 11.

Perseus Martinus 185.

Phillip 4de Konge 110.

Wilhelm Prinds 494.

Piscator Johannes 150.

v. Pleffen Anders 496. Mogens Scheel 705.

Plum Claus Professor 408.

Podebusk Elizabeth 321. Claus 380, 381. Hendrich 521. Ingeborg 80. Jytte 91. Mourik 381.

Preben 91. Wibeke 380, 381. Pontanus, 631, 640, 655.

Pontoppidan Pro-Canzler 408, 561, 715, 712, 742. Per 710. Povels Datter Gudrum 502.

Povelfen Anders 707. Claus 545, 548. Niels 136. Oluf 711.

Porist Anne 81.

Pragt Anne Hedevig 427.

R.

Rajens Johannes 185.

Rammel Anne 190, 198. Birgitta 189. Birgitte Sophia 190. Elfe 190. Gerdt 183. Hans 190. Hendrich hans Levnet fra 182 til 192, 194, 198, 209, 532. Leene 198. Otthe 190. Ove 190. Povel 183, 185, 186. Sophia 199.

Ranzow Breide 395, 496. Caj 497, 498. Cathrine 498. Chriftian 309, 478, 497. Drude 81. Elisabeth 498. Frans 126, 494. Friderich 495. Gerhard 496. Grev 303. Hendrich 309, hans Levnet fra 487 til 500. Johan 489. Kay 82, 543. Key den ynger 543. Magdalene 498. Magrethe 498. Ollegaard 498. Sigfred 493 Sophia 133. Theodorus 497.

Rave Jacob 408.

Ravn Johan 408.

Reck Friderich 465. Peder 227, 229, 465.

Resen Anne Hans Datter 136. Hans Hanfen 136, Hans hans Levnet 136 seq. 561. Peter 239, 249, 267, 486, 683. Thale Hans Dr. 136.

Reventlov Anne 92, 170. Grev 608, 683.

Ribold Vice-Admiral 530.

Richelieu Cardinal 412.

Ridtz David 587.

Riis Byefvoget 428.

Riisbrigh Sille Thomas Datter 474, 480. Thomas Broderus 479.

Rochenborg Kirsten Jens Dr. 81.

Rod Chriften 516. Rønnow Anne 169. Berrete 320. Birgitte 515. Marcus 515. Marqvor 320.

Rogge Leuch Jomfr. 374, 376.

Rolland Vice-Admiral 130.

Rosenkranz Anna 81, 170, 384 til 389, 394, 495. Ædle 382. Axel 390. Beate 396. Birgitte 92, 320, 517. Chriftine Levnet fra 317 til 323. Dorthe 405, 408. Erich 25, 26, 133, 134, 396, 495, 527, Erich Ottfen 393, 396. Eyler 320, Friderich 140, 143. Gunde 396, 405, 408, 465. Holger 390, hans Levnet fra 391 til 410. Skrifter 400 item 559, 560, 561, 563. Ide 396. Jørgen 48, 50, 56, 343, 392, 395, 396, 718. Leene 60. Margrethe 190, 396. Mette 176, 396, 405, 408. Niels 447. Ole Baron, hans Liv og Levnet samt Process fra Pag. 558 til 701. Forsvars Skrift for Adelen 566. Bliver tiltalt af Fiscalen 562. Brev til Kongen 569 til 573. Interrogatoria af Fiscalen 574 til 581. Svar derpaa 581 til 602. Brev til Gros-Canzler. Ordre fra Kongen til Commissarierne 603, 604. dito til General Fiscalen 604. 605. dito til General-Procureuren 605, 606. Commissariernes Stevning, 606 til 608. Hans Brev til Ober-Jægermester Reventlau 608, 609. Bønne-Skrift til Hans Majest. 609, 610. Fiscalens Indlæg til Commiffarierne 611 til 626. Ole Rofenkrantz contra Indlæg 611 til 626. General Procureurens Indlæg 660 til 688. Rosenkrantz Bevarelse 668. Commissariernes Dom 669. Høveste Rets Stevning 670. Han afbeder Processen 673. Indlæg fra Friherre Juul 674. dito fra Ove Juul 675. dito fra Oluf Rosenkrantz 677 til 679. dito contra General Fiscalen 680. Høveste Rets Dom 683. O. Rosenkrantz Bønskrift om Høveste Rets Doms Formildelse 686. dito angaaende de confisqverede Midler 687. Kongelig Benaading og Formildelse 687, 688. Brev fra Fiscalen om Høveste Ræts Doms Efterlevelse 696. Friherindens Brev til Kongen 691 dito til Dronningen 694. dito til Ober Cammer Junker Knuth 696. dito til Geheimeraad Wibe 697. Rofenkrantz Otte 393. Palle 133, 543. Peruille 405, 408. Sophie 495. Styge 320. Rosenspar Anne 200. Rofenvinge Jens 485. Willum Jensen 481.

Rostgaard Conferenz-Raad 471.

Rostok Mads Pederfen 484.

Rothfeldt Christenke 107, 380, 517. Jens 517. Niels 107, 517.

Rothkirk Wenkel 126.

Rothsteen Jens Marcufen 514. Marcur, hans Levnet fra 514 til 524. Maria Cathrine 522.
Marqvor Jenfen 514. Palle 514, 522. Gidfel 523.
Rotterdam Erasmus 601, 654.
Rud Anne 91, 200. Corfik 517. Jørgen 200, Knud 517.

S.

Sackenkiold Doctor 119.

Saltenfeldt Edel 517.

Saltenfee Edele 394.

Sandbiere Magrete 211.

Saro 598.

Schach General-Adjudant 272. General-Lieutenant 462, 468. Hans 309, 522.

Schalkentz M. Bogtrykker 584.

Scandorph Nicolaus Pauli 329.

Scavenius Peder 573, 581, 605, 668. Lauritz Mortensen 98.

Scheel Albret 61, 122, 123, 127, 516, hans Levnet fra 704 til 712. Anders 516, 710. Anne 60, 133. Berthe 127, 690. Christen 123, 124, 133, 134, 249, 516, 711. Christian 465. Christopher 123. Geheimeraad 267, 268, Herman 516. Jep 710. Ingeborg 154. Jørgen 127. Kirsten 127, 710. Margaretha 133, 182, 190, 194, 196, 198, 210. Mogens 688, 691, 704. Offve 127.

Scheel Otto 122, 127, 189. Hans Levnet 134. Sophia 127. Tønne 127. Wivike 127. Schletter Christopher 486.

Scholler, E. 689, Conferenz-Raad 427.

Schomberg Obrift-Lieutenant 429.

Schrøder Susanne Otters Datter 424.

Schvartzenburg Grev 619, 648.

Schulenburg Joachim 498.

Schult Diderich 568, 603, 606, 670, 672.

Schultis Anne Magrethe 305. Jørgen 305.

Schultz Commandant 275.

Schumacher Albert 225. Johan 216.

Seebled Birgitte Ottes Dr. 480.

Seefeld Jacob 731. Jørgen 465.

Sehested Anne 176. Canzler 217. Claus 381. Christen Thomasen 76, 479. Hanibal 119, 174, 414, 415, 416, 444. Jørgen 307, 309. J. G. 87. Malene 381.

Sem Jonas 545.

Sigmunds Datter Alfheider 502.

Simonson Jon 33.

Sivertsen Orm 502.

Skade Offo 309. Ove 311.

Skasve Herlov 381. Kirstine 106. Magrethe 381.

Skaugaard Jørgen 107. Maren 107. 380.

Skernou Dorothea 79. Ifver 79. Melchior 79.

Skinchel Mogens 543.

Skionkirch Baron 452.

Skram Christian 170. Elsebe 319, 321. Karen 169. Niels 318, 321, 322, 323. Peder 169.

Slagbech Mester Diderich 587.

Slange 717.

Slangendorphius Johannes 716.

Slippenbach Grev 646.

Snisdorph 735, 738.
Sofeldt Agatha 319.
Sophia Enke-Dronning 53.
Sørensen Stephansen 536.
Sparre Clare 292. Hendrich 278. Johan 278.
Spend Christen 394. Maren 394.
Sperling Jacob 123.
Spormand Petrus 408.
Stadensii Albertus 499.
Steen Peder 322.
Steensen Christen 211. Peder Sommer 210, 211.
Steenbock Gustav Otto Grev 113, 456.
Stephanus Matthias 185, 408.
Stephanus 587, 594, 535.
Storsen Mads 33.
Stoud Ludwig 483.
Strefov 716, 717.
Stub Catharina 423, 426. Christian 422, 425. Gunille 423, 426, 428. Hans 423. Ingeborg 423.
Kiel Magist. Levnet fra 411 til 433, hans Genealogiske - Tabell og Descendenter 425, seq. Kiel
Hansen 424. Mathias 421, 422, 425. Michael 423, 426. Michael Hansen 424.
Stubeus Chilian J. v. L. 425.
Stysen Anders 200.
Svauingius Johannes 585, 587, 594.
Svendsen Brynjulf 511.
Sveno ztius 640.
Sverdrup Lauritz 423. Maren 423, 425.
Svinding Peder 88.

T.

Tagge Karen 184. Karine 200.
Tank Anne Cathrine 427. Carsten 427. Erich Ancher 427. Maren Maria 427. Niels 427.
Taulow G. B. 523.
Terlon Franske Minister 245, 246, 256.
Testrup Biskop 735. Oluf Rasmusen 99.
Thomasins Prinds af Savoyen 110.
Thomesen Christen 125, 128, 343, 396, 495, 406. 408, 543, 544. Christian 176, 187. Hans 151.
Thonhuus Anne 169. Lauritz 169.
Thorstensen Coldbiørn 426. Einer 410, 503.
Tocker Thomas 545, 546, 547.
Torbensen Jacob 200.
Tordenskiold Peder 424.
Torm Ole 408.
Tott Elfe 92. Hendrich 396. Holger 674, 688. Kirftine 169. Lene 183. Otto 405, 408. Otto
Andersen 184. Thage 700. Thale 202, 497.
Tracheta Hieronymus 632.
Tratfiger Adam 493.
Trefeld Anne 80.
Trellund Johan. 346.
Treskow 512.

Toldforvalter 279.

Trolle Anne 107. Corfik 249. Herlof 154. Jacob 106. Øllegaard 106, 380,
Troft Elfe 706. Jens 709. 710.

U.

Uldrich Hertug 554, 721.

Ulfeldt Anna Helena 379, 385, hendes Levnet 389, 390. Biørn 108. Christopher 106, hans Liv
og Levnet fra 377 til 389. Christopher til Svendstrup 380, 389. Corfik 444, 579, 595, 607, 647,
640, 642, 644. Ulfeld Ebbe 104, 380, 520, hans Levnet fra 118 til 168. Edel 390. Eilers Levnet
166. Ellen 516. Hille 390. Jacob 168, 543, 544. Knud 106, 168, 379, 380. Lene 380. Margrethe
387, 389. Palle Anderssen 516. Wivike Sophia 385.

Ulstand Christenze 91. Gregers 61. Holger 106. Leene 106. Wivike 61. Ulstand Elfe 184, 200.
Holger 184, 200. Niels Trudesen 381. Sophia 381. Thale 711. Trude 381.

Urbanus Octavus Pave 110.

Urne Axel 408. Maren 81. Palle 711.

Urup Anne 523. Axel 107, 309, 454, 455, 463, 464, 465. Maren 106, 380. Ove 106, 107, 389.
Utterfen Lucas 63.

W.

Wærn Mads 427.

Wagenfønner Niels 515. Sophia 515.

Waldemar Greve 446.

Walkendorph Abfolon 743. Christian Christopher 749. Christopher hans Levnet fra 5 til 56.
Fortfættelse fra 713 til 746, Hans Christopherfen 749. Henrich 320, 516. Henning 5, 198, 516,
750. Jacob 743. Lauritz 750. Zidfel 320, 516.

Walltorph Anne 489.

Wandel Hans Datter 399, 479, 485, 486.

Wandemout Prinds 65.

Wanderverc Major 467, 468.

Wessert Axel 91. Christenze 90, 93. Tønne 91.

Wegner Thomas 719.

Wendekaabe Poul 733.

Wenstermand Johan 33.

West Catharina 375. Magrete 373. Oluf Borch 373.

v. Westen 424.

Westesen Christen 328, 341, 375, 376.

Westhov Willichius 408.

Wibe Michael 562, 563, 567, 583, 697.

Viborg Magifter 241.

Widalin Jven 504, 505. Poul 510, 511.

Wiffert Palle 91.

Wiladsen M. Niels 289.

Wildsmand Svensk Commiffaire 646.

Wind Holger 220, 568, 603, 606, 669, 670, 675, 680. Iver 545. Oluf Jenfen Provft 391, 392,
405, 408. Peder 376.

Winding E, 683. Paulus Justitz Affessor 364, 369, 371, 372, 375, 376. Professor 241, 267, 346.
Rasmus 219, 249, 309.

Winfløv Jacob 485. Johan 104, 117.
Winstrup Peder 136, 147, 149, 154. Peder Nielsen 318, 319, 408, 409, 731.
Wittrup Barbara 85.
Wizleben Jørgen 408, 480.
Wogensen Erich 54. Wolf Affessor 258.
Wolther Christian 88.
Worm Christian 505. Jacob 253. Oluf 98, 217, 329, 346, 348, 475. Sufanne Malene 373, 374.
Willum 369, 371, 373, 375, 376, 683.
Wormandsen Frands 733.
Wrangel Admiral 468. Helvig 60.